

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Татјана М. Савић

**КОМУНИКАТИВНО РАЗВОЈНИ ТОК
АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА ОД
БИБЛИОТЕЧКОГ „МАЛОГ” КЊИЖНОГ
ЛИСТИЋА ДО „МАЛЕ” ЛИКОВНЕ ГРАФИКЕ
(XVIII - XX ВЕК)**

докторска дисертација

Београд, 2020.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF PHILOLOGY

Tatjana M. Savić

**COMMUNICATIVE DEVELOPMENTAL FLOW
OF AN AMERICAN EXLIBRIS FROM A
LIBRARIAN " SMALL "
BOOKPLATE TO A " SMALL " GRAPHIC ART
(XVIII - XX CENTURY)**

Doctoral disertation

Belgrade, 2020.

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Татьяна М. Савич

**КОММУНИКАТИВНЫЙ ПРОЦЕСС РАЗВИТИЯ
АМЕРИКАНСКОГО ЭКСЛИБРИСА ОТ
БИБЛИОТЕЧНОГО «МАЛОГО» КНИЖНОГО
ЛИСТА ДО «МАЛОГО» ГРАФИЧЕСКОГО
ИСКУССТВА
(XVIII - XX ВЕК)**

Докторская диссертация

Белград, 2020.

Ментор:

проф. др Александра Вранеш
редовни професор, Филолошки факултет Београд, Универзитет у Београду,
катедра за библиотекарство и информатику

Чланови комисије:

Датум одбране докторске дисертације:

Неизмерно сам захвална својој менторки проф. др Александри Вранеш на свим сугестијама, саветима и безрезервној подршци током израде овог научноистраживачког рада.

Најискреније се захваљујем драгим пријатељима и колегама др Ивани Ћирић и др Тадији Стефановићу на безрезервним саветима, помоћи и подршци током студија.

Захваљујем се и драгој Весни Видовић која ми је небројено пута изашла у сусрет током докторских студија и рада на дисертацији.

Велику захвалност упућујем и др Силвији Јелачић, као и др Александру Прњату.

Посебну захвалност за сву подршку, савете и разумевање упућујем својим драгим родитељима, Милету и Милицы Савић, брату Немањи и снаји Сабрини.

Најискреније вам хвала!

*Посвећено мојим најдражим дечацима Аљоши и Стефану Савићу, и драгој девојчици Сари.
За ваше боље сутра.*

Наслов докторске дисертације:

Комуникативно развојни ток америчког екслибриса од библиотечког „малог” књижног листића до „мале” ликовне графике (XVIII - XX век)

Сажетак

Предмет научноистраживачког рада „Комуникативно развојни ток америчког екслибриса од библиотечког „малог” књижног листића до „мале” ликовне графике (XVIII - XX век)” је неистражени и недовољно познат амерички екслибрис и његов постепени развој од малог књижног листића до независног уметничког дела. У оквиру грађе коришћене у овом раду примарно су размотрени они екслибриси и социјални моменти америчког друштва који се посредно или непосредно тичу овог тока развоја, као и основни моменти преласка из оквира библиотечких, хералдичких, алегоријских, пикторијалних и дескриптивних екслибриса у модерни савремени екслибрис.

У раду је истражено позајмљивање књига, исписивање изрека на корицама, а потом и колекционарство, интересовања и начела чувања ове библиотеке грађе. Назначена је значајна улога библиотека, не само са комуникацијског и значењског, већ и са аспекта очувања грађе.

Истраживање је засновано на јасном теоријско-емпиријском, истраживачком, афирмативном и ликовном приступу. Основна хипотеза рада је представљање екслибриса као посебног вида графичке уметности познате и под називом „мала” графичка уметност, у којем се првобитно чувала библиотечка и музеолошка документација одређених периода и институција. Тада је још носио назив „малог” књижног листића и ова чињеница завређује да буде представљена и обрађена на адекватан начин узимајући у обзир све најбитније параметре и директиве струковних начела овог предмета истраживања. Америчке библиотеке су имале за циљ да путем одређених екслибриса додатно оплемене познавање своје културе, традиције, језика и друштва у целини.

Екслибрис је прошао пут доктрине културних институција и еминентних личности да би дошао до рецепта независног опстанка захваљујући манирима савремених уметника америчке уметничке сцене.

Кључне речи: амерички екслибрис, библиотеке, универзитети, музеолошка грађа, удружења, клубови, еминентне личности, институције, „мала” ликовна графика, „мали” књишки листић.

Научна област: Библиотекарство, ликовна уметност

Ужа научна област: Ликовна графика – екслибрис

УДК:

Abstract

The subject of scientific research “*Communicative developmental flow of an American exlibris from a librarian “small” bookplate to a “small” graphic art (XVIII-XX century)*” is an unexplored and insufficiently known American bookplate and its gradual development from a small booklet statuses to an independent artistic work. Within the framework of the materials used in this paper primarily were considered bookplates and socially societal aspects of the American society that was directly or indirectly involved in this exchange and the basic places of preliminaries from the circles of libraries, heraldic, allegorical, pictorial and descriptive bookplates in to the modern bookplates.

The work also involves borrowing books and printing motifs on the covers, and then collecting, interests and principles in keeping in libraries as an indispensable part of this research. The great role of libraries was not only communicative, meaningful but also from the aspect of preserving the material.

The research is based on a clear theoretical, empirical, exploratory, affirmative and artistic approach. The basic hypothesis of work is that the bookplate is presented as a special type of graphic art known as the "small" graphic art, in which the library and museological documentation of certain periods and institutions was originally kept when it was still called the "small" booklet, which deserves to be presented and processed in an adequate manner taking into account all the most important parameters and directives of the professional principles of this subject of research. American libraries aimed to demonstrate additional refinement of the knowledge and knowledge of their culture, tradition, language, people, general familiarity with society as a whole through certain exile.

Bookplates went through the path of intellectualism, the doctrine of the culture institutes and eminent personalities to come to a regular recipe of independent choice met by the demands of the manners of contemporary art of the American art scene.

Key words: American exlibris, libraries, universities, museums, associations, clubs, eminent personalities, institutions, "small" graphic arts, "small" booklet.

Scientific fields: Librarianship, fine arts

Scientific discipline: graphic art, exlibris

UDC:

САДРЖАЈ

I УВОД	1
ПРЕДМЕТ РАДА И ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА	1
ОБРАЗЛОЖЕЊА ТЕМЕ.....	5
ИНСТИТУЦИЈЕ.....	6
ИЗВОРИ, ГРАЂА И ДОКУМЕНТАЦИЈА О АМЕРИЧКОМ ЕКСЛИБРИСУ ИЗМЕЂУ XVIII и XX ВЕКА.....	10
УДРУЖЕЊА	11
ЕКСЛИБРИС КЛУБОВИ	13
ЗАОСТАВШТИНЕ ИСТАКНУТИХ ПОЈЕДИНАЦА	16
СПИСИ БИБЛИОТЕКАРА И БРАТСТАВА	18
ГРАЂА ДЕКСТЕРА АЛЕНА.....	19
ЕКСЛИБРИС КОЛЕКЦИОНАРИ	21
ЛИТЕРАТУРА О ЕКСЛИБРИСУ.....	23
ПЕРИОДИКА	30
II ИСТОРИЈАТ	33
ИДЕЈНИ КОНЦЕПТ И ИСТОРИЈАТ АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА	33
ИДЕЈНИ КОНЦЕПТ И ИСТОРИЈАТ.....	35
ЕКСЛИБРИС КАО „МАЛО ДЕЛО“	39
ПОРУКЕ НА ЕКСЛИБРИСИМА.....	47
ЕКСЛИБРИС И НОВЧАНЕ НАКНАДЕ У КОЛЕКЦИОНАРСТВУ	53
БИБЛИОТЕКЕ КАО ПРИРОДНИ АРХИВИ ЕКСЛИБРИСА.....	54
УМЕТНИЧКИ ЕКСЛИБРИС	56
„ПРЕДАК” ЕКСЛИБРИСА	57
ФУНКЦИОНАЛНА ДЕФИНИЦИЈА ЕКСЛИБРИСА	58
ГРБОВИ НА АМЕРИЧКИМ ЕКСЛИБРИСИМА	66
ОСНОВНА ПОДЕЛА АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА.....	68
ОСНОВНА КЛАСИФИКАЦИЈА АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА ПО УЗОРУ НА ЕНГЛЕСКЕ СТИЛОВЕ.....	70
КОЛЕКЦИОНАРСТВО И САКУПЉАЊЕ АМЕРИЧКИХ ЕКСЛИБРИСА	74
III ТЕХНИКА ИЗВОЂЕЊА АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА	78
ПОЛИПЕРСПЕКТИВАН ПРИСТУП.....	78
ГРАФИКА.....	80
ПОРЕЂЕЊЕ АМЕРИЧКИХ ЕКСЛИБРИСА ГРАВУРЕ СА ТЕХНИКОМ ЛИТОГРАФИЈЕ	84
МЕЗОТИНТА	87
АМЕРИЧКА ЕКСЛИБРИС ГРАВУРА ПОРЕЂЕНА СА ЛИНИЈСКОМ ГРАВУРОМ	88

ЛИНИЈСКО ГРАВИРАЊЕ	89
ТЕОРИЈСКИ ОКВИР И ПРОЦЕСИ УМНОЖАВАЊА.....	90
ДУБОКА, ВИСОКА И РАВНА ШТАМПА АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА	91
АМЕРИЧКИ ЕКСЛИБРИС МАЈСТОРИ И ИЗБОР ИГЛА И МАТЕРИЈАЛА	94
АМЕРИЧКИ ЕКСЛИБРИС — ПОДЛОГЕ И ПРЕМАЗИ, ЛАКОВИ ЗА ЗАШТИТУ ГРАФИЧАРСКЕ ПЛОЧЕ ПРЕ НАГРИЗАЊА.....	96
АМЕРИЧКЕ ЛАБОРАТОРИЈЕ И ШТАМПАРСКЕ СОБЕ	96
АМЕРИЧКИ ЕКСЛИБРИС — КИСЕЛИНЕ И КАДИЦЕ КОРИШЋЕНЕ ПРИ ИЗРАДИ МАТРИЦА.....	97
АМЕРИЧКИ ЕКСЛИБРИС — ТЕХНИКЕ БАКРОРЕЗА И БАКРОПИСА.....	97
СУВА ИГЛА И ПРИНЦИП ШТАМПАЊА	98
АКВАТИНТА.....	98
IV ЛИНКОЛНИЈАНА ЕКСЛИБРИСИ, АМЕРИЧКИ ПОЗОРИШНИ ЕКСЛИБРИСИ И АЈОВА ЕКСЛИБРИСИ.....	100
„ЛИНКОЛНИЈАНА” ЕКСЛИБРИСИ — ЕКСЛИБРИСИ ПОСВЕЋЕНИ БИВШЕМ АМЕРИЧКОМ ПРЕДСЕДНИКУ АБРАХАМУ ЛИНКОЛНУ	100
АМЕРИЧКИ ПОЗОРИШНИ ЕКСЛИБРИСИ	107
ЕКСЛИБРИСИ У АЈОВИ И ДЕЧЈИ ЕКСЛИБРИСИ	114
АМЕРИЧКИ МАСОНСКИ ЕКСЛИБРИСИ — ИСТАКНУТИ АМЕРИЧКИ МАСОНИ И ПОЗНАТЕ МАСОНСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ (ЛОЖЕ)	125
МАСОНСКИ БИБЛИОФИЛИ, ИНТЕРНАЦИОНАЛНА АСОЦИЈАЦИЈА МАСОНСКИХ ЗАЉУБЉЕНИКА И АНТИКВАРА.....	135
V КАЛИФОРНИЈСКИ ЕКСЛИБРИСИ.....	151
КАЛИФОРНИЈСКИ ЕКСЛИБРИС „КАЛИФОРНИЈАНА”	151
ЕКСЛИБРИСИ ИСТОРИЈСКЕ КАЛИФОРНИЈЕ	155
КАЛИФОРНИЈСКИ ЕКСЛИБРИСИ ИСТАКНУТИХ АДВОКАТА И ПРАВНИКА	167
„КАЛИФОРНИЈАНА” НА ЕКСЛИБРИСИМА КАЛИФОРНИЈСКИХ УМЕТНИКА	170
„КАЛИФОРНИЈАНА” — ЕКСЛИБРИСИ БОТАНИЧАРСКЕ И ХОРТИКУЛТУРАЛНЕ ПРИРОДЕ.....	179
„КАЛИФОРНИЈАНА” НА ЕКСЛИБРИСИМА ЦРКВИ	184
„КАЛИФОРНИЈАНА” КАО САСТАВНИ ДЕО КАЛИФОРНИЈСКИХ ЕКСЛИБРИС КОЛЕКЦИЈА, ЕКСЛИБРИС АСОЦИЈАЦИЈА, КАЛИФОРНИЈСКИХ ЕКСЛИБРИС УДРУЖЕЊА	187
„КАЛИФОРНИЈАНА” ЕКСЛИБРИСИ ДОКТОРА И ИСТАКНУТИХ МЕДИЦИНАРА, ИСТРАЖИВАЧА.....	189
ПРИКАЗ „ КАЛИФОРНИЈАНА” БИБЛИОТЕКА.....	193
ЕКСЛИБРИСИ САН ФРАНЦИСКА И ОКРУЖЕЊА.....	199

„КАЛИФОРНИЈАНА” ПРИКАЗАНА НА ЕКСЛИБРИСИМА ПОСВЕЋЕНИМ ЛОС АНЂЕЛЕСУ И ОКОЛИНИ	203
„КАЛИФОРНИЈАНА” ЕКСЛИБРИС ИСТАКНУТИХ ШКОЛА	205
„КАЛИФОРНИЈАНА” ЕКСЛИБРИСИ УНИВЕРЗИТЕТА И СТАНФОРД ФАКУЛТЕТА.....	214
VI БИБЛИОТЕКЕ, УНИВЕРЗИТЕТИ, ИНСТИТУЦИЈЕ И ШКОЛЕ	218
ЕКСЛИБРИСИ ИСТАКНУТИХ АКАДЕМСКИХ ИНСТИТУЦИЈА И ШКОЛА	218
ЕКСЛИБРИСИ АМЕРИЧКИХ КЛУБОВА И УДРУЖЕЊА	231
УНИВЕРЗИТЕТСКИ КЛУБ ЧИКАГА	232
ИСТОРИЈАТ ХАРВАРДСКОГ КЛУБА	238
УНИВЕРЗИТЕТСКИ КЛУБ ИНДИЈАНЕ.....	238
ИСТОРИЈАТ УНИВЕРЗИТЕТСКОГ КЛУБА ИНДИЈАНЕ.....	239
АМЕРИЧКО АНТИКВАРНО ДРУШТВО ВОРЧЕСТЕРА У МАСАЧУСЕТСУ	242
БОСТОНСКО ДРУШТВО	247
ИСТОРИЈАТ И ЕКСЛИБРИС ЧИКАШКОГ ИСТОРИЈСКОГ ДРУШТВА	249
ДРЖАВНИ УНИВЕРЗИТЕТ И ФАКУЛТЕТСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ ОХАЈА	260
ЕКСЛИБРИСИ ПРОФЕСИОНАЛНИХ И РЕЛИГИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА.....	267
ЕКСЛИБРИСИ ПОЗНАТИХ ФАКУЛТЕТА, УНИВЕРЗИТЕТА И БИБЛИОТЕКА, ЕКСЛИБРИСИ ХАРВАРДА	278
ЕКСЛИБРИСИ УНИВЕРЗИТЕТА ЈЕЈЛ И ПРИНСТОН	294
ЕКСЛИБРИСИ ИСТАКНУТИХ ПРОФЕСОРА, БИБЛИОТЕКАРА, ПРЕДСЕДНИКА, НАЈЕМИНЕНТНИЈИХ АМЕРИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА, МЕМОРИЈАЛНИ ЕКСЛИБРИСИ И ЕКСЛИБРИСИ АМЕРИЧКИХ ФАКУЛТЕТСКИХ БРАТСТАВА.....	308
ЗАКЉУЧАК	
ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА	
СПИСАК ПРИЛОГА	
ЛИТЕРАТУРА	
ПЕРИОДИКА	
ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ	
БИОГРАФИЈА	
ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ	

I УВОД

ПРЕДМЕТ РАДА И ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Акцентован је постепен и спор прелазак екслибриса из оквира библиотечког и саме припадности књизи, као једног од основних и саставних делова књига осамнаестог века, па све до постепеног преласка у посебну грану графичке уметности.

Екслибрис је имао посебан значај у свету америчких библиотека, служио је као вид комуникације и интернационалне релације различитих библиотека, познат је био и као основно обележје вида поклањања једне библиотеке другој, а често је служио као сведок појединих библиотека које су биле уништене. Свака библиотека која је садржала екслибрис преносила је потврду поштовања и пожртвованости својих оснивача чиме је уздизала статус саме библиотеке као институције.

Предмет научног истраживања је развој екслибрис идеја, основних ликовно-уметничких карактеристика и културно-уметнички раст његове популарности у америчкој научно-уметничкој и широј јавности све до периода двадесетог века. Поменути двадесети век представља врхунац екслибриса, тада се он развија у једном потпуно слободном ликовном изражајном стилу који је у до сада објављеној и необјављеној литератури заузео место прекретнице у његовом развоју.

Имајући у виду важност методолошког концепта у постизању задатих и изнетих циљева, истраживање се придржава теоријско-критичког и истраживачког аспекта, којим се плански и смерно примењује интердисциплинарна критичко-аналитичка методологија на примеру многих америчких екслибриса различитих библиотека и њихових аутора.

Методолошки апарат је развијен у хронолошкој вертикали која се пружа од почетка истраживања и ослања се на основну улогу библиотеке у свету екслибриса преко презентовања многобројних примера и одавања значаја библиотеци као ослонцу на развојном путу америчког екслибриса.

Пресек истражености предмета проучавања и ликовних прилога систематизован је тако да омогући праћење историјских околности које су иницирале поједине библиотеке, односно на услове и стручност оних који су у њима учествовали, као и доприноса који су дали познавању америчког екслибриса. Такође, у обзир је узет и контекст библиотека одређених универзитета, факултета, клубова, екслибрис асоцијација и удружења, као и факултетских братстава.

Поред истраживања настанка и начина функционисања ове посебне гране графичке уметности, на основу мултидисциплинарности екслибриса (првенствено на основу архивске грађе из музеја, библиотека, клубова, удружења и других архива америчких институција), овај научноистраживачки рад бави се разматрањем удела и доприноса појединих уметника и њихових достигнућа приликом свакодневног рада, њихове међусобне сарадње и промена које су настајале током година у складу са уметничким америчким домаћим и међународним достигнућима на пољу графике и екслибрис уметности.

Такође, истраживањем је приказан низ основних и првобитних карактеристика екслибриса са техничко-изведбене и ликовне стране као и са припадничко историјске стране у случају масонског, позоришног, Ајова екслибриса и екслибриса „Линколнијане”, „Вашингтонијане” и „Калифорнијане” који су приказани у контексту историјских догађаја и научно-техничких остварења из периода краја седамнаестог као уводног дела, затим осамнаестог, деветнаестог и двадесетог века кроз једну интеракцију екслибриса са другим

уметностима да би се дошло до сазнања и изнеле несугласице које носи екслибрис двадесетог века и савременог доба.

Полазна хипотеза и нагласак научноистраживачког рада је на његовом интимном настанку и свакодневници, откривајући мање познате и неке до сада непознате детаље из домена постигнућа америчког екслибрис развоја и одајући значајно поштовање многим библиотекама и старим мајсторима графичарима, као и улози коју су графичари имали у стварању екслибриса.

Моменат иступања екслибриса у свет уметности представља врхунац његовог значаја као и зенит његове опште популарности. Предмет истраживања настао је из намере да се истражи и представи један од до сада некритички обрађених сегмената ликовног стваралаштва екслибриса, који залази у мултимедијалност, у моментима појаве „Холивудских екслибриса” и који се у потпуности трансформише у односу на свој првобитни облик.

Циљ истраживања је мисаона креација модерног екслибриса који трансцендентира искуства модерног доба и модерне уметности у којој је све дозвољено и где се омогућује једна нова сналажљивост екслибриса у ситуацијама где он постаје независтан. Те моменте сматрамо круцијалним, и без претходних достигнућа старих мајстора и многих библиотека, он се не би ни створио, што нас уједно доводи и до постављања питања где нас све то води. Наравно, и у овом појму има хипотетичких елемената, а они моменти који нас занимају су историјске категорије и њихове основне одлике које су довеле до нових мотива, сликовитости, композиционих састава екслибриса и његовог уклапања у вид савремене уметности.

Анализа екслибрис грађе и пропратне документације која се базирала на аналитичко-интерпретативној методи са анализом садржаја у вези са почетком делатности екслибриса у Сједињеним Америчким Државама обухваћена је у овом раду и анализом садржаја оних докумената који се односе на утицај библиотеке, енглеског екслибриса и хералдике на прве америчке екслибрисе, њихов настанак, прве публикације и њихова јасна раслојавања по групама. Библиотеке су стварале екслибрисе омажа и хвалоспева као симболе могућности за људе који су тежили независности и слободном америчком уму. Један мали књижни листић је могао да носи једну огромну поруку. Многе библиотеке су имале примере екслибриса који су носили гестове наклоности ка својој домовини.

Критички се осврћући на историјски развој, установићемо када се екслибрис појављује као један посебан вид „мале” ликовне графике - носи или не носи сам натпис *ex-libris* са именом власника - када излази из оквира библиотеке и када улога и значај библиотеке постају мање важни. Истраживање се бави и употребним и уметничким екслибрисима и свим проблемима које ови термини носе. Овај сегмент рада обухвата раслојавање појмова оригинала и репродукције екслибриса.

Компаративно-дескриптивном методом уз анализу садржаја који прати целокупан рад, дисертација се односи на истраживање литературе и извора из нужне монументалности екслибриса проучавајући детаљно значења, стилове, мотиве и еволутивне токове првобитних стилова на примерима многих библиотека и дела, које су од непроценљивог значаја ради извођења закључака на крају истраживања.

Вршена је његова класификација и упоређивање са аспекта поимања међудејстава различитих екслибриса и њихових подгрупа. Применом компаративно-критичког метода дошло се до мултиперспективности екслибриса, док је аналитичко-интерпретативна метода дозволила свођење свих резултата истраживања у циљу формулисања закључка о екслибрису као независном уметничком делу. Овим радом, коришћењем опсежне америчке музеолошке, библиотечке и архивске грађе, настоје се употпунити знања о доласку до једне потпуне самосталности америчког екслибриса изласком из оквира библиотека и губљењем статуса малог књижног листића, да би се дошло до оног непознатог и недоказаног екслибриса који је

суверено владао различитим техникама ликовног изражавања, али и широким другачијим тематским репертоаром и који је попримио назив „мала” ликовна графика.

Циљ овог рада је и употпуњавање сазнања о принципима екслибрис миксмедијалности и ризицима од даљег претеривања у игри квалитета и квантитета екслибриса, као и приближавање материје и сазнања за евентуална будућа истраживања сличне тематике. Ликовно-комуникативни развојни ток америчког екслибриса текао је врло споро и неприметно и није му пружена значајна пажња коју свакако заслужује јер постоји обиље предивних примера ове „мале” ликовне уметности.

На основама различитих поставки, тумачења и презентовања слојевитог и сложеног тематског простора америчког екслибриса, изведен је пресек, развијена анализа и дата његова валоризација као важног дела америчке уметности и културе осамнаестог, деветнаестог и двадесетог века. Идеје и идеологије које су биле уграђене у визуелне наративе америчког екслибриса, проблематизоване су и протумачене у вези са америчким библиотечким простором, али и стратегијама којима је визуелни идентитет екслибриса био формулисан у светлу независне графичке уметности.

Теоријске поставке односа приватног и јавног у графичкој уметности омогућавају сагледавање и тумачење америчког екслибриса као аутономног дела америчке визуелне културе. На основу тумачења, истраживања и анализе многобројних екслибриса који се чувају у различитим културно-историјским институцијама и библиотекама, прикупљена је грађа која је омогућила истраживање ове теме.

Теорије и теме које екслибрис уметници обрађују од седамнаестог до двадесетог века омогућиле су издвајање низа истраживачких проблема. Главни проблем односи се на делотворну синтезу теоријског и практичног аспекта израде графичке плоче, матрице и њеног односа према књизи којој је служио као заштитно средство против крађе и отуђивања у свету библиофила, библиотека и културних институција. Теоријски аспект америчког екслибриса је конкретнији и одређенији, док је онај практични свакако апстрактнији и просторно неодређенији. Када је реч о периодизацији, датовању, атрибуцији, истражености и протумачености америчког екслибриса, стање извора, грађе и графичких листова омогућава објективно и садржајно представљање, анализу и вредновање.

Поред истраживања настанка и начина функционисања ове посебне гране графичке уметности, на основу грађе која је похрањена у установама културе, библиотекама, али и архивским установама, у раду је размотрен удео и допринос појединих уметника и њихових достигнућа, под којима подразумевамо њихов персонални рад, међусобну сарадњу и промене које су кроз три века настале на пољу графике и екслибрис уметности. Такође, циљ истраживања је и приказивање основних и првобитних карактеристика екслибриса са техничко-изведбене и ликовне стране у контексту историјских догађаја и научно-техничких остварења тога доба и кроз интеракцију екслибриса са другим уметностима са циљем долажења до сазнања и несугласица које носи екслибрис као визуелна и графичка уметност.

Полазна хипотеза и нагласак на интимном карактеру његовог настанка, откривањем мање познатих или непознатих детаља из домена постигнућа екслибрис развоја, полази од чињенице да без екслибриса осамнаестог и деветнаестог века, ова уметност не би имала значај који има данас. Идеја је да екслибрис буде представљен као посебан вид графичке уметности, познат као „мала” графичка уметност, у којем се првобитно чувала библиотечка и музеолошка документација одређених периода и институција, која завређује да буде представљена и обрађена на адекватан начин узимајући у обзир све најбитније параметре и директиве струковних начела предмета истраживања.

Моменат ступања екслибриса у свет уметности, представља врхунац његовог значаја и популарности. Пут интимног и истинског екслибриса садашњице који целу своју “духовну

егзистенцију” тако поносно носи, нераздвојиво је везан са постепеним тражењем нових ликовних вредности. Сматра се да без достигнућа старих америчких екслибрис мајстора у изразу и продубљивању смисла, варијабилност екслибриса двадесетог века не би достигла свој врхунац пун егзалтација у свим својим облицима.

Циљ истраживања је и мисаона креација модерног екслибриса који трансцендентира искуства модерног доба и његове уметности, у коме је самосталност и ауторност екслибриса била важно исходиште. Предмет проучавања су и историјске категорије и њихове основне одлике које су довеле до нових мотива, композиционих састава екслибриса и његовог увођења у дискурс савремене уметности. Ово је једини вид визуелне уметности који као мало ликовно дело мобилног, лако преносивог ликовног медија, свог ствараоца уметника, комуницира на интернационалном нивоу, коресподентно са циљевима екслибрис стваралаштва.

Како је главни предмет истраживања историјско-уметнички развој америчког екслибриса, усредсредили смо се на истраживање интерактивног односа између библиофила, библиотеке и екслибриса као саставног дела књиге или самосталног уметничког дела.

ОБРАЗЛОЖЕЊА ТЕМЕ

Грађа се може сагледати као извођење могућих дефиниција дијалектике старијег и приватног библиотечког у односу према савременом и јавном, а све то проткано је социјално-економским и друштвеним одликама америчког друштва у периоду који је обухваћен овом дисертацијом. Интерпретирају се ликовни проблеми дијалектичког односа мале ликовне графике, самог екслибриса, композиције и односа простора и форме, те и самих мотива који су слојевито, сваким новим проучавањем и сврставањем, нудили мноштво нових сазнања, али уједно и будили питања и изазивали недоумице везане за композициона решења појединих екслибриса.

Уочавајући њихове основне одлике, прати се и указује на релевантне елементе на основу којих су се формирале разлике између ових концепата америчког екслибриса.

Теоријски оквир се успоставља употребом основних научноистраживачких и чињеничних података, као и прегледа историјске и теоријске перспективе и чињеничних корелација са екслибрисима Енглеске и Холандије (преглед теорија приватних и личних породичних грбова и порука, све до јавних попут универзитетских, библиотечких, музејских).

ИНСТИТУЦИЈЕ

Примарни извори истраживања екслибриса били су музејска архива и новински исечци из Музеја савремене уметности (Museum of Modern Art New York) у Њујорку. Од нарочите важности за ово истраживање били су и екслибриси који се чувају у библиотекама: Универзитетска библиотека Јејла (Library of Yale University), Факултетска библиотека Вилијамса (Williams College Library), Клејборн меморијална библиотека (Claiborne Memorial Library), Веслејн универзитетска библиотека (Wesleyan University Library), Библиотека класично-семинарска Принстон (Library of the Classical Seminar Princeton), Принстонова универзитетска библиотека у Колумбији (Princeton University Library of Columbia), Универзитетска библиотека Њујорка (University Library of New York), Харвардска универзитетска библиотека, (Library of Harvard University), Библиотека Универзитета у Берклију, Калифорнија (Library of University of Berkeley- California), Бовдоин колеџ у Брунsvику у Мејну (Bowdoin College, Brunswick Maine), Харвардски универзитет (Harvard University), Кембриџ у Масачусетсу (Cambridge, Massachusetts¹), Школа Светога Метеје у Бурлингamu у Калифорнији (St. Matthews School, Burlingame, California), Библиотека Леланд у Станфорду, Пало Алто, Калифорнија, Библиотека универзитета у Алабама, Алабама, Калифорнијски универзитет Беркли у Калифорнији, Библиотека Универзитета у Синсинатију у Охају, Библиотека Браун универзитета Провиденс Род Ајланд, Библиотека факултета града Њујорка, у Њујорку (Library of the College of the City of New York, New York City), Колгејт универзитет у Хамилтону, Њујорк (Colgate University, Hamilton, New York), Колумбијски универзитет, Њујорк (Columbia University, New York City), Корнел универзитетска библиотека, Итака, Њујорк (Cornell University Library, Ithaca, New York), Дартмут колеџ, Хановер, Нови Хемпшир (Dartmouth College, Hanover, New Hampshire), Еарлхам колеџ, Ричмонд, Индијана (Earlham College, Richmond, Indiana), Франклин и Маршал колеџ, Ланкастер, Пенсилванија (Franklin and Marshall College, Lancaster, Pennsylvania), Џорџ Вашингтон универзитет, Универзитет Илиноиса (University of Illinois), Колеџ доктора и хирурга, Чикаго, Илиноис (College of Physicians and Surgeons, Chicago, Illinois), Државни универзитет Ајова (Ајова State University of Iowa, Iowa City, Iowa), Џон Хопкинс универзитет, Балтиморе, Мериленд (Johns Hopkins University, Baltimore, Maryland), Национални универзитет Ла Плата у Аргентини, Јужна Америка (The National University of La Plata, Argentina, South America), Лелан Станфорд Млађи универзитет, Пало Алто, Калифорнија, Библиотека Масачусетског историјског друштва (Library of the Massachusetts Historical Society²), Маријета колеџ библиотека, Охајо (Marietta College Library, Marietta, Ohio), Универзитет Мајамија у Мајамију (Miami University, Miami), Универзитет у Мичигену (University of Michigan, Michigan), Универзитет у Минесоти, Минеаполис, Минесота (University of Minnesota, Minneapolis, Minnesota), Универзитет у Мисурију, Колумбија (Missouri University of Missouri, Columbia, Missouri), Универзитет у Небраски (University of Nebraska, Lincoln, Nebraska), Охајо државни универзитет, Коламбус (Ohio State University, Columbus, Ohio), Охајо Веслејан универзитет у Делаверу, Охајо (Ohio Wesleyan University, Delaware, Ohio), Пенсилванијски државни универзитет (Pennsylvania State College, State College, Pennsylvania), Универзитет Пенсилванија у Филадельфији (University of Pennsylvania, Philadelphia), Меморијална публикациона библиотека Универзитета у Пенсилванији (Memorial Library of the

---

¹Samuel Abbott Green, *Origin and Growth of the Library of the Massachusetts Historical Society* (Cambridge: John Wilson & Son, University Press, 1893).

²Ibid.

Publications of the University of Pennsylvania), Помона колеџ, Клермонт у Калифорнији (Pomona College, Claremont, California), Принстон универзитет у Принстону, Њу Џерзи (Princeton University, Princeton, New Jersey), Универзитет у Рочестеру, Рочестер, Њујорк (The University of Rochester, Rochester, New York), Универзитет Југа, Севани, Тенеси (The University of the South, Sewanee, Tennessee), Сиракуза универзитет, Сиракуза, Њујорк (Syracuse University, Syracuse, New York), Учитељски факултет, Њујорк Западнорезервациони универзитет, Кливленд, Охајо (Teachers College, New York City Western Reserve University, Cleveland, Ohio), Веслејн универзитетска библиотека, Конектикат (Wesleyan University Library, Middletown, Connecticut), Библиотека Вашингтон и Ли универзитета, Лексингтон, Вирџинија (Library of the Washington and Lee University, Lexington, Virginia), Вашингтонски универзитет Свети Луис, Мисури (Washington University, Saint Louis, Missouri), Вабаш факултет, Кравфордвил, Индијана (Wabash College, Crawfordsville, Indiana), Библиотека универзитета у Вирџинији, Чарлотсвил, Вирџинија (Library of the University of Virginia, Charlottesville, Virginia), Библиотека факултетске уније, Шенектади, Њујорк (Library of the Union College, Schenectady, New York), Библиотека Тулејн универзитета, Тринити факултет, Хартфорд, Конектикат (Library of the Tulane University; Trinity College, Hartford, Connecticut), Универзитет у Тексасу, Аустин, Тексас (University of Texas, Austin, Texas), Андовер Харвард теолошко-семинарски факултет, Кембриџ, Масачусетс (Andover Harvard Theological Seminary, Cambridge, Massachusetts), Дрексел институт, Филадельфија, Пенсилванија (Drexel Institute, Philadelphia, Pennsylvania) и Васар факултет, Пигепси, Њујорк (Vassar College, Poughkeepsie, New York). Многи студентски домови такође чине битан део грађе, али најважнији сегмент грађе овог научноистраживачког рада чине свакако и следећи женски факултети и универзитети: Тринити факултет Вашингтон (Trinity College, Washington D.C.), Васар факултет Пигепси (Vassar College, Poughkeepsie, New York), Велс факултет, Аурора, Њујорк (Wells College, Aurora, New York), Западни факултет за жене, Оксфорд, Охајо (Western College for Women, Oxford, Ohio), Велесли факултет, Велесли, Масачусетс (Wellesley College, Wellesley Massachusetts), Вестминстер факултет музике, Нови Вилмингтон, Пенсилванија, Дрексел институт музике, Њу Вилмингтон, Пенсилванија (Westminster College of Music, New Wilmington, Pennsylvania), Дрексел институт, Филадельфија, Пенсилванија (Drexel Institute, Philadelphia, Pennsylvania), Епископско-теолошка школа, Кембриџ, Масачусетс (Episcopal Theological School, Cambridge, Massachusetts), као и новинска грађа Америчког удружења екслибриса и Америчког удружења екслибрис колекционара и дизајнера (American Bookplate Society and American Society of Bookplate Collectors & Designers)³ које је прикупило и саставило импозантан материјал у току свог дугогодишњег рада од оснивања 1922. године.⁴ Такође, неизоставан део материјала представљају и истраживања Универзитета у Окланду.⁵ Значајна грађа пронађена је и у следећим институцијама: Универзитетски клуб Вашингтон (University Club Washington D.C.), Универзитетски клуб

---

³ American Society of Bookplate Collectors & Designers, www.bookplate.org, приступ 12. 11. 2018.

⁴ UBC Library, <https://open.library.ubc.ca/collections/bookplate>, приступ 12. 11. 2018. Ова страница садржи отворену колекцију дигитализованих екслибриса Универзитета Британске Колумбије у Ванкуверу у Канади (University of British Columbia UBC). Колекција садржи слике екслибриса из књига и колекција донираних Универзитету Британске Колумбије где су садржани не само канадски, него и амерички екслибриси.

⁵ AbeBooks, <https://www.abebooks.com/blog/index.php/2011/12/01/the-difference-between-ex-library-ex-libris-books>, приступ 12. 11. 2018; Booktryst, *Bookplates in a Printers Library*, Part II. <http://www.booktryst.com/2012/08/bookplates-in-printers-library-part-i.html>, приступ 12. 11. 2018.

Провиденс, Провиденса, Род Ајланд, Њујорк (University Club of Providence, Providence Rhode Island University Club of New York), и екслибриси изгравирани од стране америчке компаније „Банкнота” из Њујорка (American Bank Note Company- New York), а посвећено Универзитетском клубу Мексика.

Значајан сегмент грађе и значајне информације о специјалним воденим екслибрисима садрже извори прикупљени са Пибоди академије наука (Peabody Academy of Science), институције у којој је од 10. августа до 20. октобра 1911. године била приређена изложба специјалних екслибриса из колекције А. Винтропа Попе из Њувтона, Масачусетс , 1911. године.

Ова колекција садржала је око 260 примерака екслибриса са мотивима морског света, поморства, бродова, барки, лађи, а који су били део посебног одељка Поморске собе (Marine Room). Ова грађа нуди јасно организоване екслибрисе који су изузетно добро систематизовани, тако да каталог изложбе није био неопходан. Ту су били представљени сви екслибриси који су садржали у свом дизајну неку врсту брода или било какву јасну повезаност са морским светом. Нису били изложени само амерички екслибриси, који су углавном били арморијални, већ су се у оквиру поставке налазили такође и екслибриси који су приказивали јасне одлике масонских братстава. Ту су своје место нашли екслибриси Енглеске, Шкотске, Ирске, Немачке, Шведске, Холандије, Јужне Америке, Италије и Канаде. Најзначајнија имена која су била представљена на овој изложби била су: Елиша Бирд (Elisha V. Bird), Франк Шатеу Браун (Frank Chouteau Brown), Џеј Чемберс (Jay Chambers), др Артур Кларк (Dr. Arthur W. Clark), Едвин Дејвис Француски (Edwin Davis French), Вилијам Едгар Фишер (William Edgar Fisher), Едмунд Гарет (Edmund H. Garrett), Бертрам Годху (Bertram G. Goodhue), Вилијам Хопсон (William F. Hopson), Лудвиг Ипсен (Ludwig S. Ipsen), Валентин Кирби (C. Valentine Kirby), Артур Ховард Нол (Arthur Howard Noll), штампарија Тифани из Њујорка (Tiffany & Co. of New York), Сидни Л. Смит (Sidney L. Smith) и Винфред Спенсли (J. Winfred Spenceley).⁶

Уметнички допринос екслибриса следећих институција био је од изузетног значаја за ово истраживање: Универзитетски клуб Вашингтона (University Club Washington D.C.), Универзитетски клуб Провиденсе, Провиденс, Род Ајланд из Њујорка (University Club of Providence, Providence Rhode Island University Club of New York), америчка компанија „Банкнота” из Њујорка (American Bank Note Company-New York), као и серија екслибриса посвећених Универзитетском клубу Мексика, Индијана, Индианаполис (University Club of Indiana, Indianapolis), Америчко екслибрис удружење (American Bookplate Society)⁷.

У том смислу важан део грађе су екслибриси истакнутих професионалних институција: Теолошка институција Њувтон, Њувтон центар, Масачусетс , Теолошки институт Конектиката, Хартфорд, Теолошки семинар реформисане америчке цркве, Њу Брунsvик, Њу Џерзи, Хебрејски унијски колеџ, Синсинати, Охајо (Hebrew Union College, Cincinnati, Ohio), Технолошки институт Масачусетса, Бостон, Масачусетс (Massachusetts Institute of Technology, Boston, Massachusetts), Алегени припремна школа, Питсбург, Пенсилванија (Allegheny Preparatory School, Pittsburgh, N.S., Pennsylvania), Латинска школа у Бостону, Бостон, Масачусетс (Boston Latin School, Boston, Massachusetts), Девојачка школа Коламбус, Охајо (Columbus School for Girls, Columbus, Ohio),

⁶ Winfred J. Spenceley, *A Descriptive Checklist of the Etched & Engraved Book-plates* (Boston: Troutdale Press, 1905).

⁷ American Bookplate Society, *List of members* (Princeton: Princeton University Press, 1913).

Гарландска школа домаћинства, Бостон, Масачусетс (The Garland School of homemaking, Boston, Massachusetts), Годард семинар, Баре, Вермонт (Goddard Seminary, Barre, Vermont) и многе друге значајне сличне институције. Такође, потребно је истаћи и екслибрисе америчких академија и школа: Филипс академија из Андовера, Масачусетс (Phillips Academy, Andover, Massachusetts), Филипс Егзетер академија из Њу Хемпшира (Phillips Exeter Academy, Exeter, New Hampshire), Школа Светог Габријела, Пикскил, Њујорк (Saint Gabriel's School, Peekskill, New York), Школа Св. Катарине, Давенпорт, Ајова (Saint Catherine's School, Davenport, Iowa), Школа Светог Матеје, Бурлингем, Калифорнија (Saint Mathew's School, Burlingame, California), Војна академија у Западном Тексасу, Сан Антонио (Western Texas Military Academy, San Antonio, Texas), Велкот школа, Денвер, Колорадо (The Welcott School, Denver, Colorado) и Џорџ Буртон Адамс, Јејл универзитет (George Burton Adams, Yale University).

Међу изворима од секундарне важности су екслибриси следећих институција: Универзитет Канзас (University of Kansas), А. W. Clark (*The Jayhawkers students annual*) у Мериленду (Maryland), екслибрис грађа се налази на Поморској академији Сједињених Држава, Анаполис *United States Naval Academy* (Annapolis). Често су дела екслибриса била стављана у студентске годишњаке као што је то овде био случај. Екслибриси ове Академије стављани су у „*Lucky Bag*” студентски годишњак.

ИЗВОРИ, ГРАЂА И ДОКУМЕНТАЦИЈА О АМЕРИЧКОМ ЕКСЛИБРИСУ ИЗМЕЂУ XVIII и XX ВЕКА

Амерички екслибрис првобитно назван букплејтс, адекватно признање стекао је тек крајем седамнаестог и почетком осамнаестог века са појавом првих свеобухватних уобличенијих биографија, монографија и критичких студија у којима је систематично проучена заоставшина америчких екслибрис уметника. Свеобухватна историјска и друштвено-културолошка основа употпуњена је аутобиографским делима у којима су аналитички представљени аутономни аспекти америчког екслибриса. У појединим биографијама истражени су најзначајнији представници америчког екслибриса, њихови наручиоци, док су у појединим делима истражене излагачке методологије америчког екслибриса.

Документација о америчким екслибрисима у периоду од осамнаестог до двадесетог века чува се у многобројним научним институцијама, колекцијама, специјализованим установама и историјским архивима широм Америке. Ова документација упућује на јасне везе америчког друштва, политичких, економских и социокултуролошких фактора који су били испољени у америчком друштву седамнаестог, осамнаестог, деветнаестог и двадесетог века.

Поменутој теми америчког екслибриса посвећен је завидан број публикација, монографија, критика, прегледа и других научноистраживачких радова. Велики број тих текстова не даје критичке осврте. Поједини су били само назнаке каснијих дела и аутора, неретко су били само још увек у знаку развојног проучавања које није било поткрепљено чињеницама, али су свакако допринели искуству „нове уметничке праксе мале ликовне графике“ – америчког екслибриса.

Највише екслибриса, њихових плоча и података о методама и начинима штампе и изведбеног чина америчког екслибриса сачувано је у универзитетским и факултетским библиотекама, али и у појединим приватним библиотекама које имају приватне колекције попут екслибрис удружења као што је Гролијер клуб.⁸ Све ове репродукције или оригинални екслибриси, било да су у оквиру књиге или су независни отисци, имали су посебан третман чувања у специфичним условима специјализованих институција. Ове институције имају многобројне колекције које су стилски, жанровски, тематски, графички и изведбено повезане, и то су екслибрис колекције од изузетне важности.

У библиотекама, јавним институцијама и великим приватним колекцијама морао је скоро увек бити усвојен основни и јасно утврђен начин прикупљања и разврставања. Он је изискивао и велики број албума, те су све плоче биле сврставане у једну хетерогену масу, уз минимално обраћање пажње на стил, а затим разврстане према периоду којем су екслибриси припадали, као и према њиховој старости, или неизоставно, наравно, према лепоти дизајна који носе.

Начин класификовања је поставио и хипотезу о евентуалној међузависности америчког екслибриса и екслибриса других држава под чијим је утицајем амерички екслибрис првобитно био, али сама та међузависност и евентуална условљеност знања других држава доприносила је јачању америчког екслибриса.

Амерички екслибрис постепено се изборио за статус који носи у деветнаестом и двадесетом веку. То је статус уметничког дела, које је имало свој аутономни развојни пут, који је обухватио разумевање, као и разматрање које је водило до достизања степена посебних уметничких пракси које су остварене експерименталним истраживањем многобројних графичких техника од осамнаестог до двадесетог века.

---

⁸ The Century Magazine, Vol.XXXIX. The Grolier Club 87, New York, 1889.; Grolier Club, Catalogue of an Exhibition of Early American Engraving upon Copper, 1727-1850 (New-York: De Vinne, 1908).

УДРУЖЕЊА

У почетку преузета сазнања из европског наслеђа постепено су се развила развијајући сопствене америчке специфичности и препознатљиве рукописе међу мајсторима екслибриса. Иако се енглески извори узимају као почетни извори и узор за настајање екслибрис техника, примећује се да су холандска и немачка технологија знатно више утемељено примењивала и изучавала од стране америчких мајстора. Енглески утицај је значајан у смислу прихватања екслибриса као значајног момента у констатацији и развоју ученог слоја америчког друштва. Традиција да господа имају своје библиотеке са значајним фондовима наслова и сопственим екслибрисом преселио се и у грађанско друштво америчке више класе. Током времена постало је питање престижа поседовати сопствени графички листић. Бројни отисци ових удружења рађали су нова сазнања и њихови мајстори ствараоци радовали су се сваком новом открићу, запиту и отиску.

Нарочито вредни екслибриси чувају се у ПРИВАТНИМ ЕКСЛИБРИС ЗБИРКАМА колекционара које се налазе у већим градовима широм Сједињених Америчких Држава, међу којима су свакако најзначајнији Њујорк (New York), Бостон (Boston), Масачусетс (Massachusetts) и Кембриџ (Cambridge). Ту су и већ поменути Гролијер клуб (Grolier Club) и Америчко екслибрис удружење (American Bookplate Society), као и Принстон, Универзитет из Принстона⁹ (Princeton, Princeton University), Бостонско удружење Масачусетс, Бостон (Bostonian Society Massachusetts, Boston) и Америчко антикварно удружење Ворчестер, Масачусетс (American Antiquarian Society Worcester, Massachusetts) које има свега неколико екслибриса. Сва ова удружења садрже листе и екслибрисе чланова удружења и имена која су обележила екслибрис Сједињених Америчких Држава.

Ту се чува и велики број екслибриса, као и пропратна документација, чланци, часописи, новине, белешке, периодика и фото-записи, као и тестаменти о њима. Једно посебно формирано удружење поштоваоца екслибриса било је удружење Колеџ медицинара из Филаделфије (College of Physicians of Philadelphia) које није било школа медицине, већ удружење формирано у сврху унапређења науке о медицини и самим тим су нудили и сазнања о екслибрисима који су били саставни део њихових библиотека.

Значајну грађу чува и Чикашко историјско удружење (Chicago Historical Society). У њиховој збирци се налази заоставштина већег броја америчких мајстора графике¹⁰ чија су дела важни извори америчке графичке екслибрис уметности и историје регије Илиноиса. Мноштво грађе и извора о америчким књишким и уметничким екслибрисима налази се у пикторијалним рекордима и екслибрис часописима из деветнаестог века.¹¹

---

⁹ Clifford N. Carver, *Book-plates of Well-known Americans* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1911); Edwin Mark Norris, *The Story of Princeton* (Boston: Little, Brown & company, 1917).

¹⁰The American Book Maker. *Book-plates*, August, 1890, Vol. XIII., September, 1891. New York, U.S.A.

¹¹ *Artistic Book-plates*, A quarterly pictorial record and review of Modern Book-Plates. Vol.I, No. 1. Autumn, 1901. New York, George F. Kelly, 1901. v. Issued quarterly, June, 1903. New Series, Vol. I., No. 1. New York, George F. Kelly, 1903.

Богату грађу – која се тиче класификације, разврставања, хронолошког прегледа, величања ових минијатурних дела која укључује посебан преглед свих калифорнијских екслибриса, најранијих калифорнијских екслибриса, затим екслибриса уметника, адвоката и посебних аутора – чува Калифорнијско екслибрис удружење. Документовање је било изузетно важно за америчка друштва. Без одређених забелешки велики део историје би био изгубљен. Богатство које је сачувано и на адекватан начин третирано великим делом је резултат рада свих поменутих удружења али и великог труда појединаца библиофила и сакупљача. Распрострањени на великом простору широког америчког континента екслибриси су успевали да се задрже на високом нивоу.

ЕКСЛИБРИС КЛУБОВИ

У Чамплин штампарии (Camplin Press) у Коламбусу (Columbus) у Охају налази се екслибрис заоставштина еминентних личности, доктора и других истакнутих индивидуалаца који су били чланови Ауторског клуба и Вековног клуба (Authors Club, Century Club).

Такође, значајан извор за проучавање ове теме јесте Вермонт историјско удружење у коме се чува грађа о дизајнирању, гравирању и штампању екслибриса. Ова институција добила је свој лични екслибрис од стране *Eclipse Electrotpe and Engravin Co., Cleveland, Ohio*. Поједини екслибриси могу се наћи и у Салмагунди клубу у Њујорку. Мада документација из ове институције не представља примарни извор о проучаваним екслибрисима, она је, ипак, важна за праћење осамостаљивања екслибриса. Изворе и грађу поседује и њујоршки Ламбс клуб у Њујорку који попут Саламагунди клуба има тек мањи део архивиране грађе екслибриса. Ови клубови били су формирани од стране глумаца, драматурга и уметника. Многе познате личности биле су чланови престижног Универзитетског клуба Индијане у Индијанополису (University Club of Indiana, Indianapolis), који је преко својих екслибриса чувао многа знања о библиотекама, универзитетима, факултетима и удружењима. Нарочито истакнути екслибриси многих клубова, универзитета, као и библиотека, обрађени су од стране аутора Лија Аша (1917-1993).¹²

Многи клубови бројали су велики број чланова и тај број је константно био повећаван. Чланови су били пошговаоци али и познаваоци екслибриса и саме технике екслибриса и многи од њих управо и сведоче о начину израде екслибриса и о његовој еволуцији. Клубови нису служили само да се дружи и да се размењују сазнања већ и да величају значај и лепоту екслибриса. То је било веома важно јер је екслибрис сакупљаштво односно колекционарство на тај начин уздизано на виши ниво и постало је неком врстом виталног одрживачког значаја и доприносило је популаризацији екслибриса уопште. Захваљујући клубовима познавање, изучавање, сакупљање и поседовање екслибриса постало је једнако значајно као филателија, или било која врста разоноде и завешешаштва који су виши кругови могли неговати као неку врсту разоноде или доколице. Бити члан овог престижног клуба значило је да се појединац издизао из друштва, из материјалистичког света и прикључивао се онима који су неговали лепоту без изузетка.

---

¹² Ash Lee, *Subject Collections: a Guide to Special Book Collections and Subject Emphases As Reported by University, College, Public, And Special Libraries And Museums In the United States And Canada*, 6th ed. (New York: R.R. Bowker Co., 1985).

ГРОЛИЈЕР КЛУБ

Када говоримо о екслибрис клубовима као драгоценим изворима грађе ове дисертације, свакако је најбитнија грађа добијена из Гролијер клуба, која представља значајан и неизоставан извор. Ова реномирана институција бави се ретким књигама, њиховом конзервацијом и очувањем, па самим тим има вредну грађу и документацију о екслибрисима, штампању, начину и извођењу саме штампе, коришћеном материјалу, али и о изради графичког штампарског папира.

Гролијер клуб дао је велики допринос у преобликовању и сужавању великих целина, које су везане за ужи и шири спектар америчког екслибриса, са акцентом на естетику система америчког екслибриса, у распону од књишког до самосталног независног малог уметничког дела. Остварени резултати Гролијер клуба су у потпуном складу са циљевима и основним доприносима удружења. У обимном уводном поглављу инструкција писаног дела Гролијер клуба налазе се јасна и садржајно разврстана поглавља о прикупљању и колекционарству.¹³

Значајна грађа чува се у Алдине клубу у Њујорку. Овај клуб има око 650 чланова и око 200 нерезидената, основан је 1889. године и бавио се штампарством. Посебну категорију извора чине музејске збирке међу којима се истиче Типографска и музејска библиотека Њу Џерзија (*Typographic Library and Museum New Jersey*), кроз коју су представљени битни моменти у развоју типографског начина обраде плоче. Ова збирка садржи и мноштво типографских декоративних нацрта истакнутих екслибрис мајстора.

Значајно је и дело¹⁴ Харвард клуба из Њујорка (*Harvard Club of New York City*), које садржи екслибрисе са укљученом поруком „*Ex dono*“. Такође поједини извори грађе¹⁵ садрже занимљиве екслибрисе који су симболизовали аутентичност настојања и уверења самих институција.

У изворима из Колорада налазимо податке о грађи Универзитетског клуба у Денверу (*University Club-Denver; Buffalo*), у Бафалу, док се у Њујорку по важности истиче грађа Универзитетског клуба Њујорка (*University Club New York*).

---

¹³ American Bookplate Society, *The Bookplate*. Being the Journal of the American Bookplate Society. Edited by Clifford N. Carver, Cambridge, England: W. Heffer & Sons, January, 1914. July, 1914. Constitution. Sewanee, Tenn.: University Press. 1915.

¹⁴ Joseph Henry Dubbs, *Literary World. The Study of Book-plates. A review of Warren* (Boston, U.S.A., 1881).

Значајне екслибрисе имају и следећи клубови: Универзитетски бостонски клуб, Бостон, Масачусетс (The University Club of Boston, Boston Massachusetts), Западњачки колеџ за жене, Оксфорд, Охајо (Western College for Women, Oxford – Ohio), Државни универзитет Коламбус, Охајо (Ohio State University Columbus, Ohio) који често у опису својих екслибриса носе и статистичке податке. Дела Јужне Каролине чине такође занимљиву грађу за истраживање.¹⁶

---

¹⁵ The Book Lover. Ingersoll Lockwood, Phil. Bibi. *Book-plate*, 1890.

¹⁶ The Sunday Sun. *South Carolina Book-plates*. Charleston, S.C., January 4, 1891.

ЗАОСТАВШТИНЕ ИСТАКНУТИХ ПОЈЕДИНАЦА

Заоставштине истакнутих индивидуалаца чине важан сегмент грађе америчког екслибриса. Од нарочите важности је заоставштина професора Фредерика Ајвија Карпентера, Барингтон, Илиноис (Frederick Ives Carpenter, Barrington, Illinois), професора енглеског на Универзитету у Чикагу 1900. године. Многи екслибриси су приказивали и старије библиофиле, попут екслибриса Воласа Хјуа Качарта, повереника Денисон универзитета, касније директора Западњачког резервног историјског центра (Wallace Hugh Cathcart, Trustee Denison University, Director Western Reserve Historical Society). Потребно је поменути и грађу из заоставштине учитеља уметности Шелдона Ченеја (Sheldon Cheney, California), некадашњег председника Калифорнијског екслибрис удружења, која се чува на Беркли универзитету (Berkley University).

Амерички екслибриси немају јасне границе своје прошлости, због тога је значајно истражити и порекло првог америчког екслибриса. Питање порекла првог америчког екслибриса делује веома једноставно, али одговор је сложен. Приликом изучавања америчког екслибриса у раном осаманаестом веку, врло вероватно наилазимо на англо-америчке плоче из библиотека гувернера и великих земљопоседника као што је Лорд Балтимор. Већина екслибриса није била датована тако да је ово истраживање значајно.

Штампарија *The Eclipse Electrotpe and Engravin Co. Cleveland* израдила је већи број важних екслибриса, а неки примерци из ове штампарије су екслибриси истакнутих личности проучаваног периода, па ћемо се у овом раду осврнути и на њих.

За тему овог истраживања важно је истаћи и екслибрисе доктора Чарлса Бека, професора латинског на Харварду, Чарлса Х. Бенцамина, декана Школе за инжењерство, Пурду универзитет, Пафајет, Индијана, Елише Браун Бирд, Чарлса Волтса Бура који је био професор менталних болести на Универзитету у Пенсилванији, потом председника Колумбијског универзитета Николаса Мураја Батлера (Nickolas Murray Butler), секретара Америчке амбасаде у Лондону, Клифорда Никелса Карвера, Мекдоналда и других. У Карверову част израђено је више екслибриса од стране Барета из Лондона.

Важан део грађе и сазнања чини Екслибрис интернационална асоцијација “*Bookplate Association International*” са седиштем у Лос Анђелесу која је основана 1925. године од стране Хелен Вилер Басат и неколицине екслибрис ентузијаста. Основна улога овог интернационалног удружења је била годишња изложба екслибрис удружења која је имала за циљ да представи екслибрис постигнућа из целог света. Углавном је одржавана у мају месецу у Музеју и Националној библиотеци Лос Анђелеса. Почасни председници двадесет и пет најпознатијих екслибрис удружења су били задужени за колекцију широм света.

Делотворна синтеза дискурзивног и практичног аспекта саме израде екслибрис матрице и њеног односа према књизи профилише екслибрис као „мало уметничко дело“. У том смислу је теоријски аспект америчког екслибриса с једне стране конкретнији и одређенији, а самим тим и лакше разумљив. Томе су нарочито допринеле исцрпне монографије и биографије аутора као што су Чарлс Декстер Ален¹⁷, Спенсли¹⁸ и Прескот.¹⁹ Практични део америчког екслибриса који

---

¹⁷ Charles Dexter Allen, *A Classified List of Early American Book-plates With a Brief Description of the Principal Styles And a Note As to the Prominent Engravers* (New York: The De Vinne press, 1894).

¹⁸ Charles Dexter Allen, *Ex Libris, Essays of a Collector* (Boston and New York, London: Lamson, Wolfe & Co., 1896); *A Talk on Book-plates. Read at a meeting of the Club of Old Volumes* (Boston: Club of Odd Volumes, 1901).

¹⁹ Henry Ward and Winward Prescott, *Some American college bookplates, a presentation of plates, old and new* (Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915).

²⁰ Charles Dexter, Allen, *Ex Libris: Essays of a Collector* (Boston and New York: Lamson, Wolfe & Company, 1896).

је свакако апстрактнији и неодређенији, запажен је у његовој посебној ликовној композицији. Стога је у раду пажња посвећена и одређеним графичким техникама: бакрорезу, бакропису, сувој игли, дрворезу, пунктирању, мезотинти у одређеним временским контекстима у којима су настајала сасвим особена екслибрис остварења.

Као поливалентни појам вештина и техника, ликовне композиције и комуникације, екслибриси имају широко културно одређење. Екслибрис је стетиште различитих дисциплина: историје, хералдике, књижарства, библиотекарства, издаваштва, и својеврсни сведок еволуције културе кроз векове.

У току досадашњег проучавања библиотекарства, нарочита пажња се обраћала на развој књишких додатака. Овим питањем бавиле су се америчка и европска уметност у току деветнаестог и двадесетог века са више научноистраживачких становишта. Тако је екслибрис, као књишки додатак, а на основу своје припадности библиотеци и библиотечком, био размотрен од стране библиофила, а у мањем обиму са аспекта уметности. Ово истраживање употпуњује дело Чарлса Алена Декстера.²⁰

Код Американаца није било јасног и нарочитог интересовања за екслибрис и његове одлике, али се у последње време јављају специјалистичка истраживања америчког екслибриса. Екслибрис и његово осамостаљивање код Американаца има дугу и сложену историју развоја са променљивим захтевима не само америчког, него и европског друштва, нарочито Холандије и Енглеске. Изложбе или било какве смотре екслибриса делују као мањи катализатор уметности и идеја у јавности. Оне представљају начин приказивања и контекстуализацију библиотека и културно-образовних институција, па тек онда уметности која се на тај начин чини релевантном и доступном савременој публици. Уметничке изложбе екслибриса служиле су као огледало америчког друштва осамнаестог, деветнаестог и двадесетог века. Развојни ток америчког екслибриса текао је постепено. Свако његово обележје настало је под утицајем других држава и одражавало је своје унутрашње интересе, а истовремено јачало важност личних идеологија.

Поједини аутори попут поменутог Декстера Алена²¹, који су се у својим књигама и студијама бавили екслибрисима које су периодизовали и анализирали на основу стила, украса, грба, презимена, порука и језика, отворили су питања веродостојности извора и знања о појединим формалним становиштима истражености ове теме. Тако се међу значајним екслибрисима са непотпуним подацима истичу они из Бостонске медицинске библиотеке и Есекс института, као и Давенпорт академије наука у Ајови.²² Библиотекари су силом прилика у складу са својом професијом били у додиру са великом количином књига, и различитих публикација, што им је омогућавало да се упознају и са делима уметника који су израђивали екслибрисе. Тако су се рађале љубави које су прерастале у прави хоби међу библиотекарима, а

---

²¹ Dexter Charles Allen, *The book-plates of William Fowler Hopson* (Berkeley: At the sign of the Berkeley oak, 1910).

²² Herbert J. Slater, *The Romance of Book-collecting* (London: E. Stock, 1898).

то је било не само гледање и размењивање знања о екслибрисима и самих екслибриса него и података о њима. Братства при факултетима, и универзитетима су била одувек јако популарна у Америци, она су популарна и данас и сва се надмећу за неку врсту сопствене посебности. Екслибрис који је представљао идеале неког братства је био одличан начин да се о братствима нешто визуелно забележи, да се сазнања о њима шире али и да се привлаче нови чланови. Братства су егзистирала по врло строгим правилима и кодексима понашања су били обавезни за све чланове. Екслибриси који су настајали за потребе братстава су самим тим морали бити строго везани за њихова правила и визије, а начин чувања и документовања екслибриса, управо зато је све око њих било изузетно поуздано.

СПИСИ БИБЛИОТЕКАРА И БРАТСТАВА

Грађу за проучавање екслибриса чине и списи појединих библиотекара, библиофила и пасионираних колекционара.²³ Они су често коментарисали и доприносили глорификацији и ширењу сазнања о екслибрису. Познавању ове теме допринели су и екслибриси факултетских братстава. Поједина од ових дела објављивана су само под иницијалима уметника, или су пак била анонимна.

Позната братства истакнутих екслибриса и предмета интересовања овог научноистраживачког рада су и братства: Алфа сигма фи из Синсинатија, Охајо (Alpha Sigma Phi, Cincinnati, Ohio), Сигма ну (Sigma Nu), Гама тау огранак, Универзитет Минесоте, Алфа огранак, Универзитет Минесоте (Gamma Tau Chapter, University of Minnesota, Alpha Chapter, University of Minnesota), Фи бета капа, Јејл огранак (Phi Beta Kappa, Yale Chapter), Капа капа гама (Карпа Карпа Gamma), Капа алфа тета (Карпа Alpha Theta) и Делта ипсилон, Пенсилванијски огранак, Универзитет Пенсилваније (Delta Upsilon Pennsylvania Chapter, University of Pennsylvania).

Ови извори пружали су нове информације и сагледавали су и употпуњавали већ постојећа и уоквирена сазнања о америчком екслибрису, о његовом историјском раздобљу и постепеном развоју и преплитању са правцима и стилевима других држава. Сва ова удружења, клубови, универзитети, факултети, библиотеке представљају и садрже позадинску пропратну и релевантну литературу и материјал који је коришћен у овој дисертацији, али су класификовани као извори секундарног реда иако садрже значајна дела и најпоузданију спону од осамнаестог до двадесетог века.

Значајне информације о екслибрису поседује Принстон универзитет²⁴ чији председник је био Вудро Вилсон (Woodrow Wilson), потоњи председник Сједињених Америчких Држава, и Џозаја Двајт Витни (Josiah Dwight Whitney), професор хемије и минералогике на Државном универзитету у Ајови (Iowa State University).

---

²³ Clara Therese Evans, *A Census of Bookplate Collections In Public, College And University Libraries In the United States* (Washington: Bruin Press, 1938).

²⁴ Edwin Mark Norris, *The Story of Princeton* (Boston: Little, Brown, 1917).

ГРАЂА ДЕКСТЕРА АЛЕНА

Дело Чарлса Декстера Алена указује на дискурзивну ширину и богатство екслибриса, као и њихову теоријску рекапитулацију и основна разврставања по стиловима и темама. Његова грађа јасно указује и уоквирује основне тачке америчког екслибрис друштва, сумира опус од преко 800 различитих екслибриса јасно умрежених по стиловима и по постигнућима, и сматра се најбитнијом грађом овог научноистраживачког рада.

Чарлс Декстер Ален, који је био члан Екслибрис удружења у Лондону, члан Гролијер клуба у Њујорку и члан Конектикат историјског удружења Хартфорд, у књизи која је настала 1894. и штампана од стране MacMillan & Co., износи јасну листу најбитнијих аутора екслибрис литературе.²⁵ У Америци битну грађу чине листови и есеји Ричарда Лихтенштајна и господина Лавренса Хјутона, који су били од изузетног значаја. Део грађе чини и велики број артикала који су од несумњиве важности и као такви додати су периодичној литератури везаној за екслибрис од стране оних који су били потковани знањем.²⁶ Ален је постављене проблеме, стилове, начине израде, посвете матрице, значаја и ликовну композицију решавао систематично и аналитично је указивао на видове израде саме екслибрис плоче, прожимао је ефекте динамике, њихових међусобних преплитања и уједно је интерпретативно суочељавао теоријски и дисциплинарни увид на најбитнијим одабраним примерима систематизујући их хронолошки алфабетским редом. Првенствено је полазио од оних потписаних плоча уочавајући и поентирајући јасно на значај самог потписивања и номенклатуре дела. Чарлс Декстер Ален је својим делом конципирао интердисциплинарне односе и преплитао је аналитичко-интерпретативну и теоријско-интерпретативну методу разматрања дела на којима је базирао своја утемељена проучавања и претпоставке.

Податак да је Ален потекао из Енглеске вероватно је од користи јер се може пратити његов лични пут интересовања везан за екслибрис. Његово порекло нас води назад до извора екслибриса а то је управо Енглеска, јер су енглези били ти који су донели екслибрис у Америку, који су га такорећи ту засејали и који су га на крају и одржали. Пре свега је екслибрис постојао у круговима енглеза који су се преселили у Америку, касније се мешао у све остале нације, а на крају се установио у самом америчком народу. Ален је био један од правих заљубљеника у екслибрис и готово да је свој живот подредио сакупљању, класификацији и публикацији открића о екслибрисима. Само прави заљубљеник је могао са толико пажње да приступи овако обимном истраживању за које је било потребно пуно социјалних контаката. Декстер Алена истраживања се заснивају на проучавањима многих дела, њиховог разврставања, начина очувања односно рестаурације и конзервације, као и основних полазних тачака самог историјата и настанка америчких екслибриса. Успоставља полазне тачке самог развоја као и основних клубова, удружења, екслибрис асоцијација. Декстер Ален у својим проучавањима јасно наглашава основне и најбитније ауторе и разврстава их по њиховим достигнућима и интересовањима. Обрађују се многи екслибриси са становишта њихових техничких могућности, са становишта припадности и у односу на то да ли су били лични власнички, хералдички, портретни, алегоријски, мото или су припадали налепницама. Грађа Декстера

²⁵ James Herbert, Slater, Bookplates and Their Value, London, Henry Grant, 1898.; William Fowler Hopson, Charles William Sherborn, an Appreciation, Berkley, Berkley Oak, 1910.

²⁶ The Book Buyer. A List of American Book-plate Collectors, III, 165.

Алена представља једну од основних студија америчког екслибриса на основу чијих сазнања су настала многа друга писана дела о америчком екслибрису. У свом делу Амерички екслибрис , водич кроз њихову студију са примерцима (“American Book-Plates, A Guide to their Study with Examples”) која је претходно већ спомињана јасно се разврставају правци, услови настанка, начини складиштења, очувања.

ЕКСЛИБРИС КОЛЕКЦИОНАРИ

Посебан материјал и грађу чине албуми колекционара Р. Ц. Лихтенштајна²⁷, Е. Н. Хевинса²⁸, Фреда Ј. Либија²⁹ из Бостона (Richard C. Lichtenstein³⁰, E.N. Hewins, Fred J. Libbi

²⁷ Richard C. Lichtenstein, *Early New England and New York Heraldic Book-plates*. New England Historical and Genealogical Register, XL., 295-299.

²⁸ „Е. Г. Хевинс је један од старијих колекционара међу нама. Г. Хеген има веома интересантан албум америчких плоча, у којима велики број ретких примерака налази место за одмор. Други албуми се користе у страним примерима, а број плоча на колекцијама ће се добро поставити на главу листе великих и вредних збирки. Плоче су класификоване по стиловима“, видети: Dexter Allen, *American Bookplates*, 381.

²⁹ „Други бостонски колекционар који се неко време вредно бавио прикупљањем, а који је имао вредну колекцију, зове се Фред Ј. Г. Либил. Он поседује копију „Ворена“, најдивнијег примерка екслибриса везаног у здробљеном леванту, који је посебно илустрован убацивањем ретких оригиналних таблица, аутограмима, портретима и погледима. Волумен се проширио на три пута своју оригиналну дебљину, а он је елегантан примерак уметности књиговодствене уметности, као и највредније складиште лепих екслибриса“, видети: Ibid., 381.

³⁰ „Ричард Ц. Лихтенштајн, из Бостона, има велику колекцију књига-таблица. Део његове колекције је по абecedном реду у великом кварту везан у смеђем мароку, са златним оквиром и направљено је нарочито за сврху веома танког затамњеног папира. Користе се и појединачни рамови. Ова колекција је једна од највећих и вероватно најбоља, што се тиче америчких, односно свих у Сједињеним Државама“, видети: Ibid.

³¹ „Међу првима који су се појавили као колекционари екслибриса у Сједињеним Америчким Државама био је покојни Џејмс Еди Мауран из Њупорта. Р. И. Мауран је био Њујорчанин по рођењу, син трговца западне Индије. Био је пасионирани сакупљач, учен човек у потпуности упознат са страним језицима и литературом тог времена према којој је гајио посебно интересовање. Дубоко заинтересован за друге линије истраживања и прикупљања, он је пронашао времена да сакупи добру колекцију америчких и страних екслибриса, који су били постављени са укусом и стил се називао у свим гранама његовог прикупљања. У време његове смрти, 1888, имао је око 3500 плоча, и био је процењен од стране Хевинса, Маурановог пријатеља, на 300 долара. Колекција је била продата у Филаделфију. Мауран је имао посебан начин на који је монтирао своје плоче, које су биле оригиналне и јединствене. Залепио их је на делове марбел папира и друге врсте папира који се користе за орнаментално везивање књига. Имао је велику жељу да пронађе што више делова папира ове врсте како би дело добило на посебном значају и имало што више различитих делова монтирања. Ови папири су били постављани на бео лист и стварали су добру подлогу за коначну монтажу. Његов насловни екслибрис био је монтиран на златни и сребрни папир, плоче за даме на комадићима свиле, дамаску, сатену или старим деловима броката и другим материјалима погодним за женске одевне предмете. Неке америчке таблице су биле на старијим стиловима марбл папира и на модерним обрасцима и бојама које су биле у употреби пре много година. Биле су нумерисане на позадини папира и чуване по абecedном реду. Врло често је задњи део отиска екслибриса прекривен белешкама о власнику плоче. Портрети, аутограми, куће и скице власника из новина, такође су били монтирани и постављени са таблицама са којима су били идентификовани. Таблице су чуване у старој књизи, прекриване фином, исполираном телећом кожом, лепо преточене и ушушкане на позадини и ивицама. Занимљива историја је повезана са овим покривачима. Џон Остин Стивенс из Њујорка направио је лепу збирку поезије, балада и романтичне лирике средњовековног доба, које су биле повезане у раскошном стилу. Поводом посете Европи, г. Мауран, који је био пријатељ г. Стивенса, видео их је пажљиво спаковане у кутије, које су биле одбачене и остављене у подруму коморе *Chambers of Commerce* у Њујорку и осигуране на 10.000 долара. Током одсуства власника, црнац који је био домар зграде је отворио кутије и продао их је као невредне папирне делове. Мањи делови антологије су били спашени. Корице нису више употребљене за своју првобитну намену и пале су назад у руке г. Маурана, који их је користио да држи своје таблице. Ова колекција је била прилично богата за ране фазе развоја таблица Америке. За г. Маурана, који је био међу првима на терену, ово је била привилегија јер му је омогућавала крем прикупљања неко време и био је у стању да обезбеди таблице које сада не могу бити лако у нечијем власништву. Не тако давно, ова колекција је поново променила власника, први купац није имао времена за коришћење таблица и био је вољан да их прода неком колекционару који би могао да им повећа употребну вредност. Мењањем власника, на неки начин колекција је била поремећена, а делови су се нашли у власништву различитих сакупљача“, видети: Ibid., 378.

Boston). Интересантну, али и значајну грађу представљају и колекције првих званичних колекционара екслибриса у Сједињеним Америчким Државама попут Џејмса Едија Мурана³¹ из Њупорта (James Eddy Mauran, Newport), чија колекција је садржала око 3500 екслибриса.

Лихтенштајнова колекција екслибриса најважнија је за проучавање америчког екслибриса. Осим великог броја екслибриса, ову колекцију одликује систематична организованост, а свега неколико радова није потписано.

Важну грађу, како је претходно у тексту већ било напоменуто, чини и колекција екслибриса бостонског колекционара Фреда Ј. Либија. Ова колекција је значајна историографски због коришћења мермерних папира и због тога што су дела екслибриса била нумерисана на позадини и систематизована по абecedном реду.

Међутим, део грађе свакако чини и већи број албума колекционара који нису марили за урамљивање и монтирање екслибриса, нити су имали засебан принцип класификационог реда и организације. Они су чували своје екслибрисе у климатски прилагођеним условима, али понекад и у ковертама, фиокама и међу страницама књига.

За проучавање екслибриса значајна је колекција на манила папиру, колекционара Е. Х. Биестдата из Њујорка. Интересантно је да су сви наведени колекционари били чланови Екслибрис удружења из Енглеске. Ово удружење било је организовано око 1891. године и имало је 400 чланова од којих су 50 били Американци. Важан сегмент грађе за реконструкцију приче о екслибрисима чини и чланак објављен у „Месечним новинама“ (*Monthly Journal*), које је штампало Екслибрис удружење.

Пример грађе класификоване по стиловима можемо изучавати на основу колекције поменутог Е. Н. Хевинса. Овај колекционар је имао интересантан албум америчких екслибриса и очуваних оригиналних екслибрис плоча, матрица у којима су се налазили и врло ретки примерци који су били штампани у малим тиражима. Он је поседовао и албуме који су имали и стране примерке екслибриса из разних земаља.

Што се тиче најистакнутијих имена из света америчког екслибриса, најзначајнију грађу чине дела графичара мајстора Натанијела Хурда (Nathaniel Hurd), који је био најугицајнији гравер у северном делу Америке, затим Томаса Џонсона (Thomas Johnson) али и Паула Ревере (Paul Revere).

Свака скупина екслибриса која има одређену систематичност у сакупљању може да се назове колекцијом, не можемо исто рећи за скупове екслибриса без података, без систематизације, и без сазнања о ономе што је сакупљено. Дакле да би се колекција уважила као таква мора имати одређене одреднице које је чине збирком било чега, а то је скуп сличних примера истог рода, са подацима о настанку, пореклу и аутору. Било да су колекционари уређивали, осмишљавали своје албуме или сакупљали само графичке листове по сопственом нахођењу, колекције које могу носити такав епитет су већ саме по себи систематизоване и сложене према неком плану. Све колекције које смо овде споменули служе за скалпање једне свеопште приче и сазнања о екслибрису на целокупном америчком тлу. Али не само на америчком него на светском тржишту уметнина и ретких предмета, сваки од споменутих колекција данас чини немерљиву вредност која би на аукцијама данас достигала и до неколико милиона долара. Међутим, колекционари скоро никада нису сатављали своје збирке са таквом намером, већ из чисте најискреније љубави према ликовном делу, према сложености графичког израза, тананог осећаја за лепо и интимно и на крају и љубави према књизи. Ово потоње је можда и најзначајније.

ЛИТЕРАТУРА О ЕКСЛИБРИСУ

Важан извор грађе о екслибрисима америчких факултета и универзитета чине дела Херија Паркера Варда, који је дао јасну презентацију о намењеним и посвећеним старим и новијим екслибрисима коришћеним од стране едукационих институција, индивидуалаца, братстава, клубова, којима су додати понеки екслибриси новијих удружења. Ова студија нуди такође и листу литературе од стране Винварда Прескота.

Клифорд Никелс Карвер је публикувао најатрактивнију збирку *“Bookplates of Princeton and Princetonians”*.³²

Битну грађу чини комплетна литература Винварда Прескота³³, који је публикувао библиографију екслибрис литературе. У делу се јасно износи допринос библиотека и библиотекара, те и самих библиофила. Овде се јасно описује првобитна улога екслибриса који су служили очувању књига од крађе и отуђивања, описује се њихова уска припадност књигама. Разматрају се систематично различити ставови, мишљења, поруке, грбови, натписи на њима. Писано је такође о појединим колекцијама и њиховим колекционарским праксама, навикама.

Сви ови екслибриси разврстани су по различитим аспектима посматрања, интерпретативно су се актуелизовали и по потребама су били персонализовани. Харди је писао о власништву и пракси изузимања екслибриса из књига зарад „студирања и упоређивања“ (for purpose of study and comparison). У овом делу аутор говори и наводи детаље о вредностима екслибриса, јасно наглашава да је једини који је постигао високу вредност био екслибрис Вашингтона. Он је описиван као једини који је био вредан крађе (George Washington). У овој књизи екслибриси су били подељени у више група, екслибриси личног, генеалогског, хералдичког, уметничког интереса, пејзажни, портретни.

³² Clifford Nickels Carver, *Bookplates of Princeton And Princetonians* (Princeton, N.J: Princeton university press, 1912).

³³ Presscott, B. Winvard, *A List of Canadian bookpates* (Boston and Toronto: Society Bookpates Bibliophilles, 1919).

³⁴ Dodd, Mead & Company. *Bookplates: a Catalogue of a Selection Containing Some Extremely Rare Items* (New York: Dodd, Mead, 1906).

Ворен (Hon J. Leicester Warren) је 1880. године објавио књигу “*Водич за проучавање екслибриса*” у којој је подржавао другачију поделу екслибриса на јакобеанске, чипендејл и алегоријске.

Томас Бејли Алдрич (Thomas Bailey Aldrich) је аутор који даје занимљиву причу о исмевању сакупљача екслибриса, која је била упућена онима који су у то време имали екслибрисе не да би их уметнули у своје књиге и користили их у своју основну сврху означавања власништва, већ да би могли да се размењују са другим колекционарима. Аутор издваја Паула Ревера.³⁴

Значајну грађу, која се прожима у многим делима, чине екслибриси и дела осамнаестог и деветнаестог века Дејвиса Едвина Француског (Edwin Davis French) и Ј. В. Спенслија (J.W. Spencely), који су сматрани врхунским уметничким творевинама и најбоље израђеним екслибрисима произведеним и израђеним у Америци. Јасно се издваја рад и дело Сиднеја Л. Смита, нагрисане плоче и дрворези В. Ф. Хопсона који су били високо цењени. Посебан је осврт, уз систематична објашњења значаја и начина штампе Малколма Вајера (Malcolm Wyer), на дизајнере Ајова екслибриса: Спенслија Сејмора (Spencley, R.F. Seymour), Чамберса (C.E. Chambers), Валентина Кирбија (C. Valentine Kirby), Мекдоналда (A. N. Macdonald) и Берту Жакус (Bertha E. Jacques).

Слејтер (Slater) у својој књизи³⁵ “*Bookplates and their value*” говори о систему класификације, спомиње утицај истакнутих енглеских уметника, говори о принципима вредновања екслибриса. У његовом делу се води полемика о томе који екслибрис се може звати првобитним екслибрисом, описује се јасан утицај стилова и наглашава се да већина екслибрис мајстора нису били уметници тј. њихова дела првобитно нису била посматрана као уметничка дела.

Јасно је да су амерички екслибриси имали минорно место у социјалној америчкој историји, али су свакако управо захваљујући колекционарству и свим истакнутим познатим америчким библиотекама, универзитетима, факултетима и институцијама од јавног, друштвеног и културног значаја попримили додатан значај. Дело које јасно говори о овоме је дело Френка Л. Вилинга (Frenk Willing Leach).³⁶

Тек појавом низа ових монографија и биографија појављују се и откривају неки до тада непознати моменти и подаци, као и систематичне анализе постулата америчког екслибриса.

---

³⁵ Henry Grant, *Book-plates and their value* (London. E. Fisher and Comp.,1898).

³⁶ Frank Willing Leach. *The Right to bear Arms, The Continent* (Philadelphia, Penn., U.S.A, 1883).

³⁷ Clara Therese Evans, *A Census of Bookplate Collections in public, college and University libraries in the United States* (Washington D.C., The braun Press,1938).

³⁸ Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates* (Los Angeles, California: Graphic Press, 1936).

Важан извор грађе о јасној систематизацији, начину колекционисања и прикупљању екслибриса, њиховом чувању и намерама везаним за доступност јавности и приступачности њиховог дубиозног проучавања нуди и дело написано и уређено од стране Карлиле Бер и Кларе Еванс под називом “*A Census of Bookplate Collections in public, college and University Libraries in the United States, with several foreign references*”.³⁷ Ово дело говори о различитим начинима и сврхама колекционисања екслибриса и озбиљно селекује многе јавне институције и основне циљеве и улоге њихових колекција, даје сазнања о њиховом очувању, на који начин су сакупљена дела, тачно их разврстава и лоцира по градовима широм Америке, говори о материјалу и начину конзервације и рестаурације, али свакако је важно и напоменути чињеницу да нуди доступност колекције за консултације и проучавања. Уједно помиње и форме разврставања и индексирања дела екслибриса.

Битну грађу која се тиче класификације, разврставања, хронолошког прегледа, даје и дело *Историјска Калифорнија у екслибрису*.³⁸ Ово дело даје посебан преглед калифорнијских екслибриса, њихових уметника и власника, мајстора, наручиоца, најранијих историјских калифорнијских екслибриса. Уједно се указује на тражење нових могућности материјала, поступака израде матрице, говори се о избору папира, матрица плоча, спајању отисака. Дело приказује екслибрисе уметника, адвоката, посебних аутора екслибриса ботаничких и хортикултуралних тема, екслибриса цркви, црквених институција и њихових поклоника, колекционара и екслибрис удружења, екслибриси доктора, хотела, клубова и асоцијација. Такође, нуди нам сазнања о екслибрисима калифорнијских библиотека и библиотекара, екслибриса Универзитета у Калифорнији, екслибриса Сан Франциска и окружења, Лос Анђелеса и окружења, Станфорд универзитета, екслибриса позорнице и позоришта.

О ауторкама женских екслибриса писао је Вилбур Мејси Стоне³⁹, који је посветио своју књигу Аделаиди Хелен Пејџ, најмлађој женској дизајнерки, девојчици која је са четири године направила мало дело које се сматрало екслибрисом. Ова књига није историјског, нити је критичарског карактера, већ представља један чин свеобухватног признања и похвале ауторкама америчких екслибриса. У њој се говори о женској наклоности ка изради дечјег екслибриса, која се појављује из логичне специфичне везе која постоји између мајке и детета. Међу многим ауторкама издваја се екслибрис Мадам Помпадур која је лично израдила свој екслибрис. Издваја се и Аделаида Пејџ из Бостона и Маргарита Елвод.

Најпознатија имена и њихови екслибриси који истичу више националности и разноврсност женског екслибриса представљени су у делу Вилбура Мејсија Стоне, а истичу се дела следећих уметница: Албертина Рандал Вајтхаус, Мери Чамберлејн, Маргарета Винтерботам, Маргарет Армстронг, Рејмонд Рут, Ема Тотем, Елизабета Мур Халовел, Мери

---

³⁹ Wilbur Macey Stone and Jay Chambers, *His Book-plates* (New York:Pub, Triptych, RR.Beam, 1902).

Брентон, Брајт Рут. Аутор Паул Ламперли (1858-1939) нам нуди “*A list of book-plates engraved on copper by Mr. Edwin Davis French*”. Само дело Ламперлија доприноси умногоме изучавању америчког екслибриса.

Карл Јунг у својој књизи „*Book-plates, a collection of original book-plates designs*“ са уводним делом написаним од стране Зела Алена Диксона, у делу које је било штампано у лимитираној едицији маја 1916, јасно започиње књигу причом о настанку и улози екслибриса, а чињеница коју подвлачи је свакако да су амерички екслибриси првобитно служили против крађе књига. Он говори о везивању књига ланцима, које се практиковало све до петнаестог века и говори о изумима штампарства. Јасно подсећа читаоце о подели, улози и сведочанствима екслибриса. Управо су екслибриси носили печат свог времена и причали су приче одређених времена и периода сваки на посебан и другачији начин.

Вилбур Мејси Стоне је писао о екслибрисима Џеја Чамберса⁴⁰ (Jay Chambers, “*His bookplates with XXVII examples and an essay concerning them*”). Дело је штампано у Њујорку 1902. године и у њему аутор у виду есеја описује и указује на екслибрисе Џеја Чамберса, који су били пикторијални. На његовим екслибрисима је видљив утицај Ховарда Пејла, његовог учитеља. Аутор нуди занимљиве примерке екслибриса, који носе натписе „Његова књига”, „Њена књига” (“*his book, her book*”).

Штампарије су играле значајне улоге у изради и штампани екслибриса у великим тиражима, зато су се веће и значајније штампарије трудиле да у свом колективу имају и макар једног мајстора који је био специјализован за екслибрисе. Не само за његово дизајнирање, или извођење већ и за поправке плоча, досетљив у случајевима реконструкција, допуњавања и понекад преправљања. Иако се већина екслибриса трудила да остане у изворном облику није био редак случај да се у току историје нешто морало допунити, додати, поправити или чак преправити. Стога је умеће мајстора да те измене, допуне, уради тако да се не примете додатне интервенције било од велике користи. Неки екслибрис мајстори су се усавршавали само за то да буду коректори екслибриса које је неко други већ осмислио и креирао. Свест о присуству екслибриса као и о неопходности уметања истих у књиге јављала се свакако постепено и по угледу на друге, а амерички мајстори гравери су вођени тим идејама, својим вредним достигнућима стављали екслибрис на узвишене нивое. Амерички мајстори налазили су се пред великим изазовима, није било лако одговорити свим очекивањима, просто одувек је било питање како изаћи у сусрет захтевима наручиоца власника екслибриса и како их уопште начинити задовољнима. Да би амерички мајстор испоштовао договор, али и очекивани резултат свог екслибриса од стране власника, мајстори су морали бити добро обучени како са практично-техничког графичког аспекта, тако и са теоријског. Када говоримо о теоријском подразумевамо наравно да су и сами мајстори морали имати јасна предзнања са којом породицом сарађују, какво је њихово породично стабло, да ли породица или појединац којој израђују екслибрис има мото или породични грб који је евентуално требао бити саставни део екслибрис композиције и томе слично. Очекивања су заиста одувек била велика, као и сами захтеви. Но с обзиром да је израда малих књижних листића имала итекако практичан карактер првобитно, подразумевало се да мајстор гравер има добра предзнања да испуни сва претходно јасно постављена очекивања. Но на основу свега овога често се у историји америчког екслибриса постављало питање о самом квалитету мајстора графичара и о њиховој слободи у самој изради екслибриса. Но чињеница је да је слобода свакако постојала, јер без обзира да ли су сва очекивања власника наручиоца

---

⁴⁰ Ibid.

претходно јасно скицирана, мајстор је својим и искључиво само својим личним умећем и познавањем графике и графичких техника могао да постигне претходно зацртано и очекивано.

С обзиром да је у раду истраживана и архивска и техничка страна екслибриса, начини штампе, основна обележја, техничка обележја, ликовно-конструктивне тачке, изражајне могућности ликовне графике и саме визуелне стране, коришћена је и стручна графичка литература како би се поједини моменти и термини јасније уобличили.⁴¹

Колекције или екслибриси или књиге које су имале екслибрисе значајних личности чешће су биле на мети крадљиваца, не због самог екслибриса него због њихових власника. Често вредне колекције са изванредним уметничким екслибрисима нису постизали вредност и значај који су заслуживали јер су њихови власници били мање познате личности. Квалитет екслибриса наравно да није зависио од самог власника нити од тога колико је неко могао да плати његову израду. Квалитет екслибриса је зависио пре свега од машовитости уметника, од његове способности да донесе дело на свет, односно да изрази сва своја умећа на тако малом формату, затим да тај мали графички лист носи ту велику поруку по чему је екслибрис познат. Квалитет папира је умногоме доприносио квалитету израде јер су графичке хартије које су биле квалитетније самим тим доносила и квалитетније отиске. То је случај у целокупног графичкој изради невезано за формат. Такође је и тираж играо значајну улогу на квалитет екслибриса јер су они са мањим тиражом гарантовали бољи квалитет јер су плоче остајале у бољем, сачуванијем стању без претрпљених оштећења, крзања или притисака. Најбоље и најквалитетније су биле оне плоче на којима није било додатих интервенција нити поправки у току свог века. Наравно то је умногоме зависило и од тога колико пута је плоча потапана у кисленину, колико је „измичена“ приликом израде најфинијих детаља. Технички проблеми који су настајали нису смели да ометају ументика који је желео да направи не само квалитетну плочу и отисак већ и постојану матрицу коју ће моћи користити у дугорочном понављању оригинала.

---

⁴¹ Beth Grabovski and Bill Fick, *Printmaking: A Complete Guide to Materials & Processes* (Prentice Hall, 2009).

МАГАЗИНИ И НОВИНСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

Као терцијарни извор литературе и грађе коришћена је неколицина магазина и публикације из периодичне штампе, који су служили свестраном тумачењу и сагледавању основних чињеница.⁴² Овај део грађе, иако сиромашнијег опуса, свакако чини незаобилазан део у смислу обликовања и разјашњавања појединих стилова, одређених навода о америчким екслибрисима. Поједини артикли имају коресподентно знање и садржавали су утемељена и научно доказана мишљења разних аутора који су се међусобно допуњавали својим знањима и истраживањима. На тај начин су јасно употпуњавали комуникациони свет америчког екслибриса. Ебен Невел Хевинс је дао изузетан списак грађе под називом “*The American Bibliography*” где је цитирао најбољу екслибрис литературу.

Посебан значај су имале публикације које су редовно излазиле и које су имале приче у наставцима. Постојали су и колекционари тих и таквих публикација у којима су се често могли наћи подаци који су били раритет у званичним публикацијама везаним за екслибрис. Повезивање тако објављених текстова у наставцима чини посебну грану колекционарства о екслибрисима који свакако доприноси бољем сазнању о начину и учесталости и присуства екслибриса у америчкој штампи и публикацијама. Било је и оних магазина који су тек спорадично пратили дешавања око екслибриса, али неретко су и они објављивали текстове који су представљали праве послатице за љубитеље екслибриса. Те тако они који су пратили те незваничне изворе и успевали да их повежу у смислену целину помогли су неизмерно у сазнању о екслибрису.

Посебан део грађе чине екслибрис изреке, натписи, имена, поруке које носе екслибриси против крађе и отуђења књига из библиотека, где се посебан осврт даје приказу разних личних слогана и порука аутора. Посебна пажња је била дата екслибрису Џорџа Вашингтона и његовој поруци на латинском “*Exits act probat*” – „Крај показује дело”.

Свакако треба напоменути и дела која се тичу историјско-културалних и економско политичких⁴³ дешавања у америчком друштву седамнаестог, осамнаестог и деветнаестог века.⁴⁴ Ту можемо истаћи и дело *Magazine of American History*. Том раду су допринели многи индивидуалци седамнаестог, осамнаестог и деветнаестог века, уметници и љубитељи књига.

Екслибриси су често излагани као готова уметничка дела, као најбоља и атрактивнија остварења графичких уметности. Нису увек остајали затворени у корицама књишког формата. Такви излети су били више него значајни за све актере екслибрис живота. Ту се мисли на уметнике, дизајнере, власнике, библиофиле, библиотеке, удружења, братства, образовне институције свих

---

⁴² *The Century Magazine*, Vol. XXXIX. The Grolier Club, 87, New York.

⁴³ Nettels P. Curtis, *Roots of American Civilization: a History of American Colonial Life* (New York: F. S. Crofts and Company, 1940).

⁴⁴ *Magazine of American History*, November, 1880.

рангова, појединце и све који су се макар и очешали о екслибрис. Занимљиво је и то да је круг љубитеља екслибриса током година у континуитету растао, и да се до данашњих дана тај круг ширио, без обзира на све мању популарност штампаних издања у временима дигитализације и нових технолошких могућности. Присност са књигом и интимност коју преноси екслибрис на све читаоце помаже у том развијању круга око екслибриса. Свако штампано дело које је украшено екслибрисом носи неку посебну врсту духа, осећајности и преноси потребу власника да изрази своју љубав према штампаним издањима која су до данас незаменљива. Изложбе су откривале нове могућности у изради самих екслибриса, нове идеје у дизајну, нове досетљиве елементе које су могли користити љубитељи књиге. Ту су се окупљали сви који су долазили у додир са књигама и библиотекама, али је пре свега и у највећем броју било библиофила који су своју љубав према књизи гајили и приватно а често и удружено, понекад и кроз своје професије.

ПЕРИОДИКА

Алфред Фовлер⁴⁵ у свом “ The Bookplate Booklet”, који је штампан 1919. године, том 1, трећа серија, у броју један говори о Куала штампарији (Cuala Press) и њиховим екслибрисима и одаје им посебан значај. У овом буклету велича се значај екслибриса и Куала књига, екслибрис цртежи се такође разматрају и попримају посебан значај. Говори се о госпођи и господину Јејтсу, који су се бавили штампарством и уметношћу екслибрис дизајна. Овај буклет одаје значај свим делима Куала штампарије и они су сва своја дела потписивали са Куала прес натписом.

Важан извор представља и Сејмур брошура “*Bookplates from the design of Ralph Fletcher Seymour*, printed at the Troutdale Press and sold by Charles E. Goodpseed , Boston MCMIII”. Сејмор је креирао многобројне екслибрисе који су заиста означавали финално власништво. Сејмор је био уметник који је био врсни мајстор и није имао проблем да пренесе тонове саме матрице на папир. За сваку успешну ликовну графику изузетно је важна спретност и умеће, познавање самих графичких техника и правила нагризања када је у питању мала графика. Сејмур је радио и у фотогравири. Дело јасно наглашава чињеницу да су библиотеке биле логичан депозиториј и битно место одлагања и чувања колекција, али управо колекционарство и начини излагања и доступности широј јавности чини колекције многих библиотека посебнима и самим тим су ова мала књижевна дела величала своје библиотеке.

Амерички екслибрис појављивао се у периодичној штампи 1886. године у издањима Book Buyer-а.⁴⁶ У америчким круговима постојао је велики број часописа који су се бавили питањем не само америчког екслибриса, него и његове јасне корелације са европским и светским.⁴⁷ Такође, Чарлс Николас Карвер⁴⁸ је објављивао *The Bookplate, the journal of English*

---

⁴⁵ Harry Alfred Fowler, *Lincolniana Book Plates and Collections*, Kansas City, 1913; Alfred Fowler, *A Directory of Bookplate Artists* (Kansas City,1919-1921); Alfred Fowler, *The Bookplate Annual for 1921-1925* (Kansas City, Torch Press and American Bookplate Society, Kansas City: 1921-1925); Alfred Fowler, *The Bookplate booklet* (Kansas City, Mo. American Bookplate Society,1917).

⁴⁶ The Book Buyer. *A List of American Book-plate Collectors*, New York, Scribner, 1886.

⁴⁷ The Book lovers magazine (books and book-plates) v. 1-8, April 1900- June 1909.

⁴⁸ The Bookplate, *The journal of the English bookplate society*.no. 1, (London. Faval press, 1924 - date) 3 no.

bookplate society. Фовлер (Fowler)⁴⁹ је био уредник многих издања која нуде изузетно занимљиве информације из часописа и чланака који су излазили периодично. *The Bookplate Booklet*⁵⁰, који је био уређиван од стране Херија Алфреда Фовлера и Шелдона Ченеја, излазио је од 1921. до 1925. године и нудио је многе илустрације америчких екслибриса и примерке екслибрис уметника. Заједно са Ченеј Шелдоном (Cheney Sheldon), Фовлер (Fowler) је такође био уредник часописа о екслибрисима *The bookplate Bulletin*.

Новине *Екслибрис годишњак (The Bookplate Annual)* које су издаване од 1921. до 1925. су у више наврата писале о дешавањима на пољу америчког екслибриса и освртале се на екслибрис проблеме⁵¹, на Шесту годишњу изложбу екслибриса⁵², говорили су о Америчком екслибрис удружењу⁵³ и давали листу америчких екслибрис удружења.⁵⁴ Ове едиције су биле лимитиране

---

⁴⁹ Alfred Fowler, *Bookplate annual*, Kansas City (Mo.) (Cedar Rapids, Ia, Torch press), 1921-1925.

⁵⁰ *The bookplate quarterly*. v. 1, no. 1- 4.

⁵¹ Alfred Fowler, *The Bookplate Annual for 1921* (Kansas City: MCMXXI), 23.

⁵² *Ibid*, 25.

⁵³ *Ibid*, 37.

⁵⁴ *Ibid*, 45.

на 200 копија. *The Bookplate Annual* је био систематично организован лист и веома прегледан за читаоце, са јасним прегледом репродукција. Током година у којима је излазио, часопис је нудио занимљиве научне и културне теме које су се тичале америчког екслибриса, аутора, занатлија, мајстора, графичких постигнућа и проблема, удружења и дефинитивно је постигао задати циљ јасног уздизања америчког екслибриса и сазнања о њему на један далеко виши ниво. Несумњив је допринос часописа *Колекционар*.⁵⁵ Теме у вези са достигнућима у свету америчког екслибриса садржавао је и часопис *Bookplate Magazine*⁵⁶, чији је уредник био Џејмс Гутри (James Guthrie) који је често био и коаутор многих других часописа као што је био *The Bookplate Bulletin*⁵⁷. У овом часопису Гутри даје кореспонденцију и идеју о самој штампи графике, квалитету екслибриса и самој екслибрис композицији. Битна сазнања нам нуди и дело *Литерарног света*.⁵⁸ Такође, требало би издвојити научни часопис *Хартфорд Пост*⁵⁹ (Hartford Post). Битну

---

⁵⁵ The Collector. *Some Historic Book-plates*, Rev. Dr. J. Dubbs.

⁵⁶ James Guthrie, *Bookplate Magazine*, Morland press, 1919-1921.

⁵⁷ American Bookplate Society, *The Bookplate Bulletin* (Kansas City, Mo.: American Bookplate Society, February, 1919), 4.

⁵⁸ Joseph Henry Dubbs., *Literary Word*, A Library Post, 1881.

⁵⁹ The Hartford Post, *Hundreds of Bookplates in the Collection of a Hartford Gentleman*, Hartford, Conn., USA., 1893.

⁶⁰ Magazine of Art, Ex Libris, December 1893. ; Henry Dubois, *The Book-lovers Almanac*, The Art Of Bookplate, 1894.

⁶¹ Magazine of Art, Ex Libris, A Review of Mr. Caste's book, New York, December, 1893; Charles Dexter Allen, *The Carroll Book-plate*, New York, Duprat and Co, 1893.

⁶² Joseph Henry Dubbs, *The Study of Book-plates*, Boston, U.S.A., 1881.; Winsor Justin, *A catalogue of the collection of books and manuscripts formerly belonging to Rev. Thomas Prince* (Boston, U.S.A, 1870).

⁶³ The Critic, *Bookplates of New England Authors*, The Critic Company, New York, 1893.

грађу чине и разни алманаси⁶⁰ и омажни часописи посвећени слави и величању љубави и наклоњености према америчком и светском екслибрису генерално.⁶¹ Многе новине и часописи⁶² биле су израђиване по принципу прегледа и расправа о појединим књигама.⁶³ Тако као важан извор проучавања користимо новине и часопис *The Collector*⁶⁴ и дело *Inland Printer*.⁶⁵ Интересантну грађу која потврђује аутентичност многих навода и претходних истраживања чине и дела⁶⁶ *Providence Smiday Journal* и *Bibliographical Hint*. Велики део цитираних делова потиче из ових материјалних извора који су значајно подупрли настанак овог научноистраживачког рада.

II ИСТОРИЈАТ

ИДЕЈНИ КОНЦЕПТ И ИСТОРИЈАТ АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА

“ Знали ли сте шта је ова гравура?
То је скитање на бакру;
У време летњег заласка,
Неко слатко модерно гудало које свира складно.

То је шапат из срца природе,
Чујно, када лутамо у вресишту,
Или бацимо поглед на море, на рунасти облак на небу или на језеру,
Рогозно језеро у којем као да разигране патке прскају
Крилима од голубова, орловским канцама;

То је, у основи, Хомер са десет заповести,
Судски налог на површини пенија;
То је жеља, уздах,
Састоји се од ситно издубљених ода, мала слика своје птице у лету,

---

⁶⁴ The Collector. *Some Historic Book-plates*, Rev. Dr.J.Dubbs.

⁶⁵ W. Irving Way, *The Inland Printer. The Book-plate, its Literature*, The Inland Printer Co., Chicago, 1894.

⁶⁶ E. Stevenson, *The Bookplate and How to Make it* (New York; The Christian Union,1892);E.H.L. Barker, *Collecting Book-plates, Providence Smiday Journal*, November 15, 1891.; The News and Courier, *A Bibliographical Hint*, Something about book plates, Chareston, March 1892.

Састоји се од сликања на мекој златној плочи бакра
Са убодима од оса и сомотним крилима лептира.
По минералним сунчевим зрацима, засијала је.

Без обзира на граверску иглу, на замишљене тачке,
Уловљене ухвате шта је у виду песникиње
Уметник у стварности створио.⁶⁷

---

⁶⁷ Цитати из примарне и секундарне литературе наведени су у оригиналном изворном облику . У свим фуснотама приложен је и изворни текст коришћеног оригинала. Изворни, оригинални цитати навођени су без изузетка и на местима где постоје било које друге сличности са оригиналним текстом који је коришћен у овом раду. Преводи из примарне и секундарне литературе су ауторкини, осим уколико то у тексту није другачије назначено. У оригиналном облику, цитати су навођени уколико нису преведени на српски језик, и у случају када се користе допунске информације из оригиналног текста, уз обавезно приложени оригинални текст.

Видети: Philip Gilbert Hamerton, *Etching and Etchers* (Boston: Roberts Brothers, 1878), VI., у оригиналу : „ Know ye what etching is?It is to rambe On copper: in a summer wilight’s hour. To let sweet Fancy fiddle tunefully. It is the whispering from Nature’s heart. Heard when we wander on the moor,or gaze. On the sea, on fleecy clouds of heaven, or at the rushy lake when playful ducks are splashing; It is the down of doves, the eagles claw: “ Tis Homer in nutshell, ten commandments. Writ on a penny’s surface:tis a wish. A sigh,comprised in finey-chiselled odes.A ittle image in it’s bird’s flight caught.It is to paint on the soft gold-hued copper.With sting of wasp and vevet of the wings.Of butterfly, by sparkling sunbeams glowed. Even so the etcher’s needle,on it’s point. Doth catch what in the artist-poet’s mind.Reality and fancy did create. Translated by Holda”.

⁶⁸ Више о овоме видети у: Harry Parker Ward, *Some American Colledge Bookplates* (Columbus, Ohio, MCMXV).

ИДЕЈНИ КОНЦЕПТ И ИСТОРИЈАТ

„Уметничко дело није створено за себе, већ за нас, за публику која га гледа и у њему ужива, да ступа у дијалог са сваком ко пред њим стоји. Оно је позив нашем духу и нашем расположењу.“
(Хегел)

У америчкој графичкој уметности, екслибриси су сагледани кроз осамнаести, деветнаести и двадесети век. Овај назив је установљен будући да потиче од израза „бивши либрис“, односно латински „из књига“. Екслибриси одражавају историју штампе књига и власништва.⁶⁸

Сваки поштовалац књиге показује своју љубав према књигама на другачије начине, да ли преко својих колекција, начина складиштења, посебног односа према својој библиотеци личној или друштвеној. Поклоници књига су одувек имали посебне начине изражавања своје наклоности према књигама и изражавали су је на разне начине. Екслибрис као правило означено је термином Букплејт (bookplate), чиме показује непобедиво стваралаштво које одише једноставношћу између корица књига и свакако је био део ове приче о заљубљеништву у књиге. Екслибриси су првобитно били виђани само од стране свих оних у које је власник имао довољно поверења да би им дозволио да читају његова блага. Уобичајено и често је говорио причу који је његов власник сматрао превише светом за ширу јавност и била је само усмерена на пријатеље са којима је делио своје радости и туге.⁶⁹

Екслибрис је пореклом из Немачке⁷⁰, где је установљен у 15. веку и где су књиге биле врло поштоване и од веома високе вредности. Стварање екслибриса као минијатурних уметничких дела је практиковано широм Европе и касније широм Америке⁷¹. Ова посебна грана ликовне графике је особена из простог разлога што и данас када сагледавамо ситуацију из угла двадесет и првог века, можемо закључити да је амерички екслибрис представљао и остао јако битан вид комуникације и дијалога између многих култура као посебан део традиционалне библиотеке и факултетских институција, да би касније попримио свој посебан уметнички карактер који се развијао независно од библиотеке и припадности књизи. Екслибрис се развијао у складу са развојем штампарства, појавом Гутенбергове машине и касније све напреднијих машина за штампу огромних тиража. Занимљиво је истаћи да је квалитет екслибриса није уклапао са трендом развоја штампарства ни техничких и технолошких

⁶⁹ Alfred Fowler, *Bookplates for beginners* (Kansas City, USA, MCMXXII), 11.

⁷⁰ “За екслибрисе или букплејтсе се сматра да воде порекло из Немачке, иако се појављивао неподржив захтев да су коришћени и у Јапану у десетом веку, а за неке мале се верује да су постојали и у облику глиненних таблица изведених у Вавилонији и Асирији, и били налик екслибрису данашњице. Најраније одштампане регистровани екслибрис у облику који ми данас познајемо је коришћен око 1480. То је ручно обојени хералдички дизајн и обележен је у облику поклона књига и рукописа карлузанском манастиру Буксхајм у Швабији. Док Албрехт Дирер није своју обраду обратио пажњу на дизајн и гравирање екслибриса, они су били чврсти и непрецизни дрворези који су имали недостатак уметничког облика. Дирер је понекад називан “оцем екслибриса”, под његовом руком су екслибриси постали уметничка дела. Познато је неколико екслибриса направљених од стране Дирера. Најранији екслибрис на себи носи годину 1516. као годину настанка. Био је власништво Хијеронимуса Ебнера из Нирмберга. Дирер је направио књигу од Билибалда Пиркхајмера из истог града за који се верује да је настао пре 1503. године. Међу чувеним раним немачким уметницима који су гравирали екслибрисе (букплејте) на дрво или бакар били су Лукас Кренах, Ханс Холбајн, Јост Аман.”., В. Charles Dexter Allen, 35.

могућност. Далеко од тога да је екслибрис остао закржљао облик израза већ је од свог настанка до данашњих дана управо супротно, успевао да сачува додир руке и хартије. Додир толико важан за уметничко изражавање. Тај додир између уметника и његовог дела чини уметност једином области која неће моћи никада да се у потпуности компјутеризује и одчовечи. Све људске радње скоро да могу обављати роботи или киборзи једино је уметност та која одолева овом искушењу. Срце уметника које се преноси приликом израде плоче и отискивања је нешто што се не може прекопирати. Стога је значајно да сам уметник штампа макар првих неколико примерака ауторског отиска, да би се уверио да је добио управо оно што је замислио. Често су само ти први уметнички отисци сматрани оригиналом док је све остало потпадало под тираж и није имало вредност оригинала. То је случај са уметничким делима оних уметника који су освајали тржиште графике огромним тиражима само потписујући примерке које су други штампали за њих. То је случај рецимо са шпанским уметницима Пикасом, Мироом, и Далијем. Тврди се да су они чак и свој потпис израдили у графици и да су се и потписи штампали заједно са графикама. Ти и такви примерци наравно да не могу имати једнаку вредност као и првих неколико ауторских отисака које сам уметник дотакне, доживи и изведе. Доживљај штампе је посебан процес код графичара, тренутак када плоча са папиром изађе испод пресе и када се угледа лист у пуном сјају сада у позитиву. Тај тренутак просветљења је откровење за сваког графичара макар штампао милиониту графику у каријери. То је врста адреналина коју осети сваки стваралац, само што је код графичара тај моменат сконцентрисан у трен подизања папира са плоче након штампе. То је тренутак бити или не бити, успеха или пропасти, коју ни најискуснији графичари не могу до краја предвидети. Због тога графика и даље без обзира на могућности подешавања остаје да буде неизвесна до краја попут сликарства или вајарства. Због тога графика иако је зову уметношћу мултиоригинала увек има тренутак непоновљивости у својој изради. Тај тренутак се не дешава када се повлаче линије на плочи или док се она нагриза, тај се тренутак деси заправо када је дело већ навелико готово. Када изађе испод пресе и када уметник угледа својих руку дело, када до изражаја коначно дођу његово умеће и предвиђања. Гарфика је ту слична архитектури иако се у архитектури поступност види и може да се предвиди и јасно бележи пре почетка градње. Уосталом ретко ће неко посматрати архитектонско дело искључиво као естетско.⁷²

Као један неоспорно поливалентни појам, мајсторска захтевна вештина и широко распрострањена техника, екслибриси или букплејтси како су првобитно били називани, били су комбинација једноставне сликовитости и упечатљиве естетике. Дистрибуција и упечатљива комуникација на светском нивоу имали су широко културно одређење.

Амерички екслибрис развијао се постепено, првенствено по угледу на друге, налазио је своје личне печате и амерички мајстори стварали су дела према самосталној будућности америчког екслибриса којем је требао дужи период до потпуног осамостаљивања. Амерички екслибрис се развио из жеље за величањем појединаца и институција, тумачењем стварности и важности појединих личности и њихових имена, углавном су то била позната имена веома битних личности из америчке историје и културе, у којем амерички екслибрис свакако поприма

⁷¹ “Екслибриси, који су првобитно направљени у Америци, створили су их Енглези, донесени су од стране имућнијих колониста. Они поседују велики интерес за чување меморије и сећања на старе породице, али екслибриси угравирани од стране наших првих америчких гравера као што су Натанијел Хурд и Паул Ревере из Бостона, Амос Долитле из Конектиката и Александар Андерсон из Њујорка, последњи новијег датума али међу првима који је резбарио у дрвету, лако их превазилазе у вредности. Најранији датум на једном америчком екслибрису од стране једног америчког гравера је из 1749. године, на плочи Томаса Деринга, угравираног од стране Хурда.” В.: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, 84.

⁷² Chares, Dexter Allen, *American Book-plates*, 95-100.; Видети: Triber E. Jayne, *A True Republican : The Life of Paul Revere* (Amethist: University of Massachuset Press,1988).

један посебан став и излази у потпуности из оквира библиотеке као заштитне институције којој је припадао.

У двадесетом веку амерички екслибрис поприма прави лични карактер и постаје „мало ликовно графичко” дело. Многи амерички мајстори трудили су се да тумачењем власничких имена на својим екслибрисима на неки начин прикажу тумачење стварности одређених периода и догађаја, а уједно су стварали уметност коју је грађанска култура америчког друштва поступно дефинисала. Све ово текло је једним постепеним током у којем су се паралелни начини рада и стваралаштва америчких мајстора првобитно развијали по угледу на досељенике из Европе.

Независно да ли крећемо од проучавања појаве првобитних екслибриса, или се бавимо екслибрисима одређених институција као што су то били Колумбијски универзитет или Колумбијски универзитетски клуб, екслибриси универзитетских институција и факултета, Мајами универзитета, екслибриси разних признатих академија и школа, удружења, братстава, истакнутих индивидуа, универзитетских годишњака, музеја, за сваки од наведених примера америчког екслибриса је било важно првобитно да носи одређену поруку својих наручилаца, односно власника екслибриса и да развија специфичне изражајне технике, те да самим тим велича и оставља јасан печат својих власника. У том смислу екслибрис уједињује различите дисциплине: историју, хералдику, књижевство, издаваштво, преко библиографа, библиофила, па све до цртежа и ликовног дела. Амерички екслибрис је својеврсни сведок еволуције америчке културе кроз векове.

Амерички екслибрис је представљао једну врсту дизајна који је кроз своје интердисциплинарно истраживање традиционалних графичких техника и могућности стварао визуелне отиске америчког окружења. Он се бавио естетиком, појединцима власницима екслибриса и генерално становништвом уопштено. Амерички екслибрис није представљао само мали дизајн и покушај заштите књига од крађа из многих истакнутих институција, постепено је својим тихим развојем попримио свакако облик једне праксе, која се првобитно односила на дизајн који није био само одраз друштва у којем је настајао, већ су америчко друштво и култура представљали истакнут дизајнерски оквир преко кога се екслибрис конституисао.

Екслибрис је био и дизајн у контексту политике с обзиром да је и сам бивши председник Вашингтон поседовао свој лични екслибрис. Неоспорно је да је амерички екслибрис представљао и перспективно-дискурзивну интердисциплинарну платформу комуникације и ликовне композиције која је доприносила величању институција, појединаца, али је доприносио и квалитетнијем и упечатљивијем развоју друштва, културе, економије. Он се одликовао увећаном жељом изградње и уређења едукативних простора и придодавања личних печата многих културно-образовних институција. Када се у литератури посматра са овог становишта истраживања, може се лако закључити да је амерички екслибрис био и део материјалне културе. Књиге у раним библиотекама биле су везиване ланцима. Када су постале јефтине и могле да се умножавају брже, ланци су били скидани, али су обележја власништва постављана унутар или на корицама књига да би се спречило њихово сламање или крађа. Ознаке власништва обично су се састојале од монограма или од печата, који су рађени у злату на кожним странама, а постоје и многи китњасте повези у којима су такви трагови, под називом суперлиброси, били најатрактивнији делови. С обзиром да су књиге у најранијим библиотекама биле равне на својим странама, ова обележја су се показала као најјефтинија.⁷³

---

⁷³ Harry Parker Ward, *Some American Colledge Bookplates* (Columbus, Ohio, MCMXV), 13.

У свету америчког екслибриса важна имена су: Ворен , Календер , Ричард Лихтенштајн, Лавренс Хутон, Е. Н. Хевинс, Фред Либи из Бостона и многи други. Потребно је посебно издвојити значај Чарлса Декстера Алена који је понудио једну изузетну студију америчког екслибриса на којој се ово истраживање и заснива.

По Алenu многа дела су настала на основу холандских и енглеских досељеника и многа дела су била израђена у техници бакра и дрвореза, а ређе и у сребру. Позната су и дела на челику и поцинкованим или цинканим плочама, које нису било толико присутне пре свега што је овај материјал био склон лаком пропадању. Одређен број љубитеља екслибриса и дан, данас има само један екслибрис, некада калиграфску или типографску налепницу или једноставну илустрацију која може бити стављена у све врсте књига. Но ово, наравно, није исто заступљено и генерализовано за све земље и културе. Код Американаца првобитно није било нарочитог интересовања за екслибрис као изражајно средство уметника односно поклоника уметности, те се тако заиста ти први “пориви” јављају постепено и истраживања и покушаји научника и истраживача да јасније открију све тајне и питање америчког екслибриса текли су споро.

Постојале су јасне разлике између екслибриса северних и јужних америчких колонија. Јужњаци су били дошљаци који су доносили енглеску културу и веровање у књиге и музичке инструменте. Имали су специфичан однос према култури и управо та њихова видљива повезаност и тежња ка очувању старих традиција је довела до постепене израде екслибриса јер су они слали своје синове на најбоље образовне институције, те су управо они започели првобитне екслибрисе. Мали број јужњачких екслибриса је настао руком америчких гравера.⁷⁴ Тако се амерички екслибрис развијао постепено и по угледу на друге.

Америчка револуција и грађански рат делимично је утицао на развој америчког екслибриса, али не задуго. Чим се рат завршио и наставило се са продукцијом књига у Њујорку, Бостону и Филаделфији, гравери су наставили са својим стваралаштвом.

Аспект уметничког у америчким екслибрисима има дугу и сложену историју. Развија се са промењивим захтевима не само америчког, него и европског друштва, првенствено из разлога што су многи моменти америчког екслибриса зависили од европског. Изложбе или било какве смотре екслибриса, да их тако назовемо, деловале су као катализатор уметности и идеја друштва у јавности; оне представљају начин приказивања и контекстуализацију уметности која се на тај начин чини релевантном и доступнијом савременој публици. Уметничка изложба екслибриса, имала је битно огледало у друштву, на начин којим је одражавала своје интересе и забринутости, док је истовремено и неретко и оспоравала своје личне идеологије и предрасуде. Имајући уметност америчког екслибриса у виду – која је релевантна за друштво и која је истовремено доступна разноликој публици у сваком тренутку пре свега из чињенице да је била саставни део књига и истакнутих светски познатих институција и библиотека – у историји је један од главних циљева не само уметничких изложби, већ и самог екслибриса код Американаца и један од разлога зашто је екслибрис толико важан за историју америчке уметности. Међутим, ова грана никада није попримила значај који заслужује. Поправке и накнадне акције у графици

⁷⁴ Ibid.75.; Видети: Sullivan George, *Paul Revere* (New York: Scholastic Reference, 1999).

⁷⁵ Philip Gilbert Hamerton, *Etching and Etchers*, стр.3., у оригиналу: „ Now although etching admits of correction, it is only on condition of revamishing the plate, but is resorted to in order to remedy mistakes.”

биле су присутне, прибегавао се отклањању грешака. „Иако нагризање плоча признаје исправку, оно се врши само под условом обнављања плоче, али се прибегава отклањању грешака.”⁷⁵

Константне мајсторске тенденције у настанку нових графичких метода и нових америчких екслибриса носиле су нове концепте израде матрица односно плоча, а све то базирало се на новим истраживањима и сазнањима из области графике, визелних ликовних медија и донекле америчке уметности и америчке уметничке сцене генерално. Амерички мајстори су подразумевали традиционалне графичке методе и облике израде плоче, који су били карактеристични и доминантни у одређеним епохама кроз историју, и постепено су уступали место новим иновативнијим графичким традиционалним техникама, које су касније доприносиле до другачијих или знатно побољшаних квалитетнијих и признатијих резултата. Америчко друштво, амерички живот и уопштено њихови стилови и друштвене потребе су се постепено мењале, те је тако и сам амерички екслибрис као један скромни део доприносио својим достигнућима. Одређени графички постулати, саме битности у стању и начину штампања плоче мењали су основне специфичности самог америчког екслибриса. Често, односно готово увек су сами наручиоци јасно постављали својим мајсторима своје захтеве, нису имали проблеме да их јасно уобличи и издефинишу, мајстори графичари су добијали јасне инструкције и потребе којима је требало знати изаћи у сусрет, да би се задовољила идеја и да би се испоштовао договор. Одувек је био присутан утисак који је био проучаван и од стране Декстера Алена и многих других проучаваоца америчког екслибриса, да су се мајсторима граверима јасно и константно наметале саме идеје и захтеви, власничка упутства, очекивања, предлози. Мајстори графичари су морали ступати на сцену самоуверено и са доста предзнања како би на најупечатљивији и најквалитетнији начин одрадили оно што се од њих захтевало и очекивало, били су активни учесници у стварању нових екслибриса и самим тим су постизали своје личне ставове и славу у свету екслибрис мајсторства и стваралаштва.

ЕКСЛИБРИС КАО „МАЛО ДЕЛО“

“ Никад немојте позајмљивати своје књиге јер их нико не враћа. Ја у библиотеци држим књиге које сам позајмио од других.”

Анатол Франс (Anatol Frans)

Иако су амерички уметници графичари првобитно преузимали моделе других мајстора, користили су те моделе за свој начин приказивања и функционисања одређених графичких техника које су користили на оригиналан начин. Амерички мајстори су се интересовали за грбове, лична имена власника и за њихова достигнућа, и у самом настанку екслибриса могли су да виде шансу да постану познатији и прихваћенији.

Екслибриси су првобитно били намењени само књигама. Сматрало се да човек који није био добронамеран према књигама просто није могао бити добронамеран ни према

екслибрисима. Наравно, овде мислимо на интерес ширења сазнања о екслибрисима, као и очувања екслибрис традиције.

Класична линија изражавања америчког екслибриса била је усвојена доктрина изражавања многих америчких мајстора графичара и екслибрисима се често прибегавало приказивању не само личног, него и континуираног става Америке, што је прерасло у принцип потврђивања друштвене доминације Сједињених Америчких Држава.

Присуство екслибриса у колекцијама знаменитих личности из америчке историје, као и у светски познатим библиотекама, факултетима, универзитетима, братствима и удружењима, учинило је екслибрис нарочито важним. Тиме је екслибрис омогућио интерпретирање важних догађаја из америчке друштвене историје. С друге стране, његова припадност институцијама, или појединцима, омогућила је нове конекције и пружила је тумачење екслибриса као уметничких дела, а „*уметничко дело у начелу увек се могло репродуковати*“⁷⁶

Уметнички екслибрис је свакако присутан, али недовољно спомињан као библиофилски екслибрис. У презентацији ових скромних колекција екслибриса, важно је било пружити сатисфакцију њиховим поштоваоцима.

Амерички мајстори графичари доприносили су посебној идентификацији многих истакнутих личности и институција. Употреба екслибриса коришћена је као замена за налепнице у књигама које су означавале њихово власништво. Ова експресија, овај назив је дефинитивно био много значајнији и обухватнији у односу на термин букплејт. Тако се и назив екслибриса полако и постепено почео користити. Могао је садржавати и назив: “*ex musicis*” или “*ex-dono*”. Такође, били су коришћени и следећи изрази : “*ex- biblioteca*” (из библиотеке) и “*ex-museo*” (из музеја).

Јако су битне чињенице да су многи старији амерички екслибриси итекако познати као на пример Ревере⁷⁷ и Вашингтон, интернационално познати у свету уметности. У том смислу екслибрис је значио “Ово је моје и нека сви знају да је моје”.⁷⁸

---

⁷⁶ Ibid, 102.; Видети: Lee Martin, *Paul Revere* (New York: F. Watts, 1987).

⁷⁷ “Паул Ревере је рођен 1. јануара 1735. у Бостону, у Масачусетсу. Био је син Аполоса де Ревереа, Француз Хугуенота (члана протестантске вере) који је дошао у Бостон са тринаест година као приправник (особа која ради за другог да би научио трговину) у радионици једног од чланова. Када је основао свој сопствени бизнис, променио је своје име у Ревере, енглеско спеловање. Пол Ревере је био трећи од дванаесторо деце и најстарији син. Као млад човек, студирао је у школи за писање на северу у Бостону. Као тинејџер научио је уметност резбарења злата и сребра од свог оца. Уз помоћ своје мајке, након смрти свог оца, почео је да води породичну продавницу сребра када је имао свега 19 година. Седamnaестог августа 1757. оженио се Саром Орне и имали су осморо деце. Већ 1765. Ревере је почео да експериментира са гравуром бакра и извео је неколико портрета и књига за песме. Био је популаран као извор гравираних предмета као што су екслибриси и печати (марке са издигнутим дизајном које могу да направе отисак на другој супстанци). Ревере је почео да ради на обликовању гравура које су биле антибританске. Године 1768, он је направио један од најпознатијих комада у америчком колонијалном добу – чинију која је створена на захтев петнаест *Синова слободе*. *Синови слободе* били су организација која је формирана да би протествовала 1765. године због опорезивања штампаног материјала који су наметали Британци, док су Американци све ово сматрали неправедним. Посуда коју је Ревере створио носила је гравуру у част „Величанствена 92 члана часног дома представника залива Масачусетса“, који су одбили да повуку писмо које су послали другим колонијама протестујући због ових аката (други које је увела британска влада). Ревере је поседовао изузетне вештине које је такође проширио на своје слике сликар Џон Синглер Коплеј (1738 – 1815).

За америчке мајсторе гравере било је свакако важно да буду висококвалификовани не само у смислу доброг познавања саме графике и графичких ликовних традиционалних техника, већ да поседују и шире културно образовање, да буду мотивисани да направе квалитетан екслибрис који заиста одговара самом власнику и власничком захтеву. Уколико залазимо у саме техничке и стваралачке способностима америчких мајстора, оно је било на веома високом нивоу, било је неопходно поседовати одређене уопштене али веома битне уметничке компетенције : организационо- техничку и квалитетну изведбену уметничку компетенцију, уз велико искуство свакако. Амерички екслибрис одувек је био окренут и посматран је првенствено са друштвено- историјског аспекта на чијој се основи чврсто и заснивао постепено, те су се тако јављале постепене интервенције и дораде и у другим сферама живота. У америчком друштву седамнаестог века, почетком осамнаестог века, постојала је једна опште прихваћена и просто свеprisутна растућа потреба за доказивањем породичног стабла, за приказивањем породичних моћи, за одређеном самопрокламацијом, разменом личних или друштвених ставова на многим различитим нивоима, те су тако књига и библиотека биле међу најбитнијима и основним преносиоцима размена идеја. Амерички екслибриси власничке природе настали по узорима на мото и личне породичне печате били су носиоци једног универзалнијег и интимнијег значења јер су носили личне печате самих породица и њихових власника првенствено истичући презиме и лозу. Екслибриси истакнутих фамилија и појединих владара настајали су на одрешеним идејама о идеалима, приказивањем њиховог породичног стабла, моћи, евентуалне снаге и све то је било у једном окриљу приказа валоризације власничког и породичног, са високим степеном функционалности. Амерички екслибриси носили су изузетно битне информације, бројне мање обрађене студије визуелне културе и уметности о америчким екслибрисима препознавале су заиста једну функционалну вредност ових екслибриса и на основу многих претпоставки у случају непотпуних информација о самим ауторима или коришћеним техникама расправљали су идеологије, праксе и знања истих. Политичке идеје и вокабулар самих политичара постао је саставни део визуелног система америчких екслибриса. Мото, поруке, поруке против крађа књига чинили су читав један знаковни визуелни систем својих библиотека и институција. У

Коплеј је насликао чувени портрет Ревера, приказаног са рукавима и како држи сребрни чајник. Ревере је постао поуздани гласник одбора за безбедност у Масачусетсу, што је организација која је поставила отпор Британицима. Он је предвидео напад британских трупа у односу на место војних испорука у Конкорду, у Масачусетсу, и организовао је сигнал у Чарлстону, у Масачусетсу, да би упозорио патриоте. Током касне вечери 18. априла 1775, председник одбора за безбедност рекао му је да ће Британци умарширати у Конкорд. Ревере је дао знак кулама светионика у близини бостонске северне цркве. То је показало да се Британци приближавају и "морем" то јест, путем Чарлс реке. Прешао је реку, позајмио коња у Чарлстону и почео да ради за Конкорд. Када је дошао у Лексингтон, у Масачусетсу, у поноћ, пробудио је америчке побуњенике. Реверea је те вечери заробио Британац, али је убедио људе који су га ухапсили да је цело село било наоружано за борбу тако да су га ослободили. Он се вратио у Лексингтон, где је видео први хитац који је испален у првој бици Револуционарног рата (1776.). Ову војњу и низ догађаја учинили су легендарним Хенри Вадсворт Лонгфелов (1807–1882) у песми „Вожња Паула Ревера“. Након што је револуционарни ратни Ревере остао у Бостону, стварао је објекте у сребру за угледне чланове локалног друштва. Погинуо је у Бостону 10. маја 1818. Данас се још увек памти као занатлија у сребру, као изузетан мајстор гравирања. Репортер на лицу места снимео је догађаје који су пре и током револуције забележили велику тачност. Уграбио је оно што је видео на металним таблицама, које су потом коришћене за прављење отисака на папиру који су били веома популарни међу становницима Бостона.” Видети : *Forbes Esther. Paul Revere and the World He Lived In* (New York: American Past, 1983).

⁷⁸ Драгана Палавестра, „Имате ли свој екслибрис?“, *Зборник о Екслибрису*, прир. Растко Ћирић (Београд: Екслибрис друштво, Факултет примењених уметности Котур и Остали 2007), 53.

свету популарне америчке културе појављују се битни моменти препознавања и уважавања екслибристичке академске уметничке праксе. Амерички екслибрис је временом заиста попримао једну одређену снагу деловања у америчком друштву управо првенствен о захваљујући својој великој распрострањеност односно присуств у у најбитнијим и најеминентнијим културно образовним инстирзцијама. Снага деловања на многим пољима и моћ преношења порука доводио је до проширења односа многих култура, а управо то доводило је до бољег егзистенцијалног нивоа екслибриса. Амерички екслибриси заступали су своје власнике, носили су њихов поруке, основне мисли и разматрања разних момената сагледавања основних деловања америчке државе, екслибрис америчких мајстора одређивао је не само онога кога је представљао него и свог мајстора графичара. Од успеха екслибриса и од. Његовог инкорпорирања у друштвено културалне токове зависио је и сам успех власника и мајстора, као и мајсторев даљи напредак и даље функционисање. Препознатљивост, признатост као и популарност америчких мајстора расла је и мерила се њиховим присуством у колекцијама књига, у самим библиотекама и образовним високошколским установама и удружењима. Културно присуство, медијска признатост у смислу изложби, аукција, смотри екслибриса, омажних вечери у склопу разних библиотека доводила је до њиховог дубљег признавања и препознавања. Константна тенденција за иступањима из свакодневнице била је блиска и самим америчким мајсторима, визуелна присутност екслибриса доводила је до битних помака у позитивном смислу.

НАЛЕПНИЦЕ СА ИМЕНИМА И МОТО (ПОРУКА) НА АМЕРИЧКИМ ЕКСЛИБРИСИМА

Амерички екслибриси се првобитно нису поносили сложеносту израза или посебном уметничком вредношћу. Представљали су најједноставнију форму екслибриса у виду налепнице са именом власника и евентуално додатни мото, поруку која би га означавала. Један од оснивача Меркантилне библиотеке, у раним двадесетима, мајор града Њујорка је поседовао једну такву налепницу. Није поуздано потврђено да је овај екслибрис најранији, али свакако је био један од оних који је међу првима показивао основне одлике и основну улогу екслибриса, а то је било власништво над књигама у којима су виђени.

Основна одлика првобитних екслибриса је било само име власника и једноставност форме, али су веома брзо били обогаћени препорукама за коришћење књига, самим упутствима за употребу и добро владање према књизи, као и најбитнијим, поред позива за уживање у предивним литерарним делима, носили су упозорење и забрану од крађе и отуђивања било које врсте, а често су носили и јасну клетву упућену читаоцу који није био вољан да врати позајмљене књиге из библиотеке.

Сл. 1 – E Libris Thomae Holt

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, New York, Macmillan and Co. London, 1894, Mдcccxciv, 18.

Ове налепнице су често имале флоралне украсе са стране, понекад звезде које су биле присутне и на америчкој застави, граматичке знакове, и биле су штампане на белом ручно прављеном папиру, а понекад су биле израђиване и на жућкастом папиру. Такође, показивале су датуме настанка, као и власнике којима су припадали.

Занимљив примерак је екслибрис са слике 1, *E Libris* Тома Холта. Могли су бити разних облика, а пре свега овалних, кружних, у облику дијаманата, паралелограма. Многобројни часописи, биографије и монографије су издате на тему америчког екслибриса и екслибриса уопштено, али ни једна није попримила толики значај као Декстер Алена.

Сл. 2 – Екслибрис Џона Кампбела (John Campbell, Charles County)

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, стр. 19.

Неретко се дешавало да су имали и дрворез као оквир који је окруживао име. Сам оквир могао је приказивати и драперије као приказ власничких имена. Од ових аутора најпознатији је гравер из Мериленда, Т. Спаров (T. Sparrow), који је радио своје плоче екслибриса у дрворезу. Познат је

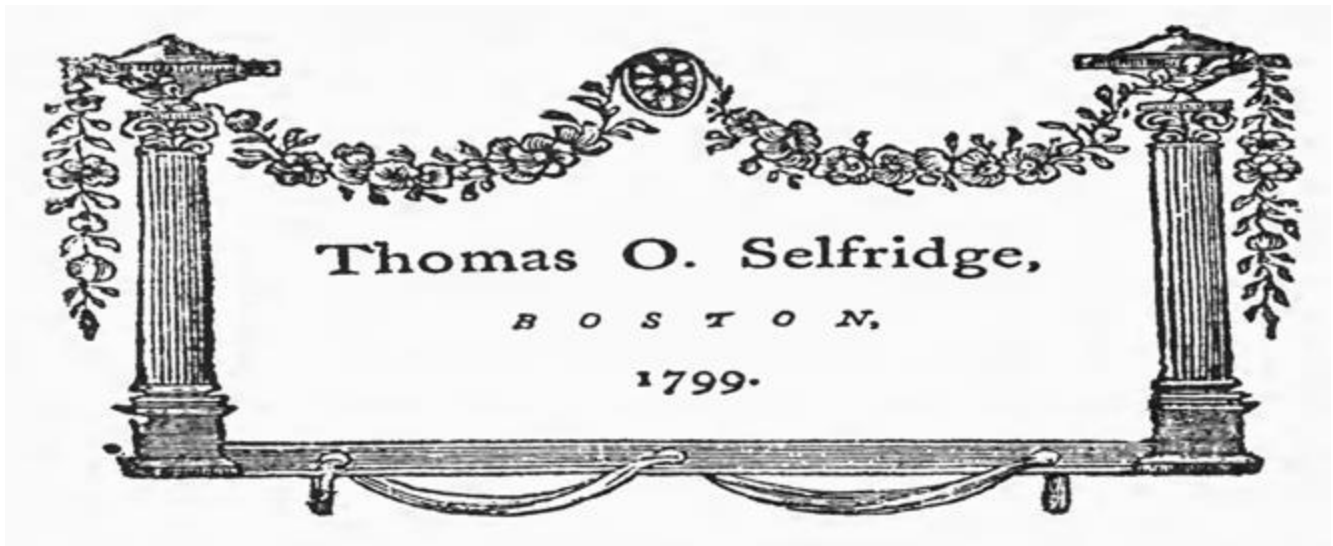
мали број отисака.⁷⁹ На сликама 2 и 3 можемо видети орнаментику цветног окружења и звездица које окружују име и појављују се у горњем углу екслибриса. У овим екслибрисима породична лоза схваћена је у оним њиховим најширим оквирима, породична стабла и власничка имена представљана су на наравно веома малом простору екслибриса, али су иако на изузетно малим просторима представљали најшира значења својих власника. На грандиозан начин су приближавали индивидуално-власничко општем графичком. Ови екслибриси имали су субјективне разлоге настанка, личне жеље својих власника. Многе високошколске установе, библиотеке присуством свог екслибриса унапређивали су квалитет свог рада. Библиотеке су биле те које су биле укључене у вредновање читавих екслибрис колекција, али су уједно имале и улоге евидентирања екслибрис збирки и достигнућа. Уједно међубиблиотечка сарадња библиотека са екслибрисима обезбеђивала је додатни квалитет својој институцији. Побољшања библиотека била су итекако видљива захваљујући повећању броја екслибриса. Наравно у овом периоду библиотеке су још увек биле институције са мноштвом књига и полица, не као што је у данашњем свету библиотека институција са мноштвом других значења и подзначења. Као што књиге и књишке збирке нису посматране изоловано, тако ни екслибрис првобитно није посматран ван својих институција. Амерички власнички екслибриси имали су значај и у унапређењу културне политике Сједињених Америчких Држава. Библиотекари су били ти који су анализирали, разврставали и појашњавали евентуалне нејасноће или тешкоће одређених екслибриса и самим тим не само да су пружали успешну подршку развоју и очувању екслибриса, него су се базирали и на своју улогу и значај у баштинским установама, библиотекама. Екслибриси су свакако наравно били само један мањи али значајан део библиотечке баштине и служили су очувању америчке културне баштине. Амерички власнички екслибрис трудио се да изнесе достојанствено идеје и замисли својих власника. Одувек је чувао једну јасну културолошку функцију опстанка ликовног дела, ликовног записа и способност преношења путем ликовног приказа. Често су многи екслибриси били део поклањања између две библиотеке у циљу уздизања међусобног односа. Већина америчких библиотека је итекако била свесна својих могућности, и у складу са тим јасно издефинисаним могућностима се упуштала и односила према екслибрису.

Сл. 3 – Екслибрис Richard Sprigg, Jr., by T. Sparrow

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, стр. 20.

⁷⁹ Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, 20., у оригиналу : „ A step in advance of these wholly typographical examples are those which employ a woodcut border surrounded by the name, and instances can be given of such a border enclosing the name printed from type; festoons of flowers or of cord, and draperies of cloth, where also used as a simple setting for the owner’s name. In the connection mention may be made of work of T. Sparrow, an obscure engraver of Maryland; no heraldic or pictorial examples of his workmanship have been identified, and he probably confined himself to the simple woodcut of which but small number are known...”

Сл. 4 – Екслибрис *Thomas O. Selfridge*, Бостон, 1799.

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, стр. 22.

Често су ограде носиле цветне украсе или тринаест звезда окружених венцем, као симбол Америке и ознаку патриотизма и жеље самих власника екслибриса. Пример овога је слика 4.

Проналазимо различите врсте екслибриса: класични екслибрис, постављен у књигама у којима се чува; модерни екслибрис, у природи и функционалној употреби; екслибрис анахронизам, који се губио у времену. По Алону постоје сведочанства и докази да су употребу екслибриса практиковали у неким библиотекама и да означе обимност својих збирки, као и да означе књиге примљене као поклон од приватних или јавних институција. Било је и читалаца који су на тај начин обележавали своје омиљене књиге, а на знацима су им се појављивали ликови и догађаји из тих књига, док су други пак желели екслибрисе којим би се обележила комплетна литература библиотеке.⁸⁰ На сликама 5 и 6 можемо видети да приказују текстом јасну поруку коме припадају и у чијем су власништву. Није на одмет додати и жељу припадника виших друштвених слојева у Америци да се на овај начин прикључе цивилизованом свету на вишем степену свести, који негују прошлост и баштина. Стварање идентитета образовних и културних институција пре свега кроз хералдику умногоме је видљиво и убаштињено појавом и развојем екслибриса. Када говоримо о библиотекама мора се напоменути и податак да су се први екслибриси појављивали код појединаца који су имали своје личне приватне библиотеке, такозване кућне библиотеке. Институције су тек касније прихватиле и препознале идеју да би се екслибрисима могли осигурати од могућих отуђивања књига, односно да су на тај елегантан начин могли бележити своје власништво. Ударање печата у унутрашњост књиге као и регистарског броја је био један од начина бележења књига у свом валсништву али је поседовање и штампање екслибриса било много лепше и ексклузивније за све оне који су желели да подигну свој углед на виши ниво. Свакако да су све значајније институције градиле свој углед тешко, сакупљајући дела широм света размењујући књиге и публикације, те је тако ексклузивност екслибриса била значајна за сваку иоле значајну библиотеку или ону која је то желела да постане. Ако се екслибрис пре свега али не и искључиво везује за књиге онда је више

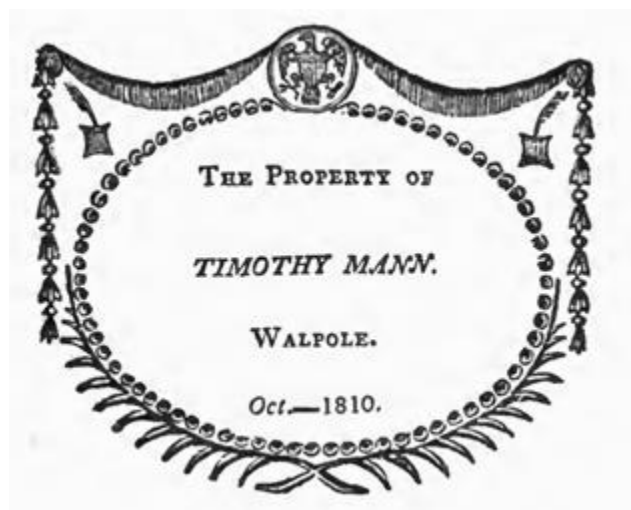
⁸⁰ Louis Seymour Jones, *The Human Side of Bookplates* (Los Angeles: The Ward Ritchie Press, 1951).

него логично да би библиотеке требале да буду место не само складиштења екслибриса него и документовања истих. Бележећи њихов настанак и пут развоја одређене библиотеке су саме стварале значајну литературу везану за екслибрис, и самим тим и за књигу и библиотеку уопште.

Сл. 5 – Екслибрис Кружне библиотеке Ворчестера (Worcester Circulating Library)
Извор илустрације : Charles Dexter Allen. *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, стр. 23.

Сл. 6 – Екслибрис Тимоти Ман (Timothy Mann, Walpole, Oct., 1810)
Извор илустрације: Charles Dexter Allen. *American Book-plates. A Guide to their Study with Examples*, стр. 27.

Сл. 7 – A. L. Hollinsworth, Бостон, Масачусетс (Boston, Massachusetts)
Извор : Charles Dexter Allen. *American Book-plates. A Guide to their Study with Examples*, стр. 29.

ПОРУКЕ НА ЕКСЛИБРИСИМА

Поруке исписиване на екслибрисима најчешће су биле на енглеском и латинском језику, а затим следе на немачком, грчком, француском, па чак и на јеврејском и ирском. Ефикасност ових назнака и порука никада није заиста доказана кроз литературу, али је свакако власнику томова и колекција пружала једну одређену сигурност. Понекад су коришћени и псалми из Библије, славне изреке, као и цитати из Светог писма. Примери порука на екслибрисима могу се видети на сликама под бројем 6 и 7. Екслибрис је лични печат њеног власника, творца, наручиоца, као потпис или отисак прста. Тиме ималац не само да обележава нешто своје већ и део себе уноси у нешто туђе. Без публике, без оних који позајмљују екслибрис би изгубио своју функцију. Ако нема ко да га види, екслибрис као и свако друго дело као и да не постоји. Размена, позајмљивања, изнајмљивање даје смисао екслибрису. Ту ималац достиже свој пун потенцијал да се размеће библиотеком са сопственим обележјем. Дакле, парадокс и јесте у томе да покажемо другом оно што желимо да остане скривено. Екслибрис је стога ствар надметања, поноса, престижа и јасан знак да ималац припада вишем слоју друштва, оном који има. И то не било што, већ вредност коју треба штитити. Екслибрисом. Уметничка страна екслибриса је играла значајну улогу не толико у библиотекарству колико у лакшем ширењу љубави према екслибрису. Да су се којим случајем појављивали алкави, непривалачни екслибриси вероватно

је да никада не би заживели на америчком тлу. Да се мајстори екслибриса нису трудили перфектној изради плоча и још квалитетнијој штампи да покажу сву моћ и могућности екслибриса, број љубитеља екслибриса би веома брзо опао. Одржавајући висок квалитет израде и дизајна али и поруке и могућности штамапања у неограниченим тиражима учинио је екслибрис једном изузетно корисном алатком којом су желели да се диче сви значајнији појединци али и институције, како званичне тако и незваничне. Ко год је имао иоле пристojну библиотеку или је макар био изразит љубитељ књига желео је да има екслибрис у свом власништву, или је макар волео да држи књигу са екслибрисом у руци. Екслибрис је својом ументичком вредношћу проткао свој пут до звезда. Уметнички квалитети су ти који су на првом месту успели да подигну ниво екслибрис мајсторства у Америци. Шта је подразумевало уметнички квалитет екслибриса једноставно је рећи. Екслибрис као уметничко дело као и друге минијатуре у другим уметничким дисциплинама треба да задовољи одређене естетске критеријуме а то су разумна употреба ликовних елемената и примењивање принципа компоновања. Уколико су ови елементи испоштовани уметник који је израђивао екслибрис морао је одлично да се служи знањем из технологије графике и да све то укомпонује у тачно одређен формат који не сме да пређе 4X4 центиметра. Све графичке технике чак и оне у повоју и најиновативније су могле да се користе у изради екслибриса, али је услов свакако био да се мора држати графичких техника пре свега због могућности понављања идентичних отисака. Није било дозвољено да отисци одступају од оригинала и уколико би се то десило услед потрошености графичке матрице, матрица би постала неупотребљива и морала се одбацити. Дакле додатне интервенције на отиску нису биле могуће. Једине интервенције су биле дозвољене на самој плочи и то такве које су остајале трајне односно из којих је било могуће извући одређен тираж. Уметнички квалитет било ког дела визуелних уметности је установљен временом и то од стране публике, било да је стручна или није. И у случају екслибриса, било је довољно да власник буде задовољан и да екслибрис служи својој сврси а то је да обележи припадност неке књиге. Међутим сваки љубитељ екслибриса би рекао да је то тачно али ... али да је неопходно још много тога да би екслибрис био оно што јесте. Ту се пре свега мисли на уклопљеност целине у поруку коју носи, да буде адекватно за свог носиоца, да буде компатибилно са обимом библиотеке којој припада, да одговара свеопштем тренутку и месту где је настао. Да комуницира са љубитељима књига, пре свега, затим да има минималне естетске квалитете, да носи дух свог времена и свог власника, да одражава мисли и визије онога ко га је осмислио, и још много тога. Али зар то није дужност свих уметничких дела? Да буду комуникабилна, да одговарају свом времену и простору и да одражавају свог творца? Екслибрис је стога изванредно уметничко дело малог формата са изузетном моћи комуницирања са широком публиком.

Начин потписивања манускрипата и екслибриса временом је постао део помодарства, те се на њима често налазио савет или крило неко упозорење.

*“Ако си позајмио од пријатеља,
Ред би био да је он добродошао.
Да бисте је прочитали, за студирање, да је позајмите,
али да ми се и врати”.*⁸¹

⁸¹ Harry Parker Ward, Some American Colledge Bookplates, 23. , у оригиналу : „, If thou art borrowed by a friend, Right welcome shall be To read, to study, not to lend, But to return to me.”

⁸² Charles Dexter Allen, American Book-plates, A Guide to their Study, 24. , у оригиналу : „, Borrowers of Books. You remember , my friend, I freely comply'd, With the favor you asked me, and fully relied. On a favor from you, which, tho' promised, I find, As it hasn't been granted, is out of your mind, To return in due time what I've wanted to see, Th Book,

Некад је савет био пропраћен и позивом на предострожност и опрез:

“Позајмљивачима књига...

*Присети се мој пријатељу, у складној слободи,
за услугу си ме питао, и у потпуности сам се ослањао
на очекивање од тебе, заправо, све је обећано.
Ипак, није испоштовано, као да је ишчилело ван твог ума.
Да ли би вратио у догледно време књигу, хтео сам да видим,
коју си тако давно позајмио од мене.
Сада те невољно преклињем,
Не позајмљуј од мене више”.*⁸²

*“Чување књига у три речи:
НИКАД НЕ ПОЗАЈМЉУЈ!”*

*“Мој пријатељу! Уколико позајмљујеш ову књигу,
Молио бих те да је заштитиш од злостављања:
Немој је пресавијати, ни мрљати, ни означавати странице,
Нити јој дати било какву преурањену старост:
И када завршиш са њом
Молим те да ми је вратиш назад.”*⁸³
*“Читај полако,
Паузирај често,
Мисли озбиљно,
Врати одговорно са корицама које нису уништене или пресавијане на ивицама,
Немој да кривиш ову књигу, нити да подвајаш листове,
Немој да је позајмљујеш другим пријатељима у граду,
Врати је када је прочиташ, или ако је изгубиш, надокнади је.
Са правом и разлогом зовеш се мојим пријатељем
и свака књига у мојој радној соби доприноси и твој задовољству.”*⁸⁴

*“Ако те поштујем и с љубављу сам ти је позајмио,
Ова књига има достојног пријатеља,
Он не сме да је прља, злоставља, нити цепа.
Треба да је марљиво чита и негује,
И када спозна њен потпун садржај,*

---

which this long since you borrow'd of me. Another I now with reluctance implore, 'Tis only to ask that you borrow no more. Book keeping taught int three words, Never lend them.”

⁸³ Ibid, 25. , у оригиналу : „ My friend! Should you this book peruse, Please to protect it from abuse : Nor soil, nor stain, nor mark its page, Nor give it premature old age: And, when it has effected all, Please to return it ere I call.”

⁸⁴ Ibid, 26., у оригиналу : „ blemish this book, nor the leaves double down, Nor lend it to each idle friend in the town: Return it when read,- or if lost please supply, another , as good to the mind and the eye. With right and with reason you need but be friends. And each book in my study your pleasure attends.”

*Запамти, МОРА ДА ЈЕ ВРАТИ!”*⁸⁵

Ко год да је позајмљивао ове књиге, имао је обавезу и подсетник да их и врати. Ове поруке биле су уметнички обликоване и стално су опомињале читаоца на моралну обавезу повратка дела своме изворишту, месту где су чуване. Могло се наићи и на поруке у којима се јасно истиче да поједини аутори уопште не позајмљују књиге. Ти исписи су били прецизни и чували су поруку одбијања, те обесхрабривали оне који су на њих наилазили. Управо тај начин обележавања књига је показивао колико су они заиста марили и поштовали своје књиге.

*“Било ко може позајмити, али господин враћа”.*⁸⁶

Неретко, кориштене су и познате изреке или умотворине као натписи. Једна од библиотека користила је наведене речи: „Узми брзе инструкције, задржи их, за њу оне су живот.” (Prov.4:13).⁸⁷

Чак су постојале и паролe анонимних аутора које су говориле: “Ова књига је позајмљена под окриљем Шекспирове главе. Позајмљивачким комисијама се препоручује да обезбеде себе на исти начин.”

Појединци су тврдили да се девизе морају користити у паровима, тако да се преклапају и да се међусобно надопуњују. Тек укрштене и постављене опречно једна другој пружају жељену поруку оном ко је књигу позајмио.

*“Ја нисам од оних шкртица,
Које задржавају своја блага сами за себе.
Волим да их видим да се држе чистима и у реду,
Али не за буђ или за црве да их једу,
Тако да ћу добровољно било којем пријатељу
Своју књигу слободно позајмити
Надајући се да ће испоштовати ово старо добро значење
Врати ускоро и чувај чистим.”*⁸⁸

---

⁸⁵ Charles Dexter Allen, American Book-plates, A Guide to their Study, 26., у оригиналу : „, through respect or love I lend, This book unto my worthy friend, He must not soil, abuse, nor tear, But read with diligence and care; And when it’s contents you have learned, Remember, it must be RETURNED.”

⁸⁶ Ibid., у оригиналу : „, Any one may borrow, But a gentlemen returns...”

⁸⁷ Harry Parker Ward, Some American Colledge Bookplates, 23., у оригиналу : „, fast hold of instruction, let her not go, keep her, for she is thy life” (Prov.4:13).

⁸⁸ Ibid, 24., у оригиналу : „, I’m not one of those selfish elves, Who keep their treasure to themselves. I like to see them kept quite neat, But not for moth or worm to eat. Thus willingly to any friend. A book of mine I’ll freely lend. Hoping they’ll mind this good old mean, Return it soon and keep it clean.”

Сл. 8 – Екслибрис председника Џорџа Вашингтона (George Washington “Exitus Acta Probat”)
Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, with a bibliography by Eben Newell Hewins, New York, Macmillan and Co. London, 1894., Mдcccxciv, стр. 91.

Многи екслибриси су итекако разноврсни пре свега због чињенице да припадају особама из различитих сфера друштвеног јавног живота као што су аутори, поете, теолози, наратори, финансијски еминентне личности, научници или едукатори. Вашингтонске плоче су од посебног значаја и интересовања за Американце, јер се претпоставља да је идеја саме америчке заставе потекла из овог извора и настала руком Вашингтона што видимо на горњем примеру.

Приметна је велика сличност између екслибриса Џорџа Вашингтона и његовог нећака Буша, род Вашингтона, чији примерак можемо видети на слици број 9. Постоје мале разлике и незнатне промене у хералдици.⁸⁹ Ова два екслибриса композицијски се готово потпуно подударују. Декстер сматра да је Лихтенштајн једном приликом изјавио: „*To је била његова навика [Вашингтонова] да, као опште правило, потписује своје име у десном углу насловне странице и на местима унутар своје књиге. Поставља се питање на које је неизвесно да ли ће се утврдити одговор у погледу тога да ли је плоча изгравирана у Енглеској или у овој земљи. Вашингтон је имао навику да наручује робу сваке године из Лондона; Међутим, ми смо претражили велики број разних наруџбина међу његовим агентима у Лондону, прегледали спискове набавки практичних артикала које су спадале у трошкове његовог домаћинства, а све без проналажења таквих предмета. Најјачи аргумент који може у стати у корист потврде да је то амерички рад је хералдика приказана у његовом грбу, опште израде и цртања. Наиме, примећено је да је гравер ставио венац под круну (апсолутно мишљење), а гавран на екслибрису је неисправно исцртан, што чини читаву плочу веома словенским комадом рада. Ни један*

⁸⁹ Charles Dexter Allen, *A Classified List of Early American Book-plates*, 95., у оригиналу : „...The plate of Bushord Washington, nephew of George, is also of much interest, and the manifest similarity of its design to some of the plates by Dawkins has led to the suggestion that he made this plate ...”

гравер са претходним знањем о фундаменталним законима хералдике не би преузео одговорност, нити би био крив за цртање таквог грба. На основу опитних назнака, требало би да кажемо да је плоча направљена у Америци негде између 1777. и 1781." ⁹⁰

Екслибриси на себи нису поседовали датумску одредницу, те се њихово тачно порекло није могло утврдити у потпуности. Константно су се појављивале недоумице да ли потичу с америчког или енглеског тла.

Сл. 9 – Екслибрис Бушорда Вашингтона (Bushord Washington)

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, with a bibliography by Eben Newell Hewins, New York, Macmillan and Co. London, 1894., Mдcccxciv, стр. 96.

Управо на основу тих основних интимних наратива и јасних власничких тежњи аутора и самих наручилаца екслибриса у Америци, остварен је транспарентан процес конструкције личности и персоналног идентитета многих познатих институција. Та снага екслибриса и оног индивидуалног у њима, постигнутог многим преговарањима и договарањима мајстора и њихових наручилаца, допринела је очувању не само књига и њихових томова, јачању библиотека, универзитета и факултета, него је препознала различитости и оригиналности екслибриса као дела визуелних уметности. Амерички екслибрис је постепено и стидљиво попримио своје кључне карактеристике конкретним активистичким приступом екслибрисара, затим захваљујући друштвеном угледу својих власника и популарности институција којима су припадали, као и уз помоћ самих библиотекара, библиофила и колекционара који су неуморно радили на његовом величању, сакупљању, каталогизацији, класификацији и штампани.

---

⁹⁰ Ibid, 91-92., у оригиналу : „ It was his (Washington’s) habit as a general rule to write his name on the right hand corner of the title page and place inside his book-plate. It has been a matter of uncertainty as to whether that book plate was engraved in England or in this country. Washington , like other Virginia gentlemen before the Revolution , was in the habit of ordering goods every year from London; but we have searched the various orders to his agents in London, and examined as far as practicable the items of his household expenses, without finding such item...From it’s general appearance we should say that the plate was made in America somewhere between the years 1777 and 1781.”

ЕКСЛИБРИС И НОВЧАНЕ НАКНАДЕ У КОЛЕКЦИОНАРСТВУ

“Уметност нема своју прошлост – то је прича која је одувек трајала и још увек траје.”

Многи колекционари уживали су у сазнањима о самим техникама које су поседовали. Колекције које у основи чувају праве идеје истинског колекционарства ради љубави према књигама и уопштено према уметности, као и колекције које поседују разлог постојања, свакако су битније јер доприносе очувању и распрострањивању америчке културе и традиције.⁹¹

Новчане накнаде у колекционарству екслибриса су биле мање гарантоване него у почетку. Таксе на цењеним делима посебне културолошке вредности постепено су расле и продајне цене су умањивале повратак средстава.⁹²

Тако је, свакако, и са екслибрисима, и екслибриси не би требало да су изузети из овог, назовимо га, неписаног правила. Овоме у прилог иде и чињеница да овај начин колекционарства дозвољава један посебан начин изучавања почев од основних постамената као што су од чега је колекција састављена, на који начин је сачувана, где се колекција налази, па све до разлога зашто се чува баш у тој институцији, проучавања типа материјала којим су екслибриси израђени, како се поступало са њима, као и на који начин су конзервирани.

Сама конзервација и начин чувања екслибриса је посебно важна грана у проучавању екслибриса, и од посебне је важности било разматрање да ли је колекција доступна за проучавање и евентуалне консултације, независно да ли се радило о проучавањима порекла, тематике, израза, технике или било којег нивоа који је могао бити проучаван.

Наравно, посебан одељак у проучавању екслибриса је свакако класификација, методе и начин чувања, форме продужавања, индексовања и каталогизације, како би се омогућило и обезбедило очување истих.

---

⁹¹ Ibid. 122-150.

⁹² Ibid.

БИБЛИОТЕКЕ КАО ПРИРОДНИ АРХИВИ ЕКСЛИБРИСА

Тумачећи екслибрисе искључиво на америчком националном нивоу, и на основу интересовања колекционара који нису били американци, појавила се потреба за прикључивањем америчког екслибриса интернационалном нивоу.⁹³

Укључивање у међународну причу је од изузетног значаја, јер усмерава нашу пажњу на главне тачке повезивања са иностранством, а уједно дозвољава екслибрису и јасан искорак из првобитних угледа на енглеске и холандске екслибрис мајсторе.

Амерички екслибриси су били пропратни моменти свог друштва, дакле никада нису настајали у смислу неког супростављања, побуне нити било чега сличног, одувек и заувек су остали саставни део књига, библиотека, институција, колекција, аукција, пратили су друштвене промене и подржавали су их својим присуством и међу повезаношћу са другим сферама у које често нису били директно инкорпорирани.

Најбитније и најосновније за квалитет сваког екслибриса јесте његова сама композиција, јасна читљивост, оправданост самог постављеног циља, а структурално екслибриси америчких мајстора су се од самог почетка фокусирали на јасност, структуралну учвршћеност и систематичан однос текстуалног и ликовно композиционог. Интегрисање екслибриса у библиотеке и високо образовне институције означено је као важно у историји америчких библиотечких институција. Сва дешавања су идеолошки али и стилски утицала на настанак америчких екслибриса. Наравно амерички екслибрис је у свом настанку пратио разне политичке странке, Демократска странка Сједињених Америчких Држава, као и Републиканску странку САД.

Екслибриси су описивали америчко друштво дескриптивно ликовном методом која је праћена ситнијим текстуалним деловима, који су понека били додатно појашњење, а понекад су били само пропратни део екслибрис композиције. Амерички мајстори су се одувек трудили да у свом раду прикажу све оно што је заиста истински и важно и битно. Управо вођени том мишљу постизали су јасна решења и чисте композиције. Амерички екслибрис достигао је ниво мултидимензионалности захваљујући управо свом присуству не само у књигама, библиотекама него и у удружењима, породичним приватним збиркама, факултетима, универзитетима, асоцијацијама, црквеним библиотекама.

Амерички екслибрис се у оквиру друштвено политичких оквира у којима је настао развијао стидљиво у седамнаестом и осамнаестом веку, док већ половином деветнаестог и у самом двадесетом веку достиже један висок независнији ниво, долази до постепеног али сигурног ослобађања. Сви амерички екслибриси, све плоче америчких гравера настајали су на основама идеолошких матрица својих власника наручиоца првенствено, заиста је био редак слушај да су мајстори произвели свој лични екслибрис који није био на неки начин оправдан од стране наручиоца или саме институције. Период двадесетог века наравно мења све ове чињенице

---

⁹³ *Contemporary artists of ex-libris*, The first international bookplate exhibition of Debrecen, Kisgrafika 2009/no. 3, 2.

појавом екслибриса “Холивуда”, коришћењем мноштва нових слободних мотива. Представе многих председника, масона потврђују друштвено политичке ставове и друштвено културолошка дешавања. Амерички мајстори су постизали са лакоћом своје чисте смисаоне композиције, стилски другачије од других екслибриса, стварали су прочишћене заокружене екслибрис композиције.

УМЕТНИЧКИ ЕКСЛИБРИС

Шта је екслибрис?

Како и са којег становишта се може тумачити?

У основи екслибриса био је првенствено традиционални опсег библиотеке која:
*„ прикупаља, обрађује, чува у својим фондовима и даје на коришћење грађу и информације без обзира на верске, полне, идеолошке, старосне, професионане и друге разичитости, а у циљу ширења образовања, васпитања, културолошког и научног развоја.“*⁹⁴

Могуће поделе екслибриса разликују: арморијални, симболички, пикторијални и портретски екслибрис. Могуће је разликовање и по нацијама, периоду, процесу и материјалу израде. Управо *„ Релативне су заслуге различитих процеса уз помоћ којих се штампашу екслибриси, буклејтси ... У потрази за великом колекцијом, она је довела до закључка да сваки процес има своје предности и недостатке, као и да важан део тајне хармоничних екслибриса лежи у уметности и мајсторству уметника, а не зависи од медијума.“*⁹⁵

Могућност присуства у политичким, историјским, културним па и самим идеолошким дешавањима и приликама Сједињених Америчких Држава кроз сва четири века проучавана у овом научноистраживачком раду, постала је веома битна чињеница за већину дела америчког екслибриса, јер из одређених изучавања и међу веза ових чињеница долазило се до низа разних закључака о екслибрис култури. Питање идентитета власника екслибриса било је веома битно. Идентитетски простор одређених дела и екслибриса као што су Калифорнијана и Ајова екслибриси били су посебан допринос америчком екслибрису јер су носили своје идентификационе особине чистих и јасних композиција у којима су слика и текст у посебно складном односу. Многа ова дела допринела су обимним утемељеним ликовним сазнањима у свету екслибриса и саме ликовне традиционалне графике. Велика популарност, признања и пажњу амерички екслибрис попримао је постепено и пажљиво, баш као што су и сами мајстори стварали своја дела полако и са угледом на друге. Различити културолошки, друштвени и историјски моменти утицали су на величање америчког екслибриса на самом почетку првенствено захваљујући дошљацима, а кансије наравно захваљујући многим другим најбитнијим дешавањима у Америци. Кроз америчке екслибрисе могли смо јасно пратити идентитетски преображај америчког друштва. Амерички екслибриси, као и екслибриси мале графике уопштено имали су моћ приказивања свега онога што је у том момемнту било битно за одређене институције или одређене индивидуалце те су на тај начин заиста просто представљали изузетно плодотворна и подстицајна дела многим будућим проучаваоцима и истраживачима. Сваки мајстор графичар могао је на основу предлога и захтева својих наручиоца додатно да створи дело које је приказивао и из своје сопствене перспективе и из свог сопственог угла. Ликовна и интертекстуална структура и њихов међуоднос су основе свих екслибриса. Амерички мајстори су се доследно држали тих постулата и приступали су им одговорно, о томе нам сведоче сви екслибриси изражени од стране америчких мајстора. Константно истраживање, употпуњавање, тражење, упоређивање и испробавање новог доприносило је константном расту и величању америчких мајстора и њихових екслибриса. Одувек су се амерички истраживачи и поклоници, као што су три основне особе овог

⁹⁴ Александра Вранеш и Љиљана Марковић, *Од рукописа до библиотеке* (Београд: Филолошки факултет, 2008), 76.

⁹⁵ Gibert Philip Hamerton, *Etching and Etchers* (Boston, Roberts Brothers, 1878), 43.

научноистраживачког рада Чарлс Декстер Ален, Роквел Кент заједно са Винвардом Прескотом бавили константно актуелним питањима која су се првенствено тицала односом и процентом присуства екслибриса у социокултуралном свету.

„ПРЕДАК” ЕКСЛИБРИСА

Екслибрис америчких мајстора је обухватао широко поље могућности и велике креативности и о томе су нам сведочила многа проучавања претходно три поменута најбитнија имена америчког екслибриса. Везе америчког екслибриса одувек су довођене у везу са свакодневним животом Америке и популарних имена домаће јавне сцене.⁹⁶

Појава екслибриса у књижи била је и начин давања значаја књизи.⁹⁷ Екслибрис другим речима може јасно бити врло богат визуелни конструкт. Амерички уметнички екслибрис је припадао сфери интимних минијатурних склопова снадбевања многоструким битним значењима и потенцијалним вредностима. Отуда сложеност чак и при успутним бављењем тим, наизглед једноставним, артефактима. Екслибрис чини један замршен микрокосмос у којем се свакодневно могу ишчитавати нова правила и постулати.

Кључне групе засноване на темама екслибриса су следеће: прикази одређене књиге или читања; приказ топографских тема; прикази жене, еротски екслибриси; екслибриси очувања етнографских или књижевних традиција; књижевне меморије и интертекстуалности; митолошке и историјске теме; амблематски екслибриси који указују на нечију професију или се односе на хобије; саморефлексивни екслибриси, екслибриси који се позивају на уметност; сећања познатих људи – портретни екслибриси.

Тумачење екслибриса као визуелних докумената премашује испитивање уз помоћ изражајних алата ликовне уметности, па се укључују интердисциплинарни и мултидисциплинарни опсег, а кроз анализу даје врло богат додатни материјал у областима културног и научног живота. У „читању” слика и њиховог пријема, културноисторијски контекст игра главну улогу, презентација тога тиче се екслибриса који означавају нови и другачији приступ, нови метод испитивања бројних досада неистражених аспеката.

Са становишта колекције, екслибриси се могу рангирати према следећим врстама: опште колекције, стари (углавном) хералдички принтови, класификовани према теми, разврстани према техници штампања и типографије, они које су приредили уметници, одредила припадност одређеној нацији и збирке листова у којима је термин „екслибрис” замењен латинским изразима, затим према припадности институцији. Могло би се рећи да је предак екслибриса заправо илуминиран рукопис, који је још из времена Египћана био на изузетној цени. Сматра се да је сваки свитак био посебно осликаван и украшен, као што је познато најважније су биле сцене из живота фараона, пре и после смрти. Илуминације су се сретале и у грчким и коптским списисма и користиле су се све до ренесансе када престаје потреба за оваквом врстом украшавања будући

---

⁹⁶ Ibid.9.

⁹⁷ Иван Лончар, Од хијероглифа до Ајнштајна, Јединствена збирка у Крању, *Политикин забавник*, 1982, 56- 57.

да су новије генерације шире биле опсимењиване, да су књиге почеле да се пишу на народском језику а и увођење штампе учинило је да илуминације постепено изумру. Илуминатори рукописа су често били сами неписмени, знало се да су други морали исцртавати сама слова да илуминатори не би случајно погрешили. Осликавале су се некада целе странице а некада само почетна слова на свакој страни књиге или на почетку поглавља. Сликало се посебним бојама и свака боја је имала своју симболику. Илуминаторство је за разлику од екслибриса било јединствено, и аутентично, свака се књига односно свитак исликавао посебно и стога умножавање није било могуће. За сада нису откривени могући преци умножавања слика унутар књига. У сваком случају оно што је заједничко и илуминацијама и екслибрису јесте способност и потреба да се књига као вредност украси и дидатно улепша. За те потребе коришћени су сви ресурси и уметници који су радили на тим пословима увек су се посебно поштовали.

ФУНКЦИОНАЛНА ДЕФИНИЦИЈА ЕКСЛИБРИСА

“Свака је уметност сасвим некорисна. Но на питање може ли се без екслибриса – веома је лако без сумње одговорити – наравно, може, но са екслибрисом је напросто лепше.”⁹⁸

У функционалном смислу екслибрис је: минијатурна налепница, ликовни власников печат, симболички портрет и аутопортрет, просто – духовни ребус. У томе је сублимирана лепота екслибриса. Сва наша сазнања о овој грани графичке уметности, као и њена нераскидива повезаност са књигом као главним уточиштем, од непроценљиве су важности за очување ове посебне културе.

Екслибрис истраживања, не само у Европи и Америци, него и у данашњем свету визуелне културе, уопштено морају да стекну нови нагласак и ставове. У центру свега треба нагласити, пре свега, функцију преношења друштвених и ликовних вредности. Као предмет сакупљања, екслибрис је свакако имао привлачне особине. Прва и основна особина и за америчке колекционаре била је разноврсност садржаја и посвећеност одређеној теми, држави или периоду. Колекција екслибриса била је утолико вреднија, уколико је пружала изузетне примере уметничких дела у којима се види лични укус, а и у којој је критичка процена дошла јасно до изражаја.

Свет екслибриса и изложби екслибриса је микрокосмос нечега много већег од немерљивих питања која се тичу живота и уметности. Као одраз стања у друштву и уметности у датом тренутку, екслибрис се такође треба посматрати као маркер културне и уметничке еволуције. Изложба екслибриса је оличење избора често више појединачна колекционара, као одговор на притиске, предрасуде и традиције.

Једна од најистакнутијих карактеристика екслибриса је његова способност да буде уметничко дело. Као слике или фотографије, екслибрис се придржава истих критеријума као и свако уметничко дело које настоји да произведе естетску равнотежу, дефинисану свиме ониме што она укључује и изоставља, и покушава да допринесе већем уметничком дијалогу који повезује историју и савремену идеологију. Екслибриси настају да би представљали нешто веће

---

⁹⁸Драгана, Палавестра, *Имате ли свој екслибрис*, Текст каталога изложбе у Галерији Графички колектив, Београд, 25. 5. 1987.

од себе, доприносе успостављању одређене идеологије и теме у уметности. Изазов америчког екслибриса креће напред да би се одржао значај уметности у друштву. Као што се друштво развија, тако се екслибрис уметност развијала у прошлости и развија се и данас. Екслибриси, као уметничка дела, производи су одређеног времена и места, одраз културе и друштва у сваком тренутку у историји. Примарни циљ уметничког екслибриса је да исприча нову причу, обезбеди нови контекст за уметност која је приступачнија и релевантнија савременим гледаоцима, и то остаје стални изазов уметника који својим екслибрисима напредују.

Амерички екслибрис је имао константну тенденцију развоја и усавршавања део по део. Развијао се постепено и никада није био довољно изучен у обиму који свакако заслужује. Не само да амерички екслибрис није био довољно изучаван, него једноставно и америчка графика уопштено је захтевала дужи временски период да би попримила сву славу својих изражајно-техничких могућности које има данас.

Многе америчке истакнуте личности су имале свој екслибрис, међу њима и Џон Адамс (John Adams), Џон Квинси Адамс (John Quincy Adams) и Џон Тајлер (John Tyler), Абрахам Линколн (Abraham Lincoln) и многи други о чему сведоче доње илустрације екслибриса.

Многи екслибриси су били недопуњавани и надограђивани, у чему је и лежао њихов квалитет, јер нису били ометани критикама појединих заљубљеника или коллекционара, амерички мајстори вредно су били достојни својим ставовима и ставовима својих наручиоца и власника екслибриса. Последице тога свакако су била изузетно квалитетна дела која су утицала и на даљњи ток развоја екслибриса Сједињених Америчких Држава. Индивидуални таленат самих мајстора имао је утицај, али свакако да су техничке могућности истих били преовлађујући у настанку доброг квалитетног екслибриса. Било је потребно огромно знање, познавање графичких техника, приступ информацијама које су биле проверене и утемељене да би се израдио екслибрис који је носио проверљиве информације о њиховим власницима наручиоцима, независно да ли се радило о личним власничким екслибрисима или институционалним. Свакако да се доживљај многих екслибриса постепено мењао и у односу на оне који су га посматрали и проучавали, али и у односу на оне чија су дела, деловања, дешавања и жеље представљали. Екслибрис је постао фокусиран на свакодневна дешавања у друштву, успешно је испуњавао све методолошко техничке захтеве успешне ликовне графике, просто је на њима била видљива искрена приврженост и марљивост њихових мајстора гравера на делима. Дакле како су се амерички мајстори првобитно освртали на постојећа искуства својих предходника, дошљака, Енглеске и Холандије, постепено су се окретали својим личним коренима и одређивали су своје екслибрисе поштујући и угледајући се на искуства својих колега гравера из Европе.

Сл. 10 – Екслибрис Џон Адамс (John Adams)

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, with a bibliography by Eben Newell Hewins, New York, Macmillan and Co. London, 1894., Mдccccxiv, стр. 15.

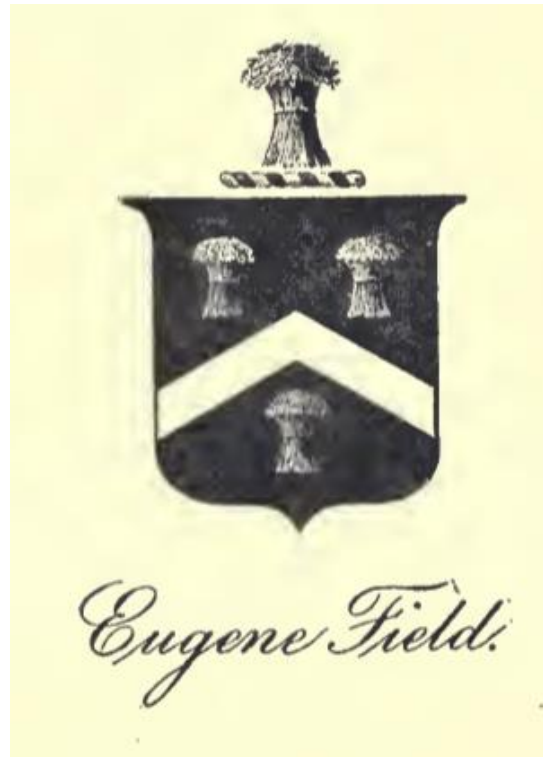
Амерички екслибрис је првобитно био условљен и угледао се на колонисте који су на америчко тло допремали своје личне идеје путем књига које су доносили и према којима су имали огромно поштовање исказано управо екслибрисима. Иако је амерички екслибрис првобитно био заснован на сличним естетским изворима у односу на своје узоре колонисте досељенике, имао је другачију идејну позицију и поруку, коју је постигао постепено. Стилски је био свакако ближи америчком поднебљу и њиховом менталитету. Дошљачки потомци, који су наставили да живе и стварају у Америци, настављали су на неки начин везу са својом првобитном земљом и прецима, користећи екслибрисе који су се постепено “американизовали”, а мода настанка екслибриса се ширила природно и ненаметљиво, суптилно. Екслибрис се никада није преточио у уопштenu целину, био је доступан свима, наравно, али свакако је био део затворенијег круга имућнијих и познатијих истакнутих личности, председника, свештенства, адвоката, социјалне елите као што су то били медицинари, истакнуте престижне институције, факултети, библиотеке, братства, удружења, клубови, асоцијације.

Амерички уметници и мајстори графичари имали су далеко већи број екслибриса у виду таблица изрезбарених на бакру, који је био веома постојан и квалитетан материјал, те као такав и њихов омиљен, али постоје, свакако, и дрворези мањег обима, гравуре на цинку, као и екслибриси рађени на подлогама од сребра посебно прављеним у ове сврхе. Челичне гравуре су биле новијег датума, настајале су око 1850. године, а пре тога бакар је био коришћен као основни материјал.

Већи део раних америчких екслибриса су грбословног карактера; и у том једном

посебном ликовном приступу формирана је истакнута функција очувања културе и традиције не само власника, него и институција.⁹⁹

Јавне библиотеке које су имале велике и апстрактне колекције могле су да направе корист од ових механичких начина идентификовања власништва над књигама, али приватне библиотеке су свакако биле много модерније и више персонализоване од стране својих власника, те су спознале важност личног печата и вредност назнака пре осталих. „Апелујем на све заљубљенике у књиге да обезбеде себе буклејтима” поручио је Еуген Филд.¹⁰⁰

Сл. 11 – Екслибрис Еугена Филда (Bookplate Eugene Field)

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, New York, Macmillan and Co. London, 1894., Mдcccxciv, стр. 60.

Филд такође додаје да кад год види књигу која има екслибрис, третира ту књигу са посебним поштовањем, о чему сведоче и његове речи: „Кад год видим да књига носи власничко име, сматрам се обавезним да је третирам и опходим се према тој књизи са посебном пажњом и уважавањем. Она са собом носи потврду власничке љубави, екслибрис даје

⁹⁹ Неколико битних колекција је постојало у Сједињеним Државама, познате и истакнуте су оне од Цона Видбурија, Хенрија Рова, Фреда Либија из Бостона, Бејлија из Брицпорта, Конектикат, као и колекција Гролијер клуба из Њујорка који је уприличио прву екслибрис изложбу у Америци 1894. године.

¹⁰⁰ Harry Parker Ward, *Some American Colledge Bookplates*, 16., у оригиналу : „I urge upon all lovers of books to provide themselves with book plates.”

волумену дела један посебан статус који иначе не би имало“.¹⁰¹ Али носи и поруку да власник спада у ред одабраних, привилегованих који имају свој сопствени екслибрис, свој лични печат, своје лично обележје.

Дефиниција екслибриса је кроз историју нудила мисао да је сам екслибрис одређен унапред. Првобитни „прави“ екслибрис временом је прерастао у облик графике који је свакако био постојанији, трајнији и јачи, а који и данас буди интересовање многих проучавалаца екслибриса не само америчког, него и генерално светског домена.¹⁰²

Једино у случају када се налазио на насловној страни, могао се лакше уклонити него са унутрашњих страна књига, те му се чешће затирао траг. У том смислу свакако је битно и неопходно споменути екслибрис Џорџа Банкрофта, историчара, са мотом “Sursum Corda”.¹⁰³

Имати екслибрис, како каже Едмунд Госе, „давало је колекционару велику озбиљност и сигурност, одређено поверење.”¹⁰⁴

Добар екслибрис је нудио једну посебну уникатност одређеним библиотекама и институцијама, и сведочио је о правом значењу веома разноврсне и богате библиотеке. Екслибрис је кроз своје различите квалитативне могућности уистину нудио много као техника изражавања, јер не само да је повезивао институције у уско оријентисаном уметничком и културнообразовном смислу, него је и проширивањем сазнања у области графичке технике доприносио едукативно-информативним методама, које су се бориле да сачувају разне технике од заборавља.

Амерички екслибрис је употребом различитих техника и њихових комбинација нудио низ квантитативних и квалитативних варијација са циљем креирања сопственог израза и новог ликовног језика америчких мајстора.

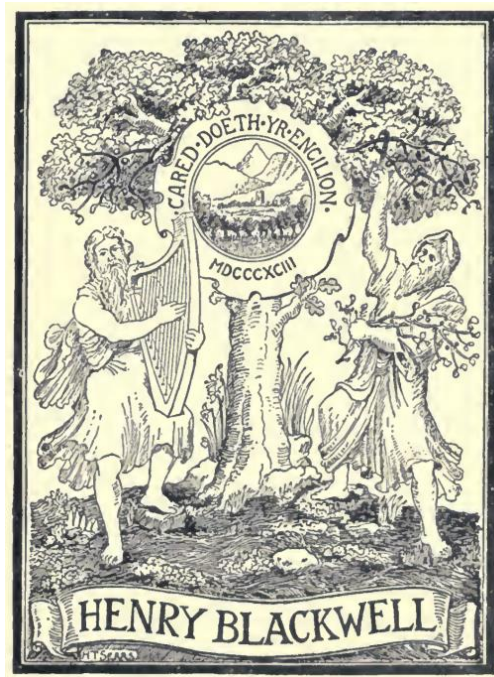
---

¹⁰¹ Ibid., у оригиналу : „ Whenever I see a book that bears it’s owner’s plate , I feel myself obligated to treat that book with special consideration. It carries with it a certificate of it’s master’s love; the book plate gives the volume a certain status it would not otherwise have.”

¹⁰² Charles Dexter Allen, *American Book-plates.*, 35.

¹⁰³ Ibid, 32., у оригиналу : „ the plate of George Bakroft , the late historian , a chubby cherub bears a panel on which is the motto, Sursum Corda.”

¹⁰⁴ Harry Parker Ward, *Some American College Bookplates*, 18., у оригиналу : „ To have a bookplate”, says Edmund Gosse, “gives a collector great serenity and confidence.”

Сл. 12 – Екслибрис Henry Blackwell

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, New York, Macmillan and Co. London, 1894., Mдcccxciv, стр. 33.

Питање развоја и ране историје, као и порекла екслибриса, често је било дискутабилног карактера по више основа. У литератури о америчком екслибрису спомиње се типографска налепница Стивена Деја Принтера која датира из 1642. године. Позната је само једна копија овог екслибриса и чињеница је да се ова једина копија налази у Америчком антикварном друштву.

Најранији и најпознатији од раних гравера био је Натанијел Хурд (Nathaniel Hurd) коме се приписује више од стотину екслибриса. Такође, међу првим мајсторима издвајају се Џозеф Календер и Хенри Довкинс, као и Маверикс, отац и син. Независно да ли говоримо о ранијим америчким екслибрисима или се бавимо осамнаестим, деветнаестим и двадесетим веком, имена следећих уметника су неизоставна по више основа: Андерсон (Anderson)¹⁰⁵, Бовен (Bowen), Календер (Callender)¹⁰⁶, Деарборн (Dearborn), Дулитл (Dollittle)¹⁰⁷, Џонсон (Johnson), Ревере

¹⁰⁵ Андерсон Александар, први амерички дрворезац, рођен у Њујорку 1775, преминуо је 1870. Овом уметнику се приписује седам екслибриса, од којих су четири урађена у дрвету, а нарочито је битан онај од Џона Пинтарда, Л. Л. Д. Андерсонов лични екслибрис је угравиран на бакру у чипендејл стилу и представља добро дело, видети: Clifford N. Carver, *Bookplates of Well Known Americans* (Princeton University, Princeton, New Jersey, 1911), 61.

¹⁰⁶ Календер Џозеф, рођен 1751. у Бостону, преминуо је 1821. Календерове плоче, које броје укупно 22 плоче у данашње време, анализирају се на следећи начин: обичне арморијалне плоче – 4, чипендејл стил – 1, алегоријски стил – 4, тракасти и венац стил – 8, пикторијални – 3, неклассификовани – 2, видети: Clifford N. Carver, *Bookplates of Well Known Americans*, 61.

¹⁰⁷ Долитле Амос, рођен 1754, преминуо је у 1832. Историјски гравер велике славе, којем се приписује десетак плоча, између њих свакако и две на Јејлу, обе дизајниране у „алегирија" дизајну, в.: Ibid, 62.

(Revere)¹⁰⁸ који је имао и свој лични екслибрис који можемо видети на слици број 13, затим следе мајстори Турнер (Turner)¹⁰⁹ у Новој Енглеској, Галаудет (Gallaudets)¹¹⁰, Годвин (Godwin), Харисон (Harrison), Маверик (Maverick)¹¹¹ и Ролинсон (Rollinson)¹¹² у Њујорку, Бојд (Boyd), Довкин (Dawkins)¹¹³, Смитерс (Smithers)¹¹⁴, Тачкака (Thachkaka), Треншард (Trenshard)¹¹⁵, Хил Самјуел (Hill Samuel)¹¹⁶, Воланс (Vallance) у Филадельфији.

---

¹⁰⁸ Ревере, Паул, рођен у Бостону 1735, а погинуо је 1818. Само пет плоча од стране Паула Ревере су познате, Виз., његова сопствена, и плоче од Гардчера, Давида Грена, Епес Сергента и Вилијама Ветмора. Видети: Notable Biographies, <https://www.notablebiographies.com/Pu-Ro/Revere-Paul.html#ixzz5QuBfMcKU>, приступ 7. 4. 2019.

¹⁰⁹ Турнер Џејмс, прослављен тако што је дизајнирао плочу Џона Френклина 1740. године. Њему се приписују само још три плоче, Виз., оне од Џона. Свети Клеира. Исак Норис и Џејмс Хал, последња плоча није потписана, в.: Clifford N. Carver, *Bookplates of Well Known Americans*, 62.

¹¹⁰ Живео је у Њујорку 1780. године. Његова најбоља плоча екслибриса је она Џона Чемберса изгравирана у чипендејл стилу. Едвард Галаудет, рођак Елише, радио је 20 година касније. Приписује му се само једна плоча, која је од породице Галаудет. в. Ibid.

¹¹¹ Маверик (Петер Руштон). Овај гравер је рођен у Енглеској 1755, емигрирао је у Америку када је имао око 20 година и преминуо је у Њујорку 1807. Изрезбарио је око 80 плоча, од којих је већина у стилу "трака и венац" (Maverick, Peter Rushton), в.: Charles Dexter Allen, *A Clasified List of Early American Book-plates*, 8.

¹¹² Ролинсон Вилијам, гравер рођен у Енглеској, а претпоставља се да је преминуо у Њујорку око 1820. године. Двадесет таблица је приписано Ролинсону, и све су потписане прописно са његове стране. Од њих шест се налази у стилу "трака и венац", в.: Ibid., 8-9.

¹¹³ Довкинс Хенри, гравер који је вероватно био енглеске националности, радио је у Америци око 1754, па све до 1780. године. 20 таблица које му се приписују представљају стил "чипендејл", често брутално преувеличаних детаља, в.: Clifford N. Carver, *Bookplates of Well Known Americans*, 62.

¹¹⁴ Смитерс, енглески гравер који је емигрирао у Филадельфију 1773. Израдио је пет плоча у Америци, две за "чипендејл" дизајн, једну "пикторијалну" и две чисто "арморијалне". (Smithers (J.)), в.: Clifford N. Carver, *Bookplates of Well Known Americans*, 63.

¹¹⁵ Треншард Џејмс, ученик Смитерса, рођен је у Њу Џерзију око 1746. и радио је у Филадельфији 40 година касније. Плоче су потписане са његове стране, а Лутер Мартин плоче се такође сматрају његовим радом, мада нису биле потписане, в.: Ibid, 63-64.

¹¹⁶ Хил Самуел, радио је у Бостону на затварању прошлог века. Четири плоче које му се приписују су све рађене у бакру, в.: Ibid.

Сл. 13 – Паул Ревере

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, with a bibliography by Eben Newell Hewins, New York, Macmillan and Co. London, 1894., Mдccccxiv, стр. 148.

Амерички мајстори су постепено попримали свој сопствени карактерни израз, иако под сенком европског, јер су подржавали стилове, правце и основна изражајна средства досељеника колониста. Специфичност су покушали да нађу у својој околини али су начин изведбе, као и ликовне принципе преузимали из њима познате историје графике. Прецизно издвојени детаљи које можемо видети на свим овим отисцима говоре о потреби мајстора да се покажу у уметничкој виртуозности и технолошкој поткованости.

Како само име каже, графика је почела да комуницира са ширим народним масама, не бирајући ни време, ни место, ни класу, ни узраст, комуникација се остварује путем слике која је нужна у свакодневници. Данашњи човек је све више визуелни тип, нема времена за читање, слушање, размишљање, већ жели брзо решење, које нуди јасна и недвосмислена слика. Та слика треба да одговара његовим интересовањима, да не буде превелика, да стане у његову шаку, или на прву страницу омиљене књиге. Графика се трансформисала тако што је морала ући у све сфере свакодневног живота обичног човека. Морала је упростити све материјалне ствари до једног простог нивоа опште прости допадљивости, односно брисања одбојности. Тако се дотакла дизајна амбалаже, одеће, технолошких апарата аутомобила, свих употребних предмета који човека окружују. Поставља се питање где је то место класичној графици која изискује време, пажњу и стрпљење од момената осмишљања, тематика до њеног успешног завршетка и уживања у њој. Класична графика америчког екслибриса је ништа друго до престиж и елитизам онима који то себи могу приуштити. Екслибрис је стога и припадао онима који га себи могу приуштити, али није се ту водило само рачуна о томе, било је потребно водити и бригу о времену и самој посвећености књизи, екслибрису и уметности генерално. Екслибрис је био одлика више класе одабраних људи који су ценили записану реч и траг уметникове руке. Због тога се и данас екслибрис везује за имућне који поседују одређену личну библиотеку, институцију, удружење, еминентне клубове или истакнута братства.

ГРБОВИ НА АМЕРИЧКИМ ЕКСЛИБРИСИМА

По Декстеру Алену употреба печата била је индикација власништва присутна и заједничка историји америчких држава. Печати су били резбарени у камену и стављани су испред кућа како би означили породично име власника. Били су резбарени у различитим комадима намештаја, стављани су да висе на одређене ствари, били су угравирани или резбарени у породичном сребру, а крајња намера је била приказ увек исте идеје или да просто укажу свету на своје корене и зачетнике, оне који су уткали породичне темеље. Оригинално, грбови нису имали име назначено у својој композицији. Ширењем хералдичких знања, додавање самог имена грбовима је било непотребно. Грбови су у свом првобитном облику били подједнако познати као и породично име, у ствари било је то име које је хералдика имала. Многобројни вазали који тада нису знали да читају могли су лако да препознају породицу по породичном грбу. Тако да су у најранијим арморијалним екслибрисима, грбословним плочама, грбови засебно били урезивани. Имена су се појављивала тек на каснијим плочама. На примерима арморијалних плоча, негде око 1720. године, шпитови су са кацигама на којима су венац и грб. Екслибрис је заправо и могао служити као незванични печат. Морамо напоменути да се америчко друштво од увек па до данашњих дана знатно другачије у односу на све земље односи према својини. Појединац и данас има право да шпити животом своје власништво и он има неприкосновено право да брани своје. Уосталом американци су били слободни да сами креирају своју историју. Налазећи се у транзиционом периоду раслојавања друштва, виши слојеви су диктирали како ће се историја бележити. Тако су имаоци могли, путем својих екслибриса пренети жељену поруку својим наследницима у светлу које су сами бирали. Свакако да су пред утицај и предзнања претходника и дошљака играли веома значајну улогу у формирању и настанку америчких екслибриса, али утицај и идентификација са претходницима није била од пресудне важности за настанак америчких екслибриса. Утицај на друге их јесте предодредио у неком смислу, али их није одредио у потпуности, дакле одређене слободе су постојале и у самим почецима. Идентификација са претходничким достигнућима била је веома битна али свакако није била круцијална. Евентуална посуђивања и обрада тих посуђених мотива били су видљиви у почетку настанка америчких екслибриса, али стилски приступ и начин обраде су већ стварали неке разлике и могућности распознавања у самом почетку америчког екслибрис ствараштва. Имена, презимена истакнутих породица, обрада мотива мота и налепница, породичних грбова били су први облици америчког екслибриса. Управо ти екслибриси сведочили су о породичном позиционирању, значају и улогама појединих америчких истакнутих породица и њихових презимена. На тај начин многе породице и њихови власници, презимена постајала су видљивија и познатија. Разлози настанка ових породичних екслибриса по узору на мото, грб или породичну налепницу био је веома јасан, породично величање и чување од заборавља имена и презимена истакнутих појединаца, али свакако да је једно спровођење успешног начина израде ових екслибриса било на захтевном нивоу. Веома захтеван начин израде иако једноставних ликовних дела осликавало је наклоности својих мајстора према одређеној породици и њиховом власничком презимену, али уједно свакако је осликавало и темељно познавање графичких техника, начина обраде плоче и педантном приступу. Педантан приступ био је неопходан у изради ових дела јер су у питању веома прецизна и једноставна дела на којима је свака мања грешка или искорак могао бити лако видљив и уочив голим оком. Структуре породичних екслибриса осмишљене су тако да се сваки екслибрис бави одређеном породицом и њиховим именом, представља својеврсно изучавање породичне лозе и стабла, представља њихове погледе на друштво, живот генерално као и на поједине посебне практичне аспекте живота. Ови екслибриси су трајно обележили један посебан правац америчког екслибриса управо због те одређене дозе личности екслибриса који су

установили. Екслибриси који су настали на основу породичних личних печата, грбова били су екслибриси који су се природно надовезивали на претходна сазнања и достигнућа и служили су као додатни део који је дефинисао једну употпуњујућу слику о америчким породицима и њиховим породичним стаблима. Ови аспекти распознавања породица по екслибрисима са личним именима и презименима били су јасан пример показивања међусобних односа породица, представљали су један вид идентификације америчке лозе, афирмацију индивидуе.

Амерички екслибриси породичног личног карактера били су продукт првобитних истраживања и нових трагања која су касније попримила све већу размеру и која су се постепено инкорпорирала у свет екслибриса. Ово је свакако представљало плодна техничка дела и специфичност тих дела била је првенствено њихова једноставност и лака културолошка поставка. Ово екслибриси доприносили су богаћењу славе и традиције величања америчких фамилија кроз различите моменте и акцентујући различите породице на основу различитих достигнућа. Тематски и мотивски део ових екслибриса зависио је првенствено од њихових мотоа и породичних грбова, те њиховог фамилијарног статуса и ставова, али свакако је носио одређену значењску вишеслојност. Оно што је од посебног значаја за ове екслибрисе јесте њихова потреба да никада нису носили неке неутемељена или недоказива тумачења свог породичног стабла, дакле све што се на њима приказивало било је лако проверљиво, и у томе лежи један додатан квалитет америчких првобитних екслибриса.

Екслибриси који су део студеј рода, студије културе и породичне традиције сваким накнадним истраживањима одређених поклоника надопуњава и додатно кристализује проучавања америчких екслибриса. Свакако да се у проучавању америчких екслибриса сваки библиотекар, колекционар или просто пасионирани слободни екслибриста морао придржавати правила селекциоирања, јер често су се појављивали многи екслибриси чије су пропратне основне информације биле непотпуне или недовољно читљиве. Улога библиотекара и самих породица на сјаом почетку је била да сачувају своје екслибрисе од заборавља. Тој улози многи библиотекарари о којима ће касније бити речи у овом раду приступали су тој улози крајње одговорно и са огромним залагањем.

Постепеним пропадањем хералдике и успињањем арморијалног, све више пажње је давано орнаментици, и управо та нова обузетост је временом потиснула хералдички интерес. Поједини колекционари лимитирају своју пажњу само на грбословне, арморијалне плоче, док поједини фокусирају свој интерес на оне из другог периода или на оне од посебних мајстора. То је било највише питање интересовања. Но важност употребе грбова на екслибрисима нам говори о нечему посве другом. А то је веза са коренима, која се проткала у све сфере друштва и која је ипак била темељ за оснивање и стасавање једног посве новог народа – америчког. Идентитет који се стварао у америчком народу путем литературе је посебне врсте, јер се тицао пре свега учених људи, оних који су требали и били су припремани да развију америку у земљу о којој су све придошлице машател. Поуздано се зна да се масовна насељавања дешавају често принудно и да велике сеобе носе и трауме, да ту увек има оних који страдају али је такође више пута потврђено да се корени јаче осећају и дуже памте и поштују код оних који су измакнути из свог природног станишта. Много је већи број симбола и знакова у употреби у екслибрисима везан за дошљаке односно европске корене него што је то случај са домороцима. Домородачка симболика је потпуно потиснута у екслибрис ументости америчког поднебља. Верује се да је разлог томе што су учењаци долазили из европе и да су наилазили на отпор код домородаца у свим сегментима друштва. Тако да се та два света никада нису успела спојити у једно, односно на крају је неко морао попустити. Већину владајућег становништва данас у америци чине белци те је стога јасно ко је од самог почетка диктирао развој екслибрис

уметности, у корак са осталим сферама културног, образовног и јавног живота. Амерички екслибриси су постепено попримали свој статус националног идентитета. Дела која су на малим форматима приказивала тако битне опште прихваћене и круцијалне теме носила су једну представу заједничких суштинских идеја својих власника наручиоца. Већина личних власничких екслибриса требала је да представи непромењиве особине породице и власничког имена којем је власник припадао, породични екслибриси су давали породицама могућност разликовања и истицања од других. Сваки екслибрис је носио лични идентитет својих власника, од успеха екслибриса у спољњем културно уметничком свету зависило је и манифестовање власничког идентитета у друштву. Власнички екслибриси били су подложни накнадним интервенцијама и променама, али наравно у мањем обиму јер се на њима свакако није приказивала велика радња, само презиме или мото односно грб фамилије играо је основну улогу, те су биле дозвољене само минималне лагане интервенције. Углавном су носили исте симболе, који су се могли помало прилагођавати самом мајстору или додатној идеји.

ОСНОВНА ПОДЕЛА АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА

Постојале су основне поделе екслибриса, те су се на основу тих основних усвојених подела, пре свега пратећи класификацију по Ворену, поштовале и основне технике и начини изражавања. Таква подела и класификација по периодима рађала је различита интересовања и жеље, а такође и тежњу за прикупљањем екслибриса.

Основна подела подразумевала је следеће:

1. Лични интерес
2. Амерички екслибрис генеалогског интереса
3. Хералдички интерес
4. Историјски интерес
5. Уметнички интерес
6. Институционалне плоче

1. Амерички екслибриси личног интереса

У ову групу спадали су сви екслибриси америчких личности које су имале своје сопствене екслибрисе као што су: Џорџ Вашингтон (George Washington), Вилијам Пен (William Penn), Гладстон (Gladstone), Гамбета (Gambetta), Хорас Валпол (Horace Walpole), Семјуел Пепс (Samuel Peps), Дејвид Герик (David Garick), Хогарт (Hogarth) и многе друге истакнуте личности чији су екслибриси били коришћени у литератури субјекта.¹¹⁷

2. Амерички екслибриси генеалогског интереса

---

¹¹⁷ Ward, 32., у оригиналу: „ The personal interest.- This would be called forth by the plates as such men as George Washington, William Penn, Gladstone, Gambetta, Horace Walpole, Samuel Pepys, David Garrick, Hogarth, Sir Henry Irving, all of whom used book plates which have been reproduced in the literature of the subject.”

¹¹⁸ Ibid, 32., у оригиналу: у оригиналу: „ The genealogical interest.- This is exemplified particularly in the sequence of plates belonging to old families given to book- collecting for several generations.”; „ The heraldic interest.- Heraldry is a conspicuous element in the older plates, the majority which are of armorial design. In no way can one get a better or more comprehensive survey of the changes in heraldic design.”

Екслибриси генеалогског интереса су екслибриси који представљају плоче које су припадале старим познатим породицама, чији преци су се бавили сакупљањем екслибриса деценијама.

3. Хералдички интерес

Хералдика је била битна на старијим плочама америчких екслибриса. Те плоче су углавном биле арморијалног дизајна и управо те плоче су носиле највредније и најверодостојније сведочење о променама у хералдичком дизајну.¹¹⁸

4. Историјски интерес

У односу на историјски интерес, екслибриси су део колекционарства који се бавио распознавањем историјских момената и свих расположивих и укључених аспеката штампе и уметности илустрације и дизајна. Историјски интерес се тицао и начина и врсте нагризања плоча, бавио се и распознавањем основних стилова као што су већ добро познати јакобеански, чипендејл, арморијални, трака и венац итд. Познавање ових основних принципа распознавања и расподеле доприносило је лакшем и бољем успеху при колекционирању, али уједно је било од користи и проучаваоцима екслибриса. Уколико су екслибриси били потписани, било је много лакше одредити им временску границу или уочити техничку разлику одређеног у односу на остале екслибрисе.

5. Уметнички интерес

У свету колекционарства било је битно чији екслибрис ће неко поседовати, да ли је то био познати екслибрис старих и познатих уметника као што су то били Дирер, Холбајн, Лукас Кранах, Батролоци, Пиранези, Хогартх, Бевик.¹¹⁹ Наравно, када је у питању уметнички интерес, он се није тицао само чињенице припадности одређеног екслибриса, него и самог квалитета штампе о чему Ален говори: „Неко понекад види плочу која има толико животне историје власника међу својим малим ивицама, која на евидентну светлост издваја и слави голф, гаји поштовање према ружама, изузетно поштује Омара Хајама, чита Скота и Ловела, може да цитира Шекспира, био је у Швајцарској, сакупља лептире и воли у Њу Џерзију“.¹²⁰

---

¹¹⁹ Ibid., у оригиналу: „Artistic interest .- Durer, Holbein, Bartolozzi, Hogarth and Bewick , among the old engravers , did not think the designing of book plate beneath their dignity. Among modern artists of note who have designed book plates, mention may be made of Sir Frederick Leighton, Sir John Millais, Aubrey Beardsley, Elwin A. Abbey, Miss Kate Greenway , Walter Crane , Louis Read, and Randolph Caldecott... Many plates by artists of no great note are worthy of study on account of the beauty of design or artistic workmanship.”

¹²⁰ Ibid. 31., у оригиналу: „ The historical interest.- Something of the history of engraving and the arts of illustration is sure to be imbibed by those who dip into the history of book plates. Even if one only learns to distinguish between a cooper plate and a steel engraving, an etching and a sink plate , he has acquired valuable information... A dated plate may help to give definite information in regard to the history of particular style of engraving or design, or otherwise throw light on the book it adorns.”; у оригиналу: „ One sometimes sees a plate that has so much of the life history of the owner within it’s small compass that at a glance it is evident to all that he glories in golf, has a regard for roses, rides a wheel, esteems Omar Khayyam very highly, reads Scott and Lowell , can quote Shakespeare , has been to Switzerland , collects butterflies, and lives in New Jersey.”

Али уметнички интерес се пре свега односио на успешно реализоване екслибрисе, који су не само задовољавали потребе екслибриса као подврсте графике, него су изражавали и умешност мајстора који их је изводио. Самим тим и имућност оног ко је наручио јер су дела већег уметничког квалитета била и скупља.

6. Институционалне плоче

Институционални екслибриси садржавали су важне податке за проучавање историје библиотеке, порекла појединца, библиофила или библиотекара. Често су били представљани од стране библиотекара, који су имали задатак да пронађу одређени одговарајући дизајн за библиотеку за коју су били задужени или за поједине специјалне колекције. Институционалне плоче су можда и најбитније из простог разлога што су се првенствено бавиле добрим и прихваћеним нацртима, а настајале су при најистакнутим и реномираним америчким институцијама као што су Колумбија и Харвард, али и многим другим истакнутим светски познатим институцијама. Међу институционалним плочама можемо пронаћи имена најзначајнијих америчких мајстора и дизајнера.

ОСНОВНА КЛАСИФИКАЦИЈА АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА ПО УЗОРУ НА ЕНГЛЕСКЕ СТИЛОВЕ

Енглески арморијални екслибриси – са којима је већина сакупљача упозната, а који су неоспорно битни за проучавање америчких екслибриса јер се сматрају претечама – грубо се класификују као *каролеански* (*carolean*) који је класификован око 1690, а којих нема много, *рестаурациони* (*restoration*) око 1700. године, неуобичајен; *јакобеански* (1700-1750); *барокни* (1740-1760) и *стилски* (1750-1780). Након *чипендејл* (*Chippendale*) стила, све је некако много једноставније, стил се обогаћује ликовним елементима као што су облик и нијансе, штитови и једноставни венци, праћен је романтичарском идејом, у којој се, као и у многим Бевик дрвеним гравурама, арморијални штит приказује насупрот пејзажној позадини дрвећа и лишћа.¹²¹

---

¹²¹ De Tabley, John Byrne Leichester Warren. *A guide to the study of bookplates* (Amsterdam: Gerald Th. Van Heusden, 1974).

¹²² Dexter Allen Charles, *A classified list of Early American Bookplates*, 11., у оригиналу: „ The Early English plates are characterized by the mantling which usually envelops the shield of arms.”

¹²³ Ibid, 12., у оригиналу: „ The Jacobean plates were in use in England from about 1700 to about 1745. These plates are very handsome in design; they are staid and sedate in their bearing. Among their characteristics may be mentioned the exact coincidence of the two sides of the shield, the diapered or cross-hatched background, and the often present scallop-shell at the base of the shield.”

¹²⁴ Ibid, 14., у оригиналу: „ The Chippendale plates are developed from the Jacobean. They came into vogue in England about 1750, and lasted until toward the close of century. They are characterized by a freedom of treatment which places them in strong contrast to the stateliness of their immediate predecessors. In these plates the grace and airiness of bookplate designing reach perfection.”

¹²⁵ Ibid, 18., у оригиналу: „ The ribbon and wreath plates, which followed the Chippendales, are well described by their name, for their only ornamentation is the ribbon and wreath which inclose the shield in different forms.”

¹²⁶ Ibid, 20., у оригиналу: „ The plain armorial plates, which have been used at all times, are simply the shield of arms with no extraneous ornamentation. In the following list, plates which have a few other trifling adjuncts are classed with them, and such differences are noted.”

Основна подела по Чарлсу Декстеру Алону, коју је подржавао и Ворен, била је подела сачињена првенствено по узору на енглеске стилове, а представљају је:

1. Рани енглески стил¹²² – Карактеришу га оградe, односно уобличење, које обично открива штит од оружја.
2. Јакобеански стил је стил који се појавио у Енглеској око 1700. до 1745. године. Били су занимљивог дизајна, као и постојани у односу на своје оквире. Међу њиховим основним карактеристикама може се споменути прецизно поклапање, односно подударане две стране штита уз испреплетану позадину у бази штита.¹²³
3. Чипендејл стил су плоче које су настале у Енглеској око 1750. године, а коришћене су до краја века. Основна особеност и карактеристика ових радова је слобода израза која их уздиже на виши ниво.¹²⁴
4. Трака и венац стил је стил који је настао после чипендејла и само име их описује. Као главно обележје овог правца појављивао се тракасти део и венац.¹²⁵
5. Чисти арморијали су плоче које се нису посебно истицале, биле су без неке посебне додатне орнаментике.¹²⁶
6. Грб без штита¹²⁷ – Много екслибриса се појављивало само са грбом, без штитастог оружја. Ови екслибриси често су пружали име, односно мото власника, и представљали финалну класу у класификацији плоча.

---

¹²⁷ Ibid, 23., у оригиналу: „Crest only. A great many book-plates are found which give the crest alone, without the shield of arms. These often give the motto as well as the name of the owner, and are the final class of wholly Armorial plates.”

¹²⁸ Ibid, 24., у оригиналу: „Alegorical. In the Alegorical plates heraldry is often introduced, but the principal feature of the design is the emblematical; these plates are naturally adapted to the use of libraries and institutions of learning.”

¹²⁹ Ibid, 25., у оригиналу: „The pictorial plates include those which give a little landscape, or a bit of water. Or some more practical picture, either as an adjunct to the arms, or as the sole motif of the design.”

¹³⁰ Ibid., у оригиналу: „Those Armorial plates which properly belong under the other classes, and which introduce a few trifling Pictorial features, are not classed as Pictorial plates; to be such a properly the Pictorial feature must be the principal of the prominent one.”

¹²⁷ Ibid, 27., у оригиналу: „Literary. We class as literary plates those whose design is clearly meant to indicate that the owner of the books in which they are found was specially fond of them. This class includes representations of the interiors of libraries, piles of books in conventional manner or in professional disorder, shelves of books...”

¹³² Ibid, 29., у оригиналу: „The Military plates are, as their name proclaims, those which have some representation of the munitions of war within the design. Plates of this style were used a little after the War of 1812, but they never became common among those who would naturally use them.”

¹³³ Ibid, 33.

7. Алегоријске плоче су хералдичке. Принципијелни основни став дизајна је амблематски и углавном су се појављивале у библиотекама и образовним установама.¹²⁸

8. Пикторијални екслибриси су екслибриси који су приказивали мале пејзаже, сцене са водом или приказе слика из природног окружења. Понекад су се појављивали као додатак другим сликама попут лутајућег мотива, уклопљени у одређени дизајн.¹²⁹

9. Пикторијалне плоче су арморијалне плоче које су припадале другим стиловима, нису биле сматране, нити класификоване као пикторијалне, то се могло догодити само у случају да је пикторијални мотив био основни на датом делу.¹³⁰

10. Литерарни – У ову групу класификовани су они чији је дизајн показивао да је власник књига, откривен захваљујући књизи у којој је пронађен, посебно био наклоњен својим књигама. Ова класа подразумевала је репрезентације и унутрашњост библиотечких редова књига у конвенционалном или професионалном стилу, налазили су се на полицама књига, као и у библиотекама које користе литерарне додатке у свом дизајну.¹³¹

11. Војне плоче, као што им и само име каже, плоче су које су представљале било коју врсту оружја, муниције или неког другог начина приказивања рата. Било каква војна конотација била је сврставана у ову групу. Ове плоче су се почеле користити око 1812. године, после рата, али никад нису достигле своју популарност или постале уобичајене и устаљене међу онима који су их користили.¹³²

12. Модерни екслибриси – У модерне екслибрисе убрајају се они који укључују арморијалне старије екслибрисе, као и екслибрисе дизајна ком је придодаван детаљ или варијације додатних детаља.¹³³

13. Остали екслибриси – Класификовани су као екслибриси који су настајали у међупериоду, између преласка са једног правца на други, те су тако представљали мешавину, носили основне карактеристике оба правца. Чести примери овог стила су плоче чипендејл стила које су носиле трагове јакобеанског стила. Многе од ових плоча су биле висококвалитетне и биле су признате без обзира на чињеницу да се међу њима није јасно разазнавала граница између два правца. Често се јављала и сумња да ли би се исти квалитет постигао да су припадале неком посебном стилу.¹³⁴

Много шири избор предмета појављује се у вези са овим темама средином осамнаестог и почетком деветнаестог века, а тај тренд је у великој мери био убрзан када је фото-гравира почела да замењује ручно гравирање. У нешто неприроднијем дизајну традиционалних гравера, рођен је један начин израде екслибриса где се са мање конвенционалних ликовних предмета све

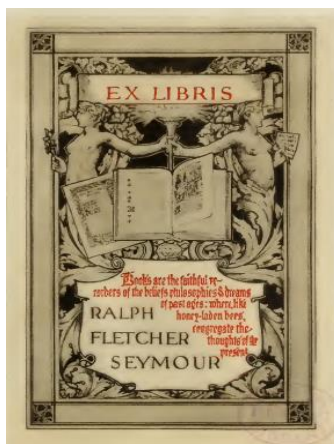
¹³⁴ Ibid.

некако једноставно и слободно уобличава и компоује. Неки од њих, већином шармантнији од свих ранијих екслибриса, били су екслибриси произведени у Енглеској. Израђивали су их уметници као што су Валтер Кране, Кејт Гренваи, Хју Томсон и Роберт Анинг Бел.

Амерички екслибриси величали су имена истакнутих личности и славних познатих имућнијих породица америчког друштва.¹³⁵ Екслибриси су увек били популарни у Немачкој и Аустрији, одакле су у Америку и стигле екслибрис књиге.¹³⁶

Немачки уметници су били брзи при запошљавању и прихватању новина, те су тако изумели *литографски процес* за производњу екслибриса у неколико боја, тренд који није био праћен у великој мери на другим местима. Током периода *југендстила*, Немачка и Аустрија су такође главни извори за екслибрисе. Ту се јасно крећемо од гравуре, акватинте, поступно ка дубокој штампи. Многи су направљени од стране академских уметника и више као уметнички отисци графике, него као сами екслибриси са уношењем фигура, које су постале незаобилазни део екслибриса и преовладавале су заједно са натписима, који су такође чинили неизоставан део самог дизајна екслибриса.

Поред интереса у Калифорнији, и у Бостону је било *кратке ренесансе* екслибриса око 1910. године, а *Троутсдале принт* је објавио велики број монографија о водећим екслибрис граверима. Током осамнаестог и у првој половини деветнаестог века екслибрис је добио значајну пажњу кроз рад Роквела Кента, истакнутог и прослављеног гравера који је изрезбарио огроман број врхунских, реномираних екслибриса.

Сл. 14 – Екслибриси из дизајна Ралфа Флечера Сејмора
Извор илустрације: Bookplates from the designs of Ralph Fletcher Seymour, Boston, MCMIII, стр. 9.

¹³⁵ Charles Dexter Allen, *American Book-plates*, , стр. 87.

¹³⁶ *Ibid.*, 88.

Сл. 15– Екслибрис Ралфа Флечера Сејмора
Извор илустрације: Bookplates from the designs of Ralph Fletcher Seymour, Boston, MCMIII, стр. 10.

Интересовање за екслибрис након достигнућа Роквела Кента¹³⁷ је било у порасту. Концепт екслибриса као финог гравирања на малом обиму и на малој плочи чинило се да је стицао посебну пажњу у прошлости, и као у свим уметностима, националне разлике су се полако смањивале. Управо тај моменат чини екслибрисе много битнијима за проучавање многих библиофила, библиотекара, графичара, уметника, поштовалаца и заљубљеника у визуалну уметност.¹³⁸

Сл. 16 – Бакропис Гролијер клуба
Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, New York, Macmillan and Co. London, 1894, Mдcccxciv, стр. 6.

КОЛЕКЦИОНАРСТВО И САКУПЉАЊЕ АМЕРИЧКИХ ЕКСЛИБРИСА

Раних америчких екслибриса је било мало и свакако су представљали ретке и битне примерке и, иако су били предмет интересовања америчких колекционара, није било лако доћи до њих. Колекције које су амерички колекционари поседовали биле су мањег обима у односу на енглеске колекције, али и упркос томе нису губиле на квалитету и биле су веома репрезентативног карактера. Иако је укупан број примерака америчких колекционара био квантитативно мањи, у овим колекцијама није било сувишних екслибриса или података.

¹³⁷ Winward Prescott, *A list of Canadian bookplates: with a review of the history of Ex Libris in the Dominion.*, Boston and Toronto: Society of Bookplates Bibliophiles, 1919.

¹³⁸ Ibid.

Колекционари су сматрали да је колекција могла бити бројчано мала, али да је било битно да је видљива по квалитету, то је била основна водила при прикупљању екслибриса у Америци.

Један од првобитних сакупљача и колекционара екслибриса био је Џејмс Еди Муран из Њупорта, са острва Род Ајланд крај Њујорка. Он је био син трговца из западне Индије, али Њујорчанин по рођењу. Његова колекција се огледала посебном организованашћу и озбиљношћу која је била на завидном нивоу.

Сл. 17 – Џејмс Еди Мауран

Извор илустрације: Charles Dexter Allen, *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples*, with a bibliography by Eben Newell Hewins, New York, Macmillan and Co. London, 1894., Mдcccxciv, стр. 16.

Имао је око три хиљаде петсто дела. Његова дела су била продата 1888. године у време његове смрти за триста долара особи из Филаделфије. Своје екслибрисе склапао је на јединствен и уникатан начин. Лепио их је на комаде мермерног папира и на друге врсте орнаменталних папира који су били коришћени у корицењу књига. Колекционарство Маурана је било засновано на “трезвеној” реалној анализи екслибриса. Посебна пажња је била придавана папиру као подлози и начину склапања. Нумерисани и потписани екслибриси вођени Маурановом руком налазили су своје место на разним врстама мермерног папира, монтирани на златним или сребрним папирима. Занимљива чињеница везана за овог колекционара јесте да је, уколико је било који екслибрис садржавао призив женствености, тим екслибрисима придодавао је посебну пажњу и гледао је да их склапа на свили, дамаску или сатену, који су били окарактерисани као женски материјали. Углавном су били нумерисани на позадини и слагани су по алфаветном реду. Често је позадина екслибриса садржавала основне податке. Оно што је занимљиво у свету колекционарства америчког екслибриса јесте чињеница да су неретко стављане и скице, портрети, аутобиографије, као и белешке аутора заједно са плочама или отисцима са којима су били повезани. Ова колекција је касније добила два нова власника.¹³⁹

¹³⁹ Charles Dexter Allen, *American Book-plates*, стр. 377–380., у оригиналу: „Among the very first to enter the field as a collector of bookplates in the United States was the late James Eddy Mauran, of Newport, R.I. Mr. Mauran was a New Yorker by birth, the son of a West Indian merchant. He was a pains-taking collector, a close student, and a man fully acquainted with the foreign languages, and the literature of the times he felt an especial interest in....At the time of his

Временом, екслибриси ове колекције полако су се распрострли и наши место у колекцијама других колекционара. Е. Д. Хевинс је био један од старијих колекционара, који је имао веома интересантан албум америчких екслибриса, у чијој колекцији су се налазиле старе и ретке плоче екслибриса. Поједини албуми су били коришћени за стране примерке. Ово је била једна од већих и вреднијих колекција чија дела су била класификована по стиловима. Лихтенштајн из Бостона и Либи из истог града су такође били веома битни колекционари. Лихтенштајнова колекција је била једна од најбитнијих колекција организована по алфаветском реду.¹⁴⁰

Не треба занемарити ни веома значајну колекцију и једну од највећих попут колекције Х. Е. Децса (Deats) из Флемингтона, из Њујорка. Ова колекција је била другачија јер је овај колекционар накнадно поседовао и део Мауранове колекције и на тај начин обогатио већ постојећу колекцију делима која су се разликовала од других, а његова колекција имала је и велики број отисака.

Битно је напоменути да су постојале и жене које су се бавиле колекционарством.¹⁴¹ Начини монтирања и нумерисања екслибриса, као и методе аранжирања, биле су нешто о чему се веома често расправљало од стране колекционара, библиофила и библиотекара, као и самих мајстора гравера и графичара. Но ове методе су заиста вариране и сваки колекционар је сматрао да је управо његов начин био прави начин. Чињеница је да ниједно универзално правило није било усвојено, за разлику од потписивања екслибриса, на пример, о чијим правилима је било речи у претходном тексту. У потписивању екслибриса знамо да су се, ипак, морала поштовати основна начела и правила нумерисања и номенклатуре екслибриса. Иако је сваки начин колекционисања имао своје предности, свакако су им се налазиле и мане. Е. Х. Бирад (Е. Н. Bierstadt) из Њујорка је чувао колекцију у великим албумима, конструисаним за одређени циљ.¹⁴² Ален Декстер у својој књизи о америчким екслибрисима говори много о Хенрију Блеквелу (Henry Blackwell) из Њујорка који је монтирао своје екслибрисе на велике комаде тамног нијансираног папира, који је самим тим знатно истицао екслибрисе и контрастно доприносио њиховом јаснијем виђењу. Како Декстер верно описује ова колекција је била

---

death, in 1888, he had about 3500 plates in all, and they were praised by Mr. Hewins, a friend of Mr. Mauran, at three hundred dollars, and were sold to a Philadelphia gentleman. Mr. Mauran had a way of mounting his plates which was original and unique... His titled plates were mounted on gold and silver paper; and the ladies plates on bits of silk, damask, satin, or old pieces of brocade and other things pertaining to ladies wear... Not very long ago, this collection changed hands again... In some way the collection became disrupted, and parts of it are owned by different collectors."

¹⁴⁰ Ibid, 380-381., у оригиналу: „Mr. E. N. Hewins is one of the older collectors among us. Mr. Hewins has a very interesting album of American plates, in which a goodly number of the rarer specimens find a resting-place. Other albums are used for the foreign examples... Mr. Richard C. Lichtenstein, of Boston, has a large collection of book-plates. A part of his collection is arranged alphabetically in a large quarto bound in brown morocco... Another Boston collector who has been collecting for some time, and who has a valuable collection, is Mr. Fred. J. Libbie..."

¹⁴¹ Ibid, 382.

¹⁴² Ibid, у оригиналу: „The mounting and arrangement of plates are vexed questions among collectors. The really satisfactory method has not yet been discovered. Many ways are tried; and experience shows that while one may at different times think he has found the very best way; it's disadvantages are sure to appear, and a new method will be looked for. Mr. E. N. Bierstadt, of New York, keeps his collection in large albums constructed for the purpose."

организована по алфаветском реду и држани су и чувани у дрвеним кутијама. Пикеринг Доџ из Вашингтона је чувао своју колекцију склапану на посебно бојеним папирима, и дела су била организована по стиловима, али их је он касније мењао и организовао по албумима. Натанијел Пејн из Ворчестера у Масачусетсу је своја дела постављао директно по странама албума које су биле направљене за њих. Често им је било лакше да излажу примерке разврстане по тематици. Али већи део колекционара није монтирао своја дела и отиске на било каквим системима подлога. Неретко су екслибриси чувани у дрвеним кутијама, међу странама старих књига, у ковертама, на писаћим столовима, но ово свакако није било сигурно решење очувања пошто је и даље могло доћи до уништавања и пропадања екслибриса. Екслибриси и било која графика захтевају посебан начин третирања и одржавања, па чак и температуре просторије у којој бораве и зато што реагују на влагу, веома лако су уништиви.

Међу најбитнијим америчким граверима издвајали су се Натанијел Хурд и Паул Ревере из Бостона, као и Александар Андерсон из Њујорка и Амос Дулитл из Конектиката. Данас знамо да је најранији датум на америчким екслибрисима био из 1794. године изгравиран од стране Хурда, на плочи Томаса Деринга.

Многи рани гравери из колонија Нове Енглеске, из околине Њујорка и из самог Њујорка, Филадельфије, Балтимора су били заступљени у претходно напоменутих колекцијама Лихтенштајна, Либија и других, и сви су били веома цењени. Но свакако, како се у литератури о америчким екслибрисима помиње, на многим местима најцењенији је био екслибрис Џорџа Вашингтона, који је био не само најцењенији, него и најистакнутији, а и најскупљи. Многи екслибриси Паула Ревереа су сматрани највреднијима и имали су високу цену.

Екслибриси су првобитно били продавани од стране препродаваца књига и ређе су имали каталоге који су били подређени само и искључиво њима у потпуности. Аукцијске продаје екслибриса су биле веома заступљене и биле су занимљив склоп литературе и књига уклопљених заједно. Међу најпознатијим колекцијама је била колекција у Лондону која је садржавала око 200.000 примерака екслибриса и то је била екслибрис колекција Аугустуса Воластона Френкса. Та колекција је касније постала део колекције Британског музеја. Колекција Јозефа Цексона Ховарда је била међу првим колекцијама екслибриса икада направљенима и поседовала је више од 100.000 примерака.

III ТЕХНИКА ИЗВОЂЕЊА АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА

ПОЛИПЕРСПЕКТИВАН ПРИСТУП

Полиперспективан приступ америчком екслибрису проистиче из потребе да се свеобухватно сагледа и појасни модалитет функционисања, не само развојног, већ и изведбеног карактера самих графичких матрица америчког екслибриса и њиховог функционисања, те да се изврши и јасна подела и конструктивна категоризација графичких техника.

С друге стране, временски оквир овог истраживања није проистекао само из тог разлога, већ и због техничких могућности и изражавања и достигнућа многих америчких мајстора у пољу бакрописа, суве игле, бакрореза, пунктирања, дрвореза као и појединих искорака из устаљених техника о којима ће у даљем тексту бити речи.

Екслибрис или књижни листић, како је другачије био називан, могао је варирати у различитим облицима, преко једне једноставне налепнице са ознаком имена власника, па до уметничког дела. Распон могућности одабира графичке технике био је широк, с обзиром да знамо да се графичке технике деле на технике високе штампе, у које спадају дрворез и линорез, преко техника дубоке штампе у које спадају бакрорез, акватинта, бакропис, сува игла, па све до техника сито штампе и литографије које спадају у технику равне штампе, којима ћемо имати прилику да се бавимо у овом раду. За штампање већих тиража, тек негде у осамнаестом и деветнаестом веку, амерички мајстори су почели да користе индустријске технике. Уколико се тираж штампао у мањем обиму, за око 50 до 100 отисака које аутор нумерише и потписује коришћене су углавном ручне графичке технике, јер је екслибрис требало да буде усклађен са књигом пре свега и са димензијама књиге. Ликовни запис на самом екслибрису је био веома важан, али свакако велика важност како ћемо све даље видети у овом раду припадала је и самом естетичком словном запису и међусобном уклапању и комбинацији истих. Свакако да су амерички екслибриси путем својих естетских записа и писане речи, као и основне припадности књигама,¹⁴³ у свом првобитном облику омогућили преношење информација и величање, не само самих власника или аутора екслибриса, него и америчког друштва у целини, јер знамо да су књиге одувек биле сматране привилегијом.¹⁴⁴

Сваки амерички екслибрис садржао је јасне ставове аутора самог дела и критички однос према сопственим уверењима самог наручиоца екслибриса.¹⁴⁵ Библиотеке су биле стецишта знања.¹⁴⁶

---

¹⁴³ „У средњем веку, у Европи, књиге су попримиле форму коју и данас имају. Мора се имати у виду да су, све док Гутенберг није изумео покретна штампарска слова средином 15. века, књиге били рукописи и да су их углавном преписивали писари у великим манастирима. Прављење једне једине књиге био је тежак и дуготрајан задатак; да црква није била једно једино место за конзервацију знања и културе у то време, читаво класично грчко римско наслеђе могло је бити изгубљено. Велум, штављена кожа овце, козе или телета, био је најбољи и најотпорнији материјал за писање и пронађен је око 150. године пре нове ере код Еумена II, краља Пергамона, када је Птоломеј забранио извоз папируса да би заштитио престиж сопствене библиотеке. За књигу као што је Алкуинска Библија било је неопходно између 210 и 225 овчијих кожа; Зато што су те књиге биле неизмерно вредне, а у библиотекама су често ланцем биле привезане за сто како их неко не би украо. Хартија, јефтинија алтернатива велума, најпре је произведена изван Кине, у Самарканду, око 750. године наше ере и увозила се у Европу све док у 12. веку није произведена прва европска хартија. Оснивање библиотеке представљало је, чак и после Гутенберговог времена, скуп подухват резервисан за цркву и моћне владаре, све до периода просвећености. Библиотека је била извор поноса и кључ моћи. Често су важни грбови носили насликан грб својих власника како би се спречила крађа. Такви екслибриси могу се данас видети у збиркама највећих библиотека.”

Видети : Екслибрис друштво Београд, *Зборник о Екслибрису*, Факултет примењених уметности Котур и остали 2007, приредио Растко Ђирић, стр. 14-15.

¹⁴⁴ Ibid.17-22.

¹⁴⁵ Ibid.385.

Екслибрис је свакако „... *веома тежак комад, иако резултати тога изгледају веома лаки.*”¹⁴⁷

Амерички екслибрис трпео је многе утицаје, а као његова претеча појавио се европски екслибрис, првенствено екслибрис из Енглеске и Холандије. Тек негде у касном седамнаестом и почетком осамнаестог века, Американци су јасно постали свесни јединствености свог уметничког наслеђа, које се, иако је потицало из иностранства, развијало и цветало под другачијим окриљима у односу на европску уметност. Опште је познато да су многи амерички мајстори, занатлије, графичари, као и сами сликари и вајари били под европским утицајем, поштовали су: „*моћ композиције.*”¹⁴⁸

Ти моменти нису били заступљени само у домену сликарства, вајарства, чак су и мајстори израђивачи намештаја веома често копирали оно што је било модерно и заступљено у Паризу или Лондону. Мануална врста изражавања је била итекако битна за америчке екслибрис мајсторе. „*Са естетског стајалишта нема разлога зашто би број отисака требао да буде ограничен, сем што се квалитет отисака могао погоршати на одређеним медијима ако се штампана превише. Међутим, уколико се тврди да је издање ограничено, онда заиста и мора бити ограничено.*”¹⁴⁹

На пољу ликовне графике амерички екслибрис мајстори су основна обележја и сва техничко изведбена правила и могућности откривали веома постепено и свакако су користили сазнања европских мајстора графичара. Американци су самоуверено гледали у своју прошлост, распитујући се да ли су њихови уметници и занатлије, који су дуго остајали у сенци европских уметника, створили препознатљиву и истакнуту уметност екслибриса. У изучавању америчког екслибриса, схватању свих његових облика и поља које обухвата, свакако је неопходно једно синергетско изучавање културолошких, социолингвистичких и економских веза и односа. Једино у сплету тих околности и међуодноса са екслибрисима европских мајстора могу се схватити права значења особености националног карактера које директно утичу на друштво у целини, на начин пословања и на живот уопштено.¹⁵⁰

Свакако да је и изучавање америчког екслибриса допринело лакшем схватању културолошких разлика Америке и других земаља, али је користило и као инспирација и сугестија за наредна проучавања и побољшање пословања у земљама које су почивале и почивају на другачијим културолошким матрицама. Многи радови истакнутих мајстора

---

¹⁴⁶ Richard E. Ellen (ed.). *The Pocket Oxford Dictionary of Current English*. (Oxford: Clarendon Press, 1984), 421.

¹⁴⁷ Ibid. стр. XIII, у оригиналу: „...a very heavy piece of work, though the result of it looks so slight.”

¹⁴⁸ Ibid. стр. XII, у оригиналу: „... power of composition.”

¹⁴⁹ Joshua Binion Cahn, Print Council of America, *What is an Original Print*, New York, 1961., стр.8., у оригиналу: „There is no reason, from an aesthetic standpoint, why the number of prints should be limited, except that the quality of impressions may deteriorate in certain media if too many are printed. However it is claimed that an edition is limited, it must be limited in fact.”

¹⁵⁰ Екслибриси су се у Немачкој појавили око 1480. године. Најбитнији енглески екслибрис датира из 1520. године, најранији француски екслибрис појавио се негде око 1577. године, шведски око 1575. године, швајцарски око 1607. године, док се екслибрис у Италији појављује око 1623 године. У Америци налепница Стивена Деја се појавила око 1642. године.

¹⁵¹ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*. (MacMillan and Co. 1894), стр.16., у оригиналу: „Honor and obligation demand the prompt return of borrowed books.”

¹⁵² Print Council of America, *What is an Original Print?*, стр.12, у оригиналу: „... They may be good reproductions but they are not original prints and they do not convey the aesthetic qualities of the original.”

графичара као што су Едвин Дејвис Франсузки, Винфред Спенсли и Француски носили су уметничка сазнања из многих графичких области и свакако су и даље подржавали изјаву графичарке Агнес Реплијер која каже: „ *Поштовање и обавеза захтевају уредно враћање позајмљених књига.*”¹⁵¹

У шареноликом свету америчког екслибриса има много решења, од екслибриса универзитетских институција, разних библиотека, јавних и познатих личности, екслибриса председника, па све до персоналног екслибриса.

Екслибриси дигиталне штампе „ ... *могу бити добре репродукције, али нису оригинални отисци и не преносе естетске квалитете оригинала.*”¹⁵²

Графика је и једина ликовна уметност која се без престанка до дана данашњег развија и њене могућности делују неисцрпне, истовремено има и даље велики број заљубљеника у класичне графичке технике. Екслибрис није ништа друго до подврста графике која спада у најкомуникабилније, најекономичније и најраспрострањеније врсте штампарског израза. Малог формата, лако се прави, складишти, преноси, а задовољава све уметничке и технолошке захтеве које имају заљубљеници у графику, како уметници тако и љубитељи.

ГРАФИКА

Графика¹⁵³ означава типографско умеће, а не само грану визуелне ликовне уметности. Она је и део штампарства, и ту се сврставају и цртежи који су црно-белог карактера. Цртеж је могао да буде црно-бели, са минимално боје, и могла се користити било која техника, као што су угљени штапић, оловка, тврди угљени штапић, туш, мастило и друго.

Екслибрис је подграна ликовне графике која се одликује својим посебним моментима и особеношћу што је чини различитом и посебном, односно захтевнијом од сликарства, вајарства или других традиционалних визуелних начина изражавања, јер је јасно познавање графичких техника неопходно да би се произвео квалитетан екслибрис или квалитетна графика. С обзиром да графика подразумева отискивање и умножавање штампањем, стварање тиража, тако се дело “*Шта је оригинални отисак*” може препознати као принцип створен од стране Штампарског савета Америке, а едитован од стране Џошуе Биниона Кана (“*What is an Original Print*”) ¹⁵⁴, се бави основним питањима оригиналног отиска, репродукције, правилима штампања и разграничавања графичких техника и штампарских процеса. Ово дело је било штампано под окриљем *Print Council of America*, лоцираног на 527 Мадисон Авенији Њујорк 22, у Њујорку. Ово је била непрофитна организација која се бавила организацијом и очувањем креације, дисеминације, и поштовања графичке штампе, како старијих библиотечких екслибриса, тако и новијих слободнијих отисака и матрица, па наравно и ликовне графике уопштено. Потребно је узети у обзир да је екслибрис подграна ликовне графике и да за амерички екслибрис и екслибрис у ширем смислу при самој изради и штампи важе сва могућа графичка начела и

---

¹⁵³ Графика (*грчки графеин = писати, урезивати*) је грана ликовне уметности, уједно општи назив за поступак и резултат кориштења неке од графичких техника при изради уметничког дела; умножавање цртежа путем матрице, в.: Dževad Hozo, *Majstori grafickih umijeća* (Sarajevo, Blicdruk, 2003).

¹⁵⁴ Print Council of America, *What is an Original Print*, ed. by Joshua Binion Cahn, New York, 1961.

правила “мале” и редовне графике. Под “малом” подразумевамо дела мањег формата, односно обима.

У свом делу „*Шта је оригинални отисак*“ аутор каже следеће:

“Шта је оригинални отисак”¹⁵⁵

Оригинални отисак је дело графичке уметности, а општи захтеви су:¹⁵⁶

„Уметник је самостално направио слику на матрици, плочи, дрвеном блоку или другом материјалу, за сврху креирања графичког уметничког дела.”¹⁵⁷

„Отисак се прави директно са оригиналног материјала, од стране уметника или у складу са његовим правцима и упутствима.”¹⁵⁸

„Завршни отисак је одобрен од стране уметника.”¹⁵⁹

Кинески изум папира и Гутенбергов изум покретног типа штампарије 1400. године променили су ток историје и омогућили екслибрису да се полако и сигурно развија, како у другим земљама широм света, тако и у Америци.

Најранији екслибриси, како су хералдички по природи, представљали су породични грб или грбове, који су били насликани директно у књигама, и чинили део рукописа. Крајем 19. и почетком 20. века екслибрис прикупљање је постало веома популарно, и организације посвећене очувању и промовисању ове уметничке форме никле су широм света.

Интересовање за екслибрис прикупљања, стварање савременим дизајном, посебно у земљама источне Европе у којима су гравирање и остале графичке уметности у великој мери примењене, остало је на високом нивоу. Екслибрис може имати већу суштинску вредност од књиге која га чува, јер је уметничко дело овог типа заиста било високо цењено. У неким круговима, оригинална сврха екслибриса, генерално укључујући и амерички екслибрис, била је да потврди власништво над књигом, откривао је у уметничком смислу и поједине идеале власника књиге, али постепено, захваљујући самим уметницима, свему је томе умањен значај. Професионални колектори и “озбиљни аматери” су осудили овај тренд.

Основна посебност и основна карактерна особеност мале ликовне графике, екслибриса и саме графике била је у томе што графика као уметничко дело не настаје слободним потезом уметника на одређену подлогу, него дуготрајним процесима који садрже многе техничке моменте који се морају испоштовати да би се формирало дело. Знамо да амерички екслибрис и свака графика уопштено настају цртежом који се урезује у матрицу односно плочу, а затим се та плоча премазује графичком бојом и штампа се на папиру који је претходно углавном био натапан у воду и просушен пре саме штампе, те се на тај начин добије цртеж од боје која

---

¹⁵⁵ Print Council of America, *What is an Original Print*, ed. by Joshua Binion Cahn, New York, 1961, стр. 9., у оригиналу „What is an original print?”

¹⁵⁶ Ibid., у оригиналу : „An original print is a work of graphic art, the general requirements of which are...”

¹⁵⁷ Ibid., у оригиналу : „The artist alone has made the image in or upon the plate, stone, wood block or other material, for the purpose of creating a work of graphic art.”

¹⁵⁸ Ibid., у оригиналу : „The impression is made directly from that original material, by the artist or pursuant to his directions.”

¹⁵⁹ Ibid., у оригиналу : „The finished print is approved by the artist.”

би понирала у урезана удубљења (дубоки отисак¹⁶⁰) или плоха које нису урезане (високи отисак¹⁶¹).

„Ми потврђујемо да је линија нагризањем, када је добар гравер црта, мање механичка него бурилин линија, пошто поседује своју модуларност, произведена је операцијом људског интелекта или осећањем уметника, бројнија је и деликатна, јер је алатка послушнија. Узнемиреност како би се одржало механичко савршенство би вероватно повредила гравера и довела би у питање спонтаност његовог израза. ” — Граверски приручник, одељак XVIII ”- The Etchers Handbook, ch. XVIII.¹⁶²

У сваком делу и у сваком случају рука уметника је та која чини дело уметничким. Зато нити једна машина или савремени софтверски систем ни данас не могу створити уметничко дело. О односу уметника и створеног дела пуно се расправљало у току историје уметности. Да ли дело чини уметника или уметник чини дело питање је које нема недвосмислен, недвојбен одговор у кругу теоретичара уметности. Одговор је, чини се, веома сложен али и веома једноставан.

Дело дефинише уметника, а уметник ствара то исто дело. Након остварења дело остаје да сведочи о његовом умећу. Дело које преживи суд времена сигурно је уметничко. То је случај са еклибрисима, они су сведочанство, наслеђе, баштина али пре свега велика уметност у малом формату. Постављање виших стандарда и виших очекивања текло је постепено али константно, јављала су се све квалитетнија и квалитетника дела еклибриса, увиђало се да је знање претходно стечено од енглеских и холандских мајстора за додатну обуку и образовање мајстора гравера није било у потпуности довољно, те су сами мајстори заиста тежили додатним изучавањима и напретку у области графике.

Амерички мајстори гравери су се константно у току своје каријере усавршавали и примењивали су многе експерименталне графичке методе да би дошли до својих нових сазнања, управо ту до сада неистражену област из света америчког еклибриса овај научноистраживачки рад покушава да осветли првенствено зато што амерички еклибрис генерално представља неистражену област.

Амерички мајстори гравери су свакако стварали са освртом на постојећа стања у америчком друштву, на друштвено политичке и образовне потребе и перспективе. Посматрање америчких мајстора као “рефлексиивних” израђивача подразумева да мајстори знају и да поставе и да реше проблем израде и реализације свог еклибриса, да му приђу студиозно и озбиљно уз поштовање свих ограничења које су власници често наметали.

Начини на који су амерички мајстори израђивали своје еклибрисе са мотоима и породичним грбовима и фамилијарним емблемима био је један посебан простор у којем су они проблеме који су били првобитно зацртани и условљени, постављали су или „уобличававали“ на самоуверен

¹⁶⁰ Ibid. 13-18.

¹⁶¹ Видети: Dževad Hozo, *Maјstori grafickih umijeća* (Sarajevo, Blicdruk, 2003).

¹⁶² Philip Gilbert Hamerton, *Etching and Etchers*, стр. VIII, у оригиналу: „We affirm that an etched line, as a good etcher draws it, is less mechanical than a burin line, since its modulations, produced by the operation of the intellect, or feeling of the artist, are more numerous and delicate, because the tool is more obedient. The anxiety to attain mechanical perfection would probably injure an etcher by diminishing the spontaneity of his expression.”

начин. Однос композиције и саме ликовности као и текстуалног дела самих екслибриса одувек је била веома битна у смислу међусобног односа али и у смислу саме изведбе.

Разумети основну корелацију ових чињеница изискивала је велика ангаживања и предзнања самих мајстора гравера да би се дошло до једног значајног рада и визуелних дела која су репрезентовала Америку и америчку државу на ликовно уметничкој сцени деветнаестог и двадесетог века. Одувек се наилазило на одређена преиспитивања самих графичких техника у смислу њихових квалитета и могућности, али амерички мајстори су успели да доведу до једног квалитетног јединственог сазнања и до јединствених визуелних квалитета. Амерички екслибрис је постао јасна слика свог друштва, својих културно историјских и образовних институција, попут једног уобличитеља стварности свог времена независно да ли је припадао седамнаестом, осамнаестом, деветнаестом или двадесетом веку.

Амерички мајстори су били активни у формулисању сврхе и циља њихових екслибрис дела , приступали су им храбро испитујући увелико на тај начин и сопствене могућности којима су често величали своје могућности али и своје име, квалитетан екслибрис њима је значио много јер је доводио њиховом професионалном развоју.

Мноштво непотпуних података о појединим екслибрисима нам свакако сведочи и говори и о одређеној неопходности усавршавања америчких мајстора у графичкој струци. Постојао је и постоји читав списак скраћеница које се користе за обележавање и потписивање графика.¹⁶³

---

¹⁶³ExLibris Art, <http://www.exlibris-art.com/ex-libris-abbreviations/>, приступ 20. 4. 2019.

ПОРЕЂЕЊЕ АМЕРИЧКИХ ЕКСЛИБРИСА ГРАВУРЕ СА ТЕХНИКОМ ЛИТОГРАФИЈЕ

Литографија је техника која је богата у пуноћи додира. Додир на литографском камену је био изражајно много мекши и услед лакшег и бољег уклапања, израз је деловао природније. Литографија је нудила шири спектар могућности сенчења али и изведби једноличних површина, и све у једном пролазу. Да би се добило нијансирање у гравури, потребно је испоштовати мукотрпни процес вишеструког мазања и нагризања плоче, сушења, наношења боје, и често више пролаза. За разлику од тога литографија је омогућавала исто то у једном потезу. Но, увек је било оних који су преферирали дубоку штампу јер нуди дубину у изради па самим тим отисак одражава тежину његове изведбе.

Амерички мајстори екслибриса су у потпуности дочарали ефекте типичне литографији. Оно што је сигурно и неоспорно јесте да је мајстор на плочи литографије могао јасно да види шта се дешава и могао је да контролише ток догађаја, док амерички екслибрис мајстори, који су стварали техникама нагризања и гравирања, нису могли бити толико сигурни у финалну реализацију дела из више разлога. Основни разлог је био тај што су радили у негативу да би добили позитив након провлачења плоче кроз штампарску графичку пресу. Сама дела су неретко изгледала боље на самом литографском камену него одштампана на папиру, односно на самом отиску.

Могућности израде графичке плоче су веома широке и да би један уметник, графичар, израдио једну висококвалитетну плочу дубоко познавање техника графика је неопходно. Неопходно је владање графичком терминологијом, правилима композиције, правилима штампања, усклађивања плоча односно матрица, справљања и мешања постотка киселине која се користи приликом нагризања бакрописа, потребан је квалитетан и адекватан материјал као што су битумен, њихалице, цинкане, бакарне плоче, графичке игле, длета, линорез ножићи, шабери и много тога. Међутим, израда екслибриса мора да буде постепена и извођена с посебним умећем како би се испоштовала сва мала правила композиције и основних одлика екслибрис плоче.

Можемо рећи да је литографија пун замах добила тек крајем деветнаестог века када се почела користити много слободније код постимпресионистичких ументика а поготово касније код експресиониста који се више нису држали реалистичног приказа стварности.

Екслибрис је међутим од својих почетака па до данашњих дана остајао веран реалистичном начину изражавања, како је већ поменуто, и стога није успевала да искористи све потенцијале литографије. Литографија је заправо претеча штамапрства у штампаријама тако да се може рећи да се касније и екслибриси могли умножавати алуграфијама.

Међутим литографија као изворна графичка техника се ослања на директан контакт уметника са плаочаом, у овом случају са каменом. Важно и је и рећи да се у литографији не може кроситити плаоча која је одређена само за екслибрис, и да она не остаје трајно на камену. Тако да је одлагање и чување камења било знатно незгодније него чување танке и малене металне плоче на којој је био израђен екслибрис.

Литографске пресе су такође посебне и не могу да се користе универзално за друге технике равне или дубоке штампе, за разлику од преса које су се користиле за дубоку штампу. Трајност металних плоча, њихова издржљивост и могућност лакшег складиштења су још неки од предности које је имала дубока штампа. У овом случају гравура у односу на литографију.

ПРОЦЕС НАГРИЗАЊА ПЛОЧА АМЕРИЧКИХ ЕКСЛИБРИСА

Слаба страна графике и самог нагризања јесте чињеница самог потапања у киселину и неизвесност њених резултата, и то је свакако представљало проблем и америчким мајсторима. Немогућност предвиђања самог резултата изгледа плоче је била очигледна.

Тачан степен дубине линије коју је уметник желео често је била неизвесна. Све је зависио од квалитета саме киселине и умећа мајстора израђивача графике. Овај процес нагризања могао је довести до већих разочарања и потешкоћа у самом раду.¹⁶⁴

Киселина која се користила приликом израде америчких екслибриса разређивала се у одређеном проценту, који је одређивао извођач, временски период нагризања плоче такође као и дубину реза који је претходно извео. Дубина урезане линије се продубљује што дуже плоча борави у кадици са киселином, али постаје и крзавија, неправилнија и нестабилнија.

Искусни графичари прате дешавања у киселини и препознају деловање киселине према отпуштеним мехурићима из плоче, али је увек могло доћи до непријатних изненађења.

Наравно да су искусни мајстори савладали те технолошке заврзламе кроз мноштво плоча које су свакодневно обрађивали, и да то што је лаицима изгледало као изузетно компликовано за њих то није представљало.

Традиционалне графичке технике дубоке штампе изискују стрпљење и изузетну промишљатост уметника, али истовремено пружају феноменално нежне и суптилне, готово лирске прелазе у третману светлости и сенки. Вишеслојност матрице и комбиновање разних техника дубоке штампе као и коришћење више плоча за спектакуларнији приказ претпостављао је искуство код мајтора графичара.

Једном обрађена плоча могла је изнети и неколико стотина отисака уједначеног квалитета урађено у ручној штампи аутора. Значајно је нагласити да је важно да се плочом може послужити и други уметници а не само аутор.

Односно да у одсуству аутора и други мајстор може да одштапа исти екслибрис идентичног квалитета као и сам аутор. Само у том случају се може говорити о квалитетној плочи и оригиналу који је постојан.

Такође, квалитет линија урађених на екслибрисима америчких мајстора био је поређен са квалитетом линија постигнутих у отисцима урађених дрворезом. Свакако дрворез има процес резарења плоче у којем уметници графичари уклањају бели део, а остављају црни део графике, али се стиче утисак да су стварали црне линије.

Сваки и најмањи део дрвореза потребно је испланирати постепено и смишљено, и резбарити веома опрезно и пажљиво.

---

¹⁶⁴ Philip Gilbert Hamerton, *Etching and Etchers*, 24.

Многа дела америчких екслибрис мајстора су такође настала у техници дрвореза, али су предњачиле гравуре у бақру, цинку и другим металним подлогама које су екслибрис мајстори користили.

Чињеница је да су дрворези уобичајено изрезбарени тако да сам мајстор графичар није радио по сопственом нахођењу или самоиницијативно по својој сопственој жељи, већ је уклапао своје дело тако да буде допадљиво гледаоцу, посматрачу, самом наручиоцу екслибриса или колекционару, библиотекару, библиофилу.

МЕЗОТИНТА

Амерички екслибрис мајстори започињали су своје радове у техници мезотинте супротној процесу гравуре. Мезотинта рад је потпуно другачији и контрастно је супротстављен ономе што је радио гравер. Плоча је деловала потпуно затамњена уједначеном меканом перфектном црном бојом и онда је уметник отклањао то црnilо да би стварао дело, док се, наравно, у техникама бакрописа¹⁶⁵, суве игле и бакрореза линије постижу притиском на бело, односно на саму плочу. Гравер је стварао линијом, док је амерички мајстор екслибриса који се служио мезотинтом стварао мезотинте простором, међутим ова техника није била лака за мале димензије екслибриса.

Екслибрис треба да настаје суптилно, да преноси основне одлике и захтеве власника наручиоца, али екслибрис мајстори су морали да стварају постепено и познавање правила штампе и израде су морала бити испошгована ради касније репродукције и могућности умножавања. Требало је свакако задржати и лични печат мајстора графичара, пошто је то био једини начин задржавања ликовне особености самог израђивача. Екслибриси су неизоставни печат свог времена, непроценљиво богатство које нуди многе искуствене моменте изрезбарене на подлогу својих власника или израђивача, а који управо у тој основи носе печат свог времена и свог власника, као и његових примарних особина и карактеристика.

Свакој графичкој техници приступало се са изузетним предзнањем, студиозношћу и стрпљењем мајстора израђивача екслибриса. Да би се један амерички екслибрис сматрао успешним отиском и да би добио своје место и припадност у америчком друштву и култури, композиција екслибриса поседовала је једну заиста проницљиву и истанчану визуалну перцепцију и креативну машпу мајстора графичара. Ликовна графика као изражајни медиј је веома захтевна. Многи канони и унапред изграђена правила морају бити испошгована.

У примерцима америчких екслибриса можемо наћи неке од најоригиналнијих и најинтуитивнијих размишљања у области графичке уметности. Иако су уметници у последња четири века радили са методама штампе, основне технике су се мало промениле. Уметници осамнаестог и деветнаестог века активније су радили на вучењима, гравурама и гребању плоче, литографским техникама и рад није више деловао шаблонски као што се то чинило на самом почетку. Они су постепено напредовали у комбиновању метода и креативном раду који је водио проширењу визуалног језика екслибриса и бескрајно дограђивао свет перцепције америчког екслибриса.

Амерички екслибриси трпели су радикалне промене у процесу *“интаглио”* штампе. Величина и дубина угравираног реда, њена прецизност и способност да предложи дубину или простор линије, пажљиво су истражени у смислу модерног идиома изражавања америчких мајстора. Употреба и развој нових материјала као што су алуминијум, лушат, ацетат, иверак и дрворез задавали су уметнику нове муке. Амерички екслибрис је дело *„ које је уметник креирао тако што је једноставно померио њихов контекст из употребног подручја у естетско.”*¹⁶⁶

Поред вештине графичара мајстора технологије не сме се занемарити ни дизајн односно планирани изглед екслибриса, јер је он у основи свега материјалног. Цртеж се радио у позитиву, док се преносио у негативу на плочу да би се приликом штампе поново добио позитив. Овакво обрнуто размишљање је постало уобичајено у свету графичких уметника. Текст који се слагао са

¹⁶⁵ Dževad Hozo, *Majstori grafičkih umijeća*, Sarajevo, Blicdruk, 2003.

¹⁶⁶ Јансон, Х.В., *Историја уметности*, Београд, Југославија, 1970., стр. 534.

сликом, односно цртежом, морао је такође бити дизајниран и са тиме су се бавили они којима је писмо било претежна делатност. Свако слово је могло бити посебно дизајнирано или су се могли користити већ постојећим шаблонима од којих су неки постали какнонски а неки су се тек рађали заједно са екслибрисима.

У неким случајевима, као код рез-игала, еволуирао је потпуно нов метод. Употреба електричних бушилица и електричних машина отворила је нове могућности рада америчким мајсторима и генерално граверима и графичарима широм света. У бесконачном царству које је нудила “мала графика” екслибриса знатна промена у концепту величине је постала инспиративна, а такође је доприносила и почастима уметника. Коначно, у својој ревности да оствари веће богатство и варијацију у фином штампању малих ликовних дела првобитно називаних само књижним листићима, а касније уметничким делима, уметник је свакако у оба истраживао комбинације графичких процеса.

АМЕРИЧКА ЕКСЛИБРИС ГРАВУРА ПОРЕЂЕНА СА ЛИНИЈСКОМ ГРАВУРОМ

Линијско гравирање екслибриса огледало се у механичким потешкоћама које су саме текстуре или тврдоћа плоче носиле и задавале. Првобитно је често сама сува игла као техника била деградирана с обзиром да је била мало тежа и потребно је било заиста велико познавање саме композиције и ликовних правила и основа да би се остварила јасна слика и интерпретација свега нарученог од стране наручиоца власника екслибриса.

Сува игла је заправо била изузетно захвална техника, која је пре свега сува и стога су услови за њену изградњу били мање захтевни. Сува игла је имала и могућности које неке друге технике нису имале а то су такозване двоструке линије, које би се добиле када би се игла урезивала под одређеним углом. Деградирана због просоте израза и лакоће третмана сматрало се да она није довољно сложена и да је због тога њена вредност мања. Али то су могли сматрати једино слаби познаваоци графике.

ЛИНИЈСКО ГРАВИРАЊЕ

Линијско гравирање које се врши употребом графичарских игала или грејвером се такође називало интаглио техником, техником која се користи на металу. Најчешће коришћени метал је бакар. Грејвер је оштар челични алат који се користи за резбарење, гребање или стварање линија на плочи екслибриса или графике генерално. Ова алатка омогућава да се у односу на линијски квалитет и квалитет жељеног цртежа направе врло прецизне линије без истицања или изгуравања површине плоче са обе стране линије. Ови редови могу бити или веома добри или знатно дубоки и широки. На тај начин сенчењем се изузетно лако могу изразити најсуптилније вредности, као и најинтензивнији квалитети црне боје. Термин "линијско гравирање" се често користио за одређивање плоча и отисака направљених од таквих плоча. Линије на екслибрисима америчких мајстора су штампане на плочи која се користила за све *интаглио технике*. Као и са свим интаглио техникама, резови на плочама су пуњени мастилом, односно графичарском бојом, када се штампају. Текст се мора разликовати од других врста гравура које се раде на металу, као што су тачкасто и ударно гравирање, које само делимично користе коришћење грејвера, односно игле. Осмишљавање текста који је често чинио централни део екслибриса је био од велике важности те стога се мора обратити пажња и а тај сегмент екслибриса. Текст је одређивао аутор и онај који је наручио екслибрис. Текст је могао да садржи све неопходне податке о власнику, инситутцији, о пореклу екслибриса, да садржи поруку, упозорење, посвету или томе слично. Текст се пре свега разлагао на класификацију према важности, у складу са тим текст се морао делити у одређене сегменте, неку су се делови тако писали већим или мањим словима, писано или штампано, стилизовано или равно, и могао је бити представљен у једном формираном оквиру или бити расут по целој плочи. Такође се могао делити на елементе, и преливати се у сенке. Неки текстови односно нека слова су се рађала уз екслибрис постајући фонтови који су и даље у употреби. Креирање посебних врста фонтова је био посебан задатак ументика гравера али уз сталне консултације са онима који су се бавили текстом у штампарству. Прелом текста на адекватном месту је могао да да акценат поруци или пак да у потпуности промени значење неког дела. Такође је текст морао да одговара стилским одликама самог екслибриса односно слици која се ту нашла. У екслибрисима где је представљен само текст беу слике јасно се види које су све могућности у дизајнирању и украђавању текста и посебних фонтова. Сами фонтови су носили дух и укус својих аутора те се тако посебна пажња посвећивала да се усклади жеља наручиоца са способностима дизајнера да креира нови, препознатљив, леп и трајан фонт, како су постојали стандарди у коришћењу фонтова и начина писања у писаним медијима исто тако је постојало одређено правило код коришћења текста у екслибрисима. Неретко се та два морала поклапати, јер ниује било дозвољено да се екслибрис неке институције која је имала одређену традицију разликује од навикнутих стандарда које су постављене давно. Ако се такав стил не би уклапао са виђењем наручиоца екслибриса често се фонт морао прилагођавати и једном и другом. Фонтови су били обавезујући за сва слова алфабета, односно енглеске абецеде, а то је значило да ко год је желео да користи одређена нова слова словне знаке није могао да осмисли само она слова која су се користила у датом тексту за одређени екслибрис него је морао обрадити сва слова у алфabetу у одређениом ново осмишљеном стилу. То је био нов изазован задатак за штампарије и оне су се трудиле да понуде широк спектар фонтова у којима су се аутори могли кретати. Преношење текста на плочу и његово гравирање је обично поверено мајстору који је саму плочу обрађивао. Он је на текст гледао као на сликовни знак без потребе да сам текст одваја од целине ликовне композиције. Јер уосталом и није смео да буде одвојен. Екслибрис је само онда био компактан и квалитетан ако је све своје елементе ускладио.

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР И ПРОЦЕСИ УМНОЖАВАЊА

Рад на традиционалним добро одабраним и адекватно припремљеним подлогама скраћивао је време израде екслибриса и смањивао је трошкове његове израде. Осим тога на квалитетној плочи могао се извести већи тираж, а плоча је остала постојана да се раби и након одређеног временског периода што је било изузетно значајно. Уметници који нису имали довољно интегритета могли су подлећи захтевима својих клијената, док су они доказани сами одређивали ток израде.

Штампарије које су имале ангажоване екслибрис мајсторе су ово решавале на најбољи начин, но често се дешавало да су насумично бирали ствараоце ван ових званичних места. Уметник је био у тешком положају да задовољи критеријуме наручиоца, да оправда предложене мере и да у свему томе донесе на свет дело које ће говорити више од хиљаде речи појединих одабраних. Избор погрешног материјала је могао скупо да кошта инвеститоре те је одабир уметника који се већ доказао увек вршио на бази препоруке. Тако је неколико имена остало забележено као екслибрис мајстори, а не као мајстори.

Графичка техника и њихов теоријски оквир и процеси умножавања, као и њихов историјско развојни моменат, пружају нам јаснији увид у савремене теорије графике као ликовне уметности и доприносе тумачењу америчког екслибриса на вишем нивоу, израде и указује на кључне ауторе чијим деловањем на вишестраном техничком нивоу се прелази на естетску и културалну анализу екслибрис уметности. Она постепено указује на прелазак са естетичке ка културолошкој анализи уметности која се догађала укрштањем поменутих и истражених графичких дисциплина.

Обухватним освртом на начине потписивања екслибриса, на начине обележавања отисака, указаће се на модификацију сигнатуре графичког листа, личног, пробног отиска, на прво иницијално гравирање иницијала аутора. Ови моменти у стварању саме графике играли су веома битну улогу.

Често се о екслибрисима расправљало и на начин да се екслибрис сматрао и гледао као „*језик знакова*.”¹⁶⁷ У прошлости, многи уметници су се бавили калиграфијом или декоративном типографијом, врстом и украсима који су коришћени са задивљујућом уздржанашћу, све то видело се као јасан узор америчких екслибриса.

Идеја графике је универзална, независно да ли се ради о екслибрису. „*Како смо доспели до овог схватања на којем смо сада?*”¹⁶⁸ Амерички екслибрис уопштено имао је своју сопствену предност у односу на друге врсте уметности пре свега што је захваљујући својим малим димензијама могао постати део многих збирки.

---

¹⁶⁷ Ibid.532.

¹⁶⁸ Ibid.569.

Као грана ликовне графике мањег формата, сматра се графичком уметничком формом и чини њен саставни и неизоставан део још од времена Дирера. Одатле се намеће закључак да док год се штампају књиге, биће и екслибриса направљених у сврху да исте украсе.

Графика нуди много могућности када су у питању техничка својства и карактеристике које су заиста основна одличја која није лако превазићи другим ликовно-визуалним начинима изражавања. Ту се поставља питање оригиналног отиска, репродукције, ко су били дилери и сакупљачи екслибриса и малих графика, како се и на који начин размењивао екслибрис.

Сама израда екслибриса морала је поштовати одређена правила и постулате графичко-техничких изведбених момената. Сам избор графичке технике нудио је одређена правила при изради но „*поједине домаће уметничке традиције данас не живе.*”¹⁶⁹

ДУБОКА, ВИСОКА И РАВНА ШТАМПА АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА

У стваралаштву америчких екслибрис мајстора разликујемо дубоку, високу и равну штампу при изради екслибриса или приликом израде графике, међутим, чињеница је да су основне технике које су користили биле бакропис, бакрорез, сува игла, дрворез или дуборез, али првенствено технике на бакарним и цинканим плочама.

Графика се разврстава на високу, дубоку и равну штампу. Ова подела зависи од саме матрице и начина штампе графике. Технике се деле на ове три основне поделе првенствено због саме матрице и начина штампе, у високу штампу се сврставају линорез и дрворез. Основна одлика ове врсте штампе је то да су штампајући делови матрица издигнути односно виши у односу на нештампајући део матрице.

Амерички мајстори су првобитно користили дрворез, све док дрворез постепено није био замењен линорезом, али линорез је могао заменити дрворез тек крајем деветнаестог и почетком двадесетог века. Дрворези су били карактеристични и за многе илустрације и текстове у књигама. Код високе штампе све оно што је изрезбарено остаје бело при штампи, а дубока штампа подразумевала је обрнут поступак.

Технике дубоке штампе су бакрорез, сува игла, бакропис, односно све оне механичке технике у којима се цртеж механичким путем урезивао директно на плочу, ручно или хемијским путем односно нагризањем разним киселинама. Технике равне штампе су плоче које користе равну подлогу и црта се директно на тим плочама, дакле литографија.

Многа правила су се мењала „развојем фотогравуре, линореза и полутонске графике, она (фотографија) је скинула редовно штампање у потпуности од репродуктивне функције.”¹⁷⁰

У ликовној графици америчког екслибриса, основни постулати су се морали поштовати како би се дошло до квалитетног дела. Јасно је да је свака графичка техника нудила различите могућности штампе и сама израда матрице је зависила од материјала са којим и на којем се радило.

---

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Print Council of America, What is original print?, стр.18., у оригиналу: „Through the development of photoengraving, the line cut and the halftone, it (photography) stripped regular printmaking completely of it's reproductive function ...”

Сваки екслибрис који је садржао термин *екслибрис*, морао је имати бели оквир са стране, самим тим екслибрис је могао да дише, морао је имати основне одлике свог стила или периода којем је тада припадао и јасна правила потписивања ауторског, пробног или сличног отиска. Управо сами амерички екслибриси и њихове технике нудиле су једно садејство уметника ствараоца и саме матрице. Јако битан моменат играли су и начини потписивања екслибриса. Било је битно нагласити да ли је неки отисак пробни, лични отисак, односно штампан од стране самог мајстора то јест уметника графичара, затим требало је обележити број одштампаних отисака, тираж.

У средину испод слике екслибриса стављао се евентуални назив екслибриса и на крају потпис. Међутим, многа дела нису била потписана на овај начин, те су се проучаваоци америчких екслибриса често сусретали са озбиљним проблемима распознавања, датовања, атрибуције и периодизовања екслибриса.

Материја плоче односно матрице почиње живот на квалитативно нов начин, она престаје да буде само једна плоча или подлога саме графике, већ постаје предмет осећајности и ликовног израза мајстора израђивача екслибриса односно графике; она добија своје естетско обележје и сврху не само као део књиге, већ и као самостално естетско уметничко дело. Амерички екслибриси су свакако дела која нас привлаче својом необичношћу и припадношћу различитим славним личностима и институцијама.

Екслибричар укључује своју подсвест у стварање екслибриса, своје предзнање засновано на познавању технике графике независно о којој техници се радило, даје своје увиде у друштвено-политичку стварност. Амерички екслибрис је дефинисао односе између држава. Екслибрис-истраживања су остваривала велике циљеве у смислу размене културних добара. Лична знања самог мајстора, као и лични афинитети и заинтересованост за саму графичку технику, одређивали су јасно саму технику којом су се одређени мајстори бавили.

Екслибрис сматрамо граном графике, не само графичком техником, која је кроз више векова изградила специфичне облике ликовности, стила, линијског система, изведбених карактеристика, што препознајемо већ и на основу припадности, мајстора израђивача, начина штампе и другог.¹⁷¹ Из чињенице да ли припада књизи и одређеној библиотеци, колекционару, приватној институцији или породичном индивидуалцу сазнајемо много.¹⁷² Познато је истраживање психолога везано за визуелно подстицање које примамо несвесно, који се управо као шема урезају у памћење да би нас припремили за деловање према шаблону, односно према коду-кодексу. Уметност је дуго одолевала урамљивањима, међутим упала је у замку да су њена дејства најпогоднија за трајан утицај на човека. Уметност као слободни исказ човека, лако остварује контакт са њим самим, те тако лакше преноси поруку, која остаје скривена. Амерички екслибриси су преносили бројне скривене поруке. Манипулације помоћи уметности остају

---

¹⁷¹ Dexter Alen, 388.

¹⁷² Ibid.

префињене, али веома утицајне имајући у виду чињеницу да након мноштва година о цивилизацији можемо сазнати управо захваљујући уметности. Управо такву функцију је имао амерички екслибрис. Како ће се амерички екслибрис понашати у будућности и у којој мери ће уопште бити битан остаје нам свакако да видимо, али чињеница је да кодирање у уметности постаје све значајније односно утицајније. Тако је и екслибрис прости из угла сумљивих један жесток елеменат који се у прошлости и у периоду којим се овај научноистраживачки рад бави, увукао у сваку пору амеирчког друштва и ту остао бележећи и диктирајући ток образовних процеса.

ЕЦОВАЊЕ АМЕРИЧКИХ ЕКСЛИБРИС МАЈСТОРА (НАГРИЗАЊЕ ПЛОЧЕ)

Често се у свету америчких екслибрис мајстора сматрало да је производња малих графика једна од најлакших техника у свету графике. Међутим, многи историографи ове области, колекционари, библиофили и библиотекари су често коментарисали да то није баш било тако из простог разлога што је ова грана графике изузетно захтевна, захтевала је озбиљна начелна предзнања и задирање у саму срж графике.

Од свих модерних разумевања повезаних са гравуром може се закључити да постоји уметност у којој је само мајстор могао да ствара - постоји и мишљење да је ово посебно погодно за полуобразованог уметника. Искуства која су се дешавала независно од тачке посматрања и устаљених пракси, и која су омогућавала старим граверима да се изразе, брже и на једноставнији начин, у тим данима, изгледала су као докази да је њихов третман био слободнији и као да они само тргују индикацијама.

Укратко, велики квалитети, које је чак и велики уметник последњи постигао у једноставности, и ширина су, из неког необјашњивог разлога, преношене на предрасуде да су могући само уколико се догоде кроз нагризање на бакру.¹⁷³

Технички, део америчког екслибриса се свакако бавио питањем квалитета плоче и многи амерички екслибрис мајстори су користили хомогене квалитетне плоче, цинкане, бакарне пре свега, које су неретко пре саме штампе мајстори морали лично тестирати ради утврђивања и квалитета и саме постојаности и изведбених могућности исте.

На самој исполираној плочи, која је претходно била ишмирглана ради чишћења и одстрањивања прљавшине, није било могуће видети све ове особине, тако да је само тестирање и обрада материјала пре саме штампе била неопходна и играла је веома битну улогу независно да ли се радило о цинку, бакру, металу или челику.

---

¹⁷³ Philip Gilbert Hamerton, *Etching and Etchers*, Boston, Roberts Brothers, 1878, стр. 2-20., у оригиналу: „...Now although etching admits of correction, it is only on condition of revarnishing the plate, and correction does not enter into the habitual processes, but is resorted to in order to remedy mistakes. A tho roughly successful etching, an etching successful not only in result but in its progress, does not involve anything of the nature of a correction anywhere...”

Сваки мајстор је имао различите преференце у зависности од рада и начина изражавања. Челик је омогућавао већу продукцију радова, али је постојала бојазан од рђања, тако да се при очувању америчких екслибриса морало водити рачуна и о томе. Често су били коришћени уљани или нитро-разређивачи ради чишћења плоча.

Не толико преокупирани око материјала и избора алата морали су бити обележени избором мотива. Наручиоци америчких екслибриса су често имали јасне визије о томе шта желе и у тој својој одлучности вероватно је и да су захтевали да сами диктирају и елементе за израду.

АМЕРИЧКИ ЕКСЛИБРИС МАЈСТОРИ И ИЗБОР ИГАЛА И МАТЕРИЈАЛА

Било који материјал који је имао оштру ивицу на врху и био је у облику сличном оловци могао је послужити као игла за графику. Челик је најчешће коришћен за гравуру. Често су били у употреби посебни облици оквира направљеног од дрвета у који су плоче биле уврштване, те су дршке могле плочи обезбедити стабилност.

Свако мало померање плоче могло је уништити уметникову првобитну замисао и идеју. Ово стање многи мајстори графичари нису волели из разлога што нису могли имати потпуни преглед своје плоче и нису могли редовно контролисати плочу. Ово је веома битно зато што је свако померање могло направити грешку и самим тим плоча је веома лако могла бити уништена. С друге стране, све линије урађене на плочи, укључујући и веома мала слова екслибриса, морале су деловати као да су урађене са посебном лакоћом, иако то, наравно, није био случај.

Свака израда плоче и резбарење линије у сувој игли или бакропису, бакрорезу, па и пунктирању, ударању малих тачкастих трагова или стварања тачкица и веома ситних трагова ударањем игле по плочи, користило је и захтевало притисак на линију независно од тога да ли је уметник радио на плочи претходно намазаном битуменом или било којом другом врстом заштитне подлоге, или је радио сувом иглом.

Уколико се радило о плочи која је накнадно захтевала додатну обраду киселином, морало се водити рачуна о томе како је линија урађена на плочи. Ако је линија урађена благо, не отклањају се битумен и зашпита, те самим тим киселина нема шта да нагриза, а уколико је у питању сува игла и плитке линије, преса није могла извући ове линије без обзира који притисак пресе је био подешен.

За поједине екслибрисе који су били изузетно малог формата могле су бити кориштене чак и шиваће игле, али у том случају те игле су морале бити добро монтиране у средину дрвене држаље или било чега сличног. Постојао је и начин стварања екслибриса на месинганим плочама чија се израда називала типографско нагризање, а у којима је месингана плоча била премазивана танким слојем воска који је био посебно израђиван за ове сврхе и кориштена је мала, изузетно танка игла за отклањање воска.

Искусни амерички мајстори су лако савладавали захтеве материјала, иако су своја предзнања усвајали од Енглеза, али временом су постепено и самоуверено управљали техникама.¹⁷⁴

---

¹⁷⁴Philip Gilbert Hamerton, *Etching and Etchers*, Boston, Roberts Brothers, 1878, стр. XVIII-XIX

АМЕРИЧКИ ЕКСЛИБРИС — ПОДЛОГЕ И ПРЕМАЗИ, ЛАКОВИ ЗА ЗАШТИТУ ГРАФИЧАРСКЕ ПЛОЧЕ ПРЕ НАГРИЗАЊА

Амерички екслибрис мајстори често су користили разне врсте подлога којима су штитили своје плоче у процесу нагризања киселином. Улога премаза и лакова за заштиту плоча је била да се заштити плоча између изрезбарених линија, које су у самом отиску биле црне, и између делова плоче, који су након штампања остајали бели. Они су поседовали добре киселине, али пре свега и добру заштиту која није била превише ретка, али уједно ни превише густа. Најпознатија заштита или битумен је била она од Абрахама Босеа.

Премаз или подлога је увек била у течном стању и чињеница је и да се могла разређивати лавандом, хлорофором, етаром. Стога су амерички мајстори куповали и оне смесе које су већ биле разређене и готове за употребу, те у том случају није било никакве потребе за дорадом. Најпознатија је била подлога из Лондона. Међутим, оно што је чињеница за многе мајсторе, чврстоћа и лепљивост подлоге или премаза су били најбитнији фактори.

Уколико је подлога била јако лепљива, било је тешко одстранити подлогу и уколико подлога није била одстрањена добро, киселина није могла нагрести линије онако како је било потребно или замишљено од стране уметника.

Папир за отисак са оригиналних плоча и уопштено, чак и папир за пробне отиске, морао је у прошлости, а свакако и данас да испуњава неке од основних и незаобилазних момената. Папир је морао:

- Основне карактеристике које је сам папир морао да поседује јесте првенствено да је требало користити добро упијајући квалитетан папир намењен штампи графика, папир је треба да буде отпоран на цепање, велику влагу јер је потапан у воду дуже време пре саме штампе, морао је да буде отпоран на цепање, савијање, ломљење, трљање. Основна потреба папира била је да буде отпоран на распадање приликом штампе.- да добро упија боју и влагу, посебно код дубоке штампе и код калкографских техника графике,
- Друга веома битна карактеристика папира требало је бити добро упијање воде и влаге, посебно код техника као што су бакропис, бакрорез, сува игла приликом чијег настанка је сам папир пре штампе требао минимално пола сата бити потопљен у воду.
- Папир је морао бити високо квалитетан , морао је имати карактеристику одређене мекоће и доброг упијања боје са своје пребојане површине матрице.
- Папир је морао да буде добро одржив, дакле морао је бити добро проверен и да поседује средство одрживости и трајања, да буде отпоран на могућност да пожути након дугогодишњег стајања. Дакле сваки екслибрис који је био штампан на квалитетном папиру који је садржао минимално ове четири основне карактеристике и који није жутио временом од влаге сматран је квалитетним екслибрисом.

АМЕРИЧКЕ ЛАБОРАТОРИЈЕ И ШТАМПАРСКЕ СОБЕ

Велике простране просторије „лабораторије“ биле су места у којима вршена израда америчког екслибриса. То су биле добро проветрене просторије будући да су садржале киселине и материјале који су штетили људском здрављу. Лабораторије, како су их првобитно називали, морале су бити добро осмишљене, употпуњене мноштвом полица на које су уметници могли

одлагати своје мале екслибрисе ради сушења боје након штампе. Уметник је такође имао пресу за штампање, различите игле за резбарење, ножиће за дрворезе, филц-папире, дабере, скалпеле, оштраче игала, лупе и слично.

АМЕРИЧКИ ЕКСЛИБРИС — КИСЕЛИНЕ И КАДИЦЕ КОРИШЋЕНЕ ПРИ ИЗРАДИ МАТРИЦА

Амерички мајстори су најчешће користили пре свега азотну или нитро киселину која је била разређивана са водом, у размеру половина киселине, половина воде. Коришћена је била и перхлоридна киселина, која је такође била подобна за рад и није нагрисала линије јако и навалентно, није била тако нагла и то је погодновало америчким графичарима јер су уз помоћ ње могли да контролишу исход.

Лабораторија је можда била тачнији назив за просторије које су користили уметници који су се самостално бавили уметничком графиком. Штампарска соба је могла бити и често је била део целокупне лабораторије, поготово код имућнијих породица, институција, штампарија. Није била реткост да се мини лабораторије наместе у кући, поготово како су уметничке дисциплине постајале све чешћи код богатих американаца. Код коришћења техника дубоке штампе било је важно имати одвојене просторије у којима су се држала хемијска средства, која не само да су била штетна за здравље због испаривања, већ су била и олако запаљива, те су због тога мере безбедности морале да се поштују. Мере безбедности су укључивале одређен повећан број прозора ради проветравања, излазе у случају опасности као и одређену врсту заштитне опреме. У двадесетом веку многа хемијска средства су замењена средствима на бази воде у свим оним случајевима где је то било могуће. У касном деветнаестом веку и у двадесетом веку па све до данас употреба киселина за нагрисање је много мања, понегде и забрањена управо због великог испаривања. Чак ни употреба графичких боја које нису на бази воде није била препоручљива крајем деветнаестог и на самом почетку двадесетог века. Временом се тако и код америчких мајстора смисао лабораторије полако губио, иако екслибрис мајстори и даље важе за специјалисте.

АМЕРИЧКИ ЕКСЛИБРИС — ТЕХНИКЕ БАКРОРЕЗА И БАКРОПИСА

Бакрорез је техника у којој се оштром иглом или шабером гребе и црта по бакарној плочи, дакле било каквим оштрим удубљивачем се урезује линија, а у свим тим удубљењима се касније наноси боја утрљавањем разним тумпферима те се након тога врши чишћење плоче и штампање накнадно. Отискивање се врши под пресом.¹⁷⁵ За технику бакрореза користиле су се квалитетне бакарне плоче, такође амерички мајстори користили су и цинкане плоче, а крајем деветнаестог века била је позната и употреба плексигласа. Бакрорез и бакропис су две најчесталије графичке технике које графичари класичног израза примењују. Обе ове технике одликује одлучност компоновања, сигурна рука при извођењу и нежност при штампи. Код бакрописа и бакрореза нема недоумица, нацрти односно скице морају бити тачне и детаљне да би се умањиле импровизације на самој плочи. Могућности копирања на плочи су се повећавале временом те су уметницима значајно олакшале логичко планирање у односу негатив- позитив

---

¹⁷⁵ Dževad Hozo, *Majstori grafičkih umijeća*, Sarajevo, Blicdruk, 2003.

при штампи. Могућности третирања композиције у односу светлости и сенке, линеарне представе биле су готово неисцрпне у бакропису и бакрорезу. И америчким мајсторима је било много лакше манипулисати линијом у бакрорезу и бакропису него покушавати имитирати Диреров начин на дрвету. Ширина и дубина линије је утицала на густину ореклопа које су чиниле шрафуру односно оно што је графичарско на делу, перспективу, светлост, форму, смер. Бакропис и бакрорез су две најидеалније технике за рад на малом формату стога су изузетно захвалне, такође њихова дуготрајност је велика предност.

СУВА ИГЛА И ПРИНЦИП ШТАМПАЊА

Сува игла је била веома распрострањена техника и веома специфична због тога што за ову технику није било неопходно користити киселину и плоча се није израђивала киселином и нагризањем, већ је мајстор графичар могао директно резбарити цртеж. Сувом иглом амерички мајстори нису могли постићи велики тираж. Сува игла је техника у којој је гравер директно стварао цртеж гребањем разним иглама и оштрим предметима.

АКВАТИНТА

Прављење акватинте, технике која је постала веома популарна у деветнаестом веку, подразумева следеће кораке: припрему плоче, грађење плоче, нагризање плоче и коначно штампање саме плоче екслибриса. Плоча за акватинту је, као и случају бакрореза, бакрописа и суве игле, морала бити свакако метална плоча, која једном изгравирана, постаје елемент за штампање. Могла је бити направљена од челика, цинка или бабра. Бакар се радије користи за квалитетне радове зато што се у пракси показало да његово коришћење боље функционише, опире се носивости многих поновљених отисака.

Обично су се користиле плоче дебљине 1 мм и савршено су биле израђене. Ивице и ћошкови, односно углови, би требало да буду мало истурпијани и овичени шабером. Ако се користило неколико плоча, као приликом штампања америчког екслибриса у боји, свака од њих морала је бити иста као и друга плоча, потпуно истих димензија. Први корак у припремању тањира је да се ишмирглају и очисте од површинске прљавштине.

Међутим, није неопходно да се метал исполира. У неким случајевима одраз попут огледала одбациван је у корист благо зрничасте површине до које се неретко долазило полирањем фином абразивном супстанцом. Изглед површине, ипак, зависио је од саме идеје мајстора графичара, као и од његових потреба у односу на финални жељени резултат. Увек је најбоље заштитити леђа и стране плоче против морданта, односно нагризања киселине, пре него што се плоча потопи у киселину.

Слаба стране америчког екслибриса који је израђиван на овај начин је била у самом чину нагризања, односно потапања плоче у киселину и неизвесност њених резултата. Немогућност предвиђања самог резултата изгледа плоче је очигледна. Тачан степен дубине линије коју је уметник желео често је била неизвесна. Овај процес нагризања могао је довести до већих разочарања и потешкоћа приликом самог рада.

Такође, када говоримо о акватинти и екслибрисима америчких мајстора гравера, можемо споменути и чињеницу да су четкицом наносили акрилне боје, а затим их и уклањали или цртали по подлози или битумену влажним комадом дрвета. Међутим, цртеж се мора, наравно, урадити у обрнутој слици да би одштампани резултат био усмерен на прави начин. Акватинта се карактерише и може се разликовати од других техника цртања на плочама и израде екслибриса због саме чињенице да има зрнасте површине.

Амерички мајстори су константно морали имати на уму да је циљ њиховог рада стварање области које су захваћене рупицама различите дубине која ће касније задржавати мастило. Због тога су крупноћа, ситноћа и финоћа зрна, као и размак и дубина зрна, у функцији жељеног резултата. Вредности се могу добити помоћу ситног назрнчавања и узастопног понављања ради добијања добре подлоге.

IV ЛИНКОЛНИЈАНА ЕКСЛИБРИСИ, АМЕРИЧКИ ПОЗОРИШНИ ЕКСЛИБРИСИ И АЈОВА ЕКСЛИБРИСИ

„ЛИНКОЛНИЈАНА” ЕКСЛИБРИСИ — ЕКСЛИБРИСИ ПОСВЕЋЕНИ БИВШЕМ АМЕРИЧКОМ ПРЕДСЕДНИКУ АБРАХАМУ ЛИНКОЛНУ

Линколнијана екслибриси су били екслибриси који су били посвећени бившем председнику Америке Абрахаму Линколну¹⁷⁶ (Abraham Lincoln) као истакнутом и битном председнику. Америчка нација га је поштовала и величала на многе начине укључујући и сакупљање и израду екслибриса у његову част. Постојале су колекције екслибриса начињене и изгравирани посебно ради величања и у славу и успомену на Линколна. Често су прављене брошуре од значаја које су се бавиле посебним сврставањем интереса колекционара екслибриса.¹⁷⁷ Таква једна брошура односно мањи каталог настао је и од стране Алфреда Фовлера (Alfred Fowler), који се бавио одређеним бројем екслибриса који су носили лик Абрахама Линколна, или су се чак бавиле дизајном екслибриса који нису носили лик председника на самом екслибрису, али су били уврштени у књиге, биографије, монографије или било коју другу врсту докумената посвећених сећању на његов лик и дело, те су на тај начин свакако попримали посебан значај.

У предговору у каталогу посвећеном Линколну, Фовлер спомиње и дело *Библиографија Линколнијане* које није укључивало директне коментаре Данијела Фиша¹⁷⁸ (1848-1924) и Џозефа Бенцамина Оаклифа¹⁷⁹, али које је било штампано иницијативом приватног лица 1926. године, у едицији од 100 нумерисаних и потписаних примерака. То је било дело које се бавило делом и ликом Линколна у целини.

Џозеф Бенцамин Оаклиф (Joseph Benjamin Oakleaf) је био из Молине, Илиноиса и био је власник највеће приватне колекције Линколнијане. Он је сматран једном од водећих особа које

---

¹⁷⁶„Абрахам Линколн, познат и под надимком Искрени Ејб (Honest Abe) или велики еманципатор, (рођен је 12. фебруара 1809, у близини Хоџенвила, у Кентакију, САД, а преминуо је 15. априла 1865, у Вашингтону, Д.Ц.). Био је 16. председник Сједињених Америчких Држава (1861-1865). Познат је по својој борби за очување Уније, а допринео је и еманципацији робова. Линколн је био припадник Виговске партије, а касније и републиканаца. Он је веровао да је посао владе да учини оно што заједница људи не може да учини за себе. Једна од његових највећих преокупација као политичког мислиоца је било питање самоуправе и обећања, као и проблема који би могли да се појаве. Избор, од стране неких, да се дозволи ширење ропства један је од таквих проблема и био је централни за Амерички грађански рат. Иако се противио ропству од почетка своје политичке каријере, Линколн није желео да укидање истог буде ослонац његове политике све до неколико година пред рат. Међу америчким херојима, Линколн и даље има јединствени место у срцима својих сународника. Овај шарм води порекло из његове посебне животне приче – успона са понизног порекла, драматичне смрти у породици и изразито људске и хумане Абрахамове личности, као и од његове историјске улоге спаситеља Уније и еманципатора робова. Његов значај је посебно растао због његове елоквенције као портпарола за демократију. По Линколновом мишљењу, Унија је била вредна спашавања не само због сопственог добра, него и због тога што је идеалан приказ самовладавине. Последњих година, Абрахам Линколн као политичка личност, захваљујући својим расним ставовима, нашао се под лупом јавности, а научници и даље у његовом животу проналазе мноштво тема за истраживање. Линколн меморијални центар у Вашингтону Д.Ц. посвећен му је 30. маја 1922.” Видети: <https://www.britannica.com/biography/Abraham-Lincoln>, сајту приступљено 14. маја, 2019. године.

¹⁷⁷ Library of Congress, and Alfred Whitall Stern. A Catalog of the Alfred Whitall Stern Collection of Lincolniana. Washington, 1960.

¹⁷⁸ Lincoln, A., Fish, D., Gilder, R. Watson, Hay, J., Nicolay, J. G. (John George). *Complete works of Abraham Lincoln*. New and enl. ed. New York: F. D. Tandy Company, 1905.

¹⁷⁹ Le Claire Book Exchange. Catalog of Lincolniana: a Number of Choice and Rare Titles Shown In the Fish And Oakleaf Bibliographies. Moline, Ill.: Le Claire Book Exchange, 1925.

су посебно допринеле формирању библиографије о Абрахаму Линколну. Данијел Фиш био је једна од најзначајнијих особа задужених за проучавање Линколновог живота и дела. Сакупљање свега поменутог, па и самих екслибриса посвећених Линколну, био је веома присутан и популаран хоби и постојала је литература која је све то пратила.

Сл. 18 – Амерички председник Абрахам Линколн (седи на средини) и његов кабинет, са генерал-лајтантом Винфилдом Скотом, на састанку у Белој кући, литографија, 1866. Конгресна библиотека, Вашингтон
Извор илустрације: <https://www.britannica.com/biography/Abraham-Lincoln>

Велики број екслибриса који су били посвећени Линколну довео је до издвајања посебног правца америчког екслибриса познатог као „**Линколнијана**”. На слици 18. *“Амерички председник Абрахам Линколн (седи на средини) и његов кабинет, на састанку у Белој кући са генерал-лајтантом Винфилдом Скотом, литографија, 1866, Конгресна библиотека, Вашингтон”*,¹⁸⁰ приказан је бивши председник са колегама. Фовлер у проучавању Линколнијане велича значај Џуда Стјуарта, Масерса Чарлса, Чарлса Вудберија Мек Лелана, Џозефа Бењамина Оаклифа, које је сматрао ауторитетима по питању проучавања Линколна.¹⁸¹

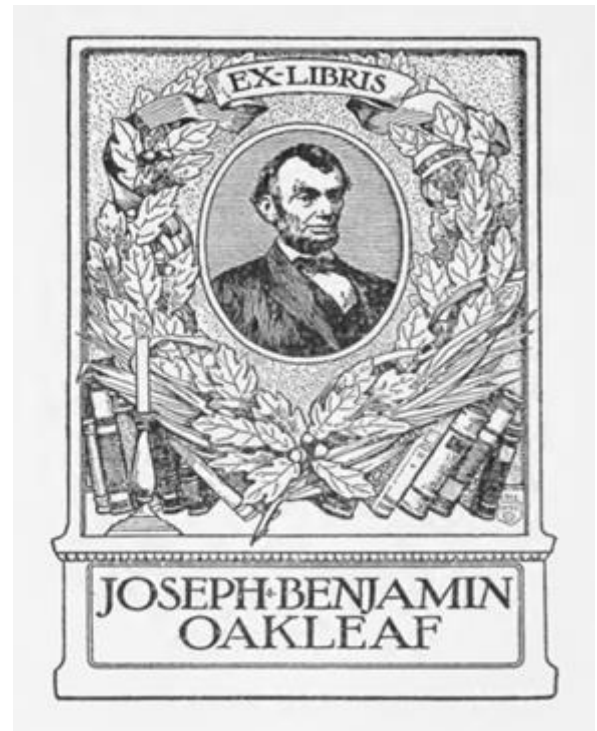
¹⁸⁰ Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Abraham-Lincoln>, приступ 14. 5. 2019.

¹⁸¹ Више о Линколну видети : Britannica, <https://www.britannica.com/topic/presidency-of-the-United-States-of-America>, приступ 14. 5. 2019.

Сл. 19 – Екслибрис *Lincolniana Bookplates and Collections, Lincoln, MDCCCXIII, Kansas City, H. Alfred Fowler*
Извор илустрације: Alfred Fowler, *Lincolniana book plates and collections*. стр. 9.

Сл. 20 – Екслибрис *Abraham Lincoln, Joseph Benjamin Oakleaf*
Извор илустрације: Alfred Fowler, *Lincolniana book plates and collections*. стр. 26.

Фовлер је у свом каталогу о Линколну говорио о својој личној фасцинацији свим што је имало везе и што је било посвећено изузетној личности бившег председника Линколна¹⁸² и наглашава како је око 1901. почео да сакупља и купује књиге, памфлете, медаље, музичке папире, екслибрисе, фотографије, аутобиографска писма и мноштво других ствари које су представљале лик и дело Линколна.¹⁸³ Посебну драж и аутентичност лику и делу Абрахама Линколна давали су интимни подаци из писама, а све је обједињено и објављено заједно са екслибрисима који су коришћени у каталозима. Личност Линколна је у многобројној литератури¹⁸⁴ називана митском, што нам јасно говори о уделу бившег председника у америчкој историји. У многобројним биографијама личност Линколна¹⁸⁵ је величана у физичком,

¹⁸² Alfred, Fowler, *Lincolniana book plates and collections*, Kansas City, 1913, стр.13., у оригиналу : „ Being transferred, in 1901, from the West to the East where second-hand book-stores "do abound more abundantly" I found myself led on buying books, pamphlets, medals, sheet music, photographs, autograph letters, anything and everything to gratify the one desire to have and to own all that was possible for man to possess regarding the most heroic figure of the age. When I found it necessary, in order to effect an exchange with a State Historical Society, to have a bill passed by the legislature of the state, I, with the help of good friends, proceeded to have the bill passed and added one more item to my collection...”

¹⁸³ Joseph Walker, McSpadden, *The Story of Abraham Lincoln*. New York, N.Y.: Barse & Hopkins, 1922.

¹⁸⁴ Више о овоме видети: C.F. Libbie & Co. Catalogue of an Extensive Private Collection of Books And Pamphlets Relating to Abraham Lincoln ... Boston, Mass.: C. F. Libbie & Co, 1911.

¹⁸⁵ Ralph Godfrey Lindstrom, *A Californian's Collection of Lincolniana* (Los Angeles: Ward Ritchie Press 1957).

менталном и психолошком смислу. Често је називан посебним председником и човеком чија су достигнућа била изузетна. *"Ниједан човек у Америци, а готово ниједан човек ни на свету, није могао да стане иза оног што је Линколн урадио у Вашингтону и преживи више од једног мандата председништва"*.¹⁸⁶ Дело Џозефа Волкера Мекспадена (Joseph Walker Mc.) говори о величини Линколнове личности и дела, о његовом физичком изгледу и изузетној интелигенцији.¹⁸⁷ Аутор овог дела јасно наводи да је Линколн као личност могао бити додатак сваком окружењу, говори о његовом интелекту и могућности прилагођавања.¹⁸⁸

Најбитније особе на које се Линколнијана ослања свакако су били Ј. Б. Оаклиф (J.V. Oakleaf), Алфред Фовлер, Џуд Стјуарт (Judd Stewart), Џуд Фиш (Judge Fish), Данијел Фиш (Daniel Fish) као истакнути аутор који је направио посебну колекцију књига посвећених Линколну. Ови аутори су се успешно допуњавали својим сазнањима и проучавањима, као и својим колекцијама не само екслибриса, него и књига, часописа, новина, антиквитета посвећених бившем председнику Линколну. Линколнијана екслибриси су представљали само један мали део великих опуса које су ови колекционари поседовали. Многа посебна дела налазила су се у делима магазина *„Линколн бројеви“*. Многи колекционари Линколнијане имали су посебне ритуале писања писама захвалности једни другима. Тако је своју захвалност изражавао и Ј. Б. Оаклиф који је написао у каталогу *Линколнијане*¹⁸⁹ занимљиво писмо предговора у којем се захваљује свим онима који су му помогли у прикупљању материјала за дело *Линколн колекције и Линколн библиотеције*.

---

¹⁸⁶ William Eleazar Barton, *The Greatness of Abraham Lincoln* (Munsell publishing company, Chicago, 1922), 6., у оригиналу : „, No man in America scarcely a man in the world could have stood what Lincoln did in Washington and survived more than one term of the Presidency.”

¹⁸⁷ Ibid, 3-10.

¹⁸⁸ Ibid, 8-12.

¹⁸⁹ Ibid, 7. John W. Starr, Jr. *A bibliography of Lincolniana*, стр.7., у оригиналу: “The present compiler has had very pleasant and friendly relations with all of the "Big Five" mentioned by Mr. Oakleaf in his bibliography... Of the latter I cannot refrain from mentioning Rev. William E. Barton, Dr. L. D. Carman, Mr. John E. Burton, Capt. O. H. Oldroyd, Mr. Charles T. White, Mr. Frederick Ray Risdon, Mr. Allen Henry Wright, Prof. Clark P. Bissett, Miss Ida M. Tarbell, Mr. George P. Hambrecht, Mr. J. Friend Lodge, Mr. Emanuel Herts and Mr. Wm. H. Townsend. My acquaintance with Major William H. Lambert, of Philadelphia, antedates by a year or more that with Mr. Oakleaf, and from his hand I received many of the best items of which he was author. I was also acquainted through correspondence with Judge Daniel Fish. I well remember that when I applied to him for a copy of his 1906 bibliography, of which but forty numbered copies were supposed to be printed, I was too late to receive one of them. But the Judge did kindly send me an unnumbered set of the leaves for binding, autographed, which I had bound for myself and therefore am the fortunate possessor of a copy of the bibliography similar in all other respects to those now reposing in the libraries of my only a little more fortunate brethren. To me there has always been a mystery connected with item No. 503 listed in Mr. Oakleaf's bibliography, which I believe should be mentioned here. In a catalogue of Lincolniana issued by Schulte in 1914, item No. 246 of this bibliography, there is listed the following : "Lincoln Collections and Lincoln Bibliography by Daniel Fish, printed for the Bibliographical Society of America. 8vo. Wrappers. New York, 1909." September 3rd, 1915, in response to a query from me Judge Fish wrote: "All that I know of the 'work' you mention is that in 1908 I gave an address entitled as you indicate, before the American Bibliographical Society at Lake Minnetonka, the annual meeting being held there that year. This was published in the Proceedings of the Society...”

¹⁹⁰ Ibid, 7.

¹⁹¹ Britannica, <https://www.britannica.com/place/United-States/Reconstruction-and-the-New-South-1865-1900#ref612839>, приступ 14. 5. 2019.

Ту је и текст „Величина Абрахама Линколна” (*The Greatness of Abraham Lincoln*), Rev. William E. Barton, DD., LL.D., аутора дела “*Душа Абрахама Линколна*” (“*The Soul of Abraham Lincoln*”) и “*Очинство Абрахама Линколна*” (“*The Paternity of Abraham Lincoln*”) ¹⁹⁰, као и остала дела која нуде садржајна тумачења личности и дела бившег америчког председника. ¹⁹¹

Амерички мајстори су се професионално усавршавали школовањем, у радионицама других стријих колега али и на основу америчких дошљака, али усавршавали су се и самоиницијативно учећи не само зато што се то од њих просто очекивало, него зато што су заиста имали жеље да се захваљујући својим екслибрисима докажу. Њихов присутан ентузијазам који их је нагонио да се самоиницијативно усавршавају и буду још бољи у техничком традиционалном графичком смислу, просто бољи у свом послу довео је заиста до значајних резултата. Амерички екслибрис је смештан првенствено у политичку и друштвену конотацију првобитно по узору на дошљачке екслибрисе. Историјски контекст и одређена припадност посебним периодима развоја саме Америке дозвољавали су самом екслибрису заузимње једне високе амбициозне позиције која је заиста отворла врата на многим пољима. Екслибриси су били поређени са историјским документима и иако су били само документарног карактера често су осликавали снажне моменте и бележили су заиста многе историографске догађаје. Узвишеност стила америчког екслибриса стајала је свакако у тесној вези са политиком и историјом првенствено, а све то је постизано наравно јансом и квалитетном сликом и складном композицијом, чврстом линијом, избором слика и мисли, текста. Сви ови елементи су били у уској вези, складно осмишљени. Предлози за унапређивање самих достигнућа у америчком екслибрису одувек су били присутни. Но требало је одувек испоштовати одређене културне и интеркултурне елементе који су се односили на њихове власнике и наручиоце и њихов однос према држави. Многи наручиоци не само да су наручивали своје екслибрисе за своје библиотеке него су их у великом броју случајева користили у сопствене интерне, личне сврхе. Јачање мотивације самих мајстора доводило је до интензивирања квалитета екслибриса. У свему томе наравно учествовала је међубиблиотечка комуникација. Многи екслибриси носили су јако битна имена америчке културе и тиме су повећавали своју културну улогу, у свету уметности свест о екслибрису и његовом присуству била је развијана постепено. Присуство различитих истакнутих личности и идентитета који су обележили Сједињене Америчке Државе ојачало је значај екслибриса на многим интеркултуралним нивоима.

Амерички мајстори, дизајнери како су касније били називани детаљно су анализирали своје екслибрисе и захтеве својих мајстора и захваљујући својим способностима и познавању технике долазили су до богатих решења. Амерички екслибриси су, као дела културне и научне баштине Сједињених Америчких Држава, реконструисала начин функционисања, уређења па и настанка саме Америке указујући на најбитније и најактуелније моменте које су представљали на својим малим композицијама. Многи екслибриси су својеврсно предствљавали једно просто истраживање својих мајстора али и допринос својих власника.

Мајсотрска истраживања америчких екслибриста спровођена су смислено и консеквентно, знао се сам план и резултати самих отисака односно крајњих дела су била зацртана, када кажемо зацртана мислимо на зацртане циљеве власника наручиоца али и на све оне сегменте које смо

спомињали у овом раду и који су били незаобилазни и битни у техничком смислу. Сажеци резултата квалитетних екслибриса свакако су били природан след квалитетног познавања графичких техника и придржавања основних графичких постулата. Јасно познавање америчке културне историје било је незаобилазно за настанак доброг екслибриса.

Како је целокупни акценат овог научноистраживачког рада и најављен у самом почетку овог рада на неизоставној и важној улози библиотека у развоју америчког екслибриса, изнети закључци и слике које употпуњују америчку екслибрис праксу допринео је до заиста битних сазнања о многим библиотекама. Библиотеке су стварале екслибрисе омажа и хвалоспева као симболе могућности за људе који су тежили независности и слободном америчком уму. Један “мали” књижни листић је могао да носи једну огромну поруку.

Многе библиотеке су имале примере екслибриса који су носили изразе наклоности својој домовини, њиховим најбитнијим историјским личностима и дешавањима која су била од круцијалне важности. Дефинисан предмет посматрања самих веза између порука, фамилијарних екслибриса личних власничких јасно су се изводили основни и специфични критеријуми који су се морали испоштовати у креирању квалитетних екслибриса. Свеобухватне процене и одвагињања којом техником, колико отисака, на који начин да се врши штампа побољшавали су квалитет екслибриса у свету Линколнијане.

Сл. 21 – Екслибрис Abraham Lincoln, “L”
Verdad es Verde, ekslibris Judd Stewart
Извор илустрације: Alfred Fowler,
Lincolniana book plates and collections, стр.14

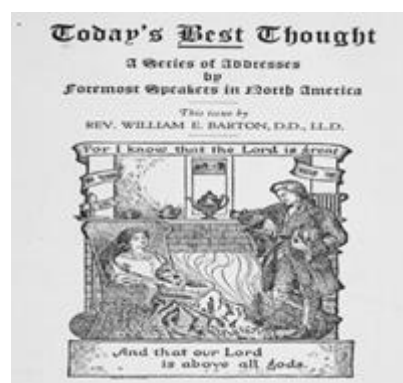
Сл. 22 – Екслибрис – аутор Фовлер,
Линколнијана
Извор илустрације: Alfred Fowler, *Lincolniana
book plates and collections*, стр. 25

Дело „Век” (“*The Century*”) је представљало дело створено од стране Линколнових приватних секретарица и особа које су имале част и задовољство да га ближе упознају и блиско сарађују са њим. Оне су написале дело које је итекако величало улогу Линколна у историји Сједињених Америчких Држава. Фовлер наводи да су сви они који су читали дела Николаја и Хеја, аутора који су објављивали биографије о њему, (Nicolaу, Hay), стицали лако жељу за поседовањем што многобројнијих биографија које су помињале Линколна, а самим тим управо у том неисцрпном истраживању су се проналазили и потпуно нови екслибриси посвећени Линколну.

Често се у литератури о Линколнијани наводе информације и констатације да је сакупљање екслибриса посвећених овом председнику био захтеван и скуп хоби. Одатле се изводио закључак да је све то био један помало мукотрпан, али занимљив процес на којем су колекционари свакако били захвални независно од уложеног труда и цене. Данијел Фиш¹⁹² је био аутор који је направио посебну колекцију књига посвећених Линколну.¹⁹³

Сл. 23 – Екслибрис Линколн (Copyright 1913, by H. Alfred Fowler)
Извор илустрације: Alfred Fowler, *Lincolniana book plates and collections*, стр.12.

Сл. 24 – Екслибрис “*For I know that the Lord is great, and that our Lord is above all gods*”
Извор илустрације: Barton, William Eleazar. *The Greatness of Abraham Lincoln*. Munsell publishing company, Chicago, 1922, стр. 5.

Алфред Фовлер је чак и ликом Линколна обележио каталог из 1913. године. Каталог је обележен против крађе, с напоменом заштите ауторских права, што нам доказује изнова да је амерички екслибрис имао вишеструку намену. На свим Линколнијана екслибрисима где је приказан увећан портрет бившег председника видимо брижљиву израду портрета са карактерним цртама његовог лика. Такође се да приметити карактеристична поза Линколна која је готово постала симболом америчког друштва и америчке истрајности, постојаности и храбрости. Сви портрети су се трудили пре свега да постигну одређене сличности са моделом без трунке експериментисања и жеље за експериментом и са доста украсних елемената који би додатно требали да величају не само личност на отиску већ и вредности које та особа представља. Линколн је увек приказан из одређеног угла са истим држањем, у истој одећи, никад не прави мимику, не покушава да се допадне и тако се на овим ванвременским

¹⁹² Видети дело: Daniell Fish, *Lincoln Literature : A Bibliographical Account of Books and Pamphlets Relating to Abraham Lincoln* (Minneapolis: Public Library Board, 1900).

¹⁹³ Benjamin J. Oakleaf, *Lincoln bibliography : a list of books and pamphlets relating to Abraham Lincoln* (Cedar Rapids, The Torch press, 1925).

представама заиста чини као икона америчке традиције. Богатству украса и стилизованог текста је мењање било једино дозвољено у складу са потребама за које је штампан одређени екслибрис.

Један од примерака који видимо на слици 24 јесте типичан екслибрис који није био директно посвећен самом Линколну и нема приказ његовог лика или дела, али је уврштен у литературу у којој се Линколн спомиње. У делу „Величина Абрахама Линколна” (*The Greatness of Abraham Lincoln*), аутор Бартон¹⁹⁴ говори о величини његове личности, физичког изгледа, о висини његовог интелекта, о харизми његове личности, отворености и доступности, величини у његовој религиозној природи и погледу на религију, о неисрпном капацитету његове моћи да утиче на текућу и све будуће генерације. Аутор Бартон (1861-1930), који је био свештено лице, био је пастор Прве конгрегационе цркве у Оак парку, једне од највећих цркви у Чикагу и околини, и својим делима је величао и описивао Линколна.¹⁹⁵ Његове књиге „*Душа Абрахама Линколна*” (*The Soul of Abraham Lincoln*) и „*Очинство Абрахама Линколна*” (*The Paternity of Abraham Lincoln*)¹⁹⁶ чине најбитнија дела у проучавању личности Линколна.¹⁹⁷ Из добијених података произилази чињеница да је шеснаести председник Сједињених Америчких Држава величан од стране многих аутора на начин пун поштовања за сва своја постигнућа. Линколнијана екслибриси нису били толико бројни, али су свакако носили један изузетан значај како за истраживаче америчког екслибриса, тако и за поштоваоце Линколновог лика и дела.

АМЕРИЧКИ ПОЗОРИШНИ ЕКСЛИБРИСИ

Многи глумци, драматурзи и чланови позоришног театра користили су екслибрисе и њима се представљали на разним дешавањима. Позоришно-драмски екслибрис је усвојен не само због симбола и приказа, већ и зато што су власници на неки начин били заинтересовани за позориште или су били критичари или колекционари. Ту се убрајају екслибриси као што су екслибрис „*Играчки клуб*” (*The Players Club*) дизајниран од стране Ховарда Пајла (Howard Pyle) и гравирани од стране Едвина Дејвиса Француског (Edvin Davis French), затим екслибриси за Етел Баримор (Ethel Barrett) од стране Мајфилда Париша (Mayfield Parrish), Лулу Глејзер (Lulu Glaser), Сидни Л. Смит (Sidney L. Smith), Шекспирову библиотеку (Shakespeare Library), Чарлса Шерборна (Charles Sherborne), за Меморијалну и завичајну библиотеку (Birth Place Library) у Стратфорду, затим екслибриси Гордона Крејга (Gordon Craig) и многих других познатих графичара.

Детаљним истраживањем, налазимо више разлога који могу да се усвоје као чињенице због којих су поједини колекционари сматрали неке екслибрисе вреднијим од других. Код

---

¹⁹⁴ William Eleazar Barton, *The Greatness of Abraham Lincoln* (Chicago: Munsell publishing company, 1922), 4-20. Више о делу и лику Линколна видети на: Biography, <https://www.biography.com/us-president/abraham-lincoln>, приступ 17. 6. 2019; Imunet, <https://www.imunet.edu/academics/the-abraham-lincoln-institute-for-the-study-of-leadership-and-public-policy/>, приступ 17. 6. 2019.

¹⁹⁵ William Eleazar Barton, *Abraham Lincoln and His Books* (Chicago, Marchal Field & Company, 1920).

¹⁹⁶ William Eleazar Barton, *1861-1930. The Paternity of Abraham Lincoln* (New York: George H. Doran Company, 1920).

¹⁹⁷ William Eleazar Barton, *The Soul of Abraham Lincoln* (New York: George H. Doran Company, 1920).

америчких екслибрис плоча, као и при осталим прикупљањима и обједињавањима, независно од материјала који се сакупљао, реткост самог дела је била сматрана посебним елементом у вредновању одређене колекције и раритет је подизао цену вредности истог.

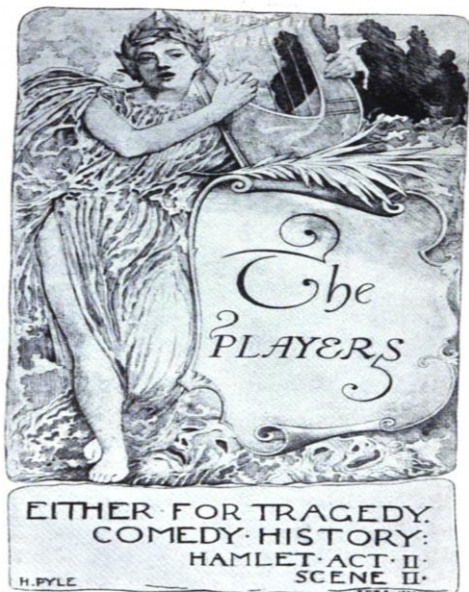
Укупан број првобитних раних америчких таблица екслибриса често је у литератури о америчком екслибрису означаван оскудним, у поређењу са иностраним примерцима и квантитетом који су иностране колекције поседовале.

Позоришни екслибриси су били импресивни екслибриси који су били занимљиви са уметничког становишта, а самим тим интересантни и колекционарима. Посебна драж позоришних екслибриса јесте да представљају екслибрисе модерне генерације и носе у себи особену ноту уметности нетипичну за јакобеански, чипендејл или било који други стил. Такође, излазиле су многе књиге са овим екслибрисима, а посебно су познате Гарикове и Кушманове плоче (Garrick , Cushman). „Играчки клуб” (*Players Club*), дизајниран од стране Ховарда Пајла (Howard Pyle) и гравиран руком Француског, плоче Лулу Глејсер (Lulu Glayser), Џона Боува Клапа од Сиднија Л. Смита (Sidney L. Smith) и Баримор (Barimore), од Максфилда Париша (Maxfield Parrish), као и Новог позоришта (New Theater) од Винфреда Спенслија (Winfred Spensley). Постојала је изрека да су позоришни екслибриси „*ствар лепоте и вечне радости*”.¹⁹⁸ Бостонска јавна библиотека (Boston Public Library) садржи Драмску колекцију Алена А. Брауна (Allen A. Brown Dramatic Collection) од Е. Х. Гарета, а екслибриси ове врсте чувају се и у Ховардској универзитетској библиотеци (Howard University Library), Драмској библиотеци Роберта В. Лова (Robert V. Lowe) из Лондона из Енглеске (The Dramatic Library of Robert W. Lowe of London England), поклон Џона Друва (John Drew) из Њујорка.

Позоришни екслибриси Родајландског историјског друштва (Rhode Island Historical Society), Драмске библиотеке Чарлса Данијела Џилсона (Dramatic Library Charles Daniel Jillson), Дивљег клуба (Savage Club), Шекспирове завичајне библиотеке (Shakespeare Birth Place Library), Шекспирове меморијалне библиотеке (Shakespeare Memorial Library) урађене су од стране графичара Шерборна. Ови типови америчких екслибриса су показивали јасан идентитет власника у драми и позоришту, као и у литератури. Показивали су снагу и допуњавали чињеницу да је екслибрис имао свој пут ка многим сферама и да је својим визуалним идентитетом обезбедио комуникацију америчке културе са другим светским културама. Комуникативни склоп америчког позоришног екслибриса омогућавао је, такође, културну размену. Дела која су била посвећена театралном екслибрису чине дела која су имала аутентичан карактер и била су лако препознатљива првенствено по мотивима који су на њима приказани. Управо ту лежи и једно јасно појашњење екслибриса овог типа који је доприносио очувању традиције драмског стваралаштва.

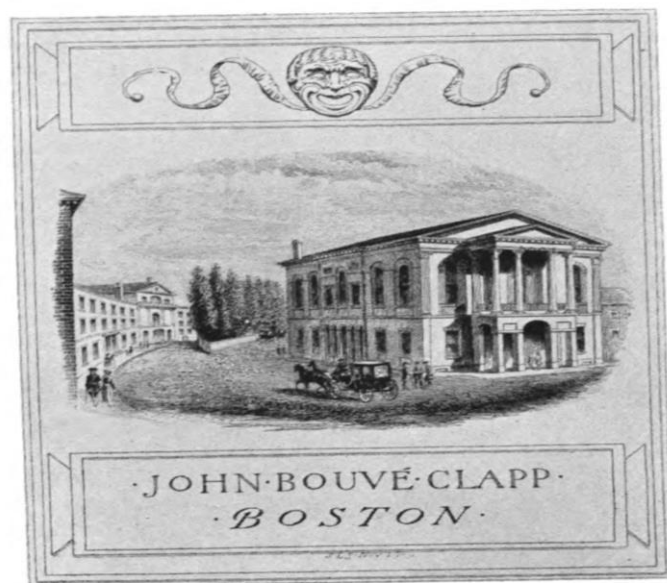
---

¹⁹⁸ Alexander Winthrop Pope, *Theatrical Bookplates* (Kansas City (Mo.): H. Alfred Fowler, 1914), 33., у оригиналу : „ It is difficult to deny that a collection of theatrical bookplates will prove a proverbial "thing of beauty and a joy forever”

Сл. 25 – Екслибрис „Учесници“ (*The players*), и за трагедију, и за комедију, као и за историју (either for tragedy, comedy, history: Hamlet. Act. II. Scene II)

Извор илустрације: Alexander Winthrop Pope. *Theatrical Bookplates*, Н. Alfred Fowler, Kansas City (Mo.), 1914, стр.16.

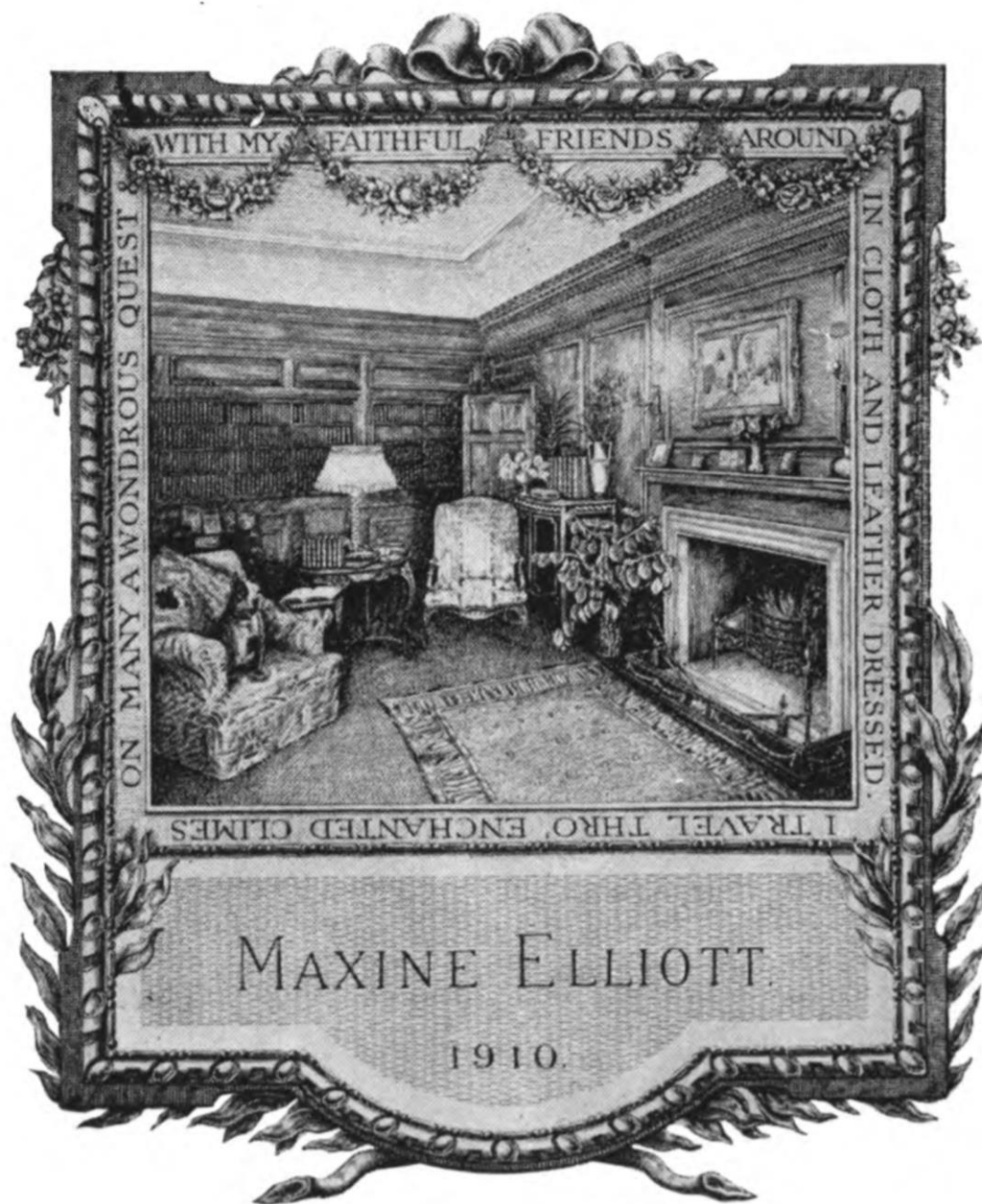

Сл. 26 – Екслибрис Џона Бова Клапа (John Bouve Clapp, Boston)

Извор илустрације: Alexander Winthrop Pope. *Theatrical Bookplates*, стр. 22.

Екслибрис на слици број 26 Џона Бова Клапа (John Bouve Clapp) дизајнирао је Сидни Л. Смит. Дизајн овог екслибриса показује поглед на прво позориште у Бостону. Идентитет америчке нације био је величан и слављен кроз многе екслибрисе, а позоришно-драмски екслибриси су били занимљиви из разлога што су приказивали приче о Шекспиру, нарочито Хамлету, којима су добијали посебан културни идентитет. Управо позориште и све оно што позориште може да понуди јесте нешто што је имало битну улогу. Позоришта Бродвеја и многих других познатих институција у Америци су градила један јединствен свет и екслибрис је представљао и приказивао те најбитније позоришне тренутке.

Сл. 27 – Екслибрис Максине Елиот (Maxine Elliott “ *No many awondrous quest with my faitful friends around in the cloth and leather dressed , I travel thro enchanted climate*”)

Извор илустрације: Alexander Winthrop Pope. *Theatrical Bookplates*, сmp. 12.

Екслибрис Максине Елиот (Maxine Elliott) је дизајниран и израђен од стране познатог дизајнера из Лондона, В.П. Барета (W.P. Barrett), и представља типичан пример модернистичког приступа екслибрисима.¹⁹⁹ Слика која показује раскошно уређену просторију са свим елементима карактеристичним за удобан амерички живот, уоквирен са цветним декорацијама које не ремете сцену. Текст око слике суптилно окружује овај приказ још више уљуљкујући посматрача у идиличан приказ финих прелаза од најтамнијег ка најсветлијем. Перспектива је

¹⁹⁹ Ibid, 29., у оригиналу : „ The plate for Maxine Elliott by the well known designer in London, W. P. Barrett, is a typical example of the influence of modern artistic taste upon bookplates...”

занимљиво постављена и привлачи пажњу посматрача тачно у средиште композиције, а име Максине Елиот даје контра тежу која као да смирује и употпуњује целокупни приказ. Машна са горње стране украса споља чини да је слика заправо поклон “дивним пријатељима”.

Сл. 28 – Екслибрис Лулу Глејзер (Exlibris LVLV Glaser)

Извор илустрације: Alexander Winthrop Pope. *Theatrical Bookplates*, стр. 21.

Сл. 29 – Екслибрис Библиотеке новог позоришта Њујорка
Library of the new teathre New York City

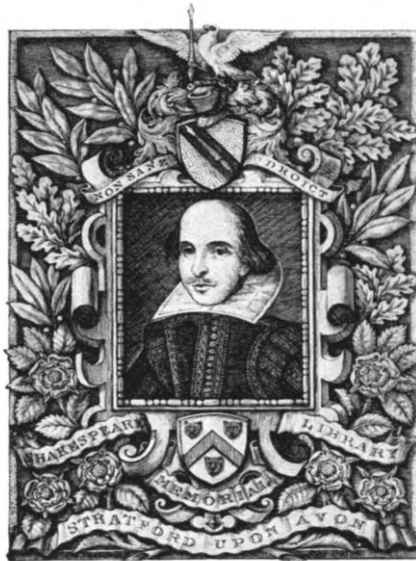
Извор илустрације: Alexander Winthrop Pope. *Theatrical Bookplates*, стр. 28.

Екслибрис Лулу Глејзер је дизајнирао Сиднеј Л. Смита. Сви ови драмски екслибриси представљали су веома важан материјал за колекционаре.

Екслибриси Библиотеке новог позоришта (Library of the New Theater) у Њујорку, делови су колекције угледног позоришта, које је једно од укупно четрдесет и једног позоришта које представља позоришта изузетно великог капацитета. Налази се, као и већина других позоришта на Менхетну, око Бродвеја, који се простире од Бронкса до округа Вестчестер. Бродвеј, који је настао након усаглашеног уређења Менхетна крајем деветнаестог века и као једна од главних њујоршких ознака има за специјалност мјузикл који је амерички куриозитет. Њујоршка позоришта у самом центру Менхетна су нешто што чини срце Њујорка, има их преко сто, а ту је и око петсто галерија и око сто педесет музеја које годишње посети преко четрдесет милиона људи. Места која су имала своје екслибрисе су и многобројна друга битна туристичка места као што су Тајмс сквер (Times Square), Седму авенију (Seventh Avenue), Централни парк (Central park), Емпајер стејт билдинг (Empire State Building), места која величају значај града Њујорка.

Сл. 30 – Екслибрис Шекспирове завичајне библиотеке (Shakespeare Birth place Library, ex libris)
Извор илустрације: Alexander Winthrop Pope. *Theatrical Bookplates*, стр. 33.

Сл. 31 – Шекспирова меморијална библиотека Стратфорд (Memorial Shakespeare Library, Stratford upon Avon)
Извор илустрације: Alexander Winthrop Pope. *Theatrical Bookplates*, 34.

Сл. 32 – Екслибрис „Shakespeare Memorial Library”, „Stratford on Avon ekslibris”
Извор:
<https://www.laphamsquarterly.org/roundtable/looking-shakespeares-library>

Меморијална Шекспирова библиотека Стратфорд такође је поседовала свој екслибрис. Екслибрис *Стратфорд над Авоном (Stratford upon Avon)*, познат је по Шекспировом родном месту.

У Стратфорду у Енглеској се налази и Краљевско Шекспирово позориште (Royal Shakespeare Theatre), као једно од популарних места пре свега због Шекспира, а онда и чињенице да је био стедиште многих литерарних фестивала. Краљевско Шекспирово позорје²⁰⁰

²⁰⁰ Cowen Frederic Hymen, *My Art And My Friends* (London: Edward Arnold, 1913), 75.

отворено је 1932. године и служило је као замена Шекспировом меморијалном позоришту које ради од 1879.

Шекспирово меморијално позориште није нестало, само је доживело преображај и преименовано је. Интересантно за овај екслибрис јесте да је он настао у Енглеској, али да је завршио у Америци и у класификацији позоришно-драмских екслибриса Америке управо због првобитних дошљака и утицаја енглеског екслибриса на амерички.

ЕКСЛИБРИСИ У АЈОВИ И ДЕЧЈИ ЕКСЛИБРИСИ

Многе државе у Сједињеним Америчким Државама су имале своје екслибрисе који су посебно били посвећени држави из које су потекли и културно-уметничким или политичким моментима истоимене државе. Између осталог, издваја се Ајова која је имала своје уметнике и графичаре који су време, пажњу и наклоност посвећивали самој Ајови и величању исте. Екслибриси посвећени Ајови су често били повезивани и имали су везе са територијалним печатом Ајове. Печат Ајове намењен јавности веома је често био кориштен као екслибрис, исто као и универзитетски печати или печати факултетских библиотека. (слика 33)

*"Сматра се савршено израженом посебном идејом, блиско повезаном са историјом дивне земље коју имамо срећу да насељавамо ... Најмањи преглед печата откриће часном Савету орла, поносног и прикладног амблему наше националне моћи, који носи у кљуну индијску стрелу и држи у својим канџама неокаљан лук, и док је идеја тако деликатно еволуирана, тако добро срачуната да би се око блистало од патриотског поноса и узроковало да срце снажно ликује уз пулсирање свесне супериорности, она ипак представља дирљив апел нашим мушким душама."*²⁰¹

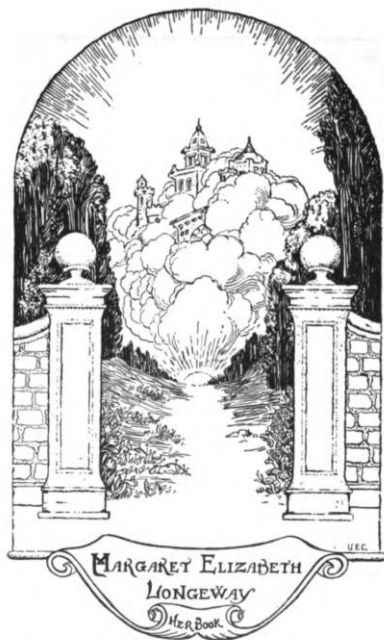
Многе библиотеке су користиле и израђивале своје упечатљиве индивидуалне екслибрисе који су сматрани специјалним екслибрисима из разлога што су били намењени размени или одавању поштовања одређеним донорима или добротинитељима библиотека. Екслибриси су коришћени у сврху захвалности и подстицаја. Дакле, екслибрис не само да је продирао у многе сфере јавног живота и културно-историјских догађаја, него је и у случају Ајове био средство комуникације која је постизана разменом и даривањем. Институције као што су Библиотека Гринел факултета, Ред Оука и Корнеловог факултета (Grinnell College, Red Oak, Cornell College), као и Петерсонова меморијална колекција (Peterson Memorial Collection), имале су екслибрисе намењене у сличне сврхе. Петерсонова меморијална колекција је имала многобројне екслибрисе израђене и чуване од стране држављана Ајове.

Сл. 33 – Печат територије Ајове (Seal of the territory of Iowa)
Извор: https://en.wikipedia.org/wiki/Seal_of_Iowa#Iowa_territorial_seal

²⁰¹ Marcius Willson, *American history: comprising historical sketches of the Indian tribes* (New York: Moore and Co., 1847), 105.

Екслибриси Едвина Абеја (Edwin A. Abbey), Максфилда Париша (Maxfield Parrish), Луиса Рида (Louis Rhead), Вила Лова (Will Low), Елихуа Ведера (Elihu Wedder), типични су примери екслибриса у Ајови.²⁰² Такође, екслибриси Ајове били су посвећени и колекционарству дечијих екслибриса. Екслибрис Маргарет Елизабет Лонгвеј је био међу најпознатијима, којем се придружује и екслибрис Мери Расел Перкинс (Marry Russell Perkins).

Сл. 34 - Екслибрис Маргарет Елизабет Лонгвеј
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer. *Bookplates In Iowa*. Cedar Rapids, Ia.: The Torch press, 1914.стр. 16.

Сл. 35 - Екслибрис Мери Расел Перкинс (Marry Russell Perkins)
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer. *Bookplates In Iowa*, стр. 8.

Мало штампано уметничко дело , дело малог формата које се првобитно лепило у књиге, касније је попримило самосталност свакако су наручивале особе које су ђелеле да означе своје власништво над књигама , али наравно и над својим библиотекама. Многи су проучавали институционалне екслибрисе, укључујући и Беноа Жиноа који се бавио овим питањем. Наравно у примерцима екслибриса у Ајови и украшавањем књига и коришћењем означавања посебних томова власници библиотека су означавали своје власништво. Првобитно су поступци уврштања екслибриса имали другачије облике, са немачким екслибрисима , али у примерцима Ајова библиотека и дечијих екслибриса , екслибриси су живели независно , могли су бити делови одређених група или томова књига, али није било неопходно њихово припадништво истима. Екслибриси Ајове и дечији екслибриси су били доста сликовити, тема и мотива је било

²⁰² Malcolm Glenn Wyer, *Bookplates In Iowa* (Cedar Rapids, Ia.: The Torch press, 1914), 17., у оригиналу : „ In America, Edwin A. Abbey, Elihu Vedder, Will Low, Louis Rhead, and Maxfield Parrish are among the prominent artists who have devoted some time to designing bookplates. The gathering of examples of children's book plates is an attractive bypath for the collector. These plates are often most unusual and quaint in their design and well repay the trouble in securing them. An interesting child's book plate is shown in the illustration of the bookplate of Margaret Elizabeth Longway.”

заиста много. Екслибриси Мери Расел Перкинс , Маргарет Елизабет Лонгвеј одисали су уметничким укусом свог времена. С обзиром да су екслибриси уметника дечијих и Ајова екслибриса бележили своје време и основне карактеристике тог времена, кроз ове екслибрисе се могао читати и начин комуникације људи из Ајове, екслибриси су представљали печате свог времена и преносили су свакако информације које су настављале да живе и после сопственог животног века њихових власника или институција.

Екслибрис на слици 34, екслибрис Маргарет Елизабет Лонгвеј, дизајнирала је госпођица Вера Кади (Vera Cady) и представља пример не само дечјег екслибриса, него и екслибриса који је дизајниран руком женског аутора.²⁰³

Морамо напоменути да дечији екслибриси носе дозу бајковитости и сете. Они желе додатно да дочарају амбијент, да га глорификују, да уведу посматрача у свој свет маште, илузије, емоција. Наравно да се на екслибрисима могла приказати само једна сцена, односно и заустављен кадар, један фрејм из целокупне бајке која је желела да се прикаже. Али је тај један заустављен моменат тим пре морао да буде дубљи у доживљају, богатији у нарацији и домишљатији у композицији. Дечији екслибриси су одувек носили једну одређену дозу свечаности, а служили су да украсе и обележе дечију литературу. У овом сегменту није било толико растућих додатних интересовања ни код наручиоца ни код дизајнера, просто ствара се утисак као да су се сви сложили да је најважније оно мало које је првобитно било речено, да се посматрач уведе у сам амбијент приказа. Наравно да је то било најлакше постићи по узору на класичне бајке, и по мотиву и по изведби. Сцене и амбијенти у класичним бајкама су увек биле узвишене, представљале су романтизоване крајолике, често са дворцем у даљини. Ту су присутни сви елементи пејзажа и квалитетног живота, поток, зеленило, хлад, сунце и високе планине снежних врхова у даљини.

Многи колекционари поседовали су екслибрисе само ради размене са осталим колекционарима. Није постојало прикупљање зарад књига и стављања у књиге као у седамнаестом и осамнаестом веку. Екслибрис са слике 35, Мери Расел Перкинс приказује планине у Ајови и створио га је Мекдоналд (A.N. MacDonald). На овим примерцима видимо пејзаже који представљају пределе у пуној раскоши. Планови се нижу од тачке посматрања у даљини где се поглед посматрача губи у даљини. Мноштво детаља израђено је прецизном руком гравера, контраст доминира на оба примерка. Оквири чине свеланост тренутка и јансо је да се овде предсатвљени крајолици који служе на част и понос онима који су осмислили ове екслибрисе.

Независно да ли крећемо од екслибриса медицинара, медицинских библиотека или најентузијастичнијих случаја екслибриса, чињеница је да је екслибрис свакако био форма примењене уметности , првобитно, тек касније је постепено како у Америци тако и на светском нивоу попримио и постао вид слободне графике. Познато је да су првобитно многи истраживачи делили екслибрисе на екслибрисе намењене коришћењу и разумевању , као и на екслибрисе који су били намењени искључиво колекционисању. Екслибрис као средство величања својих библиотека често је и у случају Ајове првобитно наручиван за размене. Зела Диксон се бавио истраживањем закључака , списа литературе о екслибрисима, залагао се односно борио за индивидуалне али и на колективне библиотечке екслибрисе. Проучавајући ове екслибрисе Ајове долази се до закључка да и Ајова екслибриси доприносе унапређењу распоређивања и решавања проблема идентификационих појмова америчких екслибриса.

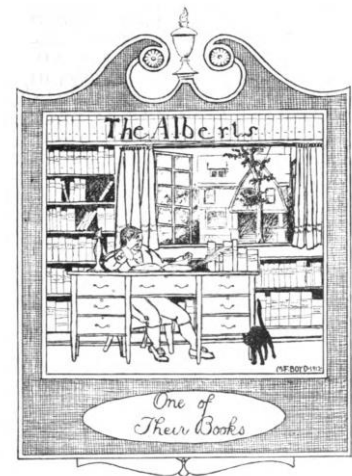
²⁰³ Ibid. 17., у оригиналу : „, The subject is most appropriate and the design by Miss Vera Cady, of Council Bluffs, is excellent. And many interest themselves in bookplates designed by women, an entire book, indeed, having been de voted to this phase of the subject.”

Комбиновањем разних графичких техника и различитих метода израде графичких матрица ових екслибриса доприноси се унапређењу размене сазнања. Ајова екслибриси Албертових доприносе примени једног новог свеобухватног модела за комуникацију. Реализовани модели Ајова екслибриса доприносили су повећању стицања славе мајсторима и уметницима који су их производили, односно стварали. Кроз ове екслибрисе осликаване су читаве припадности одређеним привредним делатностима, приказиване су фазе животних циклуса америчких медицинара.

Познат је био екслибрис доктора Хенрија Алберта из Ајове, који је имао своја два различита облика, један у сврху коришћења за кућну библиотеку, други за докторову медицинску библиотеку (слика 36 и слика 37). На првом се налази приказ докторског микроскопа и симбол змије Асклепије, богиње медицине,²⁰⁴ док се на другом екслибрису види Албертсова кућа у њој библиотека са породичном мачком у кадру.²⁰⁵

Сл. 36 - Медицински екслибрис Хенрија Алберта (*Exslibris Medicis Henry Albert*)
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer,
Bookplates In Iowa, стр. 20.

Сл. 37 - Екслибрис „Албертови, једна од њихових књига“
(екслибрис “*Alberts, one of their books*”)
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer,
Bookplates In Iowa, стр. 21.

Зела Ален Диксон, једна од најентузијастичнијих залагача за екслибрисе у Америци, имала је посебне екслибрисе који су коришћени за сврхе специјалних колекција књига из области природних наука. Непобитна је чињеница да је сваки амерички екслибрис, независно о ком периоду или правцу се радило, поседовао индивидуалност не само самог власника, наручиоца екслибриса, него и самог мајстора уметника. Битно је било да сваки екслибрис Ајове, као и многи други амерички екслибриси, испоштује процедуру и основне постулате израде квалитетног екслибриса. “*Понекад се види плоча која има толико животне историје власника у*

²⁰⁴ Ibid. 18., у оригиналу: „ It is perfectly proper, however, to have several bookplates and still not deserve the epithet applied by Mr. Aldrich. A physician may have one plate for his professional library and another for his books of general literature.”

²⁰⁵ Ibid., у оригиналу: „ Dr. Henry Albert, of Iowa City, thus has two plates. The one for the home library is planned for the joint use of Dr. and Mrs. Albert; through the window may be seen their home; in the room their library table and black cat. In the bookplate for Dr. Albert's medical library is pictured the staff with serpent entwined, the symbol of Aesculapius, the god of medicine. This represents ancient traditional medicine while the microscope in the foreground represents and emphasizes modern scientific medicine.”

свом малом компасу да је на први поглед очигледно због чега он хвали голф, зашто све има везе са ружама, да изузетно поштује Омар Хајама, чита Скота и Ловела, може цитирати Шекспира, боравио је у Швајцарској, сакупља лептире и живи у Њу Џерзију.²⁰⁶

Екслибриси из Ајове су се придржавали основних правила екслибрис уметности и трудили су се да не претрпају саму плочу екслибриса небитним детаљима. Настојали су такође да не дају превише значаја украсним деловима саме плоче, тежили су једноставности у којој су приказивани основни мото, име власника, омиљена сцена, много књига са именима омиљених аутора као једна основна индикација неких битних интереса.

Екслибриси најбитнијих екслибрис уметника као што су Ревере, Спенсли и Француски, Смит и Хопсон, били су најзапаженији екслибриси. Уметници који су исто тако својим именом и постигнућима допринели величању Ајова екслибриса су били и Валентин Кирби, Чамберс, Мартин Јустис, Макдоналд, као и Берта Е. Ј.

Тачан податак од када је тачно екслибрис Ајове почео да се користи не постоји, али Теодор Парвин, који је био активан у проучавању историје Ајове и који је уједно био оснивач Масонске библиотеке (Masonic Library) у Чедар Рапидсу (Cedar Rapids), био је међу првима из Ајове који је користио екслибрисе у којима је иницирао власништво над својим књигама. Често су се у Америци, па и у Ајови, користили екслибриси због колекционарства, размене, но то није толико популаризовано на овим просторима колико је било присутно и популарно у Немачкој где су екслибриси често у прошлости били сакупљани само у сврхе размене.

Амерички екслибриси најпознатијих мајстора, представљали су интелектуални капитал својих институција. Организациона ефективност у производњи екслибриса играла је велику улогу. Наравно и у примерцима Ајова екслибриса већи значај је придаван уметничким екслибрисима који су ручно израђени јер овакви екслибриси нису дозвољавали велики број отисака. Ретки оригинални отисци као што је екслибрис Тејлора Адамса осигуравали су опстанак и уздизање америчког екслибриса на виши и квалитетнији ниво. Усмерено и планско управљање библиотекара доприносило је остваривању основних организационих циљева сваке библиотеке, доприносило је додатној продуктивности и ефикасности америчког екслибриса.

Сл. 38 – Екслибрис Џон Тејлор Адамс (*John Taylor Adams*)
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer. *Bookplates In Iowa*, стр.12.

Један од веома познатих и истакнутих Ајова екслибриса који је имао изузетан значај у свету колекционара у Ајови је екслибрис Џона Тајлора Адамса. Екслибрис Џона Тајлора

²⁰⁶ Ibid.,18-19., у оригиналу : „ Mrs. Zella Allen Dixon ... “One sometimes sees a plate that has so much of the life's history of the owner within its small compass, that at a glance it is evident to all that he glories in golf, has a regard for roses, rides a wheel, esteems Omar Khayyam very highly, reads Scott and Lowell, can quote from Shakespeare, has been to Switzerland, collects butterflies, and lives in New Jersey.”

Адамса потиче из Дубјука (Dubuque), града који се налазио на месту спајања три савезне државе Ајове, Илиноиса и Висконсина. Град Дубјук је био главни образовни и културни центар Ајове са историјским кључним значајем у самом формирању државе. Овај екслибрис представља дело које је представљало једноставан пример налепнице екслибриса са једноставним рамом који уоквирује изгравирано име. Ајова екслибриси су неретко били прикупљани само у сврхе размене. Често су особе исмевале тај начин прикупљања екслибриса само у сврхе размене, те тако и Томас Бејли Алдрич (Thomas Bailey Aldrich) каже: „Будала и његов екслибрис су поново кренули.”²⁰⁷

Познати су били Отумва (Ottumwa) екслибриси, екслибрис Берте Мореј, Ј. Б. Сакса дизајниран од стране Карол Сакс, екслибрис Харија Француског.²⁰⁸ Хари Француски је имао неколико различитих екслибриса које је посветио Чедар Рапидсу док је живео у њему, а поседовао је око четрдесетак екслибриса. Биле су познате плоче госпође Ворен из Чедар Рапидса (Cedar Rapids).²⁰⁹ Чедар Рапидс је имао много екслибрис поштовалаца. Воренова је радила у пикторијалном стилу и радила је посебно у дрвету, цинку, а бавила се и накитом, радила је књишке мотиве које је приказивала на разне начине. Њени екслибриси су одавали посебан квалитет и у словним детаљима. Екслибрис Бревер (Brewer) је поседовао два екслибриса дизајнирана од стране Мартина Џастиса (Martin Justice), познатог њујоркшког илустратора, који је боравио и радио екслибрисе у Чедар Рапидсу. Представници Ајова екслибриса били су представљани преко Чедар Рапидс *Republican*²¹⁰ из Торч штампарије и књижаре (The Torch Press Bookshop).²¹¹

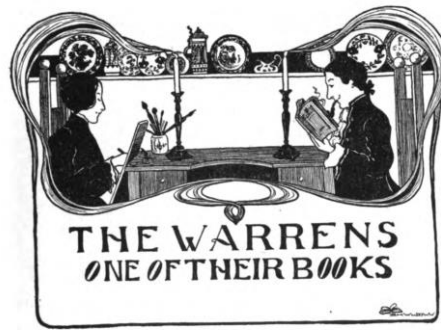
²⁰⁷ Ibid.,17-18., у оригиналу: „ Thomas Bailey Aldrich pokes fun at the book : “The fool and his bookplate are soon parted.” This comment, however, is directed against those who have a bookplate, not so much to put in their books as to exchange for the plates of others.”

²⁰⁸ Ibid.,27., у оригиналу : „ Miss Bertha Morey, another Ottumwa artist and crafts worker, has shown great interest in bookplates, and a number of attractive bookplates of Ottumwa people have been designed by her. The plate of Mr. Merrill C. Gilmore is a characteristic example of her work. Another very interesting Ottumwa plate is that of J. B. Sax, designed by Carol M. Sax. It has the desired touch of individuality because the frame is that of an old mirror, an heirloom in the family, and the reflection in the mirror is a corner of the library in Mr. Sax's home. Cedar Rapids also has a coterie of bookplate lovers. Mr. Luther A. Brewer, of the Cedar Rapids Republican, and Mr. William H. Miner, of The Torch Press Bookshop — with their customary interest in all bookish matters—have more than one bookplate.”

²⁰⁹ Ibid.,27., у оригиналу : „ One of Mr. Brewer's plates is a copper engraving designed by Mr. Harry French. Mr. French, although at present a resident of California, is properly considered an Iowa bookplate designer, as he formerly made his home in Cedar Rapids and his family live there now. He designed several plates while still living in Cedar Rapids and altogether has thirty or forty plates to his credit.”

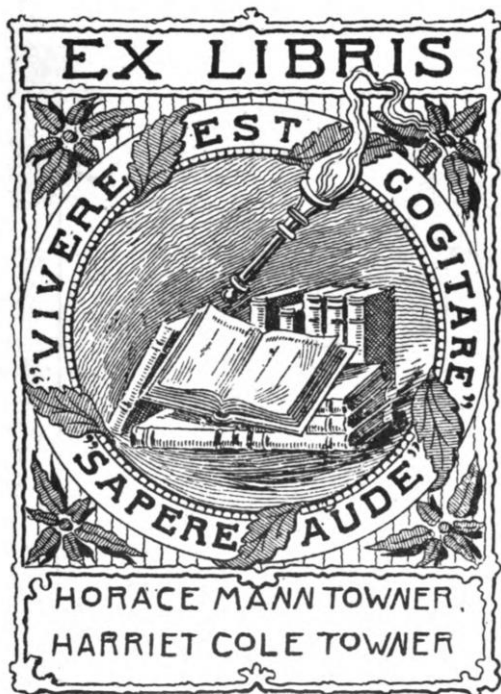
²¹⁰ Ibid. 27-31., у оригиналу : „ Mr. Brewer has two other bookplates both designed by Mr. Martin Justice. One of these, in three colors, is an interior which pictures a woman sitting before a bookcase with an open book in her lap and with the initials of the name and of the motto rubricated...”

²¹¹ Ibid.,27., у оригиналу : „ Cedar Rapids also has a coterie of bookplate lovers. Mr. Luther A. Brewer, of the Cedar Rapids Republican, and Mr. William H. Miner, of The Torch Press Bookshop with their customary interest in all bookish matters — have more than one bookplate.”

Сл. 39 – Екслибрис „Воренови, једна од њихових књига“ (ekslibris “The Warrens , one of their books”)
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer. *Bookplates In Iowa*, стр. 37.

Екслибрис Воренових, слика 39 (The Warrens), који је користио натпис „Једна од његових књига“ (“one of their books”), који су амерички мајстори користили често уместо натписа екслибрис који је коришћен касније, представља екслибрис Берте Хул Ворен, која је такође израђивала своје екслибрисе у Чедар Рапидсу и која је била уметница са успешном репутацијом. Екслибриси Воренове, као и Чедар рапидса доприносили су и у теоријском смислу , јер су нудили одређену релевантну методологију израде једноставних упечатљивих екслибриса. Добијеним резултатима комбиновања графичких техника амерички мајстори дела са слике 39 и 40, као и са слике 41 допринели су додатном колаборативном професионалном развоју својих мајстора. Основна пажња већине америчких колекционара била је одувек уперена на анализу и тумачење појмова графичких техника и саме израде матрица као и начина имплементације истих. Уметници Чедар Рапидса огледали су се перманентним усавршавањем својих мајстора. Пратећи основне мотивационе поступке приликом израде квалитетног екслибриса дошли су до веома квалитетних практичних упечатљивих екслибриса. Велики препород у интересовању за америчке али и светске екслибрисе који се појавио у осамнаестом веку је настављен кроз читав деветнаести па све до двадесетог века допринео је сагледавању мноштва мишљења и ставова колекционара и искусних мајстора гравера, уметника графичара. Амерички мајстори Чедар Рапидса су промовисали квалитет екслибриса , а управо тај квалитет њихових дела је промовисао њих. Професионални развој Воренове , искусне графичарке, њена успешна репутација доприносили су подстицању мера , размишљања о посебним техникама и знањима из области графике. Ови екслибриси проширивали су и предлагали нове начине и подстицали су додатна истраживања и јачање компетенција. Уметници Чедар Рапидса и Торч шампарије су се залагали за иноваторски рад, где су сами уметници свакако задржавали контролу над достигнућима свог рада и својих екслибриса. Ако детаљније гледамо ове предлошке уочићемо да делује као да су се аутори готово надметали у степену сложености композиције. Књига као главни елемент ових екслибриса појављује се из различитих углова , отворена, затворена, украшена, разних корица, сложена или нехајно остављена. Али се слагања линија на цртежу потпуно подударују, просто делује као да су сви ови екслибриси изашли из исте школе, радионице или испод исте руке и пресе графичарске. Третман планова, сложености, смера, светлости и издвајање доминанте у мноштву понуђених информација на тако малој површини. Ту се нашло довољно места и за раскошни текст али и за цветне декорације.

Сл. 40 – Екслибрис Хорас Ман Тавнер – Харијет Кол Тавнер (Horace Mann Towner- Harriet Cole Towner)
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer.
Bookplates In Iowa, стр. 39.

Сл. 41 – Екслибрис Хенри Ј. Ана Хов (Henry J. Anna B. Howe)
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer.
Bookplates In Iowa, стр. 9.

Многи екслибрис проšli су периоде и начине увођења нових експерименталних графичких техника као што су то крајем деветнаестог и почетком двадесетог века били фотогравура, литографија, ланорез, или евентуално ротогравура. Традиционалне првобитне технике ретких примерака бакрописа и бакрореза, резбарења на цинку су играли велики улогу. Тако је и са примерцима на сликама 40 и 41, екслибриси Хораса Ман Торнера и Хенрија и Ане Хов, екслибриса који су у својим композицијама имале приказе књига и библиотека. Мноштво америчких екслибриса приказивало је књиге у својим ликовним приказима, независно да ли као централни носећи или споредни део саме композиције. Није био чест пример да су се појављивали екслибриси који су носили два имена. На екслибрисима Хораса и Харијет Кол Тавнер видимо два имена, речи екслибрис као и текст на латинском језику. Уравнотежена композиција и чврста поставка приказа књиге и књига у позадини су само један детаљ библиотеке. Екслибрис са слике 41 приказује библиотеку као једну од најчешћих модела културе једног народа. Запажањем библиотекара многих библиотека и колекционара овај екслибрис је сматран екслибрисом који је "повећавао" културну освешћеност. Наравно у скромном фигуративном смислу, приказ саме библиотеке урађен од стране познатог уметника доприносио је зрелом и детаљном приступу многих колекционара и библиофила који су препознали квалитет приказа ове библиотеке. Екслибрис Хенрија и Ане Хов веома зрело и детаљно приказује библиотеку, доприноси једном сврсисходнијем ширењу сазнања из области библиотечког екслибриса. На овом екслибрису видно је и разграничавање текстуалног и ликовног дела, постигнута је дубина простора и изузетна ликовност.

Многи екслибриси имали су за приказе књиге и библиотеке као концепте културе и уопштене распрострањености кроз многе америчке научноистраживачке дисциплине. Независно да ли говоримо о америчком екслибрису, екслибрисима Европе или било којег простора свим екслибрисима је итекако заједничко да представљају многобројна поимања идеја културе и да су преносиоци исте, а свесни смо да култура на директан или индиректан начин прожима читав људски живот. Независно да ли америчке екслибрисе посматрамо са етнографског или историјског угла, библиотеке су играле најбитнију улогу. Амерички екслибриси Ајове, екслибриси са слика 42 и 43 су екслибриси познатих и истакнутих аутора и самим тим су добијали посебан статус у проучавању екслибриса од многих поклоника, колекционара и библиофила. Оба екслибриса, екслибрис Алис А. Тајлер и екслибрис хелен Лараби су екслибриси чврсте јасне екслибрис поставке историјског карактера.

Екслибрис Ајове првенствено су били историјског карактера и били су представници тадашње књижевне елите.

Екслибрис господина и госпође Товнер из Корнинга је један од ређих примерака који приказује да се на једном екслибрису налазе два имена, и то у овом случају имена супружника.

Екслибрис господина и госпође Хове, из Маршалтовна, дизајниран је од стране Ралфа Флечера Сејмора (Ralph Fletcher Seymour), познатог уметника из Чикага. Он приказује једну од њихових библиотека са полицама и књигама, екслибрис уобличен конвенционалним оквиром.

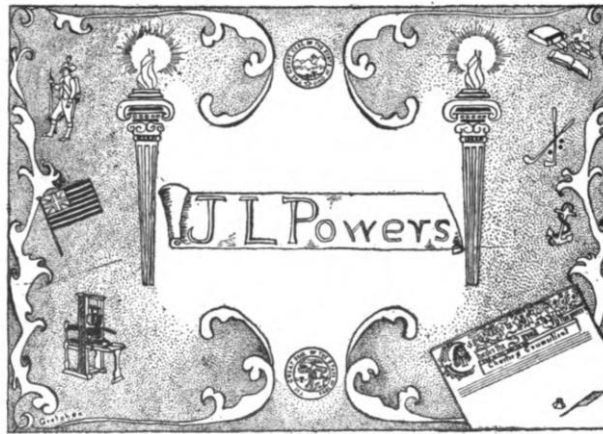
Сл. 42 – Екслибрис Алис С. Тајлер (Alise S. Tyler)
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer. *Bookplates In Iowa*, стр. 10.

Сл. 43 – Екслибрис Хелен Лараби и Чарлса Буртона Робинса
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer, *Bookplates In Iowa*, стр. 22.

Екслибрис Алисе С. Тајлер урађен од стране Валентина Кирбија (Valentine Kirby) 1909. године је један од ретких екслибриса који у својој композицији приказује и годину и име аутора у самој композицији.

Многи екслибриси Ајове указивали су на саме власнике и на њихове интересе или породичне биографске податке и један од таквих екслибриса био је и екслибрис посвећен породици Ватерман, екслибрис који је припадао групи Отумва екслибриса. Ова минијатура указује на чињеницу да се Х. Л. Ватерман бавио инжењерством на Харварду и указује на долазак породице Ватерман у Америку 1632. године.²¹²

Сл. 44 – Екслибрис Ј. Л. Паверс
Извор илустрације: Malcolm Glenn, Wyer, *Bookplates In Iowa*, стр. 22.

Да је историја играла изузетно битну улогу у америчким екслибрисима потврђује нам свакако и екслибрис Ј.Л. Поверса из Чедар Рапидса са слике број 44. Веома често је на америчким екслибрисима других области историја играла неизоставну улогу првенствено из разлога што је амерички народ сматрао да историја игра једну од кључних улога у обликовању свакодневнице, као и будућности. Важни моменти америчке историје били су приказивани веома често. Екслибриси Ајове носили су призвук историје, разматрали су и осликавали многе уметничке форме и често су убличавали многе дисциплине попут историографије, политике, социологије, у једно. Управо у томе се налази сам квалитет екслибриса као метода истраживања јер су саме структуре екслибриса можда само привидно једноставне, али сваки екслибрис америчких мајстора носи нешто много битно, мистичније и сложеније, веће од онога што нам се чини на први поглед. У многим начинима ишчитавања екслибриса, екслибрисе је одувек тешко сврстати у одређену породицу уметности. Свакако да је најлакше одмах га сместити у ликовну графику што дефинитивно и јесте, али ако кренемо у дубље и проницљивије посматрање Ајове екслибрис је станица многих различитих изражајних елемената. На екслибрису са слике 44 видимо спој историје, простора, речи, светла, одређеног склопа више мотива.

Екслибрис Ј. Л. Поверс из Чедар Рапидса има бројне биографске чињенице које су урађене на декоративан начин. Овај екслибрис је дизајниран од стране ћерке Поверса и битан је у колекцијама екслибриса из Ајове због тога што приказује претке и потписивање петиције

²¹² Ibid.,19., у оригиналу : „ A good example of this is the plate of H. L. Waterman, of Ottumwa, which indicates the study of engineering at Harvard, service in the United States signal corps, and the arrival in America in 1632 of the Waterman family. The plate of Mr. J. L. Powers, of Cedar Rapids, also has a number of biographical facts worked quietly into the decorative scheme.”

краљу Чарлсу другом за први закуп у Конектикату, док је други предак био војник у Револуционарном рату.²¹³

Екслибриси Ајове су екслибриси који су веома слични идеји и намени калифорнијских, а усмерени су посебном приказивању и величању своје државе и њених интереса, територијалном интегритету и суверенитету две јаке државе. Сlikовне екслибрис таблице Ајове, увођење пејзажа и приказа планина, унутрашњости и приказа ентеријера библиотеке са књигама или алегоријске теме, свакако су биле тражене као нове врсте америчких екслибрис плоча који су били прихватани као посебно добри типови екслибриса пре свега због различитих стилова и начина израза уметника, али и због исте групе којој су припадали и због наменског величања Ајове.

Но овај екслибрис је ипак посебан из другог разлога. А то је његова простодушност у преносу поруке, његова наивност у ликовној изради, крхке линије које несигурно извлаче симетрију подсећају на рукопис првака који тек учи слова и труди се да у једном низу поново непогрешиво исто слово на исти начин. Композиција је банално постављена, перспективе скоро да и нема, а ецовање је изведено крајње оскудно.

Неки елементи самог екслибриса су нечитљиви и без лупе и посматрања из непосредне близине се не могу ни ишчитати и разазнати јасно. Али ипак и поред свих ових фактора овај екслибрис је својеврстан, чист и "искрен" примерак америчког колективног веровања у стабилност, у будућност, у нацију, државу, у непогрешиву прогресију људског ума па и целе цивилизације.

---

²¹³ Ibid., 19-24., у оригиналу : „ The plate of Mr. J. L. Powers of Cedar Rapids, also has a number of biographical facts worked quietly into the decorative scheme. The plate was designed by Mr. Powers's daughter and among other things it shows that one ancestor signed the petition to King Charles the second for the first charter of Connecticut, another ancestor was a soldier in the Revolutionary War, that he himself was born in Ohio and follows the occupation of printing, in Iowa.”

АМЕРИЧКИ МАСОНСКИ ЕКСЛИБРИСИ — ИСТАКНУТИ АМЕРИЧКИ МАСОНИ И ПОЗНАТЕ МАСОНСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ (ЛОЖЕ)

У пресеку америчких екслибриса, масонски екслибриси чине посебну област, пре свега зато што носе амблеме и симболе система и институција које су имале нешто заједничко. Алгоритије и метафорични прикази на масонским екслибрисима често су илустровани симболима. Масонска удружења су била тајна удружења, братства, природна удружења базирана на заједничком знању или искуствима.

Колекционари Фредерикис и Либи из Бостона, чији су материјал и сазнања из области Данфорта и Кечума коришћени у проучавању америчких масонских екслибриса, чине веома значајан материјал. Такође, важан допринос дали су и колекционар Прескот из Њувтона, центра у Масачусетсу, разне масонске студије из Бостона, као и Џон А. Ловел и Банковне ноте, дела Медицинског комуникацијског удружења (Medical Communication Society), Удружења екслибрис библиофила (The Society of bookplate bibliophiles). Постојао је мали број масонских америчких екслибриса, али ови примерци су чинили битан део америчке културе. Екслибриси братстава *слободних зидара* – масона, користили су термин *Велики немар свих светова*, или *Велики архитекта* где се сваком члану братства оставља слобода да створитеља тумачи на свој сопствен начин. Масонска друштва су често сматрана тајнима, али је било јасно да су били регистровани у државним органима. Масонски чланови су могли бити само мушке особе независно од њиховог финансијског или друштвеног статуса. Финансијски статус није био предуслов за пријем у ложу, тако да су се на њиховим листама могла наћи многа позната имена америчке културе. Често је у историји владало колоквијално мишљење да су масонска америчка удружења и ложе биле негативна појава, иако за исте тврдње не постоје егзактни докази. Многи највећи умови које је амерички народ изродио били су масони. Тако је позната чињеница да су петнаест бивших америчких председника били масони.

Масонска удружења су себе називала ложама. Они су се у истима окупљали да би обављали своје ритуале који су неретко били и у хуманитарне сврхе. Масонски екслибриси су имали посебан систем одређивања степена и различитости висине и положаја својих чланова и одређивали су их по степенима односно чиновима. Највиши чин био је тридесет трећи степен који је био уједно и посебан чин.

У почетку, при настанку америчког масонског екслибриса најчешћа генерална ознака масонског симбола је био масонски симбол квадрата са компасима међу којима се појављивало слово “Г” (G). Након тога користили су круг, а затим свевидеће око које се често налазило у троуглу. Коришћене су разне геометријске фигуре попут троугла, круга, квадрата, петоструке звезде, затим звезда са шест крака, шестокраке. Често се на појединим масонским америчким екслибрисима појављивао архитектонски траг ложе, као што су олтар или два стуба са својим сферама од којих је једна представљала земљу, а друга рај. Постојали су и прикази занимљивих екслибриса масона на којима су се видели олтари са светлом које је обасјавало сам олтар, као што показује пример екслибриса Чапмана. Разни амблеме су се појављивали на плочама др Егберта. Појављивали су се масонски екслибриси са круном, крстом, звездом, полумесецом или полусабљом као основним мотивима који су били приказани на њима.

Поједини масонски екслибриси су имали малтешки крст крунисаног дуплог орла који је био битан детаљ америчке културе. То су били амблеме важни за проучавање масонских америчких екслибриса. Често су масонски екслибриси били посвећени својим ложама и институцијама, али свакако постојао је и велики број масонских америчких екслибриса који су били посвећени појединцима, члановима удружења на којима је веома често приказиван и број, односно степен самог масона, са посебном назнаком за тридесет и трећи степен.

У августу, септембру и октобру 1908. године изашла је листа масонских екслибриса у Америци у деловима то јест у томовима од један до три, на свега тридесет две стране. У том делу издвајају се екслибриси следећих институција и личности, појединачно: Бусби колекција, Алцида Каус, Колинсова колекција, Данфорт (Danforth), Самјуел Француски, тридесет други степен (Samuel W. French 32), Мелвин Х. Хапгуд, Велика ложа Ајове, генерал Вашингтон Џонстон, Силас Кечум, Кингстон, Масонска библиотека асоцијација Сан Франциска, Џон Фиске Наш, Теодор Сугон Парвин) тридесет трећи степен, Пајк библиотека.

Два најбитнија дела која су писала о америчком масонском екслибрису су дела Роберта Деја „Масонски екслибриси” и А. В. Попа „Белешке о неким масонским екслибрисима и њиховим власницима” из Бостона I део објављен 1908, и део II 1911. године.²¹⁴ Затим у делу „Листе масонских екслибриса” у Америци, делови од IV до VII, који су изашли у октобру, новембру и децембру 1910. године и у априлу 1911. године, обрађени су масонски екслибриси следећих институција и индивидуалаца мајстора Нове Енглеске: Алфред Ашман, Древна ложа Светог Џона, Кингстон Канада, Канадски печат који се повезује са америчким масонским екслибрисима, затим Норис Стенли Барат, тридесет други степен, Вилијам Барол, Петар А. Бровн.

Међу најбитнијим масонским екслибрисима издвајају се екслибриси В. Х. Рајлендса и екслибрис Вишег суда 33, В. П. Барета. Овај екслибрис сматран је најбитнијим и највише проучаваним екслибрисом који је садржавао све могуће ознаке Шкотске Рита библиотеке у Калифорнији.

Сл. 45 – Екслибрис А.Е. Бакерта (Bachert), дизајниран од стране власника
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, *Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners*, стр. 51.

Екслибрис као један специфичан комуникацијски набој где се преплиће много тога имао је и религиозне мотиве. Сваки амерички масонски екслибрис носио је одређене врсте верификације поседовања односно власништва. Оно што је карактеристично за екслибрисе

²¹⁴ Brother A. Winthrop Pope, *Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners*, Brother A. Winthrop Pope, Boston, P.O. Address, Newton, Mass. (parts IV to VII), 1911.

уопштено јесте чињеница да су кроз историју пронађени екслибриси у којима су власници екслибриса имали право дописивања свог имена сопственом руком као накнадна интервенција, међутим код масонских као и код већине америчких екслибриса то није баш био чест случај. Амерички масонски екслибриси нису били графичко колористичког карактера, углавном су били црно бели.

Екслибрис Бакерта, масона који је био рођен на фарми у Шујлвил округу у Пенсилванији 1862. године, рад је који је у себи крио много занимљивих ознака масонства. Бакерт је већ са својих дванаест година започео рад као цивилни радник и инжењер.

Он је отворио своју библиотеку која је садржала преко четири хиљаде примерака, које је он сакупљао преко тридесет година на разним аукцијама, и набављао је многе половне књиге. На тај начин сачинио је завидну колекцију литературе о масонству. Био је слободни масон.

Његово право име било је Николас Бакер, и као револуционарни војник, био је члан једне од армија покретних ложа. Био је доживотни члан Хазле ложе.²¹⁵ Такође је био члан других масонских удружења међу којима се издвајало удружење Кореспонденцијални круг енглеских ложа Коронати, Истраживачке ложе.

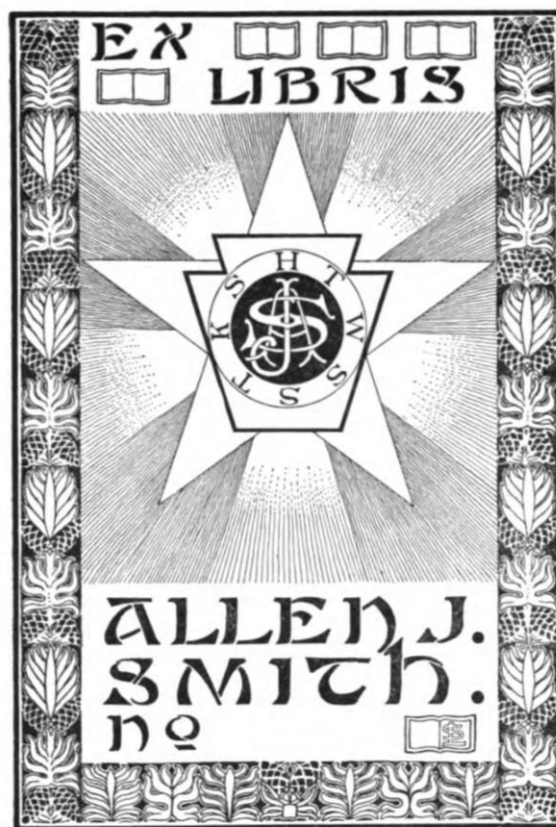
“Не само да је био ангажован као масон, него је био члан и веома битних институција у Америци, као што су Америчко удружење цивилних инжењера, (American Society of Civil Engineers), Амерички институт минских инжењера, (American Institute of Mining Engineers), Инжењерско удружење Пенсилваније, (Engineers Society of Pennsylvania) и Америчко електротехничко удружење (American Electrochemical Society). Његов екслибрис је носио назив *NEMO ME IMPUNE LACESIT* – „Нико ме не вређа без последица” (“No one insults me with impunity”), а ово је био и познати мото Шкотске.”²¹⁶

Амерички масонски екслибриси као и већина америчких екслибриса одликовали су се мноштвом карактеристика које су га одвајале у посебне групе. Масонски екслибрис одликовао се ликовно знаковним и сликовно словним. Шта то тачно значи? Одликовао се комбинацијом геометријских и слободних форми, чинио је спој ликовног и писаног где су иницијали и име власника играли битну улогу. Масонски амерички екслибриси чинили су посебан вид екслибриса јер су иако на први поглед носили једноставност и јасну препознатљивост, са друге стране носили су тајне масонских друштва, садржавали су скривене податке, одрешене претпоставке. Управо у тој фигуралној сфери и том комуникацијском карактеру лежи значај америчких масонских екслибриса који су на малим површинама носили велике масоне масонске поруке.

---

²¹⁵ Имао је број 327.

²¹⁶ Brother A. Winthrop Pope, *Remarks on Some Masonic Book Plates in America*, 52. у оригиналу: “... In the last quarter, Azure, a cross saltire, argent, with a circle on the junction of the arms enclosing a thistle encompassed by the words NEMO ME IMPUNE LACESIT (The well motto of Scotland : No one insults me with impunity)”...

Сл. 46 – Екслибрис професора Алена Смита (Allen J. Smith)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 50.

“Овај екслибрис украшен је лишћем и плодовима који се налазе на бочним странама и служе као нека врста оквира, те делују као чипкаста позадина која алудира на украсне стубове екслибриса. У централном делу налази се звезда са пет крака у чијем средишту је кључ састављен од познатих слова у кругу који окружују иницијали Смитовог имена А. Ј. С. На врху се налази знак екслибриса, док се у доњем углу налази отворена књига са монограмом Л. С., иницијали потписника екслибриса који сада припада **Рокфелер институту**, али некада је првобитно припадао **Универзитету у Пенсилванији**.²¹⁷”

Аленов екслибрис је карактеристичан за масонске, са централним знаком који садржи и скривено али и откривено исијавање кроз звезду и више кракова, говори о обећаној земљи коју ће створити управо чланови масонских ложа. Оба натписа се труде да задрже исти стил, па и величину слова, са сличним размацима. Украси са стране који се понављају говоре о чврстим идеалима власника, одговарајућој блискости његове идеје и оданости ложе. Прелаз између нијанси је израђен поступно са изузетним осећајем. Наравно да је лакше радити са геометријским облицима него са флуентним, али је овај екслибрис и помало упрошћен елементима који показују књиге. Може се рећи да отворене књиге овде попуњавају празан

²¹⁷ Ibid.,50., у оригиналу : „ This is an oblong plate ... His professional life has never had time to hold Masonic office, except occasionally as a substitute...”

простор, као да дизајнер није имао боље решење за распоређивање текста. Ови прикази књига чине овај екслибрис да изгледа и подсећа на чланске карте неких организација. А екслибрис би ипак требао да буде много више од тога да просто врши функцију преслијавања фондуса неке библиотеке.

Амерички масонски екслибриси имали су посебну важност у америчкој култури јер припадају једном посебном свету интелектуалаца и одређеној групи незаборавних људи, који су својим припадништвом и залагањем у свету масонства допринели не само америчкој држави, него су допринели и светској култури уколико узмемо у обзир да и светска култура нуди имена као што су Волфганг Амадеус Моцарт, Франц Јозеф Хајдн и Јохан Кристијан Бах који су такође били масони. Иако нису били Американци по националности, ови великани су својим делима и именом јачали и доприносили значају масонског покрета. Масони су имали чланове из разних сфера америчког друштва. Силас Кечум (Silas Ketchum), бивши пастор и члан Велике ложе у Новом Хемпширу, имао је занимљив екслибрис који је имао све најбитније карактеристике масонских екслибриса. Силас Кечум је такође био и пастор цркве Вардсборо у Вермонту у којој је имао ранг односно чин главног масона, мајстора масона. Касније је радио као мајстор у Лебанон ложи, Јамајка, Вермонт. Силас Кечум је касније био едитор два вермонтска листа, а радио је и у цркви у Бристолу у Новом Хемпширу. Био је свестран и бавио се питањима Нове Енглеске, а као такав припадао је многим историјским удружењима. Овај екслибрис је поједностављен и сведен само на податке о власнику. Јасно је да су неки елементи помало неспретно израђени, јер су се линије приликом нагризања оштетиле, што је довело до задржавања вишка боје у одређеним деловима. Ти делови су остали замрљани на отиску и самим тим нејасни. Међутим овај екслибрис ипак плени својом једноставношћу и симетријом, уноси мир у посматрача, у доброј комбинацији круга који доминира и птице која узлеће, а на дну два таласа подржавају покрете природе.

Сл. 47 – Екслибрис Силаса Кечума (Silas Ketchum)
 Извор илустрације: Winward Prescott, *Masonic Bookplates*, Boston: Four Seas, 1918, стр. 14.

Амерички масонски екслибриси били су и информационо детекцијског карактера, дешифровање и ишчитавање скривеног у њима је било неопходно. Екслибрис који је одувек био у сфери изузетно минијатурних склопова од самог настанка нудио је одувек нешто ново и мистериозно. И управо та чињеница га је додатно чинила повезивањем са библиотекама јер сви посматрачи и поклоници америчког масонског екслибриса и екслибриса генерално су истовремено и посматрачи гледаоци, али и верни читаатељи дела. Ишчитавањем и дубљим проницањем у масонске америчке екслибрисе можемо открити заиста много до тада мање познатих или непознатих детаља. Многострука значења масонских ставова и учења била су успешно “уткана” у ова “мала” дела. Бављење и ишчитавање америчког екслибриса као и масонског екслибриса био је захтеван подухват. Колекционари и библиофили који су с еупушгали у тај свет свакако су морали имати добра предзнања и морали су бити упознати донекле са ставовима и артефактима самих ложа и њихових масона. Амерички масонски екслибрис имао је велике корисност јер је носио одређене симболичке поруке и значења и управо у томе лежи највиши квалитет и чар екслибриса.

Друга основна карактеристика америчких масонских екслибриса лежи у томе да су сви екслибриси којима се овај рад бави оригинални остици мањих тиража.

Познате масонске библиотеке су биле велика Масонска библиотека у Америци Р. В. масон Самјуел Лавренс из Медфорда и у Масачусетсу, као једна од најбитнијих јер је била комплетирана. Екслибриси масона објављивали су се у часопису „*Масонски екслибриси*” (*Masonic Book- Plates*), а појављују се у Екслибрис новинама из децембра (*Eks Libris Journal of*

December) 1903. Масонски екслибриси спомињу се и у делу Алена Чарлса Декстера, који је својим истраживањима обухватао целокупно стваралаштво свих стилова, праваца и могућности америчког екслибриса. Гравер Хурд је био масон у Новом Хемпширу у Ложи Светог Џона. Он је био члан Друге ложе у Бостону, као и члан Велике ложе.

*Seal of Ancient St. John's Lodge No. 3
Kingston, Canada.*

Сл. 48 – Печат Древне ложе Светог Џона број 3, Кингстон, Канада
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates
in America and their Owners, стр. 33.

Често је и у случају масонских екслибриса било тежих покушаја идентификације самих графичких техника, сами амерички мајстори били су суочени са потешкоћама у идентификацији коришћених техника. Амерички масонски мајстори су дозвољавали простор за двоструки ниво значења у читању и реализацији самих екслибриса, сам текст и сликовни део масонских екслибриса дозвољавао је вишеструке интерпретације и проницање у срж екслибриса, често су значења самих масонских екслибриса били допуњавани сваком наредном дорадом и допуном. Амерички масонски екслибрис као и екслибрис Ајове и Калифорније подржавали су контекст тумачења који је играо велику улогу. Уобичајене методе тумачења масонских екслибриса у којима се тумачио начин израде, власник, аутор, година, припадност институцији био је често итекако подржан музеолошким и библиотечким напорима. Прегледност и јасан стил масонских мајстора био је утемељен на чврстом познавању масонске литературе.

Многи масонски екслибриси су често подсећали на печате, па је такав случај и са једним занимљивим древним печатом који долази из Кингстона из Канаде, древним печатом Светог Јована, таблице печата који је подсећао на масонски екслибрис, али је био уистину печат на којем се налазила фигура Светог Јована који је држао отворену Библију са квадратом и компасом. На његовој десној страни налазили су се квадрат и висак, а на левој орао, црквени симбол, а испод свеца у три реда биле су исписане речи Кингстон, Канада и 1794. година. На граници шпита налазила се ознака евангелиста, тачније печат Масонског дома евангелиста са речима: *Santa Johannis Evangelistae Sigillum Collegi Latomorum.*²¹⁸ Овај печат је красила и

²¹⁸ Ibid., 33., у оригиналу : „ A versa shaped tablet, on which is the figure of Saint John the Evangelist holding an open Bible on which are the square and compasses. On his right are the square, level and plumb, and on his left an eagle, the ecclesiastical symbol, in the Anglican and Roman church, of Saint John the Evangelist. On one side of the figure is No. And

петокрака звезда са гранчицом багрема у својој основи, са шпитом и хаљином. Отворена књига на датом делу приказује масонске амблеме на овом печату, због чега се овај печат често доводио у везу са америчким масонским екслибрисима, иако никада није коришћен као екслибрис.

Многе масонске ложе функционисале су веома успешно, међутим, због антимасонских покрета у периоду од 1833. године, па све до 1843. године, поједине мање ложе су биле привремено затваране.

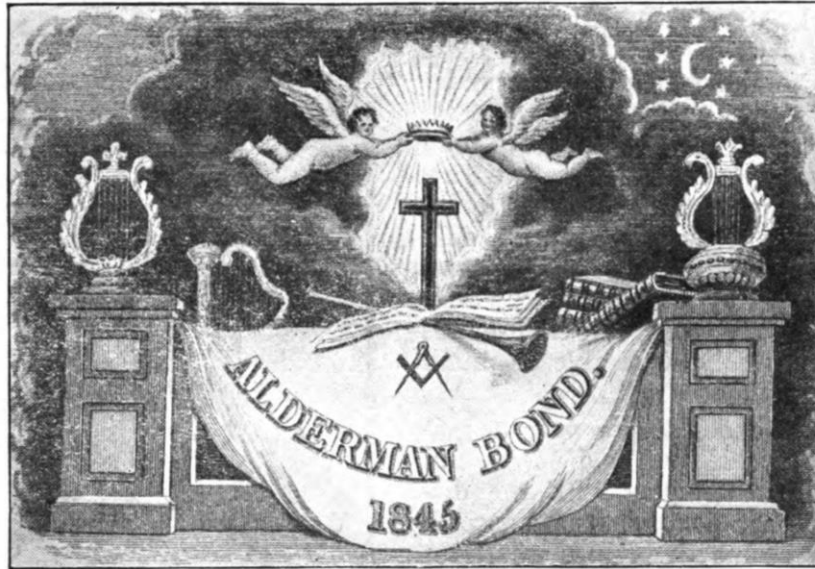
Масонски екслибриси су били малобројни, али битни и свакако су чинили део посебне колекције и посебног, другачијег приказа интересовања колекционара. Масонска литература и књиге које су носиле екслибрисе су постојале, али нису биле јавно доступне. Иако су биле легалне, одобрене и знале су се јасно њихове намере и начела самих братстава. Књиге и литература су биле разграничаване по обимности и томовима који су били систематизовани по класама. У том смислу, расположива литература била је критичарског карактера, и то су биле оне књиге које су у првом плану будиле размишљања постављене супротно онима које су биле симболичке, па све до књига о масонизму које су се тицале етичких, моралних и филозофских питања. Постојала је литература која се бавила проучавањем два битна правца масонског устаљеног и општеприхваћеног мишљења, аутентичног и оног мишљења које је било нападно побуњеничког карактера и које је тежило да се побуне устаљеним ставовима ложа или масонских институција. То су углавном биле побуне против традиција. Преко указивања на евентуалне грешке, изражаване су одређене сумње, покушавали су да укажу на недостатак креативности.

Први начин подржавања допринео је расту масонске организације од средњовековног периода ка модернијем добу, док је други начин масонских веровања у супротстављању устаљеним канонима допринео ширењу поља сазнања и доказао слободу изражавања, која је дозвољавала индивидуалцима слободним масонима да заиста изражавају своја мишљења, идеје и ставове, првенствено потпуно ослобођени од притиска било које врсте односно облика. Све је то било пропраћено екслибрисима на којима су уметници приказивали ове сцене.

Многа екслибрис удружења и екслибрис заједнице биле су посебно заинтересована за истраживања у пољу масонских америчких екслибриса. Британско екслибрис друштво, многи светски колекционари и историчари екслибриса бавили су се компетентним истраживањима екслибриса. Било је веома битно такође имати искристалисано оштро око за ишчитавање самих екслибриса. Масонски екслибриси представљали су чврст конструкт, проучавања масонства и мала уметничка дела била су поштована и често се и у самим круговима масонских ложа разговарало о екслибрисима ужих и ширих кругова, о титулама, мотивима, мајсторима ауторима дела и сличним детаљима. Наравно да би се могло расправљати дубље о екслибрисима на високом нивоу потребно је било одлично предзнање и познавање релевантне литературе којој су масони свакако били наклоњени.

---

on the other, 3. Below the saint, in three lines, Kingston, Canada, 1794; in the border of the shield, Sancti Johannis Evangelistae Sigillum Colegi Latomorum (Seal of the Masonic Lodge of St. John Evangelist, No. 3): at the top, separating the words, is a five pointed star, and a sprig of acacia at the foot of the seal between the initial and ultimate letters of the inscription..."

Сл. 49 – Екслибрис Алдермана Бонда, 1845. година, из колекције госпођице Марије Цирард Месенцер
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope Remarks on Some Masonic Book Plates
in America and their Owners, стр. 41.

На екслибрису са слике број 49, Алдермана Џорџа Бонда²¹⁹ се може препознати опседнутост ренесансном уметношћу старих мајстора, не само по композицији или летећим анђелима, већ по целокупној тенденцији да се прикаже ваздушаст простор, лагана драперија, чврсти симболи и венци који симболишу победу. Крунисани венци са крстом и круном представљају заједништво цркве и света, односно јединство духовне и световне власти, харфа која је симбол здравља и музике, а са друге стране књиге наслагане једна на другу. Занимљиви су прикази анђела који гледају у посматрача покушавајући да дају акценат на своје деловање. Анђели су благо стилизовани али у неуспелој симетрији. Сетност и романтизам сцене додатно је појачана бурним небом у позадини, који лепо уоквирује композицију ефектним контрастом.

Сл. 50 – Екслибрис доктора Џорџа Кебела (Dr. Georg Cabell)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope. Remarks on Some Masonic Book Plates
in America and their Owners, стр. 34.

²¹⁹ Ibid.,41.

Амерички масонски мајстори гравери и колекционари имали су разноврсне преференце. Често се у друштву масона могла пронаћи доминација проучавања и приступа на два начина, доминација приступу најомиљенијих сликовних екслибриса , али постојали су и они који су преферирали и грбовне масонске екслибрисе. Естетика масонских екслибриса представљала је вредност која није само задовољавала потребе појединаца , самих власника екслибриса, него је представљала и задовољавала потребе читавог друштва у култури и уметности Сједињених Америчких Држава.

Екслибрис Џорџа Кебела из Вирџиније даје приказ две гранчице багрема које се укрштају и при дну су везане луком од врпце. На парцели са сидром налази се срце и три малена стабла која се називају у позадини. На врху су три мале розете са којих венац од ружа пада према тлу. Испод централне розете је свевидеће око у облацима и зраци који обасјавају амблеме. Овај екслибрис био је израђен од стране Брукс штампарије. Зраци носе натпис “ *SPES MEA IN DEO* ” у оригиналу, док преведени значе „*Моја нада је у Богу*”. На самом дну, прво великим писаним, а касније штампаним словима, исписано је име доктора Ричмонда Вирџинија.

Доктор Кабел је био истакнути масон и стални пратилац Велике ложе, у којој је испунио многе позиције поверења и части. Био је и предводник Велике ложе Вирџиније као вршилац дужности великог мајстора. Он је увео Слободно зидарство у својој регији, у Вирџинији. У овом граду је била подигнута и масонска дворана. И чланови његове породице, његов отац и синови такође су били истакнути масони.²²⁰

Масонска служења, односно серије догађаја, организовали су у склопу легалних акција у Масачусетсу, Пенсилванији, Ајови и Њујорку, пре свега због својих кореспонденционих и историјских извештаја.

Сл. 51 – Екслибрис Џорџа Вилијамсона (George Williamson) , “Sua Cuique Voluptas” Sing Sing N.Y.
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope. Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 36.

Многе масонске дворане , ложе и библиотеке имале су своје екслибрисе који су интензивније повећавале значај тих високо квалитетних поштованих институција. Амерички масонски екслибриси су по својим свеукупним донетима у техничком креативном смислу као и

²²⁰ Ibid., 36., у оригиналу : „ Two springs of acacia, crossed and tied at the bottom of a bow of ribbon, enclose a parcel of ground, on which lies a fowl anchor, the stock to the right, on the centre of it's shaft is a flaming heart, three small trees in the background. At the top are three small rosettes from which a garland of roses falls to meet the resigns of acacia. Below the central rosette is the All-seeing eye in clouds, rays from which illuminate the emblems, across the rays is a semi-circular band inscribed SPES MEA IN DEO (My hope is in God)... His father , Colonel Nicholas Cabell, was a distinguished gentleman and a prominent Mason...”

у структурном погледу испуљавали све методолошке захтеве квалитетног екслибриса. Овај научноистраживачки рад бави се свим библиотечким и екслибрисима најбитнијих мајсторских ложа као и критичким и информационим ишчитавањем релевантних најбитнијих информација које се тичу ових дела. Многи амерички масонски библиотечки екслибриси су се бавили културолошко социолошком улогом масона у друштву. Библиотечко информациона делатност масонских ложа је функционисала на високом нивоу. Масонске ложе као и библиотеке су у оквиру својих библиотечких пословања имали строга правила и критеријуме у самом пријему нових чланова у слободно масонство. Масонски амерички екслибрис је био део веома организованог система и био је институционално заштићен садржинским обрадама које су подразумевале уметничку и књижну библиотечку грађу. Масонске ложе водиле су квалитетну бригу о екслибрис наслеђу.

“Џорџ Вилијамсон је у слободно масонство ушао 1853. године и постао је члан Вестчестер ложе број 180, тада називане Синг синг. Истоимена ложа касније је преиначена у Осининг, Њујорк. Касније је постао члан Букингхам капитула број 31 и витешког темплара у Вестчестеру рој 42. Године 1882. био је признат као масонски ветеран. Вилијамсон, без предности образовања или колеџа, сматран је једним од најозбиљнијих научника у библиографији и историји у својој земљи. Његова лична библиотека, иако није била велика, садржавала је много ретких и радозналих радова. Његова стара књижара представљала је праву ризницу међу којима су се налазили и екслибриси. Кључни део овог екслибриса је круг са осам хебрејских знакова, очигледно еквивалент романских слова која су коришћена да би се означиле ложе Сједињених Америчких Држава. У центру, односно у кругу, налази се отворена књига на којој стоје слова ССТ, која вероватно представљају знак Синг синг Њујорка и Џорџа Вилијамсона.”²²¹

Вилијамсонов екслибрис је један једноставан, чист и лепо организован примерак. Садржи све неопходне елементе, уједначеног фонта, чистих и јасних контура, умереног контраста а књига у композицији накривљена је тек толико да разбије композицију и да јој придода на занимљивости. Наша пажња се креће од једног знака до другог, уводећи нас постепено у све сфере и интересовања његовог власника. У сваком смислу овај екслибрис одговара успешно свом задатку, али не нуди много више од тога.

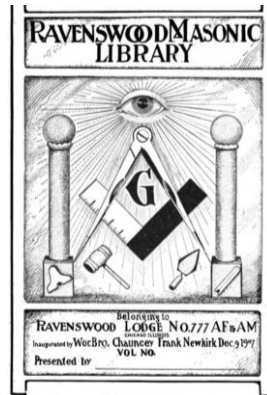
МАСОНСКИ БИБЛИОФИЛИ, ИНТЕРНАЦИОНАЛНА АСОЦИЈАЦИЈА МАСОНСКИХ ЗАЉУБЉЕНИКА И АНТИКВАРА

Масонска интернационална асоцијација, асоцијација и удружење масонских библиофила, антиквара и заљубљеника у масонство, основана је 1925. године од стране Масонске библиотеке, Асоцијације у Синсинатију у Охају. Ово удружење бројало је више од хиљаду активних читалаца масонске литературе и студената који су имали приступ свој расположивој

---

²²¹ Ibid., у оригиналу : „ George Williamson was born in Utica, New York, June 3, 1827. He passed out of his life , August 13, 1886. He was initiated into Free Masonry in 1853, and became a member of a Westchester Lodge , No. 180, Sing Sing (now Ossining), New York, between that time he became a member of Buckingham Chapter , No . 174 , of King Solomon Council No . 31 , and a Knight Templar in Westchester Commandery No . 42 . In 1882 , he was admitted a Masonic Veteran. Brother Williamson , without the advantage of a college education , was considered one of the ripest scholars in bibliography and history in his section of the country . His library , while not large , contained many rare and curious works , for he was ever on the lookout for such . An old book - shop was a treasure house to him . He was an authority on first editions , auto graph copies , etc . The Masonic part of his treasures numbered about five hundred volumes. He adopted a Masonic bookplate de scribed as follows : A key - stone on which is a circle in scribed with eight Hebrew characters , apparently the equivalent of the Ro man letters used in Mark Lodges in the United States . Within the circle is an open book on which are the letters S S T ... “

литератури и материјалу посвећеном масонству. Чланство овог удружења је било бесплатно и нису постојала никаква условљавања или додатна задужења. Чланство је било дозвољено свим истакнутим масонима који су били чланови добродостојећих великих ложа које су биле признате и легализоване од стране државе. Каталогизација и класификација у области америчких масонских екслибриса су специфичне области које су захтевале високостручна знања. Масонски екслибрис је добио значај првенствено захваљујући својим поклоницима, самим масонима, мајсторима слободног масонства, али и захваљујући свести и интересу многих библиофила антиквара. Као и у већини библиотека и институција верских заједница и у случају масонских значајних ложа центара био је потребан одређени период да би постигли виши положај у друштву.

Сл. 52 – Екслибрис Равенсвуд ложе, Масонска библиотека, Чикаго, Илиноис
(Ravenswood Masonic Library, Chicago, Illinois)

Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, *Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners*, стр. 35.

Екслибрис *Равенсвуд масонске библиотеке* (Ravenswood Masonic Library) која се налази у Чикагу, у Илиноису је екслибрис дугуљастог облика на чијем се централном делу, који је квадратног облика, налази слово „Г”, а целокупно поље обасјано је зрацима које шаље свевидеће око, које се налазило у централном делу врха. У десном доњем углу, дизајн краси чекић, на левој страни лопата, док се у средини екслибриса налази шестар са лењиром. Ови радни алати су постављени између два стуба на којима се налазе мали глобуси којима стубови служе као постоље. Равенсвуд масонску библиотеку дизајнирао је Валтер Корлет из Чикага. Леви стуб је представљао постављени ниво, док је други висак и они су били постављени дијагонално. На доњем делу се налази натпис у шест редова. Ова ложа је једна од највећих ложа у Чикагу и имала је чланство од преко пет стотина и двадесет особа. Ложа је основана 1885. године и закупљена је 1886. године. Била је аутентична и упечатљива и представљала је Илиноис као континуирано масонско место са одличном библиотеком која је била отворена 1907. године.²²²

²²² Ibid., 35., у оригиналу : „ ... On the central one, which is square, are the square and compasses enclosing G, and the field is irradiated by the All-seeing eye above; under the square, at the left, is a gavel, and at the right a trowel, its point upward ... Ravenswood Lodge is one of the largest of the Chicago suburban lodges, having a membership of approximately five hundred and twenty. The Lodge was instituted in 1885, and chartered in 1886. It has, I think, the unique distinction of owning exclusively its Masonic building. Beyond having been known as one of the most correct exemplifiers of the standard work in Illinois, they claim no particular distinction for the Lodge, except, possibly, for the

Сл. 53 – Екслибрис Шкотске Рита библиотеке (Scottish Rite Library, Halley of Los Angeles, Orient of California)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope. Remarks on Some Masonic Book Plates
in America and their Owners, стр. 59.

Бројна су мишљења, расправе као и недоумице у случају масонских библиотека о њиховим улогама у друштву Сједињених Америчких Држава. Амерички масонски екслибриси Шкотске Рита библиотеке, као и других истакнутих масонских библиотека којим се овај рад бави били су носиоци и чувари кратких писаних обележја и ликовних приказа масонских погледа на друштво, на одређена начела, идеје и праксе. Амерички масонски екслибриси су захваљујући залагању својих чланова слободног зидарства утицали на одређене међународне односе, индиректно наравно, у свету културе и уметности, јер није постојао огроман број масонских екслибриса у свету.

Ових неколико овде проучаваних и представљених екслибриса одликују fine, осећајне линије, чиста и врхунска израда посматрано са техничког смисла. Издвојен мотив, и врхунска израда и лепота и лакоћа која дочаравају симетрички елементи изражени богатством линеарне скромности, допуњени су и финим и потанко осмишљеним фонтом који су користили амерички екслибрис мајстори. Заиста делује као да су изглед истих дуго осмишљавали, детаљисали, затим свели на основне елементе, укомпоновали их, па поново прочистили целокупну композицију. Чини се као да је више људи учествовало на дизајну и као да је свако унео делић свог мишљења који се потпуно ненаметљиво уклопио у скромну целину која одише лакоћом, грациозношћу и ведрином.

---

fact that its history has been replete with continuous harmony. The Library, which was inaugurated in 1907, now contains about one hundred volumes, to which additions are made from time to time, and it is systematically cared for by W. Brother Walter S. Syrett, the Librarian.”

Шкотска Рита библиотека²²³ смештена у Сједињене Америчке Државе, на адреси Шеснаеста улица у Вашингтону, представљала је једну од битних и престижних институција масонства. Њихова мисија је била следећа: „Мисија шкотског обичаја слободног зидарства СЈ је да унапреди своје чланове и унапреди заједнице у којима живе тако што подучава и опонаша принципе братске љубави, толеранције, милосрђа и истине, док активно прихвата високе друштвене, моралне и духовне вредности, укључујући заједништво, саосећање и посвећеност Богу, породици и земљи.“²²⁴ Уједно њихова вера, односно формула шкотског слободног зидарства то јест масонизма, била је следећа:

“Људски напредак је наш циљ,
слобода мисли наше врховне жеље,
слобода савести, наша мисија,
и гарантовање једнаких права свим људима свугде наш крајњи циљ.”²²⁵

Једно од веома битних обележја масонских удружења је било и асистирање члановима удружења у сакупљању масонских манускрипата, периодике, књига о масонству које су углавном биле штампане на квалитетном папиру атрактивног формата и остале расположиве литературе тог типа која се могла пронаћи приступом секретаријату на адреси у Тридесет и трећој улици у Њујорку.

Затим ту је екслибрис Ворен Б. Елиса који је сам дизајнирао свој сопствени екслибрис, као и екслибрис Џорџа Вилијамсона из Осининга у Њујорку.

Сл. 54 – Екслибрис Ворена Б. Елиса (Warren B., Ellis)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 36.

Постепено је наука о масонству постала самостална област истраживања којој је приступано крајње опрезно и која је захтевала изузетно висок степен образовања истакнутих лица, стручњака, високо образованог кадра библиотекара. О потребама приказа многих мајстора слободног зидарства, масона, сведочили су истакнути амерички екслибриси. Већина америчких масонских екслибриса била је међусобно упоређивана, уочавале су се сличности и разлике

²²³ Scottishrite, <https://scottishrite.org/about/history/>, приступ 1. 6. 2019.

²²⁴ Scottishrite, <https://scottishrite.org/about/our-creed-mission-statement/> приступ 1. 6. 2019.

²²⁵ Scottishrite, <https://scottishrite.org/about/our-creed-mission-statement/> приступ 1. 6. 2019.

између одређених масонских ложа и самих свештених лица, мајстора масона. Многи власници масонских екслибриса су лично дизајнирали своје екслибрисе у зависности од основних начела и битности онога што су хтели да истакну у први план. Кроз те екслибрисе приказивали су свој лични идентитет, потенцирајући своје влансичко име и своја виђења која су била поткрепљена латинским натписима.

Ворен Елис , првобитно свештеник у Масачусетсу, касније и мајстор масон и секретар Лебанон ложе био је оснивач и уредник *Обртника*. Овај екслибрис састоји се од два јонска стуба са висећим драперијама које су делимично размакнуте и из чије се гомиле промаљају три књиге, једна отворена и две затворене.²²⁶

Најбитнија и најстарија Велика ложа²²⁷ и уопштено ложа која спада међу најбитније ложе генерално у Америци је свакако Велика ложа у Пенсилванији²²⁸. То је ложа која је поседовала огроман број дела о масонизму, преко 25000 примерака и манускрипата. Масонски музеј²²⁹ отворен у замку у Филадельфији 1908. године један је од најпрестижнијих Музеја о масонима у Сједињеним Америчким Државама, па чак и у свету. Амерички масонски екслибриси су служили унапређењу нивоа разумевања и одређених културалних дијалога , изражавали су и овим “ малим” делима поред свакако књишких дела, своје ставове и проучавања.

Сваки од ових америчких екслибриса којим се бавимо у овом научноистраживачком раду поседовао је одређено централно масонско уређење и веровање својих ложа или масонских библиотека. Израда прецизних детаљних масонских плоча наравно у технолошко изведбеном смислу подразумевала је добру и чврсту мајсторску руку.

Амерички масонски мајстори су углавном били графичари који су били целокупни израђивачи и извођачи својих дела у потпуности , подразумевајући рад од самог замишљања екслибриса до потпуне пројекције и реализације дела. Масонске екслибрис библиотеке, велике ложе у Пенсилванији доприносио је популаризацији ове ликовне уметности. У примерцима масонских екслибриса сам текст екслибриса понекад није био присутан у самој композицији, није било неопходно, док су примерци са натписима екс доно који су представљали и обележавали поклањање књига и били су предмет екслибриса намењених донацијама, били ређа појава. Многи масони су се пасионирано бавили екслибрисом искључиво из својих личних интереса и за своје личне библиотеке. Масонски амерички екслибрис представљао је културну тековину једног времена и није се много писало о њему.

---

²²⁶ Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners. стр. 35.

²²⁷ Youtube, <https://youtu.be/KyBPVEAf6No> , приступ 1. 6. 2019.

²²⁸ Grand Lodge, <https://pagrandlodge.org/aboutfreemasonry/> приступ 1. 6. 2019.

²²⁹ Масонски храм у Филадельфији изграђен је 1873. године. Назван је једним од великих „чуда" масонског света. Украшена неким од најбољих артефаката слободног зидарства и величанственим собама за ложу заснованим на темама древног архитектонског света, масонски храм нас повезује са нашом прошлошћу тако што споља приказује наше масонске традиције и вредности. В.: Masonic Temple, <https://pamasonictemple.org/temple/> приступ 1. 6. 2019.

No. _____ Class _____

Сл. 55 – Екслибрис Библиотеке велике ложе Ф и А.М., Пенсилванија
(Library Grand Lodge , F. & A. M., of Pennsylvania)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in
America and their Owners, стр. 37.

Сл. 56 – Екслибрис Луис Атвел Олнеј (Louis Atwell Olney)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates
in America and their Owners, стр. 56.

Водећи стручњаци масонских америчких екслибриса указивали су на претходна проучавања својих претходника мајстора масона и величали су знања својих институција указивањем на основне свокупне потенцијале својих ложа. Сваки од ових екслибриса обрађених у овом истраживању пропраћен је одређеним ликовно композиционим и значењским специфичностима које су унапређене детаљним класификационим системима по институцијама као и масонским степенима. Екслибриси везани за ложе обилују представама инструмената и ослањају се знатно

више на значењско визелно приказивање, а мање на натписе и текстуалне поруке. Може се приметити да се неки елементи поклапају неvezаном географском подручју којем припадају. Дизајнери, мајстори гравери су тежили да све жеље својих наручиоца учине видљивим на један смирен, величанствен начин који ће бити лако читљив и осталим ложама, односно њиховим члановима. Систем распознавања у масонским ложама је био изузетно развијен, а екслибрис је могао да служи као нека врста идентификације припадности. Свака се ложа трудила да свој екслибрис оствари у оквирима који су важили за све, да истовремено дају свој лични печат. Охрабрени са пређашњим искуствима својих претходника мајстори масонских екслибриса су заиста показивали велику спретност и спремност да створе и осмисле своје екслибрисе на крајње креативан начин. Креативност ће се тек показати у наредним радовима и делима америчких мајстора у наредним екслибрисима које можемо наћи у овом научноистраживачком раду.

Екслибрис Луиса Атвела Олнеја (Louis Atwell Olney) састојао се од круга са кључним амблемима који су били колективно груписани унутар круга и формирали су МС ознаку, која приказује његову професију хемичара. Шестоугаоник са ознаком СН на свакој од шест тачака и са шест линија које зраче из свих ових тачака према центру представљају структуралну молекуларну формулу бензена C_6H_6 која је била основа за практично све деривате угљеног катрана, укључујући и вештачке боје, све је то било повезано једном једноставном ликовношћу. Символи на овима радовима имали су за циљ да укажу на битне сегменте размишљања важне за тумачења истих. Троугао на екслибрисима хемичара се углавном користио као симбол за топлоту. Сунце је представљено као симбол светлости. Затим имамо хемијски најкориснији инструмент који је коришћен за равнотежу, те приказ чаше која алудира на чашу са растворљивом материјом, а која упућује на процесе хемичара, решења и кристализацију. Приказ целокупне змије, која окружује све ово, представља алхемичарску вечност, док око, које је у центру целокупне композиције, зрачи преко свега укомпонованог у овај масонски амерички екслибрис и обасјава рад вечном славом.

Онлеј је спроводио посебна истраживања и радио је као помоћник у хемијским случајевима и истрагама у многим судским процесима, а био је посебно заинтересован за филателију и фотографију. Такође, радио је на бојењу плочица, катрана уља и горива. Био је члан многих хемијских друштва и клубова, укључујући Масонски клуб Ловел, а био је члан и Шкотског обреда масона и витезова темплара (Scottish Rite Mason , Knights Templar) у Ловелу, у Масачусетсу.²³⁰

Како је човек од свог настанка био принуђен на борбу зарад опстанка, испоставља се да је и амерички екслибрис заиста прошао један трновит пут зарад јачања и опстанка на вишем нивоу. Стремња ка одређеном квалитету била је највећа жеља америчких мајстора, графичара. Амерички графичари су морали да замишљају и предвиђају одређене резултате, нису се могли ослањати на интуицију колико на претходно стечена и укореењена знања и сазнања од којих је свакако зависило квалитет екслибрис дела. Брзина израде плоче није играла битну улогу, да би се израдила квалитетна графика одувек је познато да је требало да прође одређен период израде и дораде плоче, евентуалних интервенција, првенствено најбитније у графици одувек је било стрпљење. Одлучивање у мери, квалитету засићености линије, проблематика доношења одлука

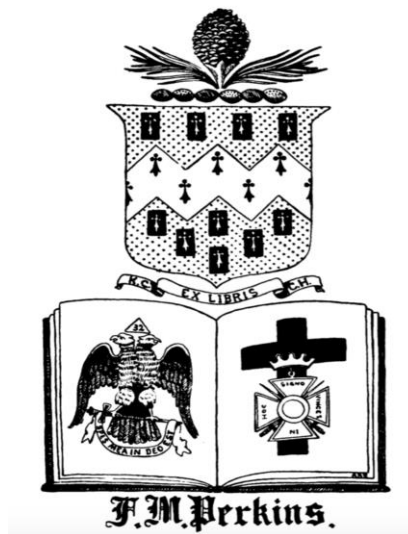
---

²³⁰ Ibid.,56., у оригиналу : „ A key stone; the emblem taken collectively within the circle upon it, form his mark; which is chiefly designed to portray his profession, that of a chemist. The hexagon with a C-H at each of the six points , and with six lines radiating from these points toward the center , represents the structural formula of a molecule of benzene C_6H_6 which is the foundation compound to which practically all of the thousands of coal-tar derivates , including the artificial dyestuffs, are directly related. It is known to chemists as the “ benzene ring”... He is especially interested in philately and photography. Besides being a member of several Chemical Societies and Clubs, including the Masonic Club of Lowell, he is a Scottish Rite Mason and a Knights Templar, and resides in Lowell, Mass.”

у екслибрису је неопходна. Када говоримо о одлукама, мислимо наравно на то колико временски је плочу требало држати у киселини, на који начин контролисати процес нагризања и израде и слично. Јер сва ова дела нису настајала ради неке пролазности или заборава, бити незаобилазни део књига и библиотека била је част. Амерички екслибрис је током свог еволутивног развоја прошао дугачак пут. Способност избора најбитнијих момената, најбитнијих личности, најбитнијих и најеминентнијих библиотека и универзитетских институција доприносило је настанку најквалитетнијих екслибриса.

Francis Marion Perkins, 32°,
of Lawrence, Kansas.

Сл. 57 – Екслибрис Франсиса Мариона Перкинса,
тридесет други степен, Лавренс, Канзас
Извор илустрације: *Remarks on Some Masonic Book Plates
in America and their Owners*, стр. 39.

У контексту настанка многих масонских екслибриса као и у контексту Ајова, Калифорнијских и универзитетских најеминентнијих екслибриса изискивана је свакако упућеност у политичко друштвене и културно уметничке токове у Сједињеним Америчким Државама.

Масони су то постизали првенствено својим високим степеном образовања и ширим и дубљим сагледавањем литературе и америчке историје. Масонски екслибрис истакнутих мајтора масона који су припадали тридесет другом или тридесет трећем степену били су екслибриси који су носили нове информације и чињенице и што је већи степен власник екслибриса поседовао, то су екслибриси били више ранжирани. Високом свестраном ангажованошћу библиотекара доприношено је развоју и додатном откривању књижног и екслибрис наслеђа. Екслибриси су сматрани уметничко књижевним наслеђем првенствено због своје првобитне повезаности са књигама. Перкинсонов екслибрис је један од сложенијих, који у себи садржи три екслибриса. Можемо слободно закључити да је овај примерак био изузетно амбициозне природе, садржавао је све битне елементе који би в изузетно требали да комуницирају са осталим члановима и ложама. Поседује мноштво детаља и постављен је постепено у облику пирамиде. Пирамида је први знак у цивилизацији који указује на победнички дух, односно на потребу стремљења у висину. Амерички екслибрис је константно развијан у том смислу тежње ка нечему вишем и узвишенијем. Символична прикривена форма пирамиде је додатно сакривена

шиљастим врхом који се брзо грана у отворену књигу. Књига садржи два знака чија значења су једнако важна. Међутим овај би се екслибрис могао много дубље анализирати, постављајући првенствено питање зашто је распоред елемената баш овакав, зашто је нешто са леве, односно са десне стране, да ли се тиме значај нечега посебно потенцира? Питања су многа и вероватно је да је најлакши и најсвеобухватнији одговор стао у једну дефиницију, амерички мајстори су заиста поседовали веома високе степене амбициозности. Но преамбициозан став и приступ давао је изузетна техничко ликовна визуелна решења која свакако оправдавају тај висок степен амбициозности.

Познати су такође Алдерман Џорџ Бонд, Едвин Отис Перкинс, тридесет други степен, Лавренс Канзас, Лавренс Лоџ, Бенџамин Винсолв, Ровел тридесет трећи степен, Чарлс Хенри Кингстон, Омер Ранд Гилет, Марк Норис, Чарлс Д. Бингам. Бенџамин Френклин је постао члан Ложе Светог Јована у Филаделфији око 1730. године, био је активан у групи више од педесет година, а 1734. године је био на позицији Великог мајстора Пенсилваније.

Сл. 58 – Екслибрис Џозефа Е. Моркомба (Joseph E. Morcombe)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope. *Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners*, стр. 38.

Овај екслибрис чини још један примерак машговитог екслибриса са мноштвом битних и уједначених визуелних елемената. Утисак је да је дизајнер желео да уклопи све жеље наручиоца у овај отисак, али делује као да није успео да одвоји елементе према значају, те тако уместо да све буде јасно читљиво, добили смо једну нагомилану композицију из које се тешко шта може ишчитати. Овај отисак највише подсећа на грб, а истовремено на себи носи прозоре које су са заносним елементима ране ренесансе, те се ту виде девице и анђели, замишљена лица, бајковити свет који заједно гради дворац среће, а у дну свега лобања да подсети на пролазности и учи нас да памтимо и учимо и на грешкама наших предака. Символ лобање се понављао међу мноштвом других екслибриса комбинован са шестарима, свевидећим оком. Слова су постављена на теже уочљив начин.

Џозеф Е. Моркомб (Joseph E. Morcombe) је био уредник „Америчких слободних масона” (The American Freemason), месечног масонског часописа, који је био публикован у Сторм Лејку у Ајови.²³¹ Овај екслибрис карактерише чињеница да је био јакобински по стилу. На својој илустрацији поседује мото који каже: „Ови освајају, време је!” (*These Conquer Thee, Oh Time*),

²³¹ Ibid., 37.

који говори да су књиге бесмртне и да могу да наживе све. Овај масонски екслибрис има штит који се налази у централном делу композиције и украшен је херувинима и надвишеним крилима са змијама у њиховој основи, употпуњеном приказом часовника. На композицији екслибриса налазе се јакобеански панели који имају квадрат и компасе у једном и четрдесет седми проблем Еуклида на другој страни.²³² Тачка штита је састављена од свитка, унутар кога се види само глава смрти и кости, са врпцом која је била преобразена мачем који је украшен багреном. Изнад мача, исписано је у два реда „Екслибрис” и име власника екслибриса. Ту се такође налази и древна лампа која гори изнад штита. Дизајн овог екслибриса је био у потпуности идеја самог власника, израдио га је Веркли (Werckle), а изведен је од стране Цируса Фосмира (*The Housekeeper*).²³³ Прва масонска публикација „Устав слободног зидарства” је сматрана једном од најбитнијих, најугицајнијих и најређих књига на свету, јер је бројала само двадесетак ретких примерака. Френклин је био и један од утемељивача Сједињених Америчких Држава, можемо јасно поново доћи до закључка о битности екслибриса као малог ликовног дела које је продирало у све сфере америчке културе и друштва. У овом случају екслибриси су изузетно битни јер су припадали битном реду најугицајнијих људи Америке.

Ложа Фредериксбург је била позната у Вирџинији после иницијације 1752. године, јер је и сам бивши председник Џорџ Вашингтон гајио чврсте везе са масонима, обављао је масонске ритуале 1793. године приликом постављања камена темељца америчког главног града исте године. Вашингтон је чак био и сахрањен у складу са масонским обредима и ритуалима с обзиром да је био веран члан масонског удружења све до смрти. Многи масони и чланови реда темплара ишли су често на ходочашћа у Маунт Вернон где се налазио Вашингтонов гроб.

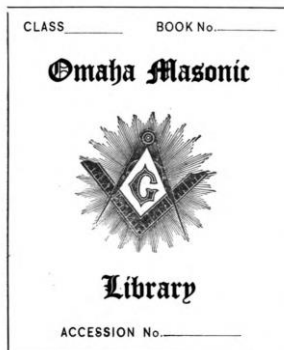
Сл. 59 – Екслибрис Џона Гоуга Вора (John Gough Warr, NO.)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, *Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners*, стр. 38.

На сликама 59 и 60, на екслибрисима Гоуга Вора и на екслибрису масонске библиотеке Омаха видимо слово Г присутно у централним деловима композиције. Оба екслибриса су својеврсна уметникова посвета истакнутој личности и истакнутој институцији. Масонски амерички екслибриси су резултати несвакидашњег посебнијег уметничко извођачког мајсторства америчких мајстора који је на посебан начин и кроз посебну изражајну форму

²³² Ibid., 38., у оригиналу : „ The summit is made up of Jacobean panels , having the square and compasses in one , and the forty - seventh problem of Euclid in the other . The point of the shield is made up of scroll work , within which is seen a Death ' s head and cross - bones , with a ribbon transfixed with a sword ornamented with acacia , upon which is inscribed in two lines EX LIBRIS and JOS . E . MORCOMBE ; an ancient lamp is burning above the shield , and there are two smoking tripods behind the cherubim . ”

²³³ Ibid., у оригиналу : „ The design of this bookplate in its first form was the owner ' s idea , skillfully elaborated by a genius named Werckle , and executed by Mr . Cyrus Fosmire , now illustrator for “ The Book Plate of Housekeeper . ” It is a conglomeration , denoting that the owner has allowed his imagination and his knowledge shield , of which this illustration forms edge of symbolism to run riot , Father the centre , is decorated on either side Time being overwhelmed by falling with cherubim with wings arched over books ... ”

преносио мајсторске масонске литерарно ликовне идеје. И масонски екслибрис је на путу постизања свог високог техничко изведбеног нивоа прошао пут скицирања , размишљања , одабира, преношења.

Сл. 60 – Екслибрис Масонске библиотеке Омахе (Omaha Masonic Library)
Извор илустрације: Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 38.

Екслибрис *Масонске библиотеке Омаха* је једноставна плоча на којој су распоређени квадрат и компас, који затварају слово „Г”, и састоји се од текста који истиче име институције. Овај екслибрис био је посвећен само интересима слободног зидарства. Ова библиотека имала је спор, али изузетно значајан развој, јер се у почетку бавила само масонском литературом, али је касније одбор Масонске библиотеке Омаха добио донације књига свих врста, углавном историјских, географских и научних, као и романа најквалитетнијих и најистакнутијих писаца тог периода.²³⁴

Сл. 61 – Екслибрис Масонске библиотеке, Лос Анђелес , Калифорнија
(The Masonic Library, Los Angeles, California)
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 49.

²³⁴ Ibid, 48., у оригиналу : „ The Temple Building Association provided suit OMAHA MASONIC LIBRARY . able rooms for the reception of book shelves , and simple furniture for the CLASS - BOOK NO . accommodation of those wishing to avail themselves of the privilege of the Library . By a careful conservation of the funds , the Committee were soon able to purchase a complete set of handsome book cases , and a better and more comfortable class of furniture and appointments . In the meantime the Committee went to work to obtain donations of books , curios and like matters , and as funds accumulated , books of all kinds , whether relating to Masonry or not , but which seemed suitable , principally historical , geographical and scientific , with some of the novels of the best writers , were obtained , and today have a very handsome Library...”

²³⁵ Los Angeles Public Library, <https://www.lapl.org/collections-resources/blogs/lapl/are-there-hidden-masonic-symbols-los-angeles-central> приступ 2. 6. 2019.

²³⁶ Ibid, 49., у оригиналу : „ Book Plate of The Masonic Library , Los Angeles , California MASONIC LIBRARY Los Angeles , Cal . pass a pleasant hour in the company of the ... the motto “ Ut intrantes videant lumen ” (That those who enter see light)...”

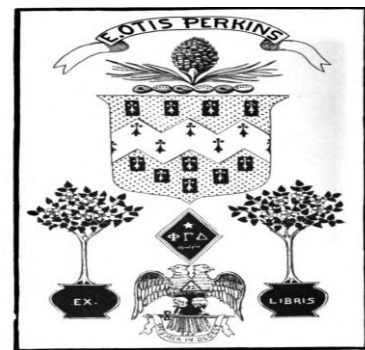
Екслибрис масонске библиотеке у Лос Анђелесу, масонска Шкотска библиотека као и екслибрис Отиса Перкинса одликовали су се једноставношћу основних масонских детаља који су се појављивали на већини масонских екслибриса. Сви ови екслибриси приказивали су историју масонства. Масонски екслибриси су систематично и детаљно осветљавали живот својих библиотека и ложа, сви ликовни детаљи на овим екслибрисима су аргументовани додатним детаљима и појашњењима личног интересовања власника или институција која се на екслибрису приказује. Амерички масонски екслибриси су одувек били посматрани као дела која су била гласила свог времена и говорили су о важности масонства у којем је постизан квалитетан помак. Радови у области масонских екслибриса доприносили су својом оригиналношћу и прецизношћу. Делује да су сви ови екслибриси вишеструко смишљени унапред и да је крајњи продукт екслибриса дело, отисак оригиналних матрица које надвисују првобитне примерке. Библиотекари и мајстори масони су својом изузетно озбиљном пожртвованошћу постигли значајне помаке. Масонски екслибриси су оригинална и интересантна сведочанства најбитнијих америчких институција, приказивали су детаље одређених простора, историје, географије, представљали су малу базу изузетно битних података који су били складно уклапани.

Масонска библиотека у Лос Анђелесу²³⁵, у Калифорнији, има мото који каже “*Ut intrantes videant lumen*”²³⁶ (“*Они који уђу, виде светло*”), ова библиотека је изузетно битна у историји масонства и генерално једна је од најбитнијих библиотека Сједињених Америчких Држава.

Сл. 62 – Екслибрис Шкотске Рите библиотеке (Scottish Rite Library)

Извор илустрације: *Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners*, стр. 58.

Сл. 63 – Екслибрис Е. Отиса Перкинса (E. Otis Perkins)

Извор илустрације: *Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners*, стр. 42.

Прикази саксија, орлова, првобитних грбословних знакова и печата као мотива доприносили су новом вредновању масонске америчке оставштине као и једном објективнијем и сврсисходнијем сагледавању домета екслибриса. На већини масонских екслибриса било је видно поштовање према претходним обележјима масонских удружења и ложа, масонских мајстора, али и према претходним истраживачима. Масонски екслибриси били су по свом делу, естетским и поетичким ставовима део одређене идеолошке тенденције својих мајстора или ложа. Амерички масонски екслибриси су носили конкретне поруке и обележја својих институција,

описивали су високе резултате и достигнућа истих. Дело екслибриса масонске Шкотске библиотеке је истовремено са екслибрисом Отиса Перкинса представљало изузетан допринос о сазнањима и особеностима масонских библиотека и основних масонских мисли у америчком друштву и братствима америчких универзитета.

На екслибрису Масонске шкотске библиотеке²³⁷ видимо име власника Е. Отис Перкинс, али на њему се налази и беџ колеџа братства Фи Гама Делта (Phi Gamma Delta)²³⁸, преко орла који је своја крила раширио између два дрвета у саксијама са стране на којима су исписане речи „Екслибрис“ раздвојене на речи „Екс“ и „Либрис“.

Сл. 64 – Екслибрис Д. Х. Персона (D.H. McPherson)

Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 40.

Сл. 65 – Екслибрис Х. Берт Елиса, Лос Анђелес, Калифорнија

Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 40.

Масонство је имало своје темељно промишљене, структурно методолошки обрађене екслибрисе. Чврсте основе лако читљиве композиције носиле су утемељене поставке масонских зидара Сједињених Америчких Држава. Мајстори већине масонских америчких екслибриса била је свакако свесна друштвено историјског контекста у којем су створили своја дела. Видљиво је

²³⁷ “Масонски музеј и библиотека шкотског обреда - основан 1975. године од стране шкотског масона из масонске јурисдикције северне земље, масонски музеј и библиотека шкотског обреда приповедају причу о слободном зидарству и фратернализму у контексту америчке историје. Јединствен у нацији, Музеј има за циљ да буде “историјско друштво” америчког масонства сакупљањем, чувањем, тумачењем и слављењем историје фратернализма, братства. Посебну пажњу посвећујемо историји шкотског обреда и настојимо да служимо масонској заједници.” Видети: Scottish Rite Masonic Museum and Library, <https://www.srmml.org/> приступ 2. 6. 2019.

²³⁸ Ibid., 42., у оригиналу : „ Without reference to cadency, he adopts the Arms and crest of Perkins, over which is a scroll lettered E.Otis Perkins’ beneath the arms is the badge of his college fraternity, Phi Gamma Delta, over the eagle of the 32nd degree; the two between two conventionalized trees, the pot of that on the lettered Ex and of the other LIBRIS; all within a rule border.”

на свим масонским екслибрисима да су на ефикасан начин приказивали своју различитост у односу на друге екслибрисе. Постојале су паралеле међусобних међу утицаја екслибриса једних на друге, ситни евентуални моменти посуђивања мотива и стилских поступака и начина израда плоча, али искључиво међусобно. Амерички графичари који су израђивали масонске екслибрисе осликавали су и очигледне наклоности самих мајстора према проучаваној материји. Темељно познавање масонских односа ложа, степена и масонских нивоа додатно је оплемењивало квалитетне масонске екслибрисе и одавало је једну комплетнију композицију. Масонство је изродило квалитетна дела која су од несумњивог значаја за америчку културу али свакако и за ликовну графику. О свим овим детаљима пише првенствено Винвард Прескот у свом делу *Масонски екслибриси „Masonic Bookplates“* које је издато 1918. године у Бостону, у Масачусетсу, а штампано је од стране компаније Four Seas Company. То дело је било публикација на свега 200 страна и свако мало штампано дело малог букета носило је тачан број копије. Масонство је било веома битно и у америчкој политици. Најмање петнаест америчких председника су били масони: Џорџ Вашингтон (George Washington), Џејмс Монро (James Monroe), Ендрју Џексон (Andrew Jackson), Џејмс Полк (James Polk), Џејмс Бјукенан (James Buchanan), Ендрју Џонсон (Andrew Johnson), Џејмс Гарфилд (James Garfield), Вилијам Мекинли (William McKinley), Теодор Рузвелт (Theodore Roosevelt), Вилијам Ховард Тафт (William Howard Taft), Хари Труман (Harry Truman).

Познато је да постоји преко два милиона масона у Северној Америци и преко пет милиона у свету и свако удружење је поступало по истим принципима, односно поштовали су одређене масонске нивое који су се разврставали у три степена :

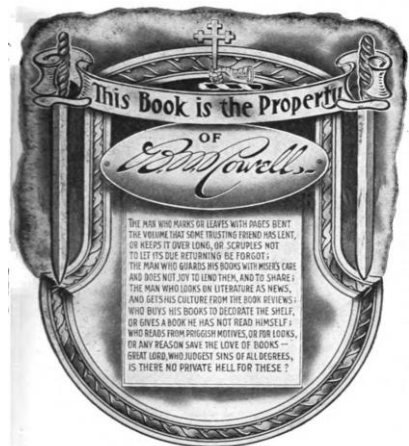
- ученик
- помоћник
- мајстор

Масони су на својим графикама користили симболе да би на тај начин лакше комуницирали, те је тако угаоник на екслибрису симболизовао ствари на земљи попут части, постојаности карактера, истинољубља. Шестар је симболизовао ствари духа, значај самоконтроле, једноставно одржавање самог себе у јасно постављеним границама. Слово Г²³⁹ је представљало геометрију, науку у коју су древни народи веровали да најбоље открива славу Бога и његових дела на небу. Коришћењем знака долази у први план у случају израде масонских екслибриса. Већи се акценат ставља на искусно дизајнирану целину где је неопходно уклопити знакове препознавања, него створити уметничко дело. Дизајн ту долази до изражаја, потискујући уметничку слободу појединаца власника да креира по сопственој жељи. Симбол који се користи тако прелази у знак, знак лаког распознавања, који у почетку служи у уским одабраним круговима међу члановима. Касније тај знак постаје видљив, уочљив и лако читљив и осталом свету који зна о масонима минимално.

---

²³⁹ Најчешћа је чињеница да „Г“ означава геометрију и да подсећа масоне да су геометрија и масонство синонимни изрази који се описују као „најплеменитија наука“, и „основа на којој се налази надградња слободног зидарства и све што постоји у читавом свемиру подигнуто. В.: Google, [148](https://www.google.com/search?client=safari&ei=cUnxXNi3McLIrgSymrrwCw&q=american+masonic+lodges&oq=american+mason+lodges&gs_l=psy-ab.1.0.0i13i30j0i13i5i30l2.6215.7729..11114...0.0..0.176.809.lj6.....0....1.gws-wiz.0i19j0i22i30i19j0i22i10i30j0i22i30j33i160.y78okNpE3Ko, приступ 30. 5. 2019.</p></div><div data-bbox=)

Тако су неки симболи прерасли у масонске знакове, лако препознатљиве читавом свету. Комуникабилност тих знакова је била суштина на екслибрисима. Недвојбеност и недвосмисленост симбола се искристалисало у јасне знакове који су постали заштитни знаци масонских ложа. Допринос америчких мајстора првенствено се види и најјаснијим техничким достигнућима и могућностима комбиновања графичких техника, видљиво и на масонским екслибрисима. Екслибрис седамнаестог, осамнаестог века постао је као неки вид постулата за екслибрисе деветнаестог и наравно двадесетог века. Константна сугестија настанка и додавања нових мотива, нових основних карактеристика била је уопште позната међу америчким мајсторима. Управо та тежња ка новим сазнањима доприносила је независном откривању на интензивнијем нивоу и на плану масонског екслибриса.

Сл. 66 – Екслибрис Винслова Ровела , тридесет трећи степен
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope, Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 43.

Сл. 67 – Екслибрис “ Ad astra” W.F. Mc Nutt, M.D.
Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, стр. 44.

Како је израда свих екслибриса генерално изузетно амбициозан пројекат који је захтевао одличне планове планове и изузетно инсистирање на разумевању саме поруке коју су власници екслибриса хтели пренети на америчким масонским екслибрисима није било лако. Али они су оснажено приступали својим делима и комбиновањем многих графичких захтевних техника створили су изузетна дела утемељене креације. Утемељење чврстоће и оригиналности њихових креација лежало је првенствено у континуитету графичког заната. Масонски екслибриси су заједно са екслибрисима Ајове и Калифорније формирали идентитет америчке нације. Ложа Светог Павла у Бостону, Лафајет Ложа, савршенства у Бостону као и многе истакнуте ложе широм Америке осликавали су масонска интересовања осамнаестог и почетка деветнаестог века. На овом екслибрису видимо древне мачеве, испод којих се налази елипса која садржи власничко име са инскрипцијом, односно натписом на којем пише *Ова књига је власништво Б. В. Ровела*. Испод се налази дугачак поетски натпис који говори о позајмљивању и враћању књига. Ровел је био слободни масон и бавио се масонством од 1877. године, када је приступио Ложи Светог Павла у Бостону. У току своје дванаестогодишње службе примио је све могуће масонске дипломе. Био је Велики мајстор масон у Лафајет ложи савршенства у Бостону (Lafayette Lodge of Perfection, Boston), а касније је био и секретар шкотских масона у замку у

Бостону. Ровел је био и гласник многих битних престижних институција које су доприносиле јачању масонства у Бостону и околини као што су Велика команда Масачусетса (Grand Commandery of Massachusetts) и рекордер Род острво Алепо мистични замак (Rhode Island Aleppo Temple Mystic Shrine). Био је и секретар Црвеног крста и Константине (Constantine).²⁴⁰

Овај екслибрис потиче из Калифорније, из Сан Франциска и дизајнирао га је лично власник, а припремљен је за гравера Фаирфакса Вилана.²⁴¹ Овај екслибрис показује отворено крило кроз које се виде врхови дрвећа са приказом раја.²⁴² са именом власника. Вилијам Мц. Нут је студирао на Универзитету Харвард, Факултету доктора и хирурга у Њујорку. Такође се школовао на универзитетима у Лондону и Паризу и био је професор праксе и медицине на Универзитету у Калифорнији.²⁴³

Сл. 68 – Екслибрис Тимоти Хола
(Timothy Hall)

Извор илустрације: Brother A. Winthrop Pope,
Remarks on Some Masonic Book Plates in
America and their Owners, стр. 58.

Сл. 69 – Екслибрис Алфреда А. Ашмана
(Alfred A. Ashman)

Извор илустрације: Brother A. Winthrop
Pope, Remarks on Some Masonic Book
Plates in America and their Owners, стр. 55.

Многи адвокати медицинари, књижевници и истакнути уметници и америчка образовна елита били су чланови масонских удружења. Масонска удружења нису имала огроман број екслибриса или су створили дугорочне квалитетне екслибрисе који нису дозвољавали мањкавост било којег облика. У новим екслибрисима није се могла наслућивати било каква потенцијална површност, све је било осмишљено и обрађено максимално и максимално су били

²⁴⁰ Ibid.,43., у оригиналу : „ ...A shield similar in form to the head of a battle axe of the ancient Templars, across the top of which is a scroll each end of which is sustained by the hilts of a Templar's Sword... on the scroll is the inscription : This Book is the Property ; on the ellipse of B.W.Rowell. On the main body of the shield, below the ellipse is an oblong panel with a long poetic inscription... He became affiliated with the Freemasonry in 1877, when he joined St.Paul's Lodge in South Boston...In the short period of twelve years he received all the Masonic degrees. After having served as Thrice Potent Grand Master of Lafayette Lodge of Perfection, in Boston...”

²⁴¹ Ibid.

²⁴² Ibid.,44.

²⁴³ Ibid., у оригиналу : „ Brother William F.Mc Nutt was born in Nova Scotia, in 1839; educated at Dalhousie University, Halifax, N.S. He received his medical education at the University of Vermont, the Royal College of Surgeons, Edinburgh, and the Royal College of Physicians, Edinburgh; he also studied at Harvard University, the College of Physicians and Surgeons, New York, and at Paris and London. For many years he was Professor of the Principles and Practice of Medicine at the University of California.”

задовољавани сви критеријуми квалитетне штампе и квалитетног графичког дела. Многи масони како смо већ споменули били су књижевни критичари, теоретичари, филозофи, свештеници и управо та разноврсност ужих занимања самих ученика, мајстора масона доприносила је многим чврсто успостављеним становиштима која су била уткана у сама дела екслибриса. Чини се да је амерички маонски екслибрис ка свом успеху корачао сигурно. Наравно да би се продужио и овековечао опстанак истих били су задужени првенствено и сами библиотекарски и у случајевима масонских екслибриса. Ови екслибриси су посвећени и одржавању масонских мисли и идеја. Свакако да екслибриси нису имали апсолутно широку распрострањеност нити потпуно отворену међубиблиотечку директну циркулацију, али својим скромним интензитетом и у мањим круговима носили су чврсте поруке. Амерички масонски екслибрис гравери као што су Фаирфакс Вилан и Ричард Брунтон умели су да остваре потпун јак утисак на посматраче својим екслибрисима.

Екслибрис Тимотија Хола се сматра екслибрисом који је изрезбарио Ричард Брунтон, а потписан је од стране уметника Бејтса. Тимоти Хал је био хирург који се истакао својом личном борбом против малих богиња. Помагао је сиромашнијима. Његовом каријером наставио је да се бави и његов син кренувши очевим стопама. Екслибрис Тимотија Хола чува се у оригиналној збирци др Хенрија Ц. Ено у Њујорку.

Алфред Ашман је био члан Ложе Јосиф Веб у Бостону, а живео је у Масачусетсу. Горњи део екслибриса додирује врх са натписом *“Истина је моћна и превладаће.”*²⁴⁴ На другом делу, под централном композицијом налази се натпис *ЕКСЛИБРИС* испод којег се налази име власника. Овај екслибрис имао је једноставност и управо у тој лакој читљивости и једноставности лежи посебна чар овог екслибриса. Али погледајмо шта је ту толико фасцинантно. То је линија која никад не престаје да тече, то је перпетум мобиле који одувек интригира човека, то је једно питање које до данашњег дана остало неодгонетнуто, не види се где је почела и где се завршава. Та врста интригантне поставке је изузетно изазовна за сваког посматрача, а власник је сигурно био изузетно поносан на срећно реализовану и осмишљену идеју његовог наизглед сведеног екслибриса који очарава и сврстава се у изузетно вредна дела америчке графике и америчког екслибрис стваралаштва. Лепршавост композиције још више подстиче спретно сложен текст у оквиру знака. А таласаста трака која носи слова разбија строгоћу геометризваног знака. Све ово доприноси хармонији на делу. У центру се налази коцка са три знака која су карактеристична за масонске екслибрисе.

V КАЛИФОРНИЈСКИ ЕКСЛИБРИСИ

КАЛИФОРНИЈСКИ ЕКСЛИБРИС „КАЛИФОРНИЈАНА”

Многе старе антикварнице и књижаре као што су Давсонс књижара (Dawsons Library) у Лос Анђелесу, књижара Ј. В. Робинсон (J.V. Robinson Company) компанија у Лос Анђелесу, Вроманс књижара Пасадена (Vroman's Library) и Џон Ховел (John Howell) у Сан Франциску имале су колекције екслибриса.

Калифорнијски екслибрис за тему има историјат Калифорније. Постоји читава подела калифорнијског екслибриса на екслибрисе адвоката, уметника, аутора, ботаничких и хортикултуралних субјеката, цркви, колекционара и екслибрис удружења, екслибриса доктора, већих познатијих хотела, асоцијација, клубова, библиотека и библиотекарски екслибриси Лос

²⁴⁴ Ibid.,55., у оригиналу : „... Magna Est Veritas et praevalbit (Truth is mighty and will prevail)”...

Анђелеса, Сан Франциска и њихове околине, као и екслибриси школа, Станфорд факултета и Универзитета у Калифорнији, Сакрамента као главног града и центра златне грознице, Златне капије²⁴⁵ Лос Анђелеса, Сан Дијега као града независно од институција и Фресна.

Значај калифорнијског екслибриса и његов информативно документарни карактер и потенцијал били су неспорни, јер се кроз историјат и приказивање Калифорније на овим малим листићима могла читати историја Калифорније. Ликовна структура и композициони карактер, класификација по стиловима, периодима, разврставање по градовима, класификација по уметницима, сви ти делови давали су екслибрису једну посебну културно-историјску ноту. Управо та могућност раслојавање по групама, или било којим другим правцима или врстама америчких екслибриса, доприносила је прегледности грађе, као и даљем отвореном позиву за многе истраживаче ради употпуњавања ове грађе која је свакако неоспорно задрала у многе сфере културно-уметничког и социјално-економског живота.

Амерички екслибрис је својом огромном грађом попримио светски културно-историјски значај, који је уједно био и информативно-документарног карактера. Информативно-документарни карактер екслибриса налазимо у сферама архивских грађа многих музеја, факултета, познатих истакнутих библиотека широм Америке. Да би се класификовали амерички екслибриси, претходно је потребно генерално издвајање, исцрпно разврставање, издвајање и класификација најбитнијег, јасноћа излагања самог значаја екслибриса, као и система одабира личности при истицању најистакнутијих и најбољих примерака да би се резултати јасно исказали. Међу најбитнијим уметницима и представницима екслибрис мајстора за *Калифорнијану* су Вилијам Едгар Фишер, Шелдон Ченеј, А. В. Кларк, Е. Ј. Крос, Мери Куран, А. Б. Хупер, Валентин Кирби, Артур Метјувс, Винфред Спенсли, Албертина Рандал Вилан. Од калифорнијских дизајнера Албертина Рандал Вилан је била једна од најзначајнијих. Њој се приписује више од шездесет плоча. Њени дизајни су се одликовали достојанством и елегантношћу, и то су били екслибриси који су веома добро промишљени и имали су симболично значење. Посебно се издваја име Вилијама Аугустуса Бревера (*William Augustus Brewer*) из Бурлингема, као једно од најбитнијих у колекционарству калифорнијских екслибриса. Он је поседовао око четири хиљаде дела и међу њима око две стотине екслибриса истакнутог дизајнера екслибриса Едвина Дејвиса Француског.

Од несумњивог је значаја проучити и уврстити и калифорнијске америчке екслибрисе у истраживању америчког екслибриса, пре свега и зарад познавања америчке културне историје. Многи аспекти америчке историје као што су претколумбовски период, колонијални период, доношење устава Сједињених Америчких Држава, Америчко-мексички рат, Реганова револуција, мноштво председника, били су приказивани на америчким екслибрисима.

Независно да ли доводимо екслибрис у везу са претколонијалном Америком, колонијалном, шпанским експедицијама, територијалном експанзијом или уколико се упустимо у размишљања о уставној кризи Америке, друштвеним нередима, на већини екслибриса Америка је приказана као велика светска сила.²⁴⁶ Развој америчког екслибриса постао је

---

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Видети: *Historians*, <https://www.historians.org/>; *Gilderlehr*, <https://www.gilderlehrman.org/>; *American History*, <http://www.americanhistoryforums.com/>; *History Place*, <http://www.historyplace.com/> приступ 25. 5. 2019.

²⁴⁷ *Clare Ryan Talbot, Historic California in Book-Plates* (Los Angeles, California: Graphic Press, 1936), 106-112., у оригиналу : „... of Katharine French Burnham and of Olive Percival of Los Angeles; and of Louise E. Winterburn of San Francisco. The Brewer collection, which contains over seven thousand plates, is notable for proofs and rare plates of the group of ex libris designers of American "little masters," as well as the outstanding plates of Europe and America... Katharine French Burnham is a name long known to collectors and one which has appeared in collectors' lists in several languages for over thirty-five years. The joint plate of the Burnhams by Edwin Davis French, Brainerd 213, has been the "open sesame" to garner treasures which have been the despair of the beginner. Louise E. Winterburn's collection contains several specialties other than the one for which she is famed: the bookplates of royalty. As president of the Califor

средство комуникације које је умногоме мењало филозофију образовања, читања, наставних процеса. Екслибрис је улазио и постепено постао саставни део америчког друштва и интелектуалне заједнице, библиотека које су биле мултимедијални интерактивни интелектуални простор. Управо у тим могућностима додир са многим институцијама и познатим истакнутим личностима, вођама и другим битним индивидуама, амерички екслибрис се постепено уздигао на висок ниво. Калифорнијски екслибрис, поред културно-историјског и друштвеног контекста, носи поносно и реалну позицију Калифорније и њених библиотекара, библиотека, указује на традиционалне промене и појаву нових информационих извора и образовних технологија којима се доприноси унапређивању и уређењу америчке државе у целини.

Екслибрис је стварао низ проблемских узрочно-последичних односа међу библиотекама, научноистраживачким едукативним институцијама и друштву у целини. Као саставни део многих државних и приватних библиотека, екслибрис се лако интегрисао и уклапао захваљујући многим библиотекарима и библиофилима. Екслибрис је, свакако, хватао корак са савременим културним, научним и техничким достигнућима Сједињених Америчких Држава јер је био интегрисан у многе сегменте и нашао је своју не краткорочну, него дугорочну улогу и примену у многим сферама друштва. Прва изложба екслибриса **Калифорнијског екслибрис удружења** била је организована од стране чланова *Century Club Hall-a* у Сан Франциску тринаестог октобра 1908. године и сматрала се једном од најбитнијих и највећих екслибрис изложби које су икада одржане на Западу. Такође за *Калифорнијану* како су је називали односно за калифорнијске екслибрисе посебно је заслужна *Екслибрис интернационална асоцијација* која је основана у Лос Анђелесу 1925. године. Међу најзначајнијим екслибрис колекционарима у свету *Калифорнијане* издвајају се изузетне и запажене посебно обрађене колекције попут колекције **Реверенд В. А. Бревера** (Reverend W.A. Brewer) из Бурлингана, касније допуњене радом госпође Бревер (Brewer), затим колекције **Катарине Француски Бурнхам** (Katharine French Burnham) и **Олив Персивал** (Olive Percival) из Лос Анђелеса, као и колекције сакупљене од стране **Луизе Е. Винтербурн** (Louise E. Winterburn) из Сан Франциска.²⁴⁷

За проучавање *Калифорнијане* веома важна су и имена следећих колекционара са датим адресама становања. То су били колекционари чије су адресе биле доступне јер су их јавно саопштавали у одређеним часописима или каталозима са циљем размене екслибриса: Бревер (Rev. W. A. Brewer), Бурлингана, Калифорнија (Burlingame, California); госпођица Бурнхам, Бокс 45, округ Оранџ, Калифорнија (Mrs. W. H. Burnham, Box 45, Orange, California); Шелдон Ченеј, Бокс 307, Беркли, Калифорнија (Sheldon Cheney, Box 307, Berkeley, California); госпођица Мери Е. Куран, Западна трећа улица 216, Лос Анђелес (Miss Mary E. Curran, 216 W. 3rd St., Los Angeles, California); Џејмс А. Морв, Окланд, Калифорнија (James A. Morrow, 710 34th St., Oakland, California); госпођица Едит Спенсер (Miss Edith E. Spencer, 2637 N. Griffin Ave., Los Angeles, California); Калифорнијска Универзитетска Библиотека, Беркли, Калифорнија (University of California Library, Berkeley, California).²⁴⁸

“Калифорнијана” екслибриси увођени су у многе културне токове. Калифорнијана екслибриси имали су сталан и чврст однос интелектуалног дијалога самих текстуалних делова са ликовном

---

nia Bookplate Society, she dispenses bountifully of her gracious favors, her home being a veritable Northern Californian Mecca for ex libristis...”

²⁴⁸ Cheney Sheldon, *California Book-plates* (Berkeley, Calif.: Sheldon Cheney, 1906), 28., у оригиналу : „ ... All such names, with addresses, should be on hand by December 15th, if they are to appear in the second issue. Rev. W. A. Brewer, Burlingame, California. Mrs. W. H. Burnham, Box 45, Orange, California. Sheldon Cheney, Box 307, Berkeley, California. Miss Mary E. Curran, 216 W. 3rd St., Los Angeles, California. James A. Morrow, 710 34th St., Oakland, California. Miss Edith E. Spencer, 2637 N. Griffin Ave., Los Angeles, California. University of California Library, Berkeley, California.”

композицијом. “Калифорнијана” екслибриси преиспитивали су и бележили многе занимљиве моменте Калифорније. Екслибриси ове групе инспирисани су истакнутим појединцима и многим дешавањима у стварању и јачању Калифорније, а у овом раду бавили смо се најуспелијима и најтипичнијим екслибрисима који су свеобухватно били обрађивани и чија су библиографски подаци веома битни. С обзиром да је ова тема недовољно истражена, сагледан је и уобличен скуп шире слике поетике калифорнијских екслибриса. Сваки од ових екслибриса Калифорније независно да ли је био индивидуалног карактера, власничког, институционалног, хортикултуралног или било којег другог карактера носио је видљив целокупа мукотрпан рад и компоновање најбитнијих детаља. Константним усредсређивањем на сопствено знање и потенцијал амерички мајстори су приказивали читав један развојни ток кроз екслибрисе Калифорније. Амерички мајстори Калифорнијане су одавали један користан преглед ставова разних мислилаца, теоретичара. Калифорнијски мајстори су својим екслибрисима приступали мултидисциплинарно. Амерички калифорнијски мајстори су разматрали своје ликовне приказе на политичко социолошком али и на духовно интелектуалном смислу у случају медицинара, доктора хирурга, адвоката и других истакнутих интелектуалаца.

Амерички мајстори су веровали у свој екслибрис и то су константно показивали својим додатним достигнућима која су наилазила на велики успех и признатост у свету колекционара, библиотекара, библиофила и других паисонираних поклоника екслибризма. Снажне критике на сам квалитет или недостатке америчких екслибриса од разних научника односно истраживача никада нису биле урађење, њихова достигнућа била су поштована пре свега због препознатљивих квалитета али и због наклоности политичара и истакнутих интелектуалаца. Наиме, критике мањег обима су свакако биле могуће, али могле су се односити само на евентуалне недостатке потписа или датирања самих екслибриса. Захваљујући томе, екслибриси су постизали једну велику слободу, слобода у смислу да је свако и све могло имати свој “мали” екслибрис је итекако заживела, управо захваљујући томе долази до појачане афирмације екслибриса али и колекционарства. Екслибриси више нису били ограничавани. Склапање мајсторских идеја и власничких захтева је утицала на стварање разних форми америчког екслибриса. Но наравно у смислу разних форми било је битно и разумевања тих истих форми и порука које су оне носиле. Одређено тумачење већине екслибриса углавном је било одувек и увек рађено од стране или њихових библиотекара, односно библиотекара библиотека којима су припадали или од стране њихових проучаваоца и поклоника који су се трудили да на сваки молгући начин пронађу што је више могуће информација. Но идеја америчког екслибриса одувек је била јасна, углед на друге, осамостаљење, складан и пропорционалан однос делова и саме целине.

ЕКСЛИБРИСИ ИСТОРИЈСКЕ КАЛИФОРНИЈЕ

Екслибриси историјске Калифорније сежу још од оних најранијих референци Калифорније из периода Васкеза Коронаде. Један од најпознатијих екслибриса Калифорније је екслибрис Фредерика Веба Хоца, енциклопедијског карактера источне и западне стране Калифорније.

Амерички Индијанци су израдили екслибрис који садржи најмање историјске референце о Калифорнији, док други траг о истом потиче из 1680. године, од Пуебла Ребелиона. О овом екслибрису се значајан материјал може наћи у разним публикацијама у Заводу за америчку етнологију (Bureau of American Ethnology), Смитсоновијан институту (Smithsonian Institution), као и на мемоарима Америчке антрополошке асоцијације (American Anthropological Association).

Сл. 70 – Екслибрис Фредерика Веба Хоца

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, Graphic Press, Los Angeles, California, 1936, стр. 3.

На калифорнијским екслибрисима приказују се углавном навигацијски инструменти коришћени за пловидбу Јужним морем. Они су представљали ране мемоаре оних који су пристајали на обалама Калифорније Кардон Калабаса, који су представљали повезаност са Мексиком. Дело које исцрпно говори о овом историјату је дело Хенрија Вагнера „Шпански путници на путу ка северозападној обали Америке” (Henry R. Wagners “*Spanish Voyagers to the Northwest Coast of America*”). Шпанци су први дошли и приближили се Санто Домингу и назвали га *Кардон* (Cardon). Најранији екслибрис је *Хисторија* из 1535. године, који је касније добио име *Острво Кардон* (Isla del Cardon). Овај екслибрис је освојио награду на такмичењу 1934. године.²⁴⁹

²⁴⁹ Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-plates*, стр. 1-5, у оригиналу: “... It was reserved for Francisco Vasquez Coronado to undertake their exploration after he had learned of their existence from... This is colorful background for the bookplate of Frederick Webb Hodge, a veritable encyclopedia of information important to the Southwest and California. This distinguished ethnologist and authority on the American Indian has conceived a bookplate which contains the earliest historical reference to California. The other date, 1680, was the year of the Pueblo Rebellion...The student will

Лавренс Дарби Ријан (Lawrence Darby Ryan) је замолио уметника Максвела Хамилтона Нолта (Maxwell Hamilton Nolt) да изради екслибрис картографског карактера „*Вести из Калифорније*” (“*Noticia de la California*”). Овај екслибрис говори о географском положају Калифорније и могућности повезаности осталих земаља са Калифорнијом преко Северног Мексика. Повезује се са открићем пловидбе преко реке Колорадо на гумењаку и говори о открићу из 1701. године када је објављено да (California no es Isla) „Калифорнија није острво”. Кристофер Морли је једном признао да је власник овог екслибриса сакупио мапе свих врста и типова карата из целог света. Екслибриси посвећени Калифорнији бавили су се целокупном ситуацијом Калифорније, експедицијама које су биле послате из Мексика на спиритуалну и војну колонизацију Алта Калифорније, описују Драјека, прокрастинацију, одбрану флоте.

Екслибрис Шафеј, “Живот Џорџа Шафеја” (Chaffey “*Life of George Chaffey*”), приказује првог пионира *Пројекта за наводњавање Етиванде* (Etiwanda Irrigation Project), извора прве електричне снаге у Калифорнији, као и копача белог злата који је касније допринео значају државне институције и јачању државе. Екслибриси посвећени Сан Франциско заливу, познатом и као Голден гејт, екслибрис за Џона Хенрија Неша (Johna Henryja Nasha) који је допринео слави, као један од славнијих и водећих штампача Сједињених Држава. Вилбур Фиске (Wilbur Fiske), библиотекар је рекао следеће : „*Цела сцена је типична за Калифорнију, и посебно приказује богато наслеђе лепоте и продуктивности, као и доказ литерарне културе.*”²⁵⁰ Подаци који говоре о пореклу екслибриса као и чињеници да настанак Калифорнијане можемо пратити са почетка изузетно је значајна за екслибрис. Важно је и то што први екслибриси сведоче о настанку Калифорније као средишта живота Американаца. Екслибрис у овим случајевима служи историји и у складу са тим његов значај расте. Екслибрис постаје сведочанство о прошлом времену, о постављању темеља једног новог света који ће у кратком временском периоду постати звезда водиља и симбол слободе, забаве, разоноде, на који ће се многи угледати. Све ово је забележено на екслибрисима од самог почетка насељавања и развоја Калифорније. Калифорнија је била и данас јесте чест мотив у обради многих уметника на ликовној, музичкој, али и драмско филмској сцени.

Универзитет у Калифорнији је имао колекцију од око две хиљаде и петсто екслибриса,

---

find ample material on these ... The Spaniards first came across the cactus in Santo Domingo and called it cardon from their word for thistle. The name was applied to this cactus of the giant variety, its earliest mention appearing in Oviedo's Historia in 1535. One of the lower islands of Baja California, in fact one of the names applied to California herself, was Isla del Cardon, because of the great numbers of cardones around La Paz...”

²⁵⁰ Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, 7-14., у оригиналу : „ A design which approximates the Frederick Webb Hodge bookplate in suggesting controversial points in early Californian history is that Laurence Darby Ryan, who asked the artist, Maxwell Hamilton Noll, to evolve a plate illustrating his fondness for the art of the cartographer... He it was who discovered that California might be reached overland from Northern Mexico... River on a raft and journeying southward, he made the discovery on November 21, 1701, that the Gulf of California did not extend above thirty-two degrees of latitude and that California no es Isla... Spain's two hundred-year reign of procrastination, which had not been roused even by Drake's depredations and the defeat of the Armada in 1588, thus ended... Thus has the bookplate of Chaffey Library been chosen as typical of the mission scene. Borrowed from its proper section of library plates, it's given here that we may enjoy its detail... Having the quality of a rich tapestry, it suggests the tranquility of scholastic learning, its olive and orange groves prefiguring the industrial wealth to follow. Wilbur Fiske, librarina, explains: “ The whole scene is typical of California, and especially does it embody the rich heritage of natural beauty and productiveness, as well as the evidence of literary culture.”

²⁵¹ Cheney Sheldon, *California Book-plates*, 25., у оригиналу : „, The present writer has some six hundred plates, one hundred of which are Californian. Mrs. William H. Burnham of Orange and Miss Mary Burt Brittan of San Francisco have large collections. The collections of Miss Daly and Professor W. D. Armes of Berkeley, of Mr. W. A. Morrow of Oakland, and of Mr. Cross of San Francisco range from five hundred down.”

али еклибриса који нису били монтирани и нумерисани прописно, нису били баш лако доступни за проучавања. Вилијам Х. Бурнхам (William H. Burnham) из Оранџ округа (Orange) и Мери Бурт Британ (Marry Burt Brittan) из Сан Франциска су имале велике колекције. Такође, колекције госпођице Дали и професора Армеса из Берклија, као и Морова из Окланда и Кроса из Сан Франциска имају око пет стотина еклибриса у својим колекцијама.²⁵¹

Сл. 71 – Еклибрис Гастона Шмола (Gaston Schmolli), аутор Исмаел Смит
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 6.

Еклибрис Гастона Шмола из Париза је еклибрис чија је припадност била спорна, али је сврстан међу еклибрисе „Калифорнијане“ под именом *Californio* из разлога пре свега што описује битан инцидент и јер приказује откриће Франсиса Дрејка код Дрејк Залива близу Сан Франциска.²⁵² Тачније, 17. јуна 1579. године, Голден Хинд је пронашао луку коју је Дрејк (Drake) назвао Нови Албион (New Albion). Интересантно је да све ово било забележено овим еклибрисом. Овај еклибрис представља још један доказ технолошког, естетског, композиционог и теоријско-методолошког истраживања које се манифестује као чврста визуална ликовно-графичка сензација. Осим формалне ликовне материјализације, као извесне последице графичарског процеса, аутор овог еклибриса указује на могућности и потенцијале графичарског процеса и доказује да је и на веома малим димензијама могуће приказати историју.²⁵³

²⁵² Clare Ryan, Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 5., у оригиналу : „ It was the discovery by Sir Francis Drake of the site of the present Drake's Bay near San Francisco that reminded Spain of the extreme insecurity of her far-flung dominions. On June 17, 1579, the Golden Hind found the harbor which Drake called New Albion from the soil formation which resembled the coast of Devon. " Ye white bankes and cliffes which lye toward the sea" was the journal. On June 17, 1579, the Golden Hind found the harbor which Drake called New Albion from the soil formation which resembled the coast of Devon...”

²⁵³ Ibid.

Калифорнијана је ипак видно другачија од екслибриса из других крајева Америке. Калифорнија је слободнија, лепршавија, са више живописних детаља који некако просто не оптерећују. Слободно можемо рећи да је главни квалитет Калифорнијана екслибриса слободарски дух који носи, а који је толико карактеристичан за Калифорнију као географски појам.

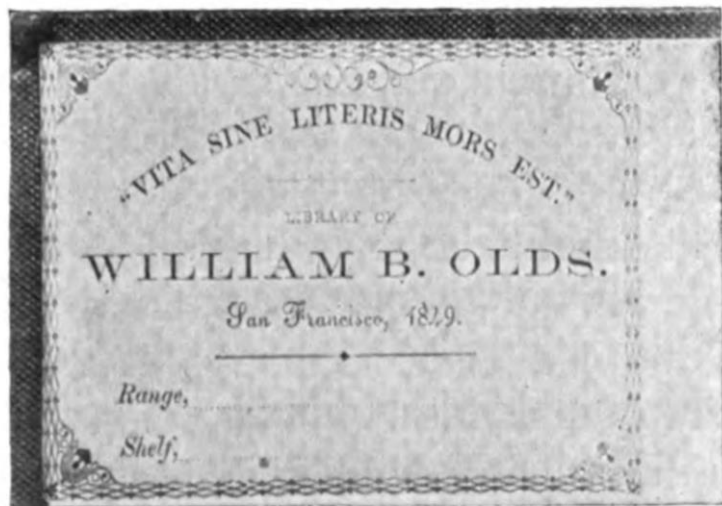
Својим мерама, чврстом структуралном композицијом, физички и духовно, амерички мајстори су уклапали и преплитали своја дела беспрекорно и на тај начин створене су квалитетне материјалне форме америчких калифорнијских екслибриса. Независно да ли су користили траке осликане геометријским елементима или су приказивали стилизоване људске или животињске фигуре, глобусе, било које друге приказе грбова или породичних имена, ентеријера библиотека, чињеница је да су амерички мајстори користили и структуре фигуративне форме. Овим су постизали једну нивелацију форме и простора често у једнодимензионалној равни која је била дубоко осмишљена и истовремено мајсторски реализована. Многи калифорнијски графичари постизали су са лакоћом и структуре дводимензионалног простора.

“Калифорнијана” екслибриси били су првенствено историјског карактера, али и сама примена географских приказа на самим композицијама екслибриса није била изненађујућа. Као што можемо видети на слици 72, екслибриси из прве половине осамнаестог века су као и многи екслибриси деветнаестог века имали текст који је говорио “из књига и мапа од...”. Значење овог текста на тим екслибрисима је исто као и значење текста екслибрис. Карактеристично за калифорнијске екслибрисе је и сам оквир. Већина ових екслибриса имала је оквире око централних композиција екслибриса. Оквири су могли бити чврсти стубови и флорални мотиви. Карактеристична је чврста поставка композиције.

Сл. 72 – Екслибрис Ловренса Дарбија Рајана (Laurence Darby Ryan)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 8.

Историјат коришћења екслибриса у Калифорнији изискивао је подробна истраживања и првобитно није био расветљен. Тек каснијим истраживањем Декстера Алена, Талботове и Ченеја дошло се до јаснијих појашњења. Међу првим познатим калифорнијским екслибрисима појављује се екслибрис Вилијама Олдса, који датира из 1849. године. Овај екслибрис је сматран пионирским екслибрисом „Калифорнијане”. Такође, арморијални екслибриси Хола МекАлистера (Hall McAlister) и пикторијални екслибрис Леса (I.W. Lees) се сматрају битним екслибрисима, онима који су били познати колекционарима. Важнима су сматрани и екслибриси Ровела, библиотекара Универзитета у Калифорнији. Библиотека на Берклију, а затим и Механичко-меркантилна библиотека Сан Франциска су биле веома битне библиотеке.

Сл. 73 – Екслибрис Вилијама Б. Олдса, са натписом
 “*Vita sine Literis Mors Est*”
 Извор илустрације: Clare Ryan Talbot,
Historic California in Book-Plates, стр. 37.

Сл. 74 – Екслибрис Шафеј библиотеке (Chaffey Library)
 Извор илустрације: Clare Ryan Talbot,
Historic California in Book-Plates, стр.14.

Екслибриси Вилијама Едгара Фишера су били међу најбитнијим екслибрисима који су се тицали калифорнијских екслибриса, и он је имао потписане отиске који су одисали не само уметничким квалитетом, него и историјским. Сваки његов дизајн имао је посебан баланс, смишљену композицију и јасну организацију пикторијалних приказа. Многе своје екслибрисе посвећивао је приказима истакнутих женских ауторки, музичарки или уметница. Његова дела су често била приказивана у *Буклету екслибриса* “*The Book-plate Booklet*”, малом магазину који је био посвећен екслибрисима, првенствено калифорнијским. Овај магазин издавало је Калифорнијско екслибрис удружење (California Book-plate Society) које је било смештено у Берклију у Калифорнији и излазило је у фебруару, мају, августу и новембру 1907. године. Интеракција целине, композиционог, концепцијског и ликовног приступа на овом екслибрису, чини доминантну карактеристику овог екслибриса јер је приметно да је све структурално осмишљено и правилно распоређено. Аутор екслибриса на овом делу указује на могућности и

потенцијале екслибрис методе којом се реконструише простор мале графике и њен предметно-композициони садржај, а све то се као једна посебна вредност одражава у слојевитости ликовне структуре “мале” графике која је еквивалент слојевитом и сложенијем значењу ове графике. Реконструкцијом мотива доприноси се ревитализацији графичарског приступа.

Што се тиче овладавања простором и покретом на малим димензијама екслибриса, и калифорнијски мајстори су се надовезивали на устаљену традицију америчког екслибриса којим су се давале јасне и дефинисане форме, које су неретко имале строге контуре организованог и прегледног распореда. Приказом познатих личности које су допринеле формирању Калифорније и њеном друштвено-социјалном јачању, амерички мајстори су изражавали унутрашњи живот и заслуге приказаних фигура, чиме су хуманизовали и натурализовали саму форму. Уједно су и доприносили непосреднијем доживљају приказаних фигура.

Калифорнијски екслибрис кретао се од илуминације старих рукописа, приказа библијских мотива, све до декоративних геометријских орнамената приказаним на интензивним површинама екслибрис плоча. Амерички графичари су имали јасан задатак, а то је : ”*Задатак уметника ...како згуснути сложену акцију у визуални облик који ће омогућити да се тема чита из далека.*“²⁵⁴ Калифорнијски екслибриси су носили посебну историју овог поднебља и жеље власника, па је сваки посматрач ових екслибриса могао и постајао је сведок и учесник самих догађаја са графике екслибриса. Величање историјских момената, белешка истих , одређено чување од забране заиста је доводило квалитет ових екслибриса на највиши ниво, приступано им је са посебном пажњом. Видљиво је било да су уметници Калифорнијане стварали изузетно промишљено са заиста чврстом теоријско историјском утемељеношћу калифорнијске историје, али уједно успевали су да сачувају свој оригиналан интензиван осећај за квалитет графике. Историја Калифорније као изузетно моћне силе обликовала је Калифорнијана правац у екслибрису. Управо су и ти екслибриси утицали на формирање америчке индивидуалне али и колективне свести у америчком екслибрису. Постојале су разне подгрупе у калифорнијском екслибрису, те смо тако кроз проучавање сусретали екслибрисе који су се бавили местом и положајем појединца у калифорнијској историји , али и друштва и основних одличја Калифорније. Екслибриси “Калифорнијане” имали су теме важних момената у историји калифорнијске државе.

На крају крајева чињеница је да је одређени број екслибриса издвојен по својој посебности из мноштва других и да су им јасно дефинисане карактеристике. Те карактеристике су успеле не само да заживе већ и да опстану поневши достојанствено имена одређених географских одредница, а све то је доказ да су уметници Калифорнијане заиста установили сталне вредности у оквирима графичке екслибрис уметности. Амерички екслибриси Калифорнијане залазили су у поезију, уметност, ликовност, астрономију, сатиру, драму, нема области у којој нису били присутни. Та једна вишезначна опште присутност била је огледало велике моћи ширења и распорострањености “малог дела” које је веома лако могло одржавати односе на светским нивоима, јер заиста најлакше је послати екслибрис на другу страну света, паковање једне слике или скулптуре за ументике је одувек био много већи изазов. Амерички екслибрис је константно подржавао својом ликовношћу кључне тренутке и дешавања у историји и био је саставни моменат у формирању америчке колективне слике. Амерички екслибриси су често коментарисани и посматрани са историјско политичког аспекта, у ужем смислу повезано са њиховим председницима и истакнутим личностима, али и кроз одређена искуства истих.

---

²⁵⁴ Х. В. Јансон, *Историја уметности* (Београд: Југославија, 1970), 164.

Екслибриси су носили елементе првенствено политичког, затим историјског, али свакако на одређеним екслибрисима и моменте историографског, организационог и имагинарног поетског америчког света. Многи екслибриси осликавали су карактеристике својих власника, омогућавали су праћење не само културно уметничких дешавања наравно, него и вануметничких момената Сједињених Америчких Држава. Управо у томе “лежи моћ” екслибриса који су укрштали књижевне, културолошке теорије са примесама многих других сфера.

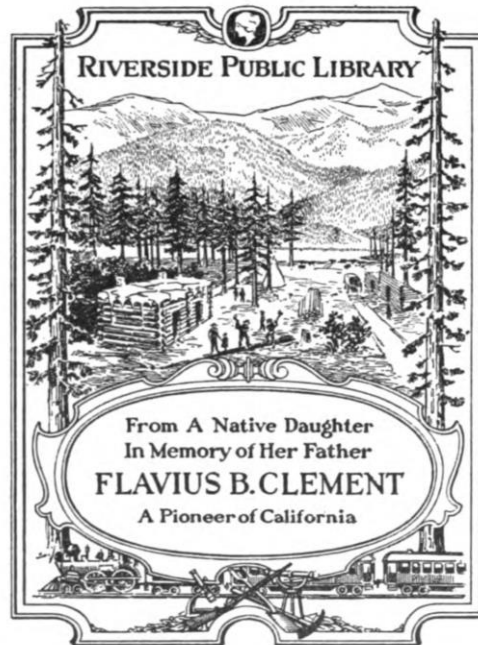

Сл. 75 – Екслибрис Џона Хенрија Неша (John Henry Nash “Ad Hoc”)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр.16.

Калифорнијски екслибрис Џона Хенрија Неша (на слици 75) је екслибрис дизајниран од стране Реја Којла који је дизајнирао екслибрис Златну капију (Golden Gate) и који је одабрао Луку Светог Франциса као најподобнију. Неш је допринео уметничкој слави Сан Франциска и један је од мајстора гравера који је итекако битан за Сједињене Америчке Државе. О његовом делу и екслибрису је написано: “Представља раст и славу уметности на западној обали, док пресе, штампарски алат и књиге чине објекте његовог позива.”²⁵⁵ Назив „Златна капија” му је

²⁵⁵ Clare Ryan, Talbot, *Historic California in Book-Plates*, 15., у оригиналу : „, The late Ray Coyle designed the Golden Gate book plate for John Henry Nash, whose selection of the harbor of St. Francis is most appropriate. Mr. Nash himself has ... "The sunset, " wrote Mr. Nash concerning his plate, "represents the rise and glory of art on Western shores, while the presses, printing tools, and books are devices appropriate to my vocation." ...”

дат по луци 1848. године од стране генерала Џона Ц. Фримонта (Johna C. Fremonta), која је добила име након консидарације Голден рога на Босфору.²⁵⁶

Сл. 76 – Екслибрис Риверсајдске државне библиотеке (Riverside Public Library)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot , *Historic California in Book-Plates*, стр.18.

Историја Калифорније била је изузетно богата и представљена је на овим екслибрисима у разноликом опусу, испреплетани су приступи графичара укршпањем културолошких историјских, књижевних, филозофских, медицинских, политичких сцена. Управо из тог разлога било је могуће ишчитавати их по подгрупама. Тако разликујемо низ иновативних екслибриса који су се огледали јасним прегледним стилем и осликавали су мајсторство у сложеној техничкој проблематици графике. Калифорнијана екслибриси идеолошки су подржавали аспекте и стратегије израде и конструисања Калифорније и значења настанка Калифорније у емричком политичком контексту, те управо због тога и добијају посебно место касније у савременом политичком дискурсу. Екслибриси су засновани на основу тадашњих кључних политичких и организационих појмова. Калифорнијана екслибриси представљали су одређене ликовне анализе целокупног стања и уобличавање истих. У ликовном смислу Калифорнијана је изузетно доследна врста екслибриса која се знатно више ослања на приповедање него на симболизам. Сlike које су се приказивале су богате не само детаљима већ и начином компоновања и саме израде. Сваки екслибрис је дело у малом које у себи носи цео један представљени свет у који би посматрач могао ући и наставити тамо где је сцена наизглед заустављена. Текст не ремети савршеном доживљају приказаног и симболика није наметљива. Мајстори гравери, касније називани дизајнери су били слободни да се крећу у свим правцима и смеровима, одлазећи у дубине без проблема враћајући се у први план за трен. Показивали су умеће у изради изузетно сложених плоча које су по правилу биле трајне и квалитетне. Контраст

²⁵⁶ Ibid., у оригиналу : „ In passing, it is interesting to note that the name Golden Gate was given to this harbor in 1848 by General John C. Fremont, who conferred this beautiful name after considering the Golden Horn on the Bosphorus.”

је суптилно дочаран, распоређен у равнотежи, доминанта је била померана да се добије на динамици композиције у ритмичком понављању линеарно чврстих композиција, добијамо смирене а истовремено живописне примерке најбољих екслибриса.

Екслибрис Флавијуса Клемента (Flavius Clement) је меморијални екслибрис коришћен у серији екслибриса посвећених Риверсајд библиотеци. За ову библиотеку је занимљиво да је ова колекција књига по библиотекару Чарлсу Вуду (Charles Woods): *“Збирка књига које ова плоча треба да садржи је једна од стотину наслова и двесто томова, углавном у општој литератури и уметности, а већим делом је на француском и немачком језику. Књиге је дала веома култивисана жена, која је дуго времена боравила у Европи, као спомен на свог оца који је био рани калифорнијски пионир и геодета ангажован у изградњи Централне пацифичке железнице.”*²⁵⁷

Сл. 77 – Екслибрис Филипа Болдвина Бекарта, Сан Франциско , Калифорнија
(Philip Baldwin Bekeart, San Francisco, California)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 20.

Мноштво “Калифорнијана” екслибриса говорило је о ширини теоријског промишљања истраживане проблематике и коришћени су у сродним истраживањима. Калифорнијски екслибриси представљали су изузетно користан допринос проучавању политичких дешавања дескриптивним и ликовним путем. Ови екслибриси који су рађени у основним традиционалним техникама сагледавали су заједницу Сједињених Америчких Држава генерално, не само Калифонију. У склопу Калифорнијане могуће је препознати мноштво различитих

²⁵⁷ Ibid. 16-18., у оригиналу : „ The Flavius B. Clement Memorial plate is one in the series used by the Riverside Library ... Charles Woods, librarian, explains it as follows : "The collection of books which this plate is to adorn is one of about one hundred titles and two hundred volumes, mostly in general literature and art, and for the greater portion, in the French and German languages. The books were given by a highly cultured woman for a long time resident in Europe, as a memorial to her father who was an early Californian pioneer and a surveyor engaged in the construction of the Central Pacific Rail way.””

препознатљивих мотива Калифорније на основу којих је све ове екслибрисе било могуће и разврстати по адвокатским, медицинским, хортикултуралним и другим подгрупама. Калифорнија је стваран у посебним историјским моментима и у посебним условима у Сједињеним Америчким Државама. Ови екслибриси су репрезентовали идеолошко вредносне моменте Калифорније на вишезначењском нивоу, подржавајући и осликавајући само настанак Калифорније, али осликавајући и стање нације у Сједињеним Америчким Државама.

Период откривања и ископавања злата је период који је био од посебног значаја за Калифорнију, те управо из тог периода открића злата, који обухвата период око 1848. године, имамо екслибрис Филипа Балдвина Бекарта. Овај екслибрис био је израђен на челику од стране уметника Вила Спаркса (Will Sparks) и представљао је гравуру која је настала у односу на слику уметника Холдриџа (Holdridge), слика која је осликавала Сатерсов млин, (Sutter's Mill)²⁵⁸ млин у Калифорнији. Применом историјског, компаративног и статистичког приступа калифорнијском екслибрису може се доћи до закључака о тумачењу улоге калифорнијског екслибриса и библиотека у којима се он налазио као културно-информативни центар локалне калифорнијске заједнице, а која је величањем и уоквиривањем својих екслибриса добијала на развијању разних фондова и колекција.

Сл. 78 – Екслибрис Пацифичког филолошког друштва, Калифорнијска Пони штампарија (Pacific Philatelic Society, California Pony Express, San Francisco, California, USA)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 22.

Међуповезаност и међузависност Калифорније и других држава и друштава присутна је свакако на различитим нивоима и у различитим токовима и областима друштва, те се управо на тај начин још једном потврђује чињеница да је екслибрис био присутан у многим сферама живота. Давањем пажње калифорнијском екслибрису, и приказом свих сфера на које је калифорнијски екслибрис обраћао пажњу, можемо указати и на савремени значај свих поменутих институција и њихових власника, као и на њихову улогу у култури и друштву. Екслибриси су свакако доприносили величању и изградњи мира, културне размене и неоспорно су и првенствено били чувари и преносиоци традиције писане мисли, не само у смислу очувања и заштите књига, него и у уметничко-визуалном смислу.

²⁵⁸ Ibid. 20., у оригиналу : „ Mr. Bekeart, who was born at Sutter's Mill (Coloma), writes that there have been six generations of the family in California. Therefore the selection of the subject was admirably fitted to the owner of this plate. The design, engraved on steel by Will Sparks, was taken from Holdridge's painting of Sutter's Mill. The painting was made from a sketch of the old mill drawn by an unknown artist in the spring of 1849. Mr. Sparks restored the painting in 1925 to a canvas nearly seven feet long, now in the possession of Mr. Bekeart.”

Сл.79 – Екслибрис Универзитета Калифорније, Ендрју Смит Халиди, 1868-1901 (А. S. Hallidie)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 24.

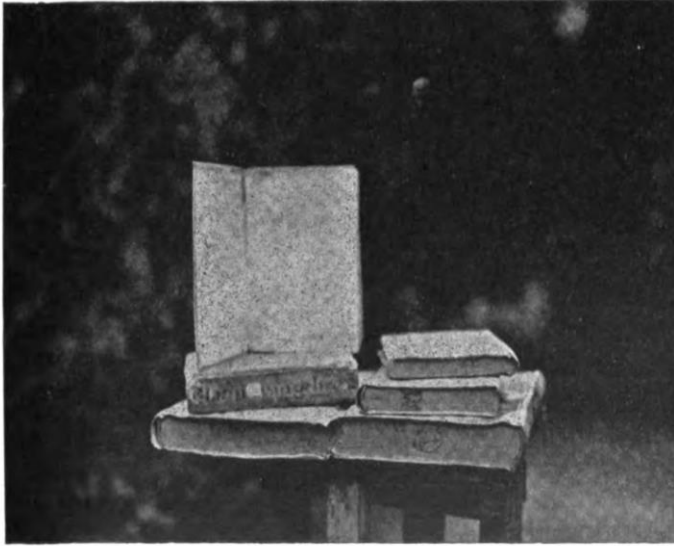
Сл. 80 – Екслибрис Сан Фернандо (San Fernando)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 33.

Годинама уназад писано је о историји, стручном уређењу, формирању, класификационим примењеним системима многих калифорнијских библиотека и удружења, као и о системима и специфичностима рада у истоименим библиотекама. Међу најбитнијим институцијама које су чувале највеће бројеве класификованих калифорнијских екслибриса су следеће институције: Леланд Станфорд факултет, Универзитет у Калифорнији, Пало Алто, факултети у Сан Франциску, Лос Анђелесу.

Већина ових институција садржи екслибрисе који се тичу библиотека, заједница, удружења и факултетских институција које су проучаване и представљене углавном кроз историјску перспективу или су то екслибриси који су се бавили тадашњим проблемима америчке државе.

Екслибриси су се појављивали и у склопу верских заједница и институција које су се разликовале по својој величини, сврси, старости, па и уређењу и начину колекционисања екслибриса. Интересантно је да је екслибрис налазио свој пут до разних врста библиотека, дакле могао се наћи у академским библиотекама колеџа и универзитета, могао се наћи у склопу библиотечких и архивских историјских центара, затим у јавним и приватним библиотекама, могао је бити саставни део библиотека при богослужбеним храмовима независно да ли су то биле цркве, синагоге, манастири.

Сл. 81 – Екслибрис Колеца у Сан Дијегу
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California
in Book-Plates*, стр. 35.

Сл. 82 – Екслибрис Џејмс Д. Фелан
(James D. Phelan)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot,
Historic California in Book-Plates, стр.
20.

Калифорнијски екслибрис пратио је на визуелном нивоу сплет међуситуација, наравно првенствено историјско формативних токова, америчке културе ликовним приказима. У самој идентификацији, пројекцијама, колекционисању, појашњењима, увожењу категорије идентификације учествовали су библиотекари и колекционари првенствено, а затим многи индивидуалци који су били пасионирани поклоници екслибриса.

КАЛИФОРНИЈСКИ ЕКСЛИБРИСИ ИСТАКНУТИХ АДВОКАТА И ПРАВНИКА

Адвокати су имали водећу улогу у формирању Калифорније. Што се тиче калифорнијских екслибриса међу најбитнијима издвајају се екслибриси Олдса (William B. Olds) чији екслибрис датира из 1849. године и представља први познати екслибрис Калифорније.²⁵⁹ Једна од најпознатијих правних библиотека која је формирана у Сан Франциску била је формирана захваљујући поклонима Олдсове библиотеке. У Сан Франциско Хералду, из 1859. године Олдс је сматран пиониром адвокатуре и изашао је чланак у којем се каже следеће: „*Жао нам је што морамо да саопштите јавности да је умро Вилијам Б. Олдс, припадник Адвокатске коморе и некадашњи чиновник ове жупаније. Смрт га је сустигла у његовој резиденцији у Унион улици, у овом граду, јуче ујутро. Олдс је био пионир адвокатуре, који је дошао у ову земљу 1849. године. Мало људи је током свог боравка овде окупило око себе попут Олдса мноштво људи и створило посвећене кругове пријатеља, а они који су одлазили из његове средине дубоко су жаљени. Рођен је у Њујорку, 1824. године. Дипломирао је са високим почастима на Факултету Принстон око 1844. године. Усвојивши правну професију, позван је у њујоршку Адвокатску комору 1846. године, а пре његовог доласка у ову земљу, много је свог слободног времена користио за превођење са француског и немачког за штампарије у Њујорку.*”²⁶⁰

Сл. 83. Екслибрис Едварда Дина Лајмана

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр.54.

²⁵⁹ Ibid.51., у оригиналу : „ It will be remembered that a place of honor in this narrative has been claimed for William B. Olds, whose bookplate, dated 1849, is the first known dated plate in California. The gift of the Olds library to the city of San Francisco made possible its law library ; so the plate has values other than ex libris.”

²⁶⁰ Ibid., у оригиналу : „ The following notice in the San Francisco Herald for March 15, 1859, gives a few more details regarding this pioneer : "We regret to announce the death of William B. Olds, Esq., a member of the bar and formerly clerk of the superior court and deputy county clerk of this county, which took place at his residence on Union Street in this city yesterday morning. Mr. Olds was a pioneer, having come to this country in 1849, and few men during their sojourn here have gathered around them a more numerous or devoted circle of friends, or have passed from its midst more deeply regretted. He was born in Newark, N. J., in 1824, and graduated with high honors at Princeton College about 1844. He then adopted the profession of the law and was called to the New York Bar in 1846. He was a sound lawyer and a polished scholar, and previous to his coming to this country employed much of his leisure time in translating from the French and German for the New York presses.”

У калифорнијским дипломатским круговима међу најбитнијим адвокатима и политичким традиционалним правницима и судијама издваја се име Хенрија Хантлија Хејгтса (Henry Huntley Haight's), који је сматран једним од првих гувернерских екслибриста.

Хејгтс је био гувернер Калифорније у периоду од 1867. до 1871. године. Познати су и екслибриси Хала Мек Алистера (Hall Mc Allister), брата познатог Варда Мек Алистера, истакнутог гравера. Многе правне и медицинске библиотеке широм Калифорније садржале су екслибрисе правне професије пре свега из простог разлога јер је ово била престижна професија. Она је доприносила развоју и јачању Калифорније, као и саме америчке државе, те као таква имала знатног удела у историјату Америке.

EX LIBRIS CALIFORNICIS
CARL I. WHEAT

Сл. 84 – Екслибрис Калифорникиса Карла Вита (exlibris Californicis Carl Wheat)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot . *Historic California in Book-Plates*, стр. 56.

Henry H. Haight.

Сл. 85 – Екслибрис Хенрија Хантлија Хејгтса (Henry H. Haight)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 52.

Приказима Санта Монике , дрвећа еукалиптуса , основних момената Калифорније доприносило се и лакој препознатљивости ових екслибриса. Едвард Ден Лајман (Edward Dean Lyman)²⁶¹, творац је специфичног, а самим тим и ексклузивног, екслибриса који је имао трагове дрвета еукалиптуса и приказ залива Санта Моника у својој композицији. Дизајн је красио текст „*The essembled souls of all that men held wise*”, што је уједно био и мото који је уклапао и спајао државне печате двеју држава, Калифорније и Неваде, који су биле обogaћени књигама са леве и десне стране. Ту је и екслибрис Џона Френсиса Нејлана који је уклопио и спојио легалне богове и портрете дизајниране од стране Вилијама Вилкеа (William Wilke),²⁶² осликан руком Џона Хенрија Неша (John Henry Nash).

Калифорнијски екслибриси су екслибриси који су били приказивани и цртани на разне начине. У смислу композиционих представа могла су бити приказана и разна друга интересовања адвоката и правника невезана за њихову професију. Њихова професија била је приказана и скалом правде која је директно представљала професију адвоката. „*Пионирски*

²⁶¹ Ibid. 54., у оригиналу : „ ... Edward Dean Lyman, for whose plate Miss McLaughlin has drawn the lacy eucalyptus trees outlined against the waters of Santa Monica Bay.”

²⁶² Ibid. 52., у оригиналу : „ The assembled souls of all that men held wise is the motto which completes a design in which the state seals of California and Nevada and the scales of justice are blended with books. John Francis Neylan has employed two vignette portraits of legal gods in his design by William Wilke, which was printed by John Henry Nash.”

магазин” (“*Pioneer Magazine*”), који се издавао у Сан Франциску у периоду од 1854. до 1855. године, приказивао је поједине битне екслибрисе.²⁶³

Сл. 86 – Екслибрис Вилбура Басета (Wilbur Bassett)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 57.

Вилбур Басет и многи други који су били приказани на индивидуалним власничким америчким екслибрисима доприносили су додатној интерпретацији америчких екслибриса. Од првобитне владавине Абрахама Линколна и Вашингтона који су такође били примери и предмет истраживања овог рада упознати смо са приказима политичких дешавања у Америци. У том смислу “Калифорнијана” екслибриси постају подгрупа, одређени под домен политичких екслибриса. Кроз екслибрисе било је заиста могуће читати америчку историју, али свакако и амерички дух, дух њиховог народа, судбинска је била мисија Американаца да су просто идеалима градили своју земљу. Управо ти идеали били су циљ америчких мајстора графичара.

Вилбур Басетова (Wilbur Bassett) путовања и његови путописи су забележени на његовом екслибрису и на приказима сцена мора и морнаричке службе. Овај екслибрис са приказом брода који га карактерише урађен је од стране Џералдине Вилдон Кар (Geraldine Wildon Carr).²⁶⁴ На

²⁶³ Ibid. 56., у оригиналу : „ The Pioneer Magazine, published by Ferdinand C. Ewer in San Francisco in 1854 and 1855, gave Carl I. Wheat an idea for his bookplate. He tells a merry tale of a search for type of the period to use in completing the inscription. He found an old form of Bodoni, as well as a printer's cross-line which had been brought around the Horn. This is the little decorative bracket which appears below the sketch. Incidentally, the Pioneer Magazine was the journal in which appeared the celebrated Shirley Letters from the California Mines, of which Mr. Wheat edited a recent reprint.”

²⁶⁴ Ibid. 57., у оригиналу : „ Wilbur Bassett's journeys are not confined to the sea and naval service, as those who know him will at test. His literary and scientific adventures are many, and thus the ship appears as an appropriate symbol on his bookplate designed by Geraldine Wildon Carr.”

овим екслибрисима има много шире приказиваних тема, као да су њени власници желели да испричају неку своју сопствену кроз дизајн екслибриса. Видимо фигуре у покрету смештене у неки препознатљиви предео. Много се мање пажње посвећивало симболици, односно знаку који би се лако ишчитавао.

„КАЛИФОРНИЈАНА” НА ЕКСЛИБРИСИМА КАЛИФОРНИЈСКИХ УМЕТНИКА

*"Златно доба Калифорније почиње када његово злато почиње да се користи за овакве сврхе. Од таквих дела мора да се уздигне нова Калифорнија у наредном веку, то више неће бити Калифорнија златних трагача и авантуриста, већ пребивалиште високоумних људи, мушкараца и жена обучених у мудрости векова, прожетих љубављу према природи, љубављу према човеку и Божјом љубављу, и заиста ће се тада осигурати будућност наше државе, а све наде и молитве оснивача ће се остварити и стремити у корист универзитета."*²⁶⁵ - Давид Стар Џордан.

Екслибриси уметника Калифорније су били бројни. Један од најбитнијих и првих који се истичу јесте екслибрис краљице Елизабете. Плоче екслибриса калифорнијских уметника поседују посебан квалитет. Пикторијални и симболички прикази су били међу водећима када се говори о раду калифорнијских уметника. Калифорнијски екслибриси су имали приказе књига *"које оживљавају илузију"*²⁶⁶ Поједини екслибриси су осликавали лични таленат и портрете самих уметника, неретко су стављани и сами иницијали. Најчешће су сами уметници, који су били и вајари, показивали интерес за модерну уметност и преносили и те моменте путем екслибриса. Реџиналд Поланд²⁶⁷ (Reginald Poland) је приказивао средњи век као најдивнији период у хришћанској уметности. У свим овим делима осећа се полет и ентузијазам оснивача, утемељивача земље. И даље се машовитост код дизајнера ценила. Композиције су слободне али и сложене. Постављена су често два а некад и три плана. Композиције су постављене линеарно, док су натписи, текст, имена, иницијали и поруке биле издвојене као јасно видљиве. Слика као да увлачи посматрача у свој свет маште.

Међу најбитнијим екслибрисима уметника издвајају се екслибриси Рут Томпсон Саундерс, Маргарет Брунсвиг, затим свакако екслибриси Шелдона Ченеја, екслибрис Хаиг Патигана, Маргарет Ели Веб, која је такође дизајнирала неколико екслибриса за себе. Оно што је занимљиво за екслибрисе Лауре и Сидни Армер које су радиле заједно јесте да су попут калифорнијских уметника користиле фотографије и саме скице у функцији екслибриса. Појединим екслибрисима доминирали су прикази бродова. Мери Елеонор Куран је сматрана првом уметницом у Лос Анђелесу. Она је стварала многе серије екслибриса са цветним мотивима. Многи екслибриси су уједно били и предавачи и дизајнери, међу њима свакако и Леота Вој, који је насликао екслибрис који је представљао Леди Мурасаки лично, у кимону.

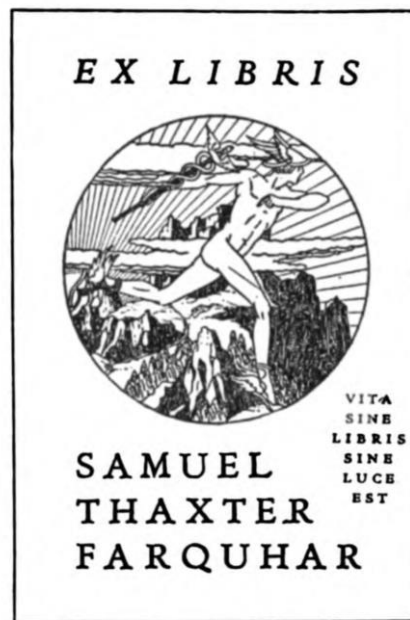
²⁶⁵ Ibid. 242., у оригиналу : „, "The Golden Age of California begins when its gold is used for purposes like this. From such deeds must rise the new California of the coming century, no longer the California of the gold seeker and the adventurer, but the abode of high-minded men and women, training in the wisdom of the ages, and imbued with the love of nature, the love of man, and the love of God. And bright indeed will be the future of our state if, in the usefulness of the university, every hope and prayer of the founders shall be realized." — David Starr Jordan."

²⁶⁶ Ibid. 40., у оригиналу : „, "Books revive illusions," is an exquisite blend of sentiment concerned with art and books."

²⁶⁷ Ibid. 16-18., у оригиналу : „, Reginald Poland regards the mediaeval as the greatest period in Christian art; so it was natural that he used a mediaeval illuminator on his bookplate by Tom Johnson. It contains some peculiarities not noticeable at first, for the monk writes with his left hand. As it happens, this is not a particular misfortune ; it merely indicates the tendency of the artist to do unusual things."

Многи екслибриси су представљали симболичне приказе разних тема, као што су Наполеон и Ујак Елби и Дона Дејвис. Остали који су их дизајнирали су Џеси Њукомб, Бел Валас, Маурисе Браун, Џон Адамс Комсток, Вилијам Вилке, Реџиналд Вагн, Томас Рутерфорд Флеминг.²⁶⁸ Приказивали су и уметнике из других земаља на својим екслибрисима. Посебно име у калифорнијском уметничком екслибрису, када се ради о уметницима, представљају екслибриси Хелен Вилер Басет, која је даривала Екслибрис интернационалну асоцијацију, која представља највећа имена у екслибрис уметности. Од самог почетка првих екслибрис мајстора у Калифорнији многе теме су биле посвећене јавном добру и генерално прогресу јавног добра.

Самјуел Такстер Фаркухар (Samuel Thaxter Farquhar)²⁶⁹ комбинује цртеж са типском композицијом, нацртан од стране Лавренса Петерсона. Многи екслибриси су били израђени од стране Росалинда А. Кипа, који је уједно био и професор енглеског и инструктор новинарства, као и власник Еукалиптус штампарије која је такође имала екслибрис који је имао приказ дрвета еукалиптуса на себи. Чак и типографски екслибрис који је имао иницијале уметника из Грабхорн штампарије је био значајан. Калифорнијски екслибрис је давао један посебан идентитет Калифорнији, пре свега јер је постојао и функционисао у унутрашњим круговима Калифорније, логичким и филозофским системом идентификације у разним системима, а представљао је и део културног идентитета Калифорније као својеврсна врста оријентације у друштвеној, социјалној и политичкој организацији калифорнијског друштва.

Сл. 87 – Екслибрис Самјуела Такстера Фаркухара (Samuel Thaxter Farquhar)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 49.

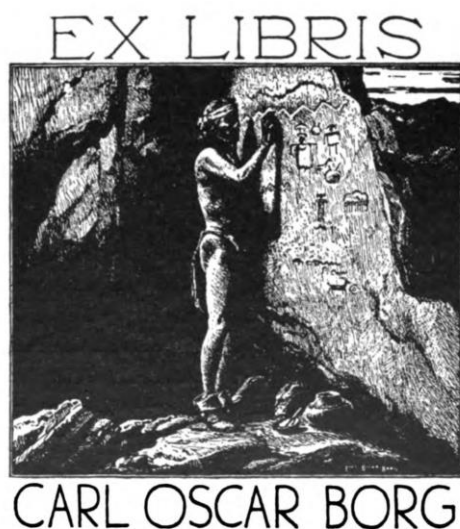
²⁶⁸ Ibid. 45., у оригиналу : „ ... Others who have designed their own plates are Jessie Newcomb Bell Wallace, Maurice Braun, John Adams Comstock, William Wilke, Reginald Vaughan, and Thomas Rutherford Fleming.”

²⁶⁹ Ibid. 49., у оригиналу : „ Samuel Thaxter Farquhar's plate combines drawing with type composition, the sketch having been drawn by Lawrence A. Paterson. Rosalind A. Keep is professor of English and instructor in Journalism at Mills College, and the owner of the Eucalyptus Press. Therefore, it is quite natural that the tree which gives its name to her press should appear on her bookplate designed by Paul Schmidt.”

Независно да ли су у питању биле Републиканске или Демократске странке Сједињених Америчких Држава, политичка дешавања су осликавала друштво путем “Калифорнијана” екслибриса. Калифорнијске библиотеке су својим екслибрисима представљале не само политичке него и религијске и низ разних вредносних културних система. У мноштву разних “Калифорнијана” екслибриса од стране библиотекара и библиотека, разматрано је често одређено лично и чисто дословно значење, али многи екслибриси су нудили и одређена међузначења и понекад непотпуно или делимично обрађене информације. Чест недостатак у вечини обрада америчких екслибриса генерално гледајући био је недостатак саме технике у којој су екслибриси били израђени, те су се понеки од тих екслибриса надопуњавали накнадно.

Самјуел Такстер Фаркухар плоча комбинује цртеж у својој композицији, скицу нацртану од стране Лавренса Петерсона. Ово је класичан екслибрис који је приказивао речи “*Vita sine libris sine luce est*”²⁷⁰, са текстом имена Самјуел Такстер Фаркухар (Samuel Thaxter Farquhar) и приказом Меркура (Winged Mercury) који прескаче планине и континенте. У позадини се види врх планине Олимпус у Калифорнији из шеснаестог века, плоча која је коришћена као допуна класичног антиквитета.

Грабхорн штампарија (Grabhorn Press) је такође издавала квалитетне екслибрисе „Калифорнијане“. Међу њима се издваја и екслибрис Роберта Грабхорна, типографски екслибрис који је првобитно био штампан црвеном и црном бојом у његовој личној штампарији. Власник овог екслибриса је био Грег Андерсон (Gregg Anderson) а дизајнирао га је Валенти Анђело (Valenti Angelo).²⁷¹

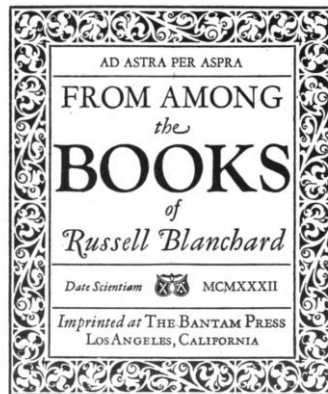
Сл. 88 – Екслибрис Карл Оскар Борг (Carl Oscar Borg)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 43.

²⁷⁰ Ibid. 49., у оригиналу : „ Vita sine libris sine luce eat (приказано на самом екслибрису) . A god of antiquity has his counterpart in our modern age, for the Winged Mercury, striding over the mountains, spans the continents as easily as does the printed word. The top of Mt. Olympus, from a sixteenth-century map of Ortelius, is used to complete a plate of classic antiquity.”

²⁷¹ Ibid. 50., у оригиналу : „ Ward Ritchie's minute typographical, which is printed in black on rust-colored paper, constitutes the sine qua non of the art of the bookplate. Gregg Anderson's plate was designed by Valenti Angelo and printed in red and black at the Grabhorn Press. The typographical of Robert Grabhorn was also printed originally in black and red at his own press.”

Карл Оскар Борг је дизајнирао самостално свој екслибрис. На овом екслибрису приказане су књиге и Публо, симбол неба. Књиге су приказане у религиозном маниру писања на камену, које је првобитно у Калифорнију било уведено од стране Индијанаца када су се појављивали Зуни²⁷² знаци (приказ књига на камену). Амерички екслибрис као показатељи кругова блиских и разноврсних дешавања у Америци носили су поруке у виду културе и уметности и имали су велике улоге у сврси вршења утицаја на друге културе и народе. Калифорнијски екслибрис носио је прсото епитет “националног идентитета” Сједињених Америчких Држава. Калифорнијски екслибриси су просто преносили историју као што смо више пута нагласили, затим језик, религију, битне трагове имена познатих и битних личности, одређене специфичне таленте, имена спортских талената. Екслибриси су били присутни у свим круговима и областима културе и културне размене , а тек касније су стигли до уметничких вредности.

Сл.89 – Екслибрис из књига Расела Бланчарда, штампан у Бантам штампарији, Лос Анђелес, Калифорнија
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot. *Historic California in Book-Plates*. стр. 48.

Расел Бланчард (Russell Blanchard) се бавио писањем и био је заинтересован за проблеме типографије и екслибриса генерално. За типографију је рекао: *”Уметник може обрисати руком исписане линије, речи или слова и поново их ставити тамо где ће ефекат бити најлепши за око. Ипак, то није тако са типографом. Он мора да стави овај тип уз помоћ тестере, фајлова и бакра дебљине папира.*“²⁷³

Овај екслибрис је екслибрис који је имао много техничких објашњења. Једно од најбитнијих појашњења овог екслибриса јесте чињеница да је поручивао да се дели знање.

²⁷² Ibid. 43., у оригиналу : „, Not sermons in but books on stones is suggested by the Indian pictographs on a cave interior, where certain Zuni signs may be discerned. One of these, as we have already learned, is the Pueblo cloud symbol, for the rain sign of the Hodge plate is used again by Carl Oscar Borg in his own plate.”

²⁷³ Ibid. 48., у оригиналу : „, Russell Blanchard wrote illuminatingly and at length regarding the problem of the typographer who would do bookplates, and stressed the fact that "the artist may by a sweep of the hand erase a line, a word, or a letter and put it in again where the effect will be the most pleasing to the eye. Not so with the typographer. He must place his type with the aid of a saw, a file, and small bits of brass and copper the thickness of a piece of paper.”

Сл. 90 – Екслибрис Џека Лондона (Jack London)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 61.

Екслибрис Џека Лондона, а нацртан од стране Е. Ј. Кроса, са вучјом главом и пуним именом власника показује једну нову живост у екслибрисима Калифорније и калифорнијских слова коришћених на екслибрисима.

Сл. 91 – Екслибрис Брет Харт “Bret Harte”
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 60.

Екслибриси аутора су екслибриси који се свакако појављују у свим сферама калифорнијских екслибриса, јер су то били екслибриси аутора који су припадали различитим браншама, бавили се различитим професијама, те су се радови овог типа појављивали у многим библиотекама. Екслибриси аутора подразумевали су екслибрисе доктора - писца, писца - адвоката, писца - глумца, људи који су практиковали дупле професије и имали многа интересовања. Брет Харте је један од најбитнијих када се ради о ауторима калифорнијских

екслибриса. Харте је дипломирао на Харварду и овај екслибрис је био коришћен пре него што је дипломирао.²⁷⁴

Екслибрис Хуана Баутисте, који је поседовао и сам потпис од стране Хуана Баутисте из Анце, рад је који је такође чинио битан део калифорнијске историје и колонизације Сан Франциска.²⁷⁵

Екслибриси Брета Харта и Лондона су екслибриси различитих професија који су имали заједничку одредницу. Многи амерички библиофили пројектовали су своје светове маште и размишљања путем својих екслибриса. Наравно да би одређени екслибрис био успешан потребно је било усагласити три основне ствари, технички квалитет који је био и најлакши део, потребно је било усагласити и власнички и мајсторово односно уметничково виђење екслибриса. Амерички екслибриси “Калифорнијане” као и амеирчки екслибриси генерално представљали су и откривали и многе егзистенцијалне моменте Америке поред оних историјских више пута споменутих. Улоге мајстора графичара и самих библиофила биле су подједнаке, амерички библиофили су предлагали и уоквиривали основне теме и ужи избор мотива, а амерички гравери су се трудили да испошгују сваки захтев. Но наравно, понекад није било могуће испошговати све и дешавало се наравно и да су амерички мајстори неке моменте својих екслибриса прилагођавали свом личном ставу и личном ликовном изразу.

Почетком деветнаестог века, а посебно половином деветнаестог века амерички екслибрис је постепено бивао све слободнији, те је и постајао независнији од захтева наручиоца. Дешавало се и у примерцима екслибриса калифорнијане да су уметници изражавали своја виђења и идеје, а да се име библиофила, библиотекара или власника само успутно појављивало. Наравно то се све почело дешавати у моменту када су екслибриси постајали све присутнији и када је екслибрис постао доступан буквално свима. На том путу до уметничке вредности исказали су приличан успех у дизајну. Много каснији зрелији екслибриси ће више личити на неке врсте логоа него на екслибрисе. Ту се поново потврђује широк спектар могућности који графика као дисциплина нуди. Та танана линија иде између уметничког и комерцијалног, уметничког и комуникативног. Комуникативност екслибриса је обавезујућа и скоро да нема екслибриса који не комуницира на јасан и недвосмислен начин. Односно сваки без изузетака носи јасну поруку о свом екслибрису, пореклу, припадности. Међутим, комерцијалност и примењивост екслибрис дела није била звезда водиља никада и зато екслибрис колико год да се приближио дизајну, увек ће остати на уметничкој страни. Не прелазећи границу пуне употребљивости. Сваки екслибрис носи дух интимности и то га чини уметничким. Колико су то знали да цене учени припадници америчког друштва, људи од знања, културе и љубитељи књига говори и број библиотека, материјала, извора, публикације које се баве екслибрисом, његовим очувањем за будуће генерације.

---

²⁷⁴ Ibid. 60., у оригиналу : „ Bret Harte is the earliest author's plate in the state. Yet as Harte was a graduate of Harvard, it might have been made in his undergraduate days, though used, of course, in his Californian sojourn.”

²⁷⁵ Ibid. 63., у оригиналу : „ The signature of Juan Bautista de Anza ushers mention of his important place in Californian history, for it was he who made possible the overland route from Sonora to Monterey and the colonization of San Francisco...”

Сл. 92 – Екслибрис Хуана Баутисте (Juan Bautista)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 63.

Сл. 93 – Екслибрис Саре Биксби Смит (Sarah Bixby Smith)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 66.

У многим примерцима америчких екслибриса налазимо примерке екслибриса који просто нису настали као наручени него су настали као резултати међусобног поштовања и похвале одређеним истакнутим уметницима, писцима, историјским ликовима, државницима. Дакле у доба “Калифорнијане”, амерички мајстори гравери су се слободно изражавали и посвећивали су своје екслибрисе многим независно од наручивања.

Екслибрис Саре Биксби представља један од класичних калифорнијских екслибриса, који је уистину породични екслибрис познате породице Биксби. Овај рад приказује дрво живота, мистично пепељасто дрво Норс (Norse) митологије. Дизајнирао га је Максвел Хамилтон Хол (Maxwell Hamilton Hall). Ово је био екслибрис који је директно повезан са калифорнијским историјским екслибрисима јер су чланови из Нове Енглеске биле породице, дошљаци који су остали да живе у Калифорнији у педесетим годинама осамнаестог века, и били велики велепоседници ранчева и земље у местима у близини Дуге плаже. (Long Beach).²⁷⁶

Наручити екслибрис био је један одличан начин да се остави траг свог постојања и да се прикључи вишим круговима друштва, онима који су учени, који су цењени, поштовани, признати и који имају одређен респект и глас у својој околини. Да се тако придружи креаторима америчког грађанског друштва.

²⁷⁶ Ibid. 66., у оригиналу : „ The bookplate of the late Sarah Bixby Smith recalls pleasant historic associations, for her Adobe Days is a classic among Californians. Incidentally it is one of the few books of early memoirs to contain a child's recollections. A member of the New England Bixby family which settled in California in the fifties, her father Lewellyn and her uncles Jotham and John were large owners in the Ranchos Los Cerritos and Los Alamitos, upon which the present city of Long Beach is located. In a bookplate designed by Maxwell Hamilton Noll, she has used the tree of life, the mystical ash . tree of Norse mythology.

Сл. 94 – Екслибрис Едгара Рајса Буроуга (exlibris Edgar Rice Burroughs), креатор Тарзана
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 70.

Екслибрис који припада аутору Тарзана је екслибрис Едгара Рајса Буроуга, екслибриса који је био дизајниран од стране његовог нећака Стедлија (Studley Oldham Burroughsa), који је написао о свом екслибрису следеће: „Приказује Тарзана који држи планету Марс, изнад којег се виде два сателита. Око Тарзанове ноге је Кала, његова хранитељица. Прекрижено перо и сабља симболишу моје интересовање за књижевност и војску. Штит у доњем левом углу требало би да покаже моје интересовање за једначине, моје искуство као каубоја и моје интересовање за аутомобиле и књиге.”²⁷⁷

Сама чињеница да је и лик Тарзана могао имати свој екслибрис нам говори колику је слободу екслибрис постизао постепено. Али једно правило је у примерцима свих екслибриса морало бити испоштовано у потпуности, екслибрис је морао припадати некоме, у супротном је био небитан. И у случају Калифорнијских екслибриса већина колекционара се занимала за екслибрисе који су били намењени самој размени и колекционисању. Били су битни власници, припадништво, намена самог екслибриса, али екслибрис више нису морали бити део књига. Екслибриси су се постепено излазили из окриља библиотека, излазе и постају предмети размене и сакупљања. Посебност која је привлачила колекционаре у случају Калифорнија екслибриса била је у томе што су колекционари налазили посебности не само у прикупљању и анализирању него америчке националне стратегије и историје, него су постојали и екслибриси слободних тема. Слободне теме су отварале нова поља истраживања америчких мајстора.

²⁷⁷ Ibid. 70., у оригиналу : „ Edgar Rice Burroughs, the creator of Tarzan, writes of his bookplate: "It depicts Tarzan holding the planet Mars, above which are seen the planet's two satellites. Embracing Tarzan 's leg is Kala, his foster mother. The crossed quill and saber are emblematic of my interest in literature and the army. The shield in the lower left is supposed to show my interest in equitation, my experience as a cowboy, and my interest in motoring and in books." The plate was designed by Studley Oldham Burroughs, a nephew of the author.”

Сл. 95 – Екслибрис Виларда С. Морса (Willard S. Morse)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot ,
Historic California in Book-Plates, стр.73.

Сл. 96 – Екслибрис Хари Кар (Harry Carr)
Извор илустрације: Clare Ryan, Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 76.

На екслибрису Виларда С. Морса , који је био дизајниран лично од стране Ховарда Пејла и изгравиран од стране В. Х. В. Бикнела, видимо екслибрис библиографа Ховарда Пејла, где је приказана и шољица чаја која има намеру да прикаже студента Оксфорда који прави паузу од учења.²⁷⁸

Екслибрис Херија Кара је екслибрис који је био дизајниран од стране Чарлса Х. Овенса (Charles H. Owens), а представљао је екслибрис са приказом малог ранча окруженог палмама и дрвећем. Ово је један од романтичарских приказа представљања заоставштине Калифорније.²⁷⁹

Амерички Калифорнијана екслибрис је имао директан приступ , мајстори ових екслибриса су имали савршен директан приступ многим темама. Увођењем многих слободних тема, амерички екслибрис је постојао просторно и временски неограничен , добијао је на ефикасности примене. Амерички мајстори Калифорнијана екслибриса су изабрани графичким техникама и методским приступима као и њиховом успешним коришћењем успети створити и аргументовати ликовну оправданост својих избора. Оправданост избора калифорнијских мајстора лежало је у осликавању постојећих дешавања и испуњености ликовних изазова као и у друштвеној оправданости. Калифорнијски мајстори су предмети истраживања Калифорније приступали користећи и савременије технике дубоке и високе штампе пружајући систематски преглед свих тема и кључних момената дешавања у Калифорнији.

²⁷⁸ Ibid. 72., у оригиналу : „ In the bookplate of Willard S. Morse, bibliographer of Howard Pyle, a dish of tea is employed to bolster a thirsty student, perhaps an Oxford don, who pauses a moment from his labors. The plate was designed by Howard Pyle and engraved by W. H. W. Bicknell.”

²⁷⁹ Ibid. 76., у оригиналу : „ The late Harry Carr owned two bookplates, the second in geniously incorporating the first in a design made by Charles H. Owens, an old friend and member of the staff of the well-known newspaper of which the Lancer was one of the best-beloved features. A palm-guarded ranchito with red-tiled roof completes the design of the writer who labored as unceasingly as did Don Carlos Lummis for the preservation of the romantic heritage of the state of California.”

„КАЛИФОРНИЈАНА” — ЕКСЛИБРИСИ БОТАНИЧАРСКЕ И ХОРТИКУЛТУРАЛНЕ ПРИРОДЕ

Многи калифорнијски екслибриси били су посвећени биљкама и хортикултуралном делу Калифорније. Појава екслибриса са приказима секвоја је била веома заступљена, чак су понеки истраживачи и биолози приступали чак и проучавању екслибриса ради распознавања врста дрвећа уколико су екслибриси заиста били квалитетни и, подразумева се, добро описани. Већи број ботаничара је стварао омање колекције ботаничких екслибриса. Цвет по имену златни попи или како су га на шпанском звали *copa de oro*²⁸⁰ попримио је велику пажњу, као и само приказивање еукалиптуса. Поред приказа самих биљки, овде су се могли наћи и ботаничарски инструменти попут разних врста микроскопа, дестилационе апаратуре, као и научноистраживачке литературе многих студената ботанике или самих истраживача ботаничара.

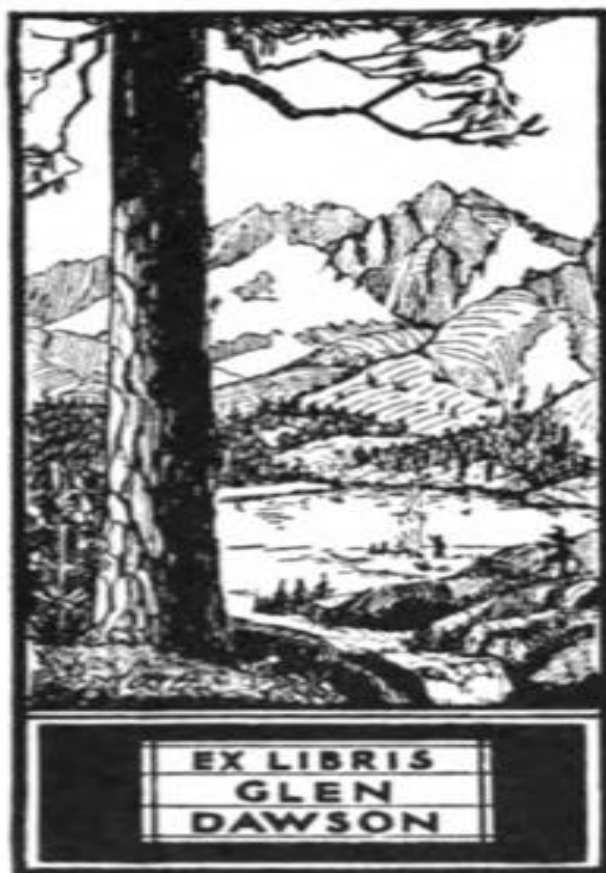
Сл. 97 – Екслибрис Каролина Вуд (exlibris Caroline C. Wood)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 86.

Екслибрис Каролине Вуд (Caroline C. Wood) приказује дрво са пустињском позадином.

Калифорнијски екслибриси ботаничарске и хортикултуралне природе представљали су заокружену целину на више нивоа. Период који је претходио овим екслибрисима изродио је низ изузетни квалитетних екслибриса, те су тако ови екслибриси представљали логичан след и једну надоградњу у стручног графичарско граверском методолошком смислу. Од првобитних колонијалних екслибриса који су подразумевали територије првих тринаест енглеских колонија у Америци и који су подразумевали територије првих тринаест енглеских колонија у Америци и који су подразумевали екслибрисе са простора Јужне и Северне Каролине, Масачусетса, Њу Хемпшира, Конектиката, Њујорка, Мериленда и осталих стигло се и до Калифорније. Хортикултуралним ботаничарским екслибрисима обогаћен је корпус истраживања Калифорнијског екслибриса. Циљ ових екслибриса било је надопуњавање проучавања културе Калифорније у једном образовном, културном и књижевном смислу првенствено.

²⁸⁰ Ibid. 81., у оригиналу : „ Certainly the subject of more bookplates than any other Californian flower symbol is the golden poppy, which the Spaniards called *copa de oro*, loveliest flower name in any language. As distinctly associated with our state as is the Stars and Stripes with our nation, the poppy which carpets our hillsides with blinding richness happens to be the first state flower to have been adopted officially in the United States...”

Сл. 98 – Екслибрис Глен Давсон (Glen Dawson)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 90.

Екслибрис Глена Давсона , као и екслибрис Едите Емерсон Спенсер представља чврсте екслибрис композиције , представљали су огледало свог друштва. Калифорнијски екслибрис хортикултуралне природе приказивао је бројне карактеристичне пределе, од Туфа куле, језера Моно, једне од импресивних карактеристика Калифорније, бројне биљне врсте. Иако су је приказивали биљке увек су носили и име у чију су част израђени. Свакако су носили имена чији су власници односно ликови учествовали на неки начин у реконструкцији историјског периода Калифорније и Калифорнијске културе , те су на тај начин доприносили бољем разумевању тог периода.

Екслибрис са приказом леопард љиљана, врсте цвета који је био карактеристичан за Калифорнију, био је приказан на екслибрису Глена Давсона, члана Сиера клуба у Калифорнији. Цветни и биљни мотиви најављивали су долазак пролећа, попуг екслибриса Едит Емерсон Спенсер (Edith Emerson Spencer). Овај екслибрис је био пун изузетних детаља и једноставности високог нивоа, а аутор је на њему приказао грациозну девојку у средњовековном костиму окружену љиљанима (слика 99).

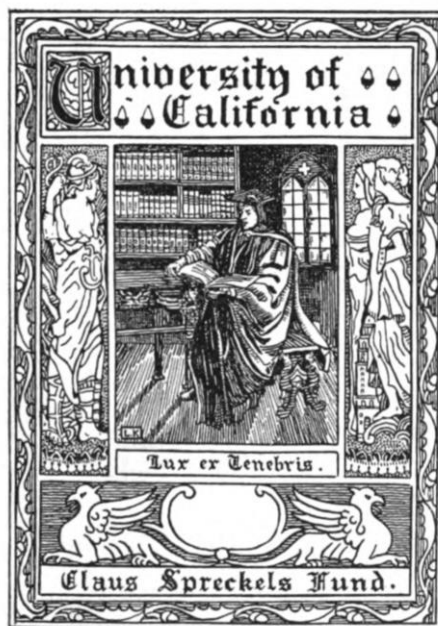

Сл. 99 – Еклибрис Едите Емерсон Спенсер (Edith Emerson Spencer)
 Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 91.

Сл. 100 – Калифорнијски еклибрис,
 Беркли Калифорнија

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*. Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915, стр. 56.

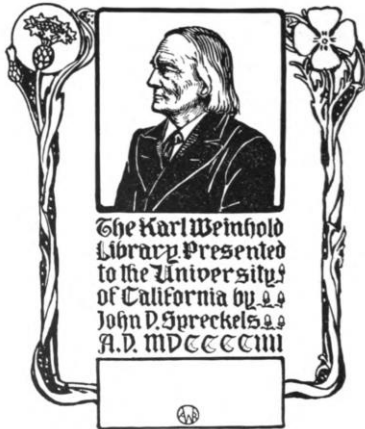
Сл. 101 – Еклибрис Клаус Спекелс
 фондације (Claus Speckels Fund)

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*. Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915, стр. 57.

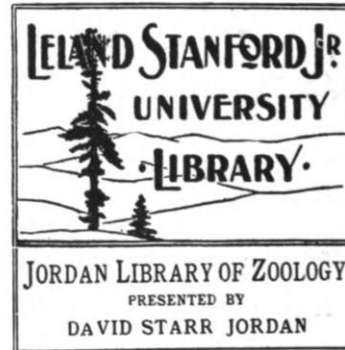

Екслибрис Универзитета у Калифорнији, који је био посвећен Маријусу Спинелију, дизајниран је и израђен од стране Спенслија. Екслибрис је одавао инспиративну тему и састојао се од слова која су се налазила у самој композицији екслибриса. Овај екслибрис био је обрађен и чувао га је библиотекар Ровел. Екслибрис је посвећен добротинитељу Италијану Спинелију који је донирао књиге. Садржавао је натпис „EX DONO”²⁸¹.

Екслибрис Универзитета у Калифорнији Беркли дизајниран је 1912. године у знак захвалности за донацију. Клаус Спекелс фондација је поклонила књиге о историји, економији и политици у сврху организације функционалне библиотеке, која је и касније примала поклоне у виду донација многих књига.²⁸²

Сл. 102 - Екслибрис
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New.* Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915, стр. 58.

Сл. 103 - Екслибрис Леланд
Станфорд Млађи
Универзитетске библиотеке
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New.* Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915, стр. 142.

²⁸¹ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New* (Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915), 56., у оригиналу : „University of California Berkeley, California. This plate in memory of a thorough scholar, an enthusiastic teacher and a devoted friend, illustrates the finest work of J. W. Spencley in formal, as contrasted with pictorial, design. His success may be attributed to his full sympathy with an inspiring subject. He has beautifully drawn and spaced an unusual amount of lettering; and the central line, "Marius J. Spinello," is accentuated sufficiently to make it, as it deserves, the more conspicuous. A delicate stipple adds just the needed finish.— J. C. Rowell. Librarian.”

The collection of volumes on Italian history and literature formed by the lamented Marius J. Spinello (1100 volumes), was presented by his numerous friends. — Dedication of the University of California Library, 1912.”

²⁸² Ibid, 57., у оригиналу : „University of California Berkeley, California. In 1902 also were received from Claus Spreckels \$11,675.00 for books on history, politics and economics; and from Mrs. Ethel W. Crocker, \$2,500.00 for the beginning of a physiological library, supplemented with later gifts— \$1,000.00 in 1905 and \$1,000.00 in 1911. — Dedication of the University of California Library, 1912.”

²⁸³ Ibid.58., у оригиналу : „University of California Berkeley, California. Designed by Mrs. Wheelan. An excellent likeness of the distinguished philologist, whose extensive private library has found its last resting place in the distant West. Conventionally framed within edelweiss and the California golden poppy. — Joseph C. Rowell, Librarian. In 1905 we received the Karl Weinhold library of Germanic linguistics, folklore, and literature purchased for us by John D. Spreckels at a cost of \$7,000.00. — Dedication of the University of California Library, 1912...”

Екслибрис Калифорнијског универзитета посвећен је библиотеци и дизајнирала га је госпођа Вилан (Willan). Он осликава и велича истакнутог филолога који је поседовао опсежну истакнуту библиотеку у Калифорнији. Конвенционално овај екслибрис је приказивао и биљку мака. Године 1905. библиотека је примила дела немачке лингвистике, фолклорних књига и књижевности Спрекелса.²⁸³

Екслибрис Станфорда, Леланд Станфорд универзитета Пало Алто у Калифорнији, представља дело дизајнирано од стране Болтона Бровна. Показује карактеристична брдашца и Станфорд секвоју, огромно дрво које је било оријентир. Отуда и потиче име Пало Алто, што у преводу значи високи ступ, име станфордског имања.²⁸⁴

Сл. 104 – Екслибрис Универзитета Калифорније

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New.* Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915, стр. 55.

Већина ових екслибриса представљали су своје библиотеке. Калифорнијских екслибриса је било много, као и библиотечких асоцијација Калифорније. Међу најпознатијим библиотекама које су у свом поседству имале екслибрисе су биле библиотека Сан Франциско, Банкрофт библиотека, Беркли са универзитета у Калифорнији, Ханфорд, Фресно, Гилрој слободна државна библиотека, Холивудска библиотека, Линколн Државна библиотека, као и многе друге истакнуте библиотеке и читаонице. Универзитет у Калифорнији је имао више екслибриса.

Такође битан екслибрис са посветом Универзитета у Калифорнији чини и екслибрис госпођице Марте Е. Халиди, која је поклонила библиотеци око 2500 књига касног регента Халија, богатих дела технолошке литературе. Дела су поклоњена библиотеци 1912. године.²⁸⁵ Употреба екслибриса код ботаничара указује на значај који је имао екслибрис у вишим круговима америчког друштва. Скоро да је било незамисливо да неко ко поседује одређен фонд књига нема сопствени екслибрис. И ту није било изузетака. Ко нема екслибрис значи да нема ни библиотеку, а ко нема библиотеку као да није довољан интелектуалац. Свако ко је желео да припада ученом друштву морао је да има екслибрис. Служио је као нека врста личне карте, или чланске карте важних личности.

„КАЛИФОРНИЈАНА” НА ЕКСЛИБРИСИМА ЦРКВИ

Калифорнијски мотиви су били чести на бројним екслибрисима клубова, организација, недељних школа, црквених библиотека и колекција које су приказивале калифорнијске парохе и свештена лица. Један од првобитних екслибриса сврстаних у екслибрисе цркви био је представник Унитарне вере *Стар кинг* (Starr King) који је стигао у Сан Франциско 1860. године.²⁸⁶ Његов екслибрис је био поклон *Portsmouth Street Parish Sabbath* школе. Познати су екслибриси школе „Свети Џон”, дистрикта у Сан Франциску, док је екслибрис који поседује историјску вредност, екслибрис кардинала Волслеја (Wolsley). Битан је екслибрис Вилијама Инграхама Кипа, члана познате њујоршке породице која је дошла у Сан Франциско, као првог епископа и ректора Грејс цркве. Не смеју се изоставити ни екслибриси велечасног Алфреда Бреверера, ректора Свете Пол цркве у Бурлингаму. „Калифорнијана“ екслибриси религиозних институција били су израђивани у техникама дубоке и високе штампе, првенствено је била коришћена гравура у челику, дакле бакропис или бакрорез, али често су ове информације недостајале. Иако су графичке технике које су биле обрађиване често могле деловати комплексно, сами отисци и примерци Калифорнијане су изгледали у потпуности складни.

---

²⁸⁵ Ibid. 55., у оригиналу : „ University of California Berkeley, California . Mrs. Martha E. Hallidie presented the library with 2,500 volumes of the late Regent Hallidie, rich in technological literature. Dedication of the University of California Library, 1912.”

²⁸⁶ Ibid, Claire Ryan Talbot, *Historic California in Bookplates*, стр. 93-94, у оригиналу : „ Since the mission books and libraries have already been introduced into this narrative, it is but natural to turn to Thomas Starr King, whose statue accompanies that of the revered Junipero Serra in the Hall of Fame in Washington, D. C. The eloquent preacher of the Unitarian faith, Stan-King, arrived in San Francisco in April, 1860, to begin a career of ceaseless activity in behalf of his parishioners, his city, and his state... Though as welcome as if it were his personal ex libris, it is only a presentation label announcing that the book was a gift of the Portsmouth Street Parish.”

Сл. 105 – Еклибрис Еману-ел Сан Франциско (Emanu-el San Francisco)
 Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр.100.

Еклибрис Еману-ел Сан Франциско представља еклибрис који је дизајниран од стране Албертине Рендал Вилан за семитске књиге које су представили чланови Конгрегације Еману-ел, где су била спајана разна дела о богослужењу и хебрејским ритуалима. Торањ у центру овог еклибриса представља торањ Сутер у Сан Франциску пре пожара 1906. године. Еклибрис је такође био представљен од стране библиотекарa Ровела.²⁸⁷

Забележен је и сачуван велики број еклибриса као што су еклибриси монсињора, еклибриси дизајнерке Мери Елеонор Куран, који су приказивали ентеријерне и екстеријерне делове катедрала, капела. Многи од ових еклибриса су имали и крстове у својим композицијама.

У Меморијалној библиотеци комуникационе конгрегационе цркве у Клермонту чувају се еклибриси Мери Пенфилд Нортон (Mery Penfield Norton Memorial Library of the Community Congregational church, Claremont).

²⁸⁷ Ibid, 100., у оригиналу : „ The plate de signed by Albertine Randall Wheelan in 1904 to mark the Semitic books which were presented to the university by members of Temple Emanu-El represents the synagogue which was built on Sutter Street by the oldest Jewish society in San Francisco. The synagogue was destroyed in the fire of 1906. Trinity Church of Santa Barbara has a plate by Margaret Ely Webb.

William Frederic Bade, of the Pacific School of Religion, has a bookplate in which his coat of arms and the seal of this institution have been used as features...”

Сл. 106 – Екслибрис Френсис Ј. Конати
(Fransis J. Conaty)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 98.

Сл. 107 – Екслибрис Џозеф М. Клеасон
(Joseph M. Cleason)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 99.

Екслибрис Френсиса Ј. Конатија (Fransis J. Conaty) је екслибрис са приказом крста у својој композицији. Често су на екслибрисима биле приказиване и сцене синагога или прикази из семитских књига. Познати су екслибриси Вилијама Фредерика Баде из Пацифичке школе религије (Pacific Religious School). Калифорнијски црквени екслибриси који су били минијатурни склопови бројних библиотека представљали су многострука значења и разне вредности својих институција. Управо су они имали могућности преношења најинтимнијих и најиндивидуалнијих кратких порука. Само екслибрис је могао без проблема стићи на било коју страну света. Религијски школски Калифорнијана екслибриси били су конкретно симболичке природе, они су комбиновали нешто опште познато и уочљиво са нечим вишим.

Екслибрис монсињора Клеасона чини такође веома занимљив примерак црквених калифорнијских екслибриса. Овај монсињор подсећа на учењака. Многи екслибриси везани за цркве су били дизајнирани и урађени руком Џејмса Веба (James Webb). Већина ових екслибриса је била арморијалног карактера.

Црквени екслибриси су морали бити сведени са одређеним мотивима, па ипак су могли изражавати техничку поткованост мајстора. Нијансе које су остваривали давале су овим екслибрисима посебно свечану атмосферу, алу и благи мистицизам. Такође, вредност и поука је била још једна порука која се осећала на свим овим композицијама. Ненаметљиво али јасно сваки црквени екслибрис има јасну поделу композиције.

„КАЛИФОРНИЈАНА” КАО САСТАВНИ ДЕО КАЛИФОРНИЈСКИХ ЕКСЛИБРИС КОЛЕКЦИЈА, ЕКСЛИБРИС АСОЦИЈАЦИЈА, КАЛИФОРНИЈСКИХ ЕКСЛИБРИС УДРУЖЕЊА

Екслибрис буклет из маја 1907. године под бројем четири (*The Bookplate Booklet*, Volume 1, August 1907, number 4) говори о томе како се седам колекционара сакупило да размене сазнања у свету екслибриса. Тако је било и основано Калифорнијско екслибрис друштво 1906. године које је штампало „Калифорнијски екслибрис”, магазин који се сматрао изузетном реткошћу, али веома драгоценим ресурсом информација о екслибрисима посвећеним Калифорнији.

Прва изложба **Калифорнијског екслибрис удружења** одржана је у Клубу Хал у Сан Франциску 13. октобра 1908. године. То се сматра једном од најбитнијих изложби у Калифорнији, као и у целом западном делу Сједињених Америчких Држава.

Олив Персивал је прва особа из Лос Анђелеса која је имала част прве изложбе у источној Калифорнији. Ова интернационална организација основана је од стране Хелен Вилер Басет (Helen Wheeler Bassett) у Лос Анђелесу 1925. године. Организација се поводила следећим: “*Да се свуда формира одржив медиј комуникације између појединаца који би могли бити заинтересовани за екслибрисе.*”²⁸⁸ Њихова прва изложба била је одржана у бившој Јавној библиотеци Лос Анђелеса. Сама асоцијација није имала званични екслибрис.

Најбитније и најзапаженије светске колекције екслибриса су у власништву Реверенда В. А. Бревера из Бурлингама. Бревер колекција је поседовала преко седам хиљада плоча и истакнутих квалитетних екслибриса “*малих мастера*”.

Многи калифорнијски библиофили су прикупљали своје екслибрис колекције. Међу познатијима и запаженијима издвајају се библиофили: Алберт М. Бендер (Albert M. Bender), Самјуел Фаркухар (Samuel T. Farquhar), Џон Ховел (John Howell), мајор Хари Драво Паркин (Major Harry Dravo Parkin), Томас Вејн Норрис (Thomas Wayne Norris), др Ратбоне (Dr. Rathbone), др Криспин (Dr. Crispin), др Потер (Dr. Potter).²⁸⁹

Калифорнијске колекције су се састојале од интересантних плоча које су се првенствено тичале локалних тема. Поред свих сазнања о Шелдону Ченеју као најбитнијој особи калифорнијског екслибриса, име **Оливе Персивал** је такође играло важну улогу јер је управо она била прва особа која је имала своју изложбу екслибриса у Северној Калифорнији у клубу **Јутарњи клуб петком** (Friday Morning Club) у марту 1911. године.²⁹⁰ На овој изложби био је

---

²⁸⁸ Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, 102-105., у оригиналу : „ Saturday, May 4, 1907," says The Bookplate Booklet for May, 1907, "seven designers and collectors of bookplates met for an informal lunch at the Paris Tea Garden in San Francisco, with the definite purpose of organizing a society for the advancement of collectors' interests and for the encouragement of the art. Those present at the meeting were : Reverend and Mrs. W. A. Brewer, Mr. and Mrs. E. J. Cross, Miss Sara M. Daly, Mr. G. H. Gihon, and Mr. Sheldon Cheney. These became charter members of the society." ... The Bookplate Association International was organized by Helen Wheeler Bassett in Los Angeles in 1925... A phrase from the constitution seems to fit particularly well the notable achievements of this society: "to form a sustained medium of communication and cooperation between individuals everywhere who may be interested in bookplates."

²⁸⁹ Ibid.116., у оригиналу : „ Other Californian bibliophiles who possess bookplate collections are Albert M. Bender, Samuel T. Farquhar, John Howell, Major Harry Dravo Parkin, the late Orra E. Monnette, Thomas Wayne Norris, Dr. Rathbone, Dr. Crispin, and Dr. Potter."

²⁹⁰ Ibid.104., у оригиналу : „ To Olive Percival of Los Angeles falls the undivided honor of having the first exhibition of bookplates in Southern California in the clubhouse of the Friday Morning Club in March, 1911. A copy of this charming catalogue reads like a directory of Angelenos of a few decades ago and is, above all, a tribute to this scholarly collector whose collection bears the stamp of sound ex libris knowledge."

заступљен велики број екслибриса **Мери Куран**.²⁹¹ Оливе Персивал је поседовала личну колекцију од преко хиљаду екслибриса. Многобројне плоче екслибриса омогућиле су јој размену и формирање пријатељстава са многим графичарима, библиотекарима, библиофилима и колекционарима широм света. Она је ценила и пошговала своју колекцију, екслибриси њене колекције били су урамљивани.

За саме институционалне и колекционарске екслибрисе посебну улогу свакако је играла и колекција **Луисе Е. Винтербурн** (Louise E. Winterburn), чија је посебност лежала у чињеници да је поседовала краљевске екслибрисе. Луиса Винтербурн је била и председница Калифорнијског екслибрис удружења. Њена екслибрис колекција била је изузетно организована. Екслибриси су били равномерно каталогизовани и имали су велику образовну улогу управо због те организованости. Ово је била једна од највећих колекција. Њена колекција садржавала је краљевске екслибрисе из преко двадесет различитих земаља, чија се листа чувала и чува се у Конгресној библиотеци у Вашингтону.²⁹² Познате колекције чине и **Едит Емерсон Спенсер** колекција која се састојала од екслибриса истакнутих уметника и од екслибриса уметничког шарма.²⁹³ Затим издвајала се колекција **Цералдине Т. Кели** која је имала екслибрисе надарене Маргарет Ели Веб.²⁹⁴ Екслибрис колекције **Елеоноре Хомер** и **Хелене Монеј Фентон** такође чине битне колекције за све колекционаре и обе су имале свој лични екслибрис направљен од стране Џемса Веба. Оба екслибриса су приказивала карактеристичан калифорнијски пејзаж.²⁹⁵

Међу најбитнијим екслибрис графичарима чија су дела посвећена установама, пре свега образовним институцијама, налази се Артур Ховард Хол, који је креирао једноставне екслибрисе декоративног и пикторијалног карактера. Многе истакнуте институције, екслибрис колекције, екслибрис асоцијације и удружења Калифорније су кроз механизме и библиотечку повезаност преносили најсублимнију лепоту екслибриса. Међубиблиотечка повезаност као и интерна сарадња истакнутих институција, асоцијација и удружења доприносила је уздизању тих институција.

Колико су појединци и асоцијације чинили за екслибрис, толико је екслибрис знао да узврати, као захвална дисциплина за све љубитеље књиге, али и ликовних уметности, посебно графике. Удружени око истог израза стварале су се везе које су биле јаче од формалних и неформалних група. Љубав према екслибрису повезивао је оне одабране и знало се да ко год је члан неке асоцијације аутоматски је учен човек, пошгован појединац, истакнут у друштву. Мапирање вишег слоја америчког друштва био је још један задатак, мисија или резултат екслибрис удружења.

---

²⁹¹ Ibid, у оригиналу : „ To this exhibition Mary Eleanor Curran contributed extensively of her designs, thus supplementing the valuable collection of early American and "little masters" lent by Miss Percival.”

²⁹² Ibid, 110-111., у оригиналу : „ Louise E. Winterburn's collection contains several specialties other than the one for which she is famed: the bookplates of royalty. As president of the California Bookplate Society, she dispenses bountifully of her gracious favors, her home being a veritable Northern Californian Mecca for ex libristis... Her collections are of great educational value, and as such play an important part in the cultural activities of San Francisco. It is notable that even such similar entities as collections possess definite characterizing notes; for the onlooker, viewing the magnificent group of bookplates of royalty, is bewildered by the display of pomp and circumstance, of orders and potentates, and feels as if he were attending a coronation ceremony.”

²⁹³ Ibid.113., у оригиналу : „ Edith Emerson Spencer's collection is characterized by bookplates of distinguished artists and of artistic charm. Her own ex libris are fine examples of the art.”

²⁹⁴ Ibid., у оригиналу : „ Geraldine T. Kelly possesses a bookplate by the gift ed Margaret Ely Webb.”

²⁹⁵ Ibid, 115., у оригиналу : „ Eleanor Homer and Helen Mooney Fenton are names encountered in all gatherings of ex libris enthusiasts, and they own splendid collections. Each has an engraved bookplate by James Webb, showing a characteristic Californian landscape.”

„КАЛИФОРНИЈАНА” ЕКСЛИБРИСИ ДОКТОРА И ИСТАКНУТИХ МЕДИЦИНАРА, ИСТРАЖИВАЧА

Екслибриси посвећени докторима се тичу такође и истакнутих болница, личних библиотека медицинара, школа и факултетских библиотека медицинара, као и свакако индивидуалних екслибриса посвећених појединим индивидуалцима докторима. Међу причама о пореклу првобитних екслибриса помињу се екслибриси доктора Цепаса Барда²⁹⁶ од Вентуре, доктора Валтера Лиднлеја, истакнутог пионира медицине из Лос Анђелеса, екслибрис дизајниран од стране Валентина Кирбија око 1910. године, затим екслибрис једног од зачетника медицинске историје Сан Франциска доктора Цона Тонсенда, и ово су уједно и екслибриси који се везују за другу половину осамнаестог века. У деветнаестом веку међу најбитнијима издваја се екслибрис доктора Хомера Клифтона Оатмана, екслибрис који је настао 1901. године радом Артура Велингтона Кларка.²⁹⁷ Кларк је био доктор уметник.

Сл. 108 – Екслибрис доктора Хомера Клифтона Оатмана (Dr. Homer Clifton Oatman)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 123.

Веома често, калифорнијски доктори су приказивани на својим екслибрисима без икаквих приказа медицинске апаратуре или било чега што је повезано са њиховом струком.

Често су били осликавани и прикази Новог Зеланда који су говорили о докторским интересовањима о путовањима.²⁹⁸ Један од специфичних примерака ове групације је екслибрис

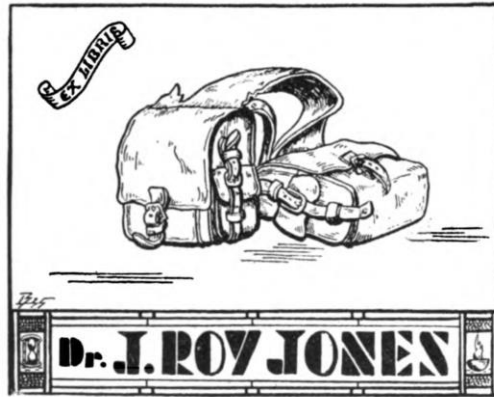
²⁹⁶ 120., у оригиналу : „ Another bookplate of importance would be that of Dr. Cephas Bard of Ventura, who wrote a rare pamphlet, also one of the book "finds" of the state. An address read before a meeting of the Southern California Medical Society at San Diego in 1894, it gave an account of the methods, medicaments, superstitions, and instruments used by the Californian Indians and the early Spaniards.”

²⁹⁷ 122., у оригиналу : „ Though it was designed by C. Valentine Kirby as late as 1910, it signifies by the date 1873 the inception of a career of distinguished service. The earliest dated physician's bookplate of our century is that of Dr. Homer Clifton Oatman, which was drawn in 1901 by Arthur Wellington Clarke to ex libris collectors, Clarke is now revealed as a doctor-artist.”

²⁹⁸ Ibid, 125., у оригиналу : „ New Zealand symbols are found in the E. Ross Jenney plate, the central portion containing the tiki of native mythology, which, together with the hemispheres, denotes the owner's interest in travel. The symbols in the upper left and right signify, respectively, the raki and ura of Maori lore... The bookplate of Max Dunievitz contains

доктора Цона Роја Џонса, урађен руком Теодора Беглемана који је настао касније, али приказује докторску торбу из седамдесетих година која симболизује пут и професију. Многи екслибриси приказивали су сцене и величали су Хипократа и Аскулапијуса, који су били неизоставни део докторске библиотеке. Ови екслибриси су били чистији у композиционом смислу. Сведени потези, без изградње планова и ефеката светлости и сенке. Нису покушавали да дочарају крајолике или уведу посматрача у неку причу. На нивоу симбола обично се представљала једна ствар уз име онога ко је био власник.

Сл. 109 - Екслибрис доктора Ј. Роја Џонса (Dr. J. Roy. Jones)
 Извор илустрације: Clare Ryan Talbot
.Historic California in Book-Plates,
 стр.128.

Robert Rathbone M.D.

Сл. 110 - Екслибрис др Роберта Ратбона (Robert Rathbone, M.D.)
 Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 131.

---

symbols of medical significance by using instruments, college seal, busts of Aesculapius and Hippocrates, and the indispensable volumes of a physician's library.”

КАЛИФОРНИЈСКИ ЕКСЛИБРИСИ КЛУБОВА, ХОТЕЛА И АСОЦИЈАЦИЈА

„Питање имена решили су официри из Портсмута, који су поручили Брауну да ће направити и обојити знак ако свој хотел назове Портсмоут кућа. Знак је пажљиво завршен, доведен на обалу и постављен, и био је први знак на Јерба Буени.”²⁹⁹

Бројне су институције које на достојан начин приказују љубав и поштовање Калифорнијанаца према својој држави, а уједно чувају и непроценљиве приказе Калифорније. **Удружење калифорнијских пионира**, које је било повезано са **Пони експрес удружењем**, удружење је које је представљало историју Калифорније и Пацифичке обале. Ово удружење датира из 1850. године и чиниле су га две групе чланова, чланови Удружења који су се учланили и били држављани Калифорније пре 1. јануара 1849. године и оних који су се учланили, односно који су постали држављани после 1. јануара 1850. године.³⁰⁰ Позната су екслибрис дела **Боемског клуба** (Bohemian Club), екслибрис **Удружења калифорнијских пионира** из Сан Франциска (Society of Californian Pioneers from san Francisco), **Женског атлетског клуба Маргарет Е. Робертсон Меморијалне библиотеке** (Womens Athletic Club Margaret E. Robertson Memorial Library), екслибрис **Шкотске Рита катедрале** (Scottish Rite Cathedral), Туна клуба (Tuna Club).

Од клубова били су познати и екслибриси Франциско клуба из 1907. године, који је показивао цркву Светог Фрање у Асизију, као и Пацифичког унијатског клуба који је величао имена Леланда Станфорда, Колиса Хантингтона и Чарлса Крокера.³⁰¹

---

²⁹⁹ Ibid., 132., у оригиналу : „The question of a name was settled by the non commissioned officers of the Ports mouth, who told Brown that they would make and paint the sign if he would call his hotel the Portsmouth House. The sign was carefully finished, brought ashore, and put up, the first signboard in Yerba Buena.”

³⁰⁰ Ibid., 134., у оригиналу : „ The bookplate of the Society of California Pioneers approximates an al fresco treatment of state history, for from the San Carlos to the Pony Express, it depicts that which could belong to no other state or group. From this group grew the society today so active, which even from the first included two classes of members: first, those who were residents of the state prior to January 1, 1849; and second, those who were residents prior to January 1, 1850, and the male descendants of both groups.”

³⁰¹ Ibid., 135., у оригиналу : „ The Francisca Club plate was designed by Fannie W. Delahanty in 1907 and is delightful with its view of the Church of St. Francis of Assisi. The Pacific Union Club on Nob Hill uses an engraved plate, the fraternal dwelling having been the home of James C. Flood. This colorful miner had for neighbors three gentlemen of equal fame, Collis P. Huntington, Leland Stanford, and Charles Crocker.”

Сл. 111 - Екслибрис Удружења калифорнијских пионира, Сан Франциско, The Society of California Pioneers San Francisco

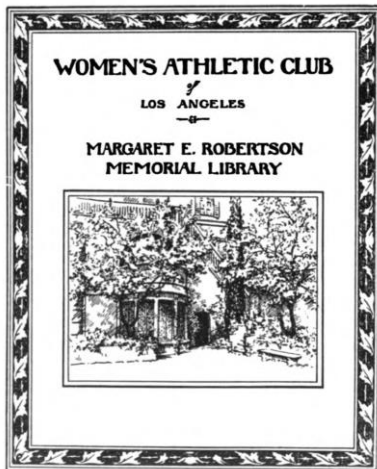
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot.
Historic California in Book-Plates, стр. 133.

Сл. 112 - Екслибрис Боемског клуба (Bohemian Club)

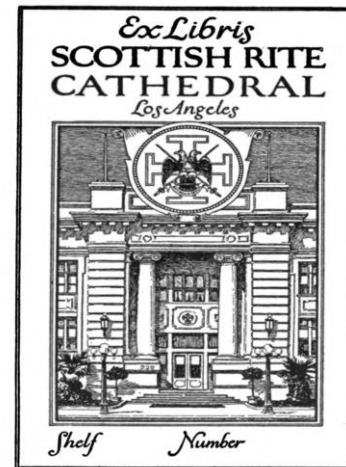
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, Graphic Press, Los Angeles, California, 1936, стр. 134.

Међу хотелима су се издвајали Мирамар хотел чији је екслибрис дизајниран од стране Тома Милса, затим такође запажен био је и екслибрис Фаирмонт (Fairmont) хотела. Екслибрис Хотела „Маргарет Бејлор Ин” (Margaret Baylor Inn) и Хотела „Веверица Ин” (Squirrel Inn) такође су уврштени у калифорнијске екслибрисе хотела.

Сл. 113 - Екслибрис Женског атлетског клуба, Маргарет Е. Робертсон, Меморијална библиотека (Womens Athletic Club, Margaret E. Robertson Memorial Library)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot.
Historic California in Book-Plates, стр. 136.

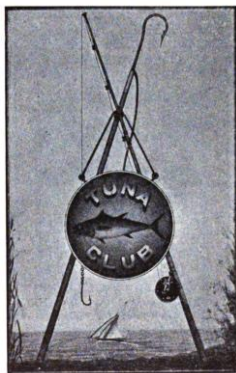
Сл. 114 - Екслибрис Шкотске Рита катедрале, Лос Анђелес (Scottish Rite Cathedral)

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, Graphic Press, Los Angeles, California, 1936, стр. 140.

Женски атлетски клуб у Лос Анђелесу је имао занимљив екслибрис дизајниран од стране Лорена Бартона.³⁰² Ови екслибриси су заправо требали да буду знакови али се одликују

³⁰² Ibid. 136., у оригиналу : „, The Margaret Baylor Inn presents a fiesta scene reminding visitors of Santa Barbara's yearly festival which invokes the past in unique manner. The outside world is challenged to produce a similar fete, in which the townspeople don mantilla and caballero costumes each year, not only for pageant and ball, but for the prosaic discharge of daily duty. The Squirrel Inn plate, which will remind Angelenos of pleasant associations, was de signed by Mrs. W. H. Burnham. It shows a representation of the original inn, which has been replaced with another edifice. Loren Barton's plate

богатством у обради теме. Као да су причали читаве приче на тим малим представама. Знакови би требало да буду сведенији, једноставнији док су ови екслибриси тежили управо супротном, готово поетичком приказу. Са мноштвом детаља и шрафуром која успева да дочара светлости и сенке као и перспективу.

Сл. 115 – Екслибрис „Туна клуба” (“Tuna Club”)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 139.

ПРИКАЗ „КАЛИФОРНИЈАНА” БИБЛИОТЕКА

Међу првим екслибрис библиотекама везаним за „Калифорнијану” појављују се **Сакраменто библиотека**, **Меркантилна библиотеке** и Асоцијација из Сакраментa и датирају из 1851. године. Оне представљају типографске екслибрисе. Екслибрис Сутро библиотеке је био битан када се говори о почецима „Калифорнијане” и приказивања калифорнијских библиотека. Такође и **Монтереј јавна библиотека** спада у значајне институције овог типа.

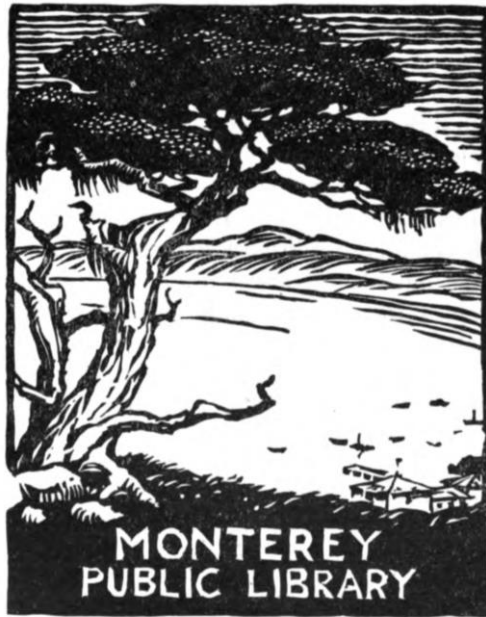
Управо су библиотеке биле те које су захваљујући не само великом броју својих књига него и великом броју ликовних дела па и самих екслибриса нудиле веома важне увиде у токове америчке свакодневнице. Америчке библиотеке које су представљале и видове интелектуалне и културне елите америчког друштва, биле су уређене на посебно квалитетан начин. Једно потпуно складно уређење, јачање веза, опремљеност многобројним збиркама осликавало је и означавало америчко друштво као веома моћно, а екслибрис као само мали сегмент тих кругова носио је и сведочио о свему томе. Библиотеке и њихови екслибриси су биле итекако битне у сагледавању општих токова у развоју Америке. Важност екслибриса добијала је на значају првенствено захваљујући својим библиотекама и њиховим истакнутим вредним библиотекарима. Екслибриси су у Америци постали саставни део инвентара својих библиотека, првобитно наравно у склопу књига и украшавајући унутрашње делове књига, а касније и као дела која су заживела ван књига. Захваљујући екслибрисима могло се видети и како функционише нека установа од изузетне важности за Америку, могли су се ишчитавати и

---

for the Women's Athletic Club of Los Angeles reflects the charm and the old Italian feeling of the court outside the Margaret Robertson Memorial Library.”

бележити додатни увиди у бројне углове и апскете живота америчког народа. Екслибриси су ти који су нудили вредне податке о свом народу и стању у унутрашњости Сједињених Америчких Држава. Екслибриси су у склопу својих библиотека сведочили о специфичностима свог друштва, уређења, генерално и уопштено о друштвеној структури и политичком уређењу у своје земље, али све са културно-историјског аспекта сагледавајући и уздижући на тај начин културни развој Америке. Екслибриси су из сенке учествовали у културној формацији јаке Америке. Опстанак америчког екслибриса зависио је од његове библиотеке, институције којој је припадао и од самих екслибрис проучаваоца односно пасионираних поклоника екслибриса, “заљубљеника” како их називају Декстер Ален и Винвард Прескот у својим екслибристичким истраживањима. Но наравно живот америчког екслибриса није зависио само од њих. Зависио је и сводио се и на питања саме идеологије која је на њима приказана. Свакако да је извесно да је екслибрис који је приказивао лик председника Вашингтона или председника Вудроа Вилсона сматран битнијим од рецимо екслибриса хортикуларне природе. Најважнија питања америчког друштва била су приказана визуелно на тим “малим делима” и носила су битне промене Сједињених Америчких Држава, промене на културном, дипломатском, хуманистичком новоу. Истраживање архивске грађе о екслибрисима могло је заиста бити веома захтевно и мукотрпно, али сазнања до којих су долазили амерички проучаваоци екслибриса била су веома битна за сва наредна проучавања. Проблем са америчком екслибристиком јесте тај да заиста не постоје свеобухватне монографије које су у потпуности обухватиле читав тај развојни ток. Не постоје вероватно из разлога што су многа културно-уметничка дела и дешавања уопштено често била у сенци тежње ка технолошком и политичком напретку Америке.

Посебну важност у проучавању екслибриса са становишта и гледишта теме имале су и одређена питања линије, саме композиције, заступљености ликовног дела у односу на текстуални, дефинисање истих као и инсистирање одређених мајстора на појединим карактеристичним графичким техникама. Наравно да би један амерички мајстор створио добро дело и да би квалитетно испунио захтеве и очекивања свог наручиоца, власника самог екслибриса, мајстор је морао стећи одређена знања у оквиру саме породице и породичног имена којим се бавио. То су свакако била додатна задужења и специфичније области истраживања америчких мајстора, али амерички мајстори су изузетно одговарали тим захтевима. Могућност приказивања битних дешавања дозвољавала је дефинисања појединих битних друштвених момената на другачији начин, те нам је свакако сам екслибрис дозвољавао једно богатије стицање одређених додатних знања везаних за многе особе, институције и достигнућа. Сама дескрипција екслибриса зависила је од утврђених предзнања и самог залагања библиотекара односно особе која је била задужена за одређени екслибрис. Да би се један екслибрис уврстио у једну збирку и да би представљао своју институцију на многим дешавањима попут изложби или аукција, библиотеке и библиоотекари су морали извести одређене обимне захвате. Није било битно само уобличити и сажети основне податке о екслибрисима, било је битно знати и направити одређене разлике, издиференцирати их јасно од других. Дакле сама дескрипција екслибриса понекад није била довољна. Обимни захвати у проучавању екслибриса морали су бити изведени у потпуности задовољавајући многе критеријуме.

Сл. 116 - Екслибрис Јавне библиотеке у Монтереју (Monterey Public Library)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 145.

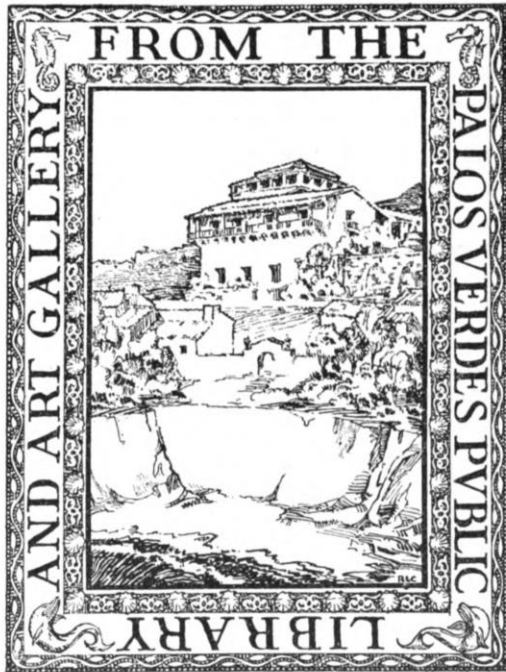

Сл. 117 - Екслибрис Сутро библиотеке, Сан Франциско, Калифорнија (Sutro Library San Francisco Library).
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 144.

Међу најбитнијим библиотекама Калифорније одржан је директан контакт у проучавању и величању екслибриса. Најбитније библиотеке које су по стилском изражају екслибриса биле блиске су биле следеће библиотеке: Калифорнијска Државна библиотека, (California State Library) Кампбел библиотека (Campbel Library), Калифорнијска Државна школска библиотека (California State Normal School Library), Корона Државна библиотека (Corona Free Public Library), Гилрој Државна библиотека (Gilroy Santa Clara), Национална градска државна библиотека из Сан Дијега (National City Free Public Library), као и многе друге. Многи нативни американци су приказивани на овим екслибрисима, али основно обележје библиотечких екслибриса били су првенствено саме библиотеке и сви екслибриси су носили имена својих институција поносно. Америчке библиотеке функционисале су тако да су биле и доступне свима те је тако и сам екслибрис био доступнији.

Екслибрис Јавне библиотеке у Монтереју је екслибрис који је дизајнирао Корнелиус Ботке (Cornelis Botke)³⁰³ и плоча је сматрана веома битним примерком калифорнијског библиотечког екслибриса, пре свега због саме ликовне структуре и композиционих карактеристика, као и чињенице да је ово била прва библиотека која је имала штампарију и где је штампан лист „Калифорнијанац” (*The Californian*).

³⁰³ Ibid. 146., у оригиналу : „ Here was the first presidio established by Portola. Here was the first newspaper, The Californian, as well as the first printing press, that of Augustin Vicente Zamorano. And here was California's first theater. The typical cypress and the glorious bay complete the Monterey bookplate, which was designed by Cornelis Botke.”

Сл. 118 - Екслибрис Јавне библиотеке и уметничке галерије из Палоса Вердеса ("From the Palos Verdes Public Library and art gallery")
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 149.

Сл. 119 - Екслибрис Елизабет Брајнард Сов (Elisabeth Brainerd Sawe)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 157.

Веома битну улогу играју и библиотеке **Јавна библиотека Палос Вердеса (Palos Verdes Public Library)**, која је имала дуплирану улогу за културноуметничку јавност и свет јер није била у питању само библиотека, него и уметничка галерија. Овај екслибрис је био дизајниран од стране Роналда Кампбела (Ronald Campbell). Чарлс Ченеј (Charles Cheney) описује овај екслибрис следећим речима: „Он је попут морског живота за заједницу иза мора, са зградом библиотеке у позадини.”³⁰⁴

Многе библиотеке као што су библиотеке Алмеде, Буте, Колуса, Фресна, Мерседа, Кингса, Монтереја, Станислауса и Вентуре, као и многих других градова имају значајне библиотеке које су имале своје екслибрисе дизајниране руком Елсмора Лејка (Elsmore Lake).³⁰⁵

Међу **приватним библиотекама** издвајају се мање, али добро опремљене библиотеке, које су имале мало другачије одабране екслибрисе углавном дизајниране од стране Џејмса Веба

³⁰⁴ Ibid.150., у оригиналу : „ The Palos Verdes Public Library fulfills a double purpose in the community by being an art gallery as well. Its bookplate at first glance might seem a Zuni pueblo or prehistoric dwelling because of the steep steps rising to set-back stories. But calm inspection reveals the wave-fringed beach, cliffs, and balconied library which typify, as Charles Cheney explains, "sea life for a community beside the sea, with the library building in the background." A border of dolphins, sea horses, shells, and sea weed completes a most attractive bookplate. It was designed by Ronald Campbell.”

³⁰⁵ Ibid.152., у оригиналу : „ The libraries of Alameda, Butte, Colusa, Fresno, Merced, Madera, Kings, Monterey, Siskiyou, Stanislaus, and Ventura counties have bookplates in which historical incidents and items of local color have been interwoven. Elsmore Lake has designed a number of these plates.”

(James Webb). Међу њима се издвајају екслибрис Коре Сандерс и екслибрис Вила снова (*Villa dei sogni*) од Харисона Поста.³⁰⁶

Такође је била битна и Ховерова ратна библиотека (Hoover war Library), која је била основана од стране почасног Херберта Кларка Ховера (Herbert Clark Hoover) и која је на основу Годишњег извештаја представљала: “Сада највећу збирку на западној хемисфери и једну од три водеће специјалне библиотеке на свету које чувају подробне податке о светском рату и резултатима рата.”³⁰⁷ Екслибрис ове библиотеке дизајнирао је директор Музеја и уметничке галерије Педра Јозефа. На овом екслибрису приказивала се и повезаност са белгијском владом.³⁰⁸ Ови екслибриси носе атмосферу тешког и пошпеног рада. Екслибриси у књигама које су биле намењене широј маси међу којима су могли бити и слабије едуковани припадници радничке класе имали су тенденцију да им се приближе по тематици, да буду простији у поруци и са мноштвом детаља које познаје шира маса.

---

³⁰⁶ Ibid., 156., у оригиналу : „ Among the bookplates of the librarians of the larger private libraries are the distinctive ex libris of Cora Sanders and the Villa dei Sogni plate of Harrison Post, both engraved by James Webb. Mr. Post's typographical plate is by John Henry Nash.”

³⁰⁷ Ibid., 249., у оригиналу : „ The Hoover War Library plate marks the volumes and acquisitions of this library founded by the Honorable Herbert Clark Hoover, which is, according to the Annual Report of 1933, "now the largest collection in the "Western hemisphere, and one of three leading special libraries in the world on the World War and the results of the war."

³⁰⁸ Ibid., 250., у оригиналу : „ The plate was designed by Pedro Joseph de Lemos, director of the Museum and Art Gallery, who has taken for design subject the bronze statue of Isis which...This statue was presented to Mr. Hoover by the Belgian government in grateful recognition of his services on the Commission for Relief in Belgium.”

³⁰⁹ Ibid., 186., у оригиналу : „ One of the most interesting of all the Californian bookplates and also one of the earliest is the plate of R. W. Kirkham, a lithograph in several slight variations. An allegorical plate of considerable beauty but of more historic interest, it is thought to be one of the first representations of the Golden Gate. In it the typical industries of the state — mining, commerce, shipping — are indicated by the devices which surround the seated figure of Agriculture. Sheldon Cheney suggested that the plate might have been designed and executed by one of the commercial engraving houses of San Francisco, of which there were many and of which the output resembles that of Currier and Ives for historical values. This illustration was taken from one of the original plates which, though mutilated, yet affords a clearer representation than a die from one less clear but in a complete state. Ralph Wilson Kirkham, who was a major and quartermaster in the United States Army, came to San Francisco in 1855.”

Сл. 120 – Екслибрис Ховерове ратне библиотеке (Hoover War Library)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 250.

Многе од претходно наведених библиотека са својим екслибрисима јачале су своје библиотечке везе и уздизале су своје матичне институције на више нивое, али су уједно успостављале и везе са другим државама преко својих екслибрис библиотечких услуга. У случају библиотека Калифорније, институционална самодовољност, унутрашња комуникација није била довољна. Калифорнијске библиотеке су увелико подстицале размене. Дакле екслибриси су се у случају “Калифорнијана” библиотечких екслибриса придруживали на истом нивоу књигама, државним америчким документима, дакле свим овим ефективним и образовним елементима библиотека.

ЕКСЛИБРИСИ САН ФРАНЦИСКА И ОКРУЖЕЊА

Када је у питању екслибрис Сан Франциска као веома успешног града издвајају се три значајна имена Олдс, Хејгт и Киркхам на чијим је екслибрисима први пут у историји приказан Голден гејт мост (Olds, Haight, Kirkham). Ралф Вилсон Киркхам је био војник мајор који је првобитно дошао у Сан Франциско 1855. године.³⁰⁹ Битан екслибрис од интереса је био екслибрис Хенрија П. Бовија, председника Меркантилне библиотеке асоцијације и власник библиотеке.

Сл. 121 – Екслибрис Хенри П. Бови (“Henry P. Bowie ”)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 186.

Сл. 122 - Екслибрис Елен Б. Скрипс
(Ellen B. Scripps)
Извор илустрације: Clare Ryan
Talbot, *Historic California in Book-
Plates*, стр. 190.

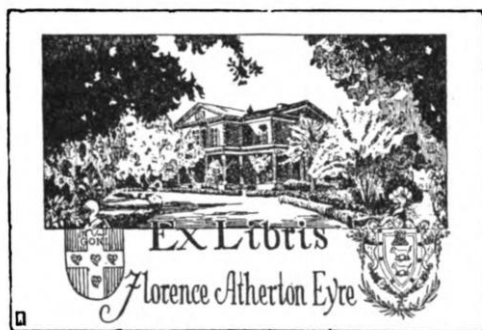

Сл. 123 - Екслибрис Ричард Сакс (Richard Sachse)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic
California in Book-Plates*, стр.191.

Елен Б. Скрипс (Elen B. Scripps) екслибрис, који је дизајниран од стране В. Ј. Фена, представљен је као мали књижни листић који приказује лични дом Скрипсове.

Такође изузетну једноставност и сликовитост приказа Калифорније има и екслибрис Ричарда Сакса, који је дизајниран од стране графичара В. Ф. Раушнабела. Овај рад приказује луку, односно светионик луке и зграду (Ferry Building). У центру екслибриса постављена је једна мала побуна против транспорта трајектима и против загађивања ваздуха. На самом екслибрису су приказани и галебови.³¹⁰ Читав овај рад, поред јасне поруке која је осликана, нуди и визију једног новог света који би након нас, чист и сачуван, стигао у руке наредних генерација.

Многи екслибриси посвећени Сан Франциску су приказивали домове самих Калифорнијанаца и користили су цветне декорације и индивидуалне симболе да би јасно персонализовали своје власништво и дали му на значају. Тиме су стварали незабораван траг у калифорнијској историји. На екслибрису **Флоренсе Атертон Ајри**, особе из познате калифорнијске породице која није имала свој лични екслибрис, приказана је: “ *Историјска кућа која је била изграђена у 1860. години, кроз чија су отворена врата прошли многе различити људи. Нажалост, то је ствар прошлости, јер је уништена у пожару.*”³¹¹

Сл. 124 – Екслибрис Флоренс Атертон Ајри (Florence Atherton Eyre)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 194.

Основни поступци при правилном нагризању су плоча су била пошгована и од стране америчких мајстора. Амерички мајстори су пошговали правила графике, да се буде стрпљив и спонтан у потапању саме плоче као и да је плочу било потребно стављати у киселину уз константно надгледање и потребно је у рукама имати веома мекану четкицу којом су се могли постепено одстрањивати веома ситни балончићи са самих линија које су нагрисане киселином. Бити регуларан и конторлисати време нагризања, да се плоча не би спржила и уништила, уметници су морали пазити на дубину али и на ширину линија пошто је сама киселина својом

³¹⁰ Ibid., 191., у оригиналу : „ A plate which needs no explanation to the esoteric coterie of San Franciscans is that of Richard Sachse, in which the Ferry Building is glimpsed amid flying gulls. The name label might be enclosed by puffs of smoke trailing from the ferry boats, for the owner was interested in problems of transportation and was wont to do much of his reading while he was commuting from Berkeley. The plate was designed by W. F. Rauschnabel.”

³¹¹ Ibid., 194., у оригиналу : „ Florence Atherton Eyre's bookplate pictures "the historical house that was built in 1860, through whose ever-open door many distinguished people have passed. Unfortunately it is a thing of the past, having been destroyed by fire." Although Gertrude Atherton has no bookplate, it is a pleasure to include here a token of this famous old California!! family. “

реакцијом нагризања могла да” једе плочу”. Сви ови технички моменти били су веома поштовани од стране америчких мајстора.

Сл. 125 - Екслибрис Фиби Харст (Phoebe A. Hearst)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 193.

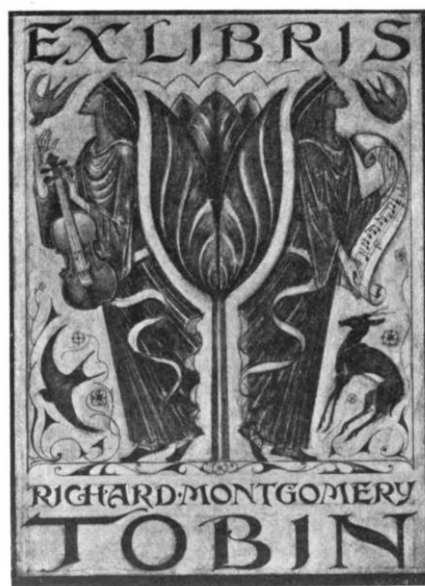

Сл. 126 - Екслибрис Вилијам Рандолф Харст (William Randolph Hearst)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 192.

Често се дешавало да се плоча не нагриза подједнако, последице тога искусно око доброг Америчког мајстора графичара је могло већ на почетку саме реакције да види исход делимично или да увиди да киселина евентуално није била довољно јака, али сигуран пут увек је био пробни отисак који је свакако могао нудити све одговоре и недоумице. Овај квалитет израде екслибриса видимо на примерцима Вилијама Вилкеа и Фиби Харст. Уметник Вилијам Вилке је дизајнирао два занимљива и историјски битна екслибриса који припадају Вилијаму Рандолфу Харсту, док је познат и екслибрис урађен од стране Харија Француског за Фиби Аперсон Харст. Ови екслибриси направљени су у част Харстовима као јавним добротинитељима. На екслибрису Вилијама Рандолфа Харста приказан је сам власник екслибриса, симболизам приказаних предмета у самој композицији приказују истакнутог калифорнијског новинара и публицисту. Фиби Андерсон Харст екслибрис је величао улогу саме донације коју је Фиби начинила за Универзитет у Калифорнији.³¹²

³¹² Ibid. 192., у оригиналу : „ Among public bene factors William Randolph Hearst has a bookplate which he speaks wide associations and spheres of influence. William Wilke has achieved for Mr. Hearst a magnificent bookplate in which the classic symbolism indicates the interests of the journalist and publicist. In 1910 Carl Oscar Borg designed for Phoebe Apperson Hearst a bookplate which was engraved by Harry French. Mrs. Hearst owned another engraved plate which marked donations given by her to the University of California.”

Многи екслибриси, иако су били посвећени „Калифорнијани” носили су и директне поруке претходне припадности самих дошљака на основу чијих првобитних сазнања су екслибриси и формиран. У случају „Калифорнијане” један од таквих екслибриса је био и екслибрис Ричарда Монтгомерија Тобина. Ово је био рад са музичким мотивима који је асоцирао на отварајуће ноте „Страсти Светог Матеје”, Баховог дела.³¹³ Сам Тобин је написао о свом екслибрису: *”Дизајниран је од стране Конинберга, еминентног холандског сликара. Његова симболика представља мојих шест година у Холандији као министра Сједињених Америчких Држава. Лала је национални цвет, а свитак и виолина представљају музичке карактеристике државе и предивне Бахове продукције, ремек-дела које се одржава сваке године у Амстердаму. Љубичица и вучица типичне су за верност.”*³¹⁴

Сл. 127 – Екслибрис Ричард Монтгомери Тобин (Richard Montgomery Tobin)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр.199.

Чињеница је да су многи екслибриси независно од своје технике уобичајено изрезбарени тако да сам мајстор графичар није радио својствено или самоиницијативно по својој сопственој жељи, већ је уклапао своје дело тако да буде допадљиво гледаоцу, посматрачу, самом наручиоцу екслибриса или колекционару, библиотекар, библиофилу. Један од изузетно квалитетних екслибриса је и екслибрис Ричарда Монтгомерија Тобина.

Прикази минираних поља и потраге за златом, инжењерске професије, модерних тежњи ка типографском екслибрису су такође били популарни за приказе Сан Франциска и околности.

³¹³ Ibid.198., у оригиналу : „ Richard Montgomery Tobin has a bookplate of musical associations, for the scroll includes the opening notes of the Passion of St. Matthew, by Bach.”

³¹⁴ Ibid., у оригиналу : „ Of this plate Mr. Tobin writes: "Designed by Koninberg, the eminent Dutch painter, its symbolism refers to my six years in Holland as United States Minister. The tulip is the national flower, and the scroll and the violin refer to the musical character of the country and the splendid production of Bach's masterpiece which takes place every year in Amsterdam. The fawn and the lark typify fidelity.”

„КАЛИФОРНИЈАНА” ПРИКАЗАНА НА ЕКСЛИБРИСИМА ПОСВЕЋЕНИМ ЛОС АНЂЕЛЕСУ И ОКОЛИНИ

На екслибрисима посвећеним Лос Анђелесу, град се приказује као раван и брдовит у исто време. Приказане су долине Сан Фернандо, Маунт Лукенс као највиша тачка Лос Анђелеса, планина Санта Моника, Плаја дел Реј и друге плодне знаменитости града.³¹⁵ Интересантно је да су многи екслибриси Америке, независно да ли припадају „Калифорнијани” или било ком другом правцу или подгрупи, стилски пратили једни друге у многим случајевима. Неретко су на њима осликани историјски догађаји попут претколумбовског периода који је пратио долазак првих европских истраживача на америчко тло. Затим, екслибриси су се дотицали и колонијалног периода и стварања Сједињених Америчких Држава 1776. године.

Екслибриси Лос Анђелеса приказују индустријска, комерцијална и трговачка достигнућа. Екслибриси Лос Анђелеса носили су призвуке мексичких екслибриса, пре свега јер су се и налазили у многим књигама посвећенима Мексику, као и из саме чињенице да је и једна од првих штампарија у Новом свету основана у Мексико Ситију 1539. године.³¹⁶ Екслибриси су обилно обогатили и надградили културни живот свог града.

Међу најбитнијим именима у проучавању екслибриса Лос Анђелеса издваја се Џејмс Веб (James Webb), Сидни Амер (Sidney Amer), Роб Вагнер (Rob Wagner), Карл Оскар Борг (Carl Oscar Borg) који је дизајнирао екслибрис за Елеонору Банинг, екслибрис који је обележио раст Комонвелт нације. Познати су екслибриси троструког власништва што није био тако чест случај у историјату екслибриса. Тип оваквог екслибриса припадао је Френку, Мери и Хју Гибсону. Овај екслибрис био је екслибрис који је израдио Карл Оскар Борг.

---

³¹⁵ Видети: Leonard Pitt and Dale Pitt, *Los Angeles A to Z: An Encyclopedia of the City and County* (Berkeley: University of California Press, 2000).

³¹⁶ Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, 160., у оригиналу : „ ... Ex libris records are found in many books in Mexico, for the first printing press in the New World was set up in Mexico City in 1539 ; and books and bookplates have been part of the culture of the sister republic from its earliest beginnings.”

Сл. 128 – Екслибрис Френк, Мери и Хју Гибсон (Frank, Mary and Hugh Gibson)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр.165.

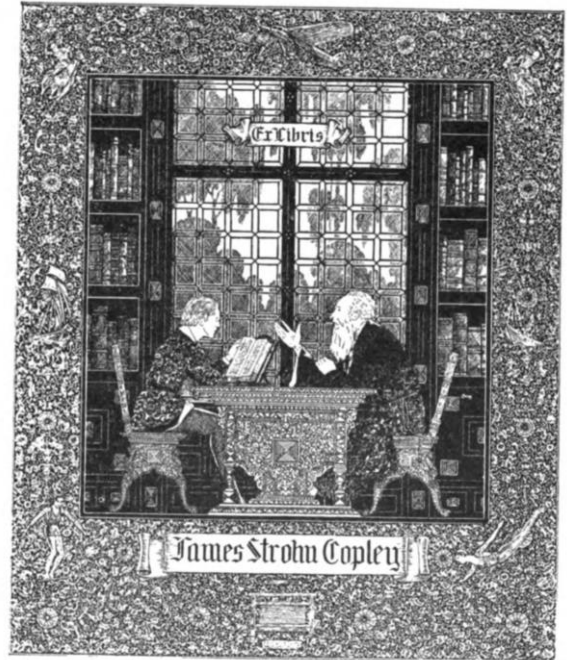
У богатој заоставштини екслибриса крију се и екслибриси књижара. Поседовале су их књижаре као што су биле „Довсон“ и „Делквест“ (Dawson; Dellquest), познате као књижаре које су имале бројне екслибрисе Оскара Борга и Рут Томпсон Саундерс. Сам власник Ернест Довсон је имао два лична екслибриса од два различита аутора. Многи колекционари су имали и импресивне колекције екслибриса Лос Анђелеса. Међу њима издваја се колекција мајора Чарлса Ховланда, који је поседовао многе екслибрисе са мотивима родољубља. Познат екслибрис је и дрворез Франца Мазарела урађен за Валтера Ота Шнајдера, који приказује поноћног пљачкаша беспомоћних томова књига.³¹⁷

На многим екслибрисима био је приказан литерарни интерес. Примерак литерарног интереса је екслибрис Џејмса Строна Коплија. Овај екслибрис је био израђен заиста квалитетно, при чему се водило рачуна и о најситнијим детаљима, те је деловао мозаички.

³¹⁷ Ibid. 170., у оригиналу : „Book shops and browsers therein own many book plates of which the Dellquest and Dawson plates are excellent examples of the ex libris art. The design of Carl Oscar Borg for the former is one in which armor and vessels of warrior vikings have been executed in pains taking detail. Ernest Dawson has two plates, one by Charles Joseph Rider and the other by Ruth Thomson Saunders. Major Charles Howland, another collector of Californiana. C. H. Cheney's oak tree suggests the chene of his surname and towers above his coat of arms in the plate designed by Sheldon Cheney... Franz Mazareel's woodcut for Walter Otto Schneider suggests a midnight plunderer of defenseless volumes. Gaylord Beaman's plate, done by Paul Landacre, is a view from his library.”

Сл. 129 - Екслибрис Валтер Ото Шнајдер
(Walter Otto Schneider)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot,
Historic California in Book-Plates, стр.170.

Сл. 130 - Екслибрис Џејмс Строн Копли
(James Strohn Copley)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic
California in Book-Plates*, стр.171.

Такође, екслибриси Санта Барбаре, једне од најбитнијих историјских секција Калифорније и околине Лос Анђелеса, убрајају се у ову колекцију екслибриса Лос Анђелеса, иако би се могла направити једна потпуно другачија колекција. Многи екслибриси приказивали су јахте, море, спорт.

Разноликост у тематици, изради, третману кругова је вила велика. Отприлике је уметницима дата слобода да по сопственом нахођењу бирају тему, технику, мотиве, начин обраде и поставку композиције.

„КАЛИФОРНИЈАНА” ЕКСЛИБРИС ИСТАКНУТИХ ШКОЛА

Једном приликом Калифорнија је окарактерисана као земља која је имала „*Можда најупечатљивији раст и развој колеџа и универзитета у одређеној области током датог времена у целој историји.*”³¹⁸ Ова констатација потврђује чињеницу да су управо школе и факултети допринели расту уметности екслибриса у Калифорнији и Сједињеним Америчким Државама кроз академско наслеђе.

Међу најбитнијим екслибрисима издвајају се екслибриси Помона колеџа, Кларемонта и Скрипса. Екслибриси су се појављивали чак и у средњим школама и били су такмичарског карактера њихових уметничких одељења, али овакви примерци се могу наћи само међу истакнутијим школама у Калифорнији.

Издвајају се Џон Бороугс Ле Конте (John Burroughs, Le Conte), средња школа у Лос

³¹⁸ Ibid. 204., у оригиналу : „ ... ”perhaps the most remarkable growth of colleges and universities in a given area during a given time in all history.””

Анђелесу и Џон Муир школа у Берклију (John Muir).³¹⁹ Екслибриси ових и већине школских институција су приказивали типичну Калифорнију са сценама мора, планина, пустиња и уоквирени су били флоралним сценама и приказима популарног калифорнијског воћа. Често су приказивали и шпанско наслеђе, те су на цртежима биле присутне и сцене астечких симбола, змије мудрости, која је често довођена у везу са орлом као симболом визије и моћи честим на многим америчким екслибрисима. Погледи на заливе Сан Франциска су такође неретко били заступљени. Међу најистакнутијим школама истичу се екслибриси **Калифорнијског института за технологију** (Californian Institute for Technology), **Милс колеџа** (Mills College), **Државног учитељског колеџа у Санта Барбари** (Santa Barbara State Teachers College), **Хантингтон библиотеке** (Huntington Library).

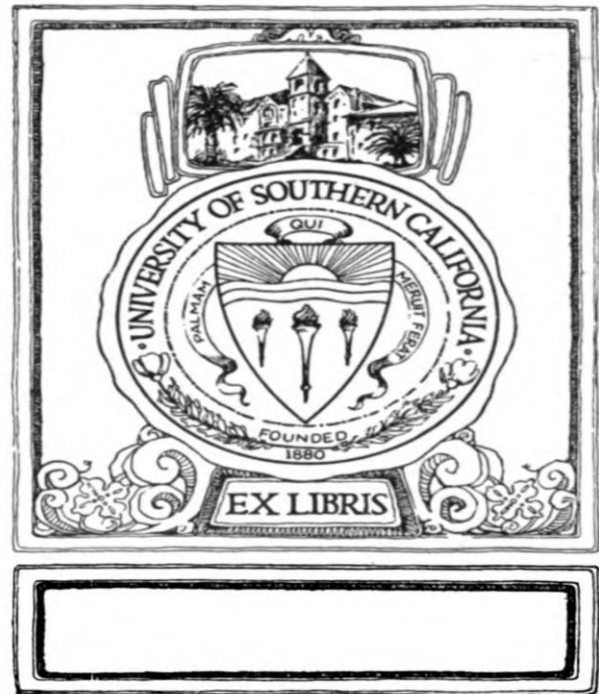
Међу најистакнутијим институцијама Северне Калифорније издвајају се **Санта Клара колеџ** и **Калифорнијски колеџ у Вакавилу** (Santa Clara; California College at Vacaville). Многе калифорнијске школе, библиотеке, научноистраживачке институције, асоцијације и удружења стварале су на себи својствене и посебне начине екслибрисе који су били од изузетне вредности и који су представљали изузетан допринос „Калифорнијани“. Све ове библиотеке, независно да ли су своје екслибрисе инкорпорирали у саме књиге или су их размењивали, су водиле изузетну пажњу о својим делима на најбољи могући начин из више углова. Амерички калифорнијски мајстори су представљали сваки педаљ Калифорније. Смена религиозних идеја, историје, културолошких, књижевних и библиографских мотива осликавала је посебан период Калифорније. Уједно период приказан на екслибрисима Калифорније осликавао је и низ не само више пута спомињаних политичких него и економских веза Америке. Ови екслибриси квалитетно су доприносили не само проучавању америчких екслибриса него су и јачали ширења сазнања о књижевности и уметности јел су служили као документовани примерци истих.

---

³¹⁹ Ibid. 214., у оригиналу : „Among these are the John Burroughs, Le Conte, and Mt. Vernon Junior High Schools of Los Angeles. Banner Peak and Mt. Bitter top the plate of the John Muir School in Berkeley. A Sequoia gigantea, a Douglas fir, a friendly chipmunk, and a squirrel complete this pleasing plate by Beulah Mitchell Clute.”

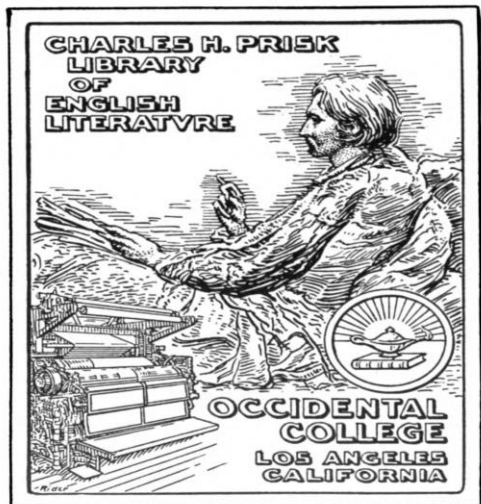
Сл. 131 - Екслибрис Библиотеке Хозе (University of Hose Library)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 206.

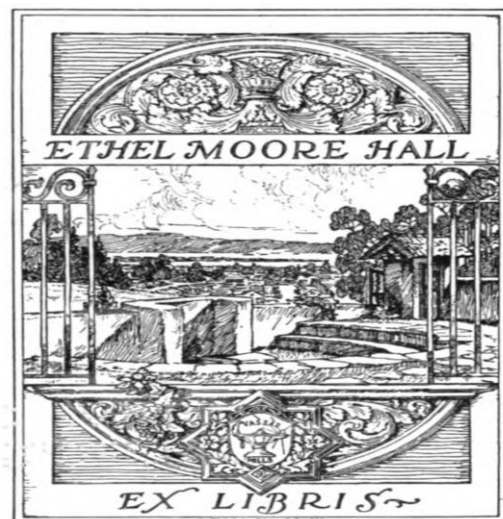
Сл. 132 - Екслибрис Универзитета Северне Калифорније (University of Southern California)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 205.

Ликовна графика као изражајни медиј је веома захтевна као што смо већ у датим примерцима претходно напоменули. Многи канони и унапред изграђена правила морају бити испоштована и у случају америчких екслибриса били су заиста испоштовани. У примерцима америчких екслибриса, можемо наћи неке од најоригиналнијих и најинтуитивнијих размишљања у области графичке уметности на више нивоа. Иако су уметници у последња четири века радили са методама штампе, основне технике су се мало промениле. Уметници осамнаестог и деветнаестог века активније су радили са вучењима, гравурама и гребањем плоче, са литографским техникама и није више деловало као шаблонски рад као што се то чинило на самом почетку када су следили примерке других уметника, првенствено енглеских и холандских мајстора. Они су постепено напредовали у комбиновању метода и креативном раду који је водио проширењу визуелног језика екслибриса и бескрајно дограђивао свет перцепције Америчког екслибриса. Екслибриси су визуелни запис о човековој потрази за средствима изражавања, разумевања и естетског задовољства уздижу се на један виши ниво. Потрага за неограниченом техником кроз примену експеримената на многим подлогама матрица америчких мајстора, на подлогама као што су били цинк, бакар, поцинковани лим давали су изузетне смислене примерке својим библиотекама. Примерци су екслибриси универзитетских библиотека као што су библиотека Хозе и екслибрис универзитетске библиотеке Северне Калифорније. Артикулација проточне линије донела је радикалне промене у процесу “интаглио” штампе коју су амерички мајстори практиковали. Величина и дубина угравираног реда на примерцима слике 131 и слике 132, приказивала је мајсторску прецизност и способност америчких мајстора да предложи дубину и простор линије које су на овим екслибрисима пажљиво истражене у смислу модерног идиома изражавања америчких мајстора.

Хозе библиотека филозофије (“Hosse Library of Philosophy”) је била библиотека која је користила хералдичке приказе и приказивала је наслеђе породице Муд. Овај екслибрис је дизајниран од стране Силеја Гринлифа Муда (Seeley Greenleaf Mudd), страственог инжењера и поклоника литературе. Господин Муд је поклонио велики број књига овој библиотеци и екслибрис је настао у част тог геста. Дакле, на овај начин су добротинитељи доводили своје лично име у везу са самим именом библиотеке и тиме обезбеђивали огромну пажњу јавности. Тако су “мала” дела носила огромне поруке и јасне назнаке великих добротинитеља. Приказивана је била и Троја чијим приказом “*подижу тројанску славу у небеса.*”³²⁰

Сл. 133 - Екслибрис Западначког факултета Лос Анђелеса, Калифорнија (Occidental College, Los Angeles California)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot,
Historic California in Book-Plates, стр. 209.

Сл. 134 - Етел Мор Хал (Ethel More Hall)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot,
Historic California in Book-Plates, стр. 212.

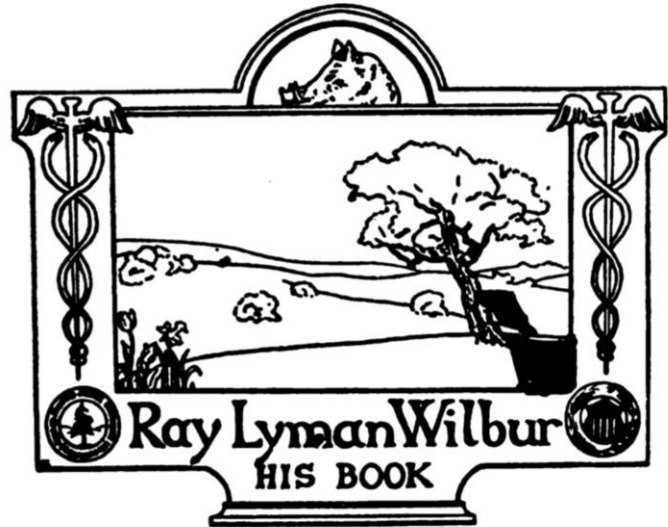
Екслибрис Етел Мор Хал је један од класичних калифорнијских екслибриса који приказује Заливску област Сан Франциска. То је екслибрис који је припадао Милс колеџу и дизајнирао га је Вилијам Вилке (William Wilke).³²¹

³²⁰ Ibid. 206., у оригиналу : „ The bookplate of the Seeley Greenleaf Mudd Gift to the Hoose Library of Philosophy uses heraldic mantling, together with the wheel for the Mudd family's interest in engineering and the fleur de Us for their French ancestry. The helmeted Trojan reminds us of the cogno men of these later-day students who “ lift Trojan glory to the skies,” in a prowess known throughout the land. This university owns a number of excellent plates to mark benefactions, memorials, and bequests, and to constitute a reminder of former students and professors who have taken part in its intellectual history.”

³²¹ Ibid. 212., у оригиналу : „ A delightful view of San Francisco Bay may be seen beyond the wrought-iron gates of Ethel Moore Hall of Mills College, in the pictorial bookplate designed by William Wilke.”

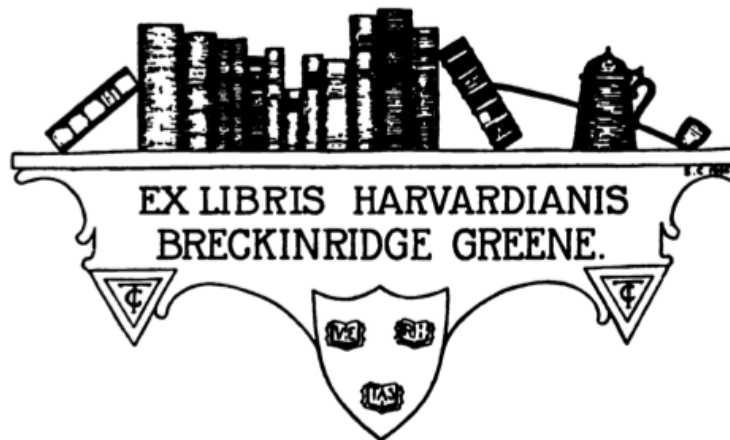

Сл. 135 - Екслибрис Џон Муир
Школа (John Muir School),
Беркли, Калифорнија
Извор илустрације: Clare Ryan
Talbot, *Historic California in Book-
Plates*, стр. 215.

Сл. 136 - Екслибрис Реј Лајман Вилбур
(Ray Layman Willbur)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic
California in Book-Plates*, стр. 218.

Председник Станфорд универзитета, Реј Лајман Вилбур је поседовао екслибрис који је приказивао поглед на брда из његове библиотеке и дизајниран је од стране Алисе Кимбал (Alice Kimball).³²²

Сл. 137 – Екслибрис Брекенриџ Давид Маркс Грин (Breckenridge David Marx Greene) Беркли, Калифорнија (Berkeley, California) Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915, стр. 295.

³²² Ibid.218., у оригиналу : „ The president of Stanford University, Ray Lyman Wilbur, indicates by a medallion in the lower right corner of his bookplate that he was once the chief of the Conservation Division of the Food Administration. The view of the rolling hills is that seen from his library, and the design is the work of Alice Kimball.”

Институционални екслибрис Харвард је занимљив и битан екслибрис са монограмом и ознаком тројства клуба. Екслибрис је дизајниран од стране Шелдона Ченеја на Берклију, Калифорнија.

Сл. 138 – Екслибрис Универзитета Леланда Станфорда Млађег
(Leland Stanford Jr. University), Пало Алто, Калифорнија (Palo Alto, California)

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates*, 1915, стр. 143.

„Године 1900. моја ћерка Барбара Јордан је умрла у својој деветој години. Она је као дете имала предиван увид у природу. Знала је све птице у Калифорнији и породице којима су оне припадале. Као успомену на њу, представио сам Универзитету птица (*University of Birds*) екслибрис нацртан руком проф. Болтона Коит Бровна, сада Њујорчанина. „Давид Стар Џордан, председник (David Starr Jordan).³²³ Екслибриси Давида Маркса и Универзитета Леланд представљају екслибрисе изузетне графичко ликовне прецизности и јасноће. Квалитет једног екслибриса је од стране многих уметника али свакако и библиофила мерен првенствено том јасноћом и прецизношћу. Наравно као у сваком сегменту уметности па и књишке културе, постојала су разна мишљења и разилажења истих, али чврстина и ликовна прецизност једне апсолутне хармоније је у случају ових екслибриса најбитнија. Било који материјал који је имао оштру ивицу на врху и био је у облику сличном оловци могао је послужити као игла за графику. Челик је најчешће коришћен за гравуру. Често су били коришћени посебни облици оквира направљеног од дрвета у који су плоче биле увршћаване, те дршке су могле плочи обезбедити стабилност што је свакако мајсторима графичарима била изузетна олакшавајућа околност. Свако мало померање плоче могло је уништити уметникову првобитну замисао и идеју. Међутим ово стање многи мајстори графичари нису волели из разлога што нису могли имати потпуни преглед своје плоче и нису могли контролисати плочу редовно. Ово је веома битно зато

³²³ Harry Parker, Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, стр. 143, у оригиналу : “In the year 1900 my daughter Barbara Jordan died at the age of nine years. She was a child with a wonderful insight into nature and knew all the birds of California and the families to which they belonged. In memory of her, I presented to the University a Library of Birds. The bookplate was drawn by Prof. Bolton Coit Brown, now of New York. David Starr Jordan, President.”

³²⁴ *Ibid.*, 278., у оригиналу : „Anyone who has seen a glowing sunset in the Golden Gate will appreciate the sentiment of this delightful little design. Mr. Cheney is president of the California Bookplate Society.”

што је свако померање могло направити грешку и самим тим плоча је веома лако могла бити уништена. С друге стране, све линије урађене на плочи укључујући и веома мала слова екслибриса морала су деловати као да су урађена са посебном лакоћом иако то наравно није био случај. Екслибрис универзитета Леланд и Давида Маркса , свака израда ове две плоче и резбарење линија у сувој игли или бакропису на обе , бакрорезу па и пунктирању, ударању малих тачкастих трагова или стварања тачкица и веома ситних трагова ударањем игле по плочи користило је и захтевало притисак на линију независно да ли је уметник радио на плочи претходно намазаном битуменом или било којом другом врстом заштитне подлоге или је радио у сувој игли.

Сл. 139 – Екслибрис Шелдон Ченеј (Sheldon Cheney) Беркли , Беркли Калифорнија (Berkeley, California)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates*, 1915, стр. 278.

Шелдон Ченеј као један од водећих мајстора америчког екслибриса израдио је читав низ екслибриса, а екслибрис Беркли библиотеке , из уметничке библиотеке био је заиста веома битан на више нивоа. Био је битан првенствено због библиотеке којој је припадао, затим наравно због свог уметничког графичког квалитета. Квалитети ових екслибриса доприносили су и отворености и осећајности и према другим библиотекама али самим тим и према другим културама с обзиром да су библиотеке мостови међу “културама”. Од изузетне важности за калифорнијске и америчке екслибрисе свакако су били доприноси Шелдона Ченеја који је имао и своју личну библиотеку и лични екслибрис . „*Ко год да је видео залазак сунца на Златној капији у сјајној Америци, биће захваљан на овом дивном малом дизајну.*”³²⁴ Шелдон Ченеј је био председник Друштва екслибриса у Калифорнији.

„КАЛИФОРНИЈАНА” ЕКСЛИБРИСИ ПОЗОРНИЦЕ И ЕКРАНА

Калифорнијски позоришни екслибриси су екслибриси који су се тицали особа које су биле повезане са позоришном или било којом другом врстом драмског, односно екранског простора. Међу тим екслибрисима издваја се посебно екслибрис Чарлија Чаплина са натписом “Његова књига“. Сама кинематографија и историјат филма говоре о чињеници да је један од првих филмова у Калифорнији снимљен у Лос Анђелесу трећег маја 1904. године. Међутим, филм комерцијалне природе није почео све до 1908. године када су Френсис Богс и Томас Персонс почели да снимају. Холивуд је свакако играо огромну улогу у самим екслибрисима иако није био приказиван директно. Често је био позадина позоришних екслибриса Калифорније. Многи драмско-театрални екслибриси посвећени Калифорнији носили су разне изреке или умотворине.

Сл. 140 - Екслибрис Џин Хершолт
("Jean Hersholt")

Извор илустрације: Clare Ryan Talbot .
Historic California in Book-Plates, стр. 231.

Сл. 141 - Екслибрис Чарли Чаплин
("Charlie Chaplin")

Извор илустрације: Clare Ryan
Talbot . *Historic California in Book-
Plates*, стр. 228.

Екслибрис Чарлија Чаплина приказује посебно интересантна чињеница да представља комедију и једну потпуно другачију концепцију у односу на ону из седамнаестог и осамнаестог века јер доказује изнова чињеницу да је екслибрис могао поседовати свако ко је то желео. Емил Лудвиг је једном приликом рекао: „Историја нашег времена мора да посвети посебну специјалну пажњу непревазиђеном, светском успеху Чарлија Чаплина зато што он открива дубоку жудњу века.”³²⁵

³²⁵ Ibid., 222-228., у оригиналу "... Cinema history records that the first film in this locality was shot in Los Angeles on May 3, 1904. It was what might be termed today a short subject, of Roy Knabenshue's pioneer dirigible balloon. However, production for commercial purposes was not started until Francis Boggs and Thomas Persons began work on Across the

Екслибрис Џин Хершолт је екслибрис глумца који је кроз историјат екслибриса сврстан такође међу екслибрисе драмско-позоришног карактера. Овај екслибрис приказује данску заставу као земљу његовог рођења и приказује заставу његове нове усвојене земље. На раду је приказана и копија најстарије грчке маске и спаљивање статуа као вид дивљења грчком спорту и грчкој уметности.³²⁶ Сам аутор овог екслибриса истицао је: *“Уметност је била равноправни интегративни део олимпијских игара баш као што је то био и спорт, а запаљени триподи су били поклањани као награде на Олимпијским играма.”*³²⁷

Сл. 142 – Екслибрис Рудолф Валентино (Rudolph Valentino)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot, *Historic California in Book-Plates*, стр. 227.

Многи екслибриси су имали за циљ приказивање бесмртности, не само својих власника или наручиоца истих, него и читаве државе Калифорније, јер су величањем и меморисањем својих власника бележили велика имена калифорнијске државе. Један од таквих приказа је био и екслибрис Рудолфа Валентина јер је приказивао бесмртност и величање жестоке борбене

Divide on February 4, 1908. This is the date which actually initiated the motion-picture industry as we know it today...”; у оригиналу: „ Emil Ludwig has said that "the history of our time must devote special attention to the unparalleled world success of Charles Chaplin because he reveals the profound longing of the age.”

³²⁶ Ibid., 230., у оригиналу : „ Jean Hersholt is a Thespian whose proper classification here has caused difficult editorial problems. Perhaps he should have been placed in the Artists' chapter, for he has designed his own plate which possesses a world of personal significance. The Danish flag for the land of his birth and the flag of his adopted country are crossed beneath a mask which is not the conventional, but a copy of the oldest Greek mask in existence. Burning tripods suggest the adoration of the Greeks for arts and sports.”

³²⁷ Ibid, у оригиналу : „ As Mr. Hersholt pointed out, "the arts were as integral a part of the Olympic Games as were sports, and burning tripods were given as prizes in the Olympic Games.”

историјске сцене између Сарацене и Крусадера. Пажљиви прикази шпита, украса, оклопа израђени су од стране Вилијама Камерона Мензиса (William Cameron Menzies).³²⁸

„КАЛИФОРНИЈАНА” ЕКСЛИБРИСИ УНИВЕРЗИТЕТА И СТАНФОРД ФАКУЛТЕТА

Калифорнијски универзитет³²⁹ је имао екслибрисе од самог почетка свог оснивања и самим тим заслужује посебну пажњу у проучавању америчких институционалних екслибриса или „Калифорнијане“. Универзитет Калифорније³³⁰ са својим кампусима у Берклију³³¹, Универзитет Калифорније у Сан Дијегу, Сан Франциску, Мерседу³³², Универзитет Калифорније у Санта Барбари и Санта Крузу, Лос Анђелесу, Ервајну чине неизоставне делове проучавања „Калифорнијане“ екслибриса. Уметници су схватили могућности екслибриса и стога су ова дела могла бити и сложенија и у теми и у изради. Визуализација замисли код драмских уметника је била од посебног значаја јер су они били мајстори кадрирања. Композиције су стога биле строго контролисане, вишеслојно уклапане и увек су носиле дубље значење. Могле су испричати нечији читав живот на том малом формату.

Када говоримо о Калифорнијском универзитету и високошколским установама Калифорније, првенствено се издваја Станфорд факултет и име његовог оснивача сенатора Леланда Станфорда, који је 1885. године основао Универзитет у знак сећања на свог сина Леланда. Сенаторов син је трагично преминуо у Фиренци годину дана пре оснивања Унивезитета. На почетку меморијалног скупа, Л. Станфорд се обратио присутнима речима: „Деца Калифорније би требало да буду моја деца.“³³³

Високо дрво, које називамо још и Пало Алто, дрво је које припада секвоји и представљано је у раној историји Калифорније. И сама такозвана „Пало Алто фарма“ је била одабрана за изградњу овог факултета. Ово дрво је служило као печат Станфорд факултета и често се појављивало и на многим екслибрисима посвећеним Станфорд факултету. Између осталог печати са приказом високог дрвета налазили су своје место и на печатима, ознакама, екслибрисима других институција. Међу њима издвајају се веће институције попут Станфорд школе сестара, Лејн медицинске библиотеке чији су екслибриси били гравирани у Штампарији банковних нота (Bank Note Press), затим рани Станфорд екслибрис који је био уврштен и играо је значајну улогу у организацији Департмана за графичку уметност. Битне су и институције као

³²⁸ Ibid, 226., у оригиналу : „ Immortality might be demonstrated by the effect which Rudolph Valentino's ex libris seems to have upon those viewing his plate designed by William Cameron Menzies. The spirited battle scene between Saracen and Crusader illustrates a fact not generally known; for the chivalric owner was a collector of old armor and firearms, and his collection constituted a valuable reference library of warfare in all ages. Shield, armor, trappings, and flash of spear and lance are drawn with careful attention to chronology and detail...”

³²⁹ University of California, <https://www.universityofcalifornia.edu/>, приступ 26. 5. 2019.

³³⁰ Видети : Verne A. Stadtman , *The University of California 1868–1968* (New York: McGraw-Hill Book Co.,1970); Verne A. Stadtman, *A Centennial Publication of the University of California* (New York: McGraw-Hill Book Co.,1970)

³³¹ Berkeley, <https://www.berkeley.edu/>, приступ 26. 5. 2019.

³³² University of California Merced, <https://www.ucmerced.edu/>, приступ 27. 5. 2019.

³³³ Verne A. Stadtman, *A Centennial Publication of the University of California* (New York: McGraw-Hill Book Co.,1970), 243.

што су Ховер ратна библиотека.³³⁴ Основна институција која је имала екслибрисе посвећене Станфорду је била институција Џувел Фонда (Jewel Fund).³³⁵ Ова фондација, као и Хопкинс библиотека (Hopkins Library) која је била поклон Тимотија Хопкинса (Timothy Hopkins), биле су институције које су очувале од пропадања колекције књига и памфлета. За Станфорд као истакнуту институцију се говорило: „Кажу да постоји језик од драгог камења, иако знам да говоре различитим језицима. Неки дијаманти причају чудне приче, али не и ови дијаманти. На језику драгуља Станфорда могу се читати лекције вере, наде и добре воље. Они кажу како је Станфорд био утемељен у љубави према одрживим стварима.”³³⁶ Многе колекције екслибриса су представљале и означавале и поклоне других институција попут оних добијених од институције Делта гама фи.

Сл. 143 – Печат Универзитета у Калифорнији

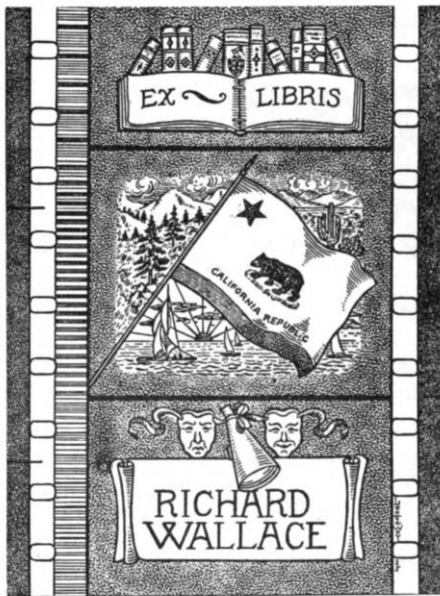
Извор:https://sr.wikipedia.org/srec/Универзитет_Калифорније#/media/Дато тека:The_University_of_California_1868.svg

³³⁴ Claire Ryan Talbot, *Historic California in Bookplates*, стр. 249., у оригиналу : „ ... The high tree affords Stanford a notably decorative device as well as an historic symbol, and it appears on several plates other than the official seal plate: the Stanford School of Nursing plate designed by Edward M. Farmer; the Lane Medical Library plate engraved by the American Bank Note Company; the early Stanford plate designed by the artist, Bolton Coit Brown, who organized the Department of Graphic Art... The Hoover War Library plate marks the volumes and acquisitions of this library founded by the Honorable Herbert Clark Hoover...”

³³⁵ *Ibid.*, 244., у оригиналу : „, In terminating the discussion of the bookplates of Stanford University, the reader is asked to consider once more the tribute of President Jordan to her who made the Jewel Fund a permanent reality...”

³³⁶ *Ibid.* 251., у оригиналу : „, They say there is a language of precious stones, but I know that they speak in diverse tongues. Some diamonds tell strange tales, but not these diamonds. In the language of the jewels of Stanford may be read the lessons of faith, of hope, and good will. They tell how Stanford was founded in love of the things that abide.”

Калифорнијски печат, као и лого Универзитета, често је коришћен на различитим екслибрисима. И сама порука “Нека буде светло”, која је била присутна на печату Универзитета у Калифорнији, често се појављивала у многим екслибрисима посвећеним калифорнијским факултетима и универзитетима. Екслибриси факултетских, универзитетских и библиотечких институција су екслибриси који су директно утицали на формирање саме државе Калифорније јер су преносили једну посебну културу академског образованог света. Као један од првих и основних почетних екслибриса Универзитета у Калифорнији издваја се екслибрис Класуса Спекелса Фонда³³⁷, екслибрис који је био посвећен књигама о политици, историји и економији, а касније и психолошким књигама. Наравно да је за многе универзитетске библиотеке било лакше користити печате првенствено из разлога што печати нису били толико захтевни са техничког нивоа. Већина “Калифорнијана” екслибрис мајстора су као и већина америчких екслибрис мајстора често користили разне врсте подлога којима су штитили своје плоче у процесу нагризања киселином. Улога премаза и лакова за заштиту плоча је била да се заштити плоча између изрезбарених линија које су у самом отиску биле црне и између делова плоче који су након штампања остајали бели. Они су поседовали добре киселине али пре свега и добру заштиту која није била превише ретка али уједно ни превише густа.

Сл. 144 - Екслибрис Ричард Валас (“Richard Wallace”)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot . *Historic California in Book-Plates*, стр. 237.

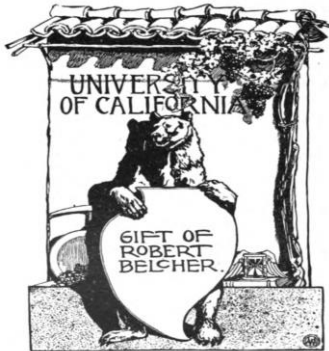
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY

Сл. 145 - Екслибрис Универзитета Леланда Станфорда Млађег (“Leland Stanford Junior University”)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot . *Historic California in Book-Plates*, стр. 245.

На многим екслибрисима издвајао се калифорнијски медвед. Један од таквих примерака је екслибрис Роберта Блечера. (Robert Bletcher). Овај екслибрис приказује медведа који држи

³³⁷ Ibid. 254., у оригиналу : „, The first pictorial bookplate to be used in the university is that of the Claus Spreckels Fund, designed in 1901 by Louise Keeler for the books purchased with donations from Mr. Spreckels and Mrs. Ethel Crocker; the former for books on politics, history, and economics ; and latter for physiological books.”

штит са натписом који говори о проучаваоцу „Калифорнијане”.³³⁸ Праћење историјских околности Калифорније, као и самих експедиција стварале су квалитетне екслибрисе. Калифорнијске библиотеке, америчко друштво и уметности вековима повезују заједничке вредности. Било да су ови екслибриси били симболи одређених посебних подгрупа којима се овај рад бави или су били симболи одређених институција, ова дела су нудила низ стилских и графичких решења која су увек била уско повезана са друштвеним контекстом и директним друштвеним дешавањима. Калифорнијана екслибриси су формирали заокружену графичарску целину. Методолошки апарат систематизације и класификације америчких калифорнијских екслибриса утицао је на потоње истраживаче и мајсторе који су усвајали и продубљавали њихова сазнања.

Сл. 146. Екслибрис
Извор илустрације: Clare Ryan
Talbot . *Historic California in
Book-Plates*, стр. 255.

Сл. 147. Екслибрис Банкрофт
библиотеке (Bancroft Library)
Извор илустрације: Clare Ryan
Talbot . *Historic California in
Book-Plates*, стр. 259.

Једна од веома битних библиотека у Калифорнији је и **Банкрофт библиотека** (Bancroft Library), библиотека која је имала велики фонд књига и која је сматрана једном од главних када се говори о књигама посвећеним пацифичкој обали и многи филантропи су се дивили овој библиотеци. Посебност ове библиотеке била је и у чињеници да је сам организатор и оснивач библиотеке **Банкрофт**, који је дошао у Сан Франциско 1852. године, допринео уводећи у своју библиотеку многе мапе, памфлете и мања документа посвећена организацији новостворене државе. Библиотека се заиста развила у једну веома моћну институцију која је садржавала многе манускрипте, преписе, оригиналне мапе и друге врсте разних извора не само о Калифорнији, него и у државама које су биле повезане са њеним настанком као што су Мексико, Шпанија, Европа генерално.

³³⁸ Ibid. 256., у оригиналу : „ On the Belcher plate the famous Californian bear holds a shield marking the books which Robert Belcher, a keen student of Californiana, presented to the university.”

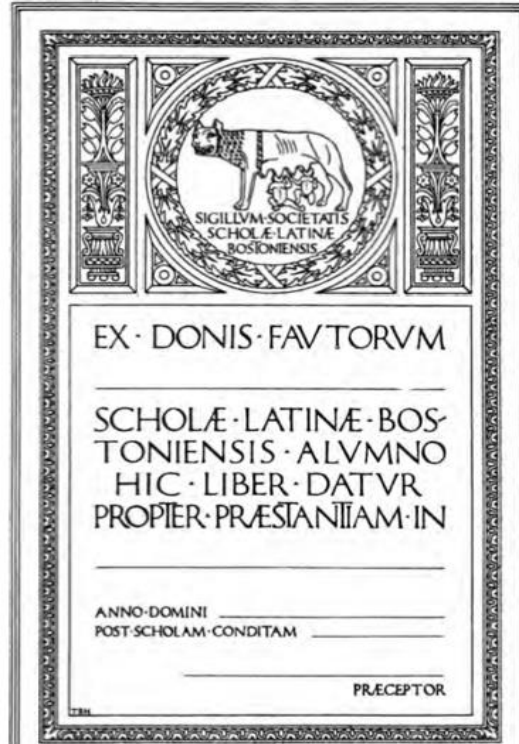

Сл. 148 – Екслибрис “Станфорд универзитетска библиотека, Силабус фонд”
(Stanford University Library, Syllabus Fund)
Извор илустрације: Clare Ryan Talbot. *Historic California in Book-Plates*, стр. 243.

VI БИБЛИОТЕКЕ, УНИВЕРЗИТЕТИ, ИНСТИТУЦИЈЕ И ШКОЛЕ

ЕКСЛИБРИСИ ИСТАКНУТИХ АКАДЕМСКИХ ИНСТИТУЦИЈА И ШКОЛА

Међу истакнутим академским институцијама и школама су следеће институције: Латинска школа у Бостону (Boston Latin School), Масачусетс; Гарландска школа домаћинства (The Garland School of Homemaking), Бостон, Масачусетс (Boston, Massachusetts); Колумбовска школа за девојке (Columbus school for girls), Коламбус, Охајо (Columbus, Ohio); Шипман библиотека, Годард; Школа Светог Габријела (Saint Gabriel’s School), Пикскил, Њујорк (Peekskill, New York); Школа Светог Матеје, Калифорнија (St. Matthew’s School). Екслибриси ових институција су амерички екслибриси који носе историјску, ликовну и сентименталну поруку својих институција.

Сл. 149 – Екслибрис , Бостонска латинска школа (Boston Latin School), Бостон, Масачусетс Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 252.

Бостонска латинска школа³³⁹ је имала свој екслибрис, који је био репродукован у фото-гравури. Ова таблица се користила годишње за доделу награда у домену достигнућа књига. Мотив је капитолски вук који сиса Ромула и Рема, и указује на јаку мајку. Сам екслибрис је био одрађен од стране Теодора Б. Хапгода. Бостонска латинска школа је најстарија школа то јест институција за преживљавање образовања у Америци, основана 1635. године.³⁴⁰ Појава Ромула и Рема, прикази римске митологије на америчким екслибрисима је заиста занимљива, говори о чињеници да је амерички екслибрис био заиста отворен ка мноштву мотива .

³³⁹ “Бостонска латинска школа, јавна средња школа у Масачусетсу, најстарија је постојећа школа у Сједињеним Америчким Државама. Основана је 1635. године под именом Латинска гимназија. Отворена је за све дечаке без обзира на друштвену класу што је поставило преседан за јавно образовање које подупиरे порез. По узору на енглеске гимназије, сврха је била да се млади класично образују и припремају за улазак на универзитет. Године 1789, наставни план Латинске школе је промењен, одустало се од енглеског модела смањењем курса са седам на четири, те сада нуди четворогодишње и шестогодишње програме. Године 1877, двесто четрдесет и две године након почетка рада школе за дечаке, основана је строга припремна девојачка Латинска школа за колеџ, а од 1972. године Бостонска латинска школа је примала и дечаке и девојчице. Значајни алумни су били педагог Чарлс Вилијам Елиот, филозоф Џорџ Сантајана, бизнисмен и државник Џозеф П. Кенеди, као и композитор и диригент Леонард Бернстејн.” <https://www.britannica.com/topic/Boston-Latin-School> , приступљено 27. јуна, 2019.

³⁴⁰ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates*, стр. 253., у оригиналу : ., Boston Latin School , Boston, Massachusetts . Reproduced in photogravure. This plate is used annually for the prize books. The motif is the Capitoline Wolf suckling Romulus and Remus, and suggests the strong mother. — Theodore B. Hapgood, Designer. The Boston Latin School is the oldest surviving educational Institution In America, founded 1635.”

Сл. 150 – Лого Бостонске латинске школе
Извор илустрације : <https://archive.org/details/bostonlatinschool>

Оно што је веома занимљиво на бостонском екслибрису јесте чињеница да се сама појава Ромула, Рема и вучице појављују на печату школе, док је идентична сцена приказана и на екслибрису. Овај случај био је карактеристичан за многе универзитете и факултете, не само за Бостонску латинску школу.

Екслибрис са слике 151 обилује тајним скривеним значењима који су вешто инкорпорирани у целокупан преглед. Пажњу посматрача привлачи срце у првом плану. Али већ у наредном очи траже шта то срце повезује, односно срце постаје нешто друго, постаје веза између алата а око посматрача измеће са оним који гледа са отиска. То око изненада постаје централни део композиције и почињемо да трагамо за остатком лика, а онда уочавамо поља и птиве и читав један град у позадини, можда пугељке, можда дрвеће, облици се просто мешају и стварају затворену усмерену слику у облику пехара, победника. Овај екслибрис је свакако један од примерака екслибриса америчких мајстора који је крајње машовит, детаљан и свакако интригантан.

Сл. 151 – Екслибрис Гарландске школе домаћинства (The Garland School of Homemaking) Бостон, Масачусетс (Boston, Massachusetts) Извор илустрације: Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 255.

„Гарландска школа домаћинства³⁴¹ екслибрис био је израђен од стране Елише Бровн Бирд из Бостона. Централна идеја екслибриса су били дом и вртић. Дом је приказивао врло пространу старомодну кућу у позадини. У центру вртића се играју деца окружена великим биљкама које расту у врту. На екслибрису школе „Гарланд” у централном плану је симбол на основу којег је школа добила име, име Мари Ј. Гарланд, пионирке у пословима са вртићима у Бостону. Овај екслибрис је био чуван и каталогизован од стране једне од директорки институције Гарланд, госпође Маргарет Ј. Станард. (Mrs. Margaret J. Stannard).³⁴²

³⁴¹ „У марту 1976. године, економски помаци резултирали су гласањем Управног одбора о преношењу имена Гарланд јуниор колеџа, права власништва физичких објеката и одређених других средстава на Симонс колеџ. Гарланд јуниор колеџ ишколовао је последњи разред од 98 студената у мају 1976. године. Историјски записи Гарланд јуниор колеџа чувају се у архиви Симонс колеџа. Ови материјали садрже информације, документе, публикације и фотографије које се односе на административна питања, курсеве, студентски рад и удружења дипломаца. Архива Симонс колеџа са задовољством представља изложбу која истиче Гарланд јуниор колеџ. Госпођица Мери Гарланд рођена је у Калеу, у Мејну и стигла је у Бостон 1871. године након што је шест година предавала у Монреалу. Године 1872. госпођица Гарланд основала је школу за васпитање и образовање „Гарланд” како би понудила обуку наставника у вртићу. Смештена у Улици Честнат у бостонском насељу Бекон Хил, била је једна од најранијих таквих школа у Новој Енглеској. Госпођа Маргарет Ј. Станард постала је други директор „Гарланд” школе 1901. године и основала је курс домаћинства 1902. године. Предавања су се нудила све до 1909. године, када су, с нагласком на домаћинство, курсеви за вртиће били избачени из курикулума. Године 1913. „Гарланд” школа је основана као непрофитна институција са управним одбором. Студенти су почели да живе у малим групама у изнајмљеним кућама на Бекон Хилу 1920. година. Тамо су их обучавали саветници за живот у припреми буџета, планирању obroка, куповини хране и надгледању кућних активности. Курсеви у учioniци и потребна похађања на многим културним догађајима у Бостону употпунили су образовно искуство студената у школи Домаће гимназије.”

В.https://web.archive.org/web/20090513002916/http://my.simmons.edu/library/collections/college_archives/garland/index.shtml приступљено 27. јуна 2019.

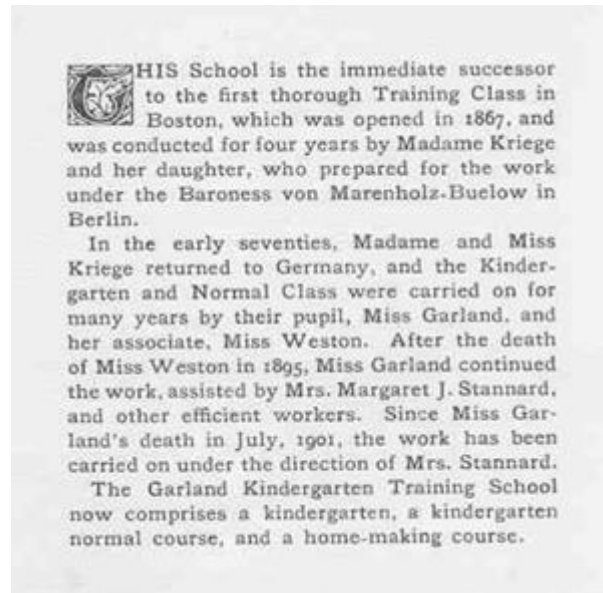
³⁴² Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 255. , у оригиналу : „ The Garland School of homemaking . Boston, Massachusetts. Done by Elisha Brown Bird of

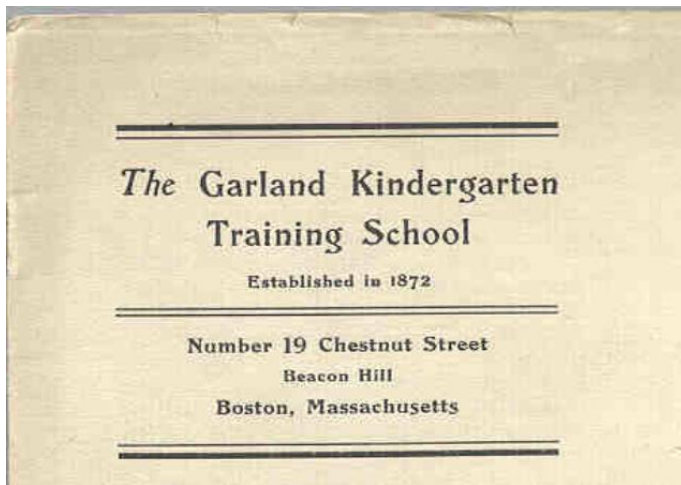
Сл. 152 - Реклама за школу
„Гарланд“

Извор илустрације :
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3e/1921_GarlandSchool_ChestnutStreet_Boston_AtlanticMonthly_July.png

Сл. 153 - Исечак из новина о школи
и вртићу „Гарланд“

Извор илустрације:
https://web.archive.org/web/20090513002916/http://my.simmons.edu/library/collections/college_archives/garland/index.shtml

Сл. 154 – Реклама за вртић „Гарланд“ основан 1872.
године, Бостон, Масачусетс

Извор илустрације:
https://web.archive.org/web/20090513002916/http://my.simmons.edu/library/collections/college_archives/garland/index.shtml

Boston. The two central ideas are the home and the kindergarten. The home is suggested by the capacious old-fashioned house in the background. The kindergarten by the circle of playing children and by the growing plants in the garden. The garland in the foreground is a symbol of the school which was named for Mary J. Garland, a pioneer in kindergarten work in Boston.— Mrs. Margaret J. Stannard, Director.”

TWO YEAR COURSE

FIRST YEAR

<i>The Family</i>	<i>Child Study</i>	<i>The House and Household Management</i>	<i>Food</i>	<i>Clothing</i>	<i>Social Civics and Ethics</i>	<i>Home-Houses Residents</i>
History of the Family Modern Problems Family Relationships Social and Civic Responsibility Economic Responsibility	Observation of Children Characteristics of Mental and Physical Development Care	House Selection Equipment and Care Practical House-work Income Management	Cooking, Theory and Practice Marketing Nutrition	Sewing, Theory and Practice Textiles Care and Repair	Lectures	Practical Experience in Home Management

SECOND YEAR

<i>The Family</i>	<i>Child Study</i>	<i>The House and Household Management</i>	<i>Food</i>	<i>Clothing</i>	<i>Social Civics and Ethics</i>	<i>Home-Houses Residents</i>
Relation of the Family to: the Church the Country the School Industry and the Arts	Home Education (Books, Music, Art, Play and Work Activities)	Applied Economics House Furnishing and Decoration	Child Nutrition Meal Planning Advanced Cooking Serving	Children's Clothing Millinery Selection of Ready-to-Wear Garments	Current History Public Questions Social Welfare	<i>Apartment Day and Resident Students</i> Two weeks of practical house-work under supervision

ONE YEAR COURSE

<i>The Family</i>	<i>Child Study</i>	<i>The House and Household Management</i>	<i>Food</i>	<i>Clothing</i>	<i>Social Civics and Ethics</i>	<i>Home-House</i>
History of the Family Modern Problems Family Relationships Economic Responsibility	Physical Growth and Care Mental Characteristics Observation and Practice	Selection Equipment and Care Furnishing Income Management	Cooking, Theory and Practice Marketing Nutrition	Sewing, Theory and Practice Textiles Care and Repair	Lectures	Practice in Home Management <i>Apartment</i> Two weeks' work

TEN WEEKS' COURSE

<i>The Family</i>	<i>Child Study</i>	<i>The House and Household Management</i>	<i>Food</i>	<i>Clothing</i>
Family: Modern Problems and how to deal with them	Physical Care Mental Characteristics	Equipment and Care of House Income Management	Cooking Marketing Nutrition Meal Planning	Selection Making Care and Repair

Сл. 155. фотографија распореда предавања на Гарланду

Извор илустрације :

https://web.archive.org/web/20090513002916/http://my.simmons.edu/library/collections/college_archives/garland/index.shtml

FRIDAY, JULY 3, 1931

Garland School Buys New Buildings

New Residence Houses at 341 and 343 Commonwealth Avenue

GARLAND SCHOOL has acquired the buildings at 341 and 343 Commonwealth avenue for student residence houses. The new houses are brick buildings of sixteen and eighteen rooms with two baths to each bedroom floor and ample living accommodations.

These residence houses are not to be used as dormitories, but are houses where the students will carry on the work of homemaking, acting as hostesses, administering the house on a budget and supervising the housework.

Under direction of the trustees, of which Mrs. Lewis Jerome Johnson is president, the Garland School of Homemaking has developed an expansion pro-

gram which will include the development of the school property, enlargement of the school and the broadening of the courses of study. The purchase of property on Commonwealth avenue is part of the plan of the trustees to move all of the school interests into the lower Back Bay section of the city.

In these transactions the office of Walter Channing, Inc., represented the Garland School; T. Dennie Boardman, Reginald and R. de B. Boardman, acted for the Rice estate in the sale of 341 Commonwealth avenue; and Benjamin C. Tower represented the Institution for Savings in Roxbury and vicinity, the seller of the former Crocker house, 343 Commonwealth avenue.

Сл. 157 - Екслибрис Колумбуске школе за девојке
(Columbus school for girls) Коламбус, Охајо
(Columbus, Ohio)

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward
Prescott. *Some American College Bookplates: a
Presentation of Plates, Old And New*, стр. 254.

Сл. 158 - Изглед Колумбуске школе за
девојке

Извор илустрације:

<https://www.columbuschoolforgirls.org/>

Плоча за акватинту као и у случају већине америчких екслибриса је и случају библиотечких универзитетских и школских екслибриса бакрореза, бакрописа, суве игле морала бити свакако метална плоча, метална подлога која, једном изгравирана, постаје елемент за штампање. Могла је бити направљена од челика, цинка или бабра. Екслибрис Колумбуске школе био је изузетног квалитета израђен у комбинованој техници акватинте и барописа. Бакар је био бољи за квалитетне радове зато што је његово коришћење боље функционисало као што смо то већ нагласили у техничком графичком појашњењу овог научноистраживачког рада, опирао се носивости многих поновљених отисака и дозвољавао је накнадне интервенције америчких мајстора. Дакле технички изузетно висок квалитет и чињеница а приказивања библиотеке верно, као и других екслибриса Колумбуске школе који су били посвећени многим филозофима, приповедачима, позоришним или филмски редитељима носили су изузетне детаље. Уколико упоредимо екслибрис са слике 157 са фотографијом школе са слике 158 видимо колико верно су ови екслибриси приказивани. Екслибрис Колумбуске школе за девојке³⁴³ био је пример успешне композиције на сликовном и грбословном плану при чему је

³⁴³.. Године 1898, на хоризонту 20. века, Мари Боле Скот и Флоренс Келеј основале су Коламбуску школу за девојке. Школа је осмишљена тако да замени традиционалну "припремну школу" за младе жене усвајањем солидног образовног програма за колеџ.

Госпођица Скот и госпођица Келеј сместиле су нову школу у Улици 662 Источног града, западно од Парсонс авеније. Госпођа Џонс је ојачала концепт академски захтевног образовања за девојчице и проширила наставни програм за колеџ. Док су дисциплине енглеског, математике и страних језика биле наглашене, Коламбуска школа за девојке је у свој рад укључивала виталне дисциплине за културни развој појединца попут позоришта, музике и ликовне уметности. Госпођица Алис Гладен, дипломирала је на Државном универзитету у Охају, док је госпођица Грејс Латимер Џонес дипломирала на Брин Мавр. Ове две даме наследиле су госпођицу Скот и госпођицу Келеј 1904. године. Госпођица Гладен, кћи др Вашингтона Гладена, међународно познатог министра и писца конгрегација, основала је традиционалне услуге, које су још увек део школе. Сам Гладен је написао школску химну „*Наша јутарња песма хвале*“. Први разред који је дипломирао у овој школи састојао се од две девојчице, које су

симболика врло јасна и веома добро изнета. У предњем делу композиције екслибриса су стубови који су били позајмљени од портика школе. Горњи део урамљивања израђен је од конвенционалне "баки" значке из Охаја, беца Охаја. У доњем делу налазила се полица са књигама, испред које се у централном делу појављују и ознаке школе ослоњене на полицу. Овај екслибрис нацртала је госпођица Хелен Озборн. (Miss Helen Osborn). Гравирање и штампање овог екслибриса извршено је у Чамплин штампарији (Champlin Press).³⁴⁴

Сл. 159 – Екслибрис „Годард семинар” (Goddard Seminary), Бари у Вермонту (Barre, Vermont)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 256.

„Годард семинар”³⁴⁵ је екслибрис који је садржавао сентименталну поруку „Једна мала соба на све стране” (*One little room an everywhere*), а намењен је љубитељима књига.

похађале Велеслеј колеџ у јесен 1899. године. Године 1901, директори су потписали уговор за Грузијску вилу која је припадала Џорџу Парсонсу, познатом адвокату у Коламбусу. Иако је школа добила назив Коламбуска школа за девојке, величанствена вила, смештена на углу улице Источни град и Парсонс авеније, била је позната као Парсонс место.” <https://www.columbuschoolforgirls.org/>, приступљено 28. јуна 2019.

³⁴⁴ Harry Parker, Ward and Winward Prescott., стр. 254., у оригиналу : „ Columbus School for Girls. Columbus. Ohio. The bookplate of the Columbus School for Girls is a beautiful example of the composite, and a successful composition of the pictorial and armorial, in which the symbolism is well carried out. The wreathed pillars in the foreground are borrowed from the portico of the School. The upper framing is of conventionalized buckeye, the badge of Ohio; below is a shelf of books, in front of which appear the arms of the School. Drawn by Miss Helen Osborn— A. W. M. Engraving and printing by The Champlin Press.”

³⁴⁵ Основана 1863. године као Годард семинариј у Бару, Вт., Годард колеџ се преселио на садашњи кампус у Плејнфилду и 1938. га је закупио оснивач председник Ројс “Тим” Питкин. Године 1963. Годард је постао први амерички колеџ који нуди програме образовања за одрасле са нижим примањима, а сада нуди акредитоване програме МА, МФА, БА и БФА из главног кампуса у Плејнфилду, као и сајтове у Сијетлу и Порт Товнсенду.

Дизајнирала га је Рејчел Робинсон. Преузет је из колекције А. В. Кларка, др Лавренса, Кансас³⁴⁶ Годард семинарија³⁴⁷ „Годард семинар ” екслибрис био је изузетан допринос екслибристици у Вермонту, дакле сваки амерички град поседовао је своје личне екслибрисе који не само да су осветљавали своје мајсторе, библиотеке, институције него су јачали и поглед на своје градове, јер су се знања непрестано преплитала и мешала и тако се јачала и увеличавала ситуационо позициона страна екслибриса на културно уметничкој сцени. Многи од ових екслибриса носили су и поруке разних па и сентименталне природе. Екслибрис Годардија носио је додатна сазнања о до сада недовољно разматраним елементима дела и рада Годард семинарија, и у овом делу је на малој визуелној композицији уткано много тога. На овом екслибрису је као и на екслибрису школе “Светог Габријела Пикскил” приказано много тога као директ рефлексија стања друштва и институција у Америци.

Сл. 160 – Екслибрис Школе Светог Габријела (Saint Gabriel’s School), Пикскил, Њујорк (Peekskill, New York)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 260.

Школа Светог Габријела Пикскил из Њујорка као и многи други екслибриси библиотечко универзитетских екслибриса имала је свој екслибрис који је преносио поруке. Амерички библиотечко институционални екслибриси носили су имена најзначајнијих америчких имена на

Интензиван модел са ниским боравком нуди најбоље образовање на кампусу и на даљину, са искусним саветницима факултета, ригорозним резиденцијама у кампусу и слободом студирања са било ког места, в.: Goddard, <https://www.goddard.edu/about-goddard/> приступ 27. 6. 2019.

³⁴⁶ Harry P.Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 256., у оригиналу : „ Goddard Seminary , Barre, Vermont. The sentiment "One little room an everywhere" will appeal to lovers of books. Design by Rachel Robinson. From the collection of A. W. Clark, M. D., Lawrence, Kansas.

³⁴⁷ Goddard, <http://www.goddard.edu/>, приступ 27 јуна 2019.

заиста много нивоа, представљали су неисцрпну тему и за многа историографска истраживања. Свакако да су многи амерички екслибриси носили многе изазове, како техничког карактера, тако и тематске изазове, али све су то били изазови који колико год да су били захтевни и тешки нису представљали велике проблеме америчким мајсторима. Излагачко колекциона делатност њихових институција била је најбитнија за све ове институције. Доста ових институција су захваљујући својим високо функционалним библиотечким међуповезаностима и међубиблиотечком комуникацијом обављала низ заједничких изложби и аукција. Излагачки моменти нису били од пресудног карактера да би се неки екслибрис сматрао успешним, првенствено квалитет техничке израде, припадност одређеној институцији и сам власник или библиотекар екслибриса били су најважнији фактори да се одређени екслибрис прогласио квалитетним и битним. Како су амерички екслибриси константно пратили друштвене услове Америке, често је посебну пажњу екслибрис добивао и у бројним реакцијама савременика, дневне штампе, периодичне штампе. „Школа Светог Габријела Пикскил”³⁴⁸ је екслибрис који је дизајниран у школи Светог Габријела³⁴⁹ и био представљен као поклон за растанак од класе 1898. на матури. Овај екслибрис се користио за колекцију од три стотине књига које су биле представљене од алумни Удружења школе. “Дизајн је комбинација школског печата, крила која чувају лампу учења и љиљана свете Марије, што је алузија на заједницу под којом је школа била основана и под којом је и процветала. Мото школе „Суб Алис Сто” (“ Sub Alis Sto”) се исто тако појављује и на печату школе.”³⁵⁰

---

³⁴⁸ Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Peekskill,_New_York#Education, приступ 30. 6. 2019.

³⁴⁹ Peekskill City Schools, <https://www.peakskillcsd.org/domain/1109>, приступ 27. 6. 2019.

³⁵⁰ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 260., у оригиналу : „ Saint Gabriel’s School, Peekskill, New York. This bookplate, designed at Saint Gabriel’s School, was presented as a farewell gift by the Class of 1898 on Graduation. It is used for a collection of three hundred books presented by the Alumnae Association of the School. The design is a combination of the School seal, the wings guarding the Lamp of Learning; and the lilies of Saint Mary, an allusion to the Community under whom the School was founded and has flourished. The motto of the School, “Sub Alis Sto” likewise appears in the seal. — The Sister Superior.”

Сл. 161 – Школа Свете Катарине, Давенпорт (Saint Katherine's school Davenport), Ајова (Iowa)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 261.

Екслибрис школе Свете Катарине је настао из класе 1903. Поставка је грчка, као и у школи Свете Катарине из Александрије. Мото је дат на грчком, мото школе: „Од чистоће од знања”.³⁵¹ Екслибрис Школе Светог Матеје³⁵² је дизајнирао и изгравирао Ј. В. Спенсли у каснијем периоду свог рада и спада у последње плоче екслибриса. Ово је, наиме, последњи екслибрис завршен од стране овог уметника. Унутрашњост библиотеке показује дом за читање,

³⁵¹ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 261. , у оригиналу : „ Saint Katherine's School. Davenport, Iowa Saint Katharine's School bookplate was given by the Class of 1903. The setting is Greek, as the School's Saint is Katharine of Alexandria. The motto here given in Greek is the motto of the School: "By Pureness by Knowledge.”

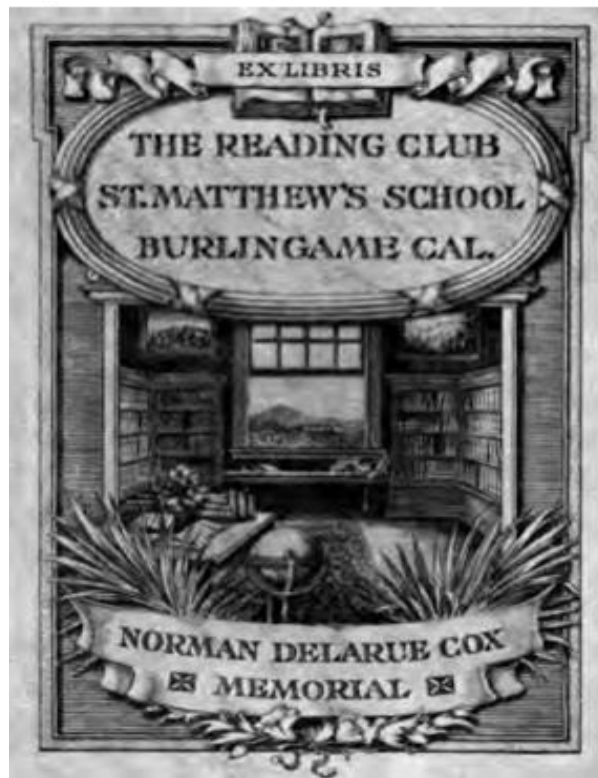
³⁵² “Школа није почела са радом као формална школа, већ као школа у којој је отпочело католичко образовање Светог Матеја, часовима религије које су одржавале сестре Свете породице у подруму цркве и у домовима жупана. Отац Хари Ј. Лајн, домаћи прелат, дошао је у Цркву Светог Матеја као пети пастор, наследник монсињора Тимотија Калагана. Он је био тај који је увидео по требу да се оснује парохијска школа која би пружила комплетно католичко образовање. Тако је 1931. године купио имање Тобин Кларк и претворио га у учионице. Седам сестара „Светог крста” отворило је школу 10. августа 1931. године, са почетним уписом од 100 студената. Они су прву годину завршили са 140 студената. 25. маја 1947. папа Пио XII именован је оца Лајна, домаћег прелата, са титулом монсињора за директора школе. Од 1934. до 1948. служио је као жупник Цркве Светог Матеја. Многи су сматрали да је монсињор Лајн био тај који је заиста започео католичко формално образовање на полуострву Сан Франциско. Од 1931. године школа је додала школску зграду, а 1936. године аудиториј; нова секција је започела са радом 1939. године; Лајн Хал, данас позната као „рампа”, од 1948. године, када је имала учионицу вртића и учионице од првог до четвртог разреда, од 2014. постала је најсавременија гимназија. У јуну 1936. године, припремљена је земља за прву секцију нове школске зграде и аудиторијума. План сестара је био да на крају имају двоструке разреде за сваки разред. Овај сан је постао стварност у септембру 1952. године са укупним бројем од 569 студената. Монсињор Џејмс Мек Кај је постављен за пастора 1995. године. Почетком 2000, монсињор је почео са реновирањем манастира како би се у простор сместиле школске и жупне канцеларије и просторије за ресурсе. Унутрашњост зграде је лепо уређена. Родитељи, особље, ученици и парохи имају угодан осећај заједништва када су у просторијама. У 2015. години сва врата учионице на рампи су обновљена, а у августу 2017. године на кампусу су инсталиране нове капије како би се школа боље заштитила. Монсињор Талесфоре је 2015. постао пастор, а 2016. њихов нови директор. Доктор Петерсон придружио се Светом Матеју. И монсињор Талесфоре и др Петерсон блиско су сарађивали како би изградиле своју заједницу и са парохијским и са школским породицама.”

V. <https://www.stmatthewcath.org/page.cfm?p=864>, приступљено 26. јуна 2019.

<https://www.stmatthewcath.org>, приступљено 26. јуна 2019.

клубску библиотеку Школе Светог Матеје. Са прозора може бити виђен Моунт Диабло, оријентир у региону залива Калифорније која се граничи са Сан Франциском. Екслибрис је каталогизован и обрађен од стране ректора В. А. Бревера (W.A. Brewer).³⁵³ Екслибрис школе Свете Катарине као и екслибрис школе Светог Матеје иако са религиозним мотивима на својим композицијама припадали су библиотечко институционалним екслибрисима. Иако у почетку са јасним импликацијама на европску традицију јасно се види да сада већ амерички библиотечки екслибрис има свој посебан стил, то је био важан показатељ потпуног осамостаљивања. Екслибриси су имали и нудили низ великих могућности и широких поља за рад и истраживања. Видно је да су амерички мајстори суверено владали различитим техникама графичког ликовног изражавања, али и широким тематским репертоарем (сл. 162).

Сл. 162 – екслибрис Школе Светог Матеје, Калифорнија (St. Matthew's School)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates.*, стр. 262.

³⁵³ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 262., у оригиналу : „ St. Matthew's School, Burlingame, California. Designed and engraved by the late J. W. Spenceley, the last plate but one to be finished by this artist. The library interior shows the home of the Reading Club Library of St. Matthew's School. From the window may be seen Mount Diablo, a landmark in the bay region of California adjacent to San Francisco. — (Rev.) W. A. Brewer, Rector.”

ЕКСЛИБРИСИ АМЕРИЧКИХ КЛУБОВА И УДРУЖЕЊА

Институције које имају изузетан значај, не само за Сједињене Америчке Државе, него и за целу светску баштину, овековечене су својим екслибрисима који су, иако веома малог формата, имали значајну улогу у величању и придавању значаја институцијама којима су припадали, колекцијама, библиотекама, библиотекарима, поклоницима и добротинствима библиотека, самим предавачима и професорима, професорима емеритусима и многим другим истакнутим личностима. Многи екслибриси ових институција били су и знак захвалности институција особама које су поклањале колекције књига одређеним библиотекама. Овде се издвајају институције које су имале богате колекције уметнина, затим институције од културно-историјског значаја за Сједињене Америчке Државе, као и најстарије Историјско друштво у Сједињеним Америчким Државама са националним фокусом. То су екслибриси следећих институција: Универзитетски клуб, Денвер, Колорадо (Denver, Colorado); Универзитетски клуб у Чикагу, Чикаго, Илиноис (Chicago, Illinois); Харвардски клуб у Њујорку (Harvard Club of New York City); Универзитетски клуб Индијане (University Club of Indiana); Саламагунди клуб (Salamagundi club) Њујорк (New York); Њујоршки ауторски клуб (The Authors Club, New York City); Универзитетски клуб Мексика (University Club of Mexico); Америчко антикарско друштво (American Antiquarian Society) Ворчестер, Масачусетс (Worcester, Massachusetts); Чамплин штампарија (The Champlin Press) Коламбус, Охајо (Columbus, Ohio); Гролијер клуб (Grolier Club) који је помињан у уводном делу научноистраживачког рада; Метрополитен музеј уметности, Њујорк (Metropolitan Museum of Art, New York); Есекс институт Салем, Масачусетс (Essex Institute, Massachusetts). Екслибриси ових институција представљају и клубове професионалних кадрова, универзитетске организације које су првенствено биле посвећене искључиво женским факултетима и професионалном особљу са планираним социјалним и информативним програмима, који су доприносили бољем образовном систему државе. Екслибриси америчких клубова и удружења носио је низ изузетних екслибриса који су на најверније и најаутентичније начине показивали своје институције и почињу да представљају део међуинституционалних односа. Ови екслибриси носили су низ социјалних, историјских, филозофских, књижевних, културних порука. Екслибриси свих претходно наведених институција приказују актуелност своје државе, основних дешавања и својих библиотечких стања. Сви ови екслибриси су подсећање на изузетне приступе самој графици и на изузетне екслибрисичка достигнућа. Све ове институције као да су се бориле за своје “сопство” својим екслибрисима. Ови екслибриси носили су способност преношења имена својих институција вековима. Представљали су вредан незамењив интелектуално културални капитал својих удружења. Ове институције и удружења су доприносили и остваривању организационих циљева својих удружења, асоцијација, клубова и библиотека истих наравно. Удружења су доводила додатној продуктивности, ефикасности развоја и расту екслибриса на виши графички ниво. Институције које смо горе набројали су систематизацијом својих основних графичких сазнања и постојећом библиотечком ефикасношћу доприносили успешности својих организација, удружења, асоцијација.

Екслибриси су полако или упоредо израстали у обележје неког удружења екслибриса и неретко су били у складу са печатима. Да ли су се знакови институција нашли на екслибрисима или су знакови институција настајали уз помоћ и непосредно из екслибриса тешко је рећи са сигурношћу. У сваком случају екслибрис је све више био знак распознавања неке институције и на тај начин се приближио знаковном језику а удаљио се од уметничког.

УНИВЕРЗИТЕТСКИ КЛУБ ЧИКАГА

Сл. 163 - Лево и средина, екслибрис Универзитетског клуба Чикага, Чикаго, Илиноис (Chicago, Illinois) Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 359.

Сви моменти проучавања америчких екслибриса су се надовезивали једни на друге, стварајући једну подстицајну слику својим мајсторима, библиотекарима, самим власницима екслибриса. Имати екслибрис била је част, привилегија. Могућност преношења многих културно историјских дешавања Сједињених Америчких Држава, само пословање државе, њена стабилност, друштво у целини као и једна трансформација друштва у случају Калифорнијана екслибриса био је један од циљева и самог екслибриса Чикашког клуба. Екслибриси најбитнијих и највећих универзитета дорпиносили су култури и уметности Америке на више нивоа. Први и основни је стручни културно уметнички допринос јер се на основу разматрања свих доприноса и дела екслибриса америчких мајстора установљава да је са стручно културног становишта најбитнија међубиблиотечка комуникација. Затим универзитетски екслибриси Чикашког клуба, као и великих универзитета као што су Јејл и Принстон имали су велик научни допринос који се свакако првенствено огледао у анализи постојећих достигнутих екслибристичких решења. Екслибрис плочу са леве стране је дизајнирао Фредерик В. Гокин (Mr. Frederck W. Gookin), чији иницијали се појављују на самом екслибрису на десној страни композиције. Екслибрис је био утравиран 1902. године од стране Џозефа Винфреда Спенслија (Joseph Winfred Spenceley). Овај екслибрис је био каталогизован од стране Артура Кларка Велингтона, М. Д. и Лавренса у Канзасу.³⁵⁴ На самим екслибрисима коришћен је лого и печат Чикашког клуба (слика 163). Универзитетски клуб Чикага настао је као идеја мале групе истакнутих дипломаца који су тежили истим циљевима и имали су јасне визије будућности свог образовања и самог јачања

³⁵⁴ Ibid., стр. 359., у оригиналу : „ University Club of Chicago. Chicago, Illinois. The plate to the left was designed by Mr. Frederick W. Gookin... The plate to the right is now in use by the club. - Arthur Wellington Clarke, M.D., Lawrence, Kansas...”

америчког образовања. Имати екслибрис било је готово обавезујуће када је неко друштво оформљивано. Како су морали размишљати о свом знаку, печату или називу, тако су морали да размишљају какав ће екслибрис користити. Екслибриси су тако морали да прате статут удружења или асоцијације, да поштују и следе њене визије и мисије, као и да одговоре на првобитне задатке, да изгледају лепо али и упечатљиво. Свака институција је желела да буде распознатљива по свом екслибрису. За разлику од званичних знакова или печата, екслибриси су имали могућност да буду слободније уобличени и ту се могла истаћи сва креативност његовог власника. У екслибрис су могли уткати сва своја размишљања, своје циљеве, порекло, екслибриси су дозвољавали да се прича распламса унутар тог малог формата. Зато се толико често чује да је екслибрис заправо мали формат великих идеја. Унутар тог ограниченог простора свака асоцијација или појединац је могао да сам себе утка најслободније, најкреативније што се могло замислити. Није било никаквих ограничења. Изненађујуће је и то да су готово сви забележени екслибриси били изузетно успешни у смислу да су пре свега испуњавали своју функцију међу комуникације. Знано се тачно како се екслибрис може и треба читати. То је још један од важних момената, да се приликом размена књига и публикација екслибрисом обележи власништво. То обележавање је у једном тренутку било толико јасно да неко није требао ни да чита коме припада одређена књига јер је на екслибрису све било записано. То је значило да се главни начин комуникације ослањао на визуелни приказ. Тај визуелни приказ је и у естетском смислу доприносио на богатству неке књиге или публикације. Свако радије држи у руци лепу, богато украшену књигу. Посебну вредност је свакој књизи давао екслибрис.

Група истакнутих индивидуалаца са Јејла, Принстона и Харварда су основали Универзитетски клуб Чикага. Првобитне идеје оснивања појавиле су се 1885. године. Настао је као жеља истомисљеника да устоличе своје место за редовне састанке у циљу размењивања знања и идеја. Овај клуб је поседовао и веома битну библиотеку богату литературом из разних области. Држава Илиноис им је доделила повељу 1887. године. Основни циљ Чикаго клуба је био веома сличан циљевима многих других клубова. Основна идеја водила је била стварање места за поштовање културе и уметности. Жеља је стремилa улагању напора да се издигне на виши ниво, првенствено захваљујући ослањању на одрживе вредности заједничког образовног система и преклапањем научноистраживачких искустава. Баш у тој идеји рађани су и екслибриси који су величали све ове идеје и давали им на значају. Чланови овог клуба су биле многе истакнуте личности с краја осамнаестог и почетка деветнаестог века, истакнути авангардни сликари, писци. Ова институција нудила је многе погодности и касније годинама након свог оснивања постала је институција доступна многим и клупске просторије су нудиле и разне просторије забавног карактера као што су ресторани, базени, библиотека, наравно, затим уметничка галерија, теретана... Управо институције, које су посвећене првенствено и искључиво подстицању и уважавању књижевности и визуалне уметности, носиле су интелектуалне поруке које су биле веома битне за развој америчке културе и сврставања америчке културе у једну ширу контекстуализацију на светском нивоу. Екслибрис, који је све то преносио својим композиционим приказима и лакоћом преноса идеја и основних постулата чикашке институције, доприносио је јачању значаја ове институције. Основна идеја и правило за Чикашки клуб је било да су сви чланови морали бити факултетски образоване особе што потврђује јасну чињеницу да је амерички екслибрис био посвећен интелектуалцима и разноликој мрежи интелектуалаца. Управо та могућност да се једна тако битна институција прикаже и на једном тако „малом“ ликовном делу доприноси јачању америчког екслибриса и сведочи о његовим могућностима.³⁵⁵

---

³⁵⁵ Видети : University Club of Chicago, <https://www.ucco.com/the-club>, приступ 29. 6. 2019.

Сл. 164 - Печат Универзитетског клуба Чикага
Извор илустрације:
<http://d2nnkgzicf828r.cloudfront.net/description-049a5f22f7b6400d17956b9a63a0cc25.jpeg>

ЕКСЛИБРИС УНИВЕРЗИТЕТСКОГ КЛУБА ДЕНВЕР, КОЛОРАДО

Сл. 165 – Екслибрис Универзитетског клуба, Денвер, Колорадо (Denver, Colorado)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 361.

Екслибрис Универзитетског клуба³⁵⁶ у Денверу је екслибрис који је направљен 1903. Плоча је израђена од стране Валентина Кирбија (C. Valentine Kirby), у односу на препоруке председника одбора за књижевност и уметност, Едварда Б.Моргана. (Edvard B. Morgan). На самој композицији екслибриса приказани су камин, пепео, сто, оловни стаклени прозори и приказ стеновитих планина које се налазе на екслибрису.³⁵⁷

Хенри Роџерс у њему слични интелектуалци, који су имали исти циљ, основали су 1891. године Универзитетски клуб у Денверу. Били су усмерени ка промовисању друштвених односа и пружању подстицаја за научна истраживања. Денверски клуб је представљао одредиште свих оних који су тражили посебно место за истраживања, али и за разоноду и посебне прилике.³⁵⁸ Клуб је имао посебну традицију по којој су гости и чланови долазили само по препорукама. Клуб је имао библиотеку са преко 2.000 дела, која датирају од самог настанка клуба из 1891. године. Ова дела била су доступна свима и клуб је имао посебне годишње састанке на којима су се расправљали интерни интереси клуба.

Већ тада се осећала снажна потреба да се издвоји елита америчког друштва. Ако то институције нису могле, ако је државни апарат заказао, припадници тих виших слојева - образованих грађана – су сами себе издизали од обичних радничких слојева. Сви су на неки начин постајали удружени око неког циља, постављали су изузетно високе стандарде за укључивање у удружења, асоцијације, библиотеке, кругове. Екслибрис је послужио као још један елемент одвајања друштвених слојева. Интелектуалци су своје утемељење налазили у књигама, библиотекама, тако да је било логично да екслибрис пратећи издаваштво прати и библиотеке, књиге па и саме љубитеље писане речи. То су свакако били они који су себи то могли приуштити, који су се разумели у филозофију, теологију, теоретисања на разне теме. Самим тим носиоци, власници, наручиоци, колекционари су се бавили екслибрисом из неке врсте разоноде, организоване доколице, која их је одвајала од обичног света. Дајући ту племенитост екслибрису која је била преко потребна у одређеним временима не само америчког друштва већ и сваког друштва нарочито на прелазу векова када целокупна цивилизација наилази на мноштво препрека, изазова и новина. Снажни апарати који обезбеђују сигурност, стабилност, и струку су увек били звезде водиље целокупног друштва. Америчко друштво, показало се кроз време, се темељи на константама које не само да не желе, већ и не могу мењати, брисати или са тиме манипулисати. Заузимајући огромну територију и будући да је то држава са пуно различитих профила нација и народности било је потребно од самог почетка чврсто се држати константи. Константа је њихов устав који се од оснивања државе није променио, константа је новац који се једном одштампан од настанка није мењао, ни изглед ни апоене, константа је и максима да је Америка велика земља широких могућности, земља будућности и слободе. Да је то домовина оних који су вредни, радни и који само на тим пошвеним атрибутима могу да

---

³⁵⁶ Poets and authors club, Colorado. [from old catalog]. *An Evening With the Poets And Authors Club of Colorado*. Christmas edition. Denver: Col., 1898.

³⁵⁷ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 361., у оригиналу : „ The University Club. Denver, Colorado. This bookplate was designed in 1903 by C. Valentine Kirby, from suggestions made by the chairman of the Committee on Literature and Art, Edward B. Morgan. The fireplace, andirons, table, leaded-glass windows and view of the Rocky Mountains are reproductions.- — E. B. Morgan, Chairman Committee on Literature and Art.”

³⁵⁸ University Club Denver, <https://uclubdenver.com/Home>, приступ 29. 6. 2019.

напредују и да изграде себи живот који ће поштовати и рад којим су дошли до пристојне егзистенције.

Сл. 166 - Екслибрис „Харвардски клуб у Њујорку”

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 363.

Сл. 167 - Печат Харвардског клуба, Веритас
Извор илустрације: <https://www.hcnyc.com>

Екслибриси као носиоци основних обележја и основних порука својих научноистраживачких институција носили су изузетне поруке које су могле путовати у многе удаљене крајеве света. Независно да ли су то били екслибриси Харвардске клубске библиотеке, Харвардског клуба Њујорка са својим основним екслибрис карактеристикама и порукама “екс доно” или “Веритас”, или су били слободније форме, чињеница је да се овај научноистраживачки рад ослања на многе печате који су првобитно били коришћени. Управо та повезаност првобитних печата Универзитетских институција и њихових библиотека доприноси јачању саме улоге, искорака и величања екслибрис достигнућа, како на ликовно композиционом, тако свакако неоспорно и на значењском нивоу. Екслибрис Харвардског клуба у Њујорку одликује се изузетном складношћу где је основни централни значај придат свакако самој композицији и централном делу екслибриса који представља печат Харвардског клуба. Честе и уобичајене промене и дораде америчких екслибриса говоре о томе да је и библиотечки екслибрис трпео многе промене да би постигао свој коначни изглед. Наравно свака дорада плоча трпела је тако да су корекције од стране америчких мајстора морале бити веома смислене и добро промишљене унапред. Екслибрис са слике 165. је био осмишљен од стране Џон Ду Фојса 1977. године (John du Fais), а накнадно је извршена корекција и адаптација плоче од стране Ендрјуа

Филнера (Andrew Filner). Првобитна плоча је била коришћена кратак временски период на факултету. Касније је плоча била замењена првобитним дизајном од стране Хурда (Hurd) на факултету. На горњој страни екслибриса Клуба фока је замењена факултетским печатом и на горње две трећине је везан за завесу односно драперију која нам показује једну нову уметничку заступљеност садашњости на главној капији са Харвардског универзитета.³⁵⁹

Универзитетски клуб Индијане, баш као и Харвардска универзитетска библиотека носио је поруку не само својих наручилаца и самих власника екслибриса, већ је на основу својих квалитетних графичко естетских обележја величао сам Универзитет Индијане. Не само да је умногоме осликавао основне одлике саме личности библиофила и многих познатих личности и тиме свакако величао сам значај институције, доприносио је комуникативно интердисциплинарном комуникацијском нивоу између институција како на државном тако и на интернационалном нивоу. Многи еминентни стручњаци бавили су се проучавањем традиције и основних обележја екслибриса универзитетског клуба Индијане. Универзитетски клуб Индијане, Харвардски клуб у Мексику, као и Америчко антикварно друштво Ворчестера у Масачусетсу дозвољавали су екслибрису јасан искорак из првобитних угледа на енглеске и холандске екслибрисе. Екслибрис Универзитетског клуба Индијане је дубиозним и студиозним стварањем једноставне чисте композиције постао веома прихваћен од стране библиотекара и колекционара. Постао је богат, једноставан визуелни конструкт. Универзитетски клуб Индијане који је био стециште многобројних интелектуалних интеракција на више нивоа, носио је културно историјске моменте комуникације. Једноставност и лака читљивост екслибриса су основне одлике универзитетског клуба Индијане.

Управо су та два најважнија елемента успешног екслибриса. Да буде сведено и лепо и да буде комуникабилно. Функционалност екслибриса је у дакле у естетичком и комуникабилном аспекту. Када се говори о комуникабилности дела, то је један од најважнијих атрибута сваког ументичког дела. Комуникабилност се не сме мешати са примењеношћу. Примењеност подразумева употребу естетике за улепшавање употребних предмета. Сваки употребни предмет одувек је дизајниран, од праисторије до данашњих дана. Чак и у урођеничким друштвима постоје јасно диференцирани начини украшавања. Украшававање употребних предмета би била примењена уметност. Комуникабилност ументичког дела се односи на лаку комуникацију између ументика и публице путем уметничког дела. То тројство уметник, дело и публика чини успешност неког дела. Свако дело пре свега мора бити видљиво, у случају да жели да обелодани своју постојаност. Екслибрис је уметничко дело које је изразито комуникабилно али истовремено и лепо. Сваки екслибрис је урађен са толико пажње, и доброг укуса да то достиже одређену формалну лепоту по себи. Мера коју диктира мали формат је умногоме условило да сваки екслибрис буде донекле сведен. Дакле ограничења, формата у овом случају, је управо спасоносна формула да екслибрис као ументичко дело буде функционално.

---

³⁵⁹ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 363., у оригиналу : „ Club of New York City. Devised by John Du Fais (‘ 77) as will be noted it is an (improved) adaptation of the plate (by Andrew Filner) which was used for some time by the College and which in its turn was a not happy adaptation of the plate originally designed by Hurd for the College. In the super cartouche the Club seal is substituted for the College seal and the upper two -thirds of the draped inscription-curtain show an artistic representation of the present main gate of Harvard University. Glimpses of Harvard Hall (left) , Massachusetts (right) and University (in the centre) appear through and under the trees. - Charles Stewart Davidson.”

³⁶⁰ The Harvard Club of New York City, <https://www.hcny.com/about-the-club/public-history/public-clubhouse-history/>, приступ 29. 6. 2019.

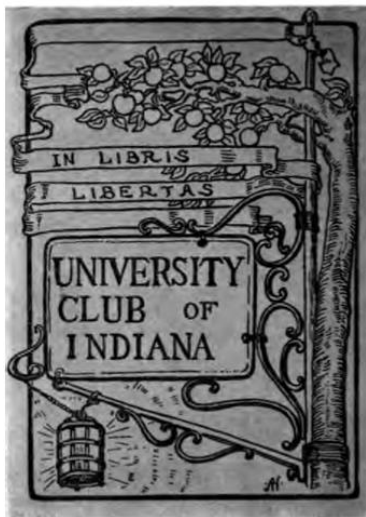

ИСТОРИЈАТ ХАРВАРДСКОГ КЛУБА

Харвардски клуб у Њујорку је формиран 1865. године од стране мање групе људи који су били посвећени продужетку чланства људи с Кембриџа, где им је било првобитно седиште. Састанак је одржан у просторијама Меркантилне библиотеке у Њујорку на Астор локацији. У првих тридесет година клуб није имао своје тачно и стално седиште. Захваљујући лепоти своје архитектуре, али свакако и својим дугим историјатом, Харвардски клуб је постао и једно од основних обележја Њујорка, а такође и део Националног регистра историјских места. 1890. године су почели изградњу и био је дизајниран од истакнутог познатог дизајнера из реномиране архитектонске фирме „Харвард кућа”, архитекте Мек Кима (McKim). Он је на почетку представио зграду мањег обима која је првобитно подсећала на старије зграде Харварда.³⁶⁰

УНИВЕРЗИТЕТСКИ КЛУБ ИНДИЈАНЕ

Универзитетском клубу Индијане³⁶¹ припадају многе познате личности у Индијани, укључујући Мередит Николсон (Meredith Nicholson), Џејмс Виткомб Рајли (James Whitcomb Riley), Бот Таркингтон (Booth Tarkington), сенатор Алберт Ј. Бевериџе (Senator Albert J. Beveridge) и Џорџ Ејд (George Ade), који имају екслибрисе израђене руком госпођице Хаселман (Hasselman). Екслибрис је био каталогизован и обрађен од стране Естер Грифин Бели, у Индијана екслибрисима.

Сл. 168 – Екслибрис „Универзитетски клуб Индијане” (University Club of Indiana)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates*, стр. 364.

---

³⁶¹ Harry Parker, Ward and Winward Prescott.,364., у оригиналу : „ Club of Indiana. The University Club, of Indianapolis , to which belong many Indiana celebrities , and others whose residence is confined to the State, including Meredith Nicholson, James Whitcomb Riley, Booth Tarkington, Senator Albert J. Beverage and George Ade, has a plate made by Miss Hasselman- Esther Griffin White, in Indiana Bookplates. From the collection of A.W. Clark,M.D., Lawrence, Kansas.”

ИСТОРИЈАТ УНИВЕРЗИТЕТСКОГ КЛУБА ИНДИЈАНЕ

Универзитетски клуб Индијане основан је 1912. године и на основу раних архивских докумената и записа забележено је да је клуб настао на иницијативу преданих радничких предака од којих је први био *Клуб мушараца*. Овај клуб основан је захваљујући професору историје Џејмсу Водбурну који је истовремено у време оснивања био и главни председавајући. Касније у 1913. години основан је и *Женски клуб факултета*, који је касније постао познат као једна изузетно јака институција која је равномерно учествовала у грађанским активностима. Овај екслибрис је екслибрис који велича ове институције и истиче значај ових интересних група у јачању и подстицању друштвено-интелектуалних догађаја. Програми које обезбеђују конститутивни клубови члановима нуде широк спектар друштвених и интелектуалних интеракција кроз обиласке, предавања, музичке догађаје, вечере, ручкове и интересне групе.³⁶²

Сл. 169 – Екслибрис „Саламагунди клуб” (Salamagundi Club), Њујорк

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 397.

Конвенционални монограм Саламагунди клуба састојао се од обележја “НЈ” који је садржавао и натпис “екс доно”. Овај екслибрис био је веома значајан јер је то екслибрис институције која је успешно сакупљала многе истакнуте интелектуалце и уметнике. Саламагунди клуб који је имао преко 1500 ументичких дела, састојао се од велике библиотеке, три велике галерије. Уколико узмемо у обзир да је Саламагунди клуб основан давне 1871. године, овај клуб представља једну од најстаријих уметничких организација. Оригинални дизајн овог екслибриса је направљен од стране Џорџа Елмера Браун (George Elmer Braun) и славио је уметничке интересе Саламагунди клуба. Конвенционални монограм клуба који је дизајниран од

³⁶² Indiana, <http://www.indiana.edu/~uclub/history/>, приступ 29. 6. 2019; Indiana History, <http://www.indiana.edu/~uclub/pdf/UWC-history.pdf>, приступ 29. 6. 2019.

³⁶³ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 397., у оригиналу : „, Club. New York City. The original design was made by George Elmer Brown, who has incorporated with the picture of the painter, typifying the art interests of the Salamagundi Club, the conventional monogram of the club which was designed by Charles Frederick Naegele. - C. M. Fairbanks. This club was originated in 1870. It has 500 resident and 200 non-resident members.”

стране Чарлса Фредерика Најџела. (Charles Frederick Naegele). Екслибрис је био каталогизован, чуван и обрађен заслугом библиотекара Ц. М. Феирбанка (С.М. Fairbanks).³⁶³

Сл. 170 – Екслибрис „Универзитетски клуб у Мексику” (University Club of Mexico), град Мексико
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 365.

Многи универзитетски клубови имали су и своје библиотеке као институције културе, образовања и науке. Екслибрис универзитетског клуба у Мексику који је представљао мексичке екслибрисе попримио је битну пажњу у проучавању америчких екслибриса првенствено зато што је допуњавао знања о самом Фредерику Стару, а уједно је допуњавао и знања о процесу и развоју едукативног и културалног у Мексику. Иако овај екслибрис представља клуб у Мексику, али с обзиром да је израђен од стране америчке компаније Банкнота, сматра се америчким од стране истраживача. Неоспорно је да овај екслибрис доприноси једној мултикултуралности и општој чињеници повезивања многих културолошких центара и институција које су управо захваљујући својим екслибрисима остваривали поуздану чврсту комуникацију. Сами клубови као што су Харвардски, Индијана клуб, Саламагунди клуб, Чикашко друштво, свакако су својим изузетним екслибрисима доприносили јачању дефиниције културе америчког друштва у целини. Управо те библиотеке и друштва, као и Универзитетски клуб Мексика, Харвардска клубска библиотека, Универзитетски клуб Индијане, Бостонско друштво, Ауторски клуб не само да су садржавали квалитетне екслибрисе, него су ове институције биле осликаване својим екслибрисима. Екслибриси ових институција квалитетно су осликавали своје праксе у пружању разних мултикултуралних библиотечких услуга

коришћењем нових и иновативнијих приступа. Јављање нових погледа преко институционалних екслибриса еминентних институција свакако је доводило томе да можемо закључити да је амерички екслибрис управо захваљујући својој припадности одређеним институцијама доприносио реалном међукултуралном односу. Амерички екслибрис бивао је постепено и стрпљиво интегрисан у многим културалним, друштвеним, политичким збивањима. Посебна одлика екслибриса америчких клубова, друштва и удружења јесте да су ове институције биле доступне свима, целокупној заједници, просто служили су на добробит свима подједнако. Сви ови екслибрис носили су значајне поруке и информације о својим институцијама првенствено издвајајући поруке које су подстицале процесе учења, истраживања, служили су свакако и као подршка самом научно образовном систему.

Валентин Кирби (С. Valentine Kirby) из Питсбурга (Pittsburgh) је дизајнирао овај екслибрис. Камин познате катедрале, камени календар Астека, који се налазе у дворцу од Чапула, представљају унутрашњи приказ клуба. Још један екслибрис који представља мексичке екслибрисе је био и екслибрис професора Фредерика Стара (Frederick Starr) који је предложио идеју о екслибрисима мексичких клубова у којима су Американци правили организацију.³⁶⁴ Таблица је изгравирана и израђена од стране америчке компаније „Банкнота“³⁶⁵ из (Bank Note Company) Њујорка, те се управо и из тог разлога сматра америчким екслибрисом.

---

³⁶⁴ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 365., у оригиналу : „ Club of Mexico, City of Mexico. Designed by Mr. C. Valentine Kirby, of Pittsburgh. The well known cathedral, the Aztec calendar stone, the castle of Chapultepec and an interior view of the club are shown. Professor Frederic Starr, whose interesting Mexican bookplates appear elsewhere in this volume, suggested the idea for a club bookplate to the American gentleman composing the organization.”

³⁶⁵ Изграђен 1909. године, Банкнота (Bank Note) је некадашњи дом америчке компаније за новчанице која је штампала америчку и страну валуту и хартије од вредности на локацији. Комисија за очување знаменитости је 2008. године прогласила за Њујоршку знаменитост (New York landmark). У чланку Њујорк Тајмса (New York Times) од 13. септембра 1992. до 1941. године Џозеф Р. Форд заузимао је собу у торњу са посебном мисијом - покушао је да фалсификује, под најповољнијим условима, валуту компаније, потврде о залихама и друге производе. Његови напори су пажљиво анализирани како би се побољшала гравура компаније, папири и боје. До 1961, Суботње вечерње новости (The Saturday Evening Post) су известиле да је у једном дану прерађено више од 5 милиона комада папира. Компанија је у то време штампала половину хартија од вредности на њујоршкој берзи. До 1980. године маркике за храну биле су 8% од продаје. В.: <http://www.thebanknotenyc.com/>, приступ 29. 6. 2019.

АМЕРИЧКО АНТИКВАРНО ДРУШТВО ВОРЧЕСТЕРА У МАСАЧУСЕТСУ

Сл. 171 – Екслибрис „Америчко антикарско друштво” (American Antiquarian Society), Ворчестер , Масачусетс (Worcester, Massachusetts)

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott.

Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New, стр. 371.

Америчко антикарско друштво из Ворчестера у Масачусетсу , као једна од веома важних фактора васпитно образовног система имало је изузетну организацију многобројних дела, књига историјског материјала. Америчко антикарско друштво са својом веома богатом библиотеком свакако је испуњавало основну улогу библиотека посматрано из ширег културолошког контекста. Огроман значај екслибриса Америчког антикарског друштва које је садржавало и портретне екслибрисе двојице бивших председника Сједињених Америчких Држава , био је у томе што је ово друштво било озваничено и актом суда у Масачусетсу. Носиоци културе свог времена , екслибриси су често били веома битни у интелектуалној комуникацији на интернационалном нивоу. Честе дораде плоча и сама прочишћавања самих композиционих делова матрица поштујући специфичне техничке захтеве одређених техника, доводиле су до веома аутентичних екслибриса који су своју аутентичност и оригиналност добијали првенствено изузетним мајсторством и компетенцијом старих мајстора. Екслибрис Америчког антикарског друштва доприносио је ефикасности и дефиницији традиционалних научноистраживачких институција и самој библиотеци. Као део књижног фонда којем је свакако првенствено служио, амерички екслибрис антикарских друштава и удружења је пружао одређене правце кретања будућим америчким екслибрисима. Различита тематика америчких институционалних екслибриса била је условљена не само унутрашњим интерно институционалним, него и спољашњим клубским, универзитетским, друштвеним чиниоцима. Јављао се низ екслибриса, посвећених својим клубовима и институцијама, јавним библиотекама, личним библиотекама, и сви су се бавили сврхом свог постојања, одавања омажа својим председницима и библиофилима. Најфреквентније институције и најупечатљивији екслибриси међу америчким институционалним екслибрисима су свакако екслибриси Ауторског клуба, Чикашког друштва, Бостонског друштва, екслибрис Харвардског клуба у Њујорку који је укључивао и натпис Веритас, затим Универзитетски клуб Индијане, Универзитетски клуб у Мексику, екслибрис Фредерика Стара, Саламагунди клуб. Сваки од ових екслибриса представљао је своју унутрашњу причу саме екслибрис композиције на себи својствен и

упечатљив начин. Сложеност овог екслибриса чини њену уметничку вредност већом. Представљен у три плана са издвојеним портретним елементима, осећај дубине, украси, и сам краснопис издвајају овај екслибрис. Само израда портретна чини уметничко дело вредно пажње, да не говоримо о овако квалитетној изради целокупне плоче на веома малој површини. Спретност дизајнера је засигурно велика али се не сме сметнути са ума да је било потребно изузетна техничка поткованост самог извођача. Гравуре у то време су израђиване ручно, што је било нужно када се ради о овако малом формату, али се ситни детаљи готово морају радити под лупом. Портрет је иначе одувек био велики изазов за графичаре јер је много теже израдити портрет у дубокој штампани него га насликати широким потезима где су грешке дозвољене и увек је могуће прекрити их, исправити, дорадити. Сликарство се одувек одликовало раскошним могућностима у портретној тематици. Наручиоци портрета су се увек пре обраћали сликарима него графичарима, што због аутентичности портрета што због лакоће потеза које чини портретисану особу живљом. Најзначајнији портрети у историји уметности су они који су рађени бојом и четком а готово да нема ниједног издвојеног у историји уметности који је рађен у графици. Могуће да је разлог овом иначе слабија заступљеност графичара у историји уметности или има других разлога. У сваком случају портрет у графици није била водећа тематика, али далеко од тога да се избегавао.

У појединим институционалним екслибрисима више пажње пружано је самом наменском карактеру екслибриса, док су се поједини екслибриси разликовали у оцењивању од стране пасионираних колекционара, библиофила у односу на сам физички простор композиције у односу на припадничку страну екслибриса. Дакле и сам да га тако назовемо емоционални простор екслибриса зависио је у односу на то ко је био власник екслибриса. Свакако централна карактеристика институционалних екслибриса јесте текст „екслибрис“ или „екс доно“ са којим се јасно уклапају и називи институција са ликовно композиционом структуром екслибриса. Основна порука самих америчких институционалних екслибриса свакако није била само преношење и размена колекционарских и библиографских идеја, већ је увелико допринио прилагођавању и увођењу нових библиотека, допринио је свесно значају библиотека акцентујући и коришћење штампаних књишких грађа истих. Често су на основама ових екслибриса организоване читаве библиотечке колекције. Међубиблиотечка комуникација библиотека и библиофила који су неретко имали највећу улогу у очувању ових екслибриса била је велика. Фредерик Стар, Естер Грифин Бел, библиотекар Феирбанк и многи други дали су огроман помак у проучавању својим библиотечким пословањем у самом домену преопознавања, очувања, категоризације, рестаурације самих екслибриса. Они су уједно својим несебичним залагањем дорпинели интегрисању екслибриса у читаве библиотечке системе и често су управо сами библиотекари били задужени за персонализацију и аутоматизацију својих клубова, друштва и екслибрис асоцијација носећи основне улоге каталогизације, штампања тиража, обраде и очувања самих графичких матрица. Били су свакако задужени и за размену и циркулацију екслибриса својих институција. Развој класификационих система институционалних америчких екслибриса текао је споро, првенствено из разлога што за истим није било потребе јер је сваки од ових клубова, друштва или екслибрис асоцијација имао по један или два печата који су коришћени пре израде самих екслибриса. Исти ти печати првобитно су били интегрисани у саме композиције екслибриса на већини институционалних екслибриса, али је свака наредна верзија или дорада екслибриса могла допринети и до потпуног ишчежавања печата као саставних делова композиција екслибриса. Америчко антикварско друштво³⁶⁶ има

---

³⁶⁶ „Америчко антикварско друштво (Аас), које се налази у Ворчестеру у Масачусетсу, учено је друштво и Национална истраживачка библиотека из пре двадесетог века америчке историје и културе. Основана је 1812, те је то најстарије историјско друштво у Сједињеним Америчким Државама са националним фокусом. Њена главна

неколико екслибриса. Један од њих је екслибрис који је био угравиран од стране Ј. А. Ј. Вилкокса из Бостона 1905. године и садржи печат Друштва и портрете двојице својих председника, Исаје Томаса и Стивена Салисбурија, постављених у медаљонима у горњем делу екслибриса, са сликом за кутак библиотеке. Екслибрис је био каталогизован од стране библиотекара Кларенца Биргама (Clarence S. Brigham).³⁶⁷

зграда, позната као Антикварска хала, национална је историјска знаменитост која одаје своје наслеђе. Мисија Америчког антикварног друштва је да прикупи, сачува и учини доступним за проучавање све штампане записе о ономе што је сада нама познато као Сједињене Америчке Државе. То обухвата материјале из првог европског насељавања тла, па све до године 1876. од када Америчко антикварно друштво нуди програме за професионалне научнике, претфакултетско образовање, студенте и дипломиране ученике, едукаторе, професионалне уметнике, писце, секторе опште јавности. Ово друштво има многе дигиталне колекције које су доступне, укључујући "Нови национални гласови: амерички избори се враћају 1788 – 1824." Колекције Америчког антикварног друштва садрже преко 3.000.000 књига, памфлета, новина, периодичних записа, графичких материјала и рукописа. Процењује се да друштво држи копије две трећине укупног броја књига. Многи од тих наслова су изузетно ретки, а бројни су јединствени. Историјски материјали из свих педесет америчких држава, већина Канаде и британске западне Индије су укључени у складиштење и репозиторијум овог удружења. Једно од познатијих остварења које има друштво је примерак прве књиге штампане у Америци, књига „Беј псалма” (Bay Psalm Book). Америчко антикварно удружење такође има једну од највећих колекција новина штампаних у Америци до 1876. године, са више од 2.000.000 питања у својој колекцији. По иницијативи Исаије Томаса, Америчко антикварно друштво је основано 24. октобра 1812. године и озваничено актом суда Масачусетса. То је било треће историјско друштво основано у Америци, а прво у свом опсегу. Исаија Томас је започео колекцију са отприлике 8.000 књига из своје личне библиотеке. Прва зграда библиотеке подигнута је 1820. у центру Ворчестера, у Масачусетсу. Године 1853. друштво је померило своје колекције у шири објекат на угао Хајленд улице, такође у Ворчестеру. Ова зграда је касније напуштена и изграђена је још једна нова зграда. Зграда грузијског препорода је завршена 1910. године и стоји на углу Парк авеније и улице Салисбури, а дизајнирали су је Винслов, Бигелов и Вадсворт (Winslov, Bigelow and Wadsworth). У међувремену, урађено је још неколико додатних делова овој згради да би се сместиле растуће прикупљене колекције, од којих је најновије прикупљање завршено 2003. године. Америчко антиквитетско удружење је представио председник Обама 2013. године, националним хуманистичким медаљом, на церемонији у Белој кући. Као део мисије Америчко антиквитетско друштво као учено друштво, нуди мноштво јавних предавања и семинара. Једна тема којој ово друштво посвећује значајну академску енергију је технологија штампања, посебно у 17. веку британске Северне Америке. Пошто је Исаија Томас лично био новинар, сакупио је велики број штампаних материјала. У вези са штампањем правим папиром, подешавањем издања и поновљеним штампањем, није се много шта променило у односу на европску технологију све до осамнаестог века. Материјал за прављење папира почео је да еволуира из ручне тканине у индустријску кашу тек у касном осамнаестом веку. И данас се сви посебно труде да очувају штампане записе из овог временског периода, с обзиром да друштво одржава место за конзервацију разним тканинама и везивним материјалом за помоћ процеса очувања. Ово удружење има озбиљан систем рестаурације и конзервације својих дела, записа, екслибриса... Ово удружење има чланове из разних поља као што су писци, новинари, колекционари и државне вође. Имена најзначајнијих су : Бенџамин Абот (Benjamin Abbot), Бил Клинтон (Bill Clinton), Франклин Рузвелт (Franklin D. Roosevelt), Теодор Рузвелт (Theodore Roosevelt), Давид МекКолоу (David McCollough), Џејмс Монро (James Monroe), Натанијел Филбрик (Nathaniel Philbrick), Џон Адамс (John Adams) и многа друга значајна и утицајна имена америчког друштва.”

В. https://en.wikipedia.org/wiki/American_Antiquarian_Society, приступљено 20. априла 2019.

В. <https://www.org>, приступљено 20. априла 2019.

³⁶⁷ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 371., у оригиналу : „ Antiquarian Society, Worcester, Massachusetts. The American Antiquarian Society has several bookplates, one of which is reproduced above. This bookplate has engraved by J.A.J. Wilcox of Boston in 1905 and contains the seal of the Society and portraits of two of its Presidents, Isaiah Thomas and Stephen Salisbury, set in medallions on the upper part of the plate, with the picture of a corner of a library room shown beneath. - Clarence S.Brigham, Librarian, see footnote on page 11 of this book.”

Сл. 172 – Екслибрис „Ауторски клуб” (The Authors Club), Њујорк
 Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 394.

Екслибрис Ауторског клуба³⁶⁸ је екслибрис дизајниран од стране Џорџа Вартона Едвардса (George Wharton Edwards) и гравирани од стране Едвина Дејвиса Француског 1897. Представља песника који седи за столом на ком се налазе мастило и рог, држи оловку у рукама, док је под руком широм отворена књига. Детаљи позадине предлажу узроке инспирације. Ту су грб клуба, пегаз, оловке и монограм.³⁶⁹

Чланови Ауторског клуба су били Теодор и Френклин Рузвелт (Theodore ; Franklin Roosevelt), Роберт Луис Стивенсон (Robert Louise Stevenson), Оливер Вендел Холмс (Oliver Wendell Holmes), Марк Твен (Mark Twain). Циљеви и начела клуба су била слична циљевима других америчких клубова, Чикашког и Саламагунди клуба. Клуб је био организован по правилима по којима су постојали почасни и активни чланови. Почасни чланови клуба имали су посебне привилегије и били су ослобођени плаћања чланарине. Почасни конзул Ауторског клуба је доносио одлуку ко се сматрао посебним почаствованим члановима клуба у односу на њихова претходна достигнућа. Активни чланови су могли бити држављани Њујорка, са обавезом да су имали по минимално једно одштампано дело, независно да ли се радило о уметничком, литерарном или научном делу. Постојала су многа правила у самој организацији овог клуба која су јасно била подељена по секцијама. Распореди састанака и функционалности клуба такође су јасно били одређивани од стране њеног организационог одбора.³⁷⁰

³⁶⁸ Anderson Galleries, Inc., and N.Y. *Authors Club New York*. Anderson Galleries, 1915.

³⁶⁹ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 394., у оригиналу : „The Authors Club, New York City. Designed by George Wharton Edwards and engraved by the late E. D. French in 1897. A poet, seated, pen in hand, at a desk to which the ink horn is attached, and on which lies the open book. The back ground details suggest the causes for inspiration, including coat of arms of the club, Pegasus, pen and monogram.”

³⁷⁰ Authors Club. *The Authors Club: [manual]*. New York: [The Club], 1898, стр. 10-21.

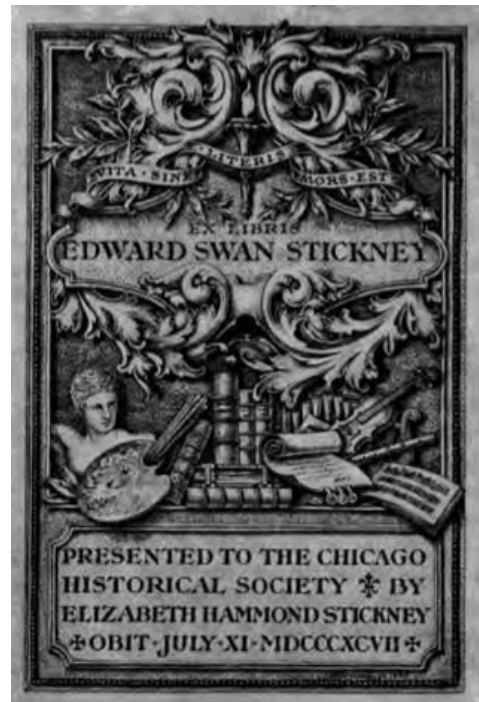
Сл. 173 – Фотографија из Ауторског клуба из Њујорка
Извор илустрације: <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e1-10e2-a3d9-e040e00a18064a99>

БОСТОНСКО ДРУШТВО

Сл. 174 – Еклибрис „Бостонско друштво“ (Boston Society), Бостон, Масачусетс (Boston, Massachusetts)

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 372.

Сл. 175 – Еклибрис „Чикашко историјско друштво“ (Chicago Historical Society)

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 373.

Овај еклибрис је израдила Елиша Б. Бирд из Бостона, док је дизајн направио и представио Чарлес Х. Тајлор, Млађи (Charles, H. Taylor, Junior). На том еклибрису су приказане куће у старом стању на врху, стари јужни део цркве на левој и стари црквени северни ходник десно, са печатом друштва испод.³⁷¹ Бостонско друштво представља национално историјско благо, које је основано 1881. године као непрофитно друштво. Бостонско друштво је примарни управитељ Старог државног дома и његова збирка представља збирку револуционарних америчких артефаката и плоча. Бостонско друштво и данас одржава истраживачку библиотеку и збирку од преко 7.500 књига, 350 мапа и преко 30.000 фотографија. Друштво чини доступним и широку збирку слика, скулптура, текстила и архивске грађе за истраживаче и студенте.³⁷² Еклибрис националног историјског блага, Бостонског друштва,

³⁷¹ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 372., у оригиналу : „ Bostonian Society. Boston, Massachusetts. This bookplate was made by Mr. E. B. Bird of Boston from a design made and presented by Mr. Charles H. Taylor Jr. In it are shown the old state house at the top, the old south church at the left and the old north church at the right, with the seal of the society below.”

³⁷² Boston History, <https://www.bostonhistory.org/bostonian-society>, приступ 27. 6. 2019.

израђен од стране Елише Бирд а представљен од стране Чарлса Тејлора млађег је свакако дело које је поред упечатљивог естетског ужитка било изузетно значајно за проучавање и истраживање коришћења и сврхе америчких екслибриса. Постепеном анализом, квалитативним изучавањем самих техничких достигнућа, библиофилским напорима у очувању описно карактерних основних информација о екслибрису Бостонског друштва доприносило се убрзаном ажурирању и доступности чврстих информација о екслибрисима не само Бостонског друштва него и екслибриса других институција. Сав напор америчких мајстора, колекционара, библиофила, истакнутих имена заинтересованих за ову област допринео је јачању америчког екслибриса, допринето је увелико постизању квалитета који су одговарали међународним стандардима графике. Друштва као што су Бостонско и Чикашко историјско друштво која су поседовала своје персоналне екслибрисе у својим изузетно вредним и опсежним библиотекама, доприносила су уздицању екслибриса. Екслибрис припадништво историјски познатим друштвима сврставало их је у незаобилазне изворе информација за научну заједницу Сједињених Америчких Држава. Константан пораст америчких институционалних екслибриса доприносио је порасту информација о самом екслибрису уопштено. Основне особине, значај, начин коришћења екслибриса друштва као што су Бостонско и Чикашко друштво допринело је експоненцијалном порасту знања и информација о екслибрисима. Просто проучавањем истих многи истраживачи могли су једноставније и лакше доћи до жељених информација о одређеним екслибрисима, њиховим институцијама, структури самих матрица и њиховој улози у склопу саме институције или шире. Разматрањем свих аспеката настанка институционалне припадности екслибриса Бостонског друштва можемо извући закључак да је овај екслибрис који је представљао збирку револуционарних америчких артефаката и плоча свакако представљао саставни део традиционалне америчке библиотеке овог друштва. Амерички екслибрис Бостонског друштва чинио је један од саставних делова и играо је веома битну улогу у стварању и организацији библиотеке овог друштва. Чињеница је да је екслибрис Бостонског друштва био јасно постављен и дуго одржив, није поседовао додатне дораде у техничком или композиционом смислу као што је то првобитно био веома чест случај са осталим екслибрисима других институција. Овај екслибрис био је јасно постављен и дуго одржив, поштовао је један основни стандардни облик екслибрис матрице. Константна одрживост првобитне идеје саме израде екслибриса Бостонског друштва без додатних интервенција је било веома битно из простог разлога што је свака накнадна преправка могла довести до уништавања или до значајног утицаја на сам садржај екслибриса. За минималне промене на самим минијатурним матрицама екслибриса америчких мајстора било је потребно велико техничко умеће и спретна сигурна рука. Због своје природе минијатурних ликовних графика малих дела великих визуелних порука амерички екслибрис је постепено стварао једну сигурну интерактивност на многим нивоима. Интерактивни карактер америчких екслибриса створен је захваљујући размени многих колекционара, библиофила, библиотекара. Размене су биле организоване на многим различитим нивоима, на често колективним личним разменама, често су биле уприличене размене у корист изложби самих екслибриса, величања појединих битних историјских дешавања као и у циљу омогућавања боље доступности широј публици. Амерички екслибриси су представљали веома битан део институционалног репозиторијума, они су величали интелектуалне утицаје, чували су и преносили обележја својих друштва, универзитетских заједница.

ИСТОРИЈАТ И ЕКСЛИБРИС ЧИКАШКОГ ИСТОРИЈСКОГ ДРУШТВА

Тумачење богате мултикултуралне историје Чикага и Илиноиса представљено је у приватној независној организацији Чикашког историјског друштва. Чикашко историјско друштво, организовано од стране пословних лидера 1856. године како би подстакло локалну и националну историју, најстарија је културна институција у Чикагу. Само прикупљање, тумачење и представљање историјата Чикага и осталих одабраних историјских момената америчке историје Чикага били су основни циљеви Чикашког историјског друштва. Друштво се састојало од многобројних колекција и велике библиотеке. Под одредбом тестаментa госпођице Елизабет Хамонд Стикни, удовице Едварда Свон Стикнија, Чикашко историјско друштво³⁷³ је добило наследство веома вредне и опсежне библиотеке Стикнија који је сакупио књиге са искреном намером да их формира као део Чикашко историјског друштва библиотеке. Та окупљања сачињавају вредне радове о локалној историји и Стикни колекција је без сумње представљала најбогатији ресурс Илиноиса. Едвард Д. Француски је дизајнирао и угравирао текст на екслибрису за Стикни библиотеку као што је првобитно било коришћено, и сада се користи за све одељке у библиотеци, купљене од стране фонда који су добили од Стикнија.³⁷⁴

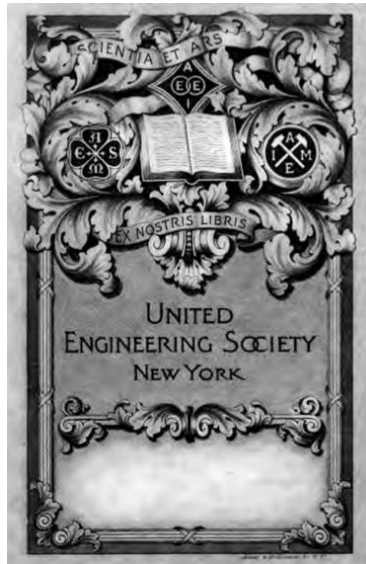
Ово историјско друштво је постало национално позната колекција првенствено захваљујући колекцији и куповином хиљада артефаката и рукописа са имања Чарлса Ф. Гунтера из 1920. године. Иначе, изузетно богата колекција постала је богатија за многобројна дела из историје седамнаестог, осамнаестог века и периода грађанског рата. Друштво се састојало и од многобројних колекција слика, скулптура, костима, декоративне и примењене уметности.³⁷⁵ Екслибрис Чикашког друштва са својим саставним текстом о Стикни библиотеци

³⁷³ В.: Chicago History, <http://www.chicagohistory.org>, приступ 27. 6. 2019.

³⁷⁴ Harry Parker, Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 373., у оригиналу : „... a provision of the will of Mrs. Elisabeth Hammond Stickney, widow of Edward Swan Stickney, the Chicago Historical Society fell heir to the valuable and extensive Stickney library. Mr Stickney collected his books with the ultimate intention of having them form a part of the Chicago Historical Society library. His gatherings comprise valuable works on local history and the Stickney collection is doubtless, the richest resource of Illinois history extant. Mrs. Cyrus McCormick commissioned the late E. D. French to design and engrave a bookplate for the Stickney library as originally constituted and it is now used for all additions to the library purchased by the memorial fund provided by Mrs. Stickney.- The Lantern, July, 1913.”

³⁷⁵ “Друштво се 1932. године преселило у нову грузијску зграду од црвене цигле на углу Кларк улице и Северне авеније у Линколн парку коју су дизајнирали Грахам, Андерсон, Пробст и Вајт. Тамо, под вођством директора Паула Англа (1945-1964), историјско друштво се прво окренуло интерпретацији историје града. Директор је био Харолд К. Скрамстад, млађи (1974–1981), који се ослањао на урбане историчаре како би обликовао иновативне галерије историје Чикага отворене 1979. године. Охрабрена одлуком дистрикта Чикашког парка из 1981. о издавању одговарајућих обвезница за капитална побољшања музеја на овом земљишту и новим руководством Елсворта Х. Бровна (1981–1993), историјско друштво је покренуло самопроцену својих потреба за објектима, прикупљајући све потребне податке и људе. Капитална експанзија и реновирање главног објекта почели су 1986. године, што је резултирало новим крилом и подземним складиштем, преуређењем ентеријера и новом фасадом коју је пројектовала архитектонска фирма „Холабирд и Рут“. Током председавања Дагласа Гринберга (1993-2000), друштво се обавезало на документовање и анализу шаролике популације Чикага. Нове иницијативе - проучавање историје градских четврти, успостављање интернетске присутности, развој објеката, унапређење истраживачког центра - истакли су га међу својим вршњачким институцијама. Изјава Друштва из 1998. године одражавала је нову посвећеност образовању и проучавању историје, као и грађанску улогу музеја и библиотека у америчким градовима. Под вођством Лонија Г. Бунха, који је постао председник 2001. године, Историјско друштво је унапредило своју улогу у образовању на пољу историје, истичући своју функцију историјског музеја укорењеног у својим трансформисаним чикашким историјским галеријама.” В. Angle, Paul M. *The Chicago Historical Society, 1856–1956*, Chicago Historical Society., 143–150.

је био екслибрис интердисциплинарне природе јер је носио одређене термине, језичке јединице, писани део екслибрис композиције је био саставни део екслибрис плоче. Усаглашавање ликовно композиционог и писаног дела на самим матрицама америчких екслибрис мајстора често су били захтеван задатак америчким мајсторима, али практичне техничке потешкоће амерички екслибрис мајстори су захваљујући утицају холандских и енглеских мајстора превазилазили без већих потешкоћа. Захваљујући тадашњим скромним али свакако постојећим информационим системима и сервисима, као и захваљујући информационој писмености екслибрис Чикашког друштва екслибрис се уздизао постепено али сигурно (сл. 175).

Сл. 176 – Екслибрис „Уједињено инжењерско друштво“, Њујорк (United Engineering Society, New York)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 379.

Екслибрис Уједињеног инжењерског друштва Њујорка служило је првенствено приказивању достигнућа електроинжењера машинства и рударства, дакле основна улога овог екслибриса било је приказивање достигнућа, домета и развоја сврставањем истих у посебне области библиотечког. Овај екслибрис заузима посебну класификацију у свету институционалних америчких екслибриса пре свега због тога што изнова доказује да су многе специфичне области које су захтевале велика високостручна признања могла бити приказана и на самим екслибрисима. Екслибрис који је био каталогизован и класификован од стране библиотекара Кутера јасно је приказивао активности америчких професионалних института. Амерички приступ систематизацији ових екслибриса допринио је чињеници откривања многих нових момената тек онда када им је придодата чврста пажња истраживача и старих мајстора. Екслибрис Уједињеног инжењерског друштва који носи амблеме три национална инжењерска друштва која су га чинила имао је и посебан натпис „екс нострис либрис“ који се налази у централном делу екслибриса. Екслибрис Уједињеног инжењерског друштва је постао саставни део локалне друштвене заједнице Њујорка. Многи програми библиотека и самих универзитетских институција као и програми очувања библиотечких збирки бавили су се свакако појашњавањем и имплементацијом екслибриса који су оснаживали њихове институције. Тај утицај екслибриса био је препознат и поштован, јасно препознавање и придавање значаја

самој улози и квалитету доприносило је професионалном развоју не само институција у чијем окриљу се екслибрис налазио, него је давао и на професионално техничком развоју америчких екслибриса. Приказ Уједињеног инжењерског друштва усвојен је 1912. године, а носи амблеме три национална инжењерска друштва која су га чинила. У Уједињени инжењерски институт ујединили су се Амерички институт за електроинжењере, Америчко друштво инжењера машинства и Амерички институт за инжењере рударства. Дизајниран је и израђен од стране Амеса и Ролинсона (Ames and Rollinson) из Њујорка. Екслибрис је био каталогизован и обрађен од стране библиотекарa В. П. Кутер (W.P. Cutter).³⁷⁶

Сл. 177 – Екслибрис „Есекс института“, Салем, Масачусетс (Essex Institute)

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 382.

Екслибрис „Ворд“ Меморијалне библиотеке је урађен као сећање на библиотеку (где се чувала збирка књига о Кини) коју је насликао Сидни Л. Смит (Sidney L. Smith). На њему је портрет генерала Ворда, који је рођен у Салему. Олтар је подигнут њему у спомен на Сункиангу (Soonkiang) од стране кинеске владе. Панели носе његово име и натпис „Победничка војска“, који се везује за његове трупе. Граница екслибриса је кинеска и има као позадину старе кинеске орнаменте. Екслибрис је био чуван и каталогизован од стране библиотекарке Алис Вотерс (Alice G. Waters).³⁷⁷

³⁷⁶ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, 380., у оригиналу : „ Engineering Society, New York City. Adopted 1912. It bears the emblems of the three national engineering societies which constitute the United Engineerings Society, the American Institute of Electrical Engineers, the American Society of Mechanical Engineers and the American Institute of Mining Engineers. Designed and executed by Ames and Rollingson, New York City. - W.P.Cutter, Librarian.”

³⁷⁷ Ibid. 382., у оригиналу : „ Institute, Salem, Massachusetts. The bookplate of the Ward Memorial Library (a collection of books on China), was done by Sidney L. Smith. The portrait is of General Ward, who was born in Salem. The shrine was erected to his memory at Soonkiang by the Chinese government. The panels bear his name and “ Ever Victorious Army” ,

Институт Есекс (1848–1992) у Салему, у Масачусетсу, институт је који је представљао историјско, научно и књижевно удружење. Есекс институт је формиран од стране Есекс удружења и Есекс историјског удружења. Институт који је издавао бројне научне публикације састојао се од музеја, библиотека, историјске куће. 1992. године Институт се спаја са Пибоди музејом³⁷⁸ у Салему да би оформио музеј Пибоди Есекс. Осим рада библиотеке и музеја, Институт је организовао и едукативне програме. Постојало је око 42.000 линеарних метара историјских докумената која су похрањена у библиотеци у Салему. Независно да ли проучавамо америчке екслибрисе научних или јавних библиотека, удружења, клубова, библиотека верских заједница и представништва, затим библиотека универзитета, чињеница је да је екслибрис свих њих одиграо виталну улогу у њиховом развоју као део који је заузимао посебно место и директно је утицао на њихову судбину и чврсту одрживост и признање у друштву Сједињених Америчких Држава. Управо у самом стадијуму настајања многих институција чији су екслибриси захваћени овим научноистраживачким радом, управо екслибриси су били значајни за оснивање библиотека када су колекције књига константно расле, екслибриси су често захваљујући својим библиотекама и самим екслибрис колекцијама имали и улогу разврставања одређених колекција књига. Инжењерска друштва, њихове библиотеке, били су значајне институције америчког друштва јер су обезбеђивали једно организовано окружење које је дозвољавало публикување разноврсних корисних пројеката и научноистраживачких радова инжењера и та грађа чувана је са посебном пажњом. Екслибрис инжењерског друштва нудио је поред свог саставног текстуалног дела и приказ књиге у централном делу композиције плоче екслибриса, што и даље потврђује повезаност ових малих ликовних дела са књигом и њихову припадност и величање истих. Екслибрис Уједињеног инжењерског друштва осликавао је и богатство својих библиотека које су нудиле велики број књига и у том периоду најновијих достигнућа из области историје уметности, инжењерства, лингвистике, археологије, историје, архитектуре, америчких религијских студија. Улога екслибриса била је јасна, пренос и

---

the title applied to his troops. The border is Chinese and has as a background an old Chinese brocade.- Alice G. Waters, Librarian.”

³⁷⁸ “Корени музеја „Пибоди Есекс“ датирају из 1799. године када је основано Источноиндијско морско друштво, у организацији капетана Салема, када су уз помоћ супер карга пловили око Рта добре наде или рта Хорн. Повеља друштва садржавала је одредбу о успостављању „Кабинета природних и вештачких занимљивости“, што би данас назвали музеј. Чланови друштва су довели у Салем разнолику колекцију предмета са северозападне обале Америке, Азије, Африке, Океаније, Индије и других места. До 1825. године, друштво се преселило у своју властиту зграду, Источноиндијску маринску дворану, која данас садржи оригиналне витрине и неке од првих сакупљених предмета.” Видети: <https://www.pem.org/index.php?p=about-pem/museum-history>, приступљено 30. јуна 2019.

трансформација заједничких темеља и употреба знања из света рударства, машинства и енергетике. Захваљујући екслибрисима многе америчке институције су активније и ближе сарађивале и сама сарадња у библиотечној заједници многих институција је управо захваљујући њиховим екслибрисима уздизана на виши ниво. Институт Есекс који је представљао историјско, научно, књижевно, удружење представљао је посебан тип библиотеке у којој је постојала развијена стручна обрада библиотекарске терминологије на енглеском или на светским језицима. У односу на остале библиотеке, библиотека у Салему која је припадала институту Есекс осигуравала је бивствовање многим историјским документима и богатим историјским књигама које су утицале на ширење америчке културе и уопштено утицале су на општи поглед америчког друштва на свет. Екслибрис Есекс института био је део меморијабилног фонда Фредерика Торнсенда Ворда. Овај екслибрис који је чуван и каталогизиван од стране библиотекарке Алис Вотерс служио је величању саме колекције библиотеке, служио је као чврста подршка образовању, представљао је „носиоца културе” своје институције која је била изузетан извор за проучавање историје. Удео многих библиотекара и библиотекарки који су се бавили чувањем, проучавањем и каталогизацијом екслибриса својих институција био је велик и захтевао је посебна графичка знања и предзнања о самим мајсторима израђивачима матрица. По природи неопходно је било познавање екслибриса и достигнућа евентуалних претходника. Често се ова научна размена не само библиотекара, библиофила него и информација колекционара постизала организованим колективним изложбама америчких екслибриса, као и разменом постигнућа о америчком екслибрису.

Сл. 178 – Екслибрис „Метрополитански музеј уметности“, Њујорк (Metropolitan Museum of Art)
 Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 390.

Репродукција која је била прва угравирана са таблицама које су користили у библиотеци Метрополитан музеја уметности, била је угравирана од стране уметника Едвина Дејвиса Француског 1895. године. Екслибрис нам приказује јужну и источну страну музеја, бочне стране које су окренуте ка Централном парку (Central Park) су исте, али су на истоку сада скривене фасадама које се суочавају са Петом авенијом. Овај екслибрис је каталогизовао

библиотекар Вилијам Клифорд и представљао исти у Метрополитанском музеју.³⁷⁹ Библиотека Метрополитен музеја уметности је библиотека која је носила многа питања о јачању квалитету образовања и пружала је својим корисницима јаснију слику америчког друштва и јаснију слику света из многих области које су биле саставни део ове институције. Библиотеке као информациони центри захваљујући својим екслибрисима бивале су ближе и доступније ширем кругу корисника захваљујући чињеници да је однос према књизи био на високом нивоу захваљујући чињеници да је Метрополитен музеј представљао и представља станицу културе и традиције. Библиотеке које су у савременим међународним документима дефинисане и представљене као установе које омогућавају слободан проток информација и које су подстицале одговорност и интелектуалну слободу, свакако су неоспорно подстицале и развоје самих америчких екслибриса. Амерички библиотекарски су имали основну улогу у помагању и описмењавању нације, носили су велику улогу у организацији екслибриса и у њиховом слободном протоку који је подразумевао интерни и екстерни проток, дакле у склопу саме институције и ван ње. Екслибриси истакнутих најмоћнијих институција доприносили су интелектуалној слободи и величали су значај самих библиотекара. Библиотекари као што су Вилијам Клифорд, Рут Гранис, библиотекарка задужена за Гролијер клуб, затим Џејмс Канфилд, библиотекар Универзитета Колумбија, били су зачетници „интелектуалне слободе“, америчког екслибриса јер су потпомагали излазак екслибриса из света књиге и друге библиотечке грађе. Захваљујући њиховој квалитетној обради, одговорности и изузетној стручности као и захваљујући мноштву меродавних информација о екслибрисима, амерички екслибриси су добијали јаснију сврху свог постојања. Чак је и сама библиотечка терминологија у своје редовне термине инкорпорирала графичке термине ради бољег и квалитетнијег разумевања, као и ради боље и свеобухватније комуникације. Од најранијих терминолошких речника, амерички екслибриси као мали „књишки листићи“ или као „мала графика“ заузимали су равноправно место у свету библиотечких терминолошких речника. Константна надоградња Метрополитенског музеја уметности, допуном постојећих уметничких дела и књига, свакако је доприносила и функционалности фондова самог екслибриса Метрополитанског музеја уметности.

---

³⁷⁹ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 390., у оригиналу : „Museum of Art. New York City. The above, a reproduction of the first engraved plate used in the library of the Metropolitan Museum of Art, was engraved by Edwin D. French in 1895. The view is that of the South and East sides of the Museum, the former facing in Central Park still remains the same, while that on the East is now hidden by the facade facing Fifth Avenue.- Wm.Clifford, Librarian.”

Сл. 179 – Екслибрис „Метрополитански музеј уметности“, Њујорк (Metropolitan Museum of Art, New York)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 391.

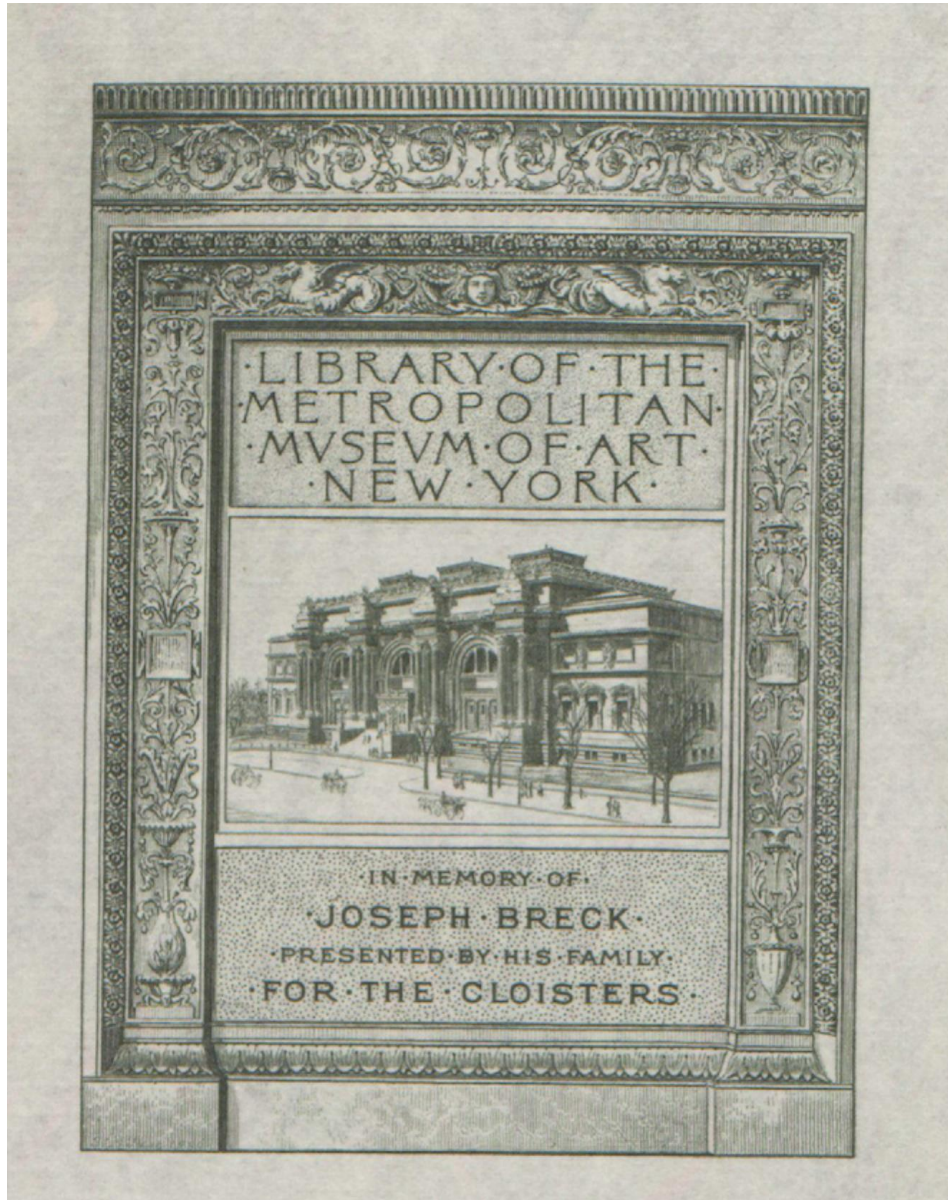
Међу екслибрисима дизајнираним у Метрополитанском музеју уметности истиче се екслибрис дизајниран за библиотеку, који представља рад Сиднија Л. Смита (Sidney L. Smith) из Бостона. Цртеж пружа поглед на Пету авенију и њен фасадни део. Овај екслибрис је такође каталогизовао и презентовао у Метрополитанском музеју библиотекар Вилијам Клифорд (William Clifford).³⁸⁰

Метрополитански музеј уметности у Њујорку који је био основан 1870. године, а отворен 1872. представља једну од најзначајнијих светских уметничких колекција, а и сам је поседовао свој екслибрис. Стална збирка овог музеја поседује изузетне примерке староегипатске и класичне античке уметности, дела многих европских ументика, али уједно представља и институцију са великим бројем савремених модерних дела и локалне америчке уметности. Велики део саме библиотеке чине енциклопедијске збирке инструмената, накита и многих других предмета из целог света.

Свим овим екслибрисима заједничко је централни кадар на којем представљају зграду институције, затим богати цветни украси и краснописани подаци, толико да су већ по самој композицији ови екслибриси били препознатљиви у односу на остале. Можемо рећи да ови екслибриси не спадају у најмаштовитије и најдомишљатије екслибрисе. Нити су они врхунац естетичког визуелног компоновања, али су у сваком смислу послужили сврси и важно их је издвојити због значаја институција које су поклониле поверење екслибрису. Самим институцијама је било значајно да имају екслибрис, и као да се стекао одређени тренд шта на оваквим екслибрисима мора да буде наведено. Вероватно је да су се угледали једне на друге, а пре свега најважније институције су диктирале трендове. Тренд је био и само поседовање екслибриса и ко год је служио за значајну личност, и чија год библиотека да се истицала значајнијим насловима или фондом књига морао је да има екслибрис. Институције су на то реаговале инстинктивно, присвајајући податак да је екслибрис заправо пре свега украс који велича књигу и библиотеку. Сваки библиофил је био задовољнији да у руци држи књигу са

³⁸⁰ Ibid, 391., у оригиналу : „Museum of Art. New York City. Among the bookplates of the Metropolitan Museum of Art Library is one designed by Sidney L. Smith of Boston that gives a view of the Fifth Avenue Facade.- WM.Clifford, Librarian.”

екслибрисом. То је уливало неку врсту поверења не само у значај књиге, библиотеке, власника, већ и у сопствене квалитете и сопствену припадност. Као што је било значајно постати власником екслибриса једнако је било значајно имати привилегију и држати књигу са екслибрисом у руци.

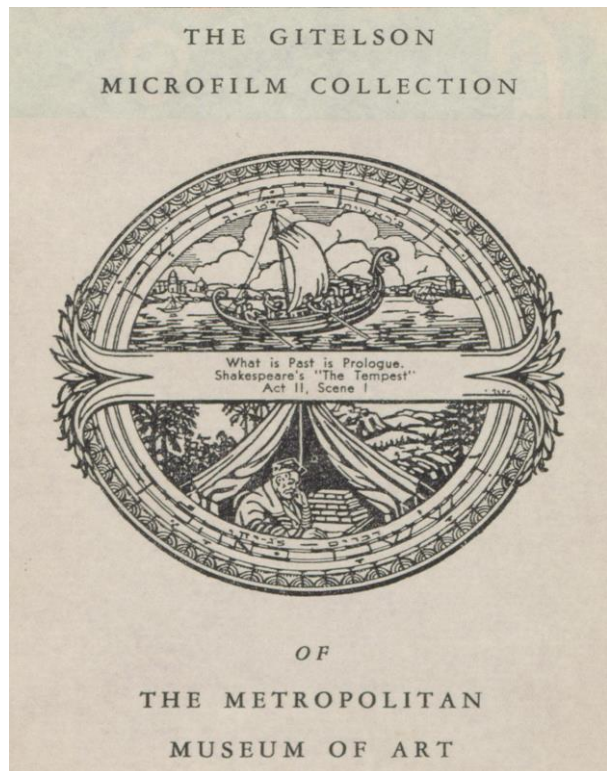

Сл. 180 – Екслибрис библиотеке Метрополитанског музеја уметности, Њујорк.
Извор илустрације: <https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll10/id/232337>

Веома битна институција која поседује преко два милиона експоната, који су подељени у деветнаест павиљона, садржи изузетну библиотеку која поседује позамашну литературу³⁸¹

³⁸¹ Danny Danziger, *Museum: Behind the Scenes at the Metropolitan Museum of Art* (New York City: Viking, 2007).

посвећену уметности и другим областима, а све је то приказано на изузетном екслибрису. Екслибрис овог музеја имао је моћ да забележи мноштво прича ове изузетне институције која има светски незаменљив значај.

Сл. 181 – Екслибрис из колекције микрофилмова, Метрополитански музеј уметности
Извор илустрације:
https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324_coll110/id/232337

Сл. 182 – Екслибрис „Гролијер клуб“, Двдесет девета источна улица број 32, Њујорк (The Grolier Club, 29 E. 32nd Street, New York City)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 395.

Екслибрис Гролијер клуба је био екслибрис дизајниран и гравиран руком Дејвиса Едвина Француског 1894. (Davis Edwin French). Руке на врху таблице су руке Гролијер Жан де Сервиреса, викинга д'Агуиса (d'Aguisy) 1479-1566, библиофила и благајника, великог поклоника и поштоваоца Француске, у чију част је клуб и добио име. Највећа вињета екслибриса Гролијер клуба представља „Гролијер у шампарској кући Алдус” (Grolier in the Printing House of Aldus). Плочу овог екслибриса израдио је Леополд Фламенг (Leopold Flameng). Објављена је од стране Гролијер клуба³⁸², док је власник, који је осликао оригиналну

³⁸² Ibid. 395 The Grolier Club, 29 E. 32d Street, New York City., у оригиналу : „ ... and engraved by Edwin Davis French in 1894. The arms at the top of the plate are those of Jean Grolier de Servieres, viscount d' Aguisy (1479-1655), bibliophile, and treasurer of France, in whose honor The Grolier Club was named. The largest vignette represents “ Grolier in the Printing House of Aldus”- an etching by Leopold Fralemng, published by the Grolier Club, which owns the original

слику, био Франсоа Фламенг. Четири мале илустрације су из „Јост Аманов Трговачке књиге” из 1568. и приказују апарат за папир, писара, штампара, држач књига. Хавторн медаљон и наслов књиге у доњем делу екслибриса представљају публикацију клуба. Екслибрис је био обрађен од стране Рут С. Гранис, библиотекарке (Ruth S. Granniss).³⁸³ Циљ клуба Гролијер, судећи по цитату из његовог устава, био је: *"Подстицање проучавања, прикупљања и вредновања књига и радова на папиру, њихове уметности, историје, производње и трговине. Он ће наставити ову мисију кроз одржавање библиотека посвећених свим аспектима књиге и графике, а посебно библиографији, повременим објављивањем књига осмишљених да илуструју, промовишу и подстичу књигу и графичку уметност кроз изложбе и образовне програме за своје чланове и ширу јавност, као и кроз одржавање зграде клуба ради чувања своје имовине и других пригодних потреба клуба.*"³⁸⁴ Библиотеке као институције културе биле су саставни делови својих клубова, удружења, универзитета, факултетских братстава. Гролијер клуб посвећен књижној уметности представљао је стециште многих истакнутих личности, био је основа и својеврсни “мост” културе и народа. Независно да ли је за неке представљао стециште књиге или центар за учење или научноистраживачки рад, Гролијер клуб је преко свог екслибриса адекватно учествовао у укључивању својих библиотека у многе значајне друштвене догађаје. Међубiblioteчка комуникација, обрада графичких техничких карактеристика и библиотечке грађе на адекватан и квалитетан начин заговарано је константно од стране руководећег кадра Гролијер клуба. Клуб који је заговарао континуирани и дуготрајни процес у изградњи достигао је велики значај у Америци крајем деветнаестог века. Сврха организације са основном улогом набавке и израде финих књига била је унапређење и развој културе читања на интердисциплинарном нивоу у Сједињеним Америчким Државама. Чињеница да је једној овако битној институцији израђен посебно квалитетан екслибрис говори о драгоцености разних улога америчког екслибриса. Библиотека Гролијер клуба која је представљена на Гролијер екслибрису, а која је основана 1884. године је библиотека која је поседовала квалитетна дела у колекцијама размене књига, манускрипата, каталога од антикарне вредности. Гролијер клуб је поседовао колекцију од преко 10.000 одвојених примерака екслибриса, поседовао је многа типографска и штампана дела илустрације. Њихов основни циљ био је величање графичког дизајна, колекционисање и уопштено бавили су се и документовањем историјског развоја штампе и залагали су се за прављење и настанак књига вековима. Моменат проналаска fine

---

picture painted by Francois Flameng. The four small illustrations are from Jost Amman's " Book of Trades" , 1568, and show the paper maker, the scribe, the printer, and the bookbinder. The Hawthorn medallion and the titles of the books in the lower part of the plate recall publications of the Club.- Ruth S. Grannies, Librarian."

“У вечери 23 јануара, 1884, њујоршки произвођач штампарских машина и колекционар књига Роберт Хое позвао је у свој дом осам колега библиофила да разговарају о формирању клуба посвећеног књижној уметности. Иако се деветорица мушкараца разликовала по доби, занимању и друштвеном положају, они су делили мишљење да је уметности штампе и типографије у Америци крајем 19. века потребна реформа. Хое и његови сарадници су сви били укључени у монтажу, дизајн, производњу, продају или набавку финих књига, а његов позив је заинтригирао њихову машту. Они су такође били актери, и пре него што је вечер завршена, усвојена је резолуција у којој је прецизирана сврха организације, именован је одбор да изабере име за групу, а други да изради устав. У року од две недеље, предлог да се млада организација назове по великог француском библиофилу Жану Гролијеру (1489 / 90-1565) донесен је акламацијом, уредно састављеним уставом и предложено је име „Гролијер клуб Њујорка ”.

³⁸³ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 395.

³⁸⁴ Grolier Club, <https://www.grolierclub.org/Default.aspx?p=dynamicmodule&pageid=384895&ssid=322516&vnf=1>, приступ 12. 6. 2019.

модерне пресе је било веома битно за Гролијер клуб. Гролијер клуб је био међу првима који су се бавили купопродајом и колекционисањем књига и свакако представља један од неизоставно битних архива ретких историјских књига и каталога. Генерални циљ колекционисања каталога је било очување истих који су имали библиографске вредности за даље проучавање и представљали су уникатан материјал. Основна одлика Гролијер клуба који је успешно складиштио каталоге, манускрипте и аутобиографије било је класификација истих по државама и по хронолошким групама. Такође Гролијер клуб је имао аукцијске каталоге књига, око 4000 француских каталога, то је представљало једну од најстаријих колекција ван Француске. Такође, Гролијер клуб је имао организације институционалне библиотеке, организоване по државама, као и приватних библиотека где су се организовали у односу на лична имена самих колектора и библиофила. Богата колекција нудила је референтна дела из уметности и увелико су се бавили израдом и урамљивањем књига у тврди повез, користили су све врсте материјала, од обичних материјала, тканине па све до сребрних књишких повеза. Гролијер клуб библиотека је имала посебно обавештење и правилник о колекционисању првенствено уметничких књига, историјских књига везаних за развој и обликовање, графичку уметност. Основна начела овог правилника, којег су се са поштовањем придржавали библиофили, библиотекари, била су усмерена и ка одржању континуитета и поштовању првобитних идеја чланова Гролијер клуба, као и ка организацији активности истаживачког и изложбеног карактера. Затим у организацији Гролијер клуба било је веома битно обратити пажњу на саме публикације, поделу добијених информација и очување истих. Основно правило је било да се материјал чува строго и да постоје јасна правила о копирању и подели информација. Парвилником су били обухваћени и сами амерички екслибриси, не само екслибрис Гролијер клуба него и други екслибриси генерално. Њихова размена, начин очувања, организација, начин описивања и обрада, сервисирање основних приоритета при каталогизацији били су изузетно уређени правилником Гролијер клуба. Били су обрађени и моменти поклањања екслибриса, придржавали су се стриктно закона Њујорка. Такође правилником је било уређено да се дела и екслибриси америчких мајстора или уметника који нису били познати и истакнути или чији је допринос био веома нижег квалитета нису могли бити уврштени у колекцију Гролијер клуба. Ова правила као и јасно одређени ставови клуба покривали су и Гролијер екслибрис и захваљујући представницима и руководећим члановима библиотеке били су изнова разматрани, допуњавани или мењани сваких пет година.

При дизајнирању екслибриса за Чамплин штампарију, најзаслужнији је био професор Томас Едвин Француски (Thomas Edwin French), предавач са Државног универзитета у Охају, који је поступно и у колонијалним ефектима представио приближавање новинарима свог првог издања са факултета које је Џејмс Х. Канфилд (Dr. James H. Canfield) започео. Тадашњи председник Државног универзитета у Охају, од 1895. до 1899. године, па све до своје смрти 1909, Канфилд је био библиотекар Универзитета Колумбија. Канфилд је био члан Ауторског клуба (Authors Club) и Чамплин штампарије (Champlin Press). Овај екслибрис је угравиран у челику.³⁸⁵ Чамплин штампарија, штампарија која је имала свој екслибрис на којем се првобитно налазио печат Чамплин штампарије у левом горњем углу на слици 183. Чамплин штампарија је имала јасне идеје о квалитетном штампању. Постојала је и посебна књига Чамплин штампарије која је била написана од стране Харија Паркера Ворда која се тицала информација и јасних описа и

---

³⁸⁵ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New.*, 400.

сугестија о штампању књига. Чамплин штампарија имала је јасне идеје којих се придржавала у смислу саме организације, сугестија о папиру, квалитету, илустрацијама, идентификацији, гравурама, о лепљењу и коричењу коже, као и јасних ставова о ауторским правима и личним отисцима самих екслибриса. Била су јасно одређена правила цене екслибриса, зависно од квалитета папира. Екслибрис Чамплин штампарије имао је велику улогу у величању и уопштем уважавању саме институције. Многи професори, библиотекарски, библиофили и истакнути уметници били су чланови Чамплин штампарије.

Сл. 183 – Екслибрис Чамплин штампарије (The Champlin Press), Коламбус, Охајо (Columbus, Ohio)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 400.

ДРЖАВНИ УНИВЕРЗИТЕТ И ФАКУЛТЕТСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ ОХАЈА

Државни универзитет Охаја и Државни факултет Охаја³⁸⁶ имали су већи број квалитетних екслибриса институционалног и меморијабилног карактера. Многе плоче потичу из Чамплин штампарије и углавном су биле гравирани у бакуру. Веома квалитетне плоче одишу сликовитишћу и спретношћу својих аутора, а самим тим додатно величају значај ових институција.

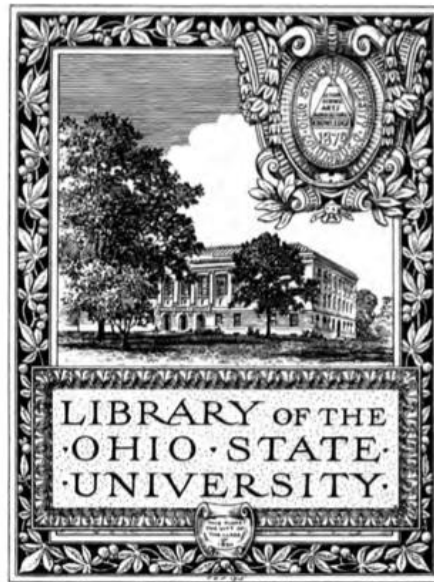
Како је Охајо Државни универзитет убрајан и убраја се међу најпрестижније институције Сједињених Америчких Држава и спада у најзначајније установе америчке културе, величање одређених личности које су допринеле у организацији и формирању, као и у оплемењивању библиотечких фондова, итекако су битан део ове дисертације. Екслибриси америчких универзитетских библиотека, универзитета, факултета, организација и студентских факултетских братстава у оквиру овог истраживања чине посебно важан део ове дисертације јер су актери значајно утицали на оснивање свих ових организација и њихових библиотечких фондова, али чине и посебан део истраживања јер су то екслибриси који су настајали у деветнаестом и почетком двадесетог века и допринели изласку екслибриса из књига.

Иако су били део институција, екслибриси факултета и библиотека више нису морали бити унутрашњи део књиге. Деветнаести и двадесети век доводе до експанзије екслибриса.

³⁸⁶ Видети више: William A. Kinnison, *Building Sullivant's Pyramid; An Administrative History of The Ohio State University, 1870-1907* (Columbus, OH: Ohio State University Press).

Институционални екслибриси су били углавном меморијабилног карактера или у сврху захвалности или величања своје институције или особа које су поклањале велике колекције књига разним универзитетским библиотекама и самим тим су постали веома занимљиви и за колекционаре. Имати екслибрис своје институције, или имати више различитих екслибриса од више мајстора чија су се имена истицала, била је свакако ствар престижа истакнутих институција као што су Универзитет Охаја, Харвард, Принстон, Јејл, Веслејан.

Сви ови екслибриси били су похрањени у библиотекама институција којима су припадали и чувани су првенствено од стране библиотекара, помоћника библиотекара или референтних лица са факултетских институција, а чинили су архивски материјал и веома битан део библиотечке грађе.

Сл. 184 – Државни универзитет Охаја (Ohio State University), Колумбус, Охајо
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр.150.

Државни универзитет Охаја који се састоји од главног кампуса у Колумбусу представљао је и представља институцију са високим спектром програма високог образовања које је изнело многе истакнуте уметнике, ауторе и историчаре. Државни универзитет Охаја основан је 1870. године. Државни факултет који се развијао постепено успео је да се развије у институцију која је изнела добитнике Нобелове награде. Држава Охајо и студентска унија Охајо државног универзитета су били међу првим студентским унијама у Сједињеним Америчким Државама и управо и та чињеница доприноси величању саме улоге екслибриса државног универзитета Охаја. Универзитетска библиотека Охаја је била глобални лидер међу библиотекама. „Државни универзитет Охаја“³⁸⁷ је дизајн екслибриса на Државном универзитету у Охају који приказује

³⁸⁷ Државни универзитет у Охају, државни универзитетски систем у Охају, САД, који се састоји од главног кампуса у Колумбусу и огранака у Лими, Мансфилду, Мариону, Њуарку и Пољопривредном техничком институту у Вустеру. Институт и филијале у Мансфилду и Њуарку су пре свега двогодишњи факултети. Главни кампус у Колумбусу је свеобухватна истраживачка институција са статусом земљишне дозволе. Састоји се од двадесетак школа и факултета, укључујући факултете за храну, пољопривреду и науку о животној средини; стоматологију; право; медицину и ветеринарску медицину. Универзитет нуди широк спектар програма постдипломских, дипломских и струковних студија. Истраживачке установе укључују Центар за истраживање и развој пољопривреде

поглед на источни фронтални део пред зградом, кроз библиотеку која је окружена стаблима у кампусу. Карта са печатом на универзитету прилагођена је на основу једне од четири исклесана украса на предњој страни зграде, а мотив границе је сачињен од бакија, с обзиром да је Охајо "Баки" држава, названа по баки дрвећу које је карактеристично за Охајо (надомак Охаја је Баки Држава - Buckeye State³⁸⁸). Плоча датира из 1915. године, из класе 1890. Екслибрис је био обрађен и каталогизован од стране Томаса Е. Француског, професора инжењерског цртања и дизајнера. Гравирање екслибрис плоче је извео А. Н. Мекдоналд (A. N. Macdonald), који је очекивао да ће имати плочу екслибриса завршену до новембра 1916. Ова привремена репродукција је прихваћена и дизајнирана је у баку, а плоча потиче из Чамплин штампарије.³⁸⁹ Екслибрис Спенслија који је приказан на слици 185. је такође један од примерака екслибриса државног универзитета Охаја и носи промену у односу на првобитни екслибрис који је приказан на слици 184. Оба екслибриса представљала су своју библиотеку богатих колекција записа, књижевности о колонијалној Америци, библиотеке која је имала многа дела и записе о историји Сједињених Америчких Држава, многа филозофска дела, есеји, гравуре, текстови, документа, уметничка дела. Истраживани корпус ових библиотека, екслибриси, су оплемењивали својим присуством и чињеницом да је могућност екслибриса да буде саставни део књига, као и могућност путовања и размене обогаћивали су каснију културу и књижевност Америке и савремене културе накнадно. Погледи у односу на број тиража научна литература и стручна литература увелико су се слагале око чињенице уопштено да је мањи број отисака обезбеђивао квалитетнији и вреднији екслибрис. Честа обелешка и нумерисање колико тачно отисака постоји од истог екслибриса била је такође пракса америчких мајстора, али наравно и интертекстуални карактер тих екслибриса био је битан. Основно обележавање екслибриса вршено је на такав начин да је било неопходно нагласити да ли се радило о пробном или ауторском отиску. Затим екслибриси су се могли означавати и на начин да се напише и сам број отисака (1/10 где је број један означавао први отисак од укупно десет отисака). У левом доњем углу самог екслибриса на белом оквиру стављао се детаљ Е.А. (од енглеске речи " etching author" што је значило да је сам отисак штампао аутор лично). На средини доњег дела

у Охају, близу Вустера, и лабораторију слатке воде на острву Гибралтар, на језеру Ерие. У кампусу су Супер компјутерски центар Охајо и Центар за истраживање пола Бирд. Државни универзитет у Охају основан је 1870. године као Универзитет за пољопривреду (тада се звао Пољопривредни и механички колеџ у Охају) према одредбама Морил акта из 1862. године. Реконструкција је почела 1873. на фарми у близини Коламбуса. Име је промењено у Државни универзитет Охајо 1878. године. Кампуси у Мариону и Њуарку основани су 1957. године у кампусу Мансфилд 1958. године и кампусу Лима 1960. године. Пољопривредни технички институт у Вустеру отворен је 1971. године. Имао је више од 50.000 студената, и био је међу највећим универзитетским кампусима у земљи. Значајни алумнисти су атлетичари Џеси Овенс и Мал Витфилд, историчар Артур М. Слесингер, аутор Џејмс Трубнер и уметник Рој Лихгенштајн.

В. <https://www.britannica.com/topic/The-Ohio-State-University>, приступљено 28. јуна 2019.

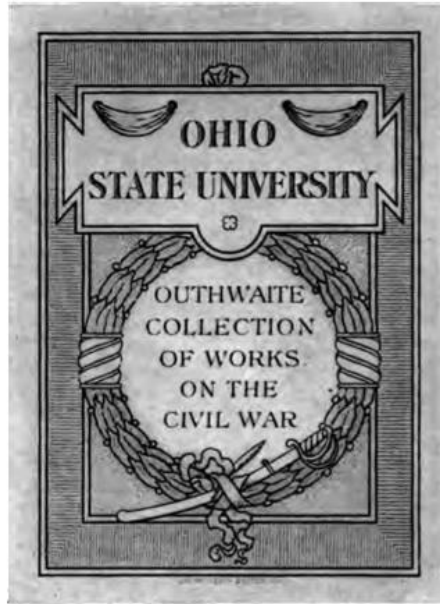
В. <http://www.osu.edu/>, приступљено 28. јуна 2019.

³⁸⁸ http://www.ohiohistorycentral.org/w/Ohio%27s_State_Nickname, приступљено 27. јуна 2019.

³⁸⁹ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 150., у оригиналу : „, State University, Columbus, Ohio. The design of the Ohio State University bookplate contains a glimpse of the east front of the library building through the trees of the campus. The cartouche with the seal of the University is adapted from one of the four carved ornaments on the front of the building, and the motif of the border is from the buckeye, for Ohio, the Buckeye State. The plate was given in 1915 by the Class of 1890.- Thomas E. French, professor of Engineering Drawing, designer. Engraving being executed by Mr. A.N. Macdonald, who expects to have the plate completed by November 1915. The temporary reproduction of the accepted design is in copperline etching from the Champlin Press.”

³⁹⁰ Ibid, 152., у оригиналу : „, State University, Columbus, Ohio. The Outhwaite Bookplate is the product of J. W. Spenceley. The wreath hangs for those who fell, fighting for the cause they thought to be right. After the conflict, the sword is heated in its scabbard, and the quill pen is used to narrate all the books in the University Library on the Civil War, and is yearly increased by purchase from an endowment.- C.W. Reeder, Reference Librarian.”

екслибриса стављао се сам назив екслибриса , док је десни доњи угао био резервисан за сам потпис аутора графичара. Но многа дела заиста нису била нумерисана или обележавана на овај начин, а често нису била ни потписана. Амерички екслибриси, екслибрис државног универзитета Охајо представљали су битне моменте за тумачење и проучавање савремене америчке културе , али свакако и за проучавање и истраживање првих колонија у Северној Америци. “Мала дела”, “мали” књижни листићи постали су постепено саставни део правног економског, политичког система Сједињених Америчких Држава. Текстом, првобитним печатима својих библиотека, натписом екслибрис као кључним текстуалном компонентом преношене су многе вредносне карактеристике и значај институција којој су припадали. Акцент на примеру америчких екслибриса као и на примерима већине институционалних екслибриса генерално није био само на њиховом визуелно техничком квалитету него и на једном интердисциплинарном сагледавању положаја, квалитета и значења, у значају наслеђа институције којој су припадали. На основу екслибриса америчких институција могао се свакако проучавати и значај наслеђа са више аспеката, са социо културолошког као и са образовног аспекта првенствено.

Сл. 185 – Екслибрис Државног универзитета Охајо (Ohio State University), Коламбус, Охајо (Columbus, Ohio)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 152.

Овај екслибрис је дело Ј. В. Спенслија. Венац виси за оне који падају, боре се за визију у коју су веровали и сматрали је исправном. Мач се налази на дну венца, док се перо користи за приповедање историје од 1961. до 1965. Ова колекција убраја све књиге у библиотеци Универзитета везане за грађански рат, а годишње је увећавана набавкама из задужбина. Екслибрис је био каталогизован и чуван у библиотеци институције од стране Ц. В. Рајдера, референтног библиотекара.³⁹⁰

Сл. 186 – Екслибрис Државног универзитета Охајо (Ohio State University), Коламбус, Охајо (Columbus, Ohio)
 Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 154.

Екслибрис „Ветмур” у власништву Државне универзитетске библиотеке Охајо у Ветмуру се користио за означавање вредне колекција „Американа“ (Americana), а био је поклон госпођице Лили Конгер (Lily Conger) путем институције Ф. Ф. Д. Албери, племића из Коламбуса. Таблица је првобитно била састављена од типичне траке и у венац стилу. Дизајн и гравуру је радио Маверик за генерала Проспера Ветмора (General Prosper Wetmore), док је касније поново дорађивана и гравирана руком Дулитла за др Ц. Х. Ветмура. Касније је ове плоче и екслибрисе наследио његов син Проспер М. Витмур (Prosper M. Wetmore). Додатак на дну траке чини првобитни дизајн екслибриса Универзитета који чува, не само име, него и знак колекције и сакупљања књига. Додатак екслибриса дизајнирао је Томас Е. Француски (Thomas E. French), професор инжењерског цртања.³⁹¹

³⁹¹ Ibid, 154., у оригиналу : „ “ Wetmore” bookplate of the Ohio State University Library is used to mark a valuable collection of Americana, which was the gift of Mrs. Lily Conger through F.F. D. Albery, Esq., of Columbus. The plate is from a typical ribbon- and - wreath design originally cut by Maverick for General Prosper Wetmore, again engraved by Dolittle for Dr. C.H. Wetmore and later adopted by his son Prosper Wetmore. The addition of the bottom ribbon to the original design makes a University plate...- Thomas E. French, professor of Engineering Drawing. Addition designed by professor French.”

Сл. 187 – Екслибрис Вилијама Милса (William Mills), кустоса и библиотекара Археолошког и историјског друштва, Државни универзитет Охаја (Ohio State University).

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 313.

Екслибрис Вилијама Милса, кустоса и библиотекара Археолошко-историјског друштва са Државног универзитета Охајо (Ohio State University), представља велики комад негатива плоче израђене у цинку. Једини примерак овог екслибриса био је пронађен у хумкама. У средњем делу екслибрис композиције је истакнути Аденом хумка цев, један од најбољих радова скулптура пронађених у хумкама у Сједињеним Америчким Државама. Цео екслибрис приказује истраживања власника плоче. Бакарна линија ове гравуре настала је на основу оригиналних цртежа које је штампала Чамплин штампарија (Champlin Press).³⁹² Амерички институционални екслибрис као и екслибрис Вилијама Милса који одише једном занимљивом композицијом био је предмет истраживања аутора Паркера, Ворда и Прескота у многим делима као истакнут екслибрис који је показивао да су појединци као што су кустоси и библиотекари могли бити носиоци екслибриса. Амерички екслибрис увек је био условљен, одређен захтевима пре свега власничким, затим институционалним, а постепено је и амерички екслибрис добијао карактер мултифункционалног у друштву. Линеарно визуелни склоп америчког институционалног екслибриса археолошког и историјског друштва имао је карактер лако уочљивог и деловао је као упечатљив и организован, “звучан” екслибрис. Независно да ли су носили појединачне личне власничке поруке, или име, заједничко свим америчким екслибрисима био је сам комуникативни потенцијал којим су успостављали контакте са другим институцијама, државама. Способност америчког екслибриса да пренесе поруку, мисао, била је велика,

³⁹² Ibid. 313., у оригиналу : „ C. Mills, Curator & Librarian , Archaeological and Historical Society, Ohio State University. The large scroll- like piece a large copper plate, the only example found in the mounds up to the present time. The center piece is noted Adena Mound Pipe, one of the finest examples of sculpture work found in any mound in the United States. The whole shows explorations made by the owner of the plate. Copper line etching of the original drawing, from the Champlin Press.”

првенствено јер је та способност постигнута постепено и носила је и скривену интонацију личног и власничког. Непосредност америчког екслибриса зависила је првенствено од искусне руке мајстора графичара као и од стабилности исте. Екслибрис Вилијама Милса представља екслибрис који је чврсто постављен и спретно израђен екслибрис где је сам цртеж одрађен као један вид најнепосреднијег начина изражавања. Цртежи су били посебно важни у америчким екслибрис композицијама. Сваки екслибрис носио је аутентичност и оригиналност својих институција на њима својствен персонализован начин , независно да ли је означавао аутентичност и оригиналност својих институција или својих власника појединаца. Процедура примене интерног институционалног коришћења и размене екслибриса представљала је битну основу у истраживањима америчких екслибриса. Природа значења америчког екслибриса , у зависности да ли је припадао институционалном, власничком , личном , портретском , клубском, власничком , или било којем другом правцу или групи одређивана је у односу на временске , начинске карактеристике. Сваком екслибрису библиотекари су приступали из више различитих углова.

Сл. 188 – Екслибрис Државног универзитета Охајо (Ohio State University), Коламбус, Охајо (Columbus, Ohio)
 Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates:
 a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 355.

Висока фреквентност и све већа заступљеност екслибриса у америчкој култури достигнута је првенствено захваљујући такође и ангажманима библиотекара, библиофила који су били задужени не само за каталогизацију истих него и за очување и прегледност својих екслибрис колекција. Заступљеност екслибриса у библиотекарским институцијама доприносила је и квалитетнијем рангирању универзитета Сједињених Америчких Држава на познатим и светски признатим листама. Традиционално утврђени и устаљени индикатори малих графика екслибриса свакако су били једна од основних одлика Макио екслибриса из 1911. године. Основне карактеристике овог екслибриса допринели су истраживачима екслибриса битна сазнања и увећавали су свој статус у библиотечком кругу али и у информационој науци. Многе библиотеке, универзитети, факултети доприносили су својим високо квоцираним екслибрисима

осветљавањем већ познатих питања екслибристике, указивали су на нова достигнућа са техничког аспекта, амерички мајстори нудили су иновативна запажања и закључке. Тематски склоп америчких екслибриса нудио је међуљудску повезаност многих колекционара, библиофила и поштоваоца екслибриса не само на унутрашњем већ и на интернационалном нивоу. Богатство Макио екслибриса одликује се тематским, идејним и екслибрис је обликован са једном посебном једноставношћу. На екслибрису Макио, који је настао 1911. године, у главној траци на посвети налазе се недефинисане речи „*Мој факултет*”. У овом приказу присутан је круг у свакодневном раду, као што је то изражено и на сунчаном сату, и симболизује пријатељства која се стичу током студија и факултетска удружења. Бирање сунца, обожавање кампуса и свих његових карактеристика, служи да се дизајн учини другачијим од дизајна екслибриса Државног универзитета Охаја (Ohio State University). Мајстор ове плоче је био Алберт В. Филд (Albert. W. Field), дизајнер. Макио плоча је бакарна плоча, чије је нагризање урађено на основу оригиналног цртежа из Чамплин штампариие (Champlin Press).³⁹³

Целокупна грађа америчких институционалних екслибриса похрањених на Државном универзитету Охајо и у Археолошко-историјском друштву Охаја представљају један од најдрагоценијих делова културне и националне америчке баштине јер својим саставом и сликовитошћу доприносе проучавању америчког екслибриса на више нивоа. Домети ових екслибриса, имена њихових власника и имена њихових мајстора гравера, високопрактична техничка реализација, само су неки од разлога универзалног значаја њихових мултидисциплинарних институција, уједно доприносе и читавом спектру сазнања о америчком животу и начину организације образовног система, те својим разнородним ликовним решењима износе нове мање познате чињенице из живота појединих институција.

Екслибриси америчких универзитетских, научноистраживачких, образовних институција, центара, удружења и друштва свакако су имали и подстицајни карактер. Често су својим писаним порукама позивали на наставак школовања и даље образовање и усавршавање, те су том чињеницом уздизани на још виши ниво на културно-уметничкој скали.

ЕКСЛИБРИСИ ПРОФЕСИОНАЛНИХ И РЕЛИГИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА

Међу основним институцијама које су имале своје екслибрисе налазиле су се и многе школе. То су биле опште школе теологије, богословије, лутеранске теолошке школе, теолошко-богословне реформисане цркве Америке, хебрејске институције са истакнутим богатим библиотекама. Биле су ту приказане и институције које су се бавиле проучавањем ислама.

Најзанимљивији екслибриси професионалних институција, који чине саставни део колекција и одабир самих библиотекара истоимених институција, јесу екслибриси колекција Лутера Рида, директора Лутеранско-теолошке школе богословије, екслибриси из колекције Чарлса Стјуарта Дејвисона, Адолфа Ока - библиотекара, као и Рутвена Дина из Чикага. Ово су биле истакнуте колекције посвећене професионалним институцијама, а у овом раду обрађени су екслибриси следећих институција: Опште теолошке богословије из Њујорка; Лутеранско-теолошке богословије, Филадельфија, Пенсилванија; Теолошког института Конектиката

³⁹³ Ibid. 355., у оригиналу : „, State University, Columbus, Ohio. In the bookplate of Makio, 1911, the ribbon bearing the inscription signifies that indefinable something called “ my college”, containing in its make-up the commonplace round of daily work, as expressed by the sun-dial, and the friendships and associations of college life, expressed by the words of “ Auld Lang Syne” completely filling the space around the dial. The sun dial, a prominent and beloved campus feature, serves to make the design distinctive of Ohio State University.- Albert W. Field, '12, Designer. Copper line etching of original drawing, from the Champlin Press.”

(Theological Institute of Connecticut) који је касније, 1834. године, преименован у Теолошку богословију Хартфорд.

Ови екслибриси представљају дела која су била призната од многих стручњака графичара, те као део библиотека и институција које представљају свакако чине културно добро од изузетног значаја. Многи екслибриси ових институција увеличали су значај њихових власника, првенствено добротинитеља који су обогаћивали библиотеке својим богатим донацијама. Екслибриси професионалних америчких религиозних институција чине веома драгоцене примерке укупног америчког екслибрис наслеђа. Многа начела и основне тежње професионалних институција ових екслибриса су свеобухватно приказивали основни значај институција из којих су потекли и основне идеје и знање које су те институције шириле, а уједно су обогаћивали библиотечку грађу њихових истакнутих библиотека. Посебне доприносе су имале у појединим стручнијим сегментима проучавања ужих стручних дисциплина богословије, лутеранства и хебрејства. Пажљиво читање и тумачење религиозних екслибриса свакако је било захтевније у односу на проучавање других група, односно подгрупа екслибриса из простог разлога што се морало водити рачуна о самој религиозној ноти и о основним теоријским приступима појмова који се користе на екслибрисима религиозних институција. Посматрајући функционално становиште америчког екслибриса, издвајајући појединачно професионалне и религиозне институције можемо доћи до закључка да су се амерички мајстори ослањали на теорију универзалне графичке праксе. У самим композицијама професионалних религиозних екслибриса није било преамбициозних корака, амерички мајстори графичари владали су ликовно визуелним на чврст и устаљен начин, стварајући нове стилове и помало другачије конструкте.

Сл. 189 – Екслибрис Опште теолошке богословије (General Theological Seminary), Њујорк (New York City)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 243.

Екслибрис Опште теолошке богословије³⁹⁴ из Њујорка је квалитетан примерак рада графичара Едвина Дејвиса Француског и то је екслибрис који је направљен 1903, након смрти свештеника Хофмана (Hoffman), свештеника који је увелико био повезан са Општом теолошком богословијом много година уназад. Овај екслибрис је споменут као знак сећања на Француског као „једна од његових најчаснијих гравура”.³⁹⁵ Чињеница да је један екслибрис био посвећен и Општој теолошкој богословији, најважнијој протестантско-епископално-богословној институцији у Сједињеним Америчким Државама говори много о “моћи” и улози коју је амерички екслибрис имао у прошлости. Општи теолошко богословни факултет основан је у Њу Хејвену. Поседовао је изузетну библиотеку која се састојала од многих дела чији је нагласак стављан на религиозне књиге. Колекција библиотеке бројала је више од 30.000 књига, дела која су се тицала ретке штампане Библије, епископских докумената, фото-документације, бројних инкунабула које су биле штампане пре 1501. године, бројне проповеди које датирају још из

³⁹⁴ Библиотека Општег теолошког факултета је најстарија бискупска библиотека. Године 1820. Џон Пинтард, рани грађански вођа Њујорка, пронашао је „једини скуп Очева који се сада продају у Америци” и прикупио 330 долара од својих пријатеља како би поклонили сет новонасталом Генералном теолошком семеништу „да створе поносни почетак библиотеке”. Библиотека нуди студентима у свим ГТС програмима обимне теолошке ресурсе кроз велику колекцију штампаних материјала и онлајн каталога. Учесници у посети, свештеници и лаици из земље могу користити средства библиотеке за упућивање и истраживање. <http://gts.edu/our-library>, приступљено 26. јуна 2019.

³⁹⁵ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 243., у оригиналу : „ Theological Seminary, New York City. This magnificent specimen ... Very Reverend Dean Hoffman who had been connected with the General Theological Seminary for many years. This plate is mentioned in the French Memorial as “ one of Mr. French’s most dignified engravings.”

петнаестог века, као и бројне новине првог бискупа епископалне цркве. Такође, међу истакнутим богатствима библиотеке Опште теолошке богословије налазе се и бројна дела и проповеди која су имала изузетну важност и која су на посебан начин била заштићена ради очувања приватности и личне политике библиотеке.³⁹⁶ Екслибрис Опште теолошке богословије из Њујорка представља екслибрис који је урађен са одређеном дозом иновативности. Управо та чињеница да је припадао најважнијој протестантско епископално богословној институцији Сједињених Америчких Држава доприносио је новом теоријском и методолошком значају. Свакако да су америчке библиотеке верских институција и заједница имале другачије и посебне праксе у засебној и другачијој области библиотекарства. Историјски развоје већине библиотека и присуство самих религиозних екслибриса имали су велику улогу у ширењу религије у култури Сједињених Америчких Држава. Екслибриси религиозних институција чинили су и промовисали су религијска веровања својих заједница. Религиозни екслибриси верских институција, заједница и удружења имали су заједничко обележје, били су постепено укључивани као саставни део културно академских центара. У почетном периоду религиозним екслибрисима није придаван посебан значај који имају данас захваљујући многим библиотекаrima и колекционаrima. Уколико кренемо од опште чињенице да се академско проучавање религије развијало значајније и на вишем нивоу од краја деветнаестог века, можемо доћи до закључка да је и религијски екслибрис добио посебну пажњу тек касније након свог појављивања. Екслибриси теолошких богословија, семеништа, одређених цркви носили су ноте симболичких верских израза својих институција и доприносили су једној само презентацији својих институција. Доприносили су величању и јаснијем духовном усавршавању. Екслибриси као саставни делови верске заједнице преносили су теолошке идеје, али уједно су преносили и односе верских групација и заједница истичући одређене ставове и критике, критеријуме у области теологије, религије, првенствено свакако са становишта професионалне праксе у религијским библиотекама. Многе читаонице верских заједница, библиотеке породичне историје, теолошке институције, биле су међу најопремљенијим и најорганизованијим библиотекама Сједињених Америчких Држава које су својим екслибрисима слали своје идеје не само у библиотекарским круговима него и целој заједници, па и интернационално. Многи стручњаци из теолошког библиотекарства имали су свој битан удео у проучавању екслибриса Сједињених Америчких Држава, као и у екслибрис библиотечких збирки.

---

³⁹⁶ Lowry, Susan and Nancy Berner. *Garden Guide: New York City*. New York: W.W. Norton & Company, Inc., 2002.

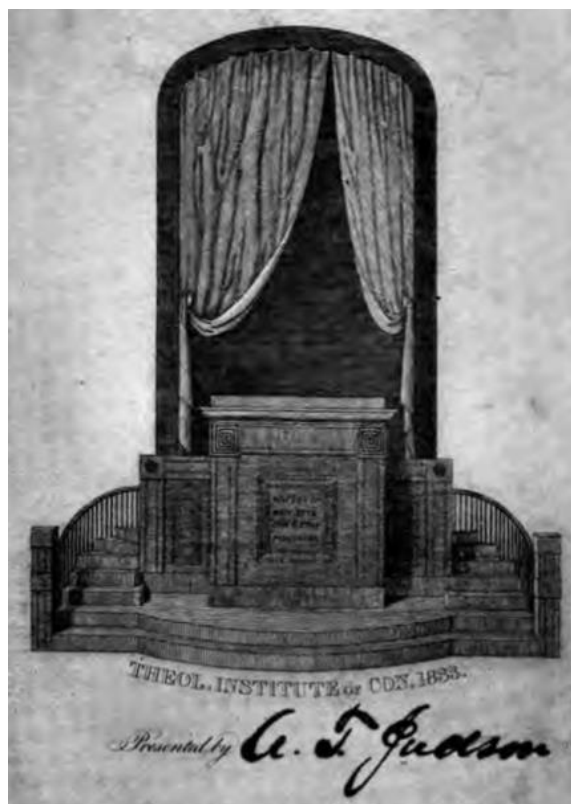

Сл. 190 – Екслибрис Лутеранске теолошке богословије (Lutheran Theological Seminary),
Филаделфија, Пенсилванија (Philadelphia, Pennsylvania)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates:
a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 244.

Екслибрис Краут спомен библиотеке осмишљен је и изведен од стране Лутера Д. Рида (Luther D. Reed). Централни део екслибриса садржи слику Вартбург (Wartburg) замка, места где су лутеранци превели „Нови завет”. Испод је лутерански печат са истакнутим готским моментима овог периода који представља сама зграда библиотеке приказане на екслибрису. Зграда је споменик еминентним Американцима који су били лутерански стипендисти. Овај екслибрис чувао је и каталогизовао Чарлс Портерфилд Краут (Charles Porterfield Kraut), Д. Д., Л. Д. и Лутер Рид (Luther D. Reed), директор и оснивач библиотеке.³⁹⁷ Екслибриси Краут спомен библиотеке као и екслибрис који је приказивао Лутеранску богословну школу у Филаделфији говоре о чињеници да се и кроз саме америчке екслибрисе могло читати о класификацији разних верских идеја. Сваки амерички екслибрис религиозног карактера одавао је основна теоријско религијска утемељења својих институција. Независно да ли су то биле лутеранско богословне религијске спомен библиотеке, библиотеке при теолошким семинарима, црквене библиотеке или библиотеке локалних црквених заједница, унутрашњости свих ових институција били су обогаћени присуством екслибриса који је говорио и о посебним организационим периодима истих. Екслибрис, који је био приказивао Лутеранско-богословну школу у Филаделфији, представљао је један од осам теолошких семинара везаних за Евангелистичко-лутеранску цркву у Америци из 1864. године. Ова школа школовала је многе богослове и својом интердисциплинарношћу унела је исте такве погледе у учионице, чиме је обогаћено педагошко знање будућих богослова. Њихова вера подржавала је веру у Божју милост и придруживање

³⁹⁷ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 244., у оригиналу : „Theological Seminary, Philadelphia, Pennsylvania. The Bookplate of the Krauth Memorial Library was designed by Mrs. Luther D. Reed. The versa contains a picture of Wartburg Castle, where Luther translated the New Testament. Below is Luther’s seal. The Gothic tracery is of the period represented by the Library building itself. The building is a memorial to the eminent American Lutheran scholar, Charles Porterfield Krauth, D.D., LL.D. -Luther D. Reed, Director.”

Исусовој служби правде и помирења. Заједничке праксе и широк спектар обожавања биле су основне карактеристике једне богословије на два универзитета. Уједињено лутеранско семениште је донело новодизајниран интегративни курикулум који је био величан на многе начине, а између осталог и самим екслибрисима. На једном од скупова, Елизабет Итон констатовала је следеће: „Уједињено лутеранско семениште је нови подухват утемељен на богатој традицији”, при чему је говорила пред 3.8 милиона чланова Евангелистичко-лутеранске цркве у Америци, и додала: „Она окупља урбана и рурална, лутеранска и екуменска министарства“.³⁹⁸

Сл. 191 – Екслибрис Теолошког института Конектиката (Theological Institute of Connecticut), од 1834. године познатијег као Теолошка богословија Хартфорд, Хартфорд (Hartford)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott, стр. 246.

Екслибрис Теолошког института Конектиката приказује ум раних пресбитеријанаца Конектиката. Из колекције Чарлса Стјуарта Дејвисона (Charles Stewart Davison), Њујорк (New York City),³⁹⁹ овај редак и јединствен екслибрис представља приказе Теолошке богословије из 1833. године, док је касније овај факултет промењен у име Хартфорд 1834. године. Хартфорд

³⁹⁸ International Student, <https://www.internationalstudent.com/school-search/2149/usa/pennsylvania/lutheran-theological-seminary-at-philadelphia/>, приступ 26. 6. 2019.

³⁹⁹ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 246., у оригиналу : „ Institute of Connecticut, since 1834 Hartford Theological Seminary, Hartford. A curious and rare plate. It rather portrays to one’s mind the early Presbyterian of Connecticut. From the collection of Mr. Charles Stewart Davidson, New York City.”

⁴⁰⁰ Hartsem, <https://www.hartsemedu.about/>, приступ 26. 6. 2019.

семинариј није верска, већ дипломска школа за религиозне и теолошке студије. Хартфорд семинариј нуди студијске програме и дипломске дипломе, као и сертификате лидерства. Управо због те чињенице и чињенице да припада групи екслибриса који су били посвећени и религиозном, овај екслибрис се истиче по својој реткости. Библиотека семеништа Хартфорд је надалеко позната по свом богатом опусу и ширини садржаја. Библиотека садржи више од 92.000 свезака и 300 часописа, а такође нуди и онлајн приступ међународним базама података са више милиона наслова. Хартфорд семинариј био је дом Хартфорд института за истраживање религије и Данкан Блек Мекдоналд центра за проучавање ислама и хришћанско-муслиманских односа. Семинариј је такође посвећен пружању едукације о лидерству кроз програме „Црно министарство” и „Женски институт за лидерство”.⁴⁰⁰ Теолошка богословија Хартфорд са својом библиотеком нудила је унапређивање професионалног развоја свих својих чланова и интензивно су радили на унапређењу и побољшању квалитета способности библиотекара саме библиотеке, а учествовали су интензивно и на обуци и унапређењу руководећег кадра. Екслибрис Теолошког института Конектиката је промовисао квалитет своје установе и указивао је на квалитетне библиотечке услуге интензивно подржавајући теолошко религиозна начела и учења повезујући их са другим научноистраживачким дисциплинама. Многе религиозне институције које су имале екслибрисе у Америци биле су део америчког удружења теолошких библиотекара (American Theological Library Association), удружења које је имало веома битну улогу у развоју теолошког библиотекарства и учествовало је свакако у величању религијског екслибриса. Екслибрис Гарднер А. Саге библиотеке је промовисао своју унапређену институцију, служио је као подршка унапређења професије теолошког библиотекарства реформисане америчке цркве.

Сл. 192 – Теолошки семинариј богословне реформисане америчке цркве, Њу Брунsvик, Њу Церзи
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescottt. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 247.

„Гарднер А. Саге”⁴⁰¹ библиотечки екслибрис потиче из колекције Чарлса Стјуарта Дејвисона, из Њујорка (New York City).⁴⁰² Збирка ове библиотеке садржи преко сто шездесет хиљада везаних свезака и око триста актуелних периодичних наслова. Збирка је богата библијским, реформисаним црквеним студијама, теологијом, црквеним и деноминацијским историјама. Колекција Саге садржи неке ретке рукописе и неколико примерака књига које се убрајају међу прве штампане књиге на свету. Уз опипљиве збирке, корисници имају и електронски приступ великом броју додатних ресурса.⁴⁰³ Средства библиотеке „Саге” проширују се одличним колекцијама које су доступне на Универзитету Рутгерс и Свети Џон. Приступ је доступан ресурсима десетина теолошких школа у њиховом региону.⁴⁰⁴ Јеврејски институт религије као једно од најстаријих семеништа у Сједињеним Америчким Државама било је веома битно у образовању рабина и учитеља реформисаног покрета. Значај ове институције и њеног екслибриса био је првенствено у ширењу мисије и величању јеврејске сакралне музике која је била саставни део ове институције. Ова институција представљала је основну екслибрис идеју упознавања и преношења знања о јеврејском народу, екслибрис је носио поруку свега онога што је јеврејски народ нудио преносећи дела, књиге, списе истакнутих Јевреја на пољима књижевности, науке, уметности. Овај екслибрис је свакако бележио уједно и тужнију страну историје Јевреја. Свакако да је овај екслибрис уврштен у ужи избор научноистраживачког рада јер је проткан јеврејском тематиком, преноси бројне информације битне за научнике, истраживаче, колекционаре, књижевнике, уметнике, једноставно својом ликовношћу достигао је и доприносио је свеукупно не само јеврејском него и америчком наслеђу, потврђујући ставове јеврејског учења.

---

⁴⁰¹ „Два РЦА семинарија, Теолошко семениште Њу Брунсвика у Њу Брунсвику, Њу Церзи и Западни Теолошки семинариј у Холандији, Мичигену, имају дугу, истакнуту историју. Као најстарије протестантско семениште у Северној Америци, Њу Брунsvик има своје корене до 1784. године. Западна је основана 1866. године. Северноамеричко реформисано семениште жели да се теолошко образовање врати у локалну цркву. Припрема министарства је, на крају крајева, део задатка црквеног учењаштва, а настојали су да служе локалној цркви обезбеђујући академску платформу коју пастори могу да користе у обуци својих чланова за службу и обуку мушкараца који су позвани на службу еванђеља. Наша визија је да помогнемо припремити нову генерацију реформираних пастора који су страствени за славу Божју и опремање цркве за службу - без финансијске обавезе традиционалног семеништа. Пружајући изазован наставни план и програм, заједно са пасторалним менторством и надзором (стари пуритански модел науковања), ученик добија и јаку теолошку основу и практичне вештине потребне за делотворно служење. Већи део колекције Саге библиотеке је смештен у изванредно опремљеној викторијанској књижари. Изграђена у стилу римске цркве из четвртог века и посвећена 1875. године, библиотека мудраца била је намењена да обезбеди погодно окружење „за размишљање о Богу”. До да так оригиналној структури додан је 1929. и реновиран 1983. године. Драгоцене карактеристике читаонице су прелепи витражни прозори, мермерна статуа Хагара (Nagar) и Ишмаела (Ishmael), као и новоинсталирани споменик у част славног Хораса Г. Андервуд (Horace G. Underwood), „Оца корејског хришћанства”.” В.: New Brunswick Campus, <https://www.nbts.edu/sage-library/about/>, приступ 25. 6. 2019.

⁴⁰² Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 247., у оригиналу : „, Seminary of the Reformed Church of America, New Brunswick, New Jersey. The Gardiner A. Sage Library bookplate is from the collection of Mr. Charles Stewart Davidson, New York City.”

⁴⁰³ Rutgers Library, <https://www.libraries.rutgers.edu/sage>, приступ 25. 6. 2019; New Brunswick Campus, <https://www.nbts.edu/sage-library/>, приступљено 26. 6. 2019.

⁴⁰⁴ New Brunswick Campus, <https://www.nbts.edu/sage-library/about/>, приступ 26. 6. 2019.

Јеврејски Унијски колеџ, унија је континуирано приређивао изложбе где је овај екслибрис често био излаган и самим тим дозвољавао је и ширење идеја чланова јеврејске заједнице. Преношење јеврејског наслеђа које је било подржано екслибрисом Јеврејског унијског колеџа било је веома битно у спречавању заборављања и у преносу садржаја јеврејске културе у Сједињеним Америчким Државама.

Сл. 193 – Екслибрис Јеврејског унијског колеџа (Hebrew Union College), Синсинати, Охајо (Cincinnati, Ohio)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 248.

Овај екслибрис је дизајнирао Лео Мелзинер 1907. године (Leo Meilziner). Он представља књигу на којој стоји свећњак са седам грана које своје светло бацају на један отворен свитак закона. Са обе стране налазе се палмини листови. У горњем левом углу стоји штит Давида, док је у десном Давидова звезда. Екслибрис је обрађен руком Адолфа С. Око, библиотекара. (Adolf S. Oko).⁴⁰⁵ Екслибрис Хебрејског унијског колеџа је веома занимљив због свог композиционог састава. Хебрејски универзитетски колеџ био је основан 1875. године и, као јеврејски институт религије, водећа је институција у Северној Америци високог јеврејског образовања и академског, духовног и професионалног центра за развој лидера у реформском јудаизму.⁴⁰⁶

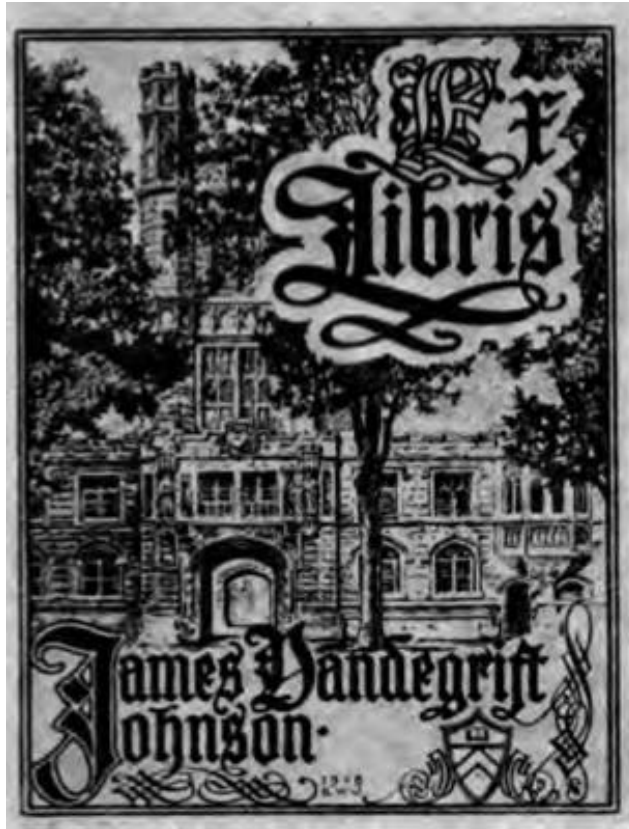
Сл. 194 – Алегени припремна школа (Allegheny preparatory school), Питсбург, Н. С., Пенсилванија
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 252.

Екслибрис „Алегени” израђен је 1902. године од стране Ј. Х. Финкена. Символика овог екслибриса је отелотворење националног и државног поноса, те је он у прошлости добио посебан приступ и третман. Потиче из колекције Рутвена Дина, из Чикага (Mr. Ruthven Deane,

⁴⁰⁵ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 248., у оригиналу : , Union College, Cincinnati, Ohio. The bookplate was designed by Mr. Leo Meilziner in 1907. It represents a book on which stands a seven-branched candelstick, throwing its light on an open Scroll of the Law; on each side, a shoot of a palm tree; in the top left hand corner, the Shield of David; in the right hand corner, the Stars and Stripes.- Adolph S. Oko, Librarian.”

⁴⁰⁶ “Хебрејски универзитетски колеџ едукује мушкарце и жене за служење америчком и светском јеврејству као рабини, кантори, лидери у јеврејском образовању и јеврејски професионалци за управљање непрофитним организацијама и нуди дипломске студије научницима и свештеницима свих вера са центрима за учење у Синсинатију, Јерусалиму, Лос Анђелесу и Њујорку. Научни ресурси Хебрејског универзитета обухватају чувене библиотеке, архивске и музејске колекције, библијска археолошка ископавања и академске публикације. Они позивају заједницу на низ културних и образовних програма који осветљавају јеврејски идентитет, историју и савремену креативност, и подстичу међуверско и мултиетничко разумевање. Када је рабин Исаја Мајер Вајс, оснивач америчког реформског јудаизма, дошао у Америку 1846. године, наишао је на погранично јеврејство од 40.000 људи. У целој Америци постојао је само један заређени рабин који је служио службу; већина јеврејског свештенства су били немачки "слободњаци", који су служили на немачком језику и без икаквог стварног разумевања америчког живота.” В.: <http://huc.edu/about/history>, приступ 26. 6. 2019.

Chicago).⁴⁰⁷ Алегени припремна школа која је отворена 1898. године у Питсбургу била је приватна школа отворена на иницијативу родитеља који су прижељкивали школу која би задовољавала образовне припреме за будуће могуће факултете.

Сл. 195 – Екслибрис Џејмса Вандегрифта Џонсона (James Vandegrift Johnson),
Принстон, Њу Џерзи (Princeton, New Jersey)

Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 303.

На овом екслибрису се у композицији приказује једна од зграда библиотека Принстон универзитета, гледа на оба угла у предњем плану са којима се суочава топ у задњем делу Насау хола, и уједно гледа на један у позадини који води ка спортским теренима.⁴⁰⁸ Екслибрис Џејмса Вандегрифта Џонсона, са Принстон библиотеке на којем је приказана зграда је екслибрис презбитеријанског свештеног служитеља из Принстон класе из 1903. године.

---

⁴⁰⁷ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 252., у оригиналу : „ Preparatory School. Pittsburgh, N. S., Pennsylvania. Done in 1902 by J.H. Fincken. The symbolism in this plate, embodying national and state pride, has been given careful treatment. From the collection of Mr. Ruthven Deane, Chicago.”

⁴⁰⁸ Ibid. 303., у оригиналу : „ Vandegrift Johnson. Princeton, New Jersey. The picture is one of the library building of Princeton University , taken from the Nassau hall side, looking through both arches, the one in the foreground facing the cannon back of Nassau Hall , which is the centre of undergraduate life, and the one in the background leading out towards the athletic field.”

ЕКСЛИБРИСИ ПОЗНАТИХ ФАКУЛТЕТА, УНИВЕРЗИТЕТА И БИБЛИОТЕКА, ЕКСЛИБРИСИ ХАРВАРДА

Један од најстаријих универзитета у Америци јесте Харвард, који је смештен у Кембриџу, у Масачусетсу, као један од најбољих универзитета света. Уједно је и члан Ајви лиге (Ivy League), представника најпрестижнијих и најселективнијих школа. Чланови Ајви лиге сматрају се најбољим универзитетима света, који су имали изузетна постигнућа и извршне програме првенствено на пољима медицине и права, али међу којима се, иако су били чланови исте лиге, стварало и одређено ривалство у појединим областима. Међу универзитетима у саставу Ајви лиге (другачије називане Лига бршљана), поред Харварда⁴⁰⁹, који је основан 1636. године у Кембриџу, у Масачусетсу, налазе се и следеће институције које су такође поседовале изузетне екслибрисе посвећене својим библиотекама: Универзитет Принстон⁴¹⁰, Принстон, Њу

---

⁴⁰⁹ Више видети: Graduate Club Association (New Haven, Conn.). The Graduates Club. New Haven: Graduate Club Association, 1906; Graduate Club Association (New Haven, Conn.). The Graduates Club. New Haven: Graduate Club Association, 1906, 1921.

⁴¹⁰ “Принстон је један од најстаријих и најпрестижнијих универзитета у Сједињеним Државама. Основан је 1746. године и пресељен на садашњу локацију у Њу Џерсију 1896. године. Принстон је познат по спектакуларном зеленилу свог кампуса и по архитектонској раскоши неких од његових значајних зграда, као што је библиотека Левис, коју је дизајнирао Франк Гехри. Његово студентско тело је релативно мало, са укупно мање од 10.000 уписаних студената, а међународни студенти чине 12 посто студената. Принстон је један од водећих светских истраживачких универзитета и образовао је два америчка председника, Џејмса Мадисона и Вудроу Вилсона. Међу осталим истакнутим дипломатима су Мишел Обама, глумци Џими Стјуарт и Давид Дуковни, председник гугла Ерик Шмит и астронаут Аполо Пит Конрад. Принстон су основали презбитеријанци Њу Лајта, а како би пружили обуку својим министрима. Након Америчког грађанског рата, колеџ се проширио, а наставни план и програм су преуређени. Крајем 20. века, званично је постао универзитет и отворена је његова позната дипломска школа. Данашњи Принстон пружа постдипломско образовање из области хуманистичких, друштвених, природних и техничких наука, као и бројне професионалне дипломе. Главни кампус Принстона се простире на 500 хектара и има око 180 зграда, укључујући 10 библиотека. Главни кампус је проглашен једним од најлепших у Сједињеним Државама од стране магазина *Путовање и одмор* (Travel and Leisure). Већина студената у Принстону живи, једе, учи, ради и ужива у кампусу. Институција Ајви лиге гарантује смештај свим својим студентима на дипломским студијама кроз четири године њиховог образовања и посвећена је изградњи разноврсне кампус заједнице. Стамбени факултети нуде низ академских, друштвених, културних и рекреативних програма, а могућности су богате за ученике да се упусте у интересе изван својих академских студија било да се ради о писању за књижевну публикацију, учењу науке о пчеларству или певању у хорским групама. Универзитет је надомак града Њујорка и Филадельфије, а воз „Динки“ пружа редовне једносатне услуге до оба града. Студирање на Принстону окружено природним лепотама и архитектонским драгуљима доноси најбоље резултате ученицима. Неколико бивших и факултетских чланова добило је Нобелове награде, а универзитет је доследно рангиран у првих десет у свету. Пријем је потребан и због комбинације стипендија и послова на факултетима, 60 посто долазних студената прима финансијску помоћ.” В.: Princeton, <https://www.princeton.edu>, приступ 30. 6. 2019.

⁴¹¹ “Основан 1764. године, Браун је водећи истраживачки универзитет, као и иновативна образовна институција у којој радозналост, креативност и интелектуална радост ученика покрећу академску генијалност. Браун је место на коме се интензивном сарадњом, интелектуалним открићима и радом, на начин који превазилази традиционалне границе, дефинише ригорозна наука, комплексно решавање проблема и служење јавном добру. Провиденс, Род Ајланд - Браунов дом је више од два и по века - живо је место за живот, рад и учење, стимулативно чвориште за иновације и грађење богате културне разноликости.” В.: Brown www.brown.edu, сајту приступљено 27. 6. 2019.

Церзи основан 1746. године; Универзитет Браун⁴¹¹, Провиденсе, Роуд Ајланд, основан 1764. године; Универзитет Колумбија⁴¹², Њујорк, основан 1764. године; Универзитет Јејл⁴¹³, Њу Хејвен, Конектикат, основан 1701. године; Универзитет Корнел, Итака, Њујорк основан 1865. године; Универзитет Пенсилваније, Филадельфија, Пенсилванија, основан 1740. године; Дартмунд колеџ⁴¹⁴, ХанOVER, Њу Хемпшир, основан 1769. године; Универзитет Корнел⁴¹⁵, Итака, Њујорк, основан 1865. године. Харвардски универзитет, који је изнео 48 Нобелових лауреата, 32 државна председника и 48 добитника Пулицерове награде, свакако спада у изузетно

---

⁴¹² “Универзитет Колумбија, главна приватна институција високог образовања у Њујорку, Њујорк, САД. То је једна од школа Ајви Лиге. Основан 1754. године као Краљевски колеџ, преименован је у Колумбијски колеџ када је поново отворен 1784. након Америчке револуције. Постао је Универзитет Колумбија 1912. Колумбијски колеџ је био основна школа слободних уметности за мушкарце до 1983. године, када су жене почеле да се примају. Поред Колумбијског колеџа, универзитет укључује и две друге основне школе (Школу за инжењерство и примењену уметност и Школу општих студија) и придружене колеџе Барнард и Учитељски колеџ.” В.: Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Columbia-University>; Columbia, www.columbia.edu, приступ 27. 6. 2019; Nathanael Fischer Moore, *A Historical Sketch of Columbia* (New York, New York: Columbia University Press, 1846), 53-60.

⁴¹³ “Универзитет прати своје корене из 1640. година када су колонијални свештеници водили напор да оснују локални колеџ како би сачували традицију европског либералног образовања у Новом свету. Године 1701. повеља је додељена за школу „у којој млади могу бити упућени у уметност и науку кроз благослов свемогућег Бога, могу бити опремљени за запошљавање јавности како у цркви, тако и у цивилној држави”. Школа је званично постала Јејл колеџ 1718. године, када је преименована у част велшког трговца Елиху Јејла, који је донирао приход од продаје девет паковања робе заједно са 417 књига и портретом краља Џорџа I. В.”: Yale, <https://www.yale.edu/about-yale/traditions-history>, приступ 27. 6. 2019; Yale, <https://www.yale.edu/about-yale>, приступ 27. 6. 2019.

⁴¹⁴ “Колеџ Дартмут, приватни колеџ за либералне уметности у ХанOVERу, САД, једна од школа Ајви лиге. Колеџ има своје претходнике у Мур индијанској добротворној школи у Либану, Конектикат, коју је основао велчасни Елезар Велок 1754. године. Стварно оснивање колеџа датира из 1769, када је енглески краљ Џорџ III одобрио повељу коју је саставио гувернер Џон Вентворт из провинције Новог Хемпшира. Колеџ је основан следеће године када је Велок подигао једну колибу у дивљини Новог Хемпшира. Име је добио по Вилијаму Лежеу, другом грофу од Дартмута, председнику повереника енглеских фондова за школу. Дартмут се сматра једним од најиновативнијих малих колеџа слободних уметности у Сједињеним Државама. Међу његовим областима од посебне академске снаге су енглески, хемија, геологија, историја, математика и језици. Специјални програми су посвећени Азији, црним студијама, око лини, Индијанцима и урбаним пословима. Школа се првенствено фокусира на дипломско образовање са малим бројем часова, бројним семинарима и блиским контактима између ученика и наставника, али је Дартмут познат и по квалитету својих професионалних медицинских школа, инжењеринга и бизниса. Укупан упис износи око 5.200.”, В.: Dartmouth, <https://home.dartmouth.edu/>, приступ 29. 6. 2019.

⁴¹⁵ “Универзитет Корнел је приватни истраживачки универзитет који пружа изванредно образовање за студенте дипломских и стручних студија. Корнелови колеџи и школе - укључујући четири „колеџа по уговору“ (којима Корнел управља под уговором са државом Њујорк) - обухвата више од 100 области истраживања, од којих многе пружају могућности за учење и ангажовање које обухватају државу, нацију и свет. Са локацијама у Итаци, Њујорку, држава Њујорк и у Дохи, Катар, Корнел ствара јединствену атмосферу за истраживање, наставу и јавно ангажовање.” В.: Cornell, <https://www.cornell.edu/academics/colleges.cfm>, приступ 29. 6. 2019; Web Archive, https://web.archive.org/web/20150523181249/http://cornellbrand.cornell.edu/using_the_motto.php, приступ 29. 6. 2019; Cornell, <http://www.cornell.edu/about/mission/>, приступ 29. 6. 2019; Cornell, <http://news.cornell.edu/content/nobel-laureates-affiliated-cornell-university>, сајту приступ 29. 6. 2019; Cornell, <http://www.cornell.edu/about/facts.cfm>, приступ 29. 6. 2019; Web Archive, https://web.archive.org/web/20070704140529/http://www.utilities.cornell.edu/utl_heatinghistory.html, приступ 29. 6. 2019.

битне институције у свету америчког екслибриса. Грб Харварда⁴¹⁶ је често био приказиван на екслибрисима Харварда.

Сл. 196 - Печат
Харварда

Извор илустрације:

<https://www.seriousseats.com/images/2012/08/20120830-harvard-seal.jpg>

Сл.197 - Печат Харварда
Извор илустрације:

http://cdn.balfour.com/wp-content/uploads/school_images/smi131032/seal-harvard-U.png

Сл. 198 – Универзитет Харвард
(Harvard University), Кембриџ,
Масачусетс (Cambridge,
Massachusetts)

Извор илустрације : Harry Parker,
Ward and Winward Prescott. *Some
American College Bookplates: a
Presentation of Plates, Old And
New.* Columbus, Ohio: The
Champlin Press, 1915, стр.103.

„Детур” (“*Detur Digniori*“) екслибрис први пут је гравиран на Харвардском колеџу од стране Натанијела Хурда (Nathaniel Hurd) из Бостона око 1750. године. Екслибрис се повиновао енглеској моди и постао је печат факултета, окружен венцом и савладан траком која садржи текст „Детур Дигнитори”. Овај екслибрис је стављан у књиге које су представљане на факултету за студенте као награде. Оригинални бакар гравиран за овај екслибрис је и даље у

⁴¹⁶ “Харвардски „грбови“ - штит, три књиге и реч Веритас - су декоративна верзија универзитетског печата, који остаје правни уређај за аутентификацију докумената. Нека варијанта наоружања може се видети било где на Харварду: изнад капије и врата, урезана у дрво, израђена од камена, обликована у гипсу, изведена од кованог гвожђа, бачена у месинг, и причвршћена на заставе. То је симболика која се креће, чак и изван Земље. Године 1991, харвардска застава била је на 39. лету свемирског шатла Атлантис на шест дана, на 93 орбите и 2,4 милиона миља. (Сада је у мировању, у кутији у Архиву Универзитета). Прича о оружју са Харварда је писана дубоко у прошлости. Веритас, који је латински назив за "истину", усвојен је као мото Харварда 1643. године, али није видео светло дана готово два века. Уместо тога, 1650. године, харвардска корпорација је изабрала „In Cristi Gloriam“, латински израз који значи "за славу Христову". Веритас је коначно откривен у старим књигама факултета од стране председника Харварда Јосије Куинција III, и поново се појавио 1836. године, када се појавио на банеру који слави 200. годишњицу колеџа. Реч је накратко живела у печату Харварда од 1843. до 1847. године, када је ископана у корист "За Христа у Цркви." Веритас је преживео, али су се карактеристике оригиналног печата временом мењале. Године 1643. штит је имао раван врх и тупо дно, као ратни захват. Две књиге су биле отворене; једна је била везана. Било је квачица, као што се може наћи на Библији из 17. века. Штитови 1650. и 1692. били су квадратни и све три књиге су биле отворене. Куинцијева верзија из 1843. оживела је једну преврнуту књигу.” Serious Seats, <https://www.seriousseats.com/images/2012/08/20120830-harvard-seal.jpg>, приступ 27. 6. 2019.

власништву библиотеке. Печат на факултету, који се и сада користи, на кружној граници носи натпис „*Sigillum Academiae Harvardianae in Nov. Ang.*”. У оквиру ове границе екслибриса, на подлози од злата је штит оружја факултета који је окружен речима „За Христа у цркви”. Руке су представљене као три отворене књиге које носе реч „Ве-Ри-Тас”(Ve-Ri-Tas), на црвеној подлози. У то време плоча екслибриса „Детур” је била урезана у плочама које су биле сребрне између три књиге (без натписа Веритас), на црвеној позадини. Печати и грбови су промењени у различитим екслибрисима, баш као што се и сам знак Веритаса мењао.⁴¹⁷ Екслибрис је био каталогизован и обрађен од стране Вилијама Ц. Лане, библиотекара.⁴¹⁸

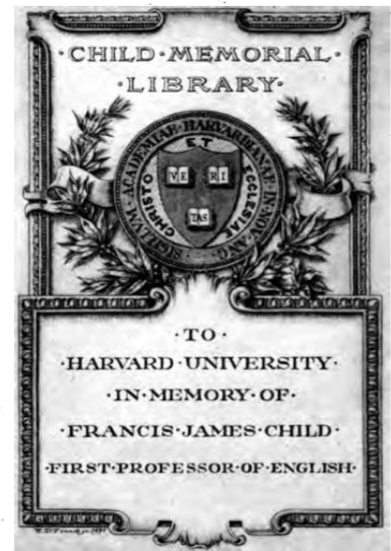
---

⁴¹⁷ “Након тога, у верзијама из 1847, 1885. и 1935. године, отворене су све три књиге о службеном печату колеџа. Међутим, верзије са преврнутом књигом и даље постоје, укључујући и статут Џона Харварда и спољашњост Аустин Хала. Преврнута књига не само да доводи гледаоца назад на Харвард из 1643. године. Изворни дизајн, кажу неки научници, подсетник је на колеџ у дивљини који је себе сматрао авангардом Новог света у Христовој пуританској војсци. Отворене књиге представљају Стари и Нови завет - истину коју је свако могао прочитати у Библији, али трећа књига је представљала још неписану истину будућности као што су је пуританци видели: књигу истине која би била написана другим Христовим доласком. Пуритански министар Џон Котон предвидео је да ће миленијски тренутак стићи 1655. Пуританцима у седмој години Харварда, Веритас је значао више од истине, или чак божанске истине. То је значило "испуњење", истина другог доласка. Серија Харвардових курсева о “опипљивим стварима”, који проучавају историју и књижевност путем објеката, истражује артефакте као што је Џон Харвард статуе као портале у свакодневне универзуме прошлости. Речи са сложеним историјама, као што је латински мото Харварда, могу бити и предмети из прошлости.” В.: Serious Seats, <https://www.seriousseats.com/images/2012/08/20120830-harvardeal.jpg>, приступ 29. 6. 2019.

⁴¹⁸ Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 103., у оригиналу : „ University, Cambridge, Massachusetts. The “Detur” plate was the first one engraved for Harvard Colege, and was done by Nathaniel Hurd of Boston about 1750. It conformed to the English fashion, and was the seal of the College, surrounded by a wreath of holly and surmounted by a ribbon bearing the words “ Detur Dignitori.” This plate was placed in the books which were presented by the College to students as prizes. The original copper engraved for this plate is till in possession of the Library. The seal of the College as used now is a circular border , upon which is “ Sigillum Academiae Harvardianae in Nov. Ang.” Within this border , on a background of gold is a shield of the College arms surrounded by the words “ Christo et Ecclesiae.” The arms are three open books bearing the word “ Ve-Ri-Tas,” on a red ground. At the time the “ Detur” plate was engraved the arms were a chevron of silver between the three books (without the Veritas) on the red background, etc. The seal and arms were changed in different bookplates. Harvard Graduates Magazine, September, 1912. Used for books given to good scholars under the will of Edward Hopkins, Esq., an early benefactor of the college, who died in 1657.- William C. Lane, Librarian.”

Сл.199 – Екслибрис Харвардског универзитета (Harvard University), Кембриџ, Масачусетс (Cambridge, Massachusetts)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates:*
a Presentation of Plates, Old And New, стр. 104.

Сл. 200 – Екслибрис Универзитета Харвард (Harvard University), Кембриџ, Масачусетс (Cambridge, Massachusetts)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates:*
a Presentation of Plates, Old And New, стр. 105.

Године 1911. Харолд Вилмердинг Бел (Harold Wilmerding Bell), који је дипломирао на класи 1907. године, постављен је за кустоса нумизматичке литературе у Харвардској библиотеци. Екслибрис посвећен њему и Харвардском универзитету дизајнирао је Пјер де Чајгњон ла Росе и гравиран је од стране Фредерика Спенслија. Руке изнад панела су руке донатора библиотеке. Екслибрис је био обрађен и чуван од стране Теодора В. Коча, Харвард, класа 1993 (Theodore W. Koch, '93).⁴¹⁹ Екслибрис Дечије меморијалне библиотеке⁴²⁰ (The Child Memorial Library) је био израђен од стране Едвина Дејвиса Француског 1897. Рад се први пут појављује у Харвардском магазину дипломаца, септембра 1912. (Harvard Graduate's Magazine, September, 1912).⁴²¹ Сви екслибриси имали су за циљ расветљавања и преношења основних механизма својих институција поштујући основна начела и принципе самих екслибриса и саме ликовне визуелизације америчког екслибриса. У самим изразима идеја екслибриса, јансо нам је, није постојало много непосредности, екслибриси америчких институција као што су Дечија меморијална библиотека и екслибрис универзитета Харвард јасно су промишљени првенствено са три основна аспекта, композиционог, цртачког односно визуелног које је подразумевало технички и литерарни део, али и са значењског традиционалног аспекта. Принципи класичног и устаљеног приступа графичким техникама играли су веома битну улогу у изношењу једног квалитетног америчког екслибриса. Наративна порука коју је екслибрис преносио дозвољавала је ишчитавања многобројних битних колекција и дела која су чувана вековима у библиотекама. Екслибриси Дечије Меморијалне библиотеке и Харвардског универзитета имали су

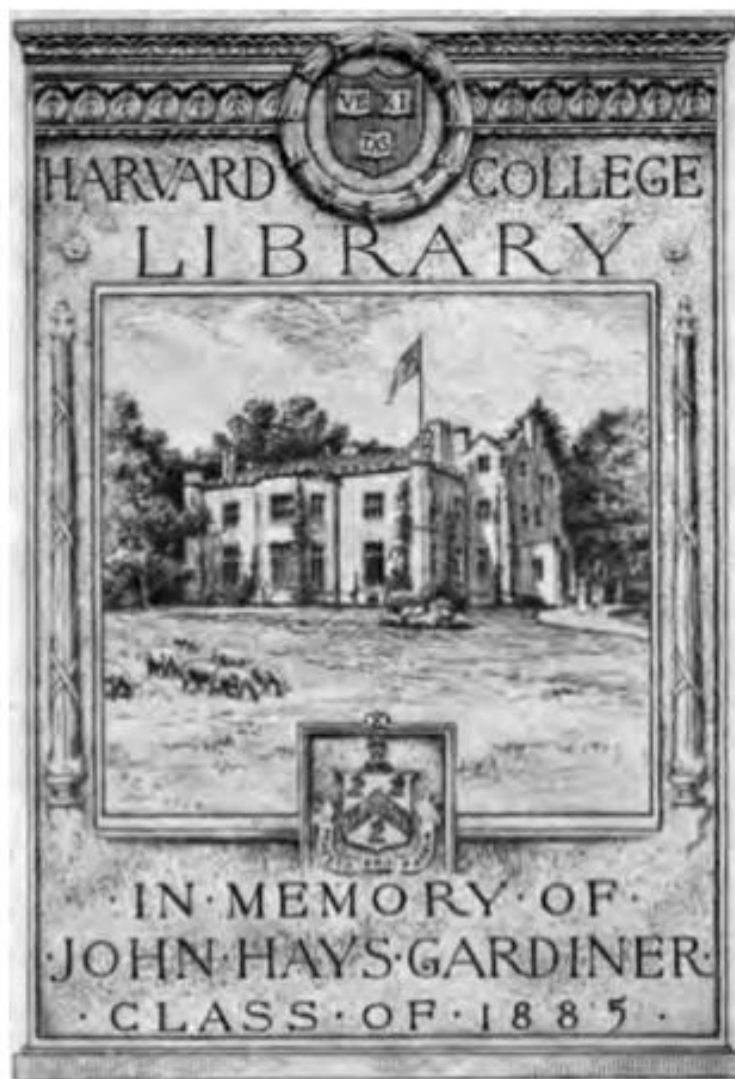
⁴¹⁹ Ibid. 105., у оригиналу : „ University. Cambridge, Massachusetts. The Child Memorial Library bookplate was done by Edwin Davis French in 1897, for books bought with the income of the fund subscribed in memory of Francis James Child, '46, first Professor of English.- Harvard Graduates Magazine, September 1912.”

⁴²⁰ Ibid.

⁴²¹ Ibid.

афирмативну улогу у приказу својих институција. Захваљујући екслибрисима истакнутих професора, библиотекара, обележени су многи моменти унутар одређених институција и веома ретко су екслибриси стварани у сврху обезбеђивања значаја и помена одређеним истакнутим институцијама које су промовисале уметничка и научна достигнућа својих институција. Често су амерички екслибрис ненамерно и суптилно “наметао” као независно поље истраживања многих који су се њиме бавили и који су им исказивали поштовање на визуелном пољу. Искуство посматрања и уважавања екслибриса постало је постепено интегративни фактор многих истакнутих институција првенствено захваљујући пожртвовању, критичким ставовима, чврстој организацији и подршци библиотекара. Постепено су амерички екслибриси попримали карактер независних аутономних самоодрживих уметничких дела “мале графике”. Неретко је садржај америчких институционалних екслибриса највиших америчких институција као што су Харвардски универзитет, Јејл и Принстон, био пред одређен и обликован, резбарен захваљујући резултатима својих институција, али и најбољим резултатима појединаца. Сваки од ових америчких универзитетско библиотечких америчких екслибриса имао је своју посебну перцепцију идеја и порука које је “носио”. Иако су веома често институције и библиотеке имале по више екслибриса и иако су често били слични, одређене разлике биле су стварне захваљујући техничким начинима израде самих матрица, што је у свету колекционарства стварало разлике и доприносило је у оцењивању и разврставању естетских карактеристика и особености америчких екслибриса. Амерички институционални екслибрис није се развијао на нивоу понуде и потражње, као што је често био случај у периоду власничких, личних или фамилијарних уметничких америчких екслибриса, живео је у склопу своје институције и позивао је на размену и отворену међуинституционалну комуникацију. Свака библиотека најистакнутијих америчких институција имала је свој екслибрис и екслибриси тих институција сматрани су аутономним уметничким делима односно личним печатом институција. Амерички институционални екслибриси постепено су постајали начин комуницирања између библиотека и институција и дозвољавали су остваривање дубљих веза и повезаности културно уметничког света Сједињених Америчких Држава.

Сви библиотекари су се у склопу својих библиотека трудили да из своје библиотечке перспективе учине све што је било могуће да сачувају екслибрисе, да просто превазиђу једну недовољност претходних тумачења и да у нека дотадашња тумачења и сазнања унесу нова допуњена тумачења која више нису била анонимног затвореног библиотечког већ потпуно отвореног карактера. Библиотекари су препознавали потребу доступности екслибриса широј маси и својим међубиблиотечким чврстим везама трудили су се уздицању екслибриса на више нивое. Сва ова дела екслибриса породичних стабала била су битна у трансформационом смислу свих наредних екслибрис поглавља на које се ово истраживање ослања. Да би се приступило било каквом додатном дубиознијем тумачењу екслибриса у односу на пређашња екслибрис достигнућа не само америчких мајстора него и дошљака, одувек се морало приступати свим претходним увидима и прецизнијим информацијама из система америчког екслибрис стваралаштва али и из области америчке културе. То је свакако морао бити полазни мотивациони став сваког истраживача и на такве идеје су се ослањали Чарлс Декстер Ален, Спенсли, Роквел Кент, Француски, као и многа друга најистакнутија имена проучаваоца америчког екслибриса. Све оно што су претходно наведена имена забележила у свету америчких екслибриса биле су информације које су исцрпно испитане, поткрепљене и јасно систематизоване. Јасна систематизација, раслојавања, истраживања у области рестаурације и конзервације, очувања екслибриса, међубиблиотечке везе и институционална одређења била су неизоставан део њихових изучавања. Сва ова почетна дела нису била “почетничка”, него су допринела испитивању могућности и опсега графике, наравно сва ова дела придржавала су се поузданог теоријско-историјског контекста.

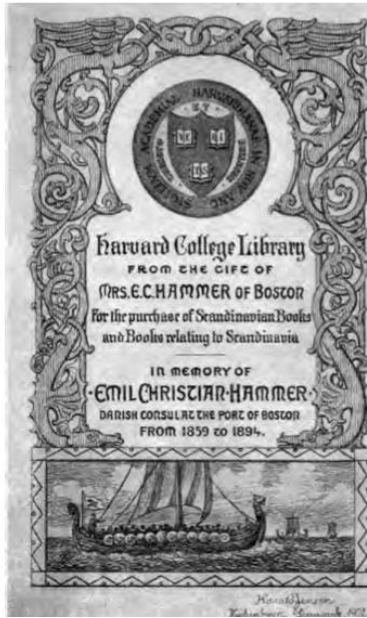
Сл. 201 – Екслибрис Универзитета Харвард (Harvard University),
Кембриџ, Масачусетс (Cambridge, Massachusetts)

Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 106.

“Дон Хејз Гардинер, 1863-1913, био је асистент професора енглеског од 1892. до 1910. године. Његови пријатељи су основали фонд за књиге у знак сећања на њега. Приход је био намењен куповини по могућности књига о Бурми, дела из историје и уметности ратовања, литератури енглеске књижевности у 17. веку, као и делима која потичу из Нове Енглеске и Пенсилваније. Екслибрис гравиран руком Сиднија Л. Смита представља поглед на Окландс, (Gardiner) родно место у Гардинеру, у Мејну (Maine), које је било у власништву његове породице неколико генерација. Екслибрис је био чувао Вилијам Ц. Лејн, библиотекар (William C. Lane).”⁴²²

⁴²² Ibid. 106., у оригиналу : „University, Cambridge, Massachusetts. John Hays Gardiner, 1863-1913, was instructor in English and assistant professor of English from 1892 to 1910. His fiends established a book fund in his memory, the

Неки елементи харвардског екслибриса су лични и понављају се и преузети су са печата. Можемо запазити да је текст у овом случају играо значајну улогу, и заузимао централно место у композицији. Формат је условио да је слика, која би се придружила главном елементу, била потиснута. Декорација око саме плоче такође чини да се сви ови узорци, односно екслибриси харвардског универзитета, буду уједначени и уоквирени са цветним аранжманом. Универзитети су иначе имали снагу да израде неколико верзија екслибриса, могли су то чак да чине и на неколико нивоа. Различите варијације на тему указују да су готово све генерације свршених студената могле имати сопствени стил, сопствене жеље, сопствени круг људи који су приказали оданост не само универзитету са ког су потекли него и друштву својим колегама са којима су дипломирали. Познато је да су овакве институције неговале алумни клубове и да су се бринули и о бившим студентима тако да студирати на Харварду није било значајно само у том тренутку него је дефинисало и нечији цео живот. Ко је имао привилегију да заврши Харвард био је опредељен да припадне друштву одабраних. Свака свршена генерација је израдом екслибриса за себе желела да истакне своју непоновљивост и да остави неку врсту легата да су управо ти и ти учењаци завршили на Харварду. Мора се напоменути да је ту заиста било значајних људи, односно да се на Харвард заиста уписују само они који то заслужују.

Сл. 202 – Екслибрис Универзитет Харвард (Harvard University), Кембриџ, Масачусетс (Cambridge, Massachusetts)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 107.

Хамерова плоча, посвећена Емилу Кристијану Хамеру, изгравирана је у Копенхагену. То је била јединствена плоча по дизајну, другачија од било које друге плоче коришћене на Харварду.

---

income to be spent preferably for books on Burma, on the history and art of war, on the history and literature of England in the seventeenth century and literature of England and Pennsylvania. The plate engraved by Sidney L. Smith presents a view of "Oaklands," Gardiner's birthplace in Gardiner, Maine, owned by his family for several generations.- William C. Lane, Librarian."

Другачија је због своје композиционе структуре.⁴²³ Композициона структура овог екслибриса носи печат универзитета у горњем централном делу екслибриса, екслибрис ове библиотеке је екслибрис једне од најстаријих библиотека библиотечког система Сједињених Америчких Држава. Библиотека која се састојала од преко 17 милиона дела, колекција из области разних наука, великим бројем дела из социјалне науке, музике, хуманистичких наука, битних државних докумената, манускрипата, као и ретких и историјских књига. Прикупљање грађе за проучавање екслибриса као и за анализу институционалног екслибриса текло је двострано путем колекционара и њихових поступака размене и путем библиотекара чији су доприноси и достигнућа била присутнија. Често присуство сцена и приказа самих зграда и институција универзитета и библиотека било је веома заступљено на већини екслибриса и својим визуелно фигуративном природом асоцирало је на многе научне дисциплине издвајајући првенствено две практичне америчке делатности, библиотекарство и музеологија. Релациони однос ликовног и текстуалног на екслибрису универзитета Харвард је итекако присутно и свакако је постављено у једном веома складном, функционално стилиском смислу где је сваки део екслибриса складан. То нас доводи до закључка да су многи екслибриси америчких мајстора довели до веома битних иновативних ликовних решења која су свакако кореспондирала са обимним разнородним екслибрисима. Развој институционалних америчких екслибриса пратио је не само основна начела својих институција него је свакако пратио и економске, друштвене и социјалне промене Сједињених Америчких Држава. Екслибрис је носио призвук институционалних индивидуалних и социјалних фактора друштва. Визуелна конструкција америчких екслибриса је била унапред предодређена стеченим знањима њихових претходника, подржавајући одређене визуелне наративе њихових претходника које су успешно и складно интегрисали у своје екслибрисе. Амерички институционални екслибриси су поштујући основне одреднице екслибриса јасно представљали своје основне циљеве повезивања и укључивање својих институција у многа дешавања чиме су обезбеђивали стварање и укључивање не само својих институција него и своје сопствене постојаности у свету уметничко истраживачког света.

---

⁴²³ Ibid. 107., у оригиналу : „ University. Cambridge. Massachusetts. The Hammer plate, engraved in Copenhagen is unique in design, different from any other place in use at Harvard.”

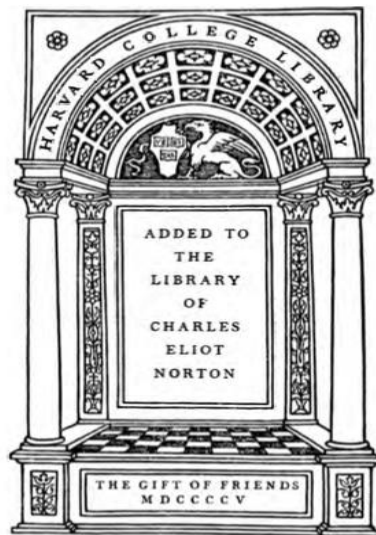
Сл. 203 – Екслибрис Универзитет Харвард (Harvard University), Кембриџ, Масачусетс (Cambridge, Massachusetts)
 Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 109.

„Ханкок”⁴²⁴ екслибрис био је изгравиран 1765. на поклон Ханкоку. Печат, уоквирен до детаља израђеним рамом од воћа и цвећа, притиснут је од горе трима књигама и сјајним сунцем. У наставку је била обмотана завеса, која се, уз подршку оквира, спуштала и заустављала на дну, крај главе. На завеси беше исписана реч „Ханкок” великим словима. Ту је потписан „Н. Хурдов очев благослов”. Овај тањир је споменут у Новој Енглеској у магазину из 1832. године, и то

⁴²⁴ Ibid.109., у оригиналу : „ University. Cambridge, Massachusetts (see pages 108 and 109). The Hancock plate, engraved by Hurd in 1764 or '65 was designed for the books bought with the five hundred pounds given by John Hancock in fulfillment of a subscription made by his uncle, Thomas Hancock, after the destruction of the Library in 1764. The donor subsequently added pounds 54-4 to cover the actual expense of the 1098 volumes bought. Later impressions of the same plate without the inscription show more or less wear and some re-cutting. The same plate was used for the Shapleigh bequest, received in 1800, and for the books from Professor Edeling's library , presented by Israel Thorndike in 1818. At about the same time , Hurd engraved the second plate which was used for gifts. In its earliest form it is distinguished ... “The Gift Of” in script. This soon gave place to the words “ ex dono ” and still later a sun with rays was added at the top. A third plate , copied from Hurd's was engraved by Thomas Hollis of Lincoln's Inn...The design was closely copied by another engraver of Harvard plates,A . Bowen.- Harvard Graduates' Magazine , September, 1912.”

наводи да је ово урадио црвеним мастилом и отисцима који су се користили за употребу само у вреднијим књигама које студентима нису биле дозвољене да их узимају и износе из библиотеке. Књиге у које је био стављан овај екслибрис су биле допремљене из претплате на дела гувернера Џона Ханкока из Бостона. У исто ово време, Хурд је изгравирао нову копију негатива екслибриса. Овај последњи дизајн у већини детаља носи исте појединости, али поновна израда је родила речи „Дар”, а не „Ханкок”. Екслибрис је измењен много пута, тако што су се постављали натписи на одговарајућим завесама да би се пратило поклањање.

Овај дизајн је пажљиво копиран од стране других мајстора за графике и екслибрисе на харвардским плочама. Прича о овом екслибрису појављивала се у Магазину харвардских дипломаца, а екслибриси су обрађени од стране А. Боуен, септембра 1912. године.⁴²⁵ Стварање ликовног идентитета америчког екслибриса Ханкок створено је уз једну занимљиву визуелизацију флоралног које се појављује у оквирном делу екслибриса који јасно уобличава централни део композиције екслибриса. Овај екслибрис има аутентичан графички приказ првенствено када говоримо о контексту самог композиционог дела екслибриса и просторног у овом екслибрису. Ханкок екслибрис са визуелног становишта нуди и отвара различите могућности и доприноси развоју савременог америчког екслибриса и ликовне графике. Концепција рада, метод, документовање били су основне задужбине библиотекара који су високо владали терминологијом графичких техника и вредно су приступали својим задужењима у самој дескрипцији, класификацији као и у приступу свим типолошко културолошким питањима и димензијама самих екслибриса. Екслибрис Ханкок учествовао је у формулисању и преношењу идеја, прецизних културолошких мисија органа управљања Харвард библиотеке.

Сл. 204 – Екслибрис Универзитета Харвард (Harvard University), Кембриџ, Масачусетс (Cambridge, Massachusetts)
Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 115.

⁴²⁵ Ibid.

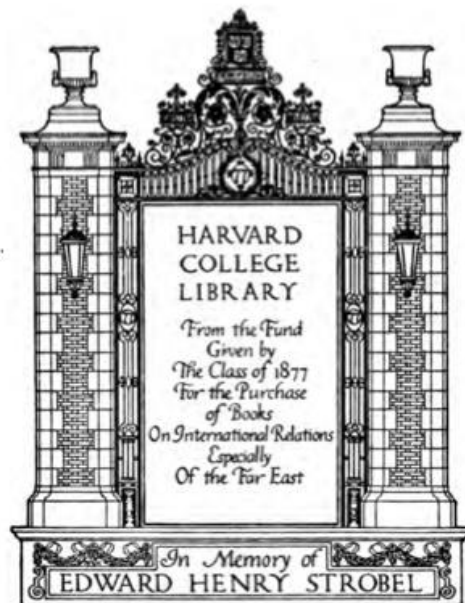
Екслибрис Универзитета Харвард је имао и меморијални екслибрис посвећен Чарлсу Елиоту Нортону (Charles Eliot Norton), познатом данском стипендисти и ауторитативној особи у свету уметности. Господин Нортон је био професор историје уметности на Харварду у периоду од 1875. до 1898. године. Његове књиге, које су поред тога што су биле изузетно вредне, биле на цени и због Удружења ком је био одан, дошле су у библиотеку "Харвард" делимично кроз куповине, а делимично као дар и легат – по речима Теодора В. Коча, са Харварда, 1898 (Theodore W. Koch).⁴²⁶ Приход од меморијалног фонда је потрошен на књиге о сличним знаковима, и у њима се користи изнад приказан образац екслибриса. Ово је једноставнија плоча екслибриса репродукована по фотографији и цртежу оловком, метод који заслужује да се чешће користи него што је до сада било у пројектовању екслибриса. Екслибрис је био обрађен и документован од стране Вилијама Ц. Лејна, библиотекара (William Lane).⁴²⁷ Екслибрис универзитета Харвард је екслибрис који је користио и боју. Већина америчких екслибриса била је штампана у црно белој техници. Дескрипција самих екслибриса и постављање карактеристика кроз анализу доступних информација, на основу претходних истраживања и на основу графичких појмова доводило је до додатних сазнања не само о америчком екслибрису него и о проширивању и обогаћивању претходних стечених закључака. Уједно су анализе сазнања основних карактеристика екслибриса доводило до потврде образовних принципа универзитетских институција и библиотека. То истраживање и та међуповезаност и релација амерички екслибрис, универзитет, библиотека свакако је и на примеру Харвардског екслибриса из Кембриџа учествовало на ширу друштвену заједницу, а посебно наравно на институције образовног карактера. Управо ти моменти повезаности екслибриса са образовним институцијама највишег нивоа даје додатну успонску ноту америчком институционалном екслибрису јер је квалитет образовних институција заједно са свим својим садржајем утицао на пословне резултате, као и на сам квалитет образовања. Амерички екслибрис је постепено достигао мултидисциплинарни карактер. Увођењем многих новијих техника, нових медија старих америчких мајстора долазило се до идентитетског преобликовања америчких екслибриса и постизан је један нови културни идентитет екслибриса и мала графика је постала постепено један од основних и незаобилазних чиниоца ликовне графике. Свет америчког институционалног екслибриса пружао је многе могућности за научноистраживачке радове, често су од самих библиотекара и колекционара сматрани идентификационим средством самих библиотека или библиотечких колекција. У категоријално појмовним основама проучавања америчких екслибриса основно раслојавање по техничким, значењским, стилским подгрупама било је свакако веома битно у стварању културног идентитета високо образовних институција. Захваљујући свом екслибрису Харвард је успостављао дубље односе са другим институцијама и интегрисао се у културу америчког друштва. Амерички екслибриси имали су интерактивни карактер.

---

⁴²⁶ Ibid. 115., у оригиналу : „, Cambridge. Massachusetts. Charles Eliot Norton, the well known Dante scholar and authority on art, was professor of the history of art at Harvard from 1875 to 1898. His books, which in addition to being intrinsically valuable, were highly prized from the associations which clung to them, came to Harvard Library partly partly through purchase by a group of friends and partly by gift and bequest. - Theodore W. Koch, Harvard, '98. The income of a memorial fund is spent for books of similar character, and in these the above form of the plate is used. This is a relief plate reproduced by photography from a pen and ink drawing, a method which deserves to be used more often than it has been hitherto in the designing of bookplates.- William C. Lane, Librarian.”

⁴²⁷ Ibid., у оригиналу : „, The income of a memorial fund is spent for books of similar character, and in these the above form of the plate is used. This is a relief plate reproduced by photography from a pen and ink drawing, a method which deserves to be used more often than it has been hitherto in the designing of bookplates. —William C. Lane, Librarian.”

На овом екслибрису јасно се препознаје повезаност са ренесансним делима Мазача и Мантење. Архитектонски простор у који је смештен натпис и више него сличан Мазачовој слици Свето тројство на којој приказује Христа разапетог на крст смештеног у архитектонски простор. У то време ране ренесансе када је тек откривена линеарна перспектива, уметници су је користили да би лакше распоређивали фигуре у простору. Та врста архитектонског конструисаног простора им је помагала да израчунају колико је потребно смањити фигуру у складу са њеном удаљеношћу на композицији. Стварајући илузију продубљеног простора уметници су се осећали слободније у приказивању простора. Елементи Мазачове слике су коришћени на овом екслибрису и тај архитектонски оквир окружује текст. Да ли је значај текста толико важан овде, или је аутор просто био фасциниран уметношћу ренесансе, или је желео да укаже на способност приказивања продубљеног простора остаје отворено питање. Будудћи да се на сличним екслибрисима тог периода такође могу пронаћи слични преузети елементи претпостављамо да су дизајнери тог периода били надахнути или инструисани да се користе управо уметношћу ренесансе, односно нових открића у свету уметности. Не заборавимо да је ренесанса један од ретких покрета који је донео мноштво новина у уметничко изражавање, две врсте перспектива – линеарну и ваздушну, затим примену уљаних боја, која је и данас непревазиђена, затим, сфумати сликарство, уводи сложене теме прожете филозофским тумачењем, портретно сликарство које постаје приступачно и приватним лицима који нису у црквеној служби. Распоред фигура у пирамидалној композицији и хармонични и уравнотежени доноси пропорција. Архитектонски оквири које смо споменули су можда користили екслибрис мајсторима да створе амбијент затвореног доживљаја, интимности и присности. Екслибрис је то захтевао и нудио као један од својих најбољих квалитета. Повезивање са делима класичне уметности повећава повезаност екслибриса са уметношћу уопште, њихов власник нас упућује на то да је он љубитељ пре свега уметности и да је то његов лични стил и печат. Копирање старих мајстора у графици је још једна жеља да се препознатљиви елементи сложе у комуникабилну композицију.

Сл. 205 – Екслибрис Универзитет Харвард (Harvard University), Кембриџ, Масачусетс (Cambridge, Massachusetts)
 Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 118.

Користио се за књиге међународних односа, посебно за књиге везане за Далеки исток, из фонда који је дат у спомен Едварда Хенрија Стробела, у класи 1877, од његових колега. Екслибрис који је штампан у црвеној боји, даје поглед на капију, с обзиром да је Факултет из класе 1877. Екслибрис је био обрађен од стране Алфреда Ц. Потера, помоћника библиотекара. Дизајниран је од стране Теодора Б. Хапгода, у Бостону (Theodore B. Hapgood, Boston).⁴²⁸ Екслибрис Универзитета Харвард са натписом “Harvard College library...” је екслибрис који не само што је недвосмислено био повезан са Далеким истоком него је и у доба свог настанка и у доба своје класе говорио о географском пореклу и био је битан у усмеравању и обавештавању многих библиотекара и колекционара. Екслибриси Харварда су били екслибриси који су у једној основној разноврсности и богатству више различитих примера, били носиоци различитих порука и филозофија, одржавали су културу образовног друштва. Екслибриси Харварда су садржавали теоријску позадину и свака порука или текстуални део тих екслибриса носио је једну одређену поетику појединачних прича. Екслибриси Харварда приказивали су сваку тему и текст на понаособ, били су интердисциплинарног карактера и носили су друштвене моменте и догађаје. На самим екслибрисима Харварда видљив је изузетно чврст конструкт екслибриса, јасна је приказаност мере складног односа текстуалног дела екслибриса који је централан и чврсто позициониран, постављене су паралеле између доњег дела који се односи на текст “In memory of Edward Henry Strobel” и делова са леве и десне стране екслибриса. Видљивост општег труда америчких мајстора да успоставе и реализује јасну мисао остављајући траг у облику екслибриса просто делује невидљива. Смисао изгледа естетике слова у екслибрисима Харварда је свакако у функцији циља формулисања закључка овог екслибриса. Контраст између текстуалног дела и ликовне композиције овог екслибриса пролази незапажено, распоред слова, ликовна поетика су усаглашене максимално. Екслибрисима Харварда постизана је размена информација и графичко техничких визуелних података. Амерички екслибриси су постепено постајали предмет изучавања, а уједно су се заиста и инкорпорирани у културно уметничке области, првенствено у графику, сликарство и дигиталну уметност. Техничко извођачко искуство Теодора Хапгода из Бостона је од изузетне важности јер управо складност, чврстина и једноставност овог екслибриса доводи до експерименталних уметничких деловања и изума комбинација у америчким екслибрисима. Теодор Хапгод је својим екслибрисом поставио јасне смернице будућим мајсторима екслибрисима. Амерички институционални екслибриси су доприносили на ефективан начин проширивању сазнања и графичких медијских граница, с обзиром да је и сама боја на екслибрисима играла нову улогу у њиховим делима. Естетска структура екслибриса Харвард приказаног на слици 205 представља примерак америчких мајстора који су успоставили потпуну складност и упоредну кореспонденцију унутрашњег и спољашњег у композицији. Естетска могућност екслибриса Харварда имала је далекосежан утицај на друге америчке екслибрисе. Амерички мајстори су пројектовали своје екслибрис идеје свакако на смислен и унапред предодређен плански начин којим су контролисали композицију својих екслибриса, њихово пројектовање и реализацију техничких делова одвијало се складно. Харвард екслибриси представљају квалитетне примерке преиспитивања концепта интерактивности текстуалног и ликовног, интердисциплинарна преиспитивања и истраживања у домену боје. Винвард Прескот (сл. 206) који је умногоме

⁴²⁸ Ibid. 118., у оригиналу : „ Harvard University Cambridge, Massachusetts. Used for books on international relations, especially of the Far East, bought from the fund given in memory of Edward Henry Strobel of the Class of 1877 by his classmates. The plate, which is printed in red, gives a view of the Gate given to the College by the Class of '77.— Alfred C. Potter., Assistant Librarian. Designed by Theodore B. Hapgood, Boston.”

допринео проучавању не само техничког него и историјског и традиционалног дела екслибриса, свакако је доприносио и екслибрисом који носи његово име и приказује његову библиотеку, те доприноси на културолошком пољу. Основни културолошки значај овог екслибриса је у чињеници малог броја отисака али и у чињеници да својом традицијом, значењем и улогом доприноси одређеним историјским разграничењима америчког екслибриса и постепено доводи до ослобађања птвобитних стега које су екслибриси имали у односу на енглеске и холандске екслибрисе. Класична графичка ликовна средства која су овде коришћена са својим основним визуелним и словним знаковним својствима доприносили су да се постепено продре у поетику и симболику радне библиотеке. Овај екслибрис приказан на слици 206. као један од најстаријих екслибриса на Харварду, обједињује вишезначност америчких институционалних екслибриса и јасно указује на функционалност графичког уметничког дела. Ликовна графика бакрореза, бакрописа, суве игле и осталих изузетно захтевних и осетљивих графичких техника одувек је подразумевала не само изузетно мајсторство мајстора гравера, него и одређену дозу резерве према техникама с обзиром да се зависно од средстава графичког ликовног израза није могао у потпуности предвидети потпун исход штампе. Екслибрис Прескота не спада у те примере, екслибрис Прескота уздиже америчке екслибрисе из оквира заната на уметнички ниво. Институционални амерички екслибриси су били екслибриси меморијалних карактера. Одређени видови меморијалног су се појављивали у виду америчких историјских зграда, библиотека посебних обележја, али уједно могли су и често су били примерци меморије односно сећања на поједине историјске истакнуте личности, објекте или површине зграда библиотека. Библиотеке као институције културе су се појављивале на многим забележеним америчким екслибрисима. Неоспоран је значај који амерички екслибриси имају у проучавању америчке културне историје. Често је у проучавању америчких екслибриса поред основних информација о мајстору аутору и власнику екслибриса било веома битно одређивање саме улоге и значаја тих екслибриса у односу на институције у којима је настао првенствено из разлога што су се многе студије и научноистраживачки радови дефинисали и употпуњавали у односу на те информације. Харвардски екслибриси иако малих димензија постали су незаобилазно и битно обележје америчког културног наслеђа.

Сл. 206 – Екслибрис Винвард Прескот (Winward Prescott) Бостон , Масачусетс (Boston, Massachusetts)
 Извор илустрације: Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 324.

Приказ у раду Прескота и његове радне библиотеке је узет из најстарије гравуре екслибриса на Харварду. Ова гравура је веома ретка, постоје само један или два оригинална отиска, и пре неколико година то је било репродуковано од гравера Сиднија Л. Смита из Бостона. Смит је изгравирао овај екслибрис 1912. године.⁴²⁹

Екслибриси Харварда, као и многи други екслибриси универзитетских институција и њихових библиотека, препознавали су подршку и добротинство и подршку подизању и формирању великих квалитетних колекција књига и екслибрисима су им одавали част. Управо та “мала дела” носила су велике поруке подршке, аспеката рада, формирања и организације библиотека и универзитета. Меморијални екслибриси Харварда су били бројни и исказано је сећање на колеге, менторе, вољене, доноре, одавали су им почаст, величали су њихову улогу,

⁴²⁹ Ibid. 324., у оригиналу : „ Winward Prescott. Boston, Massachusetts. The view in Mr. Prescott's Working Library plate is taken from the oldest engraving of Harvard College. This engraving is very rare, there being one or two of the original prints in existence, and some years ago it was reproduced by the graver of Sidney L. Smith, of Boston. It is from this reproduction that Mr. Smith engraved this Book Plate in 1912.”

али су их уједно и чували од заборава препознајући њихове заслуге и достигнућа која су била преточена у истоимена дела.

ЕКСЛИБРИСИ УНИВЕРЗИТЕТА ЈЕЈЛ И ПРИНСТОН

Високошколске установе Јејл⁴³⁰ и Принстон су имале већи број екслибриса који су директно били посвећени њиховим библиотекама, које су поседовале изузетан број квалитетних књига. Јејл као један од најпрестижнијих факултета⁴³¹ и универзитета света и који се углавном у већини новијих ауторитативнијих светских рангирања налазио на трећем месту након Харварда и Принстона, а на четвртом месту у свету, изузетно је битан и због једне од највећих академских библиотека на свету. Универзитет Јејл је познат и по свом моту који је поручивао “Светло и истина”.

Екслибриси универзитетских и факултетских институција су били у порасту крајем осамнаестог и почетком деветнаестог века и доприносили су развоју и ослобађању екслибриса двадесетог века. Рађале су се многе колекције истакнутих реномираних универзитетских библиотека и сви екслибриси који су били посвећени факултету, колеџу, самој библиотеци, добијали су на посебном значају захваљујући многим истакнутим граверима и именима мајстора који су их гравирали. Међу мајсторима факултетско-универзитетских и библиотечких екслибриса издвајају се Елиша Бирд (Elisha Bird), Валентина Кирбија (Velantine Kirby), Едвина Дејвиса Француског (Edvin Davis French), Клифорда Никелса Карвера (Clifford Nickels Karver).

Међу веома истакнутим библиотекарима, библиофилима, асистентима библиотекара и директорима библиотека, који су итекако утицали и помогли у формирању колекција, каталогизацији и на селекционисању и очувању факултетско-универзитетских екслибриса Америке, истичу се имена следећих особа : “ Чарлс Стјуарт Дејвисон из Њујорка (Mr. Charles Stewart Davison, New York); Вилијам Колиц Лејн, библиотекар (Mr. William Coolidge Lane, Librarian); Алфред Ц. Потер, помоћник библиотекара на Харварду (Mr. Alfred C. Potter, Harvard); Дин Локвуд (Mr. Dean P. Lockwood); госпођица Клара Т. Хил, помоћница библиотекара, Колумбија (Miss Clara T. Hill, Columbia); Џозеф Ц. Ровел, Универзитет у Калифорнији (Mr. Joseph C. Rowell, University of California); Џон Шваб, библиотекар на Јејлу (Mr. John C. Schwab, Yale); Џорџ Т. Мали, библиотекар на Бовдоину (Mr. George T. Little, Bowdoin); бележник у библиотеци на Универзитету у Пенсилванији, Џорџ Е. Ниче (Mr. George E. Nitzsche, University of Pennsylvania); Џејмс И. Вајер, директор и Вилијам Р. Ватсон, помоћник директора Државне библиотеке у Њујорку (Mr. James I. Wyer, Jr., Director, and Mr. William R. Watson, State Library of New York); професор Вилбур Х. Сајбет и Томас Едвин Француски са Државног универзитета из Охаја (Professors Wilbur H. Siebert , Thomas E. French of the Ohio State University); Конвеј Прескот из Њувтон центра у Масачусетсу (Mr. Walter Conway Prescott of Newton Centre, Mass.); Клифорд Никелс Карвер, секретар Америчке амбасаде у Лондону, Америчко антикварно удружење у Ворчестеру, Масачусетс (Mr. Clifford Nickels Carver, Secretary of the American Embassy, London; The American Antiquarian Society of Worcester, Mass.); А. В. Мекензи и Вилијам Р. А. Хавс из Коламбуса (Mr. A. W. Mackenzie and Mr. William R. A. Havs of Columbus); Скот, предавач са Универзитета у Мичигену (Mr. H. P. Scott, University of Michigan), који је асистирао тако што је проверавао описе екслибриса.”⁴³²

⁴³⁰ Franklin B. Dexter, *Biographical Sketches of the Graduates of Yale College* Oct. 1701-June 1792 (4 vols., New York, Henry Holt, 1885-1907).

⁴³¹ Vera M. Butler, "Education as Revealed by New England Newspapers Prior to 1850" (Ph.D. diss., Temple University, 1936).

⁴³² Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 10.

Проучавању факултетских, универзитетских, библиотечких, као и екслибриса школа и колеџа допринеле су многе институције и многи библиотекарџи међу којима се издвајају имена најбитнијих као што су Теодор В. Коч (Theodore W. Koch), библиотекар Универзитета у Мичигену, који је многим истраживачима, колекционарима и заинтересованима за амерички екслибрис свесрдно излазио у сусрет. Битне особе које су допринеле својим искреним интересовањима и достигнућима у колекционисању и чувању факултетско-универзитетских екслибриса су и имена др Артура Велингтона Кларка из Ловренса у Канзасу, затим Рутвен Дин из Чикага, као и достигнућа у прикупљању екслибриса Винварда Прескота.

Универзитет Јејл, који је трећи универзитет по старини у Сједињеним Америчким Државама, има већи број екслибриса посвећених овој институцији и библиотеци од свих осталих универзитета. Чињеница је да је Њу Хејвен, град у којем је Јејл основан, био битан за само оснивање Јејл универзитета. У Њу Хејвену у држави Конектикат, која је била идеално уређена и хришћанска држава, образовање и религија су играли велику улогу. Јејл су основали министри који су изабрани током колонизације и који су хтели да организују самосталну независну институцију чији би циљ био едукација министара и ученика на свој сопствени начин. Јејл се, самим својим програмом, усмерио на образовање младих у уметности и науци са циљем запошљавања у јавном и приватном сектору и црквеној служби. Карактеристично за Јејл је било и то да су наставници и предавачи били строго проверавани ради правоверности наставника и наставе. У првобитном начину функционисања и управљања Јејлом, одмах након оснивања, законодавно-организациони кадар колеџа су чинили министри, конгрегационисти који су живели у колонијама, а тек пар година касније председнику Факултета, ректору и колегама додељена су већа права и овлашћења. Свештенички елеменат је такође био заступљен и чинио је половину корпорације. Организациони систем Јејла⁴³³ је био занимљив, јер од самог оснивања универзитета и факултета нису функционисала сва одељења. Теолошко одељење као посебна школа било је организовано тек 1822. године. Школа је имала многа професионална одељења као што су богословија, медицинска школа, хемијско одељење, математика, енглеска граматика, модерни језици, школа права, уметничка школа, модерна историја.⁴³⁴

Библиотека Јејла је добила статус независног одељења 1843. године. Постепени раст и боља организација, као и увођење нових школа и департмана као што су филозофија и уметност, катедра за пољопривредну хемију и многа друга одељења која су увођена, допринели су чињеници да је Јејл полако постајао конкуренција Харварду и Принстону. Јејл са огромним кампусом представља институцију која је украшена многобројним нерезиденцијалним грађевинама и знаменитостима међу којим се посебно издвајају Пибоди музеј природне историје, Библиотека ретких књига Бајнек⁴³⁵, Стерлингтонова меморијална библиотека⁴³⁶ и Стерлингтонова медицинска сала, као и Уметничка галерија Јејла.

---

⁴³³ Lyman H. Bagg, *Four Years at Yale* (New Haven, 1891).

⁴³⁴ B.C. Steiner, *The History of Education in Connecticut*, United States Bureau of Education, Washington, 1893.

⁴³⁵ Beinecke Library, <https://beinecke.library.yale.edu/about/history-and-architecture>, приступ 30. 6. 2019.

⁴³⁶ Walker, Gay, Bonawit, *Stained Glass, and Yale: G. Owen Bonawit's Work at Yale University & Elsewhere* (Wildwood Press, 2002).

⁴³⁷ Archives Yale, http://archives.yalealumnimagazine.com/issues/2005_09/old_yale.html, приступ 30. 6. 2019.

⁴³⁸ My sentimental library, <https://blog.mysentimentallibrary.com/2011/02/changing-bookplates-of-famous-people.html>, приступ 30. 6. 2019.

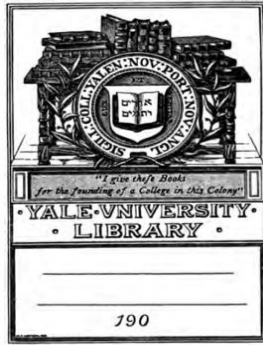
Јејлова универзитетска библиотека, која је поседовала колекције из хуманистичких наука, имала је и своју уметничку библиотеку, правну библиотеку, Луис Валпол библиотеку, Бајнек библиотеку, класичну библиотеку, математичку библиотеку, медицинску библиотеку, музичку библиотеку, интернационалне колекције, манускрипте и архивистичка документа, филмски студио центар који је такође имао и библиотеку одличних колекција. Јејлова библиотека⁴³⁷ распоређена је у петнаест универзитетских зграда. Међу овим делима и књигама налазили су се многи меморијабилни и институционални екслибриси.

Друга највећа академска библиотека Северне Америке⁴³⁸ приказана је на веома занимљивим екслибрисима В. Ф. Хопсона, а била је обрађена од стране библиотекара Ј. Ц. Шваба (J. C. Schwab). Екслибрис је дизајнирао и гравирао Едвин Дејвис Француски. Међу многим институционалним екслибрисима америчких универзитета, библиотека и удружења појављује се име Едвина Дејвиса Француског, који је креирао веома квалитетна дела на најквалитетнијем материјалу, квалитетне техничке израде и изузетним познавањем исте. Ово додатно потврђује чињеницу да су сви екслибриси универзитетских институција носили уметничку вредност, те заиста представљају “мала дела” велике америчке културне баштине.

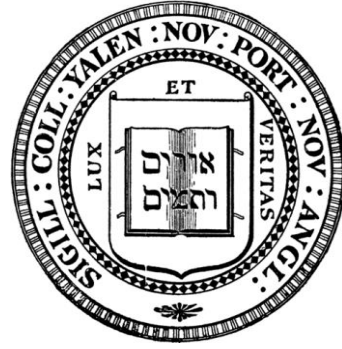
Сл. 207 – Званични печат Јејла

Извор:<http://peabody.yale.edu/exhibits/curators-choice/digging-meaning-rocks-gems-and-yale-seal>

Сл. 208 - Екслибрис Универзитета Јејл
(Univeristy Yale), Њу Хејвен, Конектикат
(New Haven, Conneticut)

Извор илустрације : Harry Parker, Ward and
Winward Prescott. *Some American College
Bookplates: a Presentation of Plates, Old And
New*, стр. 209.

Сл. 209 - Печат

Извор илустрације:
https://etc.usf.edu/clipart/57800/57868/57868_yale_seal_lg.gif

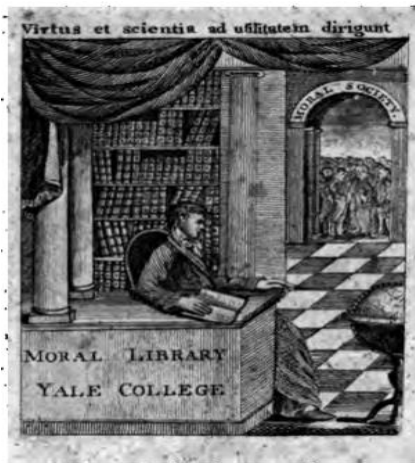
Екслибрис Универзитета Јејл⁴³⁹ дизајниран је од стране В. Ф. Хопсона за Јејл библиотеку и представљао је колонијалну плочу на којој се налазила колекција књига. Цитат: „*Дајем ове књиге за оснивање факултета у овој колонији*”⁴⁴⁰, који се појављује на екслибрису, остаће упамћен због оснивања библиотеке 1701. године као почетак рада Универзитета Јејл. Традиција описује састанак десет свештеника у Конектикату, на имању велечасног Самуела Русела у Бранфорду, како би се договорили око отварања библиотеке нове школе као полазног места важног за развитак једне институције. Сваки добијен поклон у виду књиге стоји употпуњен горе наведеним цитатом. Екслибрис је каталогозован и обрађен, чуван у библиотеци од стране библиотекара Ј. Ц. Шваба (J. C. Schwab).⁴⁴¹

⁴³⁹ “Универзитет Јејл, приватни универзитет у Њу Хејвену, у Конектикату, једна је од школа Ајви лиге. Основан је 1701. године и трећи је најстарији универзитет у Сједињеним Америчким Државама. Јејл је првобитно закупио колонијални парламент Конектиката под називом „Колегијатска школа” у Килингворту, а ускоро је сељен на друге локације. Године 1716. школа је пресељена у Њу Хејвен, а 1718. године преименована је у „Јејл колеџ” у част богатог британског трговца и филантропа Елиху Јејла, који је потпомагао школу у више наврата. Почетни наставни план Јејла нагласио је класичне студије и строго придржавање ортодоксног пуританизма. Медицинска школа Јејла организована је 1810. године. Школа богословије настала је из дела за теологију створеног 1822. године, а правно одељење придружило се колеџу 1824. године. На Јејлу је основан Амерички часопис за науку и уметност (касније му је назив скраћен у Америчке новине за науку), који је био један од значајних научних часописа света у 19. веку. Научна школа Јејл Шефилд, која је почела 1850, била је један од водећих научних и инжењерских центара све до 1956. године, када се спојила са Јејл колеџом и престала да постоји. Школа за уметност и науку организована је 1847. године, а уметничка школа настала је 1866. године. Накнадно су успостављене музичке, шумарске и еколошке студије, сестринство, драма, менаџмент, архитектура, лекарски сарадник и програми јавног здравља. Колеџ је преименован у Универзитет Јејл 1864. године. Жене су први пут примљене у школу 1892. године, али универзитет није постао потпуно коедукативан све до 1969. године.”

В. <https://www.britannica.com/topic/Yale-University>, приступљено 28. јуна 2019. године. Видети такође: Louis Leonard, Tucker. *Connecticut's Seminary of Sedition, Yale College*. Chester, CT: Pequot Press, 1974.

⁴⁴⁰ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 209., у оригиналу : „, The quotation "I give these Books for the founding of a College in this Colony.”

⁴⁴¹ Ibid., у оригиналу : „, ... which appears on the bookplate, recalls the establishment of the library in 1701 as the beginning of Yale University. Tradition describes a meeting of ten clergymen of the Colony of Connecticut in Rev. Samuel Russel's parsonage in Bran- ford, Connecticut, where each deposited his gift of books on the table with these words. — J. C. Schwab, Librarian.”

Сл. 210 – Екслибрис Универзитета Јејл у Њу Хејвену, Конектикат (Yale, New Haven, Connecticut).
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates:
a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 212.

На горе истакнутој слици види се библиотечка плоча Универзитета Јејл у Њу Хејвену⁴⁴². Екслибрис приказује библиотекара који седи уз библиотекарски пулт. У десној руци налази му се отворена књига, пред њим је на поду је велики глобус, а за леђима му стоје полице с књигама. Кроз отворена лучно обликована врата која се назире у даљини, преко поплочаног пода, види се група студената коју је предводио професор у одорама. Изнад врата је постављено име „Морално друштво” (Moral Society). На предњем делу пулта урезано је име библиотеке и колеца. Овај екслибрис је био обрађен од стране Декстера Алена (Allen). Потиче из колекције А. В. Кларка, др Лавренца, из Канзаса.⁴⁴³ Постојање квалитетног екслибриса давало је многим библиотекама одређени престиж. Разматрање одређених екслибриса као што су екслибриси Јејла, Принстона и Харварда свакако су захтевали разматрања са више појмова, те се тако у проучавању истих веома често користе и консултују литературе из више сродних области, првенствено из области историје библиотеке, историје књига, ликовне графике и историје штампарства. У категоријално појмовном смислу разликује се више екслибриса посвећених Принстону. При проучавању Принстон екслибриса акцентују се и разликују екслибриси који су посвећени институционалном културном наслеђу и акцентују се првенствено њихови ликовни ефекти. Тако се кроз овај научноистраживачки рад јасно јавља једно питање. Како адекватно формулисати одабране примерке америчких екслибриса? Ово питање је свакако имало одлучујући утицај у настајању ове дисертације, а свакако је утицало и на све факторе истраживања Принстон екслибриса. С обзиром да је основни циљ овог рада идентификација најуспешнијих и најутицајнијих америчких екслибриса, не чуди да су екслибриси Принстона, Јејла и Харварда, као и Охајо универзитета заузели посебно место у овом раду. Основне графичке методе израде матрица и формирање америчког екслибриса деветнаестог века допринело је повећању сазнајног капацитета ових области, употпуњава се веома често и само

---

⁴⁴² В.: Digital Library Yale, <http://digital.library.yale.edu/cdm/landingpage/collection/yale-yn>, приступ 28. 6. 2019.

⁴⁴³ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New.*, 212., у оригиналу: „Yale University, New Haven, Connecticut. Moral Library plate...”

⁴⁴³ “Универзитет Принстон, приватна институција високог образовања у Принстону, у Њу Џерсију, САД, основан је као колеџ у Њу Џерсију 1746. године, што га чини четвртом најстаријом високом школом у Сједињеним Америчким Државама. У Принстоновој дворани Насау 1783. године генерал Џорџ Вашингтон је примио формалну захвалност Контиенталног конгреса за вођење Америчке револуције. Два америчка председника - Џејмс Мадисон и Вудров Вилсон - дипломирали су на Принстону, а Вилсон је био председник Универзитета од 1902. до 1910. године. Име школе је промењено на Принстон универзитет 1896. године, а његова дипломска школа отворена је 1900. године. Скот Фитцџералд, који је без дипломе напустио Принстон, учинио је много да популаризује имиџ институције као бастион мушких привилегија више класе. Од 1969. године универзитет је примао и жене.”

<https://www.britannica.com/topic/Princeton-University>, приступљено 28. јуна 2019.

Видети: <https://www.princeton.edu/>, приступљено 28. јуна, 2019.

упоређивање потигнутих екслибрис резултата. Резултате и основне карактеристике упоређивали су и одређивали посебним методолошким принципима сами библиотекари. Амерички екслибрис је често био упоређиван са другим културолошким аспектима, на различитим културним али свакако и националним контекстима. Могућност постојања великих универзитетских институција које су поседовале изузетне библиотеке које су примењивале заједничке сличне принципе организације матрица и отисака својих екслибриса, допринио је једној умреженој култури екслибриса. Амерички екслибриси су постепено постали битна и неизоставна средства масовне међубиблиотечке пажње и примили су изузетну пажњу од стране многих, а посебно од стране библиотекара којима су циљеви увек били јасни, нова сазнања, проучавање графичке технике, значења. Стварање једне непосредне живље комуникације остваривано је квалитетно умрежавањем библиотека и општим приступом и придавањем високог значаја екслибрису.

Сл. 211 – Екслибрис Принстон универзитета (Princeton University) Принстон, Њу Џерзи
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott, стр. 171

„Принстон универзитет“⁴⁴⁴ екслибрис представља други пример рада Тифанија и налази се на Кула клуб екслибрису. Ово је једини екслибрис, од свих директно повезаних са универзитетима, који се појављује у Насау (Nassau) дворани, што је интересантна чињеница за све оне који су упознати са Принстоновом страдном пожртвованошћу и поштовањем према овој згради. Клифорд Никелс Карвер је обрадио овај екслибрис у делу „У екслибрисима Принстона и Принстонијанаца“ (Clifford Nickels Carver, in *Bookplates of Princeton and Princetonians*).⁴⁴⁵ Методологија проучавања америчких екслибриса прилагођена је основним специфичностима Принстон екслибриса. Поетика Принстон екслибриса је такође веома занимљива, појављује се више плоча, отисака екслибриса у којима се појављује Принстон универзитет и самим тим се и теоријски као и методолошки моменти истраживања Принстона проширују. (сл. 212).

⁴⁴⁵ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New.*, 171., у оригиналу : „ Another example of Tiffany's work is found in the Tower Club bookplate. This is the only bookplate among those connected directly with the University upon which Nassau Hall appears, a curious fact to one aware of Princeton's passionate love for this building. — Clifford Nickels Carver, in *Bookplates of Princeton and Princetonians.*”

Сл. 212 – Екслибрис Принстон универзитета (Princeton University), Принстон, Њу Џерзи (Princeton, New Jersey)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 164.

Сл. 213 – Печат универзитета Принстон „Сагом Бога она цвета“ (“Dei sub numine viget”)
Извор илустрације: <https://www.symbols.com/symbol/princeton-university-seal>

Најзначајнији екслибрис универзитетске библиотеке је управо ова плоча, екслибрис који је био дизајниран и гравиран од стране Едвина Дејвиса Француског, који и даље, без сумње, најчувенији Американац у овом домену уметности.⁴⁴⁶ Печат универзитета пружа беспрекоран приказ библиотечког лука. Лепота саме гравуре доприноси општој елеганцији дизајна. И овај екслибрис обрађен је у делу Клифорда Николса Карвера „У екслибрисима Принстона и Принстонијанаца“.⁴⁴⁷

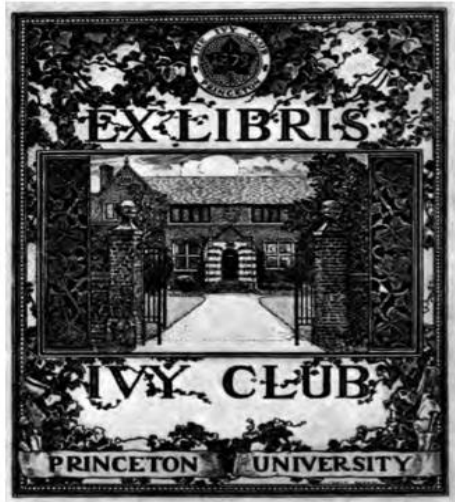
Од 1896. године, када је на седмогодишњици оснивања колеџа Њу Џерсија постао Принстонски универзитет, печат корпорације је био једноставнији. То је описано у записницима повереника од 13. фебруара 1896. године где се наводи да је представљен као штит на кругу. У горњем делу штита налази се отворена Библија са латинским речима VET NOV

⁴⁴⁶ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, 164., у оригиналу : „, Princeton University , Princeton, New Jersey. The best work of Princeton's Clubs is in the bookplate used by the Ivy Club. The small view of the Club itself, seen through the gates, forms a nucleus for the design, and together with the cleverly interlaced ivy, makes a charming bookplate. Engraved by Tiffany after the design of Mr. Louis Rhead. — Clifford Nickels Carver , in *Bookplates of Princeton and Princetonians*.”

⁴⁴⁷ Ibid.

TESTAMENTUM што означава Стари и Нови завет. У доњем делу је шеврон, врста штита са две дијагоналне траке које се састављају у средини, који означава греде зграде. У просторима између страна штита и круга стоји мото DEI SUB NUMINE VIGET - под Божјом моћи она цвета. Са спољне стране кружнице је натпис SIGILLUM UNIVERSITATIS PRINCETONIENSIS (печат Универзитета Принстон). Потпуни печат је строго резервисан за сврху описану у оригиналном чартеру колеџа, односно као „Заједнички печат под којим они (повереници) могу положити све дипломе и све остале послове који се односе на корпорацију ... ”.⁴⁴⁸

Сл. 214 – Принстон универзитет (Princeton University), Принстон, Њу Џерзи (Princeton, New Jersey)

Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 169.

Независно да ли говоримо о екслибрисима Ајви клуба, Принстон универзитета или бившег професора Хенрија Фаирфилда Осборна, испитивање могућности и опсега ликовног изражаја америчких мајстора је било на високом нивоу. Експериментисања тематских целина, композиције, експериментисања са техничке перспективе наглашавала су одређена испитивања техничких могућности. Уједно прозивање и варирање интертекстуалног простора је такође било веома битно. Основни и најбитнији квалитет Ајви екслибриса чини интерпретативна могућност преношења саме улоге клуба као уверљив приказ истог. Такође веома битно је нагласити и повезаност словног литерарног дела са ликовним делом. Посебан акценат значења екслибриса Ајви Лиге је у његовој складности, очигледна је припрема и сегментација у поставци самог текста, одређено упаривање и усаглашавање са ликовним делом. Ајви екслибрис Принстон универзитета има изузетну складност, основне ликовне компоненте су укомпоноване складно. Све тезе једног од најбољих радова Принстон универзитета биле су потврђиване много пута од стране многих екслибрис поклоника. Често су се аутори и проучаваоци, колекционари и библиофили разилазили у својим ставовима и мишљењима, али и у схватању и доживљају Ајви

⁴⁴⁸ <https://www.symbols.com/symbol/princeton-university-seal>, приступљено 26. јуна 2019.

клуба и Принстона сви су углавном имали усаглашено, складно умрежено позитивно мишљење. Свакако да је било потребно одређено време да се дође до те складности јер је проучавање америчких екслибриса заиста једно недовољно истражено и недовољно проучено поље које јесте постепено уздизано до одговарајућег вишег степена, али постоји још много сегмената који захтевају додатна проучавања. Библиотека Принстона, као огледала културног живота америчког друштва одисала је класичним изузетним “малим” делима, посматрано са ликовног аспекта спољашњи, унутрашњи, техничко композициони део, све је било детаљно испланирано. Методологија израде и конципирања “мале графике” је максимално испоштована, овај екслибрис доприноси осветљавању и дефинисању квалитета америчког екслибриса у графичком уметничком поступку. Најбољи рад Принстон клубова је у екслибрису који користи Ајви клуб (Ivy Club-сл. 214). Мали приказ самог клуба који се види кроз капију, обрасци нуклеуса за дизајн, све је упаковано заједно са паметно уметнутим Ајвијем. Гравиран је од стране Тифанија након дизајна Луиса Рида. Дело је такође обрађено од стране Клифорда Никелса Карвера „У екслибрисима Принстона и Принстонијанаца”. (Clifford Nickels Carver, in *Bookplates and Princeton and Princetonians*).⁴⁴⁹ Принстон екслибрис универзитетске библиотеке осликавао је систем америчког друштва и цивилизације и јасно је одвајао институције у духовно интелектуалном смислу. Екслибрис се успешно укомпоновао као једна функционална категорија Принстон библиотеке, постепено је попримао свој значај. Постојало је много сличних екслибриса који су приказивали Принстон и уједно су у својим првобитним композицијама користили и печате Принстона са натписом “Снагом Бога она цвета.” У проучавању америчког екслибриса Принстона постојала је посебна пажња која је често била предмет проучавања и анализа које нису представљале пролазну фазу него заиста један вид научног рада који је имао оправданост. Амерички библиотекари имали су посебну наклоност ка делима највиших америчких институција којима су приступали са посебном пажњом. Анализом главног предмета проучавања, Принстон екслибриса, доприноси се овом научноистраживачком раду, иако су ови екслибриси имали потпуну пажњу својих библиотекара, нису никада обрађени из више угла. Домети америчког екслибрис стваралаштва институционалног искуства су попримили прецизнија признања и одређен вид систематизације касније.

---

⁴⁴⁹ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 169., у оригиналу: „Princeton University, Princeton, New Jersey. The best work of Princeton’s Club is in the bookplate used by the Ivey Club. The small view of the Club itself, seen through the gates, forms a nucleus for the design, and together with the cleverly interlaces ivy, makes a charming bookplate. Engraved by Tiffany after the design of Mr. Lous Rhead.- Clifford Nickels Carver, in *Bookplates of Princeton and Princetonians*.”

Сл. 215 – Екслибрис Хенрија Фаирфилда Осборна (Henry Fairfield Osborn)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 318.

Екслибрис Хенрија Фаирфилда Осборна је екслибрис који је израђен на високом и разрађеном нивоу и указује на конструисање аутентичних дела која су свакако израђена на оригиналан и иновативан начин. Ликовна графика у начину и смислу њене продуктивности одувек се ослањала на богату традицију која се мењала временом. Екслибрис Фаирфилда Осборна свакако јесте екслибрис који доноси нове моменте који настављају да живе касније у погледу самог техничког приступа. Перцепирање мале ликовне графике америчког екслибриса мењало се постепено и постизани су већи тиражи, али свакако и у овом случају као и у случају већине америчких универзитетских институционалних екслибриса, мањи број отисака одавао је квалитет. С обзиром да је овај екслибрис из 1904. године, деветнаести век је и у Америци као и у већини европских земаља носио потпуно нове нивое штампања односно тиража, мултипликације графичког дела. Екслибрис Хенрија Фаирфилда Осборна, председника америчког музеја, некадашњег професора на Принстон универзитету (Princeton University), професора Универзитета Колумбија (University of Columbia) пронашао је А. Ј. Камен, а назван је по професору Осборну, Рангифер Осборни. Дизајн је скицирао М. Хамилтон Бел, а довршио га израдио таблицу Е. Д. Француски 1904. године. Екслибрис је каталогизован од стране Карвера, обрађен и појашњен „У екслибрисима Принстона и Принстонијанаца” у ком пише о овом екслибрису: „Познавалац ми је рекао да је рад овог екслибриса цењен у Енглеској као један од најбољих које је Француски урадио. Гравура закривљености са роговима је изузетна и веома тешка за рад, али извршена је на мајсторски начин.”⁴⁵⁰

⁴⁵⁰ Ibid. 318., у оригиналу : „ Henry Fairfield Osborn. President American Museum of Natural History, sometime professor, Princeton University, professor Columbia University. The central motive of the design is the head of the newly discovered caribou from the Alaska peninsula, found by Mr. A. J. Stone and by him named after Professor Osborn, Rangifer osborni. Sketch design by M. Hamilton Bell, finished design and plate by E. D. French in 1904. — Carver, in *Bookplates of Princeton and Princetonians*. Dr. Osborn writes of his plate: "I am told by a connoisseur that it is regarded in England as one of the finest of French's works. The engraving of the curvature of the horns is extraordinarily difficult and is done in a masterful manner."

Сл. 216 – Екслибрис Хенрија Г. Доца (Henry G. Dodge), Кливланд , Охајо (Cleveland, Ohio)
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 284.

Уметници као што су Чамберс (Chambers Jay), Шелдон Ченеј (Sheldon Cheney), Фостер (Foster Will), Спенсли (J.W. Spensley) и многи други који су имали вредне екслибрисе често су имали састанке петком поподне у периоду 1912. године на Мадисон Авенији у Четрдесетој улици у Њујорку и ту су такође често разматрани екслибриси и екслибрис достигнућа. Многи председници, подпредседници, гувернери су имали разне резолуције о одржавању и проучавању екслибриса. Многобројне успешне изложбе међу којима је најпознатија изложба екслибриса у Њујорку су промовисале публикације литературе о овим субјектима. Субјекат америчког институционалног екслибриса имао је и многе почасне чланове који су се бавили проучавањем Харварда, Јејла, Принстона и Охајо универзитета. То су били екслибриси високо квалитетног дизајна. Екслибриси библиотека, универзитета, факултета успешно су парирали екслибрисима и достигнућима Карвера (Carver), Клифорда (Clifford), Биксбија (Vixby), Француског (French), Роквела Кента (Rockvell Kent) и многих других истакнутих имена америчког екслибриса. Екслибрис Хенрија Доца је уврштен међу универзитетске и факултетске екслибрисе и био је битан у низу универзитетских екслибриса као што су Универзитет Алабаме, Универзитет Аризоне, Хамилтон, Западна В. универзитет, Агрикултурални к., Денверски универзитет... Од како су и нормалне школе у Америци увеле високо опремљене библиотеке у своје институције захваљујући Националној Едукационој Асоцијацији, интерес за екслибрисе се појављивао свуда, независно да ли се радило о нормалним државним или приватним школама. Све ове институције добијале су своје екслибрисе. Акционо истраживање и колаборативна професионална сарадња библиотекара, колекционара као и сагледавање заједничких достигнућа и циљева допринели су додатним сазнањима која су дељена. Међусобна библиотечка анализа постигнутог доприносила је и усаглашавању многих ставова америчких мајстора.

Привлачност овог јединственог екслибриса произилази из комбинације печата два универзитета, Харварда и Јејла. Дизајнирала га је и израдила граверска кућа „Електротип еклипса и гравирање Цо. ”, из Кливленда, Охајо. Дипломирао је на Јејлу у класи 1905, као и на Харвардском правном факултету 1909. године.⁴⁵¹

Библиотека као институција, у истом рангу са универзитетско факултетским институцијама проучаваним и уобличенима у овом раду, имала је улогу обраде, чувања, конзервације и рестаурације, каталогизовања екслибрис дела, све у циљу очувања и публиковања. У оквирима библиотека формирана су били читави процеси и начини који су обезбеђивали сигурну и утемељену размену знања али и физичку-истинску размену екслибриса. Библиотекари су се према тој грани библиотечких задужења односили са једним посебним поштовањем и истинским залагањем, једино на тај начин успешне библиотеке су могле да изазову позитиван и утемељен став о својим екслибрис збиркама. Наравно овде увек треба узети у обзир и величину библиотека, веће државне библиотеке имале су већу моћ и могућности првенствен о због свог друштвеног и културолошког положаја у друштву, али и многе приватне и личне библиотеке налазиле су успешне путеве ка свом успеху у свету екслибрис колекционарства и презентовања и анализе истих. Да би се једна библиотека сматрала успешном институцијом, посматрано са аспекта поседовања и залагања у свету екслибриса, библиотека је морала да испуни неколико основних циљева који су били јасно зацртани. Који су то циљеви? Дакле први и основни циљ био је да библиотека јасно дефинише начин на који се бави екслибрисом, да ли у смислу чистог колекционисања, да ли се радило о екслибрисима посвећенима управо тој својој личној институцији, затим морала је да има једну одређену културну политику активног става и система екслибриса. Шта би у овом случају значило културна политика активног става и система екслибриса? Библиотека је морала да има могућности да чува, презентује, излаже своје екслибрисе, морала је имати начин функционисања према екслибрису и морала се према њему односити са посебном свешћу и поштовањем, дакле морали су били одређени посебни услови на више нивоа. Ниво очувања, рестаурације, колекционисања, очувања, штампе, излагања, проучавања па све до доступности. Библиотеке и библиотекари су били ти који су морали својим екслибрисима, баш као и својим књигама првобитно, обезбедити ширу јавну доступност.

Културна политика самих библиотека је била та која је обезбеђивала екслибрису “светлост дана.” Библиотеке су могле имати мноштво екслибриса, али уколико нису имале јасан устаљен искристалисан начин презентовања и шире јавне доступности истих, деловало је као да их није ни поседовала. Чињеница је да се култури америчких екслибриса никада није обезбедила огромна пажња какву је свакако заслуживала и заслужује.

Амерички екслибриси су проучавани и са становишта своје институционалне припадности, дакле била су чврсто утемељена раслојавања на библиотечке, универзитетске, факултетске екслибрисе, екслибрисе асоцијација, удружења, братстава, антикварница, судова, болница. Функционисање свих ових институционалних екслибриса било је подржано од стране државе, како на изложбеном нивоу, тако и на финансијском. Дакле улагало се у настанак екслибриса, улагали су и сами појединци, власници који су прихватили своје улоге и тиме су се осећали надмоћнијима. Појединци су инсистирали на финансирању својих екслибриса, екслибриси су били ствар престижа. Екслибриси су представљали један од битних фактора у унапређењу и обогаћивању културне баштине Сједињених Америчких Држава, но наравно требало је времена да се то схвати и уважи. Управо библиотеке су имале најбитнији утицај на јачању и заштити екслибрис

---

⁴⁵¹ Ibid. 284., у оригиналу : „ Henry G. Dodge, Overlook Road, Cleveland, Ohio. The attractiveness of this unique bookplate is due to the combining of the seals of both Harvard and Yale. Designed and engraved by the Eclipse Electrotype and Engraving Co., Cleveland, Ohio. A graduate of Yale in the class of 1905, and of the Harvard Law School in 1909.”

традиције. Али свакако поред библиотека као што смо више пута и нагласили и као што ће се кроз даљи ток овог рада видети, екслибриси су постепено постали саставни неизоставан део многих јавних установа културе. Првенствено у овом раду проучавали смо поред библиотека и битне институције факултета, универзитета, музеја, удружења, братстава, масонских ложа, архива. Све ове институције су по закону Сједињених Америчких Држава интензивно учествовале у спровођењу низа процедура за општи интерес екслибриса. Када кажемо низ процедура мислимо наравно пре свега на очување, мере подстицања стварања и штампања нових тиража, затим културне програме размене и аукцијска дешавања.

ЕКСЛИБРИСИ ИСТАКНУТИХ ПРОФЕСОРА, БИБЛИОТЕКАРА, ПРЕДСЕДНИКА, НАЈЕМИНЕНТНИЈИХ АМЕРИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА, МЕМОРИЈАЛНИ ЕКСЛИБРИСИ И ЕКСЛИБРИСИ АМЕРИЧКИХ ФАКУЛТЕТСКИХ БРАТСТАВА

Међу познате екслибрисе убрајају се и истакнути екслибриси многих универзитетских професора, библиотекара и добротинитеља. Истичу се професори и библиотекари реномираних институција који су допринели јачању тих институција првенствено својим достигнућима. Уједно и многа америчка факултетска братства и сестринства су имала своје екслибрисе. Братства и сестринства која су се углавном означавала грчким именима и која су заједнички називана “грчки живот” или “грчка организација писмама” могла су бити организована на два различита начина, као професионална братства, која су била у склопу факултета, или као друштва части, која су била другачије организована, али на сличним идејама. Екслибрисе су имала многа америчка братства међу којима се по изузетном значају издвајају екслибриси братстава Алфа сигма пи (Alfa Sigma Pi); Бета тета пи (Beta Theta Pi); Капа алфа тета (Карра Alpha Theta) Универзитета у Канзасу; Делта ипсилон (Delta Upsilon) поглавље у Пенсилванији, Пенсилванијски универзитет.

Сликовитост америчких екслибриса који припадају братствима носила је и њихове заједничке елементе организације. С обзиром да нам је познато да су сва братства била веома слична и организационе разлике су биле минималне. Готово сви амерички екслибриси братстава носили су скупове сложених идентификационих симбола својих братстава. Елементи који су се приказивали и појављивали на плочама екслибриса представљали су углавном симболе који су се састојали од грчких слова и цветних односно флоралних мотива као веома честих мотива графичких решења. Појављивали су се и грбови, шифре, значке. Циљ им је био не само величање самог братства или сестринства, него и приказивање основних постулата и саме тајности организације, као и величање чињенице једнополног чланства.

Чињеница да су сва ова братства имала своје екслибрисе је веома битна за проучавање америчких екслибриса. Већина америчких екслибриса братстава или сестринстава носила је хералдичке елементе и скоро свако братство или сестринство имало је најмање три грчка слова у свом називу.

Међу најистакнутијим универзитетима који постепено мењају првобитну организациону формулу братстава је Харвард који полако почиње да елиминише родну ексклузивност која се обично повезује са братствима и културом сестринстава.

Једно од првих братстава (Phi Beta Карра) које је у свој рад увело већину елемената модерних братстава било је формирано и основано на Колеџу „Вилијам и Мери” 1775. године и представљало је део Харварда и Јејла. Касније су основана и друга братства као што су: Тета делта чи (Theta Delta Chi), Сигма пи (Sigma Phi), Делта пи (Delta Phi), Пси ипсилон (Psi Upsilon) и Чи пи (Chi Phi). Цео овај круг тајних братстава био је увелико повезан са масонством и масонским екслибрисима. И у овим братствима или сестринствима, која су свакако била ређа, систем одабира и селекције био је организован попут масонских начела, постојао је посебан начин регрутације којима су се бирали потенцијални будући чланови. Сваки члан морао је проћи многе провере и напоре да би дошли до потпуног унапређења и пуноправног чланства.

Такође, поред истакнутих братстава реномираних институција, која су деловала и још увек делују на територији Америке, истичу се и екслибриси истакнутих професора, библиотекара, председника најеминентнијих америчких институција, меморијални екслибриси. Међу екслибрисима истакнутих личности и бивших професора истичу се екслибриси Фредерика Стара (Frederick Starr), професора Универзитета у Чикагу; Џејмса Елиота Велмслеја (James Elliott Welmsley), професора историје са Винтроп факултета, Рок планине, из Јужне Каролине (Winthrop College, Rock Hill, South Carolina).

Сл. 217 – Екслибрис Фредерик Стар (Frederick Starr), професор Универзитета у Чикагу
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 332.

„Фредерик Стар”⁴⁵² екслибрис је урађен за потребе књига које су биле у вези са Африком. Екслибриси су углавном били у техници дрвореза, нацртани и израђени након сугестија Едварда Пеленса Антверпена из Белгије (Edouard Pellens , Antwerp). Једна звезда је „Усамљена звезда слободне државе Конго”, а друга је ребус на име власника екслибриса

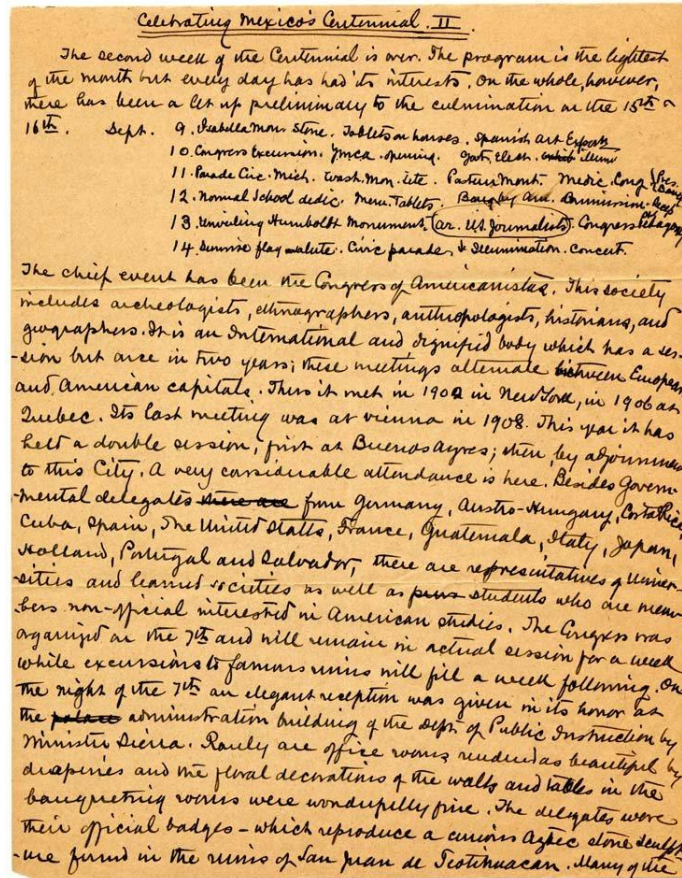
⁴⁵² Фредерик Стар живео је од 1858. до 1933. Иако је његово време у Чикагу (1892-1923) било пре оснивања универзитетског одељења за антропологију, Фредерик Стар - обучен за геолога - био је први професор Универзитета у Чикагу који себе сматра антропологом. Бивши кустос у Америчком музеју природне историје, Стар је проникао из традиције у којој културне институције, укључујући музеје и универзитете, треба да образују ширу јавност, и он је спретно преузео улогу јавног интелектуалца. Као додатак свом учењу и истраживању, Стар је имао успешну каријеру, држао је јавна предавања и кроз славну личност одиграо је инструменталну улогу у обликовању популарне перцепције антропологије на периферији. Временом, како се дисциплина антропологије професионализовала, Стар је постао озлоглашен због свог брилијантног ентузијазма и контроверзног размишљања. Главни интерес Стара био је у широком расним и културним поређењима на континентима. Конкретно, он је веровао да би се антропологија морала фокусирати на проучавање расне дегенерације. Тврдио је да су Американци из Европе у опасности да се врате на "примитивни" ниво аутохтоног народа кроз мисцегенацију и ефекте климе. Његова мишљења била су дијаметрално супротна онима о еволуцији човечанства које су предложили угледнији научници, а Стар је све више стављан остављан по страни као ексцентричан. Године 1905. председник Универзитета Вилијама Раинеа Харпер се дистанцирао од Стара говорећи новинарима да је „професор Стар човек сензације”. „Он је забава и очај ауторитета Универзитета у Чикагу”, рекао је Меквикер, 2012. Иако Стар није успео да изгради академску мрежу својих колега у Чикагу, он је био несумњиво харизматичан, а један од његових великих талената била је његова способност да стекне поверење јавних званичника. Такви таленти били су посебно присутни када је путовао у Мексико између 1893. и 1910. године. Тамо су му утицајни људи радо помагали у његовој потрази за сакупљањем рукописа, фотографија и артефаката. Старови истраживачки материјали у Истраживачком центру за посебне колекције укључују колонијалне документе написане на аутохтоним језицима и документима које су потписале вође у мексичкој борби за независност.

В. <https://www.lib.uchicago.edu/collex/exhibits/researching-mexico-university-chicago-field-explorations-mexico-1896-2014/frederick-starr/>, приступљено 25. јуна 2019.

Фредерика Стара. Централни мотив представља Маноелија, његовог личног слугу у Централној Африци.⁴⁵³

Стар је имао и екслибрисе који су били повезани са Мексиком и једном приликом је изјавио следеће: „Мој екслибрис за књиге на мексичким и абориџинским језицима је потекао након сугестије од стране велчасног А. Х. Нола. То је био екслибрис израђен цинк нагризањем. Дизајн се састоји од једног старог астечког симбола за говор и моје рубрике, коју сам редовно користио при потписивању докумената у Мексику, у којој је моје име написано у кривинама.”⁴⁵⁴ Фредерик Стар, професор Универзитета у Чикагу, који је себе сматрао антропологом, имао је већи број успешних екслибриса.

Сл. 218 – Приказ писма Фредерика Стара.

Извор илустрације: <https://www.lib.uchicago.edu/collex/exhibits/researching-mexico-university-chicago-field-explorations-mexico-1896-2014/frederick-starr/>

⁴⁵³ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 332., у оригиналу : „ Frederick Starr Professor, The University of Chicago. The bookplate for use in my books regarding Africa is a wood cut, drawn after my suggestion by Edouard Pellens of Antwerp, Belgium. One star is the "lone star of the Congo Free State," the other is a rebus upon my name. The central device represents Manoeli, my personal servant in Central Africa, who is making a native string figure — suggestive of the tangle of affairs in the Dark Continent. — Frederick Starr .”

⁴⁵⁴ Ibid. 330., у оригиналу : „ My plate for books upon and in Mexican aboriginal languages was drawn from my suggestion by Rev. A. H. Noll. It is in zinc etching. The design consists of an old Aztec symbol for speech and of my rubrica, always used by me in Mexico in signing documents, and in which my name is re-spelled in the flourishes. — Frederick Starr.”

Сл. 219 – Екслибрис Фредерика Стара.

Извор илустрације : <https://www.lib.uchicago.edu/collex/exhibits/researching-mexico-university-chicago-field-explorations-mexico-1896-2014/frederick-starr/>

Екслибрис Фредерика Стара дизајниран је са циљем да укључи икониичке духовне и политичке слике из Мексика. На сликама се налази мексички светац заштитник, Богородица Гуадалупеа, астечка змија богиња, вулкан Попокатепетл, председник Бенито Хуарез, који није био само први домородачки председник, већ и херој у борби против француске инвазије 1860. Године, и патриота Игнација Алтамирано, бивши вођа Врховног суда који је промовисао националну књижевност када је основао ринашименто 1869. године.⁴⁵⁵

Сл. 220 – Екслибрис Џејмса Елиота Велмслеја (James Elliott Welmsley)

Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 339.

Џејмс Елиот Велмслеј је био професор историје, на Винтроп факултету, Рок планина, у Јужној Каролини. Екслибрис је израђен од стране Ц. Валентина Кирбија, из Питсбурга, 1907. године. Централну функцију има Клио, муза историје. Грб и мото су преузети из породице Велмслеј.⁴⁵⁶ Константан професионални развој многих америчких мајстора доприносио је

⁴⁵⁵ <https://www.lib.uchicago.edu/collexhibits/researching-mexico-university-chicago-field-explorations-mexico-1896-2014/frederick-start/>, приступљено 29. јуна 2019.

⁴⁵⁶ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 339., у оригиналу : „ James Elliott Welmsley Professor of History, Winthrop College, Rock Hill, South Carolina.

целокупном учењу и усавршавању америчког екслибрис. Веома често су и инострана искуства била веома значајна у проучавању америчког екслибриса, баш као и случај екслибриса Фредерика Стара који је дизајниран у циљу показивања политичке слике Мексика како смо већ напоменули првобитно. Екслибриси као мала дела су имали моћ интелектуалне комуникације, а управо та интелектуално комуникативна компетенција га је уздизала на ниво међубиблиотечког медијатора. Амерички екслибрис Фредерика Стара као “интелектуални говорник” био је медијатор америчке и мексичке културе. Екслибриси Фредерика Стара представљају екслибрисе који су постизали реалне домете своје првобитне оригиналне мисли повезивања екслибриса и културне историје, историје библиотекарства и многих других области. Амерички екслибриси представљали су изузетно вредне примерке библиотечке грађе, али су доприносили и америчкој култури.

Сл. 221 – Екслибрис Ендрју Диксон Бели (Andrew Dickson White)
 Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 340.

Екслибрис Џејмса Елиота као и екслибриси Ендрјуа Диксона Вајла су екслибриси који су несумњиви допринос методологији архивистичко документалистичког проучавања библиотечких и универзитетских екслибриса. Значајне графичке технике су вишеаспектно утицале на развој културно уметничког успона америчког екслибриса. Екслибриси су као што видимо на примерцима са слика број 219 и 220 говорили о одређеним религиозним идејама, о међукултуралним спознајама, о музама историје као и о разним народима и њиховим основним карактеристикама, спознајама. Екслибриси су подстицали размишљања многих колекционара, библиотекара посредника, попримили су културолошку, историјску, уметничку улогу високог нивоа, а посебно у периоду институционалних екслибриса. Амерички екслибрис који је био

Done by Mr. C. V. Kirby, of Pittsburgh, in 1907. The central feature is Clio, the Muse of History. The coat of arms and motto are those of the Walmsley family.”

доступан свима и свакоме постигао је високе циљеве. Америчко екслибрстичко међубиблиотечко уважавање и поштовање различитости у изразу и изради екслибриса је било веома битно. Ендрју Диксон Вајт⁴⁵⁷ је био један од организатора и први председник (1867 - 1885) Корнел универзитета. Био је и амбасадор Немачке. Диксон Ендрју Бели екслибрис таблица је имала заједничку употребу у овој библиотеци, а чувао ју је Вилард Аустин (Willard Austen), библиотекар у Корнелу. Преузета је из колекције Рутвена Дина, из Чикага (Ruthwen Deane⁴⁵⁸, Chicago).⁴⁵⁹ Екслибрис Диксона Вајта је екслибрис који се недвосмислено својим изразитим квалитетом уврштава у институционалне америчке екслибрисе. Питање утврђивања одређених предуслова односно елемената настанка самог екслибриса допринело је додатним сазнањима о уметничким достигнућима али и о самим библиотекама којима припадају. Свакако да би одређени екслибриси добили свој значај, неопходно је било да библиотекарима поседују одређене професионалне односно стручне компетенције. Изузетан осећај библиотекара дозвољавао је обликовање квалитетних екслибриса. Амерички екслибриси су осликавали библиотеке и осликавали су разноврсне уметничке али и ван уметничке области. Екслибриси као што су екслибрис Ендрјуа Вајта и екслибрис Вудроа Вилсона представљали су екслибрисе чврстих и јасних истински иновативних ликовних помака и нудили су нове увиде не само у квалитете америчких екслибриса осамнаестог и деветнаестог века, него су носили и историју својих библиотека својом тематском разноликошћу. Екслибрис бившег америчког председника био је посебно значајан јер је носио веома мали део линија које је сам председник Вилсон одрадио, али и због тога што је осликавао акумулативно знање и искуство, разматрао је елементе историјског и био је пропраћен текстом који је носио натпис “Ex- libris”, име Вудров

---

⁴⁵⁷ Радикална идеја у америчком образовању рођена је када су Ендрју Диксон Вајт и Езра Корнел прешли су у Сенат државе Њујорк. Вајт је био светски интелектуалац чији је сан био да створи „заиста велики универзитет” који би „приуштио азил за науку - где ће се истина научити ради истине ...” Вајт и Корнел, земљорадник и изумитељ који су стекли богатство у развоју телеграфског система са Семјуелом Морсеом и Хирамом Сиблијем, сложили су се да ће нова институција бити несекташка, што је означавало контраверзан став за то време. Вајт и Корнел су се успешно политикализовали како би добили новчану корист од Морил Ланд Грант Акта из 1862. године за свој нови универзитет. 7. фебруара 1865. Вајт је у државни сенат увео закон који је установио Универзитет Корнел као „Институцију за култивацију уметности, науке и књижевности, као и подучавање у пољопривреди, механичкој уметности и војној тактици”. У свим актима гувернер Рубен Е. Фентон потписао је закон који представља Корнелову повељу два месеца касније, 27. априла. Вајт је био у великој мери одговоран за оснивање факултета да пређе у нову институцију, а као председник, он је имао значајну улогу у развоју универзитетске библиотеке и других колекција својим сопственим куповинама и охрабривањем дарова других. Путовао је по Европи како би купио колекције и учио о најновијим иновацијама у техничком образовању. Он је покренуо друга образовна достигнућа. Предложио је оснивање механичких лабораторија и радионица за Одсек за машинство и купио прву опрему, стручни строј. Промовисао је први Одсек за електротехнику у Сједињеним Америчким Државама, подучавао и охрабривао историјске студије, и основао Одељење за политичке науке „за практичну обуку”. Рођен 1832. године у Хомеру, у Њујорку, Вајт је похађао колеџ Женева (касније је постао Хобарт), а затим је дипломирао на Универзитету Јејл. Био је изабран у Сенат државе Њујорк у јануару 1864. године. Вајт је био истакнути научник, предавач и писац. Његово главно дело, *Историја ратовања науке са теологијом у хришћанству*, објављено је на најмање шест језика током живота. Био је први председник Америчког историјског удружења и председник Америчког удружења за друштвене науке. Након што је 1885. године Вајт напустио председништво, наставио је живети на Итаци све до своје смрти 1918. године. Његов утицај на развој универзитета који је он помогао наставио се кроз његов живот и факултетску историју. Умро је на Итаци 4. новембра 1918. године.

В. <http://president.cornell.edu/andrew-dickson-white/>, приступљено 29. јуна 2019.

⁴⁵⁸ <https://sora.unm.edu/sites/default/files/journals/auk/v052n01/p0001-p0014.pdf>, сајту приступљено 29. 6. 2019.

⁴⁵⁹ Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, str. 340., у оригиналу: „Andrew Dickson White . One of the organizers and first president (1867-1885) of Cornell University. Sometime Ambassador to Germany, etc. The Andrew Dickson White plate is in common use in our library. — Willard Austen, Librarian Cornell University. From the collection of Mr. Ruthwen Deane, Chicago.”

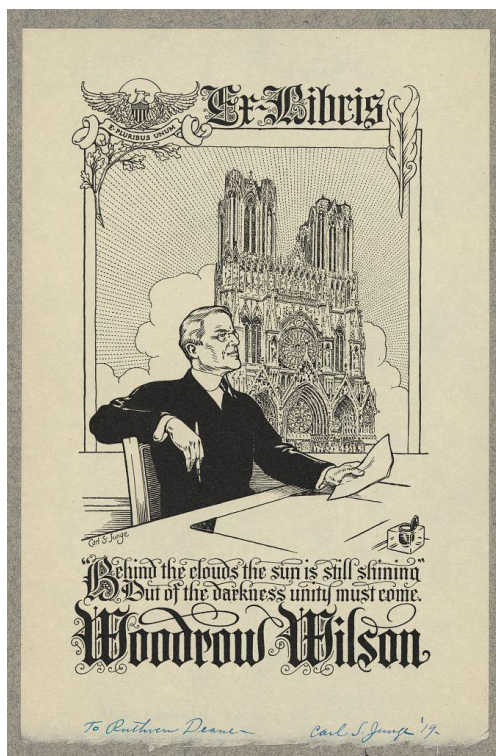
Вилсон и ситније укомпонован текст који је говорио следеће “ Behind the clouds the sun is still shining, but of the darkness unity must come.” Првобитни председник Принстона , касније амерички председник , Вудров Вилсон екслибрис из класе 1879. године осликавао је многе књижевне жанрове, разне уметничке форме, с обзиром на интересовања Вудрова Вилсона овај екслибрис осликавао је многе дисциплине попут социологије, политике, историографије, филозофије, америчке историје. Амерички екслибриси су укрштали разнолике опусе својих библиотека и власника својих екслибриса, били су трансдисциплинарног карактера. Екслибрис Вудроа Вилсона створен је укрштањем културолошких, историјских и политичких ставова и идеја. Екслибрис Сигма Фи, са Делта одељења Мариети Факултета је екслибрис братства. Многа братства као што су Тета Пи, Делта Ипсилон са Харварда, Делта Ипсилон са Универзитета у Пенсилванији, капа Алфа Тета са универзитета у Тексасу, Капа Капа Гама , Фи Бета Капа, Фи Делта Тета са универзитета у Минесоти, Сигма Ну са Гама Тау одељења са универзитету у Минесоти били су само малобројни од великобројних универзитетских братстава. Амерички екслибриси као основа мултипликованог начина изражавања постепено су постајали једно од обележја најинтензивнијег деловања ликовне графике на америчкој уметничкој сцени. Анализом и упоређивањем стваралаштва америчких екслибриса универзитетских братстава долази се до заиста занимљивих непосредних композиција које имају посебан квалитет посматрано са визуелног нивоа. Графичко мајсторство америчких мајстора било је на високом нивоу и захваљујући управо овим универзитетским екслибрисима уздигнуто је на тријумфалан ниво, посебно крајем осамнаестог и почетком и средином деветнаестог века.

Испреплетаност устаљене чврсте линије и самог текста присутног на екслибрису је просто толико складно уклопљена да их је тешко разазнати. Дело екслибриса Алфа Сигма Фи свакако доноси освешћена средства израза у савременом уметничком графичком приступу америчких мајстора.

Сл. 222 – Екслибрис Вудров Вилсон (Woodrow Wilson)
 Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 342.

Вудроу Вилсон, из класе 1879, касније је био председник Принстон универзитета, па касније и председник Сједињених Америчких Држава, изабрао је екслибрис који је зрачио једноставношћу. Испод полице за књиге је његов потпис који је био од изузетног значаја за његов посао. Његов екслибрис је у пратњи неких линија које је он сам израдио.⁴⁶⁰

Сл. 223 – Екслибрис Вудров Вилсона

Извор: <http://hyperallergic.com/wp-content/uploads/2014/11/locbookplate12.jpg>

⁴⁶⁰ Ibid. 342., у оригиналу : „ Woodrow Wilson. Mr. Wilson, of the class of 1879, later President of Princeton University, and now President of the United States, has chosen a bookplate of decided simplicity. Beneath a shelf of books is his business-like signature accompanied by some lines of his own making.”

Сл. 224 – Екслибрис Алфа сигма фи (Alfa Sigma Phi)

Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 344.

Екслибрис Алфа сигма фи⁴⁶¹ дизајнирао је Вилијам Ернст Фаја, Синсинати (Cincinnati), Охајо (Ohio), за Делту одељење Факултета Мариета.⁴⁶² Израђен просто са једноставном

⁴⁶¹ На препоруку бившег студента колеџа Мариета Колеџа Франк Х. Босворта, Алфа 1859, неколико његових пријатеља који су остали на колеџу Мариета пријавили су се за повељу у Алфа сигма фи. Повеља је додељена да ради као Делта одељак Алфа сигма фи 30. јуна 1860. године. На колеџу Мариета није постојао систем братства, а поглавље је преузимало чланове из свих класа. Сви осим једне од чланова Повеље о поглављу, и преко 80% њених иницираних до 1864. године, ступили су у војну службу током грађанског рата. Рат је озбиљно тестирао одељење Делте, али је преживео и напредовао током 1870. и 1880. Од 1864. до суспензије Алфа сигма фи 1993. године Делта делта на колеџу Мариета био је најстарији и непрекидно активни огранак Алфа сигма фи. Од 1864. до лета 1907. године Делта одељак је био Матична јединица и управљала је братством. Од 1920. до 1993. године Делта одељак био је најстарије активно братство на кампусу колеџа Мариета. "Сиг баст" ("Sig Bust") или поновно окупљање бивших студената, који се обично одржавају током почетне недеље, традиција је у Делта одељку од раних 1860. Након грађанског рата поглавље је изнајмљивало дворане за своје састанке и догађаје. Хале су биле познате као " Whittlesey Hall " у знак сећања на оставштину поглављу његовог мача и \$ 100 од стране старог Вилијама Беалеа Витлесеја, Мариета 1861, који је убијен у Бици код Мисионарског Риџена (Missionary Ridgen) у грађанском рату. У деветнаестом веку, интер-братске рације су биле уобичајене, и биле су деструктивне по евиденцију и имовину одељака. Модерни ритуал иницијације Алфа сигма фи, заснован на језгру од Луиса Манигаулта у Алфи, у суштини је стављен у садашњу форму Делта одељка 1875. године. 1864, када је Епсилон одељење престало са радом, а Алфа поглавље је укинута на факултету на Јејлу, Делта одељење се обратило сваком од младих братстава Јејла тражећи поглавље. У то време, међутим, та братства су се бринула о обнављању својих ослабљених поглавља, враћању неактивних поглавља, и видела су малу вредност у довању четворогодишње организације у мали колеџ у јужном Охају. Делта поглавље је било вођа кампуса на колеџу Мариета кроз 25 година након грађанског рата. Она је бројила 18 Мариетиних управника међу њеном браћом и иницирала је бројне истакнуте људе у том подручју као

композицијом, чврстим цртежом јаким дефинисаних линија, без жеље за надоградњом. Једноставним графичким изразом односа црно – бело, са већим белим површинама који дају акценат црној фигури испред које стоји лобања. Графика је вештина писања, цртања и сликања која се пре свега користи односом црних и белих површина и линија. Динамика се може постићи супротстављањем низа линија, шрафуром, али и супротстављањем великих површина чистих поља црних и белих. Када се све то комбинује и када се осети снажна рука створитеља дела онда се добија отисак са оним најбољим, а то је лични печат мајстора. Сваки покрет руке, па чак и најфиније линије се на искреној графичкој слици може читати и препознати. Сваки графички лист рађен у класичној графичкој техници носи и одражава тај специфичан интиман однос између плоче и уметника, неvezано о којој се техници ради. Када уметник подигне лист са пресе и угледа свој рад сада у позитиву, јер је на плочи преносио негатив, ствара се посебна магија, тада се надахнуће слије у дело. Графика је као што је речено раније једна од ликовних дисциплина која се највише мењала од свих. Мењала се до граница непрепознатљивости, до граница променљивости, до граница дигитализације и до кризе њеног нестанка. Екслибрис је једна специфична врста графике који је искључиво личан, нежан, интиман и применљив али и крајње уметнички управо због тог свечаног односа ументика и плоче.

почасне чланове. Након што је Делта бета кси постала неактивна, а Делта капитулски запис и трајање у Мариети боље успостављени, а са другим националним братствима добијају све више снаге, Делта је поново почела осећати да ће добити предност у томе што је део националне организације. Када је, 1880. године, озбиљно размотрен позив за петицију другог националног братства за повељу, Алфа сигма фи алумни у Синсинатију организовали су први Савет алумни и довели студенте основних школа у Синсинати и бродом за Сиг баст. Њихов ентузијазам и подршка задржали су Делту у мистичном кругу. Економска ситуација привреде и приватних факултета у 1880. и 1890. годинама била је нестабилна због понављајућих економских "паника". Једна од паника изазвала је неуспех првобитног Универзитета у Чикагу. Различити датуми власништва над партијама су вероватно резултат губитка претходних парцела током мршавих временских периода између датума. У деведесетим годинама прошлог века снага Делте је почела да опада, и алумни су поново ушли да би сачували поглавље. Године 1900, након две године без иницијација, алумни су "реколонизирали" поглавље. До почетка академске године 1906 -1907, поглавље је поново опало. Пријем петиције неколико студената 1907. вратио је осећај сврхе Делта поглављу, како његовим студентима, тако и бившим студентима у јужном Охају. Делта поглавље је одиграло водећу улогу у расту и развоју националног братства. Огранак је купио кућу на 203. улици у јесен 1909. године. У 1930. налазило се на четврти улици 427, а 1949. се преселило на Шесту улицу 302. Његов најновији потез, 1985. године, био је Четврта улица 207. Делта глава је била домаћин Националних конвенција 1907, 1910, 1946. и 1960. Билтен Делта капита је "Троугао". Током касних 1980. и раних 1990, кршења управљања ризиком и случајеви непрописног понашања чланова су довели до суспензије овог огранка 1993. године. Године 1997. учињен је напор да се колонизира у Мариети, али дуго трајна репутација последњих година старог поглавља на кампусу спречила је регрутовање довољног броја квалитетних мушкараца да оправдају поновну колонизацију. Асоцијација бивших студената је реорганизована у 25 иницијативних поглавља 2010; Дин Хејн, Мариета '59 је била координатор за контакт. Обнова огранка почела је у пролећном семестру 2012. године. В.: Beta, <https://beta.org/about/about-beta-theta-pi/>, приступ 29. 6. 2019.

⁴⁶² Harry Parker Ward and Winward Prescott, *Some American College Bookplates*, 344., у оригиналу: „Designed by William Erny Fay, Cincinnati, Ohio, for Delta Chapter of Marietta College.”

Сл. 225 - Екслибрис Бета тета пи
(Beta Theta Pi)

Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 345.

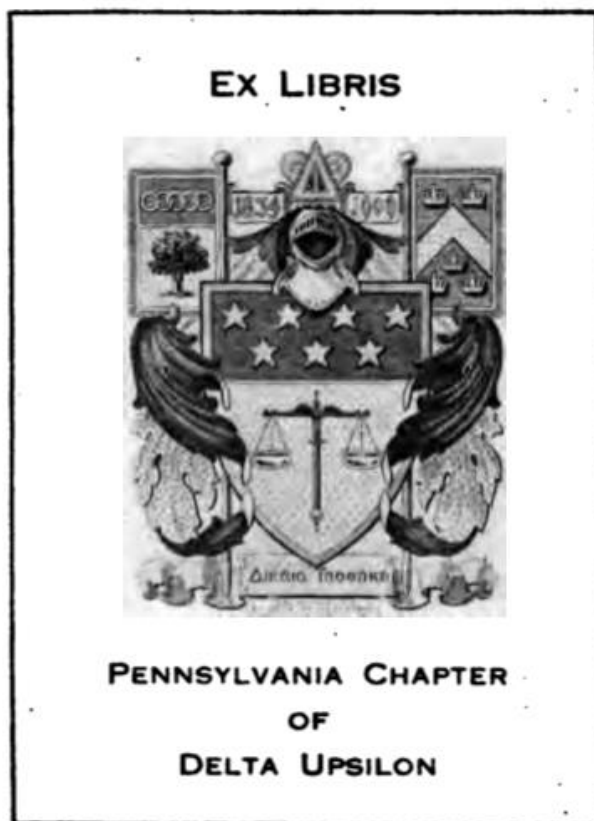

Сл. 226 - Печат Бета тета пи братства
Извор илустрације: <https://beta.org/about/about-beta-theta-pi/>

Северно америчка братства и уопштено америчка братства америчких високо признатих и рангираних универзитета, како је познато још од 1776. године, имали су за циљ организације које су промивисале професионална, социјална, академска достигнућа и првобитно су постојали на Јејлу као и на Вилијам и Мери колеџу у Њу Џерзију. Често су називани по Грчким словима, као Фи Бета Капа, где је филозофија сматрана основном водилом живота. Хамилтон колеџ је имао Алфа Делта братство, једно од првих националних братстава које је такође имало свој екслибрис. Братство Делта Ипсилон је припадало Вилијамс колеџу и као и многа друга братства настало је од првобитног печата. Свих седам најстаријих братстава у Северној Америци су имала своје изузетно квалитетне екслибрисе. Најбитнијим и најзапаженијим се сматрају и Фи Бета Капа Удружење основано 1776. године на колеџу Вилијамса и Мери из Вир., Чи Пи са Принстона у Њу Џерзију, социјално удружење са 57 одељака, основано 1824. године, затим Капа Алфа са Унион Колеџа Њујорк основано 1825. године, Сигма Фи Удружење из Њујорка, Делта Фи, Алфа Делта Фи, Сигма Фи Удружење, Пси Ипсилон из Шенектедија у Њујорку основано 1833. године. У односу на основна полазишта стварања сви ови екслибриси су својим ликовним изразом и доживљајем указивали на специфичности и интелектуална стања својих институција. Утицај стваралаштва ових екслибриса подстакао је постепено занемаривање првобитних печата који су коришћени пре појаве екслибриса.

Екслибрис посвећен Бета одељењу, западном резервном одељку, Реј Ворен Ирвин из Кливленда дизајнирао је у априлу 1915. године за употребу у библиотеци Западног резервног универзитета. Он је добио екслибрис који је био део симболизма братства. Полумесец на штиту

је ознака разлика, која означава другог по реду односно по пореклу, а одговара знаку разлика или каденци које су користили други синови. Оригинални слој задржан је као обележје алфа периода на универзитету у Мајамију и као део националног братства. Грчки мото на резервном екслибрису је преведен као „Највиша”. Два датума на главној траци се односе на оснивање братства и оснивање поглавља о резерви, тим редоследом. У дизајну позадине се користи конвенционална форма са бета ружама. Екслибрис је чуван и каталогизован од стране В . Л. Грејвс. (W.L. Graves).⁴⁶³

Сл. 227 – Екслибрис Делта ипсион (Delta Upsilon) Поглавље у Пенсилванији, Пенсилванијски универзитет
Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. Some American College Bookplates:
a Presentation of Plates, Old And New, стр. 347.

Сваки од ових екслибриса братстава имао је истовремено своју сопствену причу и одређену теоријску подлогу рада. Сви институционални екслибриси братстава носе низ

⁴⁶³ Ibid. 345., у оригиналу : „ Beta Theta Pi Beta Chapter, Western Reserve University. Ray Warren Irvin, of Cleveland, designed this plate in April, 1915, for use in the library of the Western Reserve chapter, the Beta of the Beta Theta Pi Fraternity. He has employed in the plate the symbolism of the Fraternity, the central feature being the Fraternity coat of arms, as differenced by the Reserve chapter. The crescent on the shield is the mark of difference, denoting second in line of descent, and corresponds to the mark of difference or cadency used by second sons. The original coat of arms, bearing no marks of any kind, is reserved as the insignia of the Alpha chapter, at Miami University, and of the National Fraternity. The Greek motto on the Reserve plate is translated "The Highest." The two dates on the ribbon refer to the founding of the Fraternity and the establishment of the Reserve chapter, respectively. In the background design is used a conventionalized form of the Beta rose.”

естетичких и симболичких принципа својих удружења и разних техника и управо ти моменти су доприносили квалитетом и узвишенијем позиционирању америчких екслибриса. Веома често у разматрању техника и метода у изради самих екслибриса битна је и аргументација и добар начин приказивања ставова друштва. Већина екслибриса америчких братстава и удружења постигнути су комбиновањем основних и специфичних графичких техника и метода као што су бакрорез, бакропис и сува игла. Метод графичке анализе односно графичког поступка није углавном израђиван у потпуности у доступној литератури. Допринос братских удружења и њихових екслибриса састојао се у прилагођавању и разумевању и сагледавању чињеница у савременој графици и новим ликовним решењима графичких проблема. Амерички екслибриси имали су ликовно симболички значај и нуде темеље за даља практична и теоријска истраживања, представљајући евалуацију и закључке који су иницијација и основ за даља истраживања у области америчког екслибриса. Атрактивна идеја, прикладна и јефтина за факултетски братски огранак, довела је до екслибриса који је направљен од угравираних слојева и разних типова комбиноване графике.⁴⁶⁴

Сл. 228 – Екслибрис Капа алфа тета (Кappa Alpha Theta), Универзитет у Канзасу

Извор илустрације : Harry Parker, Ward and Winward Prescott. *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New*, стр. 348.

Актуелност професије библиотекара у свету америчких екслибриса у свету америчких екслибриса универзитетских братстава је имала велику улогу. Библиотекарски аналитички приступ бавио се историзацијом самог екслибриса и њиховим основним карактеристикама. Од високог степена предзнања и аналитичког приступа самих библиотекара зависио је и успех самих америчких екслибриса, јер управо су се библиотекари бавили теоријском графичком уметничком праксом. Сви ови екслибриси истакнутих братстава довели су до тога да амерички екслибрис постане самосталнији и приближнији савременој ликовној графици и савременој уметности јер је носио идеје, власничке идентитете, одређене идеологије својих институција или првобитних власника. Интервентност библиотечког личног залагања за америчке

⁴⁶⁴ Ibid. 347., у оригиналу : „, Delta Upsilon. Pennsylvania Chapter, University of Pennsylvania. An attractive, appropriate and inexpensive idea for college fraternity chapter bookplate, made from the engraved coat of arms and type combined.”

институционалне екслибрисе је битна хипотеза овог рада. Уметник В. Ф. Хопсон из Њу Хејвена је дизајнирао и створио екслибрис за Капа огранак Капа алфа тета братства, и то меморијални спомен-екслибрис. Намера овог екслибриса је била да се користи у Универзитетској библиотеци за потребе књига које су купили приходима од Секстон Агњев меморијалног књишког фонда (May Sexton Agnew). Меј Секстон Агњев (May Saxton Agnew) је дипломирала на Универзитету у Канзасу у јуну. Екслибрис је каталогизован од стране Кларе С. Гилхам. (Clara S. Gillham).⁴⁶⁵

Многи екслибриси су били недопуњавани и надограђивани, у чему је и лежао њихов квалитет, јер нису били ометани критикама појединих заљубљеника или колкеционара, амерички мајстори вредно су били достојни својим ставовима и ставовима својих наручиоца и власника екслибриса. Последице тога свакако су била изузетно квалитетна дела која су утицала и на даљњи ток развоја екслибриса Сједињених Америчких Држава. Индивидуални таленат самих мајстора имао је утицај, али свакако да су техничке могућности истих били преовлађујући у настанку доброг квалитетног екслибриса. Било је потребно огромно знање, познавање графичких техника, приступ информацијама које су биле проверене и утемељене да би се израдио екслибрис који је носио проверљиве информације о њиховим власницима наручиоцима, независно да ли се радило о личним власничким екслибрисима или институционалним. Свакако да се доживљај многих екслибриса постепено мењао. Екслибрис је постао фокусиран на свакодневна дешавања у друштву, успешно је испуњавао све методолошко техничке захтеве успешне ликовне графике, просто је на њима била видљива искрена приврженост и марљивост њихових мајстора гравера на делима. Дакле како су се амерички мајстори првобитно освртали на постојећа искуства својих предходника, дошљака, Енглеске и Холандије, постепено су се окретали својим личним коренима и одређивали су своје екслибрисе поштујући и угледајући се на искуства својих колега гравера из Европе. Но иако створени по угледу на друге, питање оригиналности и ауторства ових екслибриса никад није било довођено у питање. Њихова оригиналност увек је била доказива валидним аргументима и знањима о њиховим власницима, помним читањем и проучавањем презимена и имена власника успевало се доћи до свих релевантних и битних информација о екслибрису. Амерички мајстори су одувек указивали својим радовима на сложеност графике као технике и на неограничене могућности исте, али све то видљиво је једним прецизним удубљивањем у саму срж графичког ликовног стваралаштва. У графици однос целине и делова саме композиције био је одувек веома битан, ликовна графика не дозвољава толико много интервенција и поправки као на пример сликарство или вајарство. Наравно одређена додатна нагризања и дораде плоче су могућа, али све у одређеној минималној количини, јер свако накнадна дорада рецимо суве игле или бакрописа могла је уништити квалитет линије. Одређеним естетским и графичко конститивним ефектима квалитетних линија и преклапања истих постизани су читав низ квалитетних екслибрис графика. Сложеност проблематике графике као ликовне технике није се чинила проблемом за америчке екслибристе. Али морамо додати заиста да су често недостајале основне информације у самом датовању или мајстору граверу, иако су се многи библиотекари својим мукотрпним истинским марљивим радом трудили да надоместе те недостатке. Управо су сами библиотекари вођењем својих дневника и јасних каталожских информација доприносили величању и преознатљивости, читљивости екслибриса. Амерички екслибриси су у својим композицијама носили студиозне и

---

⁴⁶⁵ Ibid. 348., у оригиналу : „, Kappa Alpha Theta. University of Kansas. The artist, Mr. W. F. Hopson, of New Haven, has recently completed for the Kappa Chapter of Kappa Alpha Theta, a beautiful memorial bookplate. It is to be used in the University Library to mark the books bought with the income of the May Sexton Agnew memorial book fund. May Sexton was graduated from the University of Kansas in June, 1901. The following September she was married to - Lieutenant E. Agnew and sailed with him to the Philippine Islands., where she died in November of the same year. —Clara S.”

утемељене представе и поступке својих власника, били су често сагледавани многи углови самих власника да би се пронашао најбитнији моменат из живота једне особе који се представљао на самом екслибрису. Амерички екслибриси су представама својих власника добијали један просто наратолошки карактер на основу чијих представа су се добијала релевантне успешне композиције. Амерички екслибриси су стварани на веома прегледан и јасан начин, препознатљив је био стил који се постепено почео разликовати од првобитних енглеских и холандских. За многе екслибрисе разматран је и књижевно уметнички текст који је био саставни део композиције. Достигнућа америчких мајстора иако никада нису у потпуности расветљена и проучена представљају свакако један изузетан допринос екслибрисима и свакако су допринос широког оквира јер су изналазили и долазили до нових и другачијих сазнања и достигнућа у техничком смислу иако је свакако било тешко елеминисати претходна сазнања и узоре на основу чијих су стварали. Да би један екслибрис био сматран успешним, морао је бити првенствено добро сачињен и унапред добро структурисан, сама ликовност морала је бити лако читљива и смислена, прегледна, а прикази и текстуални део који је подупирао ликовно визуелни део морао је бити уверљив и складан са целокупном композицијом. Дакле екслибрис је морао да садржи све оне формалне и садржинске квалитете квалитетне традиционалне ликовне графике да би се сматрао успешним. Радови, односно дела екслибриса америчких мајстора представљали су само један део друштво историјског наслеђа читавог друштва Сједињених Америчких Држава, понекад су били посматрани и као ситни експерименти управо због могућности међуповезаности и специфичних својстава путовања и на оне најудаљеније пределе. Поједини посебни правци америчког екслибриса као што су Калифорнијана, Линколнијана, Ајова екслибриси непрекидно су изазивали реакције и додатна залагања мноштва библиотекара. Главни циљ сваког екслибриса био је да уз помоћ квалитетне технике и озбиљног приступа свог мајстора створи дело које је читљиво библиотекарима и колекционарима, да одговори на неколико основних кључних питања као што су клавишет композиције, стил, линија, форма унутрашње интервенције, конструкција екслибриса и међуоднос писаног и ликовног дела. Затим сваки екслибрис је морао да одговори на питање да ли припада друштву интелектуалаца, истакнутих појединаца, или припада друштву идејних политичара. Назанимљивији су били управо екслибриси Вашингтона, Линколна и осталих председника које смо обрађивали у овом научноистраживачком раду првенствено зато што не само да су осликавали свог власника председника него и зато што су представљали управо једно интелектуално поље саме Америке, били су део унутрашњо политичких изазова. Амерички мајстори гравери су велике количине разнородних материјала обрађивали студиозно и смишљено, са добром техничком утемељеношћу.

Екслибрис као саставни део друштвених догађања задирао је у сваки део свакодневнoг живота, осликавао је америчку стварност перида којем је припадао, независно да ли говоримо о седамнаестом, осамнаестом или другим вековима којима се овај рад бави. Често је говорио и о односима и најдоминантнијим библиотекама у друштву. Временска димензија и сам дуг простор настанка америчког екслибриса покривао је дужи период у којем су заиста многи искораци и многа истраживања и сазнања итекако била могућа, те су се тако јављала многа додатна сазнања у техничком смислу увођења комбинованих техника. Преклапања сувих игала, бакрописа, мале примесе пунктирања биле су приметне.

Само структурисање, израда екслибриса није био лак подухват, а изузетна залагања и чврст ангажман америчких мајстора као да је поништавао ту опште прихваћену теорију о тешкоћи израде екслибриса односно графике генерално, амерички мајстори су са лакоћом одрађивали своја дела. Честа израда тема које су биле сличне, као и поновљене израде истих екслибриса са минималним дорадама биле су честа појава у америчком стваралаштву.

Укршгање историјских тема, међусобна надопуњавања истих било је веома присутно. Значајан допринос, можда и један од најзначајнијих у стваралаштву америчких екслибриса био је пружање конкретних ликовних малих композиција, екслибриса, који су сведочили о жељама и чврстим тежњама власника и институција, библиотека да пруже конкретна сазнања о себи лично као и о својим институцијама. Тежња ка очувању од заборава сагледана је структурално од стране америчких интелектуалаца, постојао је велики број интердисциплинарних приступа обраде ових екслибриса од стране библиотекара и колекционара. Амерички мајстори одувек су тежили и трудили су се да задовоље жеље и потребе својих наручиоца, технички добро поткрепљени и са јасним утемељеним знањима успевали су да се квалитетно одазову изазову. Њихов одабир тема одувек је био примерен, строго везан за идеје и мисли наручиоца, све је било добро промишљено унапред, амерички мајстори су својим екслибрисима и израдама истих приступали заиста студиозно и одговорно, то се види из многобројних дела разне тематике. Избор саме графичке технике је био адекватно одабран и прилагођен конкретној теми или екслибрису. Основни циљеви екслибриса библиотека били су утврђивање повезаности и међуодноса библиотека, размена мишљења и сазнања, међубиблиотечко оснаживање, утицај на квалитет библиотеке.

С обзиром да се у овом дисертационом истраживању јасно види да су амерички мајстори свом раду приступали пажљиво и са претходним узорима и предзнањима можемо јасно доћи до закључка да су и поред свеколике разноврсности мотива и ликовних сцена, ликовни елементи и мотиви били су бирани пажљиво. Постојала је мера која је за квалитетно ументичко длео, а посебно за графику од кључног значаја. Амерички екслибриси одликовали су се одређеном дозом персоналности која је свакако била неопходна у екслибрис уметности. Амерички екслибриси носили су једну свежину која је осликавала читав један низ специфичних погледа и стања друштва Сједињених Америчких Држава сагледано из више различитих углова који су се свакако преплитали, ту наравно говоримо о историјском, политичком, филозофском, религиозном и културолошком углу прве свих осталих. А сви ови начини сагледавања и настанка екслибриса довели су до његовог јачања.

Иако су екслибриси били индивидуални печати својих власника или институција, постали су познато јавно добро и културна баштина многих библиотека Сједињених Америчких Држава. Заједничко поклањање, ствар престижа била је опште позната ствар богаташа Америке, те тако ни сам екслибрис није био изузетак. Понекад су читаве серије екслибриса биле поклањане другим библиотекама зарад уздизања односа на виши ниво, али често и чисто зарад личног престижа и само прокламовања у друштву. Наравно сви ови екслибриси морали су имати и испуњавати критеријуме културно уметничког дела.

Библиотеке, институције са дугом незамењивом традицијом, су биле и остале верни савезник јачања америчке културе, а екслибриси као њихов саставни део играли су битну улогу у том процесу, јер је управо екслибрис представљао и осликавао традицију и основе америчке културе. Мотиви и слике које су биле приказиване на самим екслибрисима, предмети екслибриса како су их амерички мајстори називали, морали су бити јасно одређени и појашњени од стране својих наручиоца, онај који је наручивао свој екслибрис морао је прецизно изразити своја очекивања и жеље. Многи екслибриси стварани су и од стране одређених лица која су их наручивала у част величања других, наиме у смислу почаствовања и дубоког културног признања одређеног лица или институција, у том смислу мноштво универзитетских и факултетских екслибриса је створено у част величања саме институције.

Библиотекари су са својим библиотекама и основним циљем стручне обраде и очувања екслибриса, достојанствено и одговорно прихватили ту улогу.

Амерички екслибрис био је присутан и у архивским установама, удружењима, асоцијацијама, где је екслибрис грађа чинила мањи део укупних збирки али је свакако представљао битну и релевантну грађу тих институција. Мањи али значајан број ових екслибриса нудио је екслибрисе који су обрађивани и који су нудили висок квалитет са техничког аспекта. Ови екслибриси носили су одговоре на политиколошка и институционална питања својих институција. Екслибриси удружења и мањих асоцијација, братстава представљали су део институционалних екслибриса и представљали су такође битан сегмент истраживања америчких истраживача чији је присту у току истраживања такође био оригиналан и доприносио је умногоме целовитијој слици америчког друштва. Истраживачки проблеми у екслибрису морали су бити јасно зацртани, дакле морала је постојати разлика и начин истраживања, дакле морало се разарнати да ли се екслибрис проучава и сагледава са становишта и аспекта његовог настанка и власничких особина и информација, или са техничко методолошког аспекта. Захваљујући многим екслибрисима мањих институција и удружења створена су веома корисна сазнања о до сада мање истраживаним екслибрисима. Истраживали су се корени идеја и начини на који су екслибриси настали, екслибриси су постепено почели да се истражују у једном ширем и свеобухватнијем смислу што је свакако допринело не само њиховом додатном разумевању него и дубљем познавању културне политике истакнутих институција Сједињених Америчких Држава.

Баш као и мноштво других библиотечких, алегоричких, хералдичких, мањег броја портретних, пејзажних екслибриса, и екслибриси мањих институција су обједињавали један одређени број тематских кругова који је свакако првенствено био везан за историју Америке. Квалитет америчког екслибриса “лежи” у могућности приказивања културне историје Америке, затим историје демографског развоја америчке државе, просто у једном хронолошком приказу историје америчке свакодневнице као и кроз социјалну историју. Могућност покривања толиког броја различитих тематских кругова у којима је екслибрис био заступљен заиста говори о његовој великој распрострањености. Мноштво ових екслибриса је било подстицајног карактера за многа друга будућа дела.

У већини екслибриса показало се да је образованост власника и самих наручиоца била на веома високом нивоу, то наравно није никако био један од предуслова настанка екслибриса, али је образовање било једно од битних фактора настанка квалитетних екслибриса. Ова “мала дела”, црно белог карактера били су огледало друштвеног положаја својих власника, сведочили су о њиховим друштвеним, образовним, политичким, економским ставовима и положајима. Екслибриси су посебно приказивали положаје истакнутих интелектуалаца. Екслибриси који су носили поуздане мотиве и ликовна решења која су утемељено осликавала америчко друштво и односе у америчком друштву просто су учествовали у ишчитавању али и формирању друштвених односа Америке.

С обзиром да су се многи екслибристи и поклоници екслибриса само фрагментарно и у сегментима дотицали одређених екслибрис проучавања, наићи на потпуне информације о једном екслибрису била је заиста реткост. Улоге библиотекара биле су да у склоповима својих институција прикупе што је више могуће информација о својим екслибрисима. У кругу библиотека расправљало се са посебном страшћу и наклоношћу о екслибрисима, придавана им је једна посебна пажња и због тог интимног мањег изгледа у односу на саму величину. Библиотекари су се старали о прикупљању низа информација о својим делима, као што су аутор екслибриса, техника, квалитет тиража, тачан одштампани број отисака, сам власник, година, да

ли је ауторски или пробни отисак или је био отисак штампан од стране неког другог. Наравно такође водили су и рачуна о томе да ли је екслибрис који су проучавали њихов лични, односно да ли је настао у њиховој библиотеци или образовној институцији, или је био донешен путем поклањања или међубiblioteчке размене. Библиотекари су били задужени за преиспитивања свих оних веза и информација до којих су могли доћи о својим екслибрис појединачним делима, али и о евентуалним екслибрис збиркама. Својим пожртвованим искреним залагањем долазили су до поприлично великог броја најбитнијих информација уско везаних за дела, које су даљњим залагањем допуњавали, бележили и чували од заборава на њима познат и својствен начин. Први су били управо библиотекари ти који су могли и који су били питани да дају информације о екслибрисима, они су бележили важније аспекте власничког живота и заслуга, начина на који и због чега је одређена особа добила екслибрис. Уједно су пратили и осветљавали стратегију настанка екслибриса са техничке графичке стране, све те информације су углавном сматране веома релевантним информацијама, информацијама од значаја.

ЗАКЉУЧАК

Оно по чему се амерички екслибрис истиче и плени привлачећи и даље пажњу истраживача је његова улога у очувању башпине одређених институција, али не и само тога. Екслибрис је био од великог значаја и појединцима колекционарима и библиофилима који су га сакупљали, чиме је он својој уметничкој визури додао још једну димензију. Постао је творевина која чини саставни део књига, кључ који штити од крађе, независно “мало” уметничко дело које будућим генерацијама оставља у наслеђе много више од онога што је очигледно, отвара веома значајна открића која откривају приче о световима, њиховим творцима, личним причама, историјским оквирима, нуди свет на длану који је постојао само уколико умемо да га ишчитамо.

У раду се бавило интерпретирањем и истраживањем америчког екслибриса у периоду осамнаестог, деветнаестог и двадесетог века, а током анализе, исти је и раслојен по стилевима, правцима, регијама и институцијама. Екслибрис збирке оцењене су у складу са својим ликовним квалитетима, уметницима који су их створили, техникама израде, мерењем и упоређивањем техничких могућности и чињеницом да су били прикупљени од стране оних лица која су била заинтересована за сакупљање истих. Колекционари су поседовали многобројне екслибрисе које су обогаћивали разменом својих двоструких отисака са другима, и захваљујући овој врсти размене су побољшали своје колекције у смислу међународних односа, стварања нових пријатељстава, учења уметности и технике у различитим периодима и кроз потпуно нова сазнања која су итекако обогаћивала сваког на интелектуалном, културалном, научном и уметничком нивоу. Сви ови моменти довели су до потпуне слободе екслибриса, када претходна стилско-припадничка својства престају да важе. Екслибрис двадесетог века излази у потпуности из библиотека и постаје независно уметничко дело које се и посматра као засебна страна ликовне графике. Амерички екслибрис са својим основним карактеристикама и са развојним специфичностима које су јасно уочаване кроз поглавља и потпоглавља овог научноистраживачког рада пратио је постепен и слојевит развојни пут са многих страна и аспеката. Посебна пажња америчком екслибрису у овом раду пружена је његовом ликовно-естетском, власничко-карактерном, припадничком, као и културно-историјском и друштвеном обележју. Основне специфичности и карактеристике овог рада подељеног у шест поглавља указују на путању постепеног настанка екслибриса, који су амерички мајстори стварали стидљиво и тајновито доживљавајући га “малим делом” са јасним порукама. Једна од основних поручивала је да су екслибрисима означена дела против крађе и отуђивања. Очита порука против отуђивања и моменат депоновања у библиотекама као основним и природним депозиторијумима америчких екслибриса је незаобилазан и један од битнијих момената овог истраживања из простог разлога што се истраживањем истих долази до многих до тада мање познатих или у потпуности непознатих чињеница. Све то доприноси стварању јасније и функционалније дефиниције америчког екслибриса. Амерички екслибрис са својим првобитним карактеристикама и појашњењима у идејном и историјском концепту доприноси бољем разумевању основних постулата, порука, грбова, мота, као и основној класификацији по узору на енглеске стилове.

Користећи енглеске школе амерички мајстори екслибриса су заправо учили о занату, о техници, о технологији, вештини и специфичностима екслибриса као класичне графичке технике. Међутим поред овога пробног учења да га тако назовемо, веома је важна повезаност са корацима и начинима на које су постизали своја дела првенствено ослањајући се на

европска достигнућа. Али касније су мајстори стварали дела по узору али са јасним знацима односа према својој отаџбини, прапостојбини, култури америчког народа. Кроз развој екслибриса на америчком тлу и кроз истраживање на којем је заснован овај рад видимо да нису само енглески узор били праћени. Веома значајну улогу у конституисању америчког екслибриса је припала и немачкој графичкој уметности као и холандској. Потом кроз разне мотиве и изражајне слике које видимо на овим екслибрисима јасно је видљива и повезаност америчког екслибриса са ренесансним и барокним делима са севера Европе. У сваком случају слободно можемо рећи да је целокупно екслибрис стваралаштво на америчком поднебљу од самог севера до југа Америке имало јасан приступ. Не може се наћи ни један покушај модерног сагледавања композиције, динамике, личног погледа на свет, субјективног осећаја или илузија. Нема ни фантазије, критике, експеримената, експресионизма, као ни потребе да се у овим правцима истражује и шири рукопис везан за израду екслибриса. Тврдо постављене композиције дуго су имале додрине тачке са европским и деловало је као да заиста нису хтели да напусте то наслеђе. Видљиве су само разне варијације на тему, поруке, без великих одступања од наученог и усвојеног. Затвореност екслибриса по том питању вероватно чини његову посебност, његову константност и његову свечаност.

Константним преиспитивањем целокупног материјала и свих достигнућа и напретка америчког екслибриса долази се до закључка да је све јаснија класификација и константно преиспитивање допринело унапређењу достигнућа старих америчких мајстора, те је све ово доприносило постепеном унапређењу квалитета екслибриса. Двадесети век доноси огроман број мање познатих и неистакнутих графичара и дизајнера који експериментишу, не само на пољу композиције и тема, него и на пољима самих техничких могућности. За првобитне графичаре осамнаестог и деветнаестог века су били важни естетски интегритет, техничка способност и савршенство, као и однос између слике и натписа, који је такође играо важну улогу. Потписивање екслибриса од стране уметника било је веома важно у смислу доношења закључка о карактеристикама ових малих књижних листића. Али двадесети век полако излази из тих оквира и експериментише са мноштвом нових техника, чак и компјутерски екслибриси постају део екслибрис приче.

Несумњив је значај уметника, те су достигнућа графичара као што су Паул Ревере, Спенсли, Натанијел Хурд, Француски, Роквел Кент и многи други истакнути мајстори, важан део на ком се заснива овај рад. Њихова дела су претече и незаменљиви моменти америчког екслибрис развоја.

Постепеном методом, али наглим увођењем компјутеризације у двадесетом веку, уведен је појам модерне ликовне дигиталне графике и дигиталног решења, сигнатуре, где су и екслибриси нашли своје место у склопу визуалне дигиталне графике. Но, свакако, екслибрис је традиционална графичка техника која има посебну чар стварања и једне интиме са делом, те чини основу овог истраживања и представља најаву каснијих дешавања која су нама приближнија. Екслибрис који носи сама основна обележја традиционалне штампе, њеног историјата и настанка представља битнији моменат истраживања, првенствено из чињенице на постојаност самог историјата, власничког карактера, величања институција и оплемењивање многих истакнутих библиотека и културно-уметничких и других едукативних институција. Графика се назива уметношћу умножавања, што јој даје посебност и издваја је од свих осталих дисциплина визуелних уметности. Подељена на три врсте штампе, графика крије многе тајне које сежу далеко у праисторију и време када је човек почео да открива себе отискујући своје дланове на зидовима пећина. Графика се постепено развијала у захтевнију дисциплину сазревајући временом. Екслибриси су од својих почетака у техникама давали утисак достојанства и одређене оданости својих мајстора. Технике америчких мајстора од

најранијих дана па све до друге половине деветнаестог века углавном нису мењане. Ни у моментима тешких изазова, ни у моментима политичких превирања, ратова, побуна, семитизма, основни постулати америчког друштва нису мењани. Већина ових момената је била уско повезана са вишим слојевима друштва које је припадало значајним библиотекама са озбиљним државним фондовима и наравно сопственим екслибрисом.

Сваки корак у проучавању екслибриса допринео је величању његовог значаја и заинтересованости за постепене стидљиве искораке који су свакако захтевали стручност самих проучаваоца, заљубљеника и колекционара. Раслојавањем основних специфичности првобитних малих дела до независног холивудског екслибриса, који је постао крајње независан и ослобођен првобитних стега, приказан је један дуг слојевит пут. Саме техничке карактеристике основних правила графике и графичке штампе које су обрађене у овом раду, узевши наравно у обзир и америчке лабораторије и штампарске собе мајстора графичара, доприносе дубљем додатном разумевању основних постулата израде матрице и штампање саме плоче. Све то има значаја у разумевању чињеница да су тако мала дела могла преносити тако битне поруке на интернационалном нивоу. Свако ко је и најмање заинтересован за ову грану америчке културе и уметности, уопштено за библиотекарство, књишку опрему и екслибрис, може доћи до закључка да је израда једног екслибриса итекако захтеван посао који је захтевао првенствено добро познавање саме технике. Неопходна је била и изузетна прецизност, стрпљење и знање у области графике.

Интимна настанка графичке плоче доприноси откривању мање познатих и неких непознатих детаља. Моменат иступања из оквира библиотека и библиотечких оквира је служио као чувар библиотечно-музеолошке документације одређених периода и њихових најбитнијих и најеминентнијих институција, а све то заједно доприносило је значењском карактеру.

Екслибриси са именима и мото-порукама доприносили су карактерном и функционалном смислу. Сваки сегмент овог проучавања допринео је кроз своју аналитичку природу и самој јаснијој валоризацији садржајно објективног у самим делима. Једно објективно представљање кроз различите сфере, институције, библиотеке, универзитете, у овом раду допринело је, не само издвајању основних специфичности екслибриса, него и величању екслибриса као визуалне и графичке уметности. Значајну је улогу одиграо екслибрис у формирању, издвајањем ученог дела америчког друштва. Екслибрис је постао симбол оног дела америчког друштва које га је заправо обликовало. Везан за више слојеве, који нису нужно били богатији у материјалном смислу али су се заузимали и билу су свакако богатији у духовном, културалном и филозофском смислу. Амерички екслибриси су били међусобно јасно препознати, уважени, повезани и сви су имали јасну линију да својим развојем прикажу и створе мрежу људи којима је између осталог улога била и уздиже, води и одликује америчко друштво. Не сме се заборавити и потреба да се визуелно осмисли амерички идентитет који је заснован на константности и постојаности и оданости својој држави. Ти важни моменти, елементи америчког друштва били су веродостојно приказивани на екслибрисима. Екслибрис је могао имати свако онај ко је био љубитељ књиге, писане речи, ко поседује неку врсту наклоности или ко је поседовао неку врсту библиотеке. Онај ко је заинтересован да учествује у животу учених, културних, образованих кругова америчког друштва. Што се тиче високе штампе које налазимо у дрворезу и то оном најтежем виду који налазимо на радовима Дирера који је имао одличне графике малих формата, и на екслибрисима америчких мајстора појављивали су се дрворези.

Приватна природа дистрибуције екслибриса је охрабрила многе личне теме, па и еротске теме које полако постају битне након многобројних алегоријских, хералдичких,

власничких, пејзажних тема, те је постепено модерни екслибрис двадесетог века достигао свој узлет. Екслибрис и сама његова репродукција и уопштено продукција настајали су временом и ствари су се могле контролисати све до уласка у двадесети век када дигитална графика поприма на значају и када уметници постају слободнији и независнији у сваком смислу те речи. Појава дигиталне штампе доводи нас до питања квалитета тих екслибриса, с обзиром да дигитална штампа има ограничене домете. Када је у питању оно што традиционални екслибрис чини квалитетним, то је сама чар ручне штампе и ауторског отискивања и приватности додиром саме графичке матрице. Чињеница је да су првобитни екслибриси имали своју поетику коју дигитални екслибриси не могу постићи на тако високом нивоу и управо из тог разлога овај рад је заснован на потпуном приказу искључиво традиционалног екслибриса у склопу чисте ликовне графике.

Као подграна ликовне графике, екслибрис поседује суштинске условљености и повезаности са црно-белим. Однос црно-белог у екслибрису представљао је основну ознаку, односно лични печат графике, која има мноштво одлика које је чине јединственом и особеном у односу на друге визуалне изражајне могућности. У закључном делу, на основу искорака америчког екслибриса, можемо дати веома јасан одговор да је екслибрис је могао и може имати ко год је то пожелело.

Екслибрис је у почетку свог настанка био дефинитивно један јасан резултат и жеља одређених јаким импулса библиотекарских и библиофила да пренесу књигама нешто индивидуалности и посебности личности власника и зато је екслибрис у почетку требало да има за задатак да изрази карактер и укус свог власника, наручиоца. Јасно је да је амерички екслибрис у овој дисертацији приказан као нешто што је служило документованој сврси свог времена и основних културно-уметничких момената и њихових карактерних обележја из периода осамнаестог, деветнаестог и двадесетог века.

Следећи све најбитније параметре, кроз осврт на многе мајсторе и њихова најзначајнија и најупечатљивија достигнућа, као и јасним праћењем најбитнијих ставки и директива струковних начела графике и основних постулата проучавања, овај рад доприноси осликавању једне творевине, пута којим се кретао до потпуног креирања, као и одрживости једног модерног екслибриса. Управо тај трансцендентни пут доприноси увођењу нових, слободнијих ликовно-композиционих састава, који доприносе и рађању нових мотива који су се појављивали на делима и носили комуникациону поруку на интернационалном нивоу.

Пратећи развоје Линколнијана екслибриса, америчких театралних екслибриса и екслибриса Ајове, дечијих и масонских екслибриса, екслибриса библиофила доприноси се сазнању да је екслибрис могао варирати у разним облицима и разним сферама. Од једноставне налепнице, са ознаком власничког имена до потпуне ослобођености уметничког дела.

Креативни поступак израде, настао интелектуалним деловањем мајстора израђивача ових малих дела која су на себи носила траг најбитнијих имена америчког друштва, доприносе богатству америчке културе на политичком, образовном, социјално-друштвеном нивоу. Независно да ли се заиста развијао под европским утицајем или је напослетку достигао потпуну независност, екслибрис је бележио и красио универзитетске институције, библиотеке, универзитете, удружења, председничке кабинете и осликавао је једно садејство уметника ствараоца и саме графичке матрице. Управо на томе се постепено развија мењајући се кроз многе етапе на значењском, функционалном, карактерном, функционалном, особеном, ликовном и композиционом нивоу.

Од првобитних библиотечких екслибриса са основним мотивима приватних и личних породичних грбова и мота дошао је до универзитетског, библиотечког, музејског. Сами екслибриси који су служили очувању књига од крађе и отуђивања придодали су систематичности и допринели су различитим ставовима и мишљењима о поштовању књига.

Амерички екслибрис је од својих првобитних једноставних облика, па све до каснијих модерних, прошао дуг пут интерпретативне актуелизације и био је персонализован. Независно да ли се говори о екслибрисима бивших америчких председника или о екслибрисима Калифорније, Ајове, или пак масонским екслибрисима, јасно је да су сви ови екслибриси допринели дубиознијем и потпуном разумевању ових уметничких дела. Екслибриси личног интереса, хералдичког интереса, пејзажни или портретни, универзитетски или библиотечки, јакобеански, чипендејл, арморијални, сви су они откривају импозантне и мање познате податке и продубљују систематичност анализе америчког екслибриса. Дечији и женски екслибриси, који су првенствено били обрађивани од стране женских ауторки, значајно су употпунили комуникациони значењски слој екслибриса. Амерички екслибрис носио је историјско-културалне и економско-политичке ознаке свог друштва и тиме је доприносио не само јачању своје сопствене улоге у свету уметности, него је доприносио и величању многих индивидуалаца, интелектуалаца, истакнутих институција, уметника, као и љубитеља књига седамнаестог, осамнаестог, деветнаестог века, како би у двадесетом веку постао саставни део графике.

Амерички екслибрис је постепено изашао из свог логичног природног репозиторија библиотеке, која је била његово основно и најбитније место функционалног одлагања. На вишезначењском нивоу попримио је улогу не само величаоца својих књижевних дела и библиотеке, него је створио и јасне корелације са европским и светским. Екслибриси посвећени самој држави и културно-уметничким моментима Сједињених Америчких Држава имали су карактерне одлике територијалних екслибриса, а како је њихов задатак био да величају одређену област попут Ајове, Калифорније, блиско су повезивани са историјом земље и управо у томе лежи њихов основни значај. Основни значај и основна специфичност многих екслибриса је и чињеница да су постали и веома виђено и прихваћено средство комуникације које је постигнуто разменом и међусобним даривањем, првенствено захваљујући колекционарима.

Докторски екслибриси, екслибриси цркви, адвоката, ботаничарске и хортикултуралне природе, сама Калифорнија на екслибрисима истих, екслибриси позорнице и екрана, екслибриси посвећени посебно Лос Анђелесу и Сан Франциску имали су посебан значај јер су чинили дела која су приказивала сваку од сфера на особен аутентичан начин који је изнова потврђивао закључак да је екслибрис био присутан у свим могућим сферама. Значај калифорнијског екслибриса огледао се у његовом информативно-документарном карактеру. Кроз калифорнијске екслибрисе било је могуће читати историју Калифорније.

Екслибриси масонских удружења и ложа били су екслибриси који су доприносили бољем разумевању масонства у друштву и расветљавању визије мисија масонства. Масонски екслибриси носили су посебну симболику због самих симбола који су се налазили у њиховој ликовној композицији. И у овом делу екслибрис изнова доказује свој значај самом припадношћу битним сферама и редовима најбитнијих и најугицајнијих људи.

Основне специфичности ових екслибриса огледају се у приказима шпитова, древних лампи, бесмртности књига, мноштву инспирационих мота, змија, а њихов основни значај није само у општој поруци коју су преносили о својим ложама и масонској браћи, него и чињеница да су то дела која су била саставни део највећих масонских библиотека у многим истакнутим развијеним градовима попут Лос Анђелеса, који се посебно издваја. Масонство је било веома битно у америчкој политици.

Ови нови трендови друге половине деветнаестог и почетка двадесетог века показивали су да је прикупљање екслибриса још увек било популарна тежња, али само у сврху хобија или евентуалног бизниса, односно продаје екслибриса ради личне финансијске користи. Оно што је привлачило колекционаре јесте чињеница да је екслибрис свакако везан

за општу друштvenu историју, историју књиге и историју уметности. Екслибрис је попримио облик социо -културолошког феномена.

Крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, када заиста долази до једног „златног периода” екслибриса, појављује се мноштво екслибриса који означавају и које поседују одређене, веома често славне, личности које имају свој екслибрис, што је у потпуности супротстављено и контрастно чињеници да је у овом периоду постало потпуно небитно ко је аутор самог екслибриса. Иако материјални приказ Холивуда на екслибрису не постоји, многи екслибриси називани су „Холивудским екслибрисима”.

Значај овог истраживања је приказ америчког екслибриса који уједињује различите дисциплине: историју, хералдику, књижевство, издаваштво, преко библиографа, библиофила, библиотека, па све до цртежа и ликовног дела. Амерички екслибрис је својеврсни сведок еволуције америчке културе и уметности кроз векове, и у многим делима видели смо да је носио огромне поруке и значења, не само за америчку, него и светску културу. Нова сазнања пружају могућност за још много неистражених поља која је могуће и даље истраживати и надограђивати на вишеслојном нивоу као што су стилски, карактерни, тематски, ликовни, изражајни, значењски, институционални, културни, уметнички, историјски, модерни.

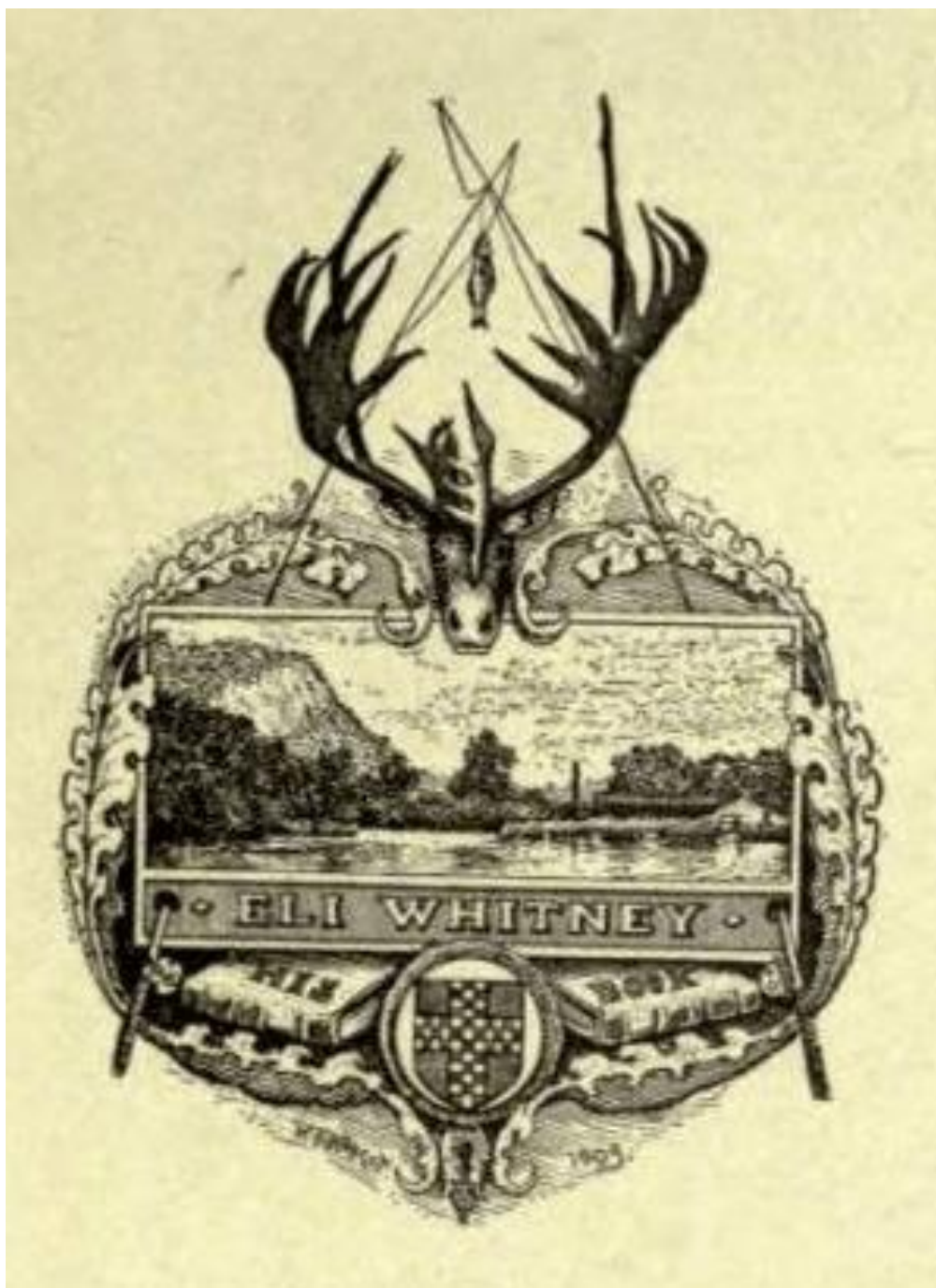
Уметност америчког екслибриса је уметност која добро осликава своје време и у потпуности приказује дешавања у америчкој култури, историји и уметности тог периода. Екслибрис се постепено уклопио као потпуно саставни део живота друштва.

Циљ овог рада је једно свеобухватно истраживање са искреном жељом да се значајно допринесе допуни библиографије о америчком екслибрису и екслибрису генерално, али свакако и да се отворе многа нова питања која би створила простор за научна истраживања у будућности. Уједно, циљ је био и потпуно поклањање пажње појединцима изузетним графичарима, који су стидљиво доказали да и сам уметник постаје временом актер саме приче првобитних власничких екслибриса, на основу чега долазимо до закључка да су амерички гравери или мајстори, како су их првобитно називали, постигли такође један од најбитнијих циљева уметника, деловање и мењање свакодневнице унутар времена свог бивствовања. Амерички уметници су дошли до овог циља неприметно и нису се наметали, али су за собом оставили дела изузетних ликовних квалитета која трају вековима и сведоче о прошлости људског друштва.

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА

ПРИЛОГ 1

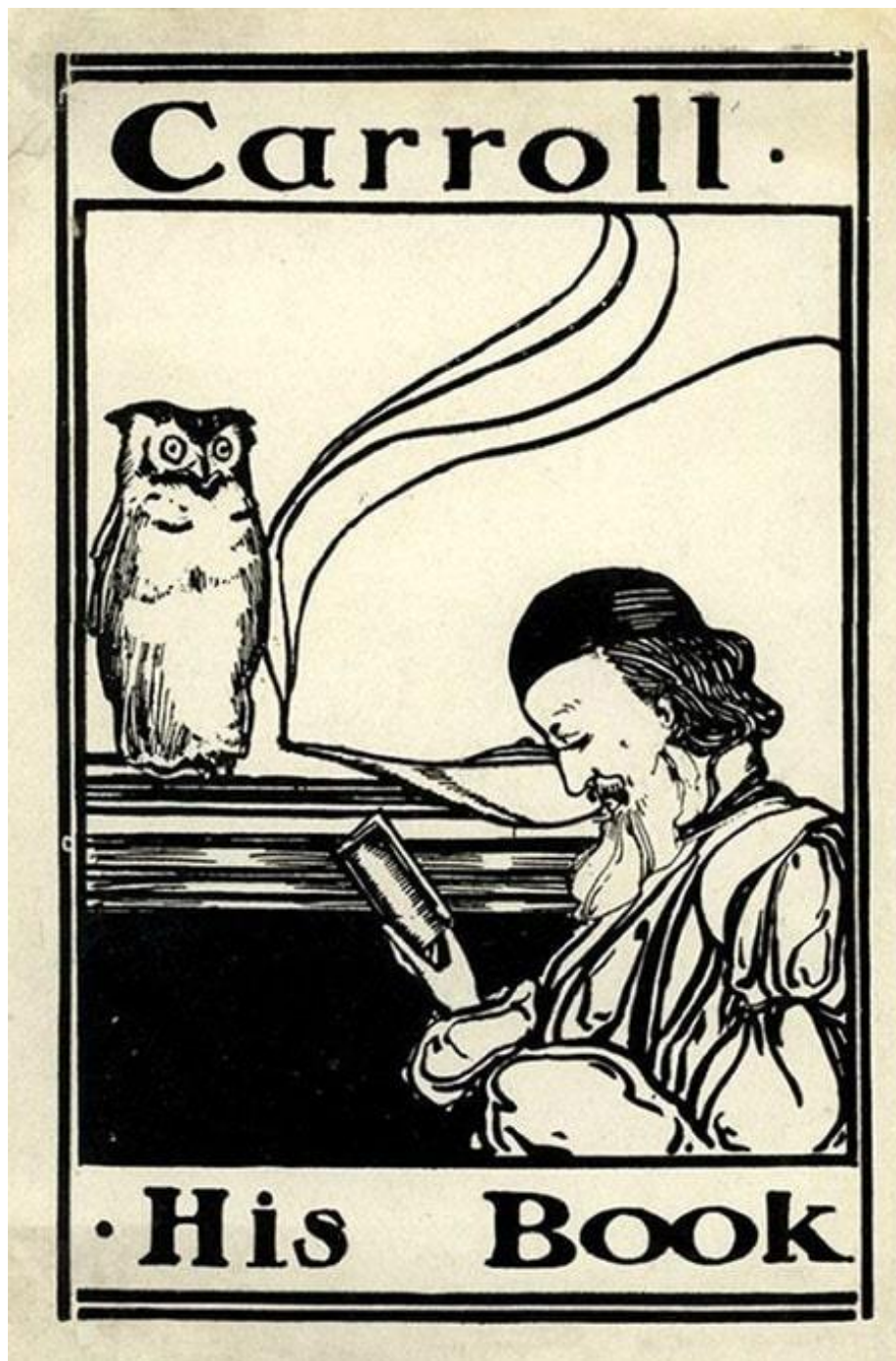

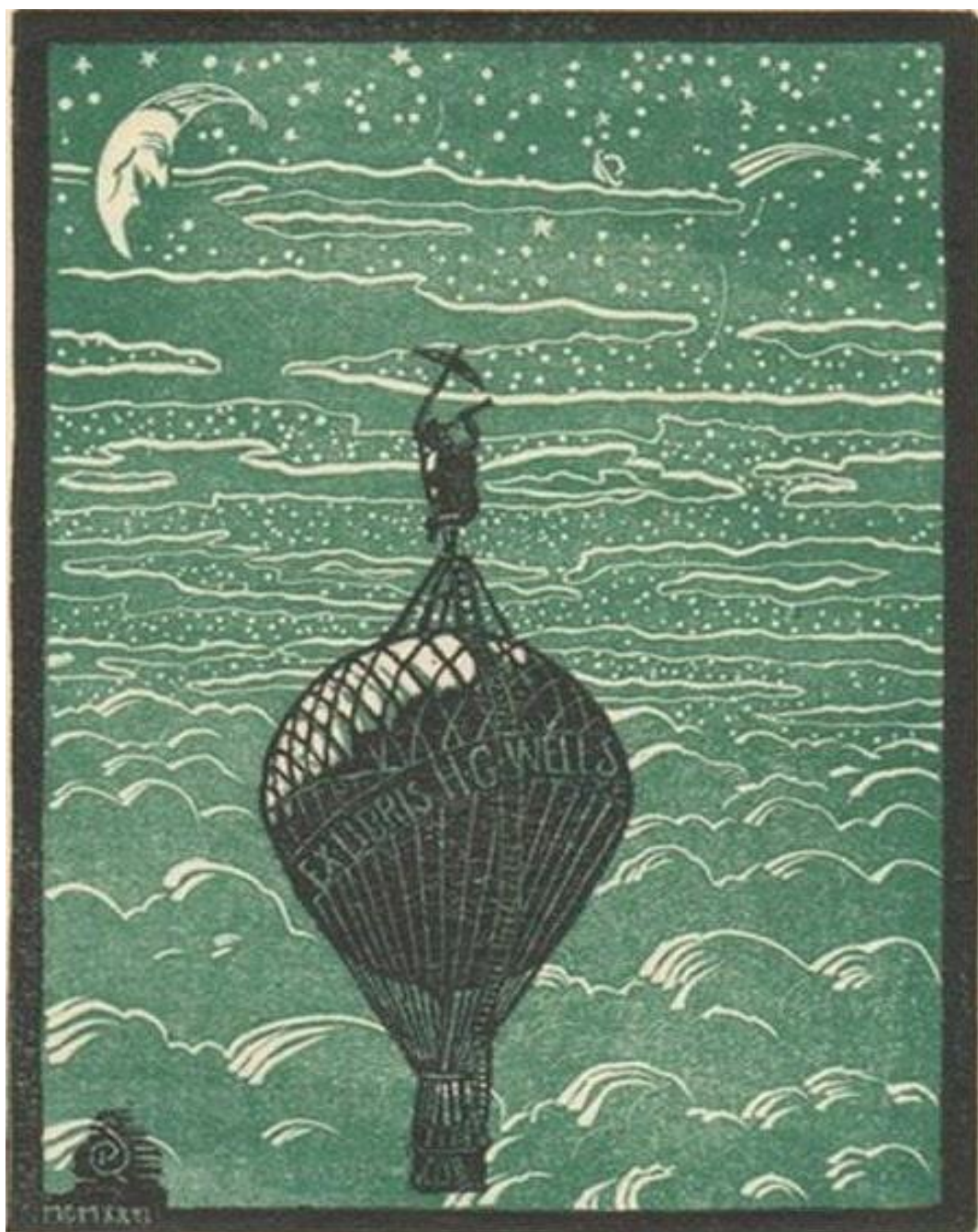

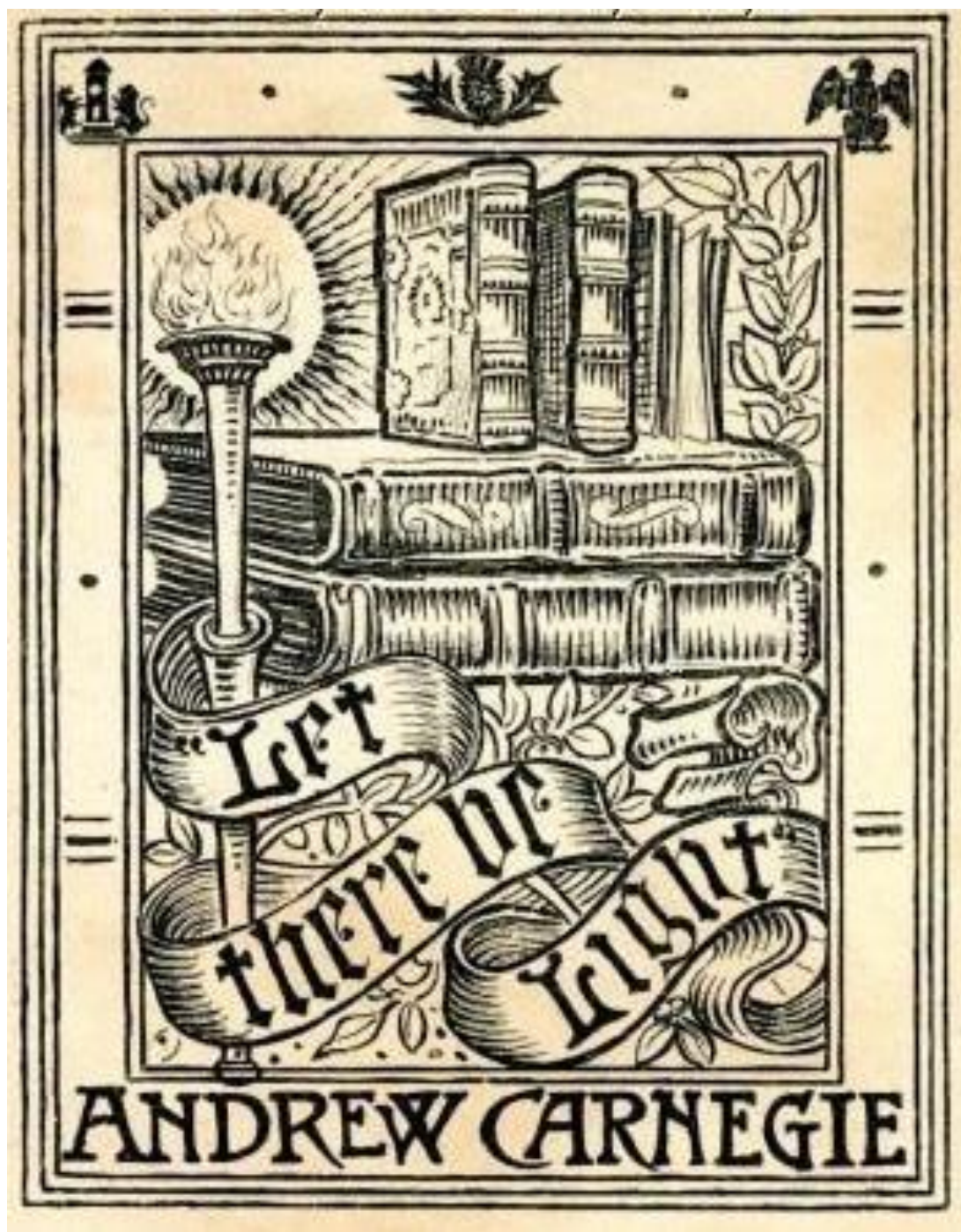
ПРИЛОГ 4

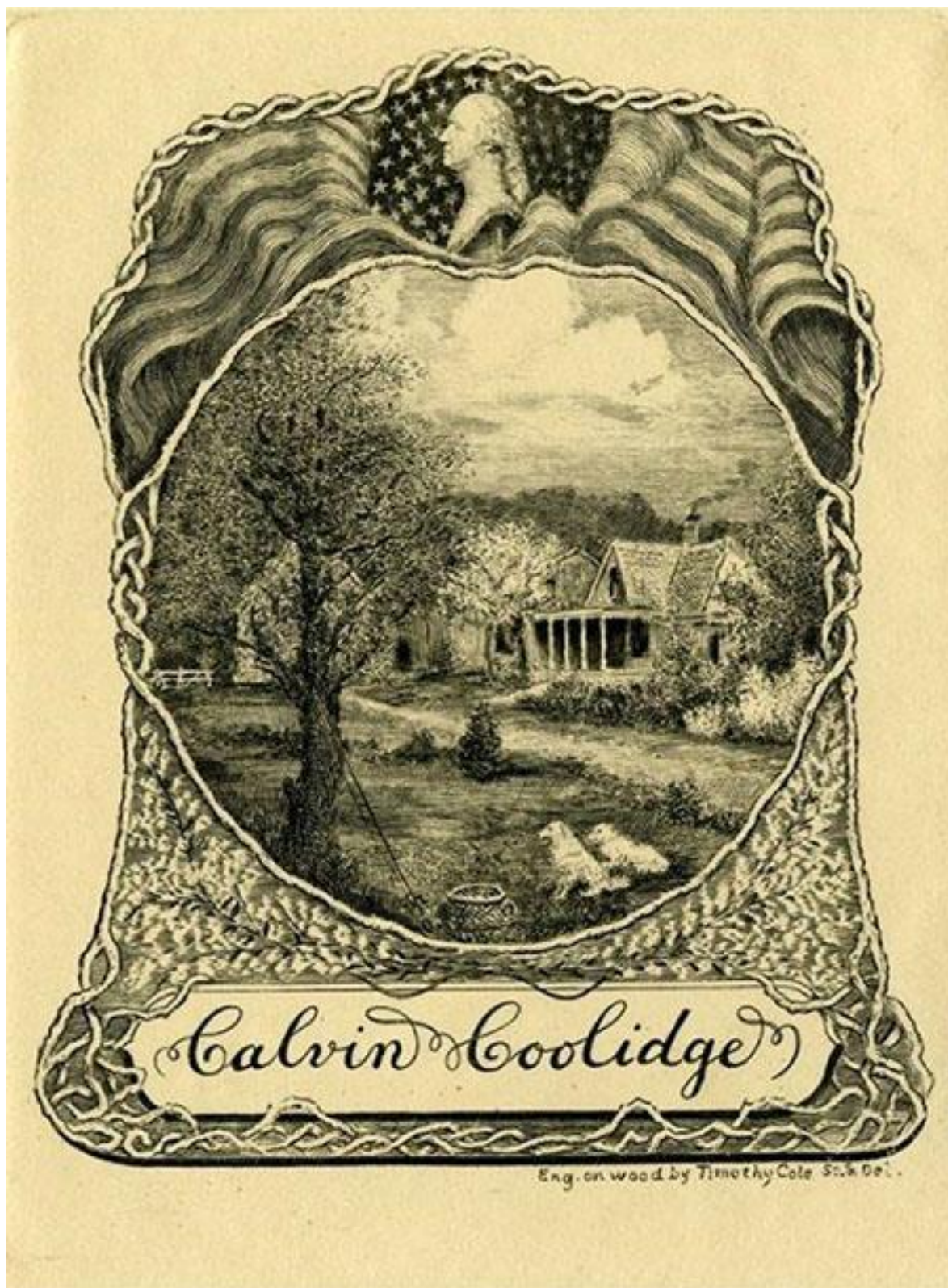

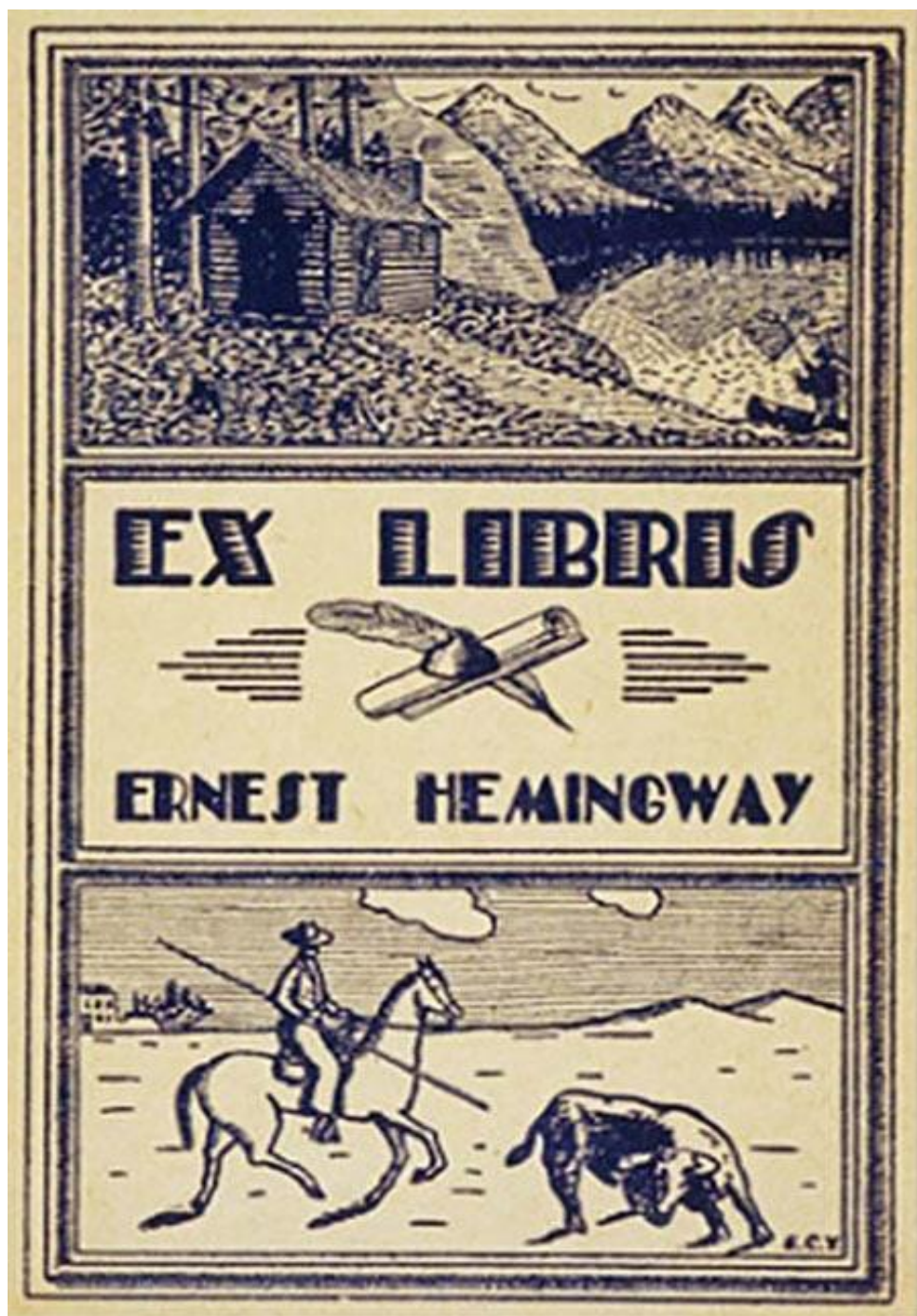

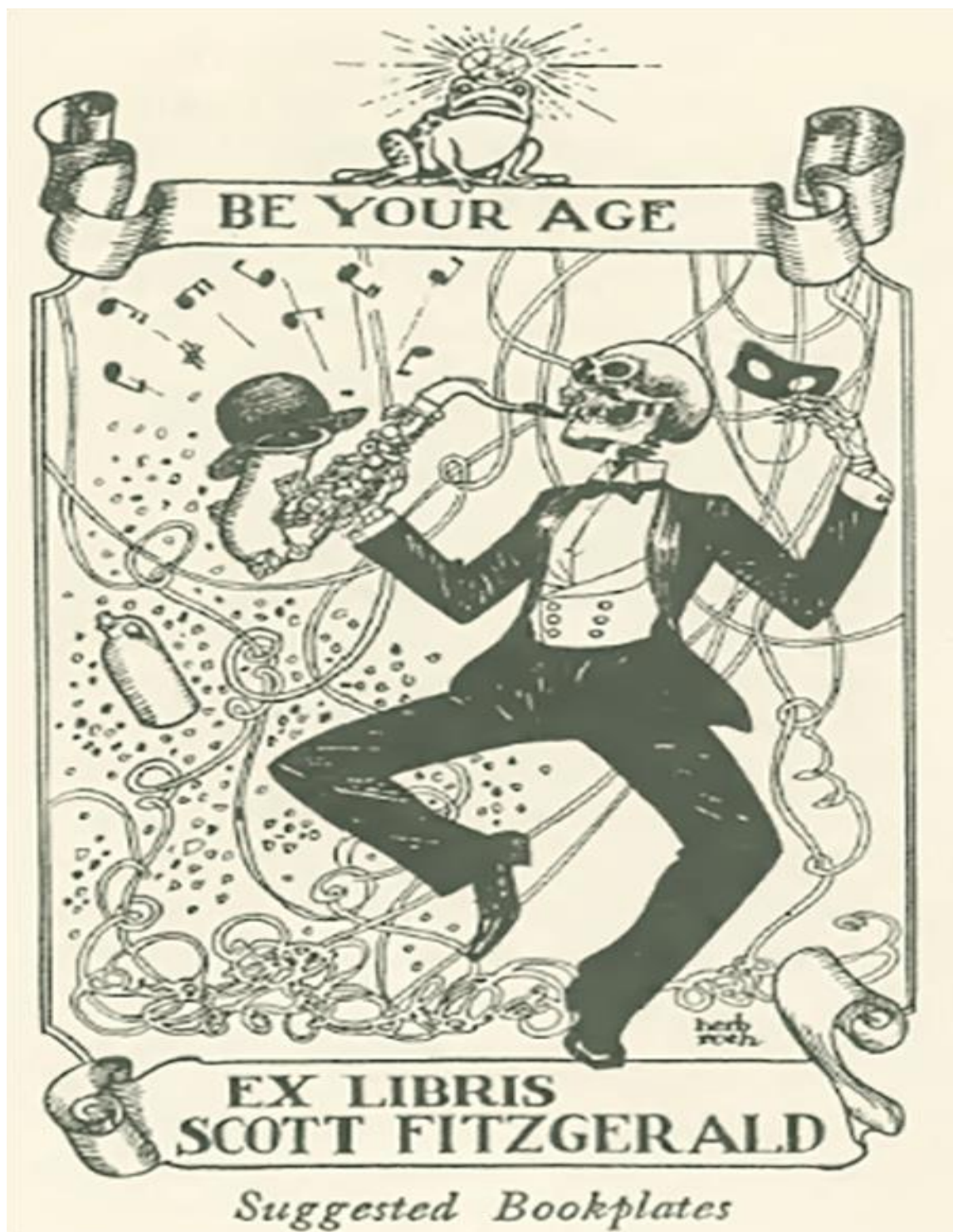

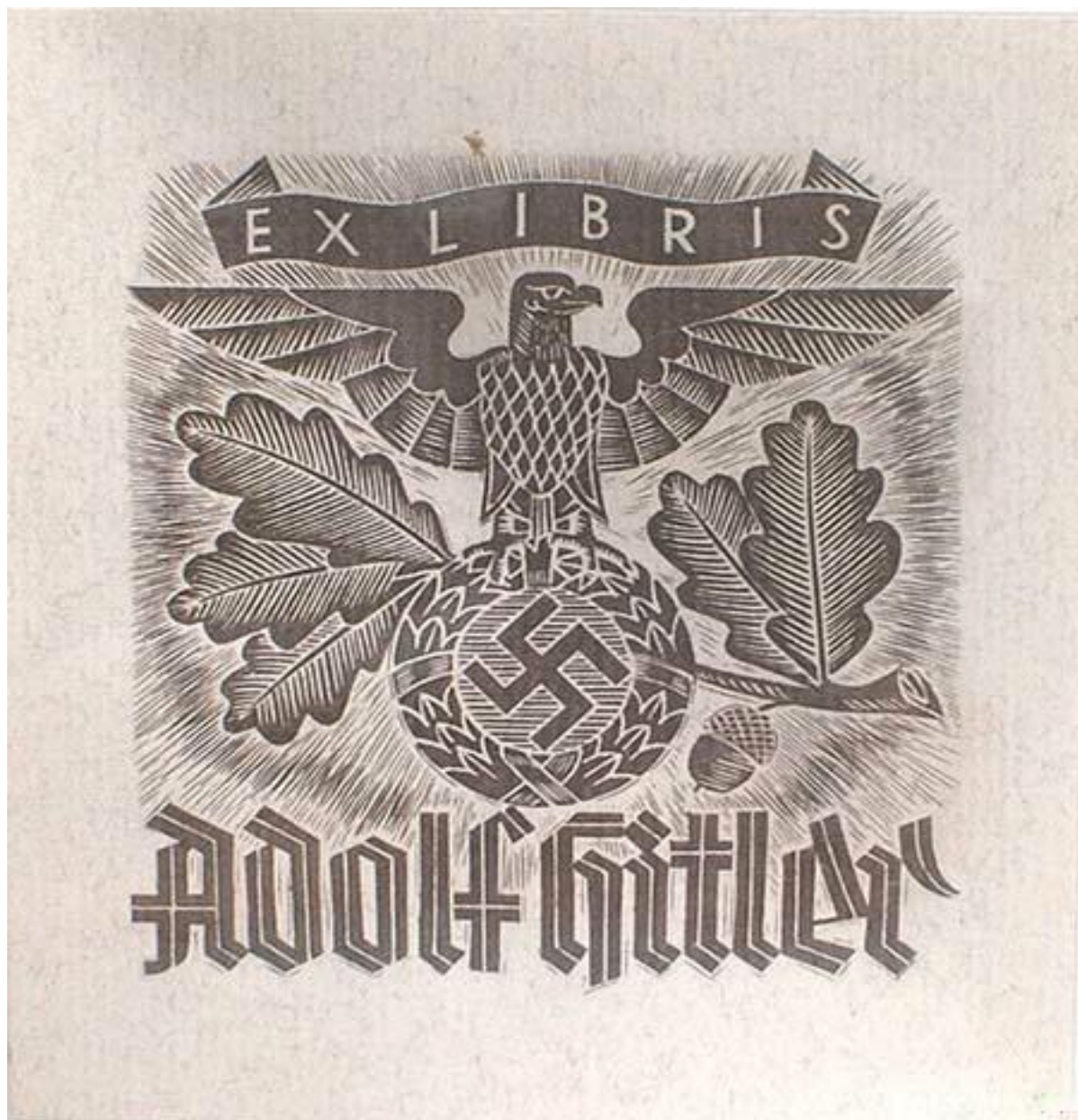

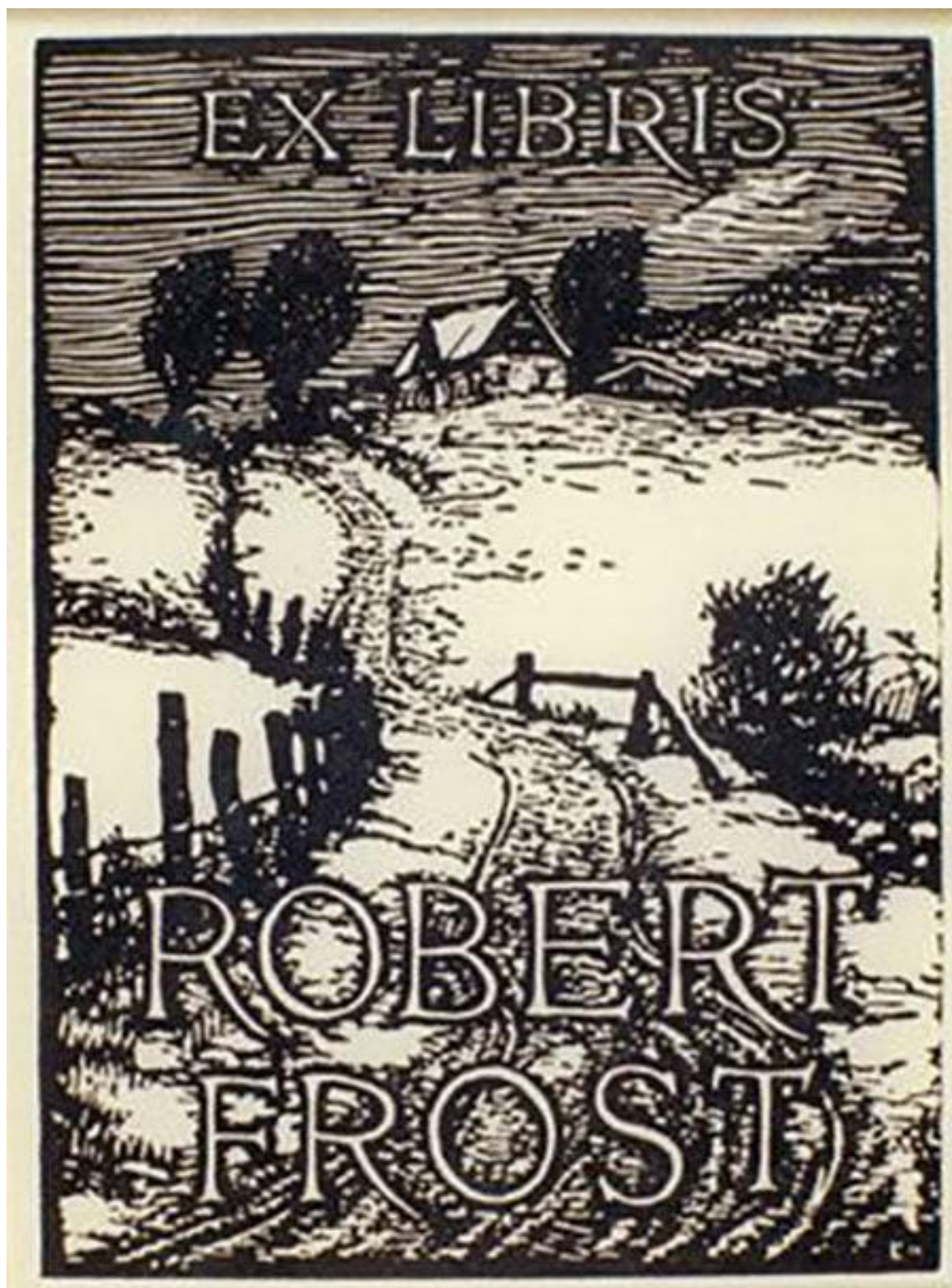

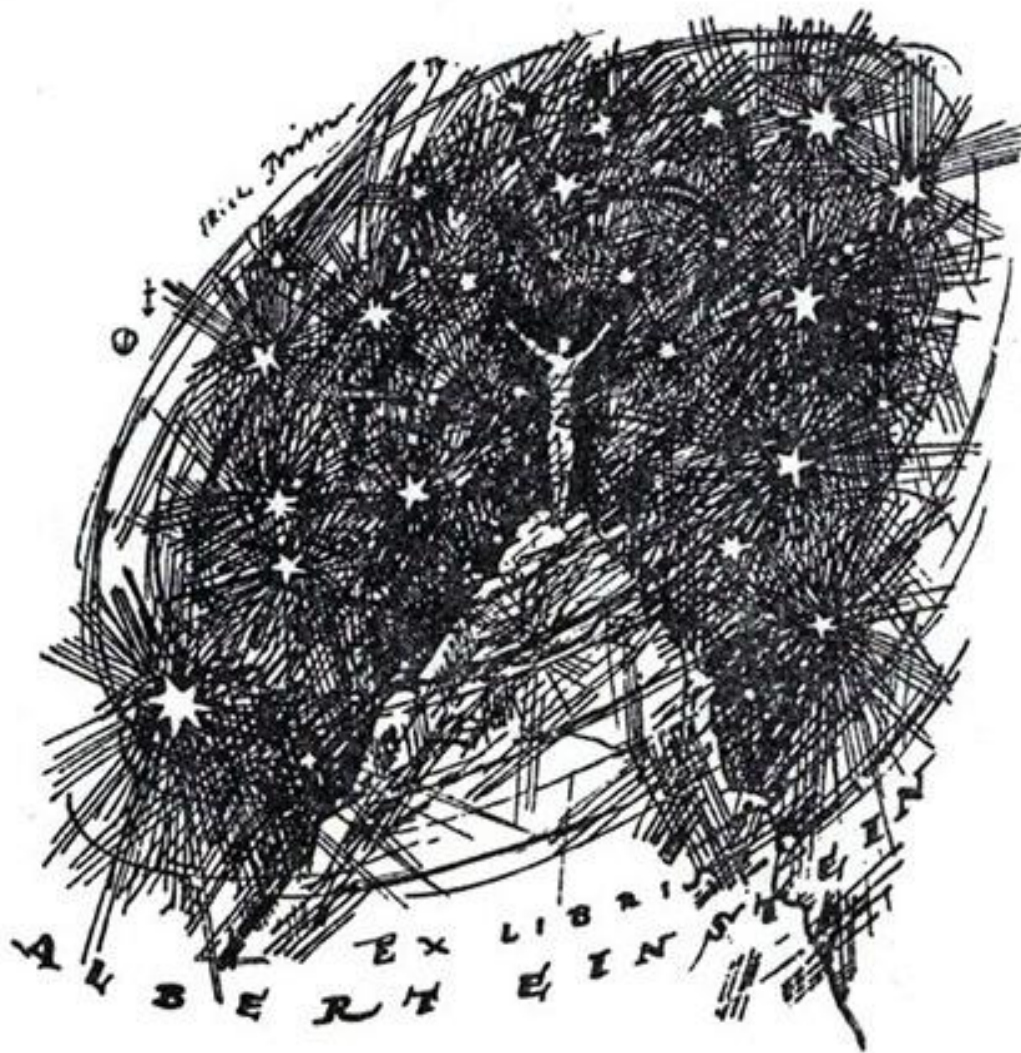

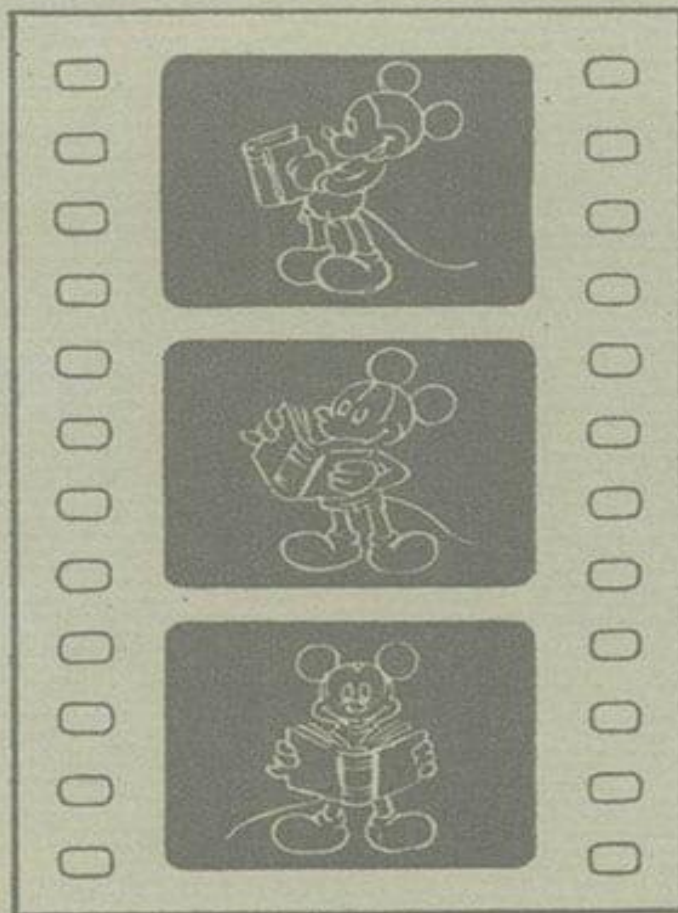

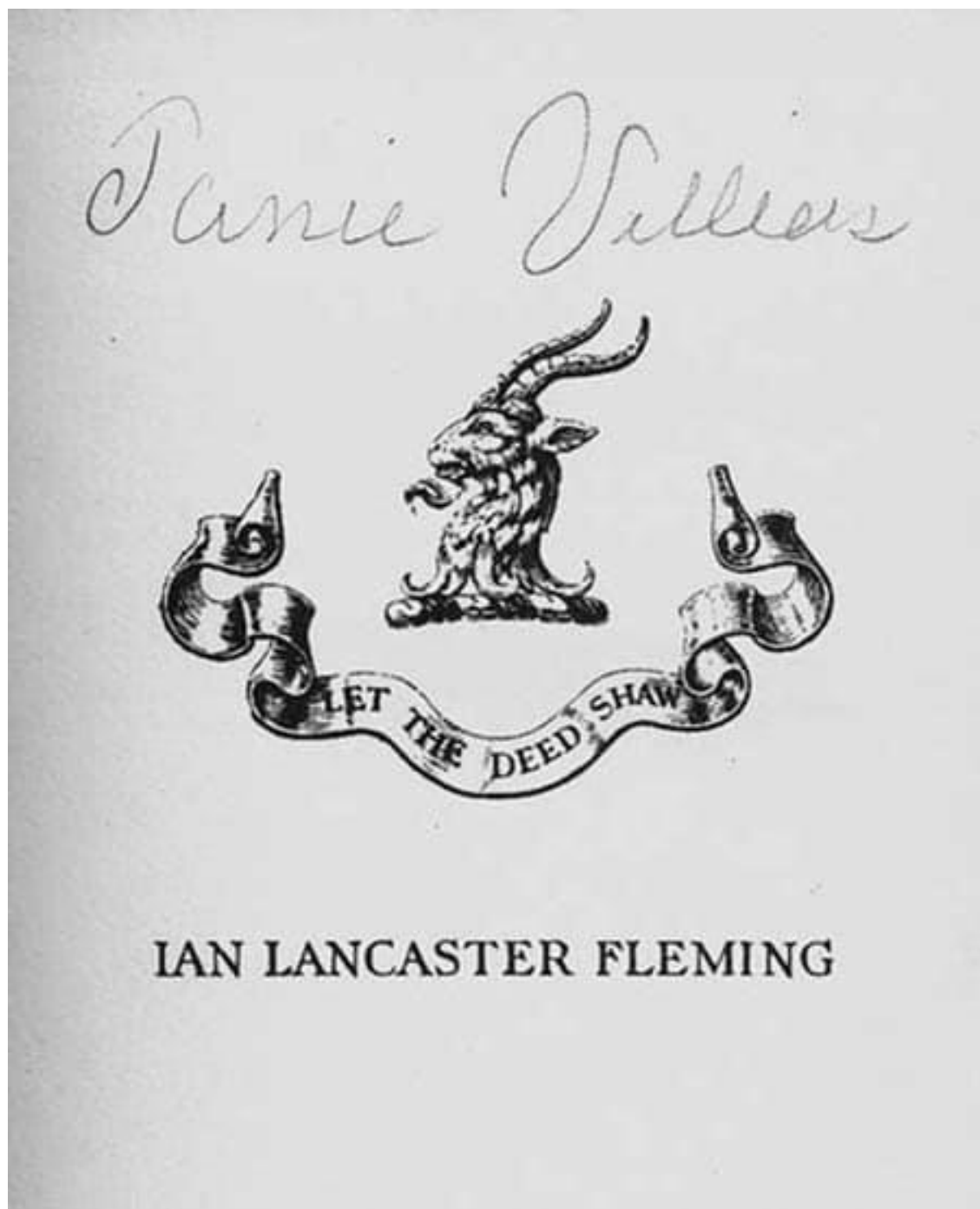

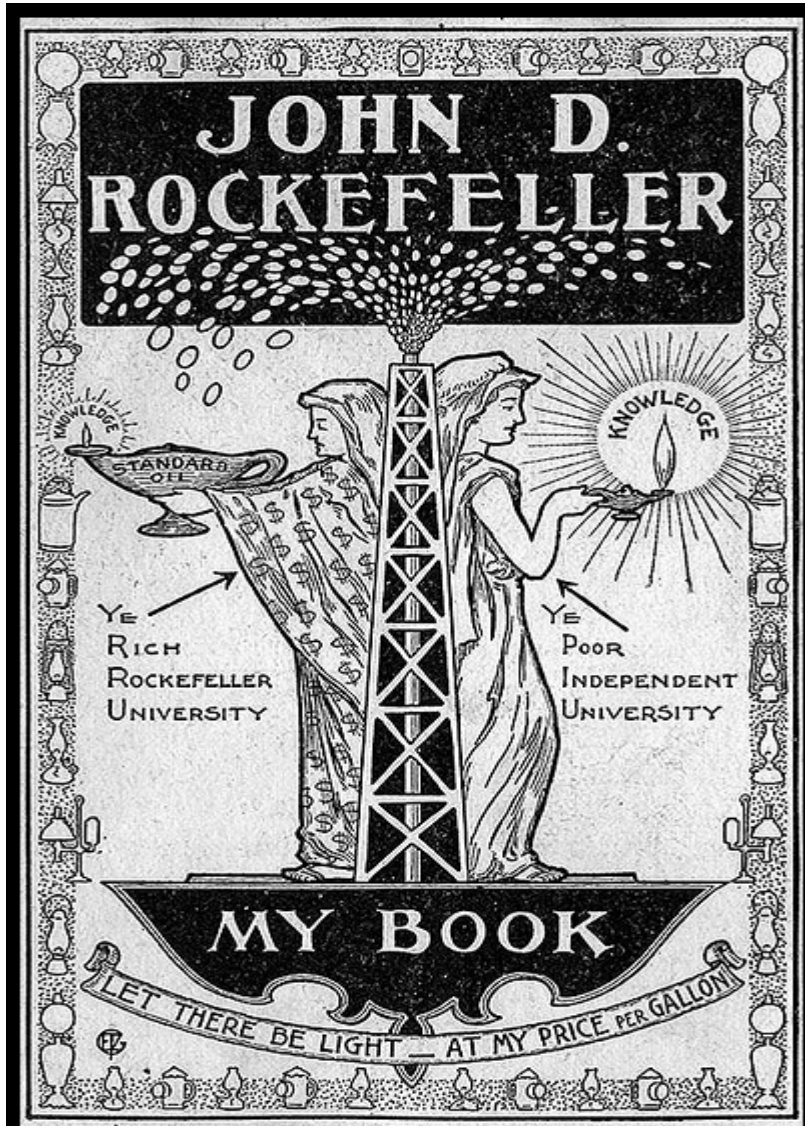
EX LIBRIS

Walt Disney

СПИСАК ПРИЛОГА

1. Екслибрис, Ely Whitney
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
2. Екслибрис, John Quincy Adams
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
3. Екслибрис, Charles Dickens
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
4. Екслибрис, Вугон
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
5. Екслибрис, Carroll
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
6. Екслибрис, Н.G.Wells
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
7. Екслибрис, Theodore Roosevelt
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
8. Екслибрис, Andrew Carnegie
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
9. Екслибрис, King Zillette
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
10. Екслибрис, Calvin Coolidge
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
11. Екслибрис, Jack Demdsey
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
12. Екслибрис, Ernest Hemingway

- Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
13. Екслибрис, Scott Fitzgerald
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  14. Екслибрис, Adolf Hitler
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  15. Екслибрис, Charles De Gaulle
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  16. Екслибрис, Robert Frost
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  17. Екслибрис, Albert Einstein
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  18. Екслибрис, Walt Disney
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  19. Екслибрис, Ian Lancaster Fleming
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  20. Екслибрис, Benito Mussolini
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  21. Екслибрис, John D. Rockefeller
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , преузето 27. 5. 2019.
  22. Екслибрис, Sigmund Freud
Извор илустрације: <https://www.artofmanliness.com/articles/ex-libris-the-bookplates-of-31-famous-men/> , 27. 5. 2019.

ЛИТЕРАТУРА

Allen, Charles Dexter and Eben Newell Hewins, *American book-plates, A guide to their study with examples... Illustrated with many reproductions of rare and interesting book-plates and in the finer editions with many prints from the original coppers both old and recent*, New York, The Macmillan Company, 1905.

Allen, Charles Dexter , Eben Newell Hewins , Walter Hamilton, H.W. Fincham and James Roberts Brown , *American book-plates, a guide to their study with examples*; New York, Macmillan and Co. 1894.

Allen, Charles Dexter, *A Classified List of Early American Book-plates (With a Brief Description of the Principal Styles And a Note As to the Prominent Engravers.)* New York: The De Vinne press, 1894.

Allen, Charles Dexter , *American Book-plates, A Guide to their Study with Examples, with a bibliography by Eben Newell Hewins*, New York, Macmillan and Co. London, 1894.

Allen, Charles Dexter , *American Book-Plates, A Guide to their Study with Examples, with a bibliography by Eben Newell Hewins*, New York, MacMillan and Co., London, 1894.

Allen, Charles Dexter - Ex Libris, *Essays of a Collector*. Boston and New York, London: Lamson, Wolfe & Company, 1896.

Allen, Charles Dexter and Grolier Club , *A classified list of early American book-plates with a brief description of the principal styles and a note as to the prominent engravers*, New York , The De Vinne Press, 1894.

Allen, Dexter Charles, *The book-plates of William Fowler Hopson*. Berkeley: At the sign of the Berkeley oak, 1910.

Anderson, Donna, *Experience Printmaking*, Worcester, MA: Davis Publications, 2009.

Angle, Paul M. *The Chicago Historical Society, 1856–1956*, Chicago Historical Society

Barton, William Eleazar , 1861-1930. *Abraham Lincoln. Oak Park, Ill.*: Advance publishing Company, 1920.

Barton, William Eleazar , 1861-1930. *The Paternity of Abraham Lincoln*. New York: George H. Doran Company, 1920.

Barton, William Eleazar , *Abraham Lincoln And His Books*. Chicago: M. Field & Company, 1920.

Barton, William Eleazar, *The Greatness of Abraham Lincoln*, Munsell publishing company,

Chicago, 1922.

Barton, William Eleazar, *The Soul of Abraham Lincoln*. New York: George H. Doran Company, 1920.

Berner, Nancy and Lowry, Susan, *Garden Guide: New York City*. New York: W.W. Norton & Company, Inc., 2002.

Bonawit, Walker, Gay., *Stained Glass, and Yale: G. Owen Bonawit's Work at Yale University & Elsewhere*, Wildwood Press, 2002.

Butler, Vera M., "*Education as Revealed by New England Newspapers Prior to 1850*" (Ph.D. diss., Temple University, 1936).

Burrows, Edwin G, and Mike Wallace. *Gotham: A History of New York City to 1898*. New York: Oxford University Press, 1999.

Byron, York, "*The Pursuit of Culture: Founding the Chicago Historical Society.*" *Chicago History* 10. 3. (Fall 1981)

C.F. Libbie & Co. *Catalogue of an Extensive Private Collection of Books And Pamphlets Relating to Abraham Lincoln ...* Boston, Mass.: C. F. Libbie & Co, 1911.

Cahn, Joshua Binion, *Print Council of America, What is an Original Print*, New York, 1961.

Carver, Clifford N., *Book-plates of Well-known Americans*. Princeton, N.J.: Princeton. University Press, 1911.

Chambers, Jay, *His bookplates with XXVII examples and an essay concerning them*, New York, 1902.

Chambers, Jay and Wibur Macey Stone , *His Book-pates* (New York:Pub, Triptych, RR.Beam,1902).

Cheney, Sheldon, *California Book-plates*. Berkeley, Calif.: Sheldon Cheney, 1906.

Clement, Silvestro , "*The Candyman's Mixed Bag.*" *Chicago History* 2.2 (Spring 1972)

Crane, Theodore R. ed., *The Colleges and the Public, 1787-1862* (New York, Bureau of Publications, Teachers College, Columbia University, 1963)

Danziger, Danny, *Museum: Behind the Scenes at the Metropolitan Museum of Art*. Viking, New York City. 2007.

Dexter, Franklin B., *Biographical Sketches of the Graduates of Yale College Oct. 1701-June 1792* (4 vols., New York, Henry Holt, 1885-1907).

Dubbs, Rev. Dr. Joseph Henry, *Literary World. A Library Pest*, July 2, 1881. *The Study of Book-plates*. A review of Warren, Aug. 13, 1881., Boston, U.S.A., 1881.

Duffield, Osborne, 1858-1917. *The Authors Club: an Historical Sketch*. New York: The Knickerbocker press, 1913.

Dwight, Timothy, *Memories of Yale Life and Men, 1845-1899*, New York, 1903.

Dževad Hozo, *Majstori grafičkih umijeća*, Sarajevo, Blicdruk, 2003.

Hamerton, Philip Gilbert, *Etching and Etchers*, Boston, Roberts Brothers, 1878.

Ellen, Richard E. (ed.), *The Pocket Oxford Dictionary of Current English*. (Oxford: Clarendon Press, 1984)

Evans, Clara Therese, *A Census of Bookplate Collections in public, college and University libraries in the United States* (Washington D.C., The Braun Press, 1938).

Evans, Clara Therese *A Census of Bookplate Collections In Public, College And University Libraries In the United States* (Washington: Bruin Press, 1938).

Edwin Mark Norris, *The Story of Princeton* (Boston: Little, Brown, 1917).

Екслибрис друштво Београд, *Зборник о Екслибрису*, Факултет Примењених Уметности Котур и Остали 2007, приредио Растко Тирић, (рад Драгане Палавистра “ Имате ли свој екслибрис ?”).

Fish, Daniel, 1848-1924., *Lincoln Literature: a Bibliographical Account of Books And Pamphlets Relating to Abraham Lincoln.*, Minneapolis: [Public Library] Board, 1900.

Forbes, Esther, *Paul Revere and the World He Lived In*, New York: American Past, 1983.

Fowler, Alfred, *Catalogue of the First Annual Exhibition of Contemporary Bookplates, The American Bookplate Society*, 1916.; *Bookplate calendar for 1920...* Kansas City (Mo.), 1920.

Fowler, Alfred, *A Directory of Bookplate Artists*. Kansas City: A. Fowler, 1919-1921.

Fowler, Alfred, *The Bookplate booklet*. Kansas City, Mo.: American Bookplate Society, 1917.

Fowler, Alfred, *The Bookplate Annual for 1921-1925*. Torch Press, and American Bookplate Society. Kansas City: 1921-1925.

Fowler, Alfred, *American Bookplate Society, The Bookplate booklet*. Kansas City, Mo.: American Bookplate Society, January 1917.

Fowler, Alfred, *Bookplate calendar for 1925...* Kansas City, Mo., 1925.

Fowler, Alfred, *Bookplates for begginers*, Kansas City, USA, MCMXXII

Fowler, Alfred , *Lincolniana book plates and collections*, Kansas City, 1913.

Fowler, Alfred , *The Bookplate Annual for 1921.*, Kansas City MCMXXI

Fowler, Alfred , *The Bookplate calendar, 1924.*, Kansas City (Mo.), 1923.

Fowler, Harry Alfred , *Lincolniana Book Plates And Collections*. Kanas City., 1913.

Fischer Moore, Nathanael, *A Historical Sketch of Columbia* (NewYork, New York: Columbia University Press, 1846).

Gilpen,Toni, et al. *On Strike For Respect* (updated edition: University of Illinois Press, 1995)

Grabovski, Beth Grabovski and Bill Fick, *Printmaking: A Complete Guide to Materials & Processes*, Prentice Hall, 2009.

Grant, Henry, *Bookplates and their value*, London 47 Essex Street, Strand, London, W.C., 1898, printed by Eden Fisher and Comp.

Green, Samuel , Abott , *Origin and Growth of the Library of the Massachusetts Historical Society*. Cambridge: J. Wilson & Son, 1893.

Hansen, Allen Oscar , *Liberalism and American Education in the Eighteenth Century* , New York, Macmillan, 1926.

Herbst, Jurgen , "*The American Revolution and the American University*" (Perspectives in American History 10:279-354, 1976)

Hopson, William Fowler, 1849-1935. *Charles William Sherborn: an Appreciation*. Berkeley: At the Sign of the Berkeley Oak, 1910.

Huffman, Burton Edgar,. *American History*. Berrien Springs, Mich.: Emmanuel missionary college press, 1913.

Hymen, Cowen, Frederic - Sir, My Art And My Friends. London: Edward. Arnold, 1913.
Holt Henry and Company. New York: 1989.

Јансон, X. B. Јансон ., *Историја уметности*, Београд, Југославија, 1970.

Kelly, George F., *Atristic Book-plates, A quarterly pictorial record and review of Modern Book-Plates*. Vol.I, No. 1.Autumn, 1901. New York, 1901.

Kelly, George F., *Issued quarterly*, June, 1903. New Series, Vol. I., No. 1. New York, 1903.

Kinnison, William A., *Building Sullivant's Pyramid; An Administrative History of The Ohio State University, 1870-1907*. Columbus, OH: Ohio State University Press

Leach, Frank Willing *The Right to bear Arms, The Continent* (Philadelphia, Penn., U.S.A, 1883).

Lee, Ash, *Subject Collections: a Guide to Special Book Collections And Subject Emphases As Reported by University, College, Public, And Special Libraries And Museums In the United States And Canada*. 6th ed., rev. and enl. New York: R.R. Bowker Co., 1985.

Lee, Martin., *Paul Revere.*, New York: F. Watts, 1987.

Leighton, John , Editor of: *Book-plate annual and armorial year book*, 1894-97. Lond. A. & C. Black, 1894-1897. 4 v. num. illus. vigns. 30 1/2 cm.

Lichtenstein, Richard C ., *Early New England and New York Heraldic Book-plates. New England Historical and Genealogical Register, XL*. Published under the direction of the New England Historic Genealogical Society. Boston, 8vo, 1886. (Also privately printed with additions).

Lichtenstein, Richard C., *American Book-plates and their Engravers*, illustrated. The Curio

Lichtenstein, Richard C., *Early Southern Heraldic Book-plates. New England Historical and Genealogical Register, XLL*. Published under the direction of the New England Historic Genealogical Society (Also privately printed)

Lincoln , J. Benjamin Oakleaf , *Bibliography: a list of books and pamphlets relating to Abraham Lincoln*. Cedar Rapids, Ia.: The Torch press.1925.

Lincoln, A., Fish, D., Gilder, R. Watson., Hay, J., Nicolay, J. G. (John George). *Complete works of Abraham Lincoln*. New and enl. ed. New York: F. D. Tandy Company. 1905.

Lincoln, ABE, Cover title. N.i., n.p., n.d. (The Unit Book Publishing Company, W. 34th St., New York.) i6mo. Folder, (io) pp. Adv. of "*Letters and Addresses of Abraham Lincoln*" and other volumes of the Unit Books.

Lincoln Abraham, *Portrait of Lincoln, Scene from Lincoln's early life as a rail-splitter*, No. 229
Printed in U. S. A. Device J. Copyrighted 1918. by Sam., Gabriel Sons & Company New York. 2
Cover title, in colors. N.d. 4to. (i6)pp.Ills.

Lincoln Abraham , *By Men Who Knew Him {Portrait of Lincoln}A Book of Personal Interest* 3 Cover
title. N.i., n.p., n.d. (Pantagraph Printing and Stationary Co., Blooming)

Ralph Godfrey Lindstrom, *A Californian's Collection of Lincolniana* (Los Angeles: Ward Ritchie Press
1957).

Лончар, Иван , *Од хијероглифа до Ајнштајна* , Јединствена збирка у Крању , Политикин
забавник,1982.

Marcus, Willson , *American history: comprising historical sketches of the Indian tribes*, New York:
Moore and Co. 1847.

Dodd, Mead & Company. *Bookplates: a Catalogue of a Selection Containing Some Extremely Rare
Items* (New York: Dodd, Mead, 1906).

Morison, Samuel Eliot , "*American Colonial Colleges*" (Rice Institute Pamphlet 23:246-82, 1936).

Norris, Edwin Mark, *The Story of Princeton*. Boston: Little, Brown, and Company, 1917.

Oakleaf, Joseph Benjamin , *Hobbies: an Address On the Collection of Lincoln Literature*. Rock Island,
Ill.: Augustina book concern, 1923.

Pitt, Leonard & Dale Pitt, *Los Angeles A to Z: An Encyclopedia of the City and County*, Berkeley:
University of California Press, 2000.

Pope, Alexander Winthrop , *Theatrical Bookplates* , H. Alfred Fowler, Kansas City (Mo.) , 1914.

Presscott, B. Winvard, *A List of Canadian bookplates* (Boston and Toronto: Society Bookplates
Bibliophiles, 1919).

Палавестра, Драгана, *Имате ли свој екслибрис* , Текст каталога изложбе у Галерији Графички
колектив , Београд , 25.5.1987.

Палавестра, Драгана „Имате ли свој екслибрис?“, *Зборник о Екслибрису*, прир. Растко Ђирић
(Београд: Екслибрис друштво, Факултет примењених уметности Котур и Остали 2007).

Seymour, Jones ,*The Human Side of Bookplates* . Los Angeles: The Ward Ritchie Press, 1951.

Slater, Herbert J., *The Romance of Book-collecting*, London: E. Stock, 1898.

Slater, James Herbert , *Book Plates And Their Value ...: English And American Plates*. London: Henry Grant, 1898.

Spenceley, Winfred J., *A Descriptive Checklist of the Etched & Engraved Book-plates.*, Boston: Troutdale Press, 1905.

Stadtman, Verne A., *The University of California 1868–1968*. New York: McGraw-Hill Book Co.,1970.

Stadtman, Verne A., *A Centennial Publication of the University of California*. New York: McGraw-Hill Book Co.,1970.

B.C.Steiner, *The History of Education in Connecticut*, United States Bureau of Education, Washington,1893.

Stern, Alfred Whital and Library of Congress , *A Catalog of the Alfred Whital Stern Collection of Lincolniana*, Washington, 1960.

Stevenson, Ireneus E.,*The Book-plate and How to Make it*, The Christian Union. New York, U.S.A., April 30, 1892.

Stokes, Anson, *Memorials of Eminent Yale Men: A Biographical Study of Student Life and University Influences in the Eighteenth and Nineteenth Centuries* (2 vols., New Haven, Conn., Yale University Press, 1914)

Sullivan, George. *Paul Revere*. New York: Scholastic Reference, 1999.

Talbot, Ryan Clare, *Historic California in Book-Plates*, Graphic Press, Los Angeles, California, 1936.

Вранеш Александра и Љиљана Марковић, Од рукописа до библиотеке, Библиотека (Београд: Филолошки факултет, 2008).

Ward, Harry Parker and Winward Prescott., *Some American College Bookplates: a Presentation of Plates, Old And New.*, Columbus, Ohio: The Champlin Press, 1915.

Ward, Harry Parker, A. M., *Some American Colledge Bookplates (a presentation of plates, old and new, used by educational institutions, individuals, fraternities and clubs, to which are added those of a few learned societies)*, Columbus, Ohio, MCMXV

De Tabley, John Byrne Leichester Warren. *A guide to the study of bookplates* (Amsterdam: Gerald Th. Van Heusden, 1974).

Winward, Prescott ed., *A list of Canadian bookplates: with a review of the history of Ex Libris in the Dominion.*, Boston and Toronto: Society of Bookplates Bibliophiles, 1919.

Wyer, Malcolm Glenn, *Bookplates In Iowa*. Cedar Rapids, Ia.: The Torch press, 1914.

ПЕРИОДИКА

Fowler, Harry Alfred , *Bookplate annual*, 1921-1925. Kansas City (Mo.) (Cedar Rapids, Ia, Torch press) , 1921-1925.

Anderson Galleries, Inc., and N.Y. Authors Club New York. Anderson Galleries, 1915.

St. Mark's Library (General Theological Seminary). *The Gutenberg Bible of the General Theological Seminary*. New York: St. Mark's Library, the General Theological Seminary, 1963.

The Bookplate chronicle. v. 1-2, no. 10, Jan. 1920-date. Kansas City, Mo., Amer. bookplate soc. Jan. 1920–May 1923.

Poets and authors club, Colorado. [from old catalog]. *An Evening With the Poets And Authors Club of Colorado*. Christmas edition. Denver: Col., 1898.

Alastair, Johnston, *Bookplates in a Printers Library*, Part I. Booktryst

Remarks on Some Masonic Book Plates in America and their Owners, by Brother A. Winthrop Pope, of Rabboni Lodge, Boston, P.O. Address, Newton, Mass. (parts IV to VII), 1911.

The Book lovers magazine (books and book-plates) v. 1-8, April 1900- June 1909.

The Book Buyer. *A List of American Book-plate Collectors*, III, 165.

Magazine of Art, Ex Libris , December 1893.

American Bookplate Society, *List of members*. Princeton, Princeton University Press, July, 1913.

American Bookplate Society, *The Bookplate American Bookplate Society, The Bookplate*. Being the Journal of the American Bookplate Society. Edited by Clifford N. Carver, Cambridge, England: W. Heffer & Sons, January, 1914. July, 1914. Constitution. Sewanee, Tenn.: University Press. 1915.

A Talk on Book-plates. *Read at a meeting of the Club of Old Volumes*. Boston: Club of Odd Volumes, 1901.

Contemporary artists of ex-libris; *The first international bookplate exhibition of Debrecen*, Kisgrafika 2009/no. 3, 2.

Nettels P. Curtis, *Roots of American Civilization: a History of American Colonial Life* (New York: F. S. Crofts and Company, 1940).

Literary World. *A Library Pest, July 2, 1881. The Study of Book-plates. A review of Warren, Aug. 13, 1881.* (By Rev. Dr. Joseph Henry Dubbs.), Boston, U.S.A., 1881.

Magazine of American History. November, 1880.

Magazine of Art. "Ex Libris." A review of Mr. Castle's book. New York, folio, December, 1893.

The Book-Lover's Almanac. The Art of the Book-plate, by Henri Pene DuBois, with seven caricature designs by Henriot.

The Carroll Book-plate, by Charles Dexter Allen, illustrated. New York, Duprat & Co., 1893.

The Art Amateur. *Ex-Libris Notes*, illustrated. Vol. XXX., pp. 92, 121, 148, 173. New York, Montague Marks, Publisher, 25 Union Square, folio, 1894.

The Dial. Private Book-marks. *A note of Mr. Hardy's book*, p. 88. Chicago, 111., February 1, 1894.

Print Council of America, *What is an Original Print*, ed. by Joshua Binion Cahn, New York, 1961.

Providence Smiday Journal. *Collecting Book-plates*, Mrs. E. H. L. Barker. Providence, R.I., U.S.A., November 15, 1891.

The News and Courier. *A Bibliographical Hint. Something about Book-plates*. Charleston, S.C., U.S.A., March 1, 1892.

Washington's Library, illustrated, 246-252. New York, U.S.A., R. W. Wright, folio, 1887. The Curio was discontinued after the sixth number.

The Book Buyer. *A List of American Book-plate Collectors*, New York, Scribner, 1886.

The Book Lover. Ingersoll Lockwood, Phil. Bibi. *Book-plate*, 1890.

The Bookplate, *The journal of the English bookplate society*. no. 1, (London. Favil press, 1924 - date) 3 no.

The Book-plate booklet . . . v. 1-4, n. s. v. 1, no. 1, 3d. s. v. 1-date; Nov. 1906-Dec. 1911, Jan. 1917, May 1919-date. Berkeley, Cal. Sheldon Cheney, Nov. 1906-Nov. 1910; Kansas City info. I. H. Alfred Fowler, Mar. 1911-Dec. 1911.

Kansas City, Mo., Amer. bookplate society. Jan. 1917; Kansas City (Mo.) *The Book-plate booklet*, May 1919-Sept. 1920.

Kansas City (Mo.) *Amer. bookplate soc.* Sept. 1921-date. 4 v. 1 no. 1 v. 1 no. num. illus. (many cop. pl.; mostly mounted) 115 1/2 cm.-22 1/2 cm. Ceased publication in 1911 & was succeeded by the *Exlibran*, 1912.; *The Biblio*, 1913.; *The Bookplate*, 1914.

The *Miscellany*, 1914-16; revived in 1917; superseded by the *Bookplate quarterly*, Dec. 1917-Oct. 1918; resumed May 1919. Title varies: v. 1, no. 1, Nov. 1906, California Plates: hyphen dropped from title Jan. 1917. v. 1 has 5 numbers. v. 1-3, official organ of the California book-plate Editors: 1906-1910, Sheldon Cheney; 1911, 1917, 1919-date, Harry Alfred Fowler.

The *Bookplate bulletin* . . . v. 1, no. 1-5, Jan.-Oct. 1919. Kansas City, Mo. Amer. bookplate soc. 1919. 5 no. 30 cin. Caption t. Irregular (no. 1-3: monthly). Editor: H. A. Fowler. Followed by the *Bookplate chronicle*.

The *bookplate quarterly*. v. 1, no. 1-4; Dec. 1917-Oct. 1918. N. Y. Amer. bookplate soc. 1917-1918. 1 v. (4 no.) illus. (some mounted cop. pl.) 21 cm. Cover t. Editors: Dec. 1917, Sallie Hovey;

April-Oct. 1918, Clara T. Evans. *Preceded by the Bookplate booklet*, n. s.; followed by the *Bookplate booklet*, 3d. s.

The *Century Magazine*, Vol. XXXIX. *The Grolier Club*, 87.

The *American Book Maker*. *Book-plates*, August, 1890, Vol. XIII., September, 1891. New York, U.S.A.

Laurence , Hutton . *From the Books of Laurence Hutton. On Some American Book-plates*, chapter i., 3-29. New York, Harper & Bros., i2mo, 1892. A reprint of the articles which appeared in the *Book Buyer*, 1886, and also in the *Ex Libris Journal*, Vol. II.

The *Critic* , *Bookplates of New Engand Authors*, The Critic Company, New York, 1893.

Jamaica Plain News. *Book-plates. A review of Mr. Castle's book*, illustrated. Jamaica Plain, Mass., U.S.A., July 8, 1893.

The *Hartford Post*. *Hundreds of Book-plates in the Collection of a Hartford Gentleman*, illustrated. Hartford, Conn., U.S.A., August 19, 1893.

W. Irving Way, *The Inland Printer. The Book-plate, its Literature*, The Inland Printer Co., Chicago, 1894.

The Richmond Despatch. Arms of the Virginia Company. *An interesting historical book-plate*. R. A. Brock, Secretary Southern Historical Society, September 17, 1893. *That old Book-plate. Note on the Arms of the Virginia Company*, October 15, 1893. Richmond, Va., U.S.A., 1893.

The Richmond Despatch. *Note on the Ex Libris Journal*. Richmond, Va., December 3, 1893.

Note on Book-plate of the Albany Library Society. Albany, N.Y., U.S.A., November, 1893. The Albany Argvis.

The Sunday Sun. *South Carolina Book-plates*. Charleston, S.C., January 4, 1891.

The American Book Maker. Bookplates, illustrated. Vol.XI.,No.2,8vo, August,1890;Vol.XIII.,No.3, 8vo,September,1891. NewYork, U.S.A.

Harvard University. Committee on the extra-curricular study of American history. Harvard Reading List In American History, September, Cambridge, Mass.: Printed at the Harvard university press, 1938.

Hopson, William Fowler , Charles William Sherborn, an Appreciation, Berkley, Berkey Oak,1910.

Newton, Lewis W. [from old catalog]. *American History*. Dallas, Tex.: The Southern publishing co., 1915.

Brown (John CofBn Jones). *The Cofifin family, its armorial bearings, and origin of the name, illustrated*. Boston, 8vo, 1881. Literary World. A Library Pest, July 2, 1881.

The Study of Book-plates. A review of Warren, Aug. 13, 1881.(By Rev. Dr. Joseph Henry Dubbs.) Boston, U.S.A., 1881.

The Collector. *Some Historic Book-plates*,Rev. Dr.J.Dubbs.

The Fragmented Metropolis: Los Angeles 1850–1930. Berkeley: University of California Press.

Norman M. Klein The History of Forgetting: *Los Angeles and the Erasure of Memory*., Verso, 1997.

The Bookplate . A magazine for book craftsmen. Official organ of the English bookplate Society. no. 1-3, n. s. July 1924 – July 1925. (London. Favil press, 1924 - date 3 no. illus. (2 cop. pl.; 1 col.) 22 cm. Editor: Stuart Guthrie.

Guthrie, James, Bookplate Magazine, Morland press, 1919-1921.

Winsor Justin, *A catalogue of the collection of books and manuscripts formerly belonging to Rev. Thomas Prince* (Boston, U.S.A, 1870).

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ

<http://www.booktryst.com/2012/08/bookplates-in-printers-library-part-i.html> , сајту приступљено 12. 11. 2018.

<http://www.exlibris-art.com/ex-libris-abbreviations/> , сајту приступљено 20. 4. 2019.

<https://www.britannica.com/biography/Abraham-Lincoln>, сајту приступљено 14. 5. 2019. године.

<https://www.britannica.com/topic/presidency-of-the-United-States-of-America>, сајту приступљено 14. 5. 2019.

<https://www.britannica.com/place/United-States/Reconstruction-and-the-New-South-1865-1900#ref612839> , сајту приступљено 14. 5. 2019.

<https://www.biography.com/us-president/abraham-lincoln>, сајту приступљено 17. 6. 2019.

<https://www.lmunet.edu/academics/the-abraham-lincoln-institute-for-the-study-of-leadership-and-public-policy/> сајту приступљено 17. 6. 2019.

“Shakespeare Memorial Library” , Stratford on Avon ekslibris”
<https://www.laphamsquarterly.org/roundtable/looking-shakespeares-library>

Seal of the territory of Iowa https://en.wikipedia.org/wiki/Seal_of_Iowa#Iowa_territorial_seal
<https://scottishrite.org/about/history/> , сајту приступљено 1. 6. 2019.

<https://scottishrite.org/about/our-creed-mission-statement/> сајту приступљено 1. 6. 2019.

<https://youtu.be/KyBPVEAf6No> , сајту приступљено 1. 6. 2019.

<https://pagrandlodge.org/aboutfreemasonry/> сајту приступљено 1. 6. 2019.

<https://pamasonictemple.org/temple/> сајту приступљено 1. 6. 2019.

<https://www.lapl.org/collections-resources/blogs/lapl/are-there-hidden-masonic-symbols-los-angeles-central> сајту приступљено 2. 6. 2019.

<https://www.srmml.org/> сајту приступљено 2. 6. 2019.

https://www.google.com/search?client=safari&ei=cUnxXNi3McLIrgSymrrwCw&q=american+masonic+lodges&oq=american+mason+lodges&gs_l=psy-ab.1.0.0i13i30j0i13i5i30l2.6215.7729..11114...0.0..0.176.809.1j6.....0....1..gws-wiz.....0i19j0i22i30i19j0i22i10i30j0i22i30j33i160.y78okNpE3Ko, сајту приступљено 30. 5. 2019.

<https://www.historians.org/> ; <https://www.gilderlehrman.org/> сајту приступљено 12. 6. 2019.

<http://www.americanhistoryforums.com/> ; <http://www.historyplace.com/> сајтовима приступљено 25. 5. 2019.

<https://www.universityofcalifornia.edu/> , сајту приступљено 26. 5. 2019.

<https://www.berkeley.edu/> , сајту приступљено 26. 5. 2019.

<https://www.ucmerced.edu/> , сајту приступљено 27. 5. 2019.

https://sr.wikipedia.org/srec/Универзитет_Калифорније#/media/Датотека:The_University_of_California_1868.svg сајту приступљено 12. 6. 2019.

<https://www.britannica.com/topic/Boston-Latin-School> , приступљено 27. 6. 2019.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3e/1921_GarlandSchool_ChestnutSt_Boston_AtlanticMonthly_July.png , сајту приступљено 12. 6. 2019.

https://web.archive.org/web/20090513002916/http://my.simmons.edu/library/collections/college_archives/garland/index.shtml , сајту приступљено 12 . 6. 2019.

https://web.archive.org/web/20090513002916/http://my.simmons.edu/library/collections/college_archives/garland/index.shtml , приступљено 27. 6. 2019.

https://web.archive.org/web/20090513002916/http://my.simmons.edu/library/collections/college_archives/garland/index.shtml , сајту приступљено 12. 6. 2019.

https://web.archive.org/web/20090513002916/http://my.simmons.edu/library/collections/college_archives/garland/index.shtml , сајту приступљено 12. 6. 2019.

<https://www.columbuschoolforgirls.org/> , сајту приступљено 12. 6. 2019.

<https://www.columbuschoolforgirls.org/> , приступљено 28. 6. 2019.

<https://www.goddard.edu/about-goddard/> приступљено 27. 6. 2019.

<http://www.goddard.edu/> , приступљено 27. 6. 2019.

https://en.wikipedia.org/wiki/Peekskill,_New_York#Education , приступљено 30. 6. 2019.

<https://www.peakskillsd.org/domain/1109> , приступљено 27. 6. 2019.

<https://www.stmatthewcath.org/page.cfm?p=864> , приступљено 26. 6. 2019.

<https://www.stmatthewcath.org> , приступљено 26. 6. 2019.

<https://www.topuniversities.com/universities/harvard-university>, сајту приступљено 27. 6. 2019.

<https://www.princeton.edu>, приступљено 30. 6. 2019.

<https://www.britannica.com/topic/Columbia-University>; www.columbia.edu, сајту приступљено 27. 6. 2019.

<https://www.yale.edu/about-yale>, сајту приступљено 27. 6. 2019.

<https://www.yale.edu/about-yale/traditions-history>, сајту приступљено 27. 6. 2019.

<https://home.dartmouth.edu/>, приступљено 29. 6. 2019.

<https://www.cornell.edu/academics/colleges.cfm>, сајту приступљено 12. 6. 2019.

https://web.archive.org/web/20150523181249/http://cornellbrand.cornell.edu/using_the_motto.php, сајту приступљено 27. 6. 2019.

<http://news.cornell.edu/content/nobel-laureates-affiliated-cornell-university>, сајту приступљено 27. 6. 2019.

<http://www.cornell.edu/about/facts.cfm>, сајту приступљено 27. 6. 2019.

https://web.archive.org/web/20070704140529/http://www.utilities.cornell.edu/utl_heatinghistory.html, сајту приступљено 27. 6. 2019.

<https://www.seriouscats.com/images/2012/08/20120830-harvard-seal.jpg>, сајту приступљено 12. 6. 2019.

http://cdn.balfour.com/wp-content/uploads/school_images/smi131032/seal-harvard-U.png, сајту приступљено 12. 6. 2019.

<https://www.seriouscats.com/images/2012/08/20120830-harvard-seal.jpg>, сајту приступљено 12. 6. 2019.

<https://www.seriouscats.com/images/2012/08/20120830-harvard-seal.jpg>, сајту приступљено 27. 6. 2019.

<https://www.britannica.com/topic/The-Ohio-State-University>, приступљено 28. 6. 2019.

<http://www.osu.edu/>, приступљено 28. 6. 2019.

http://www.ohiohistorycentral.org/w/Ohio%27s_State_Nickname, приступљено 27. 6. 2019.

<https://beinecke.library.yale.edu/about/history-and-architecture>, приступљено 30. 6. 2019.

<http://peabody.yale.edu/exhibits/curators-choice/digging-meaning-rocks-gems-and-yale-seal>
http://archives.yalealumnimagazine.com/issues/2005_09/old_yale.html, приступљено 30. 6. 2019.

<https://blog.mysentimentallibrary.com/2011/02/changing-bookplates-of-famous-people.html> ,
приступљено 30. 6. 2019.

https://etc.usf.edu/clipart/57800/57868/57868_yale_seal_lg.gif

<https://www.britannica.com/topic/Yale-University>, приступљено 28. 6. 2019.

<http://digital.library.yale.edu/cdm/landingpage/collection/yale-ydn>, приступљено 28. 6. 2019.

<https://www.britannica.com/topic/Princeton-University>, приступљено 28. 6. 2019.

<https://www.princeton.edu/> , приступљено 28. 6. 2019.

<https://www.symbols.com/symbol/princeton-university-seal>, приступљено 26. 6. 2019.

<https://www.lib.uchicago.edu/collex/exhibits/researching-mexico-university-chicago-field-explorations-mexico-1896-2014/frederick-starr/>, приступљено 25. 6. 2019.

<https://www.lib.uchicago.edu/collex/exhibits/researching-mexico-university-chicago-field-explorations-mexico-1896-2014/frederick-starr/>, приступљено 29. 6. 2019.

University, Longwood, "Rotunda - Vol 6, No 4 - Oct 27, 1925" (1925). Rotunda. Paper 386.
<http://digitalcommons.longwood.edu/rotunda/386>

<https://sora.unm.edu/sites/default/files/journals/auk/v052n01/p0001-p0014.pdf>, сајту приступљено
29. 6. 2019.

<http://hyperallergic.com/wp-content/uploads/2014/11/locbookplate12.jpg> , сајту приступљено 12. 6.
2019.

<https://beta.org/about/about-beta-theta-pi/>, приступљено 29. 6. 2019.

<https://www.ucco.com/the-club> , приступљено 29. 6. 2019.

<https://www.hcny.com> , приступљено 29. 6. 2019.

<https://uclubdenver.com/Home> , приступљено 29. 6. 2019.

<https://www.hcny.com/about-the-club/public-history/public-clubhouse-history/> , приступљено 29.
6. 2019.

<http://www.indiana.edu/~uclub/history/>, приступљено 26. 6. 2019.

<http://www.indiana.edu/~uclub/pdf/UWC-history.pdf> , приступљено 26. 6. 2019.
<http://www.salmagundi.org>.

<http://www.salmagundi.org/history.cfm> , приступљено 29. 6. 2019.

<http://www.thebanknotenyc.com/> , приступљено 29. 6. 2019.

https://en.wikipedia.org/wiki/American_Antiquarian_Society , приступљено 20. 6. 2019.

<https://www.americanantiquarian.org> , приступљено 20. 6. 2019.

<https://www.bostonhistory.org/bostonian-society> , приступљено 29. 6. 2019.

<http://www.chicagohistory.org> , сајту приступљено 27. 6. 2019.

<https://www.pem.org/index.php?p=about-pem/museum-history> , приступљено 30. 6. 2019.

<https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll10/id/232337> , приступљено 29. 6. 2019.

<https://www.metmuseum.org/art/libraries-and-research-centers/watson-digital-collections/metropolitan-museum-of-art-publications> , приступљено 27. 6. 2019.

<https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll10/search> , приступљено 27. 6. 2019.

<https://www.metmuseum.org/toah/essays/> , приступљено 27. 6. 2019.

<https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll10/id/232337> , приступљено 29. 6. 2019.

<https://www.grolierclub.org/Default.aspx?p=dynamicmodule&pageid=384895&ssid=322516&vnf=1> , приступљено 29. 6. 2019.

<http://gts.edu/our-library> , приступљено 26. 6. 2019.

<https://www.internationalstudent.com/school-search/2149/usa/pennsylvania/lutheran-theological-seminary-at-philadelphia/> , приступљено 26. 6. 2019.

<https://www.hartsem.edu/about/> , приступљено 26. 6. 2019.

<https://www.nbts.edu/sage-library/about/> , приступљено 26. 6. 2019.

<https://www.nbts.edu/sage-library/about/> , приступљено 25. 6. 2019.

<https://religionnews.com/2017/06/29/two-historic-pennsylvania-seminaries-become-united-lutheran-seminary-july-1/> , приступљено 18. 6. 2019.

<https://beinecke.library.yale.edu/about/history-and-architecture> , приступљено 30. 6. 2019.

<http://peabody.yale.edu/exhibits/curators-choice/digging-meaning-rocks-gems-and-yale-seal> , приступљено 29. 6. 2019.

http://archives.yalealumnimagazine.com/issues/2005_09/old_yale.html , приступљено 30. 6. 2019.

<https://blog.mysentimentallibrary.com/2011/02/changing-bookplates-of-famous-people.html> ,
приступљено 30. 6. 2019.

<https://www.britannica.com/topic/Yale-University>, приступљено 28. 6. 2019. године

<http://digital.library.yale.edu/cdm/landingpage/collection/yale-ydn>, приступљено 28. 6. 2019.

<https://www.britannica.com/topic/Princeton-University>, приступљено 28. 6. 2019.

<https://www.princeton.edu/> , приступљено 28. 6. 2019.

БИОГРАФИЈА

Татјана Савић, рођена 5. фебруара 1984. године у Сомбору. Завршила Средњу уметничку школу „Богдан Шупут“ у Новом Саду, одсек ликовни техничар, 2003. године. Дипломирала 2007. године на Академији уметности у Новом Саду и стекла звање дипломирани академски графичар и професор ликовне културе. Завршила постдипломске академске студије на Академији лепих уметности „Брера“ у Милану, у Италији, и стекла звање мастера визуалних уметности-графике.

Татјана се интензивно бави графиком, сликарством, новим ликовним медијима и уметничком фотографијом. Излагала на девет самосталних уметничких ликовних изложби и учесник је преко 300 колективних жирираних интернационалних изложби графике и екслибриса као уметник по позиву. Добитник већег броја награда и признања за остварења на пољу уметности. Добитник многобројних стипендија, између осталог и стипендије Фонда за младе таленте.

Уједно се бави и научноистраживачким радом на пољу ликовне уметности.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора ТАТЈАНА САВИЋ

Број досијеа 14022 Д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

"КОМУНИКАТИВНО РАЗВОЈНИ ТОК АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА ОЗ БИБЛИОТЕЧКОГ
"МАЛОГ" КЊИЖНОГ ЛИСТИЋА ДР "МАЛЕ" ЛИКОВНЕ ГРАФИКЕ (XVIII-XX ВЕК)"

-резултат сопственог истраживачког рада;

-да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;

-да су резултати коректно наведени и

-да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Београду, _____

Потпис аутора

Татјана Савић

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Татјана Савић

Број досијеа 14022 Д

Студијски програм JKJLAS - Модул КУЛТУРА

Наслов рада „КОМУНИКАТИВНО РАЗВОЈНИ ТОК АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА ОД БИБЛИОТЕЧКОГ „МАЛОТ“ КЊИЖНОГ ЛИСТИЋА ДР „МАТЕ“ ЛИКОВНЕ ГРАФИКЕ (XVIII-XX ВЕК)

Ментор проф. др АЛЕКСАНДРА ВРАНЕШ

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду.**

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

У Београду, _____

Потпис аутора
Татјана Савић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

КОМУНИКАТИВНО РАЗВЕЈНИ ТОК АМЕРИЧКОГ ЕКСЛИБРИСА ОД БИБЛИОТЕЧКОГ
„МАЛОГ“ КЊИЖНОГ ЛИСТИЋА ОД „МАЛЕ“ ЛИКОВНЕ ГРАФИКЕ (XVIII-XX ВЕК)

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

У Београду,
_____

Потпис аутора

